รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรม สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

PARTICIPATORY MODEL FOR EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATION ACCORDING TO PRINCIPLES OF BUDDAHAM FOR PRIMARY SCHOOLS UNDER CHONBURI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

พระมหาเมืองมนต์ จกฺกธมฺโม (ศรีปัตตา) [1], รศ. ดร.สิน งามประโคน[2], ผศ. ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์[3]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Phramaha Muangmon Jakkadhammo (Sripatta)[1]
Assoc. Prof. Dr. Sin Ngamprakhon[2]
Asst. Prof. Dr. Booncherd Chumnisart[3]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: surachaihongtrakool@gmail.com

(Received : January 16, 2025; Edit : January 28, 2025; accepted : January 31, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความต้องการในการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษา (2) พัฒนารูปแบบการบริหารตามหลักพุทธธรรม (3) ทดลองใช้รูปแบบ และ (4) ประเมินผลรูปแบบดังกล่าวสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้บริหารและครู 291 คน และเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ รวม 24 คน
ผลการวิจัยพบว่า

(1) ความต้องการสำคัญคือ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน รองลงมาคือ การตัดสินใจ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล(2) รูปแบบการบริหารตามหลักพุทธธรรมที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ ระบบกลไก กิจกรรมส่งเสริม วิธีการดำเนินงาน แนวทางการประเมิน และการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ(3) การทดลองใช้รูปแบบพบว่ากิจกรรมเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ช่วยพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์(4) การประเมินรูปแบบชี้ให้เห็นถึงความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : รูปแบบการมีส่วนร่วม, การบริหารสถานศึกษา, หลักพุทธธรรม , โรงเรียนประถมศึกษา

Abstract

This research aims to (1) assess the need for participation in school administration, (2) develop a school administration model based on Buddhist principles, (3) implement the developed model, and (4) evaluate its effectiveness for primary schools under the Chonburi Primary Educational Service Area Office 1. A mixed-method approach was used, with quantitative data collected from 291 administrators and teachers and qualitative data from interviews and focus group discussions with 24 experts.

The findings revealed that:(1) The highest need for participation was in operational tasks, followed by decision-making, benefit-sharing, and evaluation.(2) The developed model consists of principles, objectives, systems and mechanisms, activities, operational methods, evaluation guidelines, and integration of the Sangahavatthu principles.(3) The trial implementation showed that the activities were appropriate for the target group and effectively promoted creative problem-solving skills.(4) The model evaluation indicated its appropriateness, feasibility, and usefulness, demonstrating its potential for improving school administration effectiveness.

Keywords : Participation model, school administration, Buddhist principles, primary school.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารสถานศึกษาให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทุกภาคส่วนช่วยกันเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่มุ่งพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ ความคิด การสามารถในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ได้ด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้ การบริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของครู ผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษาตลอดถึงผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับการพัฒนาเด็กและเยาชนของชาติเติบโตอย่างมีคุณภาพ ดังคำนิยามที่ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม (The Participative Management) หมายถึง การที่บุคคลผู้บริหารใช้การจูงใจให้บุคคลผู้ปฏิบัติงานหรือบุคคลผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมรับผิดชอบ เพื่อพัฒนางานที่ปฏิบัติให้มีคุณภาพสูงสุด ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจตลอดจนการประเมินผลให้ทุกฝ่ายได้สำนึกในหน้าที่และความรับผิดขอบร่วมกัน อันจะนำไปสู่เป้าหมายของสถานศึกษา (เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ,2567)

การบริหารการศึกษามีความสำคัญมากสำหรับการบริหารการศึกษาแบบมีส่วนร่วมดังที่แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 กล่าวถึงหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education)การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพให้กับประชาชนทุกคนเป็นพันธกิจที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน เนื่องจากรัฐต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากในการจัดการศึกษาที่ต้องครอบคลุมทุกช่วงวัย ทุกระดับการศึกษาและทุกกลุ่มเป้าหมาย ด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย สนองความต้องการและความจำเป็นของแต่ละบุคคลและสนองยุทธศาสตร์ชาติและความจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รัฐจึงต้องให้ความสำคัญและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา โดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรต่างๆ จะได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมจัดการศึกษา เสนอแนะ กำกับติดตาม และสนับสนุนการจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ตามความพร้อมเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560:77)

ดังผลการวิจัยกล่าวถึงสภาพปัญหาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง 2. สภาพการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานสึกษาโดยรวม จำแนกตามสถานภาพ วุฒิการศึกษา และขนาดของสถานศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3. ปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง 4. ปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาจำแนกตามสถานภาพและวุฒิการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อจำแนกตามขนาดของสถานศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จากผลการวิจัยชี้ชัดว่ามีปัญหาที่จะต้องแก้ไขต่อไป แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้เสนอแนวทางการพัฒนาให้คณะกรรมการมีส่วนร่วมเป็นคณะทำงานด้านการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแผนปฏิบัติการประจำปี ด้านการจัดทำสาระหลักสูตรท้องถิ่น ด้านการจัดสรรทรัพยากรและการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา การจัดทำข้อมูลพื้นฐานของเด็กในเขตบริการโรงเรียน ด้านการช่วยเหลือให้เด็กพิการเด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ด้านวิชาการงบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไป (รุ่งฤดี แคล้วคลาด และคณะ, 2558: 167-168)

ในขณะเดียวกันอมรภัค ปิ่นกำลัง ได้เสนอแนวทางการส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเรียนรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ดังนี้ 1) การไว้วางใจกัน ส่งเสริมการยอมรับและเชื่อถือในความรู้ความสามารถของผู้ร่วมงาน ให้ความเชื่อมั่นไว้วางใจผู้ร่วมงาน การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ผู้บริหารให้ความเป็นกันเองแก่ผู้ร่วมงาน 2) ความยึดมั่นผูกพัน ให้การสนับสนุนให้ผู้ร่วมงานเข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถอย่างต่อเนื่อง เพื่อการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและเป็นระบบ 3) การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ด้วยการเปิดให้โอกาสผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและปรับปรุง พัฒนาการดำเนินงาน มีการวางแผนการดำเนินงานและประเมินผล โดยใช้วิธีการประชุมปรึกษาหารือ ร่วมกำหนดเปาหมาย วัตถุประสงค์ และสร้างความตระหนักในการทำงานร่วมกัน 4) ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน เปิดโอกาสผู้ร่วมงานได้แสดงความสามารถในการปฏิบัติงาน แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานควบคุมการปฏิบัติงานของทีมงาน เพื่อความร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาและการบริหารการศึกษาของโรงเรียน ตามแผนดำเนินงานของโรงเรียนต่อไป (อมรภัค ปิ่นกำลัง, 2562:บทคัดย่อ) และ Cohen and Uphoff ได้แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิด คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) ซึ่งเป็นการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นของ กิจกรรมและต้องตัดสินใจในการปฏิบัติงาน 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ซึ่งเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโดย ให้การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร ด้านการเข้าร่วมบริหารและการร่วมมือร่วมใจ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (benefits) ไม่ว่าจะ

เป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคมหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) เป็นการควบคุมและการตรวจสอบการ ดำเนินกิจกรรมทั้งหมดแสดงถึงการปรับปรุงการมีส่วนร่วมต่อไปด้วย (John M. Cohen and Norman T. Uphoff, 1977:219-220)

จากเหตุผลและสถานการณ์ดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษาความต้องการจำเป็นการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 และแนวทางการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรมได้แก่หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับผู้บริหาร ครู เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความผาสุกในสถานศึกษา และประเทศชาตินั่นเองสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 เพื่อจะได้รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษา นำไปพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งจะได้สอดคล้องความต้องจำเป็นของสถานศึกษาและแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (2560-2579) กล่าวโดยภาพรวม คือ การบริหารการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึงบริบทของสถานศึกษา เช่น สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ทรัพยากร และความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละสถานศึกษา โดยให้สถานศึกษาแต่ละแห่งมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมต้องสอดคล้องกับจุดเน้น เช่น การส่งเสริมด้านวิชาการ ด้านกีฬา ด้านศิลปะ หรือด้านคุณธรรม การมีส่วนร่วมต้องมุ่งแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสถานศึกษา เช่น การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การลดปัญหาพฤติกรรม หรือการพัฒนาอาคารสถานที่ซึ่งได้บูรณาการกับหลักสังคหวัตถุ 4 คือ การให้แนะนำ กำลังใจ การพูดจาไพเราะ ช่วยเหลือกันและว่างตนอย่างเหมาะสมกับทีมงานจะหลักการประสานงานการทำงานในองค์กรอย่างมีความสุข

ผู้วิจัยจึงสนใจทำเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 เพื่อจะได้รูปแบบการบริหารการศึกษาแบบมีส่วนร่วมที่ดีมีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1.เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

2.เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

3.เพื่อทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

4.เพื่อประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1” ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Research Method) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้บริหาร และครู โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 จำนวน 1,219 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1,2565) โดยมีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร และครู โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 จำนวน 291 คน โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W (1970)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร และครู โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 จำนวน 15 รูป/คน โดยกำหนดเกณฑ์ คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน ทดลองใช้และประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับ

โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 จำนวน 25 คน

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา 2) แบบสัมภาษณ์เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 3) คู่มือการสนทนากลุ่มทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 และ 4) แบบประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) การแจกแบบสอบถาม ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามผ่าน application line ส่วนตัว พร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจำนวน 291 ฉบับ 2) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล เพื่อทำงานวิจัยจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารสถานศึกษา จากนั้นลงพื้นที่สัมภาษณ์ด้วยตนเอง พร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 15 ฉบับ และขอความอนุเคราะห์บันทึกภาพประกอบการสัมภาษณ์ 3) การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจัดทำหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ จัดทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย 4) การทดลองใช้รูปแบบโดยผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีหนังสือขอความร่วมมือในการลงพื้นที่ทดลองจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารสถานศึกษา จากนั้นลงพื้นที่ทดล องใช้รูปแบบด้วยตนเอง พร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบประเมินรูปแบบ จำนวน 25 ฉบับ และขอความอนุเคราะห์บันทึกภาพประกอบการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา ด้วยสถิติพื้นฐาน หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าความต้องการจำเป็นและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ผลทางสถิติด้วยการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 จากการศึกษาความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ความต้องการความจำเป็น โดยระบุความต้องการความจำเป็นที่มีความสำคัญมากที่สุด และมีความเร่งด่วนที่ต้องได้รับการพัฒนาก่อน ซึ่งพิจารณาตามค่าดัชนี $PNI_{modified}$ ในที่นี้ คือ 0.811 พบว่า อันดับ 1 คือ ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมการคิดและร่วมตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และอันดับสุดท้ายคือ ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล

ผลการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยรูปแบบประกอบด้วยองค์ประกอบของรูปแบบเชิงข้อความ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ ระบบและกลไกรวมถึงกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิธีการดำเนินงาน แนวทางการประเมินผลเงื่อนไขความสำเร็จ และการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4

ผลการทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง กันยายน 2567 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากข้อที่มากที่สุด ได้แก่ เนื้อหาของกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรมมีความ เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบฯ มีส่วนช่วยให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ได้ และจุดมุ่งหมายของรูปแบบฯ สอดคล้องกับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ และข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุด การวัดและประเมินผลมีความเหมาะสม ตามลำดับ

ผลประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 พบว่า ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ4 สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดย ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ และด้าน

ความเหมาะสม ตามลำดับ สามารถนำไปเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งองค์ความรู้เรื่องนี้สามารถนำไปพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นตามองค์ความรู้ “PS Model”

อภิปรายผลการวิจัย

ประเด็นที่ 1 ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นการศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นการศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับสภาพปัจจุบัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมการคิดและร่วมตัดสินใจ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน สภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นการศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สำหรับสภาพที่พึงประสงค์ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมการคิดและร่วมตัดสินใจ รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ เมื่อเรียงลำดับตามความสำคัญของความต้องการความจำเป็น โดยระบุความต้องการความจำเป็นที่มีความสำคัญมากที่สุด และมีความเร่งด่วนที่ต้องได้รับการพัฒนาก่อน ซึ่งพิจารณาตามค่าดัชนี $PNI_{modified}$ ในที่นี้ คือ 0.811 พบว่า อันดับ 1 คือ ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมการคิดและร่วมตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และอันดับสุดท้ายคือ ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล จากผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ครู นักเรียนรวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจัดหรือปรับปรุงระบบ การบริหารทรัพยากร ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ มีอิสระทางความคิดในการเข้าถึงข้อมูล ได้รับผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือในรูปวัตถุมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาทางแก้ปัญหาซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ อภิชัย นุชเนื่อง (2550:บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ ด้านบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นลักษณะการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกับโรงเรียน และชุมชนประกอบด้วย 1) การสร้างความร่วมมือกับชุมชน 2) การสนับสนุนการบริหารโรงเรียน และ 3) การเข้าร่วมดำเนินงาน ด้านคุณสมบัติของกรรมการสถานศึกษา เป็นคุณลักษณะของบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนประกอบด้วย 1) ความสามารถในหน้าที่ 2) คุณลักษณะการปฏิบัติตน 3) ความพึงพอใจ และ4) ผลตอบแทน มีผลการประเมินรูปแบบมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก และ Schuler &Vandra (2550:61) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาในมหาวิทยาลัยมินนิโซตาสหรัฐอเมริกา โดยศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลปรากฏว่า การมีส่วนร่วมอย่างไม่มีประสิทธิภาพเกิดจากความบกพร่องในการติดต่อสื่อสาร ปัญหาการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระดับของการเข้าร่วมเพียงเรื่องเดียว การเข้าร่วมโดยขาดความเข้าใจในสถานการณ์ขาดข้อตกลงเกี่ยวกับขอบเขตของการมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับ ศิริพร ตันติยมาศ (2550:บทคัดย่อ) ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลสังกัดกรุงเทพมหานคร.การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อทราบองค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม สังกัดกรุงเทพมหานคร ระดับของประสิทธิผลการบริหารเครือข่ายโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครและรูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลสังกัดกรุงเทพมหานคร รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมซึ่งมี 8 องค์ประกอบ ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม สังกัดกรุงเทพมหานครประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ เรียงตามลำดับตามน้ำหนักขององค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ 1) กิจกรรมที่ทำร่วมกัน 2) การใช้เทคโนโลยี 3) ทักษะด้านภาวะผู้นำ 4) ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม 5) การติดต่อสื่อสาร 6) การมีส่วนร่วมของสมาชิก 7) องค์การ(เครือข่ายโรงเรียน) แบบมีส่วนร่วม 8) บรรยากาศการมีส่วนร่วม 2) ระดับของประสิทธิผลการบริหารเครือข่ายโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครอยู่ในระดับมาก 3) รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม 8องค์ประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสม ถูกต้อง เป็นไปได้ และสามารถนำไปเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย

ประเด็นที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นการศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบเชิงข้อความ คือ

หลักการ วัตถุประสงค์ ระบบและกลไกรวมถึงกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิธีการดำเนินงาน แนวทางการประเมินผลเงื่อนไขความสำเร็จ และการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งสอดคล้องกับผลการงานวิจัยของ พระมหาสิริ์ยส สิริยโส (ชาลีเปรี่ยม) (2563:บทคัดย่อ) รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพการบริหารจัดการการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนการกุศลของวัด ในพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน คือ การร่วมดาเนินการ การร่วมคิด ตัดสินใจ การร่วมติดตามประเมินผล และการร่วมรับผลประโยชน์ 2. การพัฒนารูปการบริหารจัดการการศึกษาแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของโรงเรียน การกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เป็นการนาการบริหารจัดการการศึกษาแบบมีส่วนร่วม 4 ด้าน คือ การร่วมคิดตัดสินใจ การร่วมดาเนินการ การร่วมรับรู้ผลประโยชน์ การร่วมติดตามประเมินผล และ การบริหารจัดการการศึกษาแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธ เป็นการนาหลักสังคหวัตถุ 4 คือ การให้ พูดจาอ่อนวาน การบำเพ็ญประโยชน์ การเสมอต้นเสมอปลาย เพื่อนามาบูรณาการกับการบริหารการศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ การบริหารวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ และ การบริหารงานทั่วไป ข 3. รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการบริหาร และการประเมินผลมีความเหมาะสมและ การศึกษาของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาได้จริง และสอดคล้องกับ พระครูเขมาภิวุฒิ อภิชาโต (อันชูฤทธิ์) (2561:273) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ประกอบด้วย กระบวนการของการมีส่วนร่วม 5 ด้าน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการรับรู้ การคิดศึกษาและค้นคว้า หาปัญหาและสาเหตุ 2) การมีส่วนร่วมในการวางนโยบาย หรือแผนงาน โครงการหรือกิจกรรม 3) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ 4) การมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม และประเมินผลการทำงานและนำผลกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ 5) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา โดยมีผลการประเมินการบริหารแบบมีส่วนร่วมจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ความถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ประเด็นที่ 3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นการศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง กันยายน 2567 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากข้อที่มากที่สุด ได้แก่ เนื้อหาของกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรมมีความ เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบฯ มีส่วนช่วยให้กลุ่มเป้าหมายเกิด ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ได้ และจุดมุ่งหมายของรูปแบบฯ สอดคล้องกับขั้นตอนการ จัดการเรียนรู้ และข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุด การวัดและประเมินผลมีความเหมาะสม ตามลำดับ โดยสอดคล้องกับผลการงานวิจัยของ นุชา สระสม (2560:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมใน “การบริหารแบบบ้าน วัด โรงเรียน” ของโรงเรียนวัด สังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมใน “การบริหารแบบบ้าน วัด โรงเรียน” ของโรงเรียนวัดพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ซึ่งเป็นโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร มี 5 ลักษณะ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยยึดหลัดความอาวุโส 2) การมี ส่วนร่วมในการวางแผนการดาเนินงานโดยให้เกียรติผู้ที่มีบารมีหรือผู้ที่ได้รับการยอมรับจากคนส่วน ใหญ่ 3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบติ และการดาเนินการตามความเชื่อ และความศรัทธาในพระพุทธศาสนา 4) การมีส่วนร่วมในการประสานประโยชน์ร่วมกัน 5) การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลแบบกัลยาณมิตร โดยมีผลความสาเร็จของการมีส่วนร่วม ใน“การบริหารแบบบ้าน วัด โรงเรียน” ของโรงเรียนวัด สังกัดกรุงเทพมหานคร คือ 1) การมีส่วนร่วมใน “การบริหารแบบบ้าน วัด โรงเรียน” ของโรงเรียนวัดพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน คือ โรงเรียนจัดการศึกษาได้มาตรฐาน ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ดังนี้ ด้านนักเรียน ด้านจัดการศึกษา ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา 2) การมีส่วนร่วมใน “การบริหารแบบบ้าน วัด โรงเรียน” ของโรงเรียนวัดพระอิทนทร์ทรงช้างเอราวัณ เป็นไปตามความคาดหวังของชุมชน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Bostrom (2544:57) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนโดยโรงเรียนประถมศึกษาในเขตบริการ พบว่า การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพจะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาการจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับผู้เรียนผู้เรียนจะเรียนรู้ เติบโตมีการพัฒนา การในทางสร้างสรรค์ชุมชนจะเจริญก้าวหน้า ครูในเขตชนบทต้องมีศักยภาพเป็นผู้นำมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ปัจจัยเหล่านี้จะมีผลต่อการพัฒนาชนบท ผู้บริหารสถานศึกษา จะเป็นตัวจักรสำคัญที่จะประสานงานขอความร่วมมือจากชุมชน ให้การจัดกิจกรรมของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ งานหลักของสถานศึกษาคือการให้ความรู้แก่สมาชิกในชุมชนไม่ว่าจะเป็นเยาวชน หรือผู้ใหญ่อย่างเท่าเทียมกัน วัฒนธรรมของชุมชนมีอิทธิพลต่อการอยู่รวมกัน การดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชน

ประเด็นที่ 4 ผลประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นการศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1พบว่า ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ4 สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นการศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดย ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเหมาะสม ตามลำดับ สามารถนำไปเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งได้องค์ความรู้เรื่องนี้สามารถนำไปพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นตามองค์ความรู้ “PS Model” สอดคล้องกับงานวิจัยของ Amenu-TeKaa (2541:251) ได้ศึกษาทัศนะของชาวอินเดียน ในประเทศแคนาดา เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา ซึ่งผลการวิจัย พบว่า การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จในชุมชนที่มีประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งการจัดการศึกษาก็จะประสบผลสำเร็จ และงานวิจัยของ ศิริพร ตันติยมาศ (2550:บทคัดย่อ) ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม 8 องค์ประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสม ถูกต้อง เป็นไปได้ และสามารถนำไปเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการสังเคราะห์การวิจัย โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษา สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสนทนากลุ่มเฉพาะ “รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นการศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1”

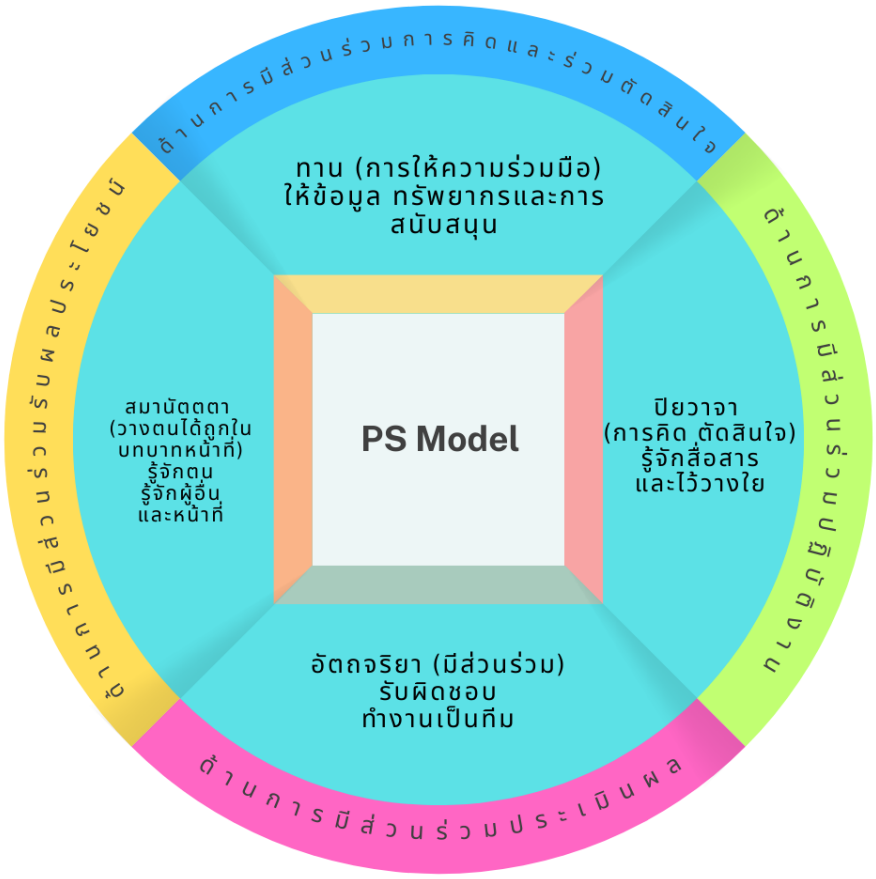

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

อธิบายภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นการศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1”โดยผู้วิจัยสรุปได้เป็นองค์ความรู้ “PS Model” ดังนี้

P หมายถึง PARTICIPATORY การมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษา การมีส่วนร่วมที่เป็นอิสระโดยความสมัครใจ ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือการปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมกับประโยชน์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตามองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการมีส่วนร่วมการคิดและร่วมตัดสินใจ มีอิสระทางความคิดในการเข้าถึงข้อมูลมีความรู้ความสามารถในการกระทำและมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆ 2) ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน มีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรตามอำนาจ หน้าที่ ร่วมใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม 3) ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล ร่วมตรวจสอบและติดตาม การดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ 4) ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ได้รับการสนับสนุนผลประโยชน์ขั้นพื้นฐานในสถานศึกษาอย่างเท่าเทียมกันเสมอ โดยมีกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมการคิดและร่วมตัดสินใจของครู “ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมพัฒนา”2) กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมปฏิบัติงานของครู “พลังร่วมใจ สร้างสรรค์งาน” 3) กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมประเมินผลของครู “ร่วมประเมิน สร้างคุณภาพ” 4) กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ของครู: “ร่วมแรง ร่วมใจ สู่สวัสดิการที่พึงพอใจ”

S หมายถึง SANGHVATTHU การบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดี และการทำงานร่วมกัน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างความสามัคคี ความร่วมมือ และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ 1) ทาน (การให้ความร่วมมือ) 2) ปิยวาจา (การคิดตัดสินใจ) 3) อัตถจริยา (มีส่วนร่วม) 4) สมานัตตตา (วางตนได้ถูกในบทบาทหน้าที่) การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้จะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาทำให้เกิดความสามัคคี ความร่วมมือ ความรับผิดชอบ และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา และความสำเร็จของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากร ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมการคิดและร่วมตัดสินใจ เปิดโอกาสให้มีอิสระทางความคิดในการเข้าถึงข้อมูล ครูและบุคลากรได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ครูและบุคลากร

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือในรูปวัตถุ ได้รับผลประโยชน์เทางบวกและลบ

4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล โดยมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาทางแก้ปัญหา ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษา

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ผลการวิจัยนี้ผู้บริหารควรส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากร ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

2) ผลการวิจัยนี้ผู้บริหารควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมการคิดและร่วมตัดสินใจ เปิดโอกาสให้มีอิสระทางความคิดในการเข้าถึงข้อมูล ครูและบุคลากรได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ครูและบุคลากร

3) ผลการวิจัยนี้ผู้บริหารควรส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือในรูปวัตถุ ได้รับผลประโยชน์เทางบวกและลบ

4) ผลการวิจัยนี้ผู้บริหารควรส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล โดยมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาทางแก้ปัญหา ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษา

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นการศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ควรศึกษาต่อในประเด็นต่อไปนี้

1) จากผลการศึกษาความต้องการจำเป็นอันดับที่ 1 คือ ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน ควรศึกษาเชิงลึกเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติงานตามหลักพุทธธรรมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา

2) จากผลการศึกษาความต้องการจำเป็นอันดับที่ 2 คือ ด้านการมีส่วนร่วมการคิดและร่วมตัดสินใจ ควรศึกษา

เชิงลึก เรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาด้านการมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมการคิดและร่วมตัดสินใจตามหลักพุทธธรรมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา

3) จากผลการศึกษาความต้องการจำเป็นอันดับที่ 3 คือ ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผลประโยชน์ ควรศึกษาเชิงลึกเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษาด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ตามหลักพุทธธรรมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

Amenu-TeKaa, อ้างใน เมตต์ เมตต์การุณ์จิต. (2541). “การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา”.**วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช)

Bostrom, อ้างใน เพลินตา กะลัมพากร. (2544). “การมีส่วนร่วมในการวางแผนป้องกันสารเสพติดของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร)

Development Committee Center for International Studies Connell University, 1977), 219-220. http://ithesis ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/2632/1/58252312.pdf [17 กันยายน 2566]

John M. Cohen and Norman T. Uphoff, Rural development participation, (New York: Rural participative-management,สืบค้น 15 มกราคม 2567

Schuler &Vandra, อ้างใน ลดาวัลย์ มชะศรี. (2550). “การมีส่วนร่วมการบริหารการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนในอำเภอเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น)

นางสาว อมรภัค ปิ่นกำลัง, การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเรียนรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 https://buuir.buu.ac.th/xmlui/handle /1234567890/3087 [17 กันยายน 2566] การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/

เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ, https://www.iok2u.com/article/business-administrator/ba-the-participative-management, สืบค้น 15 มกราคม 2567

นุชา สระสม (2560). “การมีส่วนร่วมใน “การบริหารแบบบ้าน วัด โรงเรียน” ของโรงเรียนวัด สังกัดกรุงเทพมหานคร”, **ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระครูเขมาภิวุฒิ อภิชาโต (อันชูฤทธิ์). (2561). เรื่อง การพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธสำหรับผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา.** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

พระมหาสิร์ยส สิริยโส (ชาลีเปรี่ยม). (2563). **รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา** หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

ศิริพร ตันติยมาศ (2550). "**รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลสังกัดกรุงเทพมหานคร.**". ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร)

ภารดี อนันต์นาวี; สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์; รุ่งฤดี แคล้วคลาด. สภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 https://buuir.buu.ac.th/xmlui/handle /1234567890/3087 [17 กันยายน 2566]

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1. **ครู โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.chon1.go.th/web/ [24 ธันวาคม 2567].

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579. สำนักพิมพ์บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด กรุงเทพฯ)

อภิชัย นุชเนื่อง. (2550). “รูปแบบการมีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”.**วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต**. สามขาวิชาการบริหารการศึกษา. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร)

การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์

DEVELOPING ENGLISH LANGUAGE TEACHING FOR EVERYDAY COMMUNICATION FOR BUDDHIST MONKS

พระมหาบุญรอด มหาวีโร (สืบด้วง)[1], พระครูสวัสดิ์กาญจโนภาส[2], ศุภกร ณ พิกุล[3],
พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทนฺโต (สุทนต์)[4], สรวิชญ์ วงษ์สอาด[5]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Phra Maha Boonrod Mahaweero (seupduang)[1], Phrakhu Sawaskranchanophard[2], Supakorn Napikul[3],
PhramahaNarongsak Sutanto (Suthon)[4], Sorawit Wongsaard[5]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: boonrawd900@gmail.com

(Received : January 24, 2025 ; Edit : February 11, 2025; accepted : February 16, 2025)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาหลักการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ 2) ศึกษาวิธีการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ และ 3) วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนดังกล่าว การวิจัยเป็นแบบเชิงคุณภาพโดยใช้การวิจัยเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย 12 รูป

1) การศึกษาหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ พบว่า แรงจูงใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ รวมถึงการสร้างเจตคติเชิงบวกที่ช่วยเสริมผลสัมฤทธิ์ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ และการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจและเหมาะสม ช่วยพัฒนาการเรียนภาษาอย่างเป็นธรรมชาติ

2) การศึกษาวิธีการการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ พบว่า การใช้กิจกรรมเชิงปฏิบัติ บทบาทสมมุติ การใช้คลิปวิดีโอและแอปพลิเคชันเพื่อพัฒนาทักษะสำเนียง การเลือกใช้ภาษาที่เหมาะสมกับบทบาทของพระสงฆ์ และการผสมผสานวัฒนธรรมเข้ากับการเรียนการสอน ช่วยเสริมความเข้าใจและการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมได้ดียิ่งขึ้น

3) การวิเคราะห์แนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ พบว่า การเรียนภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์ควรมุ่งที่การสื่อสารในชีวิตประจำวัน การสนทนา การบรรยายสิ่งของทั่วไป และการแนะนำตนเอง รวมถึงการใช้เทคโนโลยี E-book และสื่อมัลติมีเดีย มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มความสนใจของผู้เรียน การช่วยยกระดับทักษะภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ เป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ และบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้สื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ผลการวิจัยเสนอแนวทางใหม่ในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ที่สามารถปรับใช้ในบริบทของการศึกษาพระสงฆ์หรือกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ ในสังคมไทย การใช้เทคโนโลยีและกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับบทบาทของพระสงฆ์ช่วยเพิ่มความมั่นใจและความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันส่งผลดีต่อวงการศึกษา ส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในระดับสากลและช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคมโดยรวม

คำสำคัญ: การพัฒนาการสอน, ภาษาอังกฤษกับพระสงฆ์, ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

Abstract

This research aims to 1) study the principles of developing English language teaching for daily communication for monks, 2) study the methods of developing English language teaching for daily communication for monks, and 3) analyze the development guidelines for such teaching. The research was qualitative using document research and in-depth interviews with 12 target groups.

1) The study of the principles of developing English language teaching for daily communication for monks found that motivation is an important factor affecting learning success, including creating positive attitudes that enhance achievement, giving learners the opportunity to express their opinions freely, and using interesting and appropriate learning media that help develop language learning naturally.

2) The study of the methods of developing English language teaching for daily communication for monks found that using practical activities, role-playing, using video clips and applications to develop accent skills, choosing language appropriate for the role of monks, and integrating culture into teaching and learning can enhance understanding and cross-cultural communication.

3) The analysis of the guidelines for developing English language teaching for daily communication for monks found that learning English for monks should focus on daily communication, conversation, describing general objects, and introducing oneself, including using E-book technology and multimedia media, which play an important role in increasing learners' interest, helping to improve English skills of monks, and being beneficial to the propagation of Buddhism at the international level, and the role of monks as intercultural communicators. The research results suggest new approaches to developing English language teaching that can be applied in the context of monastic education or other target groups in Thai society. The use of technology and activities that are consistent with the role of monks helps increase confidence and ability to use English in daily life, has a positive effect on the education sector, promotes the role of monks internationally, and helps create a positive image for society as a whole.

Key word: Developing Teaching, English Language and Buddhist Monks, English Language for Communication

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเรียนการสอนโดยทั่วไปจะมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ ผู้สอน ผู้เรียน และสื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนที่ใช้กันมาก คือ ภาษาพูด และภาษาเขียน ต่อมาได้มีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ ในปัจจุบันจะพบว่า มีสื่อการเรียนการสอนมากมายหลายชนิด เพราะถือว่า สื่อการเรียนการสอน คือ มือที่สามของครู ช่วยให้ครูสอนได้สนุก และมีประสิทธิภาพ ดังนั้น บทบาทของสื่อการเรียนการสอนในบทเรียน ก็คือ เป็นตัวกลาง ตัวช่วย ในการให้ข้อมูลความรู้หรือสิ่งบอกกล่าวแก่ผู้เรียน แต่การใช้สื่อการเรียนการสอนให้ได้ผลนั้น ต้องตรงกับจุดประสงค์เนื้อหา และกิจกรรมของบทเรียน อีกทั้งยังต้องใช้อย่างประหยัด และคุ้มค่าอีกด้วย สื่อการเรียนการสอนมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีคุณลักษณะต้องใช้อย่างประหยัด และคุ้มค่าอีกด้วย สื่อการเรียนการสอนมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีคุณลักษณะเฉพาะในตัวของมันเอง ดังนั้น ผู้ที่รับผิดชอบซึ่งรวมทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องของการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม สื่อบางประเภทมีราคาแพง อาจจะหาวิธีการสร้าง และดัดแปลงทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นสื่อเพื่อนำมาใช้ประกอบการสอน รวมทั้งต้องเรียนรู้การเก็บรักษาสื่อต่าง ๆ เป็นอย่างดีด้วย ผู้บริหารก็เช่นเดียวกัน จะต้องมีความรู้เรื่องสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้คำแนะนำแก่ครูผู้สอน รวมทั้งจัดหา สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในเรื่องสื่อการเรียนการสอน โดยจะเน้นในเรื่องหาสาระที่จำเป็นสำหรับผู้บริหาร และครูผู้สอนเกี่ยวกับเรื่องสื่อการเรียนการสอน โดยจะเน้นในเรื่องความหมาย ประเภทของสื่อ ประโยชน์ของสื่อการเรียน การสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การผลิตสื่อการเรียนการสอน การเก็บรักษา การบริหารสื่อ การเรียนการสอน บทบาทผู้บริหารโรงเรียนกับสื่อการเรียนการสอน (อำภา บุญช่วย, 2540: 98) ภาษาอังกฤษมีบทบาทสำคัญในการติดต่อสื่อสารเพิ่มมากขึ้น การเรียนรู้ภาษาอังกฤษจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งจะทำให้มีวิสัยทัศน์ก้าวไกลสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและมั่นใจตลอดจนสามารถปฏิบัติตนต่อบุคคลต่างชนชาติได้อย่างถูกต้อง เข้าใจความแตกต่างทางการเมืองและวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นพลเมืองโลกในยุคโลกาภิวัตน์ สามารถเผยแพร่วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของประเทศไทยไปสู่สังคมโลกได้ อีกทั้งยังสามารถมีส่วนร่วมในเวทีระดับโลก ด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (โกวิทย์ วงศ์สุรวัฒน์, 2546: 6.)โดยออกแบบและพัฒนาชุดความรู้ผ่านกระบวนการที่ประกอบด้วย การกำหนดหมวดหมู่เนื้อหา วัตถุประสงค์ การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำชุดความรู้ การประเมินผล และการปรับปรุงก่อนนำไปใช้ทดสอบจริง ใช้การจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน (พระสุรพล อาจารสมฺปนฺโน และพระครูสมุห์ธนการ ธนกโร (สบหนอง), 2566: 1)

การเรียนรู้ทักษะภาษาอังกฤษสำหรับพระภิกษุสามเณรในปัจจุบันนี้จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะพระภิกษุสามเณรนับได้ว่าเป็นทูตทางวัฒนธรรมและศาสนา ถ้าพระภิกษุสามเณรสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ก็จะทำให้การเผยแพร่หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสู่ชาวโลกได้กว้างขึ้น นอกจากนั้นยังได้สื่อสารหรือเผยแผ่วัฒนธรรมไทยออกไปได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะเรื่องทางพระพุทธศาสนา บางคนสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้แต่ไม่เข้าใจหรือไม่มีองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาหรือทางวัฒนธรรมก็นับได้ว่าเป็นความด้อยของประเทศไทย หรือพระบางรูปเณรบางรูปเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี มีความเชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาหรือวัฒนธรรมแต่ไม่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ ทำให้ศาสนาพุทธหรือวัฒนธรรมไทยไม่สามารถออกไปสู่ชาวโลกได้ ดังนั้นภาษาอังกฤษจึงมีความสำคัญต่อพระภิกษุสามเณรในยุคปัจจุบันนี้มาก (วีรยุทธ พงษ์ศิริ, 2560: 34-43)

สื่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษสมัยนี้ จึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยเฉพาะการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สำคัญของโลกและมีความสำคัญกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เนื่องจากทักษะความเป็นนานาชาติ ทักษะทางภาษาแม่และภาษาโลก จะเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาความร่วมมือต่าง ๆ ระหว่างประเทศสมาชิกในภูมิภาคอาเซียนประกอบด้วย 3 โครงการ ความร่วมมือหลัก ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคง อาเซียน (Political and Security Community) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (Socio - cultural Community) ตามลำดับ สื่อจะทำให้เด็กได้มีโอกาสก้าวไปสู่ความเจริญงอกงาม ทางอารมณ์ สังคมและสติปัญญา การส่งเสริมให้เด็กรักการอ่านและรู้จักคุณค่าของหนังสือ เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่พึงกระทำ เพราะถือเป็นวิธีพัฒนาอนาคตของเด็กอย่างดีที่สุด สื่อนับเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดเหตุการณ์ ประสบการณ์ อารมณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็น รวมทั้งสาระความรู้ในสรรพวิชาจากผู้แต่งหรือผู้รวบรวม เรียบเรียงไปสู่ผู้อ่านได้ สื่อจึงเป็นเสมือนหนึ่งขุมทรัพย์ทางปัญญา คลังแห่งปัญญาและความบันเทิงขนาดมหึมาสำหรับมวลมนุษยชาติ ไม่ว่าจะเป็นผู้อ่านที่เห็นได้ตามปกติ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนารูปแบบสื่อการเรียนการสอนภาษาอังกฤษสำหรับพระภิกษุสามเณร การเรียนรู้ภาษาอังกฤษมีทั้งหมด 4 ทักษะ คือ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่านและทักษะการเขียน ซึ่งในแต่ละทักษะมีความแตกต่างกันออกไปและทุกทักษะจะครอบคลุมทุกด้านของการสื่อสาร ดังนั้นการสื่อสารภาษาอังกฤษจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความรู้ทั้งปวง ทำให้ได้รับรู้ข่าวสาร ช่วยเสริมสร้างความคิดและประสบการณ์และช่วยให้เกิดความ เพลิดพลินต่าง ๆ การเรียนรู้ทางด้าน

ภาษาอังกฤษ ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องมีความรู้และฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษให้เกิดความชำนาญ นักเรียนจำนวนไม่น้อยเริ่มเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่เรียนชั้นมัธยมศึกษา แต่ไม่สามารถสื่อสารกับเจ้าของภาษาได้ ทำให้ขาดความเชื่อมั่น ท้อแท้ และส่งผลต่อความก้าวหน้าในอาชีพการงานหรือการเรียนรู้ระดับสูง (ดวงเดือน แสงชัย, 2533: 14) การบูรณาการหลักศีล 5 เข้ากับหลักสูตรการเรียนการสอน สามารถกระตุ้นการเรียนรู้ด้านคุณธรรมผ่านกิจกรรมที่ดีสร้างสรรค์และทันสมัย การใช้สื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ ได้แก่ สื่ออินเตอร์แอคทีฟ เกมการศึกษา และสื่อเสมือนจริง สามารถสร้างความสนใจต่อการเรียนรู้เชิงจริยธรรมในรูปแบบที่น่าสนใจ (พระครูปลัดอภินันท์ โชติธีโร (สุนทรภักดี), 2565: บทคัดย่อ)

ดังนั้นการเรียนรู้ทักษะภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะ ถ้าพระสงฆ์สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ก็จะทำให้การเผยแพร่พระธรรมหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสู่ชาวโลกได้กว้างขึ้น นอกจากนั้นยังได้สื่อสารหรือเผยแผ่วัฒนธรรมไทยออกไปได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะเรื่องทางพระพุทธศาสนา บางคนสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้แต่ไม่เข้าใจหรือไม่มีองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาหรือทางวัฒนธรรมก็นับได้ว่าเป็นด้อยของประเทศไทย หรือพระบางรูปเณรบางรูปเข้าใจมีความเชี่ยวชาญทางระพุทธศาสนาหรือวัฒนธรรมแต่ไม่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ ก็ทำให้ศาสนาพุทธหรือวัฒนธรรมไทยไม่สามารถออกไปสู่ชาวโลกได้ ดังนั้นภาษาอังกฤษจึงมีความสำคัญต่อพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ (วีรยุทธ พงษ์ศิริ, 2560: 34-43) พระสงฆ์ที่อยู่ในวัดที่เป็นแหล่งการท่องเที่ยวเหล่านี้จึงต้องมีการปรับตัวโดยเฉพาะความรู้ด้านภาษาอังกฤษที่จะใช้เป็นเครื่องมือสื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือมากกว่ามัคคุเทศก์ทั่ว ๆ ไป และยังสร้างภาพที่ดีให้กับวัดตลอดถึงประเทศชาติและพระพุทธศาสนา ดั่งเช่น พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริญาโณ) ได้ทำหน้าที่เป็นผู้บรรยายแนะนำสถานที่และเรื่องราวในวัดพระเชตุพนให้กับนายบารัค โอบาม่าร์ อดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาและคณะที่เข้าเยี่ยมชมภายในบริเวณวัด ซึ่งภาพนี้ได้มีการเผยแพร่ไปทั่วโลก และจากการที่ท่านได้ให้สัมภาษณ์นักข่าวที่ถามว่ารู้สึกอย่างไรบ้างกับการที่ได้ทำหน้าที่นี้ ซึ่งท่านได้ให้คำตอบว่า “อาตมาในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของวัดนี้ เมื่อสิ่งไหนที่สามารถทำให้วัดได้ เราเป็นผู้อาศัยเราต้องทำ เมื่อคนระดับโลกมาและคนของวัดนำชมได้โดยไม่ต้องยืมจมูกคนอื่นหายใจ บางท่านยังมีอคติกับพระสงฆ์ว่าพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ ไม่สามารถสื่อสารอะไรได้ ในภาพรวมพระสงฆ์ของเราสามารถนำแขกบ้านแขกเมืองได้ ก็ถือว่าวัด “ได้” เมื่อวัดได้ อาตมากับพระสงฆ์ในวัดก็ได้ด้วย ในทางตรงกันข้าม ถ้าวัดต้อนรับไม่ได้ พระในวัดก็เสียชื่อเสียงด้วย ถือว่าเป็นความภูมิใจที่มีคนระดับโลกมาชม” ภาษาอังกฤษมีบทบาทสำคัญต่อการติดต่อสื่อสารในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะในประเทศไทยที่กำลังก้าวสู่เวทีระดับนานาชาติ การเรียนรู้ภาษาอังกฤษไม่เพียงช่วยเพิ่มทักษะการสื่อสารเท่านั้น แต่ช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมและเผยแพร่วัฒนธรรมไทยและพระพุทธศาสนาออกสู่สังคมโลก พระสงฆ์ในฐานะทูตวัฒนธรรมและศาสนา หากสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ จะส่งเสริมให้การเผยแผ่พระธรรมคำสอนและวัฒนธรรมไทยมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญในยุคปัจจุบัน เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการติดต่อกับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว พระสงฆ์ที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่พระพุทธศาสนาและประเทศไทย ตัวอย่างที่โดดเด่นคือ พระสงฆ์ที่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษในการแนะนำสถานที่แก่บุคคลสำคัญระดับโลก การแนะนำวัดพระเชตุพนฯ แก่นายบารัค โอบามา อดีตประธานาธิบดีสหรัฐฯ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของภาษาอังกฤษต่อบทบาทของพระสงฆ์ในเวทีโลก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์
2) เพื่อศึกษาวิธีการการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์
3) เพื่อวิเคราะห์แนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์” มีกรอบแนวคิดดังนี้

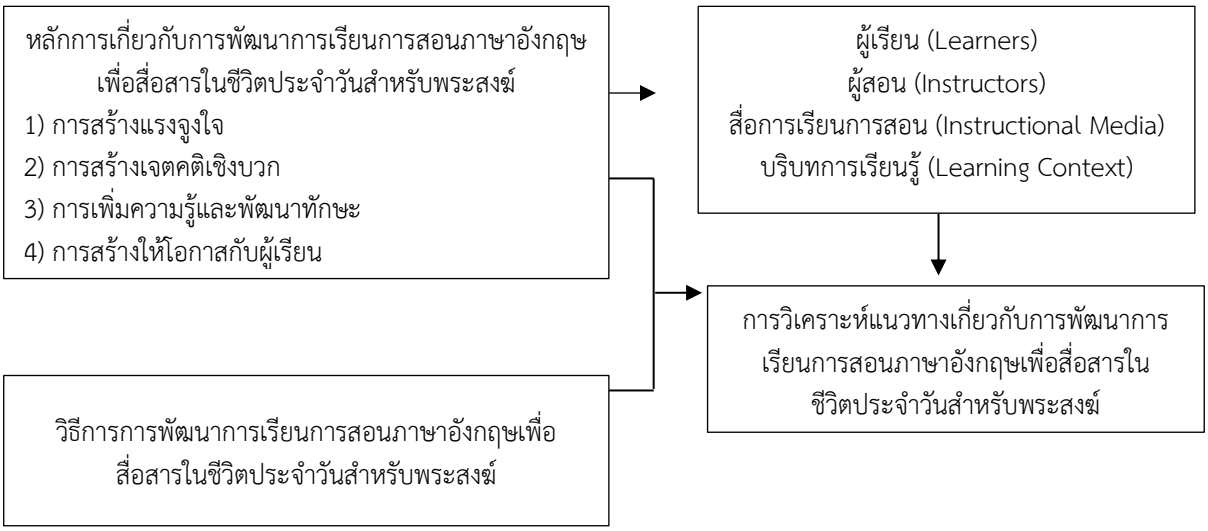

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์” ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย วิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มเป้าหมายทั้งในส่วนของที่เป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ มีวิธีการและขั้นตอนตามลำดับต่อไปนี้

กระบวนการที่ 1 การสร้างเครื่องมือ

1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ ข้อมูลจากการศึกษาหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์

2) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ การลงภาคสนามด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก ซึ่งเป็นทำการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับงานวิจัย จำนวน 12 คน/รูป โดยมีกระบวนการใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ซึ่ง ผู้วิจัยดำเนินการสร้างด้วยวิธีการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

2) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึง รายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

3) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

4) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อนำมาวิเคราะห์

กระบวนการที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูล แนวทางในการดำเนินการเก็บข้อมูลลงพื้นที่ และกระบวนต่างๆ โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) ร่างแบบสอบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และแนวทางที่ได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity)

3) นำแบบสัมภาษณ์กลับมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องตามที่ผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำ

4) จัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์แล้วนำแบบสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กระบวนการที่ 3 การเก็บรวมรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์

1) นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 12 คน/รูป

2) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

ผลการวิจัย

1) การศึกษาหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์นั้นจะเห็นว่า 1) การสร้างแรงจูงใจเป็นแรงที่กระตุ้นให้บัณฑิตแสดงพฤติกรรมไปสู่เป้าหมายแรงจูงใจเป็นกุญแจสำคัญของความสำเร็จในการเรียนรู้ 2) การสร้างเจตคติเชิงบวกความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ทุกวิชาของผู้เรียนในทุกระดับการศึกษา 3) การเพิ่มความรู้และพัฒนาทักษะ กระตุ้นให้โรงเรียน ผู้สอนและผู้เรียนใช้สื่อและนวัตกรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้มากขึ้น และ 4) เป็นการให้โอกาสกับผู้เรียนที่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นและเป็นแรงจูงใจนำไปสู่การเรียนรู้โดยอัตโนมัติ

2) การศึกษาวิธีการการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ ผลการวิจัย พบว่า วิธีการการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ ควรมีวิธีการพัฒนาพูดภาษาอังกฤษผ่านบทบาทสมมติ เช่น การต้อนรับนักท่องเที่ยว การใช้คลิปวิดีโอ เสียง หรือแอปพลิเคชันสอนภาษา เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับสำเนียงและการออกเสียง การมุ่งเน้นที่ความเรียบง่าย ใช้งานได้จริง และสอดคล้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและความแตกต่างของการสื่อสาร เพื่อให้พระสงฆ์เข้าใจและปรับตัวกับชาวต่างชาติได้ง่ายขึ้น

3) การวิเคราะห์แนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในอันดับต้นๆ จะเป็นแนวทางการสอน ประกอบกับการใช้สื่อที่ทันสมัยด้วยเทคโนโลยีประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็น E-book การสอนผ่านกิจกรรม และการใช้ Multimedia และ Visual Media ตลอดจนการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันต้องมีการสื่อสารในชีวิตประจำวัน เช่น การฝึกสนทนากับผู้คน การบรรยายสิ่งของทั่วไป และการแนะนำตนเอง

การอภิปรายผล

โดยผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญมาวิเคราะห์ดังนี้

1) การศึกษาหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ พบว่า การพัฒนาภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์มีองค์ประกอบสำคัญดังนี้ 1) การสร้างแรงจูงใจ ถือเป็นกุญแจสำคัญของความสำเร็จในการเรียนรู้ โดยแรงจูงใจช่วยกระตุ้นพฤติกรรมของผู้เรียนให้สู่เป้าหมายอย่างชัดเจน 2) การสร้างเจตคติเชิงบวก มีความสัมพันธ์โดยตรงกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ช่วยให้ผู้เรียนในทุกระดับการศึกษาเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ 3) การเพิ่มความรู้และพัฒนาทักษะ โดยการส่งเสริมให้ผู้สอนและผู้เรียนใช้สื่อและนวัตกรรม เทคโนโลยีดิจิทัลและมัลติมีเดีย เพื่อกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ และ 4) การให้โอกาสผู้เรียน โดยเฉพาะผู้ที่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้อย่างอัตโนมัติผ่านการสนับสนุนที่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยในเชิงเปรียบเทียบ งานวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ Ryan & Deci (2000) ที่ระบุว่าแรงจูงใจมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ การใช้สื่อและเทคโนโลยีในบริบทพระสงฆ์ยังสอดคล้องกับงานของ Mayer (2009) ที่ว่าสื่อมัลติมีเดียช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ แต่ในทางตรงกันข้าม ยังมีข้อโต้แย้งที่ว่าเทคโนโลยีอาจไม่เหมาะสมกับบริบทพระสงฆ์ในบางแง่มุม การใช้สื่อที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมทางศาสนา วัฒนธรรมของพระสงฆ์ที่เน้นความเรียบง่ายและจริยธรรม อาจขัดแย้งกับการใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อนหรือความบันเทิงเป็นหลัก การสร้างเจตคติเชิงบวกและการให้โอกาสผู้เรียนอาจต้องคำนึงถึงการผสมผสานเทคโนโลยีเข้ากับวัฒนธรรมและบทบาทของพระสงฆ์อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชราพร รัตนวโรภาส (2555) ได้ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอน รายวิชา ENG321 ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารมวลชน สาขาวิชาภาษาอังกฤษสื่อสารธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารมวลชน ด้านการสอนและเทคนิคการสอน ด้านบุคลิกลักษณะของอาจารย์ ด้านสื่อประกอบการสอน ด้านการวัดและประเมินผล 2) ต้องการพัฒนาการจัดการเรียน การสอนให้นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น การวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษา สาขาวิชาภาษาอังกฤษสื่อสารธุรกิจ จำนวน 50 คน โดยใช้แบบสอบถามสภาพและปัญหาการจัดการ เยนการสอนใน 4 ด้านคือ ด้านการสอนและเทคนิคการสอน ด้านบุคลิกลักษณะของ

อาจารย์ ด้านสื่อประกอบการสอน ด้านการวัดและประเมินผล สถิติที่ใช้คือ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อ การสื่อสารมวลชน ภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ด้านการสอนและเทคนิคการสอน ด้านบุคลิกลักษณะของ อาจารย์ ด้านสื่อประกอบการสอน ด้านการวัดและประเมินผลมีปัญหาน้อยที่สุด 2) ข้อเสนอแนะของ นักศึกษาที่มีต่อด้านบุคลิกลักษณะของอาจารย์คือ เรื่องอาจารย์สามารถควบคุมอารมณ์ขณะสอน มี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.96 อยู่ในระดับน้อย นักศึกษาบางคนเสนอแนะว่าอยากให้อาจารย์มีบุคลิกที่เป็น กันเองกับนักศึกษาให้มากกว่านี้

2) การศึกษาวิธีการการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ พบว่า วิธีการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์ควรใช้กิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้ภาษาในบริบทจริง การพูดภาษาอังกฤษผ่านบทบาทสมมติ การต้อนรับนักท่องเที่ยว การใช้สื่อเทคโนโลยี คลิปวิดีโอ เสียง และแอปพลิเคชันสอนภาษา เพื่อช่วยพัฒนาการออกเสียงและสร้างความคุ้นเคยกับสำเนียง การใช้ภาษาอย่างเรียบง่ายและเหมาะสมกับบทบาทพระสงฆ์ รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ด้านวัฒนธรรมและความแตกต่างในการสื่อสารช่วยให้พระสงฆ์สามารถปรับตัวและสื่อสารกับชาวต่างชาติได้ดี หากพิจารณาเปรียบเทียบกับงานวิจัยก่อนหน้า งานของ Mayer (2009) ที่กล่าวถึงบทบาทของมัลติมีเดียในการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ และ Byram (1997) ที่ให้ความสำคัญของการผสมผสานวัฒนธรรมในการเรียนรู้ภาษา จะพบว่างานวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าเทคโนโลยีช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ แต่มีที่ควรพิจารณาเพิ่มเติม คือ การพึ่งพาเทคโนโลยีมากเกินไปอาจทำให้ผู้เรียนขาดทักษะการปรับตัวในสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคย ในการใช้บทบาทสมมติและการผสมผสานวัฒนธรรม แม้ว่าจะช่วยส่งเสริมความเข้าใจ แต่ก็อาจมีปัญหาในการนำไปใช้ในบริบทของพระสงฆ์ การต้อนรับนักท่องเที่ยวที่อาจต้องการข้อมูลทางพุทธศาสนาเชิงลึก ซึ่งบางครั้งอาจขาดการสนับสนุนจากสื่อที่เฉพาะเจาะจงสำหรับพระสงฆ์ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมอาจเป็นอุปสรรคหากไม่ได้รับการบูรณาการอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ เมธาวี ตันวัฒนะพงษ์ และวิสรุตม์ จางศิริกุล (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาระดับความกลัว ในการสนทนาภาษาอังกฤษของนักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี การวิจัยครั้งนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความกลัวในการสนทนาภาษาอังกฤษของนักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี ชั้นปีที่ 1 จำนวน 158 คน ซึ่งเรียนวิชาภาษาอังกฤษ 1 ในภาคการศึกษาที่ 1 และเรียนวิชาภาษาอังกฤษ 2 ในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2556 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดความกลัวการสนทนาภาษาอังกฤษมากที่สุดคือ ไม่ค่อยรู้ศัพท์เลยไม่รู้ว่าจะสร้างประโยคให้ตรงกับสิ่งที่ต้องการสื่อสาร (ร้อยละ 79.75) กิจกรรมที่สามารถ พัฒนาความสามารถในการสนทนาภาษาอังกฤษมากที่สุด คือพูดคุยกับชาวต่างชาติเป็นประจำและ ต่อเนื่อง (ร้อยละ 67.09) วิธีการสอนการสนทนาภาษาอังกฤษที่สามารถพัฒนาการสนทนาภาษาอังกฤษให้ดียิ่งขึ้นมากที่สุดคือ การฟังและจับใจความจากบทสนทนาภาษาอังกฤษตัวอย่าง (ร้อย ละ 79.75) นอกจากนี้การศึกษานี้พบว่าวิธีการสอนที่เน้นฝึกฝนให้นักศึกษาพัฒนาการฟังให้รู้เรื่อง สร้างแรงบันดาลใจให้นักศึกษา แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการสนทนาภาษาอังกฤษ รวมทั้ง ประโยชน์ที่จะได้รับเมื่อสามารถสนทนาภาษาอังกฤษได้ และเน้นให้ตระหนักว่าผู้เรียนที่เรียน ภาษาอังกฤษจะสามารถพัฒนาทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษได้ ก็ต่อเมื่อเรียนรู้ภายใต้สภาวะที่มี ความกลัวน้อยที่สุด

3) การวิเคราะห์แนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ พบว่า การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญอันดับต้น โดยเน้นการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย E-books, Multimedia, และ Visual Media รวมถึงการสอนผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติที่ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์จริง การฝึกสนทนา การบรรยายสิ่งของทั่วไป และการแนะนำตนเอง แนวทางช่วยให้พระสงฆ์สามารถพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ Clark & Mayer (2011) ที่ใช้ Multimedia สามารถเพิ่มความสนใจและผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ได้อย่างมาก และงานของ Byram (1997) ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ภาษาในบริบททางวัฒนธรรม มีความสอดคล้องในแง่การใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ แต่ยังมีข้อควรพิจารณา ความเหมาะสมของเทคโนโลยีกับบริบทของพระสงฆ์และการใช้งานจริงในชีวิตประจำวัน การใช้เทคโนโลยีอาจไม่เหมาะสมกับพระสงฆ์บางรูปที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงหรือไม่มีทักษะด้านดิจิทัล การเรียนการสอนที่ใช้กิจกรรมสนทนาและการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันอาจไม่ครอบคลุมเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาอย่างเพียงพอ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะ แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์ควรคำนึงถึงการผสมผสานเทคโนโลยีเข้ากับการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม โดยการสร้างสมดุลระหว่างการใช้สื่อที่ทันสมัยและความเข้าใจในวัฒนธรรมและบทบาทของพระสงฆ์ เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและตอบโจทย์บริบทที่หลากหลายได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นงสมร พงษ์พานิช (2554) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาปัญหาของการพูดภาษาอังกฤษในการ สื่อสารด้วยวาจาของนิสิตคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา ตุลาคม 2550 ถึง กันยายน 2551 การวิจัยครั้งนี้มุ่งสำรวจปัญหาการพูดภาษาอังกฤษอย่างเป็นทางการใน รูปแบบการพูดนำเสนอและการพูด

แสดงความคิดเห็นในที่ประชุม เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาด้าน การเรียนการสอนภาษาอังกฤษในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานการวิจัยเชิง คุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา ที่ศึกษาอยู่ในคณะวิทยาการจัดการ จำนวน 179 คน เรียนวิชาการสื่อสารด้วยวาจา ในภาคปลายปีการศึกษา 2550 จำนวน 89 คน และในภาคต้นปี การศึกษา 2551 จำนวน 90 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามแบบประเมินค่า การสังเกต แบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการพูดภาษาอังกฤษอย่างเป็นทางการในที่ชุมชนของนิสิตคือ 1) การขาดความมั่นใจในตนเอง สืบเนื่องมาจากมีความรู้พื้นฐานทางด้านภาษาอังกฤษไม่เพียงพอสำหรับการสื่อสาร มีจำนวนคำศัพท์น้อย ขาดทักษะการใช้ภาษาในการสื่อสารในสภาพจริง 2) การขาดทักษะการคิดวิเคราะห์และการให้เหตุผลสนับสนุนความคิด นอกจากนี้การวิจัยพบว่า การเรียนที่มีการลงมือปฏิบัติจริง ต่อเนื่องและสม่ำเสมอภายใต้การให้คำแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องเป็นรายบุคคลช่วยให้มีความมั่นใจและพัฒนาความสามารถทางด้านการพูด และ ธนวัฒน์ อรุณสุขสว่าง (2557) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษตามทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชมคมอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษตามทักษะการเรียนรู้ใน ศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับปานกลาง 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษตาม ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่า ปัจจัยสนับสนุนด้านตัวผู้เรียน ด้านตัวผู้สอน ด้านครอบครัว และด้านโรงเรียน มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษตามทักษะการเรียนรู้ใน ศตวรรษที่ 21 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบเป็น ขั้นตอน พบว่า ปัจจัยด้านตัวผู้เรียน ปัจจัยด้านครอบครัวและปัจจัยด้านโรงเรียนมีความสัมพันธ์แบบ พหุคูณกับความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 สมการ พยากรณ์แสดงในรูปคะแนนดิบ เป็นดังนี้ ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษฯ 228 + 572 ด้าน ตัวผู้เรียน (X1) + 323 ด้านครอบครัว (X3) + 122 ด้านโรงเรียน (X4) 4) แนวทางในการพัฒนาการ เรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ พบว่า 1) ผู้เรียน ควรเร่งกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญ 2) ควรจัด อบรมให้ความรู้แก่ผู้สอน 3) โรงเรียนควรมีการบูรณาการโดยใช้ภาษาอังกฤษเข้าไปสอนในรายวิชาอื่น ๆ พร้อมกันไปด้วย 4) ผู้ปกครองควรให้การดูแลโดยการให้เวลาและสนับสนุนด้านภาษาอังกฤษแก่ บุตรหลานมากขึ้น

องค์ความรู้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย “การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์” มีรายละเอียดตามแผนภาพดังนี้

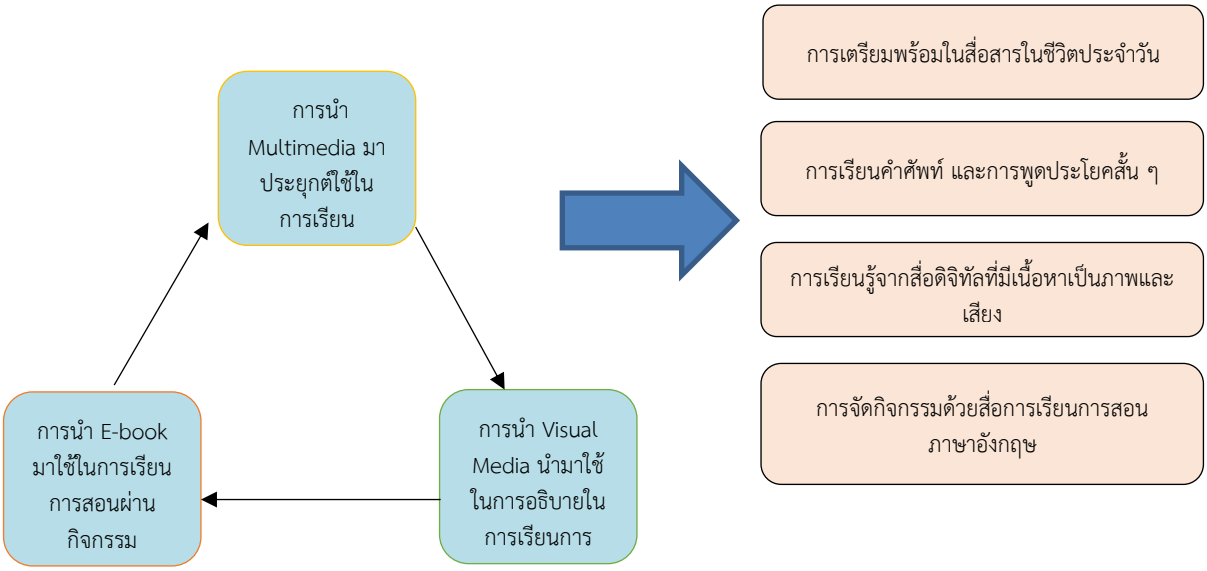

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์” ผู้วิจัยได้กำหนดข้อเสนอแนะไว้เพื่อเป็นประโยชน์ในงานวิจัยซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ควรมีการนำหลักการและแนวคิดการในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ พร้อมกับการแก้ไขปัญหาเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน และการปรับบุคลิกภาพ ตลอดจนควรมีการปลูกฝัง ในการจัดกิจกรรมให้กับผู้มีความรู้ เพื่อสร้างการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ผ่านกิจกรรม ร่วมกับทางวัด และพระสงฆ์ โดยศึกษาควบคู่กับการเรียนภาษาอังกฤษให้การเรียนรู้ภาษาอังกฤษสำหรับผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ข้อเสนอเชิงปฏิบัติ

ควรมีการสนับสนุนการการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ในวัดหลายๆ แห่ง พร้อมกับการให้ความรู้เรื่องเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ โดยการรู้จักคำศัพท์ การสื่อสาร และวิธีการพูดกับผู้คน ตลอดจนการส่งเสริมการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์ เพื่อความก้าวหน้า และมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีศึกษาการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันสำหรับพระสงฆ์เชิงรุกที่เหมาะกับสถานที่ในการศึกษา ให้มาเป็นรูปธรรมให้ดีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

โกวิทย์ วงศ์สุรวัฒน์ (2546) “ทำไมคนไทยจึงเรียนภาษาอังกฤษไม่ได้สักที”. มติชน.

ดวงเดือน แสงชัย (2533). การสอนภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

นงสมร พงษ์พานิช (2554). การศึกษาปัญหาของการพูดภาษาอังกฤษในการ สื่อสารด้วยวาจาของนิสิตคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา. รายงานวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระสุรพล อาจารสมฺปนฺโน และพระครูสมุห์ธนการ ธนกโร (สบหนอง). (2566). การวิเคราะห์เรื่องกรรมในคัมภีร์วิมานวัตถุสำหรับเยาวชนในการจัดกิจกรรมสำหรับการเรียนการสอน. วารสาร นวพุทธศาสตร์. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2

พระครูกิตติ วรานุวัตร (2561). บทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทย. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. 5(3).

พระครูปลัดอภินันท์ โชติธีโร (สุนทรภักดี). (2565). การพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนยุคดิจิทัลด้วยหลักศีล 5. วารสาร นวพุทธศาสตร์. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2

พัชราพร รัตนวโรภาส (2555). สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชา ENG321 ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารมวลชน สาขาวิชาภาษาอังกฤษสื่อสารธุรกิจ. รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

วีรยุทธ พงษ์ศิริ (2560). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวต่างชาติของพระสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวารสารพุทธศาสตร์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 8(2).

อำภา บุญช่วย (2540). การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ธนวัฒน์ อรุณสุขสว่าง (2557). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถ ในการใช้ภาษาอังกฤษตามทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 เขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชมคมอาเซียน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เมธาวี ตันวัฒนะพงษ์และวิสรุตม์ จางศิริกุล (2557). การศึกษาระดับความกลัวในการสนทนาภาษาอังกฤษของนักศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี. การประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ครั้งที่ 2: 2557 วันที่ 8-9 พฤษภาคม 2557. มหาวิทยาลัยราชภัฏจังหวัดภูเก็ต.

การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์

THE APPLICATION OF SARANIYADHAMMA PRINCIPLES IN POSTAL ADMINISTRATION

สุนทร สุวรรณพร[1], พระครูสวัสดิ์กาญจโนภาส[2], พระสมุห์นพดล อตฺถยุตฺโต (สุทนต์)[3],
พระมหาศุภวัฒน์ บุญทอง[4], มานิตย์ เฟื่องผล[5]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Soonthorn Suvanaporn[1], Phrakhu Sawaskranchanophard[2], PhrasamuNoppadol Atthayutto (Suthon)[3],
Phramahasupawat boonthong[4], Manit Fuangphon[5]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail : mrsoonthorn81@gmail.com

(Received : January 24, 2025; Edit : February 11, 2025; accepted : February 16, 2025)

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์ 2) ศึกษาลักษณะและวิธีการบริหารงานไปรษณีย์ และ 3) ประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก กับกลุ่มเป้าหมายจำนวน 10 คน ซึ่งเป็นพนักงานและผู้บริหารในองค์กรไปรษณีย์ ที่มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 5 ปี เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการบริหารและการปฏิบัติงาน

ผลการวิจัยพบว่า

1.การศึกษาหลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์ พบว่า หลักการสำคัญ ได้แก่ 1) การเพิ่มพูนความรู้และความสามารถของพนักงาน ส่งผลให้เกิดทัศนคติที่ดีและขวัญกำลังใจในการทำงาน 2) การปฏิบัติงานด้วยการสื่อสารและเจรจาที่สร้างสรรค์ 3) การบริหารด้วยความรู้ความชำนาญ และคำนึงถึงความปรารถนาดีต่อผู้อื่น 4) การสร้างความมั่นคงในการดำเนินงานโดยยึดหลักความชอบธรรมและความถูกต้อง 5) การปรับความคิดให้สอดคล้องกับเหตุผลที่ถูกต้อง 6) การพัฒนาองค์กรเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความต้องการในระดับสากล

2.การศึกษาลักษณะและวิธีการบริหารงานไปรษณีย์ พบว่า การทำงานแบบร่วมมือช่วยเหลือกัน ส่งผลให้เกิดความสามัคคีและความสำเร็จในการทำงาน การจัดประชุมชี้แจงและการสอนงานช่วยให้พนักงานมีความเข้าใจและสามารถปฏิบัติงานได้ถูกต้องตามเป้าหมาย

3.การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์ พบว่า การนำหลักสาราณียธรรมมาใช้ช่วยส่งเสริมให้พนักงานทุกคนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ รู้จักเพื่อนร่วมงาน และสร้างความรักองค์กร โดยการช่วยเหลือกัน แนะนำ แบ่งปัน และเจือจุนซึ่งกันและกัน ส่งผลให้บรรยากาศการทำงานมีความสามัคคี ลดปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน การบริหารงาน ส่งผลให้เป้าหมายและแผนงานต่าง ๆ ขององค์กรบรรลุผลสำเร็จได้ดียิ่งขึ้น ข้อค้นพบและประโยชน์จากการวิจัย การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์ ช่วยยกระดับความสัมพันธ์ในที่ทำงาน เสริมสร้างความสามัคคี และพัฒนาบรรยากาศการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในองค์กรอื่น ๆ ที่ต้องการสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาคุณภาพของบุคลากรและการสร้างความมั่นคงในองค์กร สอดคล้องกับความต้องการของการบริหารงานในยุคปัจจุบันที่ใช้ความร่วมมือ

คำสำคัญ: การบริหารกับสาราณียธรรม, หลักสาราณียธรรมสำหรับไปรษณีย์, การบริหารงานไปรษณีย์

Abstract

This research aims to 1) study the principles of Saraniyadhamma in postal administration, 2) study the characteristics and methods of postal administration, and 3) apply the principles of Saraniyadhamma in postal administration. This research is a qualitative research using documentary research and in-depth interviews with a target group of 10 employees and executives in the postal organization with more than 5 years of work experience to obtain in-depth information about the management process and operations. The research results are as follows:

1. The study of the principles of Saraniyadhamma in postal administration found that the important principles are: 1) Increasing the knowledge and capabilities of employees, resulting in a good attitude and morale at work, 2) Working with creative communication and negotiation, 3) Managing with knowledge and expertise, and considering the goodwill of others, 4) Creating stability in operations based on the principles of legitimacy and correctness, 5) Adjusting thoughts to be consistent with correct reasons, 6) Developing the organization to support changes resulting from international demands.

2. The study of the characteristics and methods of postal administration found that working together to help each other results in unity and success in work. Organizing briefing meetings and teaching work helps employees understand and be able to work correctly according to the goals.

3. Application of the Saraniyadhamma principle in postal administration It was found that the application of the Saraniyadhamma principle helps promote all employees to be responsible for their duties, know their colleagues, and create love for the organization by helping, advising, sharing, and supporting each other. This results in a harmonious work atmosphere, reducing problems and obstacles in work and administration, and resulting in better achievement of the organization's goals and plans. Findings and benefits from the research Application of the Saraniyadhamma principle in postal administration helps improve relationships in the workplace, strengthens unity, and develops a more efficient work atmosphere. The research results can be applied to other organizations that want to create a good work atmosphere, especially in terms of developing the quality of personnel and creating stability in the organization, which is consistent with the needs of management in the current era that uses cooperation.

Key word: Administration and Saraniyadhamma, Saraniyadhamma Principles for Postal, Postal Administration

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ระบบการบริหารวัฒนธรรมองค์กรมีผลต่อการดำเนินงานของไปรษณีย์ไทยอย่างมาก ภาพที่ปรากฏความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของการสื่อสารกระทบต่อไปรษณีย์หลายด้าน เช่น ตั๋วแลกเงิน หรือการส่งข้อความทางโทรเลขจนถือเป็นตำนานของการสื่อสารที่อยู่คู่กับไปรษณีย์ในอดีตอย่างยาวนาน ต้องเลิกล้มในที่สุดเมื่อเจอกับระบบอินเทอร์เน็ต แม้ในปัจจุบันส่วนของการให้บริการจดหมาย พัสดุไปรษณีย์ไปรษณีย์ด่วนพิเศษ ไปรษณีย์ลงทะเบียน ไปรษณีย์ตอบรับ ธนาณัติออนไลน์ Pay at Post บริการ Direct Mail ส่วนสินค้าไปรษณีย์ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการไปรษณีย์ เช่นซองจดหมาย กล่องสำเร็จรูป ของที่ระลึก วัสดุกันกระแทก ตู้รับไปรษณีย์ประจำบ้าน ตราไปรษณียากรเพื่อการสะสมหรือสิ่งอื่นๆ เป็นต้น บริการ และสินค้าที่ด าเนินการแม้จะมีความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนแต่ยังประสบสภาวะของการขาดประสิทธิภาพเชิงธุรกิจเมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งมิติของความรวดเร็ว ความสะดวก ความคล่องตัวทั้งผู้ให้ และผู้รับบริการอย่างครอบคลุม (พลวัฒน์ ชุมสุข, 2557: 57) แบะบรรจุบุคคลที่เหมาะสมให้ปฏิบัติงานในองค์กรพร้อมทั้งสนใจการพัฒนา ธำรงรักษาให้สมาชิกที่ปฏิบัติงานในองค์กรเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีในการทำงาน และยังรวมไปถึงการแสวงหาวิธีการที่ให้ผลดีได้อย่างถูกต้องสมาชิกสามารถดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข (พะยอม วงศ์สารศรี, 2538: 5) การดำเนินการขนส่ง เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารสำคัญระหว่างผู้ใช้บริการภาครัฐและเอกชน การบริการรับส่งและฝากในการขนส่งให้กับประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายคุณภาพชีวิตและพัฒนาเศรษฐกิจไทย บริษัทไปรษณีย์ไทย จำกัด เป็นรัฐวิสาหกิจประเภทสาธารณูปการ สังกัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เริ่มเปิดกิจการโดยมีประวัติความเป็นมาก่อตั้งแต่เดิมเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2426 ดำเนินกิจการให้บริการและการขนส่งมากว่า 136 ปี ภายหลังการแปรสภาพ (Privatization) จากการสื่อสารแห่ง ประเทศไทย แยกกิจการไปรษณีย์ออกจากกิจการโทรคมนาคมเป็นสองบริษัท ซึ่งมีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ไปรษณีย์ไทยจัดได้ว่าเป็นองค์กรของรัฐวิสาหกิจที่อยู่คู่กับประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 (วราภรณ์ ใช้เทียมวงศ์, 2562: 4-5)

ตามหลักแล้วหลักการบริหารงานไปรษณีย์ จะเน้นการบริหารสมัยใหม่ที่ส่วนใหญ่มักมองที่ผลลัพธ์ของงานที่ออกมา คือมองที่การบรรลุวัตถุประสงค์มากกว่าที่มาจะต่อล้อต่อเถียงกันในเรื่องวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จ ซึ่งมีวิธีการและทางเลือกได้หลายทางโดยแต่ละคนอาจเหมาะกับทางเลือกที่ไม่เหมือนกัน ประเด็นสำคัญอยู่ที่การบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่วางไว้ซึ่งเป้าหมายสำคัญยิ่ง คือการพัฒนาจิตที่ก่อให้เกิดความเจริญทางจิตทำให้มีพลังตัวเบาคือเบาจากกิเลสตัณหาอุปาทาน หากประพฤติปฏิบัติได้พวกเราก็จะเป็นเทวดาที่สามารถเหาะได้ในทางจิตเพราะจิตเบา (นิตย์ สัมมาพันธ์, 2529: 82) และองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญและมีความจำเป็นต่อองค์กรดังนี้

1) หลักวัตถุประสงค์ที่แน่นอนกล่าวคือจะต้องรู้ว่าจะดำเนินการไปทำไมเพื่ออะไรและต้องการอะไรจากการดำเนินการเช่นต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการหรือในการผลิตต้องรู้ว่าจะผลิตเพื่อใครต้องการผลตอบแทนเช่นใดถ้าหากไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีประโยชน์ที่จะบริหารการดำเนินงานต่างๆจะไม่มีผลสำเร็จเพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

2) ทรัพยากรในการบริหารได้แก่วัตถุและเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมไปถึงความสามารถในการจัดการทรัพยากรในการบริหารได้แก่ 4M’s คือมนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management)หรือ6M’s ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

3) มีการประสานงานระหว่างกันหรือเรียกได้ว่ามีปฏิกิริยาระหว่างกันกล่าวคือเป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง4M’s หรือ6M’s จะต้องมีความสัมพันธ์กันและเกิดปฏิกิริยาระหว่างกันหรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกันและที่เกิดขึ้นจริงๆด้วยการนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิกิริยาระหว่างกันไม่เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกันการบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

4) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่าบรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การนั้นหมายถึงความสามารถขององค์การในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ระยะสั้นโดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์การ (สมคิด บางโม, 2545: 62-63)

แต่จากสิ่งที่พบเห็นนั้น กิจการไปรษณีย์ไทย มีหลายองค์ประกอบที่ยังคงพบปัญหาที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมให้มีความทันสมัย และเข้าถึงแหล่งชุมชนเพิ่มมากยิ่งขึ้น รวมถึงปัญหาในส่วนของการเปิดธุรกิจแฟรนไชส์ไปรษณีย์ ซึ่งในปัจจุบันมีการขยายตัวเป็นอย่างมาก ให้บริการที่มีความไม่เป็นระเบียบ และมีความซ้ำซ้อน และยังไม่มีกฎหมายบัญญัติขอบเขตอำนาจ สิทธิไว้ชัดเจนเป็นการเฉพาะ จึงทำให้ภาคเอกชน เข้ามาลงทุนในการจัดตั้งบริษัทในการบริการสาธารณะในรูปแบบการขนส่งด้านโลจิสติกส์ และผลที่ตามมานั้นทำให้เกิดความซ้ำซ้อน ในการให้บริการ จึงนำมาสู่ความไม่เป็นระเบียบที่ชัดเจน (ชาตรี เพิ่มพูน, 2562) ดังนั้นงานของไปรษณีย์มีงานหลายด้าน และหลากหลายบริการมีการแนะนำ และให้ความรู้แก่ผู้มาใช้บริการและการตรวจสอบ

สินค้าก่อนการรับฝากขึ้นอยู่ที่ความสมัครใจของผู้ใช้บริการ งานการบริการในมิติของพระพุทธศาสนาเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ทัศนคติ ในด้านความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ของคนไทยจะมีหลักพระพุทธศาสนามาเกี่ยวข้อง ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อชีวิตจิตใจของคนไทยมากและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ โดยยึดหลักพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องทั้งกาย วาจา ใจ สมาธิหรือว่าปัญญาสามารถนำประยุกต์ใช้กับการบริการจัดการธุรกิจได้ “ธรรมะของพระพุทธเจ้าเปรียบเสมือนใบไม้ในป่าใหญ่ หยิบใบไม้มากำมือเดียวก็เพียงพอแล้วสำหรับใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต” (กนก แสนประเสริฐ, 2568: ออนไลน์) โดยวิธีการ “ภาครัฐของประชาชน เพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม”เพื่อให้ประชาชนและผู้รับบริการทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว โปร่งใส หลากหลายช่องทาง ตรวจสอบได้ไม่มีข้อจำกัดของเวลา พื้นที่ และกลุ่มคน รวมทั้งนำนวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพลดค่าใช้จ่ายของประชาชน ประกอบด้วย

1) การเน้นการให้บริการภาครัฐที่สามารถอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนได้อย่างรวดเร็ว โปร่งใส ให้เป็นภาครัฐของประชาชน เพื่อประชาชน ซึ่งจะทำให้เกิดการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการให้บริการประชาชน

2) การเงินการคลังให้เน้นการบูรณาการเชื่อมโยงภาครัฐ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดของการใช้งบประมาณ การจัดการรายได้รายจ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ คุ้มค่าและประหยัด ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา ประเทศที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีจุดมุ่งหมาย

3) การปรับสมดุลภาครัฐโดยเน้นการให้ภาคส่วนอื่น ๆ อาทิภาคประชาชน ภาคเอกชน หรือประชารัฐโมเดลสามารถเข้ามาแบ่งเบาภาระในการแก้ไขและตอบสนองความต้องการของตัวเองในพื้นที่ ส่งผลให้ภาครัฐมีขนาดที่เหมาะสม และทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อก่อให้เกิดบริการสาธารณะเพื่อประชาชน

4) ด้านระบบบริหารงานภาครัฐให้เน้นการพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาครัฐและการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ในการบริหารการตัดสินใจและการบริการที่เป็นเลิศ รวมทั้งการเปิดโอกาสให้เอกชน ประชาชน เข้าถึงข้อมูลข่าวสารภาครัฐ

5) การสร้างและพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้เน้นการสร้างและพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึก และเป็นคนเก่ง (กองวิชาการและแผนงาน, 2552: 19)

การมีส่วนร่วมของสังคมมนุษย์ควรแสดงถึงจิตเมตตากรุณาและความรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาทักษะในการใช้ชีวิตและการทำงานเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งการบริหารจัดการแนวพุทธสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรในด้านคุณภาพ คุณธรรม และความสุข การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรมุ่งเน้นการฝึกอบรมและการเสริมสร้างทักษะที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่ตรวจสอบได้ และการระบุกลไกเชิงเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญ การบริหารแบบมีส่วนร่วมได้รับความสนใจในยุคปัจจุบัน โดยการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เพื่อลดความขัดแย้งในองค์กรและสร้างความผูกพันกับบุคลากร การมีส่วนร่วมหมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจในปัญหาสำคัญ (พระมหาชุมพล สุทสฺสี และพระครูปฐมสุตากร, 2567: บทคัดย่อ)จึงนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ได้แม้กระทั้งในการบริหารการบริหารงานไปรษณีย์ โดยสาราณียธรรม เป็นธรรมอันทำให้ระลึกถึงกัน ทำให้รักกัน ทำให้เคารพกัน ทำให้สงเคราะห์กัน ทำให้ไม่ทะเลาะวิวาทกัน ทำให้สามัคคีกัน ทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีอยู่ 6 ประการ

ประการที่ 1 เมตตากายกรรม การอยู่ด้วยกันด้วยการกระทำดีต่อกันไม่เบียดเบียนท าร้ายกัน

ประการที่ 2 เมตตาวจีกรรม หลักการทูตการเจรจาเพื่อให้การสื่อสารเข้าใจกัน ไม่กล่าวร้ายเสียดสีกันเพื่อให้เกิดความขัดแย้ง

ประการที่ 3 เมตตามโนกรรม ให้ความเคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มุ่งเน้นในการสร้างความร่วมมือร่วมใจกัน

ประการที่ 4 สาธารณโภคีการแบ่งปันในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรมช่วยแก้ไขหรือลดความขัดแย้งมิให้เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นมากนัก

ประการที่ 5 สีลสามัญญตาความประพฤติรักษาระเบียบวินัยข้อบังคับที่กำหนดไว้ ขจัดการเอารัดเอาเปรียบระหว่างสมาชิกในองค์กร

ประการที่ 6 ทิฏฐิสามัญญตา ความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการที่ร่วมกันหรือสอดคล้องไปกันได้ จะลดความเห็นแก่ตัวลงและยอมรับนับถือความคิดเห็นของกัน (พระมหาสุริยะ มทฺทโว, ธัชชนันท์ อิศรเดช, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2564: 265)

ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษาการประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์ ระบบการบริหารวัฒนธรรมองค์กรมีผลต่อการดำเนินงานของไปรษณีย์ไทยอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่ส่งผลกระทบในหลายด้าน ในการบริการตั๋วแลกเงินและการส่งข้อความทางโทรเลขซึ่งเคยเป็นบริการสำคัญในอดีตต้องยุติลงเนื่องจากการมาถึงของอินเทอร์เน็ต ในปัจจุบัน ไปรษณีย์ไทยให้บริการสำคัญ จดหมาย พัสดุไปรษณีย์ ไปรษณีย์ด่วน

พิเศษ (EMS) ธนาณัติออนไลน์ Pay at Post และบริการ Direct Mail รวมถึงจำหน่ายสินค้าที่เกี่ยวข้องกับบริการไปรษณีย์ ซองจดหมาย กล่องสำเร็จรูป ตู้รับจดหมาย และตราไปรษณียากรสำหรับการสะสม อย่างไรก็ตาม ไปรษณีย์ไทยกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและความคาดหวังของผู้บริโภคที่เพิ่มสูงขึ้นในด้านความรวดเร็ว ความสะดวก และความครอบคลุมของบริการ

โครงสร้างการบริหารในปัจจุบัน บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด (Thailand Post Co., Ltd.) เป็นรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม บทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารระหว่างประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน การดำเนินงานขององค์กร ในการพัฒนาบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม ในการขนส่งสินค้า การฝากส่งเอกสาร และการให้บริการเชิงดิจิทัลเพื่อรองรับการเติบโตของอีคอมเมิร์ซ (e-commerce) โครงสร้างการบริหารของไปรษณีย์ไทยยังเผชิญกับปัญหาหลายประการ ในเรื่องความซ้ำซ้อนในกระบวนการทำงาน ความล่าช้าในการปรับตัวเข้ากับนวัตกรรม และการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นจากผู้ให้บริการเอกชน

ผลกระทบของการแข่งขันทางธุรกิจ ในยุคของอีคอมเมิร์ซที่เติบโตอย่างก้าวกระโดด ไปรษณีย์ไทยต้องเผชิญกับการแข่งขันจากบริษัทขนส่งเอกชนที่ให้บริการรวดเร็วและหลากหลาย อันได้แก่ Kerry Express, Flash Express และ J&T Express ในการส่งพัสดุในลักษณะด่วนและมีจุดบริการครอบคลุมทั่วประเทศ การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมผู้บริโภคที่หันมาใช้แพลตฟอร์มออนไลน์มากขึ้น ส่งผลให้ไปรษณีย์ไทยต้องปรับตัวเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัล การติดตามพัสดุแบบเรียลไทม์ การชำระเงินผ่านระบบออนไลน์ และการใช้ระบบอัตโนมัติในคลังสินค้า

แรงกดดันของไปรษณีย์ไทย การแข่งขันด้านเทคโนโลยี การลงทุนในระบบเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ ในระบบ AI และ Big Data ในการจัดการข้อมูลลูกค้า การสร้างมาตรฐานการบริการ แม้ว่าจะมีการขยายบริการแฟรนไชส์ แต่ยังพบปัญหาความซ้ำซ้อนและการจัดการที่ไม่เป็นระเบียบการตอบสนองต่อผู้บริโภค ความคาดหวังในด้านการจัดส่งที่รวดเร็ว ราคายุติธรรม และการเข้าถึงบริการในพื้นที่ห่างไกลยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ ผลกระทบจากเทคโนโลยีและนวัตกรรมในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีดิจิทัลส่งผลต่อโครงสร้างการบริหารงานของไปรษณีย์ไทยอย่างมีนัยสำคัญ การนำระบบดิจิทัลมาใช้ในการรับส่งพัสดุ การใช้แอปพลิเคชันสำหรับติดตามสถานะการจัดส่ง และการประยุกต์ใช้ระบบอัตโนมัติในศูนย์กระจายสินค้า ช่วยลดต้นทุนการดำเนินงานและเพิ่มความรวดเร็วในการบริการ การลงทุนในเทคโนโลยียังคงต้องการงบประมาณสูงและต้องการบุคลากรที่มีทักษะเฉพาะด้าน

การศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม และเมตตามโนกรรม จะช่วยในเรื่องของการสร้างความสามัคคีในองค์กรและการปรับปรุงการบริหารงานให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการได้ดียิ่งขึ้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิบัติเพื่อพัฒนาบริการไปรษณีย์ไทยในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาหลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์
2) เพื่อศึกษาลักษณะและวิธีการให้การบริหารงานไปรษณีย์
3) เพื่อประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์” มีกรอบแนวคิดดังนี้

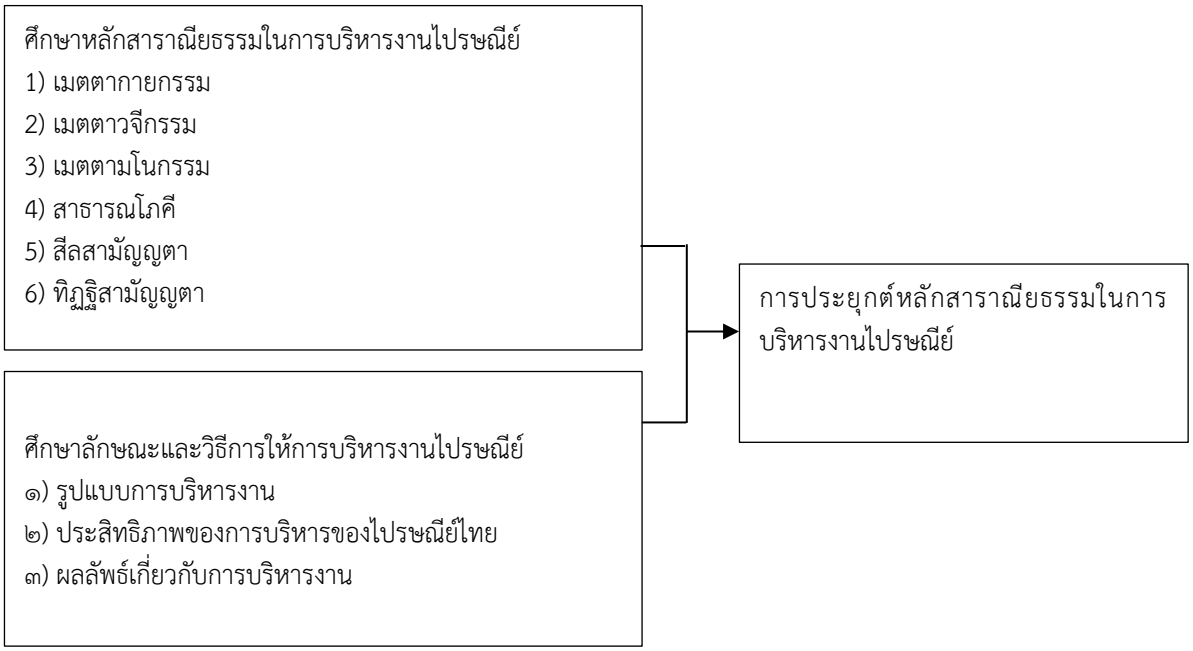

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์” ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยเชื่อมโยงกรอบแนวคิดของหลักสาราณียธรรมทั้ง 6 ประการเมตตากายกรรม, เมตตาวจีกรรม, เมตตามโนกรรม, สาธารณโภคี, สีลสามัญญตา และทิฏฐิสามัญญตา ในการวิเคราะห์การนำไปใช้ในการบริหารงานจริง ต่อการส่งเสริมความร่วมมือในทีมงาน การใช้วาจาสร้างสรรค์ในที่ประชุม การกำหนดกฎระเบียบที่เป็นธรรม และการแบ่งปันทรัพยากรในองค์กร เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารที่มีประสิทธิภาพ

กระบวนการและขั้นตอนการวิจัย

กระบวนการที่ 1 การสร้างเครื่องมือ

1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ (Primary Source): ศึกษาหลักการของสาราณียธรรมจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาและการประยุกต์ใช้ในบริบทของการบริหารงาน

2) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source): ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลการบริหารงานไปรษณีย์และบทบาทของรัฐวิสาหกิจในยุคปัจจุบัน

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1) กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 10 คน คัดเลือกจากบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการบริหารงานไปรษณีย์อย่างน้อย 5 ปี

2) กลุ่มตัวอย่างครอบคลุมทั้งระดับผู้บริหารและพนักงานทั่วไป

การพัฒนาเครื่องมือการวิจัย

1) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดที่ชัดเจน

2) สร้างแบบสัมภาษณ์โดยกำหนดคำถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ การใช้เมตตากายกรรมเพื่อแก้ไขความขัดแย้งในองค์กร หรือการใช้สาธารณโภคีในการแบ่งปันทรัพยากรในทีมงาน

3) ขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยและการบริหาร เพื่อปรับปรุงเครื่องมือให้เหมาะสม

4) ทดสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและแก้ไข

กระบวนการที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ร่างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2) นำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างคำถามและวัตถุประสงค์

3) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะและจัดทำฉบับสมบูรณ์

4) ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเน้นการเก็บข้อมูลเชิงลึก

กระบวนการที่ 3 การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

1) ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน

2) ใช้ เกณฑ์การคัดเลือกข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ ความเชื่อมโยงของข้อมูลกับกรอบแนวคิดของสาราณียธรรม และการอ้างอิงถึงสถานการณ์จริงในองค์กร

3) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้ เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเชื่อมโยงบริบทการทำงานกับหลักธรรมที่นำไปใช้ การวิเคราะห์ว่าการสร้างความสามัคคี (เมตตากายกรรม) ช่วยลดความขัดแย้งในองค์กรได้อย่างไร

ผลการวิจัย

1) การศึกษาหลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์

ผลการวิจัยพบว่า การเพิ่มความรู้และความสามารถของพนักงาน เพื่อเสริมสร้างขวัญ ทัศนคติ และความสนใจในการปฏิบัติงาน โดยการบริหารงานที่แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ส่งเสริมความร่วมมือในทีม ตัวอย่างเช่น การจัดอบรมเสริมทักษะด้านเทคโนโลยีสำหรับพนักงานไปรษณีย์ในช่วงที่มีการเปลี่ยนผ่านสู่การจัดการระบบดิจิทัล ส่งผลให้พนักงานมีความมั่นใจและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้รวดเร็วขึ้น 2) การปฏิบัติงานด้วยการพูดและการเจรจา การให้คำแนะนำอย่างสร้างสรรค์แก่พนักงานใหม่ ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ตัวอย่างจากศูนย์ไปรษณีย์กลางที่เริ่มใช้ระบบ “Buddy System” โดยให้พนักงานอาวุโสดูแลพนักงานใหม่ จะช่วยลดปัญหาการสื่อสารผิดพลาดและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน 3) การบริหารตามความรู้ความชำนาญ การจัดอบรมพิเศษเกี่ยวกับกระบวนการคัดแยกพัสดุ ทำให้กระบวนการจัดการมีความแม่นยำและลดข้อผิดพลาดลง 4) การบริหารที่เน้นความมั่นคงและความคิดริเริ่ม เ การส่งเสริมพนักงานให้มีส่วนร่วมเสนอแนวคิดใหม่ ๆ ในการพัฒนาบริการ ตัวอย่างเช่น การเพิ่มบริการ “รับฝากพัสดุถึงบ้าน” ช่วยเพิ่มรายได้และขยายฐานลูกค้า 5) การปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุมีผล และการเคารพในความเห็นของผู้อื่น การประชุมทีมที่เปิดโอกาสให้พนักงานทุกระดับเสนอความคิดเห็น ส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร 6) การบริหารเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลก การพัฒนาศักยภาพและการวางแผนเชิงกลยุทธ์ในการแข่งขันกับบริษัทขนส่งเอกชน โดยตัวอย่างจากการนำระบบติดตามพัสดุออนไลน์แบบเรียลไทม์มาใช้ ทำให้ไปรษณีย์ไทยสามารถสร้างความพึงพอใจให้ลูกค้าได้มากขึ้น และเพิ่มยอดการใช้บริการ เปรียบเทียบก่อนและหลังการใช้หลักสาราณียธรรม พบว่าในช่วงก่อนการปรับตัว พนักงานมักขาดความกระตือรือร้นและมีปัญหาด้านความสัมพันธ์ในทีมงาน แต่หลังการนำแนวคิดสาราณียธรรม การส่งเสริมการเจรจาและความร่วมมือในทีมมาใช้ องค์กรสามารถลดปัญหาความขัดแย้งในที่ทำงานได้ถึง 40% และเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานในกระบวนการขนส่งพัสดุโดยรวมได้ 25% ซึ่งให้เห็นถึงผลกระทบเชิงบวกที่ชัดเจนจากการประยุกต์หลักธรรมดังกล่าวในองค์กรไปรษณีย์ โดยแสดงตามภาพดังนี้

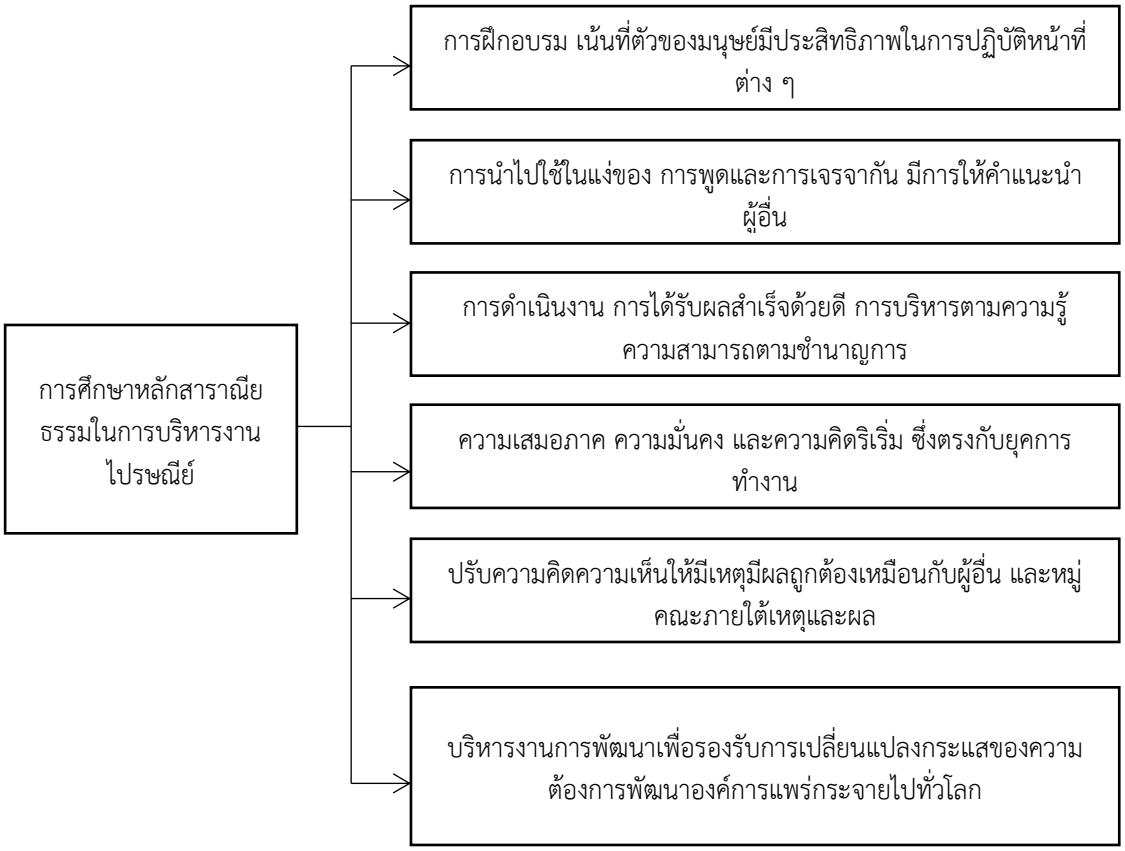

ภาพที่ 1 แสดงการศึกษาหลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์

2) การศึกษาลักษณะและวิธีการให้การบริหารงานไปรษณีย์

ผลการวิจัยพบว่า การทำงานเน้นการช่วยเหลือกัน ร่วมกันแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ทำให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดี ก่อให้เกิดความรัก สามัคคี มีความสุขในการทำงาน ช่วยเหลือพนักงานอย่างสม่ำเสมอด้วยความเต็มใจ ตลอดจน มีประชุมชี้แจงสอนงานในเรื่องต่างๆให้ทราบเป็นที่เข้าใจ ถือปฏิบัติได้อย่างงถูกต้อง ทำให้การปฏิบัติงานและการทำงานต่างๆบรรลุผลตามเป้าหมายและเสร็จตามกำหนดเวลา พร้อมด้วยพนักงาน และหัวหน้างานคิดดี ทำดีต่อกัน ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน ต่อองค์กร มีความรักสามัคคี ยิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน ทำให้การทำงานเป็นไปด้วยความราบรื่น เรียบร้อย มีความสุขในการทำงาน คิดแต่สิ่งสร้างสรรค์ให้กับองค์กร และที่สำคัญ คือ พนักงานและหัวหน้างานจะมีการพิจารณามีคความเห็นร่วมกันในการแก้ไขปัญหา หลักการปฏิบัติที่สำคัญเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาในการทำงานต่างๆ ร่วมกันคิดร่วมกันแก้ปัญหา เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น โดยแสดงตามภาพดังนี้

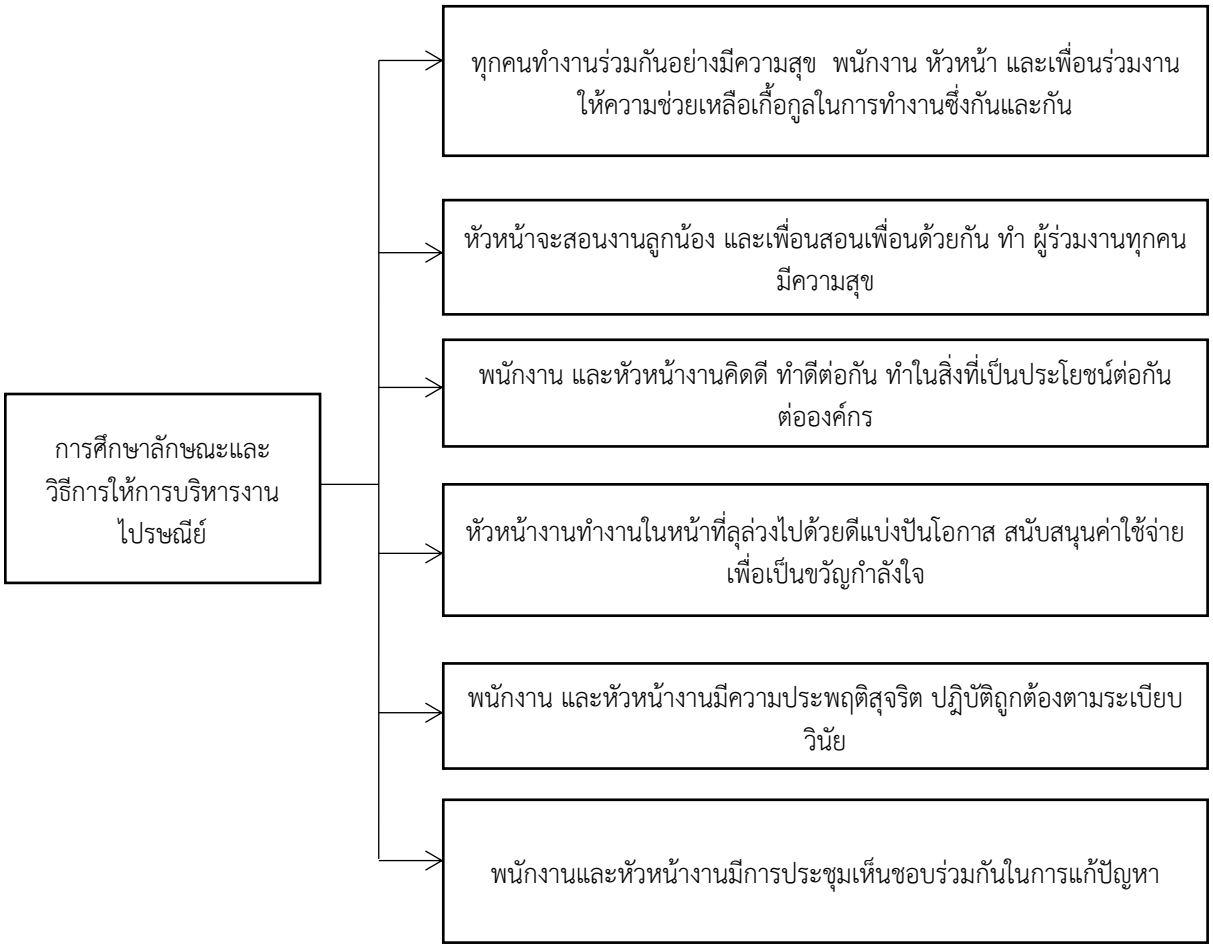

ภาพที่ 2 แสดงการศึกษาลักษณะและวิธีการให้การบริหารงานไปรษณีย์

3) การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์

ผลการวิจัยพบว่า พนักงานทุกคนต้องรู้จักหน้าที่ตนเอง รู้จักเพื่อนร่วมงาน รู้จักองค์กร และมีความรักงาน รักองค์กร มีการช่วยเหลือกัน แจ้งประโยชน์ต่อกัน แนะนำกัน แบ่งปันกัน เจือจุนกันตามสมควร ประพฤติตนในศีลธรรม สร้างความสามัคคีและหลักการอยู่ร่วมกันโดยไม่มีปัญหาและอุปสรรคอย่างใด การช่วยเหลือกัน แจ้งประโยชน์ต่อกัน แนะนำกัน แบ่งปันกัน เจือจุนกันตามสมควร ประพฤติตนในศีลธรรม การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีความราบรื่น มีความสุขในการทำงาน

การอภิปรายผล

โดยผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญมาวิเคราะห์ดังนี้

1) การศึกษาหลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์ พบว่า 1) การเพิ่มความรู้และความสามารถของพนักงานช่วยเสริมสร้างขวัญกำลังใจ ทัศนคติ และความสนใจในการปฏิบัติงาน โดยการบริหารที่แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ส่งผลให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่เอื้ออาทรและสร้างความสามัคคีในองค์กร 2) การปฏิบัติงานด้วยการพูดและการเจรจาที่สร้างสรรค์ การให้คำแนะนำแก่พนักงานใหม่ ช่วยลดปัญหาความเข้าใจผิดและส่งเสริมการทำงานเป็นทีม 3) การบริหารตามความรู้ความชำนาญ โดยกระตุ้นให้พนักงานคิดในเชิงบวกและแสดงความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ตัวอย่างเช่น การจัดอบรมพัฒนาทักษะเฉพาะทางเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดส่งพัสดุและบริการอื่น ๆ 4) การบริหารที่มั่นคงและความคิดริเริ่ม โดยส่งเสริมให้พนักงานมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ตัวอย่างเช่น การเปิดโอกาสให้พนักงานเสนอไอเดียพัฒนาบริการใหม่ ๆ ที่ตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า 5) การปรับความคิดเห็นให้มีเหตุมีผลและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ช่วยลดความขัดแย้งในทีมงาน และ 6) การบริหารเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง โดยพัฒนาแผนงานและศักยภาพขององค์กรให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในระบบติดตามพัสดุแบบเรียลไทม์ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของการนำหลักสาราณียธรรมไปใช้ในองค์กร

ขนาดใหญ่ ไปรษณีย์ไทย มี ความซับซ้อนของโครงสร้างองค์กรที่มีพนักงานจำนวนมาก อาจทำให้การปลูกฝังหลักธรรมต้องใช้เวลานานและต้องอาศัยความร่วมมือในทุกระดับ การสื่อสารที่คลุมเครือระหว่างระดับผู้บริหารและพนักงานอาจทำให้การนำหลักธรรมไปปรับใช้ไม่สอดคล้องในทางปฏิบัติ การเปรียบเทียบกับแนวคิดการบริหารองค์กรแบบตะวันตก พบว่าการบริหารองค์กรแบบตะวันตก แนวคิดของ Peter Drucker การบริหารโดยใช้วัตถุประสงค์ (Management by Objectives - MBO) และการบริหารเชิงประสิทธิภาพ มีจุดเด่นในการวัดผลการทำงานที่ชัดเจน แต่บางครั้งอาจขาดมิติทางจิตใจและความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในทีมงาน ขณะที่การใช้หลักสาราณียธรรม เมตตากายกรรมและเมตตาวจีกรรม ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือและความผูกพันในองค์กร ที่เหมาะกับบริบทองค์กรในประเทศไทยที่มีลักษณะวัฒนธรรมองค์กรแบบเครือญาติและความสัมพันธ์ส่วนบุคคล เชื่อมโยงกับแนวทางปฏิบัติจริงในไปรษณีย์ไทย การประยุกต์หลักสาราณียธรรม การส่งเสริมความสามัคคีผ่านกิจกรรมกลุ่มหรือการอบรมพนักงานให้ใช้การสื่อสารที่สร้างสรรค์ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ในองค์กรมีความแน่นแฟ้นมากขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานของทีมบริการลูกค้า ที่นำแนวคิดเมตตากายกรรมมาใช้ในการช่วยเหลือลูกค้าและเพื่อนร่วมงาน ทำให้อัตราความพึงพอใจของลูกค้าเพิ่มขึ้น 15% และลดข้อร้องเรียนในบริการลง 20% ในระยะเวลา 6 เดือน การผสมผสานหลักสาราณียธรรมกับวิธีการบริหารสมัยใหม่ในองค์กรอย่างไปรษณีย์ไทย ช่วยสร้างสมดุลระหว่างผลลัพธ์เชิงประสิทธิภาพและความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร ซึ่งเป็นจุดแข็งที่สามารถช่วยให้องค์กรปรับตัวได้ในยุคของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูวินัยธรสุดใจ ชิตมโน (2560)** ศึกษาเรื่อง การใชหลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ พบว่า 1) บุคลากรมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านทิฏฐิสามัญญตา ด้านสีลสามัญญตา ด้านเมตตากายกรรม ด้านเมตตามโนกรรม ด้านเมตตาวจีกรรม และ สาธารณโภคี ตามลำดับ 2) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า บุคลากรที่มีเพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกันไม่เป็นไป ตามสมมติฐาน 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารโรงเรียน โดย เรียงลำดับตามจำนวนความถี่จากสูงสุดไปหาต่ำสุด สามอันดับแรก คือ ผู้บริหารควรปฏิบัติ หน้าที่ตามระเบียบอย่างเสมอภาค โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ เพื่อความเป็นธรรม ควรมีสวัสดิการ ในโรงเรียนให้ดีเพิ่มขึ้น และ ผู้บริหารควรเอาใจใส่เกี่ยวกับปัญหาและกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์

2) การศึกษาลักษณะและวิธีการให้การบริหารงานไปรษณีย์ พบว่า การทำงานโดยการช่วยเหลือกัน ร่วมกันแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ทำให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดี ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และมีความสุขในการทำงาน หัวหน้างานและพนักงานช่วยเหลือกันอย่างสม่ำเสมอด้วยความเต็มใจ รวมทั้งมีการประชุมชี้แจงและสอนงานในเรื่องต่างๆ อย่างเป็นระบบ ทำให้พนักงานมีความเข้าใจ สามารถถือปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ส่งผลให้การปฏิบัติงานและการทำงานต่างๆ บรรลุเป้าหมายและเสร็จสิ้นตามกำหนดเวลา พนักงานและหัวหน้างานยังมีทัศนคติที่ดีต่อกัน ร่วมมือกันสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร ส่งเสริมความรักและความสามัคคีภายในทีมงาน ทำให้การทำงานเป็นไปด้วยความราบรื่น มีบรรยากาศที่ดีและสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน ทั้งนี้การพิจารณาปัญหาและอุปสรรคต่างๆ จะดำเนินการร่วมกัน โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี เพื่อนำไปสู่แนวทางแก้ไขที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของการนำหลักสาราณียธรรมมาใช้ในองค์กรขนาดใหญ่ จำเป็นต้องได้รับการวิเคราะห์อย่างรอบคอบ โครงสร้างองค์กรที่ซับซ้อน ความแตกต่างทางวัฒนธรรมองค์กร และความยากลำบากในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของพนักงานที่มีความหลากหลายสูง อาจทำให้การนำหลักธรรมดังกล่าวมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ การเปรียบเทียบแนวคิดการบริหารองค์กรโดยใช้หลักธรรมกับแนวคิดการบริหารแบบตะวันตกพบว่า หลักธรรมในการสร้างความสามัคคีและความสุขในที่ทำงาน ขณะที่การบริหารแบบตะวันตกมักมุ่งประสิทธิภาพ ผลลัพธ์ และความเป็นมืออาชีพ แม้ว่าจะดูแตกต่างกัน แต่จุดแข็งของหลักธรรมคือความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกในระยะยาว และช่วยลดความขัดแย้งภายในองค์กร ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงการเชื่อมโยงแนวทางปฏิบัติจริงในไปรษณีย์ไทย โดยการใช้หลักธรรมในองค์กรได้ส่งเสริมความร่วมมือในหมู่พนักงาน การประชุมระหว่างแผนกเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน และการให้ความสำคัญกับการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การสอนงานและการดูแลพนักงานช่วยให้พนักงานมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ซึ่งทั้งหมดถึงผลสำเร็จของการนำหลักธรรมมาปรับใช้ในการบริหารงานองค์กรอย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระธนบูลย์ สุวณฺโณ (2563)** ศึกษาการนำหลักสาราณียธรรมมาส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนทุ่งละออง ตำบลบางวัน อำเภอครุะบุรี จังหวัดพังงาพบว่า 1) การอยู่ร่วมกัน มีสารัตถะที่สำคัญนั่นคือ การอยู่ร่วมกันเป็น หน่วยเดียวกันของคนหรือกลุ่มคน โดยมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและส่งผ่านวัฒนธรรมไปสู่คน รุ่นหลังให้ได้รับรู้ เพื่อนำไปใช้ในทักษะชีวิตประจำวัน อาทิ การยอมรับวิถีชีวิตร่วมกันได้ 2) หลักสาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน หรือหลักของการอยู่ร่วมกัน ทำให้เป็นที่รัก เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสามัคคี เพื่อความไม่วิวาท สร้าง ความตระหนักปลุกเตือนสติให้เกิดความสำนึก เห็นคุณค่า 3) หลักการอยู่ร่วมกัน จึงจำเป็น อย่างยิ่งยวดที่ต้องนำหลัก

สาราณียธรรมมาส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตทุก ๆ ระบบแห่งอินทรีย์ ด้วยการนำหลักธรรมที่ตนปฏิบัติ ได้ผลดีแล้ว ไปเผยแผ่ แบ่งปัน ถ่ายทอดให้คนใกล้ชิด และ ชักชวนเพื่อนมนุษย์ ในระดับครอบครัว ชุมชน สังคมให้ปฏิบัติตาม สร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเอง และสังคมดำรงชีวิตอยู่ได้ภายใต้พหุวัฒนธรรมหลังนวยุค และควรแสดงท่าทีต่อส่วนรวม เช่น เมื่อได้ทรัพย์มาด้วยความสุจริต ควรแบ่งปันทรัพย์นั้นอย่างเหมาะสม ควรเว้นจากการคบบุคคล ที่จะนำความเสื่อมมาให้ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญ ควรที่จะทำกิจ หน้าที่ให้ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อให้สำเร็จประโยชน์สุขแก่บุคคลและส่วนรวมอย่างสูงสุด

3) การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์ พบว่า พนักงานทุกคนต้องรู้จักหน้าที่ของตนเอง รู้จักเพื่อนร่วมงาน รู้จักองค์กร และมีความรักในงานและองค์กร มีการช่วยเหลือกัน แจ้งประโยชน์ต่อกัน แนะนำกัน แบ่งปันกัน และเจือจุนกันตามสมควร รวมทั้งประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม ซึ่งส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขโดยปราศจากปัญหาและอุปสรรคใด ๆ การปฏิบัติงานจึงเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ราบรื่น และเต็มไปด้วยความสุขในการทำงาน การนำหลักสาราณียธรรมมาใช้ในองค์กรขนาดใหญ่ มีข้อจำกัดที่ต้องได้รับการพิจารณา ความหลากหลายของพนักงานในแง่วัฒนธรรม ความคิดและทัศนคติ รวมถึงลำดับชั้นการบริหารที่ซับซ้อน อาจทำให้การสื่อสารและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเป็นเรื่องยาก การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับหลักธรรมในกลุ่มพนักงานจำนวนมากก็เป็นอีกหนึ่งที่อาจต้องใช้เวลาและกระบวนกา รเสริมสร้างที่ชัดเจน เมื่อเปรียบเทียบกับ แนวคิดการบริหารองค์กรแบบตะวันตก จะเห็นว่าแนวทางตะวันตกมุ่งเน้นผลลัพธ์ ประสิทธิภาพ และความเป็นมืออาชีพ โดยมีการวางแผนและติดตามผลที่เข้มงวด ในขณะที่หลักสาราณียธรรมให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ในทีมงาน ความสามัคคี และความสุขในการทำงาน จุดแข็งของหลักธรรมอยู่ที่การสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตร ลดความขัดแย้งภายในองค์กร และส่งเสริมความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างพนักงาน ทั้งนี้ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การนำหลักสาราณียธรรมไปปรับใช้ใน ไปรษณีย์ไทย มีตัวอย่างที่ชัดเจน การจัดกิจกรรมส่งเสริมความสามัคคีในองค์กร การประชุมประจำเดือนที่เปิดโอกาสให้พนักงานแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ และการส่งเสริมให้หัวหน้างานเป็นแบบอย่างในการช่วยเหลือและสนับสนุนพนักงาน สิ่งเหล่านี้ช่วยเพิ่มความสัมพันธ์อันดีระหว่างพนักงานและหัวหน้างาน ลดปัญหาความขัดแย้ง และทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย, ศักดิ์พงศ์ หอมหวล, ประภัสสร ปรีเอี่ยม (2560)** ศึกษาสถานีสาราณียธรรม: พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน พบว่าจากผลวิจัยพบว่า 1) ปัญหาความหลากหลายในชุมชน พบเห็นการดำเนินชีวิตของความสัมพันธ์ระหว่างกันหรือการประกอบอาชีพของคนส่วนใหญ่อาศัยประสบการณ์ที่ถ่ายทอดกันมา เผชิญกับความเสี่ยงต่อการสูญสลายเรื่องระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ หลังจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติได้สูญสลายไปจากชุมชน แต่ยังคงดำเนินวิถีของตนได้ เพราะชุมชนมีจุดแข็งของการให้ความสำคัญต่อกัน ต่อตนเองและต่อคนอื่น ความมีน้ำ ใจเอื้ออาทรกันและแบ่งปัน ยึดมั่นขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี จึงต้องนำ จุดแข็งไปสร้างกระบวนการบ่มเพาะความรู้ที่เหมาะสม 2) นำ หลักพุทธธรรม“สาราณียธรรม 6” ประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนเข้มแข็ง คุณลักษณะ 6 ประการคือ หลักธรรมที่ 1 เมตตากายกรรม คุณลักษณะมีความสามัคคีเสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน หลักธรรมที่ 2 เมตตามโนกรรมคุณลักษณะมีจิตใจเมตตาเสียสละเพื่อส่วนรวม หลักธรรมที่ 3 เมตตาวจีกรรม คุณลักษณะคิดดี พูดดี ทำดี หลักธรรมที่ 4 สาธารณโภคี คุณลักษณะมีน้ำ ใจเพื่อสังคม เคารพซึ่งกันและกัน หลักธรรมที่ 5 สีลลาสามัญญตา คุณลักษณะปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้ หลักธรรมที่ 6 ทิฏฐิสามัญญตา คุณลักษณะมีเหตุผลและรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น พบว่าการขับเคลื่อนด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม ตามฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการ สามารถสร้างภูมิคุ้มกันการดำเนินชีวิตให้ผู้คนพ้นจากความเสี่ยง 3) นำเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่น เป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในพฤติกรรมเชิงประจักษ์ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน 2 ช่องทาง คือการนำ เครือข่ายไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่น และชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

สรุปองค์ความรู้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์” มีรายละเอียดตามแผนภาพดังนี้

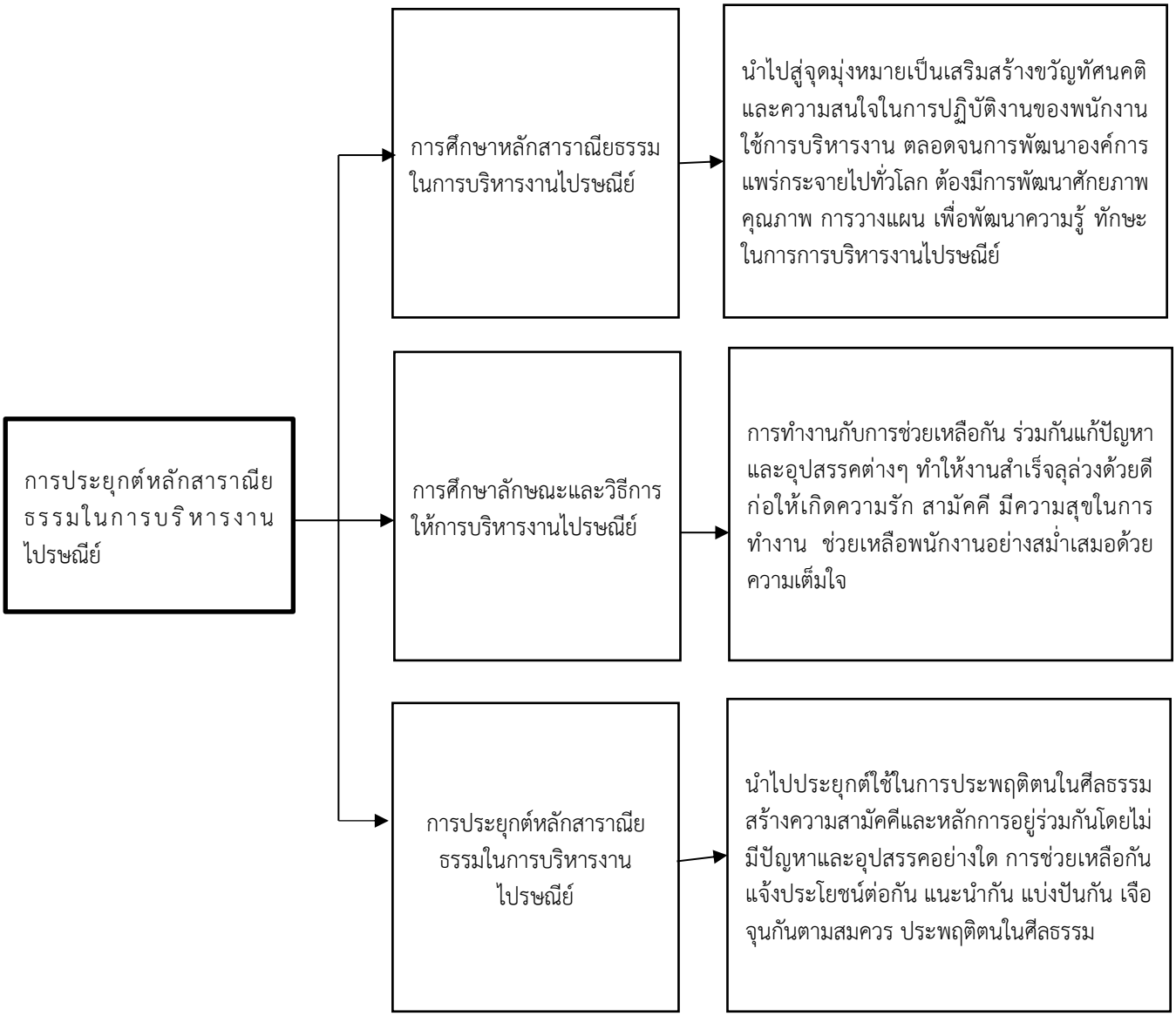

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์” ผู้วิจัยได้กำหนดข้อเสนอแนะไว้เพื่อเป็นประโยชน์ในงานวิจัยซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ควรมีการนำหลักการและแนวคิดการในการประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์ พร้อมกับการแก้ไขปัญหา การระดมสมอง มิได้สร้างเพียงแค่ความสามัคคี แต่ทำให้เพื่อนร่วมงานทำงานด้วยกันอย่างเป็นสุข โดยศึกษาควบคู่กับการทำงานและการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ข้อเสนอเชิงปฏิบัติ

ควรมีการสนับสนุนการการประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์ พร้อมกับการให้ความรู้เรื่องการดำเนินการทั้งปวงของฝ่ายบริหาร ยกเว้นอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติและตุลาการ โดยมีจุดมุ่งหมายให้นโยบายของรัฐที่วางไว้บรรลุผล โดยใช้นโยบายการบริหารแบบไปรษณียธรรมสำหรับผู้บริหารและพนักงาน เพื่อที่จะก้าวไกลกว่ากับคู่แข่งทางด้านบริการส่งพัสดุเพื่อความก้าวหน้า และมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีศึกษาการประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานไปรษณีย์ ที่เน้นเป้าหมายมากกว่ากระบวนการ มีระบบการบริหารงาน คล่องตัว เป็นอิสระไม่ผูกพันกับกฎระเบียบ การปฏิบัติ และข้อบังคับของราชการเพื่อพร้อมที่จะเข้าสนามการแข่งขันในตลาดไปรษณีย์ เพื่อยกระดับไปสู่เชิงรุกและการเป็นผู้นำในการให้บริการทั้งในระยะสั้นระยะกลางและระยะยาวโดยเน้นพัฒนาบริการที่เพิ่มความสะดวกสบายแก่กลุ่มผู้รับบริการ

เอกสารอ้างอิง

กนก แสนประเสริฐ (2568). หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา. สืบค้นข้อมูลจาก http://www.onab.go.th/articles/

กองวิชาการและแผนงาน (2552). หลักการให้บริการ. เชียงใหม่: เทศบาลนคร.

ชาตรี เพิ่มพูน.(2562). การบังคับใช้พระราชบัญญัติไปรษณีย์ไทย. วารสารบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังศาสตร์. 5(2). 47-60

นิตย์ สัมมาพันธ์ (2529). การบริหารเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เดียนสโตร์.

พระครูวินัยธรสุดใจ ชิตมโน (2560). การใช้หลักสาราณียธรรม การใชหลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม, แผนกสามัญศึกษ, จังหวัดกาฬสินธุ์ แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ. วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม. 4(1).

พระมหาชุมพล สุทสฺสี (ชุมพล ตันวัฒนเสรี) และพระครูปฐมสุตากร (รัตนะ สิทฺธิรตโน). (2567). รูปแบบการบริหารงานเชิงพุทธ: การมีส่วนร่วมขององค์การ. วารสาร นวพุทธศาสตร์. ปีที่ 3 ฉบับที่ 1

พระธนบูลย์ สุวณฺโณ (2563). การนำหลักสาราณียธรรมมาส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนทุ่งละออง ตำบลบางวัน อำเภอครุะบุรี จังหวัดพังงา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วารสารมหาจฬุานาครทรรศน์. 7(1).

พระมหาสุริยะ มทฺทโว, ธัชชนันท์ อิศรเดช, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง (2564). “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อส่งเสริมความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 10(2)

พลวัฒน์ ชุมสุข (2557). “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธว่าด้ายการผลิต และการบริโภค”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 3(1).

พะยอม วงศ์สารศรี (2538). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยากรจัดการ สถาบันราชัฏสวนดุสิต.

วราภรณ์ ใช้เทียมวงศ์ (2562). สร้างแบรนด์ สร้างอนาคต บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด. “วารสารไปรษณีย์”, 185.

ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย ศักดิ์พงศ์ หอมหวน และประภัสสร ปรีเอี่ยม (2560). สถานีสาราณียธรรม:พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 194. 11(1)

สมคิด บางโม (2545). การบริหาร. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ : การบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

THE INTEGRATION BUDDHIST MODERN INNOVATIONS : RELIEVING THE MENTAL SUFFERING OF RELATIVES WHO DIED FROM THE CORONAVIRUS COVID-19 EPIDEMIC AYUTTHAYA PROVINCE

สำราญ ศรีคำมูล[1],นายสนิท วงปล้อมหิรัญ[2],อาทิตย์ ชูชัย[3], พระมหาทศพร สุมุทุโก(อ่อนน้อม)[4]
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
Samran Srikammul[1],Snit Wongplomhiran[2],
Artit Choochai[3], PhramahaThosphorn Sumudhuko(Onnorm)[4]
Mahamakut Buddhist University, Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus
Corresponding Author E-mail: Samran.sr@mbu.ac.th

(Received : December 24, 2024 ; Edit : December 26, 2024; accepted : December 26, 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1)เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่:การบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อพัฒนาการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่:การบรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 3) เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่:การบรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม จำนวน 384 คน แจกแจงความถี่ (frequency)เป็นรายข้อ ใช้วิเคราะห์คำนวณหาค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (X) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาแปลความหมายรายข้อ รายด้าน และความหมายในภาพรวมการแปลผลค่าเฉลี่ยตามหลักเกณฑ์ และแบบสัมภาษณ์ กับผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 48 คน จากจำนวน 16 อำเภอๆละ 3 คน โดยเน้นไปที่ญาติของผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แล้วนำแบบสัมภาษณ์มาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัย พบว่า

1. โรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบต่อจิตใจของผู้คนจำนวนมาก การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กลายเป็นทางเลือกที่สำคัญ เห็นว่า การทำสมาธิแบบมีไกด์ การเจริญสติ การฝึกสติปัฏฐาน การบำบัดด้วยความเมตตา การบำบัดด้วยการยอมรับ ความมุ่งมั่น และการบำบัดด้วยธรรมชาติ โดยใช้เทคโนโลยีแอปพลิเคชันมือถือหรือแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อให้การเข้าถึงการทำสมาธิและการเจริญสติ เน้นการฝึกสติและการอยู่กับปัจจุบัน เพื่อลดความวิตกกังวล ความโศกเศร้า และความรู้สึกสูญเสีย ช่วยให้ญาติผู้เสียชีวิตสามารถจัดการกับความคิดและอารมณ์ที่ยากลำบากได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ ได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้เพื่อบรรเทาทุกข์ ได้แก่ การฟังธรรมะหรือการอ่านเกล็ดธรรมจากสื่อออนไลน์ ในรูปของ Facebook หรือ Tiktok ญาติผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่จะพิจารณาหลักไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยงของชีวิตและร่างกาย ความเป็นทุกข์ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ความไม่สมหวัง ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก และความปรารถนาที่ไม่สมหวัง พวกเขาเหล่านั้นประสบกับปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้ จนสามารถมีจิตใจที่เบาบางจากความทุกข์ใจลงบ้าง

3. การถ่ายทอดองค์ความรู้การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ ประกอบด้วย การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ การสร้างชุมชนสนับสนุน การเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อต่างๆ และการฝึกอบรมผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลสุขภาพจิต ช่วยให้ญาติผู้เสียชีวิตมีคุณภาพชีวิตและความเชื่อมั่นในรูปแบบการดำเนินชีวิตดีขึ้น

คำสำคัญ : พุทธนวัตกรรมสมัยใหม่,บรรเทาทุกข์ทางจิตใจ, ไวรัสโคโรนา 2019

ABSTRACT

This research aims to: 1) Analyze the integration model of modern Buddhist innovations for alleviating the mental suffering of relatives of COVID-19 victims in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province; 2) Develop the integration model of modern Buddhist innovations for alleviating the mental suffering of relatives of COVID-19 victims in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province; and 3) Disseminate knowledge on the integration of modern Buddhist innovations for alleviating the mental suffering of relatives of COVID-19 victims in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The research employed a questionnaire survey with 384 respondents, analyzed using frequency, percentage, mean (X), and standard deviation (S.D.). The results were interpreted item-by-item, by aspect, and holistically based on established criteria. In addition, 48 in-depth interviews were conducted with key informants (3 from each of 16 districts), focusing on relatives of COVID-19 victims. Interview data were also analyzed. Research Findings:

1. Guided meditation and mindfulness practices, the four foundations of mindfulness, loving-kindness meditation, acceptance and commitment therapy, and nature-based therapy, utilizing mobile applications or online platforms, were employed to promote mindfulness and present moment awareness. This helped reduce anxiety, sadness, and feelings of loss, enabling relatives to manage difficult thoughts and emotions more effectively.

2. The integration of modern Buddhist innovations utilized Buddhist principles for alleviating suffering. Listening to Dharma talks or reading Dharma snippets from online media such as Facebook or TikTok was common. Relatives frequently contemplated the three characteristics of existence (anicca, dukkha, anatta) – the impermanence of life and the body, suffering (physical and mental discomfort, unfulfilled desires, loss, and unmet aspirations) – recognizing these as constant obstacles, leading to some reduction in mental distress.

3. Dissemination of knowledge on the integration of modern Buddhist innovations involved workshops, online curriculum development, community support building, media outreach, and training for mental health professionals.

Keywords: 1. Buddhist modern innovations 2. Relieving the mental suffering 3. the Coronavirus COVID-19

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่แน่ชัดแล้วว่า การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 กำลังส่งผลกระทบไปทั่วโลกเป็นวงกว้าง เริ่มต้นจากการมีผู้ติดเชื้อที่เมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน และแพร่กระจายไปทั่วโลก อันส่งผลให้เกิดผู้เจ็บป่วยและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ในวิกฤติเศรษฐกิจแต่ละครั้ง ผลกระทบที่เกิดขึ้นทันทีคือ ภาคธุรกิจที่ได้รับความเสียหาย บางบริษัทถึงขั้นล้มละลาย ขณะที่บางบริษัทลดจำนวนลูกจ้างทำให้มีคนตกงานจำนวนมาก นอกจากนั้นไวรัสโคโรนา 2019 ยังกระทบไปถึงการชะงักงันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวเนื่อง รวมทั้งระบบการเรียนการสอนด้วย การยกเลิกเที่ยวบิน การยกเลิกการจองโรงแรม การยกเลิกกิจกรรมต่าง ๆ การเลื่อนการเปิดการเรียนการสอนในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย รวมไปถึงการชะลอการผลิตในภาคอุตสาหกรรมทั่วโลกที่อยู่ภายใต้ระบบห่วงโซ่คุณค่าโลก (Global Value Chain) อันส่งผลต่อเนื่องไปสู่ผลกระทบด้านการค้าและการลงทุนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังรวมถึง การที่ประชาชนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายกับการป้องกันการติดเชื้อ เช่น ต้องซื้อหน้ากากหรือเจลล้างมือ อีกทั้งการที่คนจะต้องมีการกักตัวอยู่กับบ้านจนทำให้ขาดรายได้ จนลามมาถึงการเกิดความเครียดและปัญหาทางสุขภาพจิตตามมา ซึ่งเป็นภัยเงียบที่ยังไม่มีใครพูดถึงมากนัก คือ“ความเครียด”ซึ่งตามมาด้วย“ปัญหาสุขภาพจิต”อันเนื่องมาจากรายได้ที่ลดลงหรือถูกให้ออกจากงาน และการสูญเสียบุคคลในครอบครัวหรือญาติพี่น้องคนรู้จัก เป็นต้น (สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป่วย อึ๊งภากรณ์,“วิกฤติเศรษฐกิจ วิกฤติคน” 2021) (https://www.pier.or.th/)

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในประเทศที่มีแนวโน้มดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ผ่านมาการปฏิบัติงานพนักงานเจ้าหน้าที่สามารถควบคุมและจำกัดขอบเขตพื้นที่การระบาดของโรคได้ และผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรง และการเสียชีวิตสะสมได้ลดจำนวนลง ในขณะที่ผู้ที่ได้รับการรักษาจนหายเป็นปกติมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ดี การติดตามและกำกับดูแลของพนักงานเจ้าหน้าที่ยังคงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อควบคุมให้การดำเนินกิจการและกิจกรรมของทั้งบุคคลและสถานที่ต่างๆอยู่ภายใต้เงื่อนไขการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมและป้องกันโรคที่รัฐบาลได้ประกาศแล้ว เพื่อมุ่งเป้าหมายสู่การป้องกันและควบคุมโรคแก่ประชาชนอย่างสมดุลและยั่งยืนสอดคล้องกับแผนการเปิดประเทศเพื่อรับนักท่องเที่ยวที่นายกรัฐมนตรีได้ประกาศเจตนารมย์และแนวทางไว้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2564 โดยกำหนดให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวดอยู่เช่นเดิม ตามคำสั่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ 2899/2564 เรื่องมาตรการเร่งด่วนในการป้องกันวิกฤตการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)ฉบับที่ 71) แต่ถึงแม้นว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวมมีแนวโน้มดีขึ้น แต่เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีคนต่างถิ่น หลายชาติพันธุ์อพยพมาตั้งถิ่นฐาน การทำงานตามนิคมอุตสาหกรรม เช่น นิคมอุตสาหกรรมบางประอิน โรจนะ นวนคร เป็นต้น ซึ่งมีความเสี่ยงสูงในการเกิดอาการผิดปกติทางจิตใจเพิ่มขึ้น ซึ่งพบว่า ประชาชนทั่วไป หรือญาติพี่น้องของผู้ที่เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เกิดความวุ่นวายทางอารมณ์ ความกลัว วิตกกังวลใจ ซึมเศร้า โมโหง่าย นอนไม่หลับ และมีภาวะป่วยทางจิตจากเหตุการณ์ งานวิจัยจากหลายๆ ประเทศ ที่มีการปิดเมืองในช่วงเวลาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เช่น สหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น อิตาลี และสวีเดน ก็พบปัญหาสุขภาพจิตเพิ่มมากขึ้นในช่วงการแพร่ระบาดของโรค เช่น มีอาการวิตกจริต ซึมเศร้า มีความคิดจะฆ่าตัวตาย หรือการใช้สารเสพติดมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเปราะบาง คนหนุ่มสาว อย่างไรก็ดี การให้ไทม์ไลน์ที่ชัดเจนในการปิดเมือง และการให้ข้อมูลถึงประโยชน์ต่อสังคมในการกักตัว การปฏิบัติตัวของประชาชนและคนในครอบครัว สามารถช่วยบรรเทาทุกขภาวะทางจิตใจที่เกิดจากเหตุการณ์ได้ ทั้งนี้ จากข้อมูลการประเมินสุขภาพจิตของคนไทยโดยกรมสุขภาพจิตในช่วงที่มีการแพร่ระบาดตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2563 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีผู้เข้ารับการคัดกรองด้านสุขภาพจิตทั่วประเทศจำนวนทั้งสิ้นกว่า 1.79 ล้านราย ตาม 4 อาการ ได้แก่ ผู้มีความเครียดสูง ผู้มีความเสี่ยงซึมเศร้า ผู้มีความเสี่ยงฆ่าตัวตาย และมีภาวะหมดไฟ (burnout)

ในภาวะวิกฤติจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ปรากฏอยู่นี้ ย่อมมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ประชาชน สิ่งที่ได้ผลดีและตรงเป้าหมายมากที่สุดวิธีหนึ่ง คือ การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่มาใช้บรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิต การนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ที่มีประชาชนนับถือเป็นจำนวนมากมาแก้ปัญหา พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งกำเนิดสำคัญที่ทำให้สังคมไทยมีขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยต่าง ๆ การสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข และการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน ฟื้นฟูเศรษฐกิจ และเป็นภูมิคุ้มกันจากปัญหาสังคมแก่สมาชิกทุกวัยในครอบครัว (ไสว มาลาทอง,การศึกษาจริยธรรม, 2542 หน้า 6,7) อีกยังได้สอดคล้องกับพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 25 กรกฎาคม 2562 ซึ่งเป็นนโยบายหลัก 12 ด้าน คณะรัฐมนตรีได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินที่ยึดมั่นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีความสอดคล้องกับหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ และหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ตลอดจนยุทธศาสตร์ชาติพุทธศักราช 2561-2580 คณะรัฐมนตรีจึงแถลงนโยบายต่อรัฐสภา

ให้ทราบถึงแนวทางการบริหารราชการ แผ่นดินที่รัฐบาลจะดำเนินการ เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้ก้าวไปข้างหน้าด้วยความมั่นคง สังคมไทยมีความสงบสุข สามัคคีและเอื้ออาทร คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีความพร้อม ที่จะดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 เศรษฐกิจไทยมีความแข็งแกร่งและมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น ควบคู่ไปกับการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านที่ 3 การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ข้อ 3.3 ทำนุบำรุงศาสนาให้มีความเข้มแข็ง ส่งเสริมสถาบันศาสนา ทุกศาสนาให้มีบทบาทในการเผยแผ่หลักคำสอนที่ดีงาม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และเสริมสร้างความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต จิตใจ และพัฒนาสังคมให้มีความสามัคคี ปรองดอง และยั่งยืน และให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงแก่นแท้คำสอนของพระพุทธเจ้าและสามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

จากประเด็นดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำวิจัยเรื่อง “การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อที่การวิจัยครั้งนี้จะช่วยวิเคราะห์และพัฒนา รวมทั้งถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ที่ใช้บรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 19 กับประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และพื้นที่อื่นๆทุกภาคของประเทศในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. เพื่อพัฒนาการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ : การบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมเพื่อการบรรเทาความทุกข์ในใจ ของอารยา บัตรเจริญ และคณะ (2563:11-12) และการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายใกล้ตายเชิงพุทธบูรณาการ ของสุวภรณ์ แนวจำปา(2554:7-9) โดยนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ไว้ดังนี้

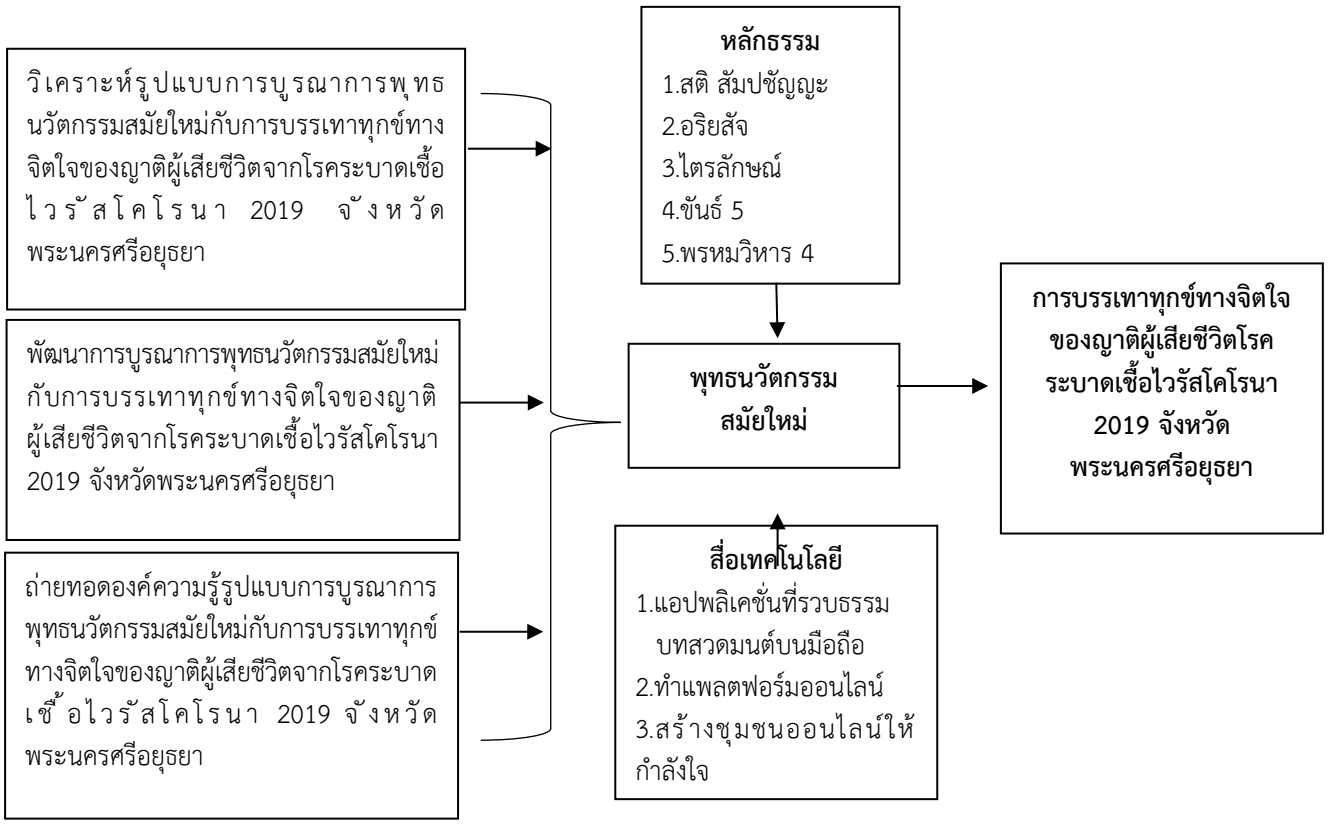

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

ผลการถ่ายทอดองค์ความรู้การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา **เป็นอย่างไร**

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากร ได้แก่ ประชาชนผู้ประสบวิกฤตการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนาโควิด 2019 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 803,599 คน โดยผู้วิจัยได้ใช้จำนวนประชากรทั้งหมดในการทดลองในครั้งนี้ (ทะเบียนจังหวัด https://khunnewinfinite.wordpress.com)

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนผู้ประสบวิกฤตการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จำนวน 384 คน โดยคัดเลือกจากเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยกำหนดตามกลุ่มตัวอย่างตามตารางเครซซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) อ้างใน (บุญชม ศรีสะอาด. 2554 : 43) ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการใช้ตารางเลขสุ่ม เพื่อให้ง่ายต่อการเก็บข้อมูล ได้ข้อมูลที่เป็นจริงตามบริบท ตรงประเด็นและตรงตามวัตถุประสงค์

พื้นที่วิจัย

(1) พื้นที่การวิจัย

พื้นที่วิจัย คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 16 อำเภอ ได้แก่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอท่าเรือ อำเภอนครหลวงอำเภอบางไทร อำเภอบางบาล อำเภอบางปะอิน อำเภอบางปะหัน อำเภอบ้านแพรก อำเภอภาชี อำเภอมหาราช อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอวังน้อย อำเภอเสนา อำเภออุทัย อำเภอนครหลวง อำเภอบางซ้าย

(2) ผลการวิเคราะห์บริบทและศักยภาพของพื้นที่

พบว่า มีการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีประชาชนเสียชีวิต

(3) หน่วยงานสนับสนุน/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย/ผู้ขับเคลื่อนชุมชน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย และองค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา โรงพยาบาลวังน้อย ชมรมผู้สูงอายุจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

(4) พื้นที่ถ่ายทอด ขยายผล/นำไปใช้ประโยชน์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐและเอกชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย 2 แบบ ได้แก่

1. เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น สำหรับกลุ่มญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แบ่งเป็นเนื้อหา 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นลักษณะคำถามปลายปิด (Closed-ended questions) ใช้ข้อคำถามแบบให้เลือกตอบ(Check List)

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้และความคิดเห็นการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นลักษณะคำถามปลายปิด (Closed-ended questions) เป็นลักษณะให้เลือกตอบ โดยใช้มาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale) มี 5 ระดับ

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Opened-ended questions) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วม

2. เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ แบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 48 คน ทั้ง 16 อำเภอ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

2.2 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์บทสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์นำมาถอดบทเรียนให้เกิดองค์ความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ที่ใช้บรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยาต่อไป

การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือในการวิจัย เป็นการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือในการวิจัยเพื่อบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่บรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เป็นการออกแบบเครื่องมือการวิจัย จากการวิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การสร้างแบบสอบถาม การทดลองใช้ และการถ่ายทอดองค์ความรู้การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ที่ใช้บรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีขั้นตอนของการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้

ก. ศึกษาประเด็นปัญหา กรอบแนวคิด ทฤษฎี และจุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อให้เกิดความตระหนักว่างานวิจัยต้องการข้อมูลอะไร ชนิดใด และมีตัวแปรอะไรบ้างที่จะต้องนำมาพิจารณา

ข. กำหนดลักษณะของข้อคำถาม จัดทำรายละเอียดของข้อคำถาม ประกอบด้วยขอบข่าย เนื้อหาสาระสำคัญ แยกแยะเป็นประเด็นย่อยตามแง่มุมต่างๆอะไรบ้าง ที่จะนำไปใช้ในการสร้างข้อคำถามสำหรับการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ที่ใช้บรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ค. กำหนดรูปแบบของแบบสอบถามและสัมภาษณ์ เพื่อวิเคราะห์และพัฒนาการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ที่ใช้บรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับตอบปัญหาการวิจัยครบถ้วน รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ

ง. นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหารายข้อจนครบทั้งฉบับ เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นและหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถามหรือหาค่า IOC โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความชำนาญในประเด็นและหัวข้อการวิจัย ซึ่งสำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาปรัชญา และพุทธศาสนา เพื่อเป็นการประเมินความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของเครื่องมือ จำนวน 3 ท่าน ดังนี้ 1) ตรวจสอบด้านภาษา 2) ตรวจสอบด้านเนื้อหา 3) ตรวจสอบด้านระเบียบวิธีวิจัย

คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์หาค่าดัชนีความเหมาะสมของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC) ตามสูตร ดังนี้

สูตร $$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความเหมาะสมระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

$\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

N = แทนจำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยที่ +1 = แน่ใจว่าเหมาะสม

0 = ไม่แน่ใจ

-0 = แน่ใจว่าไม่เหมาะสม

การเก็บรวบรวมข้อมูล/ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการแจกแบบสอบถาม แบบวัดและเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1. ผู้ศึกษานำหนังสือบันทึกข้อความจากรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากประชาชนทั่วไปในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้ศึกษาชี้แจงวัตถุประสงค์ ของการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย ให้กลุ่มตัวอย่าง ให้ทราบในการตอบแบบสอบถามแบบวัด เข้าใจตรงประเด็น โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่งแบบสอบถามคืนหลังจากเสร็จกิจกรรม ภายใน 1 สัปดาห์

3. นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาตรวจสอบจำนวนความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปผลต่อไป

4.นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์บทสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์นำมาถอดบทเรียนให้เกิดองค์ความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ที่ใช้บรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดโควิด 19 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

การวิจัยเชิงปริมาณวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอด้วยตารางและอธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

1.1นำข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามนำมาแจกแจงความถี่ (frequency)เป็นรายข้อ ใช้วิเคราะห์คำนวณหาค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

1.2 นำข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 เกี่ยวกับความรู้และความคิดเห็นการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ที่ใช้บรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนค่าประมาณ (Rating scale) มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์น้ำหนัก 5 ระดับ จากนั้นนำไปบันทึกและวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (X) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาแปลความหมายรายข้อ รายด้าน และความหมายในภาพรวมการแปลผลค่าเฉลี่ยตามหลักเกณฑ์และช่วงระดับคะแนน (class interval) 5 ระดับดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึง อยู่ในระดับ มากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.50 - 4.49 หมายถึง อยู่ในระดับ มาก

คะแนนเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายถึง ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 1.50 - 2.49 หมายถึง น้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.49 หมายถึง น้อยที่สุด

2.การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

คณะผู้วิจัยการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อวิเคราะห์ พัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ที่ใช้บรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 48 คน ได้แก่ญาติของผู้เสียชีวิตที่ประสบกับการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รวมถึงการสังเกตการณ์บริบทความเป็นจริงของแต่ละพื้นที่นั้นๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์บทสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์นำมาถอดบทเรียนให้เกิดองค์ความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ที่ใช้บรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1.การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

จากการแพร่ระบาดของโรคโคโรนาไวรัส 2019 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตแบบใหม่ (New Normal) ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนต้องมีการปรับตัวครั้งใหญ่เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านพฤติกรรมและวิธีการใช้ชีวิตประจำวัน ต่อไปนี้คือการเปลี่ยนแปลงหลักๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเห็นชัดเจน 1. การใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการใช้ชีวิตมากขึ้น การเรียนออนไลน์ การทำงานที่บ้าน การประชุมออนไลน์ การซื้อสินค้าออนไลน์ และการทำธุรกรรมทางอินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นปกติ 2. การเว้นระยะห่างทางสังคม การเว้นระยะห่างทางกายภาพ (Social Distancing) ได้กลายเป็นมาตรฐานในการใช้ชีวิต ผู้คนได้ลดการปฏิสัมพันธ์ และเน้นการทำกิจกรรมที่บ้านมากขึ้น 3. การดูแลสุขภาพ การดูแลสุขภาพและความสะอาดได้กลายเป็นสิ่งสำคัญในการป้องกันการแพร่เชื้อ การใช้หน้ากากอนามัย เจลแอลกอฮอล์ และการล้างมืออย่างถูกต้องได้กลายเป็นพฤติกรรมที่ต้องทำต่อเนื่อง 4. การสร้างสมดุลชีวิต การมีโอกาสทำงานที่บ้านได้ทำให้ผู้คนมองเห็นแนวทางในการสร้างสมดุลชีวิตระหว่างเวลาส่วนตัว การงาน และสังคม 5. การปรับตัวในสถานการณ์วิกฤติ ทุกภาคส่วน รวมถึงภาคธุรกิจ ภาครัฐ และส่วนบุคคล ได้ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์วิกฤติ การพัฒนาแอพพลิเคชั่นสุขภาพจิต การบริการ e-Services และการขยายพื้นที่เข้าถึงผู้บริโภคได้กลายเป็นแนวทางในการปรับตัว 6. การเปลี่ยนแปลงในด้านการแพทย์ การแพทย์ได้นำเทคโนโลยี Telemedicine เข้ามาใช้ในการรักษาพยาบาลเพื่อลดความเสี่ยงในการติดเชื้อ การทำงานที่บ้านไม่ได้ลดผลผลิต แต่สามารถลดค่าใช้จ่าย เช่น ค่าเช่าสถานที่ทำงานได้ และ 7. การเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ การสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ได้กลายเป็นพฤติกรรมติดตัวผู้บริโภค บริการด้านสุขภาพมีเดลิเวอรี่มากขึ้นเช่นเดียวกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกภาคส่วน และจะยังคงอยู่ในระยะยาวเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคและลดผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม

1) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เพศหญิง จำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 52.86 รองลงมา เพศชาย จำนวน 181 คน คิดเป็นร้อยละ 47.14 มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 34.11 รองลงมา ไม่เกิน 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.60 ระดับการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 27.60 รองลงมา ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา จำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 25.78 อาชีพ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 46.62 รองลงมา รับจ้างทั่วไป จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 25.26 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท จำนวน 166 คน คิดเป็นร้อยละ 43.23 รองลงมา 5,001-10,000 บาท จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 32.81

2) จากการวิเคราะห์ความรู้และความคิดเห็นของประชาชนผู้เป็นญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่มีต่อการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยใช้วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (X) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) มาจากประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 384 ชุด ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม พบว่า ประชาชนมีความรู้และความคิดเห็น อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.46 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.66 เมื่อพิจารณารายการ

ประเมินแต่ละข้อ พบว่า รายการประเมินที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ นำหลักสติ และสัมปชัญญะมาช่วยยกระดับจิตใจไม่ให้จมอยู่กับความทรมาน ความโศกเศร้า เสียใจหรือยึดติดกับอดีต มีความรู้และความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.66 รองลงมา ได้แก่ สื่อพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่ เช่น เสียงดนตรี เสียงสวดมนต์ เป็นต้น สามารถนำมาเป็นอารมณ์ในการบรรเทาความทุกข์ในใจได้ ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.63

3) จากปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของประชาชนผู้เป็นญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open - ended) พบว่า 1.การพัฒนาแอปพลิเคชันที่รวบรวมบทสวดมนต์ คาถาต่าง ๆ และการบรรยายธรรมจากพระภิกษุ สามารถเข้าถึงได้ง่ายผ่านสมาร์ทโฟน ทำให้ผู้ที่กำลังเผชิญกับความสูญเสียสามารถเข้าถึงธรรมะได้ทุกที่ทุกเวลา 2.การจัดทำแพลตฟอร์มออนไลน์ที่สอนการทำสมาธิและปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น การนั่งสมาธิ การเดินจงกรมการทำใจให้สงบ จะช่วยให้ผู้ที่กำลังเผชิญกับความทุกข์ทางใจได้มีโอกาสฝึกฝนจิตใจให้สงบและปล่อยวาง 3.การสร้างชุมชนออนไลน์ที่เป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับผู้ที่กำลังเผชิญกับความสูญเสียในการแบ่งปันความรู้สึกและประสบการณ์ของตนเอง การรับฟังเรื่องราวของผู้อื่นและการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกไม่โดดเดี่ยวและได้รับการเยียวยาทางใจ

2. การพัฒนาการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การพัฒนาการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้แก่ 1) การวิจัยและพัฒนา ดำเนินการวิจัยเพื่อสำรวจประสิทธิภาพของการบูรณาการพุทธนวัตกรรมในการบรรเทาทุกข์ทางใจ พัฒนาและทดสอบโปรแกรมการแทรกแซงที่ใช้พุทธนวัตกรรมเป็นฐาน ประเมินผลลัพธ์และปรับปรุงโปรแกรมอย่างต่อเนื่องตามข้อมูลที่ได้จากการวิจัย 2) การสร้างความร่วมมือ สร้างความร่วมมือ กับองค์กรด้านสุขภาพจิต สถาบันการศึกษา และกลุ่มชุมชน ร่วมมือกับผู้นำทางศาสนาและผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อนำเสนอมุมมองและแนวทางปฏิบัติทางพุทธศาสนา จัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อให้คำแนะนำและสนับสนุน 3) การพัฒนาเทคโนโลยี พัฒนาแอปพลิเคชันมือถือและแพลตฟอร์มออนไลน์ที่ให้การเข้าถึงการทำสมาธิแบบมีไกด์ การเจริญสติ และการฝึกสติปัฏฐาน 4 สร้างเครื่องมือการประเมินตนเองและการติดตามความคืบหน้าเพื่อช่วยให้ผู้ใช้ติดตามความเป็นอยู่ทางใจของตนเอง สำรวจการใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน (VR) และความเป็นจริงเสริม (AR) เพื่อสร้างประสบการณ์การทำสมาธิที่ดื่มด่ำยิ่งขึ้น 4) การฝึกอบรมและการให้การศึกษา จัดการฝึกอบรมสำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลสุขภาพจิต ญาติผู้เสียชีวิต และบุคคลทั่วไปเกี่ยวกับการบูรณาการพุทธนวัตกรรม พัฒนาหลักสูตรการศึกษาและการรับรองเพื่อสร้างมาตรฐานสำหรับผู้ปฏิบัติงานในสาขานี้ จัดการประชุมและการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแบ่งปันความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด 5) การสนับสนุนนโยบาย รณรงค์ให้มีการรับรองการบูรณาการพุทธนวัตกรรมในระบบการดูแลสุขภาพ สนับสนุนการวิจัยและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในด้านนี้ ผลักดันให้มีการรวมการบูรณาการพุทธนวัตกรรมไว้ในหลักสูตรการฝึกอบรมสำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลสุขภาพจิต

สรุปว่า ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งพวกเขาเหล่านั้น ได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้โดยที่ไม่รู้ว่าตัวเองนำหลักธรรมมาใช้เพื่อบรรเทาทุกข์ เช่น การฟังธรรมะหรือการอ่านเกล็ดธรรมจากสื่อออนไลน์ในรูปของ Facebook หรือ Tiktok เป็นต้น ที่สำคัญญาติผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่จะมองไปที่หลักไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยงของชีวิตและร่างกาย ความเป็นทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ความไม่สมหวัง ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก และความปรารถนาที่ไม่สมหวัง ซึ่งพวกเขาเหล่านั้นประสบกับอุปสรรคเหล่านี้ตลอดเวลา จนสามารถมีจิตใจที่เบาบางจากความทุกข์ใจลง อีกประการหนึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้ในทุกบริบทของพื้นที่ ทั้งในเมืองและชุมชนที่ห่างไกล หรือผู้ที่นับถือศาสนาใดๆก็ตาม ล้วนต้องประสบกับความเป็นจริงของชีวิตเหล่านี้

3. การถ่ายทอดองค์ความรู้การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า 1) การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเชิงโต้ตอบที่นำโดยผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธนวัตกรรมและการให้คำปรึกษาทางจิตใจ ให้ผู้เข้าร่วมแบ่งปันประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับการรับมือกับความสูญเสียจากโรคระบาด สำรวจเทคนิคการบูรณาการพุทธนวัตกรรม เช่น การทำสมาธิ การเจริญสติ และการฝึกสติปัฏฐาน 4 2) การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ สร้างหลักสูตรออนไลน์ที่ครอบคลุมซึ่งให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมและการบรรเทาทุกข์ทางใจ รวมวิดีโอ บทความ และแบบฝึกหัดแบบโต้ตอบเพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดื่มด่ำ จัดให้มีฟอรัมออนไลน์เพื่อให้ผู้เรียน

ได้เชื่อมต่อและแบ่งปันการสนับสนุน 3) การสร้างชุมชนสนับสนุน จัดตั้งกลุ่มสนับสนุนออนไลน์หรือแบบพบหน้าสำหรับญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาด ให้พื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแบ่งปันความรู้สึก การสนับสนุน และการเยียวยา เชิญผู้เชี่ยวชาญมาพูดคุยเกี่ยวกับกลยุทธ์การรับมือและการดูแลตนเอง 4) การเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อต่างๆ เผยแพร่บทความ บล็อก และวิดีโอเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมและการบรรเทาทุกข์ทางใจผ่านแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียและเว็บไซต์ จัดสัมภาษณ์กับผู้เชี่ยวชาญเพื่อแบ่งปันมุมมองและคำแนะนำ สร้างแคมเปญการตลาดเพื่อเพิ่มการรับรู้เกี่ยวกับทรัพยากรที่มีอยู่ และ 5) การฝึกอบรมผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลสุขภาพจิต จัดการฝึกอบรมสำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลสุขภาพจิตเกี่ยวกับวิธีการบูรณาการพุทธนวัตกรรมเข้าในการรักษา ให้ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการทำสมาธิ การเจริญสติ และการฝึกสติปัฏฐาน 4 พัฒนาคู่มือและทรัพยากรเพื่อสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญในการนำแนวทางปฏิบัตินี้ไปใช้

อภิปรายผล

1. วิเคราะห์การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 48 คน ทั้ง 16 อำเภอ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาสามารถอธิปรายผล ได้ว่า การวิเคราะห์รูปแบบการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รูปแบบที่ 1 การทำสมาธิแบบมีไกด์และการเจริญสติ ใช้เทคโนโลยีแอปพลิเคชันมือถือหรือแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อให้การเข้าถึงการทำสมาธิแบบมีไกด์และการเจริญสติ เน้นการฝึกสติและการอยู่กับปัจจุบันขณะ เพื่อลดความวิตกกังวล ความโศกเศร้า และความรู้สึกสูญเสีย ช่วยให้ญาติผู้เสียชีวิตสามารถจัดการกับความคิดและอารมณ์ที่ยากลำบากได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รูปแบบที่ 2 การฝึกสติปัฏฐาน 4 นำหลักการของสติปัฏฐาน 4 มาใช้ในการแทรกแซงทางจิตใจ ช่วยให้ญาติผู้เสียชีวิตสามารถสังเกตและยอมรับความรู้สึก ความคิด และประสบการณ์ทางกายภาพของตนเองโดยไม่ตัดสิน ส่งเสริมการพัฒนาความเมตตา ความเห็นอกเห็นใจ และการปล่อยวาง รูปแบบที่ 3 การบำบัดด้วยความเมตตา ผสมผสานหลักการของพุทธศาสนาเรื่องความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจเข้ากับเทคนิคการบำบัดทางปัญญา ช่วยให้ญาติผู้เสียชีวิตสามารถพัฒนาความเมตตาต่อตนเองและผู้อื่น ลดความรู้สึกโกรธ แค้น และความรู้สึกผิดที่อาจเกิดขึ้นหลังจากการสูญเสีย รูปแบบที่ 4 การบำบัดด้วยการยอมรับและความมุ่งมั่น ใช้หลักการของพุทธศาสนาเรื่องการยอมรับและการปล่อยวางเข้ากับเทคนิคการบำบัดทางพฤติกรรม ช่วยให้ญาติผู้เสียชีวิตสามารถยอมรับความจริงของการสูญเสียและมุ่งเน้นไปที่การใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า ลดการต่อสู้กับความคิดและอารมณ์ที่ยากลำบาก และเพิ่มความยืดหยุ่นทางอารมณ์ รูปแบบที่ 5 การบำบัดด้วยธรรมชาติ ผสมผสานเทคนิคการทำสมาธิ การเจริญสติ และการบำบัดด้วยธรรมชาติ ใช้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการผ่อนคลาย ความสงบ และการเยียวยา ช่วยให้ญาติผู้เสียชีวิตสามารถเชื่อมต่อกับตนเอง ธรรมชาติ และความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งมีข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ พบว่า การดูแลป้องกันการติดเชื้อจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เบื้องต้นมีแนวทางปฏิบัติหลายประการสำหรับประชาชนทั่วไปและกลุ่มเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคโควิด-19 โดยมุ่งเน้นไปที่การป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อและลดความเสี่ยงต่อการป่วยรุนแรงหรือเสียชีวิต แนวทางการดูแลสุขอนามัยส่วนบุคคล สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธีและคณะ (2566) วิจัยเรื่อง “พุทธวัตกรรมการพัฒนาวัคซีนทางสังคม เพื่อสร้างเสริมภูมิคุ้มกันสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงอายุกลุ่มเปราะบางรองรับโรคอุบัติใหม่และโรคอุบัติซ้ำ ในชุมชนพื้นที่เสี่ยงจังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัย พบว่า 1.ศักยภาพการจัดการวัคซีนทางสังคมโดยใช้วัดและชุมชนเป็นฐานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยดังนี้ด้านการสร้างชุมชนที่รู้สึกสงบ รองลงมาคือด้านการสร้างชุมชนที่รู้สึกปลอดภัยด้านการสร้างชุมชนที่เข้าใจให้ให้โอกาสด้านการใช้สายสัมพันธ์ในชุมชนและด้านการสร้างสังคมที่รู้สึกมีความหวังตามลำดับ

2. การพัฒนาวัคซีนทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุควรจัดพื้นที่สร้างสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่เอื้อให้เกิดความปลอดภัยและเหมาะสมมีการยกระดับความเข้มข้นของกฎระเบียบและมาตรฐานการชุมชนโดยบังคับใช้อย่างจริงจังส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถจัดการอารมณ์ความเครียดความกังวลของตนเองเพื่อทำใจให้ตระหนักแต่ไม่ตระหนกได้อย่างมีสติเสริมสร้างความหวังให้มีพลังเชิงบวกในการดูแลตนเองและครอบครัวพร้อมที่จะต่อสู้กับปัญหาลดการตีตราในสังคมโดยการสร้างความเข้าใจใส่ใจและให้โอกาสผู้ที่หายป่วยหรือพ้นจากระยะกักตัวแล้วมามีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชน 3.พุทธนวัตกรรมวัคซีนทางสังคมสำหรับเสริมสร้างภูมิคุ้มกันสุขภาวะได้แก่ 1) ด้านสุขภาวะทางร่างกายควรมุ่งเน้นพัฒนาความสัมพันธ์ของชีวิตทางร่างกายกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์โควิด-19 โดยฝึกการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงตามหลักสันโดษและประยุกต์ใช้หลักอินทรีย์สังวรเพื่อ

ช่วยให้มีสติพิจารณาสิ่งที่เข้ามาถูกกระทบทางกาย 2) ด้านสุขภาวะทางสังคมควรปรับพฤติกรรมการใช้ชีวิตในสังคมให้มีขันติธรรม คือความอดทนต่อการกักตัวอยู่กับบ้านต่อเนื่องเป็นเวลานาน 3) ด้านสุขภาวะทางจิตควรฝึกสติด้วยหลักสติปัฏฐานโดยใช้เป็นเครื่องมือในการรู้ทันจิตรู้ทันอารมณ์ของตนเองให้คลายความยึดถือตามหลักอุเบกขาธรรมและรู้จักการใช้ชีวิตแบบไม่ประมาทและ 4) ด้านสุขภาวะทางปัญญาควรประยุกต์ใช้ปัญญาทำพิจารณารู้เท่าทันเหตุการณ์ที่มากระทบไม่ว่าดีหรือร้ายรู้จักพิจารณาคัดกรองข่าวสารด้วยปัญญาไม่เชื่อง่ายตามหลักการามสูตรฝึกอบรมให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

2. การพัฒนาการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ พัฒนาการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งพวกเขาเหล่านั้น ได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้พัฒนาและบูรณาการ โดยที่ไม่รู้ว่าตัวเองนำหลักธรรมมาใช้เพื่อบรรเทาทุกข์ เช่น การฟังธรรมะหรือการอ่านเกล็ดธรรมจากสื่อออนไลน์ ในรูปของ Facebook หรือ Tiktok เป็นต้น ที่สำคัญญาติผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่จะมองไปที่หลักไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยงของชีวิตและร่างกาย ความเป็นทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ความไม่สมหวัง ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก และความปรารถนาที่ไม่สมหวัง ซึ่งพวกเขาเหล่านั้นประสบกับอุปสรรคเหล่านี้ตลอดเวลา จนสามารถมีจิตใจที่เบาบางจากความทุกข์ใจลงบ้าง ซึ่งมีข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ พบว่า หลักธรรมทางศาสนาสามารถมาพัฒนาบูรณาการในการช่วยบรรเทาทุกข์ทางจิตใจและนำทางให้ดำเนินชีวิตต่อไปได้หลังจากสูญเสีย หลักธรรมทางศาสนาที่ช่วยบรรเทาทุกข์ทางจิตใจ ความไม่เที่ยงแท้ของชีวิต (อนิจจัง) ศาสนาหลายแห่งสอนว่าชีวิตนี้ไม่เที่ยงแท้และทุกสิ่งต้องดับไปในที่สุด การยอมรับความจริงนี้สามารถช่วยให้เราเข้าใจ และจากข้อสัมภาษณ์ ยอมรับการสูญเสียได้ดีขึ้น กฎแห่งกรรม หลักธรรมนี้สอนว่าการกระทำของเรามีผลลัพธ์ตามมา การเชื่อว่าคนที่เรารักได้ไปอยู่ในภพภูมิที่ดีขึ้นเนื่องจากกรรมดีของพวกเขาสามารถช่วยบรรเทาความเศร้าโศกได้ ความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจ ศาสนาส่วนใหญ่เน้นถึงความสำคัญของความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น การแสดงความเมตตาต่อผู้อื่นสามารถช่วยเบี่ยงเบนความสนใจจากความเศร้าโศกของเราเองและสร้างความรู้สึกมีจุดมุ่งหมาย การภาวนาและการทำสมาธิ การปฏิบัติทางจิตวิญญาณเหล่านี้สามารถช่วยสงบจิตใจ ลดความเครียด และส่งเสริมความรู้สึกสงบสุขภายใน การเชื่อมต่อกับชุมชนทางศาสนา การล้อมรอบตัวเองด้วยผู้คนที่แบ่งปันความเชื่อทางศาสนาเดียวกันสามารถให้การสนับสนุนทางอารมณ์และจิตวิญญาณที่จำเป็นมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอธิการไพศาล กิตฺติภทฺโท (บำรุงแคว้น)(2545) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการประยุกต์ใช้ พุทธปรัชญาในการบำรุงรักษาจิตผู้ป่วย” สรุปความได้ว่า พระพุทธศาสนาถือว่าการบำบัดรักษาโรคภัย ไข้เจ็บจำเป็นต้องอาศัยแพทย์และพยาบาลรวมทั้งญาติพี่น้อง นอกจากบุคคลเหล่านี้ต้องมีความรู้ใน เรื่องโรคภัยไข้เจ็บและการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเยียวยารักษาแล้ว ต้องมีความรู้ความเข้าใจ สภาวะความเป็นมนุษย์ของบุคคลด้วยบุคคลนอกจากประกอบไปด้วยกายหรือรูปธรรมแล้ว ยังประกอบด้วยภาวะทางจิต ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม เหตุผล ความรู้สึก สิทธิเสรีภาพ เป็นต้น คุณลักษณะต่างๆ เหล่านี้ เป็นคุณลักษณะทางจิตที่ควบคู่ไปกับมนุษย์ตลอดเวลา การดูแลผู้ป่วยต้องคำนึงถึงสภาวะเหล่านี้ด้วย การศึกษาพบว่าพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์และการ เยียวยา 2 ด้าน คือ ด้านสัจธรรม คือการดูแลรักษาชีวิตตามธรรมชาติกับด้านเจริญธรรมคือการดูแลรักษาโรคที่เกิดขึ้นทั้งทางกายและจิตใจด้วยการ เน้นการกระทำที่ถูกต้องดีงามเป็นประโยชน์แก่คนไข้อย่างแท้จริง และหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ประชาชนส่วนมากเลือกมาใช้ในการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจมากที่สุด ประชาชน เลือกหลักอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมมาใช้ในการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจ เพราะว่าอริยสัจ 4 ช่วยให้เข้าใจถึงธรรมชาติของทุกข์ และรู้จักวิธีการดับทุกข์อย่างถูกต้อง โดยการปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นหนทางดับทุกข์ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ เมื่อเข้าใจอริยสัจ 4 แล้ว จะช่วยให้สามารถมองเห็นความจริงของชีวิตได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ไม่หลงไปกับความสุขสมหวังชั่วคราว และไม่จมอยู่กับความทุกข์โศกเศร้าเมื่อประสบกับความไม่สมหวังหรือความสูญเสีย นอกจากนี้ อริยสัจ 4 ยังช่วยให้เกิดปัญญาและความเข้าใจในชีวิตมากขึ้น ทำให้สามารถรับมือกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้อย่างมีสติและไม่ทุกข์ใจจนเกินไป ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงเลือกหลักธรรม "อริยสัจ 4" มาใช้ในการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจมากที่สุด เพราะเป็นหลักธรรมที่ครอบคลุมและช่วยให้เข้าใจถึงสาเหตุและวิธีดับทุกข์ได้อย่างถาวร และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อารยา บัตรเจริญ และคณะ (2563) วิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมเพื่อการบรรเทาความทุกข์ในใจ” ผลการวิจัย พบว่า 1) ความทุกข์ในหลักพุทธธรรม ได้แก่ ความทุกข์ในอริยสัจ 4 กล่าวถึงการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความทุกข์ที่เกิดจากตัณหา และทุกข์ในไตรลักษณ์ 2) หลักพุทธธรรมเพื่อบรรเทาความทุกข์ในใจ คือ การปฏิบัติตามหลักไตรลักษณ์ อานาปานสติ โยนิโสมนสิการ และอริยมรรคมีองค์แปดตามลำดับ 3) เมื่อปฏิบัติ ตามหลักไตรลักษณ์ อานาปานสติ โยนิโสมนสิการ และอริยมรรคมีองค์แปด ก็สามารถบรรเทาทุกข์ในใจได้

3. ข้อเสนอแนะ ปัญหาและอุปสรรค แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 คณะผู้วิจัยได้ตั้งคำถามแบบปลายเปิด (Open

Ended Questionnaire) สำหรับให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ปัญหา อุปสรรค คือ ความเข้าใจผิดและอคติ บางคนอาจมีความเข้าใจผิดหรืออคติเกี่ยวกับพุทธศาสนาและเทคนิคการทำสมาธิ ซึ่งอาจทำให้ลังเลที่จะใช้การบูรณาการพุทธนวัตกรรม ความตระหนักต่ำ ประชาชนทั่วไปอาจไม่ตระหนักถึงประโยชน์ของการบูรณาการพุทธนวัตกรรมในการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจ การเข้าถึงจำกัด การเข้าถึงโปรแกรมและทรัพยากรการบูรณาการพุทธนวัตกรรมอาจจำกัดในบางพื้นที่หรือสำหรับบางกลุ่มประชากร ความกังวลด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ ความคิดเห็นทางวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาอาจส่งผลต่อความเต็มใจของผู้คนที่จะใช้การบูรณาการพุทธนวัตกรรม การขาดผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณสมบัติเหมาะสม อาจมีผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลสุขภาพจิตที่มีคุณสมบัติเหมาะสมไม่เพียงพอในการให้การบูรณาการพุทธนวัตกรรม

สรุป

จากการวิจัย เรื่อง “การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” สามารถสรุป เป็นองค์ความรู้ดังนี้ หลักพุทธธรรมสามารถปรับพฤติกรรมทางความคิด และทัศนคติที่มีต่อการดำเนินชีวิตได้ อย่างมีเหตุผลช่วยแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนได้เพื่อบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผู้วิจัยได้สรุปเป็น ขั้นตอนดังนี้

1.หลักของไตรลักษณ์ คือสื่อความรู้ (Knowledge) ที่กล่าวถึงความไม่แน่นอนของสรรพสิ่งที่มีอยู่บน โลกใบนี้มีเกิดต้องมีดับเป็นเรื่องธรรมดา และไม่มีใครสามารถหนีพ้นความไม่แน่นอนนี้ได้ เป็นองค์ความรู้ นำไปสู่ความเข้าใจของเรื่องทุกข์ว่าเมื่อทุกข์เกิดย่อมมีการดับสิ้นไป

2. หลักอานาปานสติ คือเครื่องมือ (Tools) ในการปฏิบัติเพื่อบรรเทาความทุกข์ ซึ่งเริ่มต้นด้วยการนำ สติมาจับที่ลมหายใจ เพื่อเบี่ยงเบนความคิดวกวน และเมื่อร่างกายได้รับออกซิเจนได้เต็มปอด สมองจะเกิด ความปลอดโปร่ง และช่วยให้มีสติสามารถหยุดความเคลียด ความเศร้า และความทุกข์ได้ชั่วขณะ แต่ถ้าหาก กระทำอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้จิตมีความแข็งแรง และสามารถเตียมรับมือต่อคิดวกวน ความสับสนฟุ้งซ่านที่ เข้ามาได้

3. หลักโยนิโสมนสิการ คือ กระบวนการ (Process) จัดระบบความคิดและกระบวนการแก้ไขปัญหา ใน 10 ขั้นตอน โดยเริ่มจาก 1) คิดถึงสาเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดความทุกข์หรือปัญหาโดยอาศัยสติตั้งอยู่บน คุณธรรม 2) มุ่งหาแก่นแท้ของปัญหาเอาเฉพาะเนื้อแท้เท่านั้น 3) เมื่อพบเจอต้นตอแล้วเพียงรับรู้และเข้าใจว่า สิ่งนี้จะผ่านไปได้โดยวิธีได้ถ้าเกินกำลังรับมือได้ เพียงใช้เวลาในการจัดสรร หรือค่อยขจัดแก่นของเรื่องไปทีละ น้อยเหมือน ใช้ขวานจามต้องไม้ใหญ่แก่นของเนื้อไม้มักแข็งแรง และต้องใช้เวลาเสมอ 4) พิจารณาถึงวิธีการ รับมือของปัญหา เหมือนการเลือกอุปกรณ์เครื่องมือในการตัดต้นไม้ เช่นกับการกำจัดปัญหาความทุกข์หาก เป็นเรื่องที่สามารถรับมือได้ ก็มุ่งเข้าสู่ปัญหาอย่างมีสติรอบครอบ หากยากต่อการรับก็ทำใจยอมรับและอยู่กับ สิ่งนั้นอย่างเข้าใจ 5) รู้จักเหตุผลและรู้จักตัวตนของแก่นแท้ 6) มองรอบด้านให้เห็นทั้งประโยชน์ และโทษ เช่น เมื่อมีความทุกข์ ซึมเศร้า เสียใจ ปมของปัญหานี้คือสิ่งใด เมื่อเรายอมเสียเวลาที่จะอยู่กับปมนี้ เราเสียโอกาส อะไรที่ดีบ้าง นี้คือโทษ ส่วนข้อดีเมื่อเราผ่านจุดที่ยากไปได้การมองกลับหลังมาดูมันจะกลายเป็นเพียงเรื่อง เล็กน้อยในชีวิต จึงต้องพยายามมองรอบด้านและก้าวไปข้างหน้า 7) ตัดสินใจให้เห็นถึงคุณค่าที่แท้จริงของ ความทุกข์นั้นแยกแยะถึงความดีชั่ว 8) เลือกที่จะอยู่และกระทำโดยหยึดคุณธรรม ความถูกต้องความเห็นสมควร 9) อยู่กับปัจจุบัน อย่าเอาอดีตมาเป็นเครื่องเปรียบเทียบ เครื่องกั้นสุข และอย่าเอาอนาคตมาเป็น ตัวชี้วัด อยู่กับลมหายใจเข้าออกที่ผ่านเข้ามาและตั้งใจมั่นในการใช้ชีวิต 10) คิดให้รอบด้าน ทบทวน

4. มรรค 8 คือ การนำไปใช้ (Apply) เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การพูด การคิด การใช้ชีวิต ให้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรมชาติ อยู่กับปัจจุบัน และอยู่กับธรรมะอย่างมีสติ ด้วยการพูดดี คิดดี ทำดี มีอาชีพที่ ดี มีความเพียร มีสติ และตั้งมั่นแน่วแน่ และมีความคิดเห็นชอบที่ดี ดังนั้น จึงเห็นว่าการใช้ขั้นที่ 1 เป็นการศึกษาวิเคราะห์ความทุกข์ในหลักพุทธธรรม ขั้นที่ 2-3 คือการศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อการบรรเทาความทุกข์ในใจ และขั้นที่ 4 สุดท้ายคือการศึกษาวิเคราะความทุกข์ใน ใจโดยการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และพัฒนาชีวิตให้มีประสิทธิภาพ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่าง มีสติและรู้ทันความทุกข์

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์การบูรณาการพุทธนวัตกรรมสมัยใหม่กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผู้วิจัยได้เสนอแนะเพื่อการวิจัย ในครั้งต่อไปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ควรเป็นหน่วยงานทางจิตวิญญาณ ที่มีบทบาทและรูปแบบเข้าไปช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ประชาชน ที่มีปัญหามากเกินไป จนเกิดผลกระทบความเครียดทางอารมณ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ จะมีบทบาทและรูปแบบอะไรเป็นที่พึ่งทางใจของกลุ่มประชากรเหล่านั้น ช่วยบรรเทาทุกข์ให้ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน เช่น ช่วยให้กำลังใจ ให้ธรรมะ ให้สติ เป็นต้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้สังคมอยู่เป็นสุขร่มเย็น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยในประเด็นของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากเหตุอุทกภัยน้ำท่วมภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 ควรทำวิจัยเปรียบเทียบถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง กับการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจของญาติผู้เสียชีวิตจากเหตุอุทกภัยน้ำท่วมภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เอกสารอ้างอิง

ทะเบียนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2566 https://khunnewinfinite.wordpress.com

บุญชม ศรีสะอาด. (2554 : 43) .หลักการวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่9. สุวิริยาสาส์น.กรุงเทพฯ.

พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธีและคณะ.(2566).พุทธวัตกรรมการพัฒนาวัคซีนทางสังคม เพื่อสร้างเสริมภูมิคุ้มกันสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงอายุกลุ่มเปราะบางรองรับโรคอุบัติใหม่และโรคอุบัติซ้ำ ในชุมชนพื้นที่เสี่ยงจังหวัดเชียงใหม่.สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.นครปฐม.

พระอธิการไพศาล กิตฺติภทฺโท (บำรุงแคว้น).(2545).ศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาในการบำรุงรักษาจิตผู้ป่วย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา.มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์,“วิกฤติเศรษฐกิจ วิกฤติคน” 2021) สืบค้นเมื่อ 24 ตุลาคม 2566(https://www.pier.or.th/)

สุวภรณ์ แนวจำปาและคณะ.(2564). การพัฒนานวัตกรรมเวลเนสเพื่อจัดบริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ [กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์]. กองสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข.กรุงเทพฯ.

ไสว มาลาทอง .(2542). การศึกษาจริยธรรม มือการศึกษาจริยธรรมสำหรับนักเรียนนักศึกษานิสิต นักศึกษา นักบริหารนักปกครองและประชาชนผู้สนใจทั่วไป. โรงพิมพ์การศาสนา. กรุงเทพฯ

อารยา บัตรเจริญ และคณะ (2563:11-12) “การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายใกล้ตายเชิงพุทธบูรณาการ”วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา,มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.จังหวัดนครปฐม.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). “Determining Sample Size for Research Activities”.Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607 –61

การพัฒนาความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) และความพึงพอใจ โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD ร่วมกับสื่อประสม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

THE DEVELOPMENT OF PHONETIC PRONUNCIATION ABILITY (PINYIN) AND SATISFACTION USING STAD COOPERATIVE LEARNING TECHNIQUE WITH MULTIMEDIA OF MATHAYOM **1** STUDENTS

อุไรวรรณ โปยทอง[1], ดร.ธิดารัตน์ สมานพันธ์[2]
วิทยาลัยนครราชสีมา
Uraiwan Poeythong[1], and Tidarat Samanpan[2]
Nakhon Ratchasima College
Corresponding Author E-mail: eunoi5010@gmail.com

(Received : January 21, 2025; Edit : January 26, 2025; accepted : January 31, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร (พินอิน) โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับสื่อประสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 ก่อนเรียนและหลังเรียน 2) เปรียบเทียบความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร (พินอิน) โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับสื่อประสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 หลังเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหนองฮีเจริญวิทย์ จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบวัดความสามารถทางการอ่าน และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร (พินอิน) โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับสื่อประสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเรียนและหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 11.60 และ 23.33 คะแนน ตามลำดับ 2) ความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร (พินอิน) โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับสื่อประสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 23.33 คะแนน จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน และเกณฑ์ผ่านเท่ากับ 21.00 คะแนน หรือคิดเป็นร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}$ = 4.72 , S.D. = 0.24) ผลค่าระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด

จากผลการวิจัยนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในวิชาภาษาต่างประเทศอื่นๆ เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียง หรือใช้เป็นแนวทางในการออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนผ่านเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือและสื่อประสมในบริบทการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การพัฒนาทักษะด้านภาษา การอ่านเขียน หรือแม้กระทั่งวิชาที่ต้องการความเข้าใจเชิงโครงสร้างและการปฏิบัติ

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับสื่อประสม, ความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร (พินอิน), ความพึงพอใจ

Abstract

This research aimed to: 1) compare the reading ability of Pinyin phonetics among Grade 7 students before and after using cooperative learning with the STAD technique combined with multimedia; 2) compare students' reading ability in Pinyin phonetics after the intervention with the criterion of 70% of the total score; and 3) examine the satisfaction of Grade 7 students toward the use of cooperative learning with the STAD technique combined with multimedia

The sample group consisted of 30 Grade 7 students from Nong Hee Charoenwit School, selected using cluster sampling. The research instruments included: 1) a lesson plan, 2) a reading ability test, and 3) a satisfaction questionnaire. Data analysis employed mean, percentage, standard deviation, and t-test statistics. The research findings revealed that: 1) the students' reading ability in Pinyin phonetics improved significantly, with average scores increasing from 11.60 before the intervention to 23.33 after the intervention; 2) the average score of 23.33 after the intervention exceeded the passing criterion of 21.00 points (70% of the total score); and 3) the students' satisfaction with the cooperative learning approach using the STAD technique combined with multimedia was at the highest level ($\bar{x}$ = 4.72, S.D. = 0.24).

These findings can be applied to other foreign language courses to enhance pronunciation skills or serve as a guideline for designing instructional approaches that promote student engagement through cooperative learning and multimedia. Furthermore, this approach can be adapted to various educational contexts, such as language skill development, literacy improvement, or subjects requiring structural understanding and hands-on practice.

Keywords : Cooperative Learning with the STAD Technique Combined with Multimedia, Pronunciation Proficiency in Phonetic Symbols (Pinyin), Satisfaction,

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมโลกปัจจุบันการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมีความสำคัญและจำเป็นเป็นอย่างยิ่งใน ชีวิตประจำวัน เนื่องจากภาษายังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร การศึกษาการแสวงหาความรู้เพื่อการประกอบอาชีพ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิสัยทัศน์ของชุมชนโลกและตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี สังคม เศรษฐกิจและการเมืองการปกครอง มีเจตคติที่ดีต่อการใช้ภาต่างประเทศ และการใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการ สื่อสารได้ รวมทั้งเข้าถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น กว้างขึ้น และมีวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิตภาษาต่างประเทศที่เป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ซึ่งกำหนดให้เรียนตลอดหลักสูตร การศึกษาขั้น พื้นฐาน คือ ภาษาอังกฤษ ส่วนภาษาอื่น ๆ นั้น ให้อยู่ในดุลยพินิจของสถานศึกษาที่จะจัดทำรายวิชาและจัดการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 และ (ฉบับที่ 3) 2553 ได้กำหนดแนวทางการศึกษาไว้ในหมวด 4 ซึ่งเป็นหัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่ง มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ซึ่งมาตรา 22 ให้หลักการจัดการศึกษาว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาความสามารถตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ และในมาตรา 24 ยังได้กำหนดการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นที่การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจความถนัดและความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องผสมผสานสาระต่าง ๆ อย่างสมดุลรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมสื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และใช้วิจัยเป็น ส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และให้พ่อแม่ผู้ปกครองชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนให้เกิดได้ทุกเวลาและทุกสถานที่ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ได้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ คือ 1) ความสามารถในการสื่อสาร 2) ความสามารถในการคิด 3) ความสามารถในการแก้ปัญหา 4) ความสามารถในการใช้ชีวิต 5) ความสามรถในการใช้เทคโนโลยีหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดเชื่อว่าทุกคนมีความรู้สามารถพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียนกระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมองเน้นให้ความสำคัญความรู้และ คุณธรรม (กระทรงศึกษาธิการ, 2553)

ถึงแม้ประเทศไทยจะให้ความสำคัญและส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีน แต่ผลการเรียนรู้ภาษาจีนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร นักเรียนมีความสามารถด้านภาษาจีนต่ำ จากผลสำรวจตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนภาษาจีนที่กระทรวงศึกษาธิการ สภาการศึกษาแห่งชาติ และสถาบันภาษาจีนจัดทำขึ้น พบว่า การเรียนการสอนภาษาจีนมีปัญหาทั้งระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับมหาวิทยาลัยผลศึกษาสภาพและแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนระดับช่วงชั้นที่ 3-4 ซุน เหล่ย, (2550: 135-137) พบว่า นักเรียนขาดความเข้าใจในการเรียน นักเรียนไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยการศึกษาการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยระดับประถม – มัธยมศึกษาของศูนย์ภาษาจีน (สถาบันเอเชียศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551) พบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ผู้เรียนจำนวนมากไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนมีความคิดเห็นว่า ภาษาจีนยากโดยเฉพาะการเขียนตัวอักษรจีน นอกจากนี้ ในด้านการเรียนการสอนภาษาจีนยังพบปัญหาที่ส่งผลให้นักเรียนไม่มีทักษะในการสื่อสารภาษาจีน คือ ครูไม่มีเทคนิค ที่เหมาะสมในการถ่ายทอดความรู้ กิจกรรมการเรียนการสอนไม่เอื้อต่อการฝึกทักษะอย่างจริงจังครูขาดความรู้ ความมั่นใจและทักษะในการสอน ครูขาดสื่อนวัตกรรมที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ การเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่เน้นการบรรยายหรือการท่องจำ อาจไม่สามารถสร้างแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้นักเรียนขาดความมั่นใจและทักษะในการใช้งานภาษา การแก้ปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความกระตือรือร้นและการมีส่วนร่วมของนักเรียน รวมถึงการใช้เทคนิคการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เช่น การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

การเรียนรู้แบบร่วมมือที่น่าสนใจรูปแบบหนึ่งคือ การเรียนแบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD (Student Teams Achievement Divisions) เป็นเทคนิคที่ใช้เกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยจะแบ่งกลุ่มออกตามความสามารถ 4-5 คน ในกลุ่มโดยจะมีนักเรียนที่เก่ง ปานกลางและอ่อน เทคนิคการเรียนการสอนแบบกลุ่มนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในการพูดมากขึ้น เพราะเพื่อนในกลุ่มจะเปลี่ยนคำสอนของครูเป็นภาษาพูดของนักเรียนเองจะอธิบายให้เพื่อนในกลุ่มฟังได้ และทำให้เพื่อนในกลุ่มเข้าใจได้ดีขึ้น ในการตอบคำถามในห้องเรียน ถ้าหากนักเรียนคนหนึ่งตอบผิดเพื่อน ๆในห้องจะหัวเราะทำให้เกิดความอายไม่กล้าตอบในครั้ง

ต่อไปแต่เมื่อนักเรียนทำงานเป็นกลุ่มนักเรียนจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าหากนักเรียนตอบผิดก็ถือว่าผิด ทั้งกลุ่ม คนอื่น ๆ อาจจะให้ความช่วยเหลือกันบ้าง ทำให้นักเรียนในกลุ่มมีความผูกพันกันมากขึ้นและเกิดความรักในการเรียนและเกิดความมั่นใจในการตอบคำถาม (สาลวิน, 2534) สำหรับวิธีที่จะช่วยให้การเรียนการสอนให้ดีขึ้นและเหมาะสมกับปัญหาในการสอน ที่พบคือ การเรียนแบบกลุ่มร่วมมือเทคนิคSTAD เป็นการสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกในกลุ่มให้เกิดการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การช่วยเหลือพึ่งพากัน มีความ รับผิดชอบร่วมกัน ทั้งในส่วนตนและส่วนรวม เพื่อให้ตนเองและสมาชิกทุกคนในกลุ่มประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งตรงข้ามกับการเรียนที่เน้นการแข่งขันและการเรียนตามลำพัง ถ้านักเรียนอยากให้กลุ่มของตนเองได้รับรางวัลนักเรียนจะต้องช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกในกลุ่มให้เกิดการเรียนรู้ เห็นความสำคัญของการเรียนและเกิดความสนุกสนานในการเรียนรู้ หลังจากครูนำเสนอบทเรียนนักเรียนจะทำงานร่วมกัน อาจจะทำงานเป็นคู่แล้วเปรียบเทียบคำตอบกัน อภิปรายเมื่อมีความเห็นไม่ตรงกันและช่วยอธิบายเมื่อเพื่อนไม่เข้าใจ มีการอภิปราย เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา และมีการปรับปรุงกันในกลุ่มว่าเกิดการเรียนรู้มากน้อยแค่ไหน เพื่อให้ทุกคนสามารถทำแบบทดสอบได้ แต่นักเรียนไม่สามารถช่วยเหลือกันเมื่อถึงเวลาทดสอบ ความรับผิดชอบของบุคคลจะเป็นแรงจูงใจในการที่นักเรียนที่เรียนรู้ได้ดีอธิบายให้เพื่อนได้เข้าใจ ซึ่งกลุ่มจะประสบผลสำเร็จก็ต่อเมื่อสมาชิกทุกคนเกิดการเรียนรู้ เพราะคะแนนของกลุ่มจะมาจากคะแนนพัฒนาที่ารของสมาชิกในกลุ่มทุกคน (ณัฏฐ์ชญา อินพูลวงษ์, 2559)

อย่างไรก็ตามวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพมีหลายวิธีด้วยกันที่จะนำมาแก้ปัญหาในการจัดการเรียนการสอน จากปัญหาที่พบดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD มีความเหมาะสมในการนำมาพัฒนาการสอน ซึ่งการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD เป็นวิธีการที่เหมาะสมที่ใช้ในการเรียนการสอน ในขณะที่นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกันในกลุ่มจะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้กับสมาชิกของกลุ่มเป็นอย่างดี เริ่มต้นจากการแบ่งนักเรียนออกเป็น กลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มมีสมาชิกจำนวนที่พอเหมาะ เมื่อเริ่มการเรียนการสอนนักเรียนจะต้องฝึกตนเองให้มีความสามารถเพียงพอที่จะทำกิจกรรมกลุ่มได้ (กรมวิชาการ, 2546) การจัดการเรียนการสอนที่จัดผู้เรียนเข้ากลุ่มคละความสามารถสมาชิกในกลุ่มศึกษาเนื้อหาสาระนั้นร่วมกัน เนื้อหาสาระอาจมีหลายตอนผู้เรียนอาจต้องทำแบบทดสอบในแต่ละตอนและเก็บคะแนนของตนไว้ ผู้เรียนทุกคนทำแบบทดสอบครั้งสุดท้าย ซึ่งเป็นการทดสอบย่อยหลาย ๆ ครั้งที่ผู้เรียนแต่ละคนทำได้ สื่อการเรียนการสอนเป็นส่วนหนึ่งมีบทบาทต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมากเนื่องจากสื่อจะเป็นตัวกลางในการนำเนื้อหาไปสู่ผู้เรียนสื่อการเรียนการสอนช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมีประโยชน์ต่อการสอนทั้งตัวครูและตัวผู้เรียน เป็นสิ่งกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ทำให้บรรยากาศในการจัดการเรียนการสอนมีชีวิตชีวา ทั้งยังช่วยให้ครูประหยัดเวลาและแรงงานในการอธิบาย ทำให้ผู้เรียนจำบทเรียนได้แม่นยำขึ้นและมีประสบการณ์เพิ่มขึ้นจากการได้เห็นได้ฟังได้สัมผัสและได้แสดงออก อย่างไรก็ตามสื่อแต่ละชนิดล้วนมีลักษณะเฉพาะมีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกันผู้สอนจึงจำเป็นต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมที่สุด เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อประสมมีความเหมาะสมในการนำมาพัฒนาการสอนวิชาภาษาจีน ผู้สอนควรหาวิธีการนำสื่อประสมประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเครื่องมือ วัสดุ วิธีการมาใช้ร่วมกัน อย่างสัมพันธ์กันในลักษณะที่สื่อแต่ละอย่างส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน เรียกว่า “การสอนโดยใช้สื่อประสม” สื่อประสม สามารถช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตามความสามารถและความพร้อมของแต่ละคน นักเรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกและไม่เบื่อ เรียนรู้ได้ดีและเร็วขึ้น เพราะนักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากสื่อที่เป็นรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้ประสิทธิภาพในการเรียนดีขึ้น จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยในฐานะผู้ปฏิบัติการสอนวิชาภาษาจีนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประสบปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือนักเรียน ไม่กล้าแสดงออก ขาดความกระตือรือร้นขาดการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างเพื่อนในกลุ่ม นักเรียนขาดความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ผู้วิจัยจึงได้ตระหนักในความสำคัญของการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เทคนิค STAD (Student Teams Achievement Division) ซึ่งเป็นหนึ่งในรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ มีจุดเด่นในการกระตุ้นให้นักเรียนทำงานเป็นทีม แบ่งปันความรู้ และพัฒนาทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน เทคนิคนี้ไม่เพียงช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มนักเรียน แต่ยังช่วยให้นักเรียนมีโอกาสฝึกฝนและแก้ไขข้อผิดพลาดร่วมกัน ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาทักษะด้านภาษาที่ต้องการการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง เช่น การอ่านออกเสียงพินอิน เมื่อผสานเทคนิค STAD เข้ากับการใช้สื่อประสม เช่น วิดีโอ เสียง และภาพประกอบจะช่วยให้นักเรียนสามารถจดจำและฝึกฝนการออกเสียงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนาและประเมินผลของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ร่วมกับสื่อประสม เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงพินอินของนักเรียน และสร้างความพึงพอใจในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนภาษาจีนในอนาคต

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) และความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม โดยมุ่งให้

ผู้เรียนมีความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ส่งผลไปถึงการเรียนในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งผลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ปรับปรุงและส่งเสริมการสอนภาษาจีนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางให้โรงเรียนต่าง ๆที่มีความสนใจนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและมีการส่งเสริมพัฒนาการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD ร่วมกับสื่อประสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 หลังเรียนกับก่อนเรียน
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD ร่วมกับสื่อประสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 หลังเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการพัฒนาความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) และความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม จึงสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพประกอบดังนี้

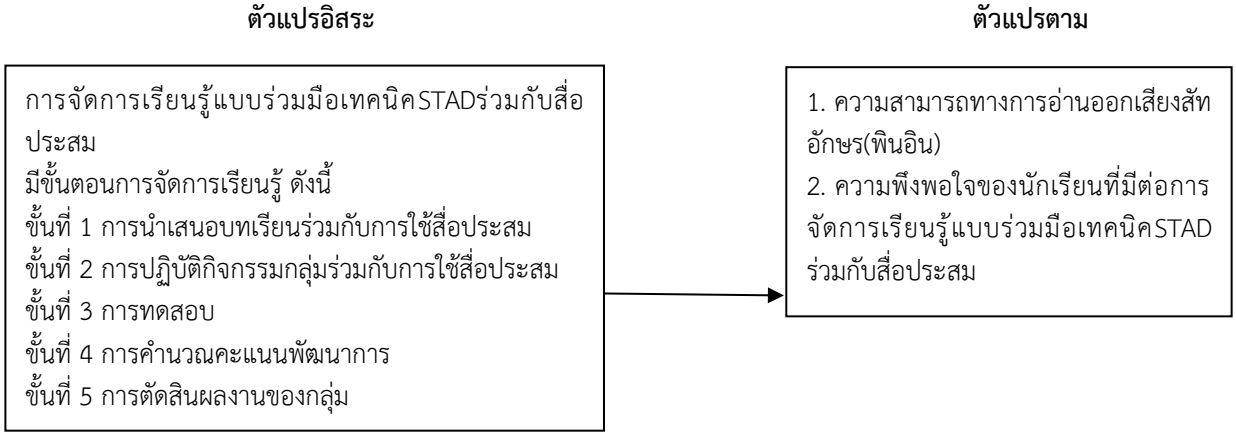

สมมติฐานการวิจัย

1. ความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
2. ความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม
3. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสมอยู่ในระดับมาก

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนหนองฮีเจริญวิทย์ จังหวัดร้อยเอ็ด ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 2 ห้องเรียน นักเรียนจำนวน 55 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหนองฮีเจริญวิทย์ จังหวัดร้อยเอ็ด ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ตัวแปร

ตัวแปรจัดกระทำ คือ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม

ตัวแปรที่ศึกษา คือ 1. ความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน)

2. ความพึงพอใจ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม เรื่องสัมผัสภาษาจีน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเนื้อหาในรายวิชา ภาษาจีน รหัสวิชา จ20201 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ชื่อหน่วยการเรียนรู้ สัมผัสภาษาจีน ของโรงเรียนหนองฮีเจริญวิทย์ กลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ เรื่อง สัทอักษร โดยจัดกิจกรรมครั้งละ 1 ชั่วโมง รวม 12 ชั่วโมง ดังนี้

1) สัมผัสภาษาจีน(พยัญชนะ) จำนวน 4 ชั่วโมง

2) สัมผัสภาษาจีน(สระและวรรณยุกต์ จำนวน 4 ชั่วโมง

3) สัทอักษรจีน(การประสมเสียง,ผันเสียง) จำนวน 4 ชั่วโมง

2. แบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) จำนวน 1 ฉบับ ใช้ทดสอบทั้งก่อนเรียน(pre-test) และหลังเรียน (post-test) เป็นแบบทดสอบการอ่าน ภาคปฏิบัติ จำนวน 30 ข้อ กำหนดการให้คะแนน คืออ่านถูกต้องได้ 1 คะแนน อ่านผิดได้ 0 คะแนน ครอบคลุมเนื้อหา โดยสร้างตารางกำหนดเนื้อหาแบบทดสอบ เพื่อใช้เป็นแนวทางในสร้างแบบทดสอบให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้

3. แบบสอบถามความพึงพอใจ

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม เรื่อง สัมผัสภาษาจีน ตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อให้ทราบเป้าหมายของหลักสูตรตาม มาตรฐานตัวชี้วัดสาระการเรียนรู้แกนกลางและคุณภาพผู้เรียน

2) ศึกษา วิเคราะห์เนื้อหา เลือกหน่วยการเรียนรู้จากสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อศึกษาหาจุดประสงค์รายวิชา มาตรฐานการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชา เพื่อกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ สาระสำคัญ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลที่จะนามาสร้างแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความสอดคล้อง

3) ศึกษานวัตกรรม สื่อประสมที่ประกอบด้วยแอปพลิเคชัน wordwall , Youtube , HelloChinese และ ChineseSkill โดยประยุกต์ใช้ร่วมกับกระบวนการจัดเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาจัดทำแผนการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้เรื่องสัมผัสภาษาจีน โดยใช้ระยะเวลา 12 ชั่วโมง ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบไปด้วย

1. ผลการเรียนรู้
2. สาระสำคัญ
3. จุดประสงค์การเรียนรู้
4. สมรรถนะของผู้เรียน
5. สาระการเรียนรู้
6. กิจกรรมการเรียนรู้ โดยการจัดเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม
7. การวัดและการประเมินผล
8. สื่อการสอน
9. บันทึกกิจกรรมการเรียนรู้

4) ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม

5) ดำเนินการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสมในเนื้อหาเรื่องพยัญชนะ

สระและวรรณยุกต์ การประสมเสียง รายวิชาภาษาจีน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยให้มีความสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้และระยะเวลา

6) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบ จำนวนแผนการจัดการเรียนรู้ เวลาที่ใช้ และให้ข้อเสนอแนะ

7) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

8) นำเสนอแผนการจัดการเรียนรู้ต่อผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อประเมินความถูกต้องเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ และให้ข้อเสนอแนะ เสนอพร้อมแบบประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแบบมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มีความหมายดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง เหมาะสมมาก
ระดับ 3 หมายถึง เหมาะสมปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง เหมาะสมน้อย
ระดับ 1 หมายถึง เหมาะสมน้อยมาก

โดยถือเกณฑ์การประเมินความเหมาะสมที่อยู่ในค่าเฉลี่ย 3.51 (เหมาะสมระดับมาก) ผลการประเมินคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน ($\bar{x}$ = 4.60)

9) ดำเนินการปรับแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

10) วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยของของความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ แล้วแปลผลเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

11) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างต่อไป

2. แบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน)จำนวน 1 ฉบับ ใช้ทดสอบทั้งก่อนเรียน(pre-test) และหลังเรียน (post-test) เป็นแบบทดสอบการอ่าน ภาคปฏิบัติ จำนวน 30 ข้อ กำหนดการให้คะแนน คืออ่านถูกต้องได้ 1 คะแนน อ่านผิดได้ 0 คะแนน ครอบคลุมเนื้อหา โดยสร้างตารางกำหนดเนื้อหาแบบทดสอบ เพื่อใช้เป็นแนวทางในสร้างแบบทดสอบให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ มีขั้นตอนในการดำเนินการสร้าง ดังนี้

1) ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (รายวิชาภาษาจีน) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ศึกษาผลการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หน่วยการเรียนรู้เรื่องสัมผัสภาษาจีน

2) ศึกษาหลักการ ทฤษฎี และวิธีสร้างแบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน)จากเอกสารหลักสูตรและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3) สร้างตารางวิเคราะห์แบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) โดยกำหนดเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ต้องการวัด

4) สร้างแบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ใช้ในการทดสอบก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้เป็นแบบทดสอบปรนัยจำนวน 30 ข้อ ซึ่งเป็นการวัดผลการเรียนรู้เรื่อง สัทอักษรภาษาจีน

5) นำแบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ที่สร้างขึ้น และตารางวิเคราะห์แบบทดสอบ ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบและให้คำแนะนำ

6) นำแบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ด้านการสอนภาษาจีน และด้านวัดและประเมินผล ตรวจสอบความถูกต้องของการวัดและใช้ดุลพินิจ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) และนำตารางวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยเกณฑ์การให้คะแนน

7) นำแบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ได้รับการตรวจสอบเรียบร้อยแล้ว นำไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบหาคุณภาพของแบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหนองฮีเจริญวิทย์ จำนวน 25 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลอง

8) นำคะแนนจากการทดลองจากแบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) มาหาค่าสถิติของแบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ผลการทดสอบมาวิเคราะห์รายข้อ หาค่าความยากง่าย

(p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของข้อสอบรายข้อของแบบทดสอบ แล้วคัดเลือกข้อสอบจำนวน 30 ข้อ ที่ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ คือ มีค่าระดับความยากง่ายอยู่ในช่วง 0.20–0.80

9) จัดพิมพ์แบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ฉบับสมบูรณ์ เพื่อทดสอบจริงกับกลุ่มตัวอย่าง

3. แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้าง และหาคุณภาพ ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษานิยาม ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 10 ข้อ โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
ระดับ 3 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง มีความพึงพอใจระดับน้อย
ระดับ 1 หมายถึง มีความพึงพอใจระดับน้อยที่สุด

ได้กำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายระดับค่าเฉลี่ย ตามเกณฑ์ต่อไปนี้

4.51 – 5.00 หมายความว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด
3.51 – 4.50 หมายความว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
2.51 – 3.50 หมายความว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง
1.51 – 2.50 หมายความว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย
1.00 – 1.50 หมายความว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจ และให้ข้อเสนอแนะ แล้วนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

4) นำแบบสอบถามเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาความเหมาะสม ของข้อคำถามและความเที่ยงตรง (Validity) แล้วนำผลการพิจารณาไปหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่าง ข้อคำถามกับพฤติกรรมชี้วัดด้านความพึงพอใจของนักเรียน

5) นำแบบวัดความพึงพอใจที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับพฤติกรรมชี้วัด ด้านความพึงพอใจของนักเรียนใช้สูตรการหา IOC ผลการวิเคราะห์พบว่าได้ค่า IOC เท่ากับ 0.88 เป็นข้อคาถามที่มีความเที่ยงตรงทุกข้อ จากนั้นนำแบบวัดความพึงพอใจมาปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

6) นำแบบสอบถามความพึงพอใจไปจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยโดยขั้นตอนดังนี้

1. จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากวิทยาลัยนครราชสีมา ไปยังโรงเรียนหนองฮีเจริญวิทย์ ประสานงานกับผู้บริหารคณะครูโรงเรียนหนองฮีเจริญวิทย์ เพื่อกำหนด วัน เวลา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ก่อนดำเนินการสอนผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์การเรียนรู้ อธิบายวิธีการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม เพื่อพัฒนาความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ให้นักเรียนเข้าใจและมีความพร้อมที่จะเรียน

3. ทดสอบก่อนเรียน โดยใช้แบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) จำนวน 30 ข้อ เรื่อง สัมผัสภาษาจีน เพื่อทดสอบความสามารถทางการอ่านของนักเรียน ใช้เวลาในการทดสอบ 1 ชั่วโมง

4. ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม เรื่อง สัมผัสภาษาจีน จำนวน 4 แผน เวลา 12 ชั่วโมง

5. ทดสอบหลังเรียน โดยใช้แบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) เรื่อง สัมผัสภาษาจีน ฉบับเดิม จำนวน 30 ข้อ

6. ตรวจคะแนนจากแบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ อ่านออกเสียงถูกต้องตามหลักการการออกเสียงสัทอักษร ให้ 1 คะแนน อ่านผิดให้ 0 คะแนน

7. นักเรียนตอบแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

8. รวบรวมคะแนนจากแบบวัดความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) และแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม รายบุคคล

9. รายงานผลการวิจัย โดยนำเสนอผลการทดสอบก่อนเรียน หลังเรียน และความพึงพอใจโดยใช้รูปแบบตาราง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. เปรียบเทียบความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับสื่อประสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 ก่อนเรียนกับหลังเรียน โดยใช้ t-test (Dependent Sample)

2. เปรียบเทียบความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับสื่อประสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม

3. วิเคราะห์แบบสอบถามความพึงพอใจ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. การเปรียบเทียบความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STADร่วมกับสื่อประสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 หลังเรียนและก่อนเรียน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ก่อนเรียนและหลังเรียน t-test (Dependent Sample) ผลการเปรียบเทียบแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ก่อนเรียนและหลังเรียน

ผลสัมฤทธิ์	คะแนนเต็ม	df	$\bar{x}$	S.D.	t-test	p-value
ก่อนเรียน	30	29	11.60	1.38	41.40*	0.00
หลังเรียน	30		23.33	2.35		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 1 พบว่า ความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 11.60 คะแนน และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 23.33 คะแนน จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน

เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ก่อนและหลังเรียน พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (t = 41.40*, p = 0.00) นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) พบว่า ค่าเฉลี่ยหลังเรียน ($\bar{x}$ = 23.33) สูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนเรียน ($\bar{x}$ = 11.60) อย่างชัดเจน

2. การเปรียบเทียบความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD ร่วมกับสื่อประสมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 หลังเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม

ผู้วิจัยเปรียบเทียบความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) หลังเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม (21 คะแนน) จาคะแนนเต็ม 30 คะแนน โดยใช้สถิติ t-test (One Sample) ผลการเปรียบเทียบปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) หลังเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนด

ผลสัมฤทธิ์	คะแนนเต็ม	Df	เกณฑ์	$\bar{x}$	S.D	t-test
หลังเรียน	30	29	21	23.33	2.35	5.43*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) หลังเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 23.33 คะแนน จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน ในขณะที่เกณฑ์ผ่านที่กำหนดไว้คือ 21 คะแนน หรือคิดเป็นร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม เมื่อพิจารณาความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) หลังเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนด พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (t = 5.43*, p = 0.00)

สรุปได้ว่าความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 นอกจากนี้ ค่าเฉลี่ยของความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน)

หลังเรียน ($\bar{x}$ = 23.33) สูงกว่าค่าเฉลี่ยที่กำหนดเป็นเกณฑ์ผ่าน ($\bar{x}$ = 21) อย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า ความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2

ตารางที่ 3 แสดงร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแบบสอบถามความพึงพอใจ

ข้อที่	รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านเนื้อหา				
1	เนื้อหาที่เรียนเป็นเรื่องที่น่าสนใจ	4.70	0.47	มากที่สุด
2	เนื้อหาที่เรียนมีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น	4.33	0.48	มาก
3	เนื้อหาที่เรียนเหมาะสมกับเวลาเรียน	3.93	0.69	มาก
4	เนื้อหาที่เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	5.00	0.00	มากที่สุด
5	นักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียน	4.46	0.51	มาก
ด้านกิจกรรมการเรียนรู้				
6	การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสมมีความเหมาะสม	4.63	0.49	มากที่สุด
7	นักเรียนมีความพึงพอใจกับการเลือกวิธีค้นคว้าหาคำตอบด้วยตัวเอง	4.76	0.43	มากที่สุด
8	การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสมทำให้เข้าใจขั้นตอนการทำงานและปฏิบัติเองได้	4.26	0.45	มาก
9	นักเรียนสนใจและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และได้แสดงผลงาน	4.53	0.51	มากที่สุด
10	นักเรียนพอใจกับการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม	4.90	0.31	มากที่สุด
11	นักเรียนพึงพอใจกับการปฏิบัติการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง	4.53	0.51	มากที่สุด
12	นักเรียนพึงพอใจกับการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	4.56	0.50	มากที่สุด
ด้านสื่อ/อุปกรณ์				
13	สื่อประสมที่ครูใช้ประกอบการสอนตรงกับสาระที่เรียน	5.00	0.00	มากที่สุด
14	สื่อประสมที่ครูใช้ประกอบการสอนน่าสนใจ	5.00	0.00	มากที่สุด
15	นักเรียนพึงพอใจที่ได้ใช้สื่อประสมในการจัดกิจกรรม	5.00	0.00	มากที่สุด
16	นักเรียนพึงพอใจในการใช้สื่อและนวัตกรรมที่หลากหลาย	5.00	0.00	มากที่สุด
17	สื่อประสมที่ครูใช้จัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียน	5.00	0.00	มากที่สุด
การวัดละประเมินผล				
18	นักเรียนพึงพอใจที่ได้รับการประเมินผลงานของตนเอง	4.93	0.25	มากที่สุด
19	นักเรียนพึงพอใจกับคะแนนของกลุ่ม	4.80	0.41	มากที่สุด
20	การให้คะแนนของครูมีความเหมาะสม	5.00	0.00	มากที่สุด
	เฉลี่ยรวม	**4.72**	**0.24**	**มากที่สุด**

3. การประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม จากตารางที่ 3 พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD ร่วมกับสื่อประสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.72 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.24 ซึ่งมีผลค่าระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD ร่วมกับสื่อประสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.72 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.24 ซึ่งมีผลค่าระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยการพัฒนาความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) และความพึงพอใจ โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญที่พบมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) จากการวิจัยพบว่า ความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเรียนและหลังเรียน และหลังเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม ถือว่าผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ สามารถสรุปได้ว่า เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STADร่วมกับสื่อประสม ช่วยพัฒนาความสามารถทางการอ่านออกเสียงของนักเรียน การใช้สื่อประสมร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD สนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและสามารถฝึกฝนได้หลากหลายรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD ช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และช่วยเหลือกัน ส่งผลให้นักเรียนที่มีความสามารถหลากหลายสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การทำงานเป็นทีมช่วยลดความกังวลในการเรียนรู้รายบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนที่อาจมีทักษะพื้นฐานต่ำกว่าเพื่อน การแบ่งกลุ่มแบบคละความสามารถตามเทคนิคSTAD ทำให้นักเรียนทุกคนได้มีบทบาทในการเรียนรู้ และการพัฒนาความสามารถทางการอ่านออกเสียงของนักเรียนแต่ละคนและนักเรียนได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมกลุ่ม สอดคล้องกับงานวิจัยของกรกช ฉวีวรรณชล, (2564) ได้วิจัยการพัฒนาทักษะการพูดภาษาจีน ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้การเรียนแบบร่วมมือเทคนิคSTAD แล้วพบว่า ทักษะการพูดภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียนโดยใช้การเรียนแบบร่วมมือเทคนิค STAD สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และดัชนีประสิทธิผลการพัฒนาทักษะการพูดภาษาจีนเท่ากับ 0.5304 ผลการพัฒนาทักษะการพูดภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค STAD เพิ่มขึ้นร้อยละ 53.04 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสลาวิน (Slavin, 1995) ที่ว่าการสอนตามรูปแบบกิจกรรมนี้เป็นการจัดกลุ่มนักเรียน โดยคละระดับความสามารถซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันภายในกลุ่ม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและช่วยนักเรียนที่เรียนอ่อนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น รวมถึงแนวคิดของจอยซและวีลล์ (Joyce and Weil, 2004) ได้กล่าวว่า เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นเทคนิคที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านสติปัญญาและด้านสังคมช่วย พัฒนาผู้เรียนทางด้านสติปัญญา ให้เกิดการเรียนรู้จนบรรลุถึงขีดความสามารถสูงสุดได้ โดยมีเพื่อนในวัยเดียวกันเป็นผู้คอยแนะนำช่วยเหลือ เนื่องจากผู้เรียนที่อยู่ในวัยเดียวกันย่อมจะมีการใช้ภาษา สื่อสารที่เข้าใจง่ายกว่าครูผู้สอน

สื่อประสมซึ่งประกอบด้วยสื่อภาพ เสียงและสื่ออินเทอร์แอคทีฟ ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ที่หลากหลายและทำให้การฝึกฝนการออกเสียงสัทอักษร(พินอิน)เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากนักเรียนได้เห็นภาพ ได้ยินเสียง และได้มีส่วนร่วมในการฝึกฝนอย่างเป็นระบบ การใช้สื่อที่หลากหลายยังช่วยตอบสนองต่อความแตกต่างของนักเรียนในด้านรูปแบบการเรียนรู้ (Visual, Auditory, Kinesthetic) ทำให้ผลการเรียนรู้ที่ได้รับดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ ทับสีรัก, (2559) ได้วิจัยการพัฒนาการอ่านออกเสียงภาษาจีนโดยใช้เกมประกอบแบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แล้วพบว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนรู้คิดเป็นร้อยละ 79.70 เมื่อ เปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนกับหลังเรียนพบว่า หลังจากที่นักเรียนเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการอ่านออกเสียง โดยใช้เกมประกอบแบบฝึก ส่งผลให้มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนด้านการเขียนสะกดคำอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.25, S.D.=0.54)) และสอดคล้องกับ สุวิมล นกกลาง, (2559) ได้วิจัยทักษะการอ่านออกเสียงสัทอักษรจีน (พินอิน) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การเกม แล้วพบว่า นักเรียนมีทักษะในการอ่านออกเสียงสัทอักษรจีน (พินอิน) เพิ่มขึ้น โดยก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมหลังเรียนสูงกว่าทักษะการอ่านออกเสียงก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นักเรียนมี

ทักษะการอ่านออกเสียงสัทอักษรจีน (พินอิน) สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.98)

จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความสามารถทางการอ่านออกเสียงสัทอักษร(พินอิน) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังการเรียนเพิ่มขึ้น สามารถอภิปรายได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม มีประสิทธิภาพในการเพิ่มพูนทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียน ผลลัพธ์ที่นักเรียนมีความสามารถตามเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็มเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในการใช้เทคนิคนี้ ผลลัพธ์นี้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นช่วงวัยที่นักเรียนสามารถทำงานเป็นทีมได้ดีและใช้สื่อเทคโนโลยีเป็น ส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.72 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.24 ซึ่งมีผลค่าระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีส่วนร่วมและสนุกสนานในการเรียน เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมกับบทเรียนอย่างเต็มที่ ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหามากขึ้น โดยเฉพาะการเรียนที่เน้นการทำงานร่วมกันในกลุ่มเพื่อน ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม เน้นการทำงานเป็นทีม ทำให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกัน เช่น ทักษะการสื่อสาร การฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและการแก้ปัญหาเป็นกลุ่ม นักเรียนที่มีความสามารถต่างกันได้รับโอกาสในการช่วยเหลือและพัฒนาตนเอง ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมและเกิดความรู้สึกเชิงบวกต่อการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ช่วยลดความเครียดและความกดดันในห้องเรียน นักเรียนสามารถเรียนรู้ในบรรยากาศที่เป็นกันเองและสนับสนุนกัน ทำให้นักเรียนรู้สึกผ่อนคลายและมั่นใจในการเรียนมากขึ้น การที่ผลการวิจัยนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนรู้สึกว่าการเรียนวิธีนี้ส่งเสริมความมั่นใจ และทำให้นักเรียนกล้าถามคำถามเมื่อไม่เข้าใจ ความพึงพอใจของนักเรียนยังอาจเชื่อมโยง กับความสำเร็จทางการเรียนที่เพิ่มขึ้น นักเรียนเห็นผลลัพธ์เชิงบวกจากการเรียนรู้ เช่น การอ่านออกเสียงพินอินได้ถูกต้องและคล่องแคล่วมากขึ้น จึงทำให้นักเรียนรู้สึกพึงพอใจในกระบวนการเรียนที่ใช้ นอกจากนี้ยังทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าการเรียนรู้แบบนี้เป็นประโยชน์จริง และนำไปสู่ความสำเร็จในทางปฏิบัติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรศักดิ์ มะลิซ้อน, (2561) ได้วิจัยการพัฒนาภาษาจีนเพื่อการสื่อสารโดยใช้กิจกรรมแบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาจีนเพื่อการสื่อสารก่อนเรียนกับหลังเรียนแบบกลุ่มร่วมมือเทคนิคSTAD พบว่าหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 และความพึงพอใจต่อการเรียนภาษาจีนของนักเรียนด้วยการสอนแบบกลุ่มร่วมมือเทคนิคSTAD พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิคSTAD โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้

การวิจัยครั้งนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียง “พินอิน” ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการเรียนภาษาจีนในระดับที่สูงขึ้น เช่น การอ่านจับใจความ การเขียน และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การวางรากฐานที่มั่นคงในระดับชั้นต้นจะช่วยให้นักเรียนมีความพร้อมที่จะเผชิญความซับซ้อนของภาษาในระดับชั้นที่สูงขึ้น ทั้งในด้านคำศัพท์ โครงสร้างประโยค และการใช้ภาษาในบริบทที่หลากหลาย ผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของเทคนิค STAD ร่วมกับสื่อประสม ไม่เพียงช่วยให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านการออกเสียงที่ดีขึ้น แต่ยังสร้างแรงจูงใจและความมั่นใจในทักษะภาษาจีน ซึ่งมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ระยะยาว ความมั่นใจนี้สามารถส่งเสริมให้นักเรียนกล้าที่จะสื่อสารภาษาจีนในสถานการณ์จริง รวมถึงช่วยลดความวิตกกังวลในการเรียนภาษา ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่พบได้บ่อยในกลุ่มผู้เรียนภาษาต่างประเทศ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนในวิชาภาษาจีนระดับชั้นอื่น ๆ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะผ่านการทำงานเป็นทีม การใช้เทคนิค STAD สามารถช่วยให้นักเรียนเรียนรู้จากเพื่อนในกลุ่ม เสริมสร้างการช่วยเหลือกัน และพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา รวมถึงทักษะทางสังคม ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับสื่อประสมในการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงและการสร้างความพึงพอใจในกระบวนการเรียนรู้ การออกเสียงพินอินที่ถูกต้องเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้ภาษาจีนที่มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับการพัฒนาทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียน ผลลัพธ์เหล่านี้สามารถส่งผลเชิงบวกต่อความสามารถทางภาษาโดยรวมของนักเรียนในระยะยาว และช่วยสร้างนักเรียนที่มีความมั่นใจในการใช้ภาษาจีนในบริบทที่หลากหลาย ทั้งด้านการศึกษา การทำงาน และการสื่อสารในโลกยุคใหม่

สรุป นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD

ร่วมกับสื่อประสม แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม การสร้างบรรยากาศที่ไม่กดดัน และการใช้สื่อประสมที่น่าสนใจ ทำให้พวกเขามี ความรู้สึกบวกและเชื่อมั่นในการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม ควรได้รับการพัฒนาและนำไปใช้ในวิชาอื่น ๆ ที่ต้องการเสริมทักษะด้านการปฏิบัติเช่น วิชาภาษาอื่น ๆ หรือวิชาที่เกี่ยวกับทักษะการปฏิบัติโดยปรับปรุงกิจกรรมให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา

2) ครูผู้สอนควรมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป หลาย ๆ กิจกรรม เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่เกิดการเบื่อหน่าย สนุกสนาน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้นำเสนอผลงานตัวเองหรือผลงานกลุ่ม เพื่อให้เกิดทักษะในการคิด การพูด การกล้าแสดงออก ซึ่งจะส่งผลให้การเรียนดีและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรนำกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสมไปใช้ในกลุ่มสาระการเรียนอื่น

2) ควรพิจารณาการทำวิจัยระยะยาว เพื่อศึกษาการพัฒนาความสามารถของนักเรียนหลังจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม ในระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น เช่น 6 เดือน หรือ 1 ปี เพื่อดูผลต่อเนื่องของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADร่วมกับสื่อประสม ว่ามีประสิทธิภาพอย่างไรในระยะยาว

3) ควรศึกษาผลของการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง หรือ การทบทวนความรู้ หลังการเรียนจบว่าเทคนิคนี้ยังคงช่วยให้นักเรียนมีความสามารถที่ยั่งยืนหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุนมุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

กนกวรรณ ทับสีรัก. (2559). การพัฒนาการอ่านออกเสียงภาษาจีนโดยใช้เกมประกอบแบบฝึกทักษะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 . วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

กรกช ฉวีวรรณชล. (2564). การพัฒนาทักษะการพูดภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้การเรียนแบบร่วมมือเทคนิค STAD. [Online].https://www.tci-thaijo.org/ index.php/ejes/article/view/246854. [2567, ธันวาคม 20].

จิรศักดิ์ มะลิช้อน. (2561). การพัฒนาภาษาจีนเพื่อการสื่อสารโดยใช้กิจกรรมแบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาหลักสูตรและการ สอน: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ซุน เหล่ย. (2551). สภาพและแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนระดับช่วงชั้นที่ 3-4 ในจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ณัฏฐ์ชญา อินพูลวงษ์. (2559). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เจตคติต่อคณิตศาสตร์และพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ศูนย์จีนศึกษาสถาบันเอเชียศึกษา. (2551). การเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิมล นกกลาง. (2559). ทักษะการอ่านออกเสียงสัทอักษรจีน (พินอิน) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดย การใช้เกม.สิกขาวารสารศึกษาศาสตร์, 3(2) , 43-50.

Joyce, B., Weil, M., and Calhoun, E. (2004). "models of theaching. translated by: Behrangi." Mohammad Reza, tehran: kamale tarbiat Publications.

Slavin, R. E. (1991). Student team learning: a practical guide to cooperative learning (3" ed.).Washington, DC: National Education Assdciation of the United States.

_____ (1995). Cooperative learning theory, Research and Practice (2"* ed.). Massachsetts: A Simom& Schuster.

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3

DEVELOPING A PROGRAM TO ENHANCE ENGLISH TEACHERS' ACTIVE LEARNING MANAGEMENT UNDER THE OFFICE OF MAHASARAKHAM PRIMARY EDUCATION SERVICE AREA 3

นฤมล อวบอ้วน[1], กาญจน์ เรืองมนตรี[2]
หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Naruemol Ouab-ouan[1], Kan Ruangmontree[2]
Master of Education Program in Educational Administration and Development, Mahasarakham University
Corresponding Author E-mail : naruemolo@yahoo.com

(Received : December 4, 2024; Edit : December 13, 2024; accepted : December 13, 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ และ 2) พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ งานวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอน จำนวน 267 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็น (PNImodified) ระยะที่ 2 พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 5 คน จาก 3 สถานศึกษา ที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยความต้องการจำเป็นเรียงตามลำดับได้แก่ 1) การออกแบบการเรียนรู้ 2) การจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิด 3) การใช้และพัฒนาสื่อ เทคโนโลยี และนวัตกรรม 4) การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง สำหรับโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบด้วย 4 โมดูล ประกอบด้วย โมดูลที่ 1 การออกแบบการเรียนรู้ (40 ชั่วโมง) โมดูลที่ 2 การจัดการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติผ่านกระบวนการทางความคิด (30 ชั่วโมง) โมดูลที่ 3 การใช้และพัฒนาสื่อ เทคโนโลยี นวัตกรรมเพื่อการจัดการเรียนรู้ (20 ชั่วโมง) และโมดูลที่ 4 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง (10 ชั่วโมง) รวมระยะเวลา 100 ชั่วโมง โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, การพัฒนาครู, โปรแกรมการเรียนรู้, ภาษาอังกฤษ

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the current conditions. and 2) Develop a program to strengthen the active learning management of English teachers. The research is divided into two phases: Phase 1: Current Condition Study; The sample used in the research was teachers. The stratified sampling tools used were questionnaires, statistics were used such as averages, standard deviations, and necessary needs index (PNImodified) Phase 2 developed a program to strengthen proactive learning management by interviewing 5 data providers from 3 educational institutions with best practices. The statistics used include mean and standard deviation.

The results show that the current condition of proactive learning management is moderate. The aspect with the highest average value is measurement and evaluation based on actual conditions. The desirable condition is at the highest level. The necessary needs are in order: 1) learning design, 2) learning management through the thinking process, 3) use and development of media, technology, and innovation, and 4) measurement and evaluation according to actual conditions. The program consists of 4 modules: Module 1: Learning Design (40 hours), Module 2: Learning Management by Practice through Thought Process (30 hours), Module 3: Use and Development of Media, Technology, and Innovation for Learning Management (20 hours), and Module 4: Measurement and Evaluation of Learning Results Based on Actual Conditions (10 hours), for a total period of 100 hours.

Keywords : Active learning management, teacher development, learning program, English language

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลกระทบต่อระบบสังคมในทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสาร กลายเป็นโลกไร้พรมแดน ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปตามกระแส ประเทศไทย จำเป็นต้องมีประชากรที่มีศักยภาพด้านความรู้ เพื่อให้มีความสามารถในการรองรับการพัฒนาด้านต่าง ๆ คนไทยในยุคโลกาภิวัตน์ต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นคนที่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีความรู้ ความสามารถในการคิด การแก้ปัญหา ดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับตัวได้อย่างกลมกลืนทั้งในโลกสากลและความเป็นไทย (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552)

การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงามทั้งทางด้านสติปัญญา ความรู้ คุณธรรม ความดีงามในจิตใจ มีความสามารถที่จะทำงานและคิดวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้อง สามารถเรียนรู้ แสวงหาความรู้ ใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์ มีสุขภาพร่างกายและจิตใจสมบูรณ์แข็งแรง ประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สามารถปรับตนได้ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคของข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้การสื่อสารไร้พรมแดน การเข้าถึงแหล่งข้อมูลสามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลา ผลกระทบจากยุคโลกาภิวัตน์นี้ ส่งผลให้ผู้เรียนจำเป็นจะต้องมีความสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและเป็นผู้แสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2545) ประเทศไทยจึงมีการปฏิรูปการจัดการศึกษา การปรับรื้อโครงสร้างระบบเพื่อมุ่งไปสู่ประสิทธิภาพทางการศึกษาเพื่อมุ่งไปสู่การแข่งขัน ซึ่งได้คำนึงถึงการปรับหลักสูตรและวิธีการสอน เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีประสิทธิภาพ สำหรับยุคใหม่ในอนาคต พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มุ่งสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนคิดเป็นทำเป็น มีเหตุผล สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และได้กำหนดแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ในหมวด 4 มาตรา 24 ความว่า ครูควรจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของนักเรียนให้นักเรียนได้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างต่อเนื่อง

ครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 จึงควรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางบรรยายเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้มากที่สุด เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ สนุกกับการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกอยากเรียนรู้ต่ อไปตลอดชีวิต พัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงให้ผู้เรียน จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีการสื่อสารกันอย่างมีประสิทธิภาพ มีทักษะการทำงานเป็นทีม มีการเรียนรู้แบบบูรณาการเนื้อหาระหว่างศาสตร์ต่างๆ เรียนรู้จากการกระทำ มีการสะท้อนความคิดของตนเองกับคนอื่นๆ

สมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ของครูโดยเฉพาะด้านมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างทักษะสำคัญให้ผู้เรียนได้ โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ได้พัฒนาทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ได้พัฒนาทักษะการคิดชั้นสูง กระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม (ศักดา ไชกิจภิญโญ, 2548) จะเห็นว่าการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาถือว่าเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างมีระบบและต่อเนื่องเนื่องด้วยครูและบุคลากรทางการศึกษา ล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับผู้เรียน โรงเรียนจะสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลักทางการศึกษานั่นคือคุณภาพของผู้เรียนได้นั้น กระบวนการจัดการเรียนรู้หรือกระบวนการจัดมวลประสบการณ์ต่างๆ ที่ผู้เรียนควรได้รับ ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อคุณภาพผู้เรียน

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) มีเป้าหมายในการพัฒนาคนในทุกมิติ และในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษา มีแนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีพัฒนาการ สมรรถนะและคุณลักษณะที่ดีที่สมวัยทุกด้าน ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม เสริมสร้างจิตสาธารณะ และการเป็นพลเมืองที่ดีแก่ผู้เรียน ปฏิรูปการเรียนรู้ที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ตระหนักถึงพหุปัญญาของผู้เรียนที่หลากหลาย สร้างความเสมอภาคและโอกาสเข้าถึงการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ (ประกาศคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564) รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษา ต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) จึงทำให้สถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม ยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในสาขาวิชาที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และพัฒนาระบบทวิภาคี หรือสหกิจศึกษา เตรียมพร้อมคนที่มีทักษะเข้าสู่ตลาดแรงงาน (สุมน อมรวิวัฒน์, 2550)

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้นในการปฏิบัติจริงในสถานศึกษา ยังคงมีปัญหาและไม่บรรลุผลเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะมีเหตุปัจจัยหลายประการคือ การจัดการเรียนรู้ยังคงเน้นที่ครูเป็นศูนย์กลาง ครูส่วนมากยังคงเชื่อมั่นและคุ้นเคยอยู่กับการถ่ายทอดความเชี่ยวชาญของตนให้ลูกศิษย์ ครูคือผู้รู้ดีที่สุดและมีอำนาจที่สุดในห้องเรียน (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2542)

นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ 2566 ด้านที่ 2 คือ ด้านโอกาสและการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยจัดการศึกษาให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เข้าถึงโอกาสความเสมอภาค และได้รับการพัฒนาสมรรถนะสำหรับการศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพในอนาคตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ ด้านที่ 3 ด้านคุณภาพ 3.2 พัฒนาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะที่เหมาะสมตามช่วงวัย สามารถจัดการตนเอง มีการคิดขั้นสูง มีความสามารถด้านการสื่อสาร สามารถจัดระบบและกระบวนการทำงานของตนเองและร่วมกับผู้อื่น โดยใช้การรวมพลังทำงานเป็นทีม เป็นพลเมืองที่ดี มีศีลธรรม และอยู่ร่วมกับธรรมชาติและวิทยาการอย่างยั่งยืน รวมทั้งมีความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ ยึดมั่นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และ 3.3 จัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 นำไปสู่การมีอาชีพ มีงานทำ และส่งเสริมความเป็นเลิศของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน รวมทั้ง 3.5 พัฒนา ส่งเสริมผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งบุคลากรสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีสมรรถนะตามมาตรฐานตำแหน่งและมาตรฐานวิชาชีพ และด้านที่ 4 ด้านประสิทธิภาพ 4.2 นำเทคโนโลยีดิจิทัลและการจัดการฐานข้อมูล มาใช้เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการเรียนรู้ของผู้เรียน 4.3 ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนคุณภาพใช้พื้นที่เป็นฐาน ใช้นวัตกรรมในการขับเคลื่อน บริหารจัดการโดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน และแสวงหาการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับเพื่อให้ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม และ 4.5 เพิ่มประสิทธิภาพการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา และปรับกระบวนการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดรับกับชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) และชีวิตวิถีปกติต่อไป (Next Normal)

จุดเน้นที่ 6 คือการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และมีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติที่หลากหลายรูปแบบ (เชิงรุก) มีการวัดและประเมินผลเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน (Assessment for Learning) เพื่อให้เกิดสมรรถนะกับผู้เรียนทุกระดับ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

การที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพได้ดีเพียงใดจึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนต้องการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในสถานการณ์การเรียนรู้ที่ครูผู้สอนเป็นผู้จัดการเรียนรู้หรืออำนวย (ยุทธนา ปฐมวรชาติ, 2547) และโรงเรียนยังไม่ได้พัฒนาให้ครูมีความรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้จึงยังคงเน้นเนื้อหาวิชาและการท่องจำแบบเดิม เนื่องจากปรัชญาแนวคิดของครูส่วนใหญ่ยังคงมองเห็นว่า การศึกษาเป็นเรื่องของการป้อน หรือการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งนักเรียน นักศึกษาจะต้องท่องจำเพื่อให้ได้ความรู้เหล่านั้นเข้าไปในหัวของตน ปรัชญาแนวคิดแบบนี้ทำให้นักเรียน นักศึกษาไทยพัฒนาได้อย่างจำกัด ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้สรุปพฤติกรรมการสอนของครูไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนของครูยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพแวดล้อมในสังคม ผู้บริหาร ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาบางส่วน ยังขาดความรู้ความสามารถและทักษะในการจัดการเรียนรู้ ขาดจิตสำนึกและจิตวิญญาณของความเป็นครู การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นการเชื่อมโยงความรู้รวบยอดของศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างมีความหมายต่อเนื่อง และสอดคล้องกับชีวิตจริง โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม (วิทยา เชียงกูล, 2540)

จากรายงานผลการดำเนินงานการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 โดยรวมวิชาภาษาอังกฤษ เปรียบเทียบปีการศึกษา 2565 กับ 2564 พบว่ามีผลต่างเท่ากับ -10.00 และเมื่อเปรียบเทียบกับสังกัดอื่น พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าทุกสังกัด และผลการทดสอบในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วิชาภาษาอังกฤษ ปีการศึกษา 2565 มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าปีการศึกษา 2564 เท่ากับ -0.97 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3, 2565) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกนั้นมีความสำคัญอยู่ที่กระบวนการเรียนรู้เพราะการเรียนรู้ส่งกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความตื่นตัวในการเรียนอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะได้ร่วมทำงานได้ฝึกกระบวนการคิด เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียน ส่งเสริมให้เกิดการคิด การที่ผู้เรียนได้ฝึกประสบการณ์ที่เป็นกลุ่มจะทำให้ผู้เรียนเปิดใจกว้างยอมรับฟัง ความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อได้รับรู้แง่มุมมองต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นประสบการณ์เพิ่มเติมที่จะนำไปปรับใช้ในชีวิตประจาวัน (Siliberrman, 1996)

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 จึงเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาคะแนนเฉลี่ยที่ลดลง โปรแกรมนี้ควรมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะของครูในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน เช่น การใช้เกม การจำลองสถานการณ์ หรือการอภิปรายกลุ่ม เพื่อกระตุ้นความสนใจและเพิ่มความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษของผู้เรียน นอกจากนี้ โปรแกรมควรเน้นการพัฒนาความรู้ด้านภาษาของครูให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับสากล ตลอดจนการติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากเหตุผลและปัญหาดังกล่าวในข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 โดยการสร้างและประเมินโปรแกรมเพื่อให้ครูได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน และส่งผลให้ทั้งครูผู้สอนและผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีสมรรถนะตามหลักสูตร มีทักษะ มีความคิดริเริ่ม สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3
2. เพื่อสร้างและประเมินโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research Design) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดระยะดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรในการศึกษา คือ ครูผู้สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 จำนวน 863 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 จำนวน 267 คน โดยการเทียบจำนวนประชากร ทั้งหมดกับตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie และ Morgan และจากนั้นใช้วิธีการกำหนดตามสัดส่วนแบ่งเป็นครูโรงเรียนขนาดใหญ่จำนวน 32 คน ครูโรงเรียนขนาดกลางจำนวน 150 คน และครูโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 85 คน ผู้วิจัยจึงดำเนินการการสุ่มตัวอย่างโดยใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) และใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นหน่วยของการสุ่ม เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์และแนวทางโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุกของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์และแนวทางโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก ของสถานศึกษา ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด ตามกรอบแนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถามได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน เพื่อประเมินความเหมาะสมของคำถามในแต่ละข้อ นอกจากนี้ ได้ทำการทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างนอกเหนือการศึกษา เพื่อตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องภายใน (Cronbach's Alpha) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นในระดับ 0.91

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างจำนวน 267 คน ผ่านการประสานงานกับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 และรวบรวมแบบสอบถามที่ตอบกลับมาเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้ถูกวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อแสดงระดับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ ได้วิเคราะห์ดัชนีความจำเป็น ($PNI_{modified}$) เพื่อลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในแต่ละด้าน

ระยะที่ 2 สร้างและประเมินโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาสถานศึกษาที่มีแนวทางการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จำนวน 5 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินโปรแกรม ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการพัฒนาครู รวมทั้งหมด 5 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับการศึกษาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)

2. แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

แบบสัมภาษณ์และแบบประเมินได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน เพื่อประเมินความเหมาะสมและความครอบคลุมของเนื้อหา จากนั้นนำไปทดลองใช้เครื่องมือในกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายของการศึกษา และคำนวณค่าความสอดคล้องเชิงเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence หรือ IOC) ซึ่งค่าที่ได้ต้องอยู่ในช่วง 0.67-1.00 เพื่อพิจารณาแก้ไขและปรับปรุงให้เหมาะสม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่ม Best Practice เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ได้รับการตรวจสอบคุณภาพแล้ว จากนั้นนำแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมให้ผู้ทรงคุณวุฒิทำการประเมิน เพื่อรวบรวมข้อมูลสำหรับการพัฒนาและปรับปรุงโปรแกรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจัดทำโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่ครอบคลุมทุกมิติ

2. ข้อมูลจากแบบประเมิน ใช้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นตามข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นและลำดับความต้องการจำเป็น

องค์ประกอบ	สภาพปัจจุบัน		สภาพที่พึงประสงค์		$PNI_{modified}$	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
การออกแบบการเรียนรู้	3.40	0.68	4.80	0.42	0.41	1
การจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิด	3.46	0.65	4.75	0.40	0.37	3
การใช้และพัฒนาสื่อ เทคโนโลยี	3.48	0.70	4.70	0.45	0.35	4
การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง	3.42	0.62	4.72	0.38	0.38	2

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 สภาพปัจจุบันการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การวัดและประเมินผลตามสภาพจริงสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับสูงมาก (ค่าเฉลี่ย 4.76) โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ความต้องการจำเป็น ลำดับความสำคัญขององค์ประกอบที่ควรพัฒนา ได้แก่ การออกแบบการเรียนรู้ ($PNI_{modified}$ = 0.41) การจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิด ($PNI_{modified}$ = 0.37) การใช้และพัฒนาสื่อ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ($PNI_{modified}$ = 0.35) การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ($PNI_{modified}$ = 0.38)

2. ผลการสร้างและประเมินโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ผลการสร้างโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 มีรายละเอียด ดังนี้

1) หลักการโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ออกแบบมาเพื่อพัฒนาความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีการสร้างการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนและสามารถประยุกต์ใช้ทักษะต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โปรแกรมนี้จะช่วยพัฒนาครูให้สามารถออกแบบและดำเนินการเรียนการสอนที่มีการคิด วิเคราะห์ และการปฏิบัติจริง โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน

2) เป้าหมายและวัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสำหรับครูผู้สอนภาษาอังกฤษในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 เพื่อให้ครูสามารถนำไปใช้พัฒนาผู้เรียนและพัฒนาศักยภาพตนเองในการจัดการเรียนการสอน

3) วัตถุประสงค์

ส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมการคิดเชิงวิเคราะห์และการลงมือปฏิบัติในการเรียนการสอน

4) โครงสร้างและเนื้อหา

โปรแกรมประกอบด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ที่มีการจัดการเรียนการสอนอย่างมีระบบ

หน่วยที่ 1: การออกแบบการเรียนรู้ (40 ชั่วโมง) โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ พร้อมกับการออกแบบแผนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

หน่วยที่ 2: การลงมือปฏิบัติ (30 ชั่วโมง) โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและการปฏิบัติจริงเพื่อพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์และแก้ปัญหา

หน่วยที่ 3: การใช้สื่อและเทคโนโลยี (20 ชั่วโมง) โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้

หน่วยที่ 4: การวัดและประเมินผล (10 ชั่วโมง) โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาการเรียนการสอน

5) เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้

แบบทดสอบ

สื่ออิเล็กทรอนิกส์
ใบความรู้
แหล่งเรียนรู้
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เข้าอบรมและวิทยากร

6) การประเมินผล
การประเมินความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังการพัฒนา
การประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

2.2 ผลการประเมินโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของโปรแกรม

รายการ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\overline{X}$	S.D.	ความเห็น	$\overline{X}$	S.D.	ความเห็น
1. หลักการ	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
2. เป้าหมายและวัตถุประสงค์	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
3. โครงสร้างและเนื้อหา	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
3.1 หน่วยที่ 1 การออกแบบการเรียนรู้	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
3.2 หน่วยที่ 2 การจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติผ่านกระบวนการทางความคิด	4.80	0.45	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
3.3 หน่วยที่ 3 การใช้และพัฒนาสื่อ เทคโนโลยี นวัตกรรม เพื่อการจัดการเรียนรู้	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
3.4 หน่วยที่ 4 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ฯ	4.80	0.45	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
4. รูปแบบวิธีการและแนวทางการจัดกิจกรรม	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
4.1 การพัฒนาตนเอง	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
4.2 การฝึกอบรมและสัมมนา	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
5. เทคนิคและเครื่องมือ	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
6. การประเมินผล	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
โดยรวม	**4.96**	**0.09**	**มากที่สุด**	**4.94**	**0.10**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า โปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้เพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสม มากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 และมีความเป็นไปได้มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 พบว่า สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยค่าเฉลี่ยสูงสุดยังคงเป็นด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง อาจเป็นผลมาจากครูส่วนใหญ่ยังขาดความชำนาญในการออกแบบและจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้แบบเชิงรุก โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติและการใช้สื่อเทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งต้องใช้ทักษะและความรู้ที่ทันสมัยในการประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ Meyers และ Jones (1993) ที่ระบุว่าการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเน้นการกระตุ้นความคิดผ่านกิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติและการวัดผลที่สะท้อนความเป็นจริง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ อัมพิกา ภูเดช (2541) ที่ชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการต้องมีการประเมินผลที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงของผู้เรียน นอกจากนี้ งานวิจัยของ จรรยา ตาสา (2552) ยัง

สนับสนุนว่าการพัฒนาครูให้มีสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกจะช่วยส่งเสริมคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมน อมรวิวัฒน์ (2550) ซึ่งพบว่าการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการเรียนการสอนสามารถช่วยพัฒนาการเรียนรู้ได้ดี แต่ครูจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมในด้านนี้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ งานวิจัยของ บุญชม ศรีสะอาด (2553) ยังระบุว่าการประเมินผลที่เหมาะสมจะช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยในอดีตที่ระบุว่าการจัดการเรียนรู้เชิงรุกจำเป็นต้องพัฒนาด้านการออกแบบและการใช้เทคโนโลยีควบคู่กับการวัดผลที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลการสร้างและประเมินโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 พบว่า โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและเป็นไปได้สูงสุดในการนำไปใช้ โดยมีองค์ประกอบครบถ้วน 4 ด้าน ได้แก่ การออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและการลงมือปฏิบัติ การใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โปรแกรมได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีความเหมาะสมที่สุดด้วยค่าเฉลี่ย 4.96 และความเป็นไปได้มากที่สุดด้วยค่าเฉลี่ย 4.94 อาจเป็นผลมาจากการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู พร้อมทั้งการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนที่มีผลงานเป็นเลิศในด้านนี้ ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ Meyers และ Jones (1993) ซึ่งระบุว่าการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกต้องเน้นการปฏิบัติจริงและการประเมินผลที่สะท้อนความเป็นจริงในชั้นเรียน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ จรรยา ตาสา (2552) ที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาโปรแกรมสำหรับครูต้องมีโครงสร้างที่ชัดเจนและเน้นการพัฒนาศักยภาพครูในทุกมิติ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในกระบวนการเรียนรู้ ผลวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมน อมรวิวัฒน์ (2550) ที่ชี้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุกช่วยเพิ่มทักษะการคิดและความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ของผู้เรียน และยังสอดรับกับงานวิจัยของ บุญชม ศรีสะอาด (2553) ที่พบว่าการพัฒนาครูด้วยโปรแกรมที่เหมาะสมสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการสอนและการเรียนรู้ได้ในทิศทางเดียวกัน งานวิจัยของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561) ยังเน้นความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีและการประเมินผลที่ตรงตามสภาพจริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผลการวิจัยแนะนำให้โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 นำโปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกไปใช้พัฒนาครูผู้สอนภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะในเรื่องการออกแบบการเรียนการสอน การใช้เทคโนโลยี และการวัดผลการเรียนรู้ เพื่อให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาภาษาอังกฤษในโรงเรียน

1.2 ควรมีการจัดอบรมและสนับสนุนครูผู้สอนภาษาอังกฤษในด้านการใช้และพัฒนาสื่อเทคโนโลยีในการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนและช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลและสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนในรูปแบบที่ทันสมัย

1.3 ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูผู้สอนภาษาอังกฤษในสถานศึกษาต่าง ๆ เพื่อให้มีการพัฒนาโปรแกรมการสอนที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ และสามารถปรับปรุงได้ตามความต้องการของผู้เรียนและสภาพแวดล้อมการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาและประเมินผลกระทบระยะยาวจากการใช้โปรแกรมเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในระยะเวลา 6 เดือนหรือ 1 ปี เพื่อดูว่าโปรแกรมนี้สามารถช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน และส่งผลต่อการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของครูในระยะยาวได้หรือไม่

2.2 ควรมีการทดลองนำโปรแกรมไปใช้ในโรงเรียนที่มีลักษณะและบริบทที่แตกต่างกัน เช่น โรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล หรือโรงเรียนในเมือง เพื่อศึกษาความเหมาะสมและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ทั้งในแง่ของครูผู้สอนและผู้เรียน

2.3 ควรมีการพัฒนารูปแบบการประเมินผลที่ครอบคลุมทุกมิติของการเรียนรู้ ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติของผู้เรียน โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลายและมีความแม่นยำ เพื่อให้สามารถวัดผลได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน

เอกสารอ้างอิง

จรรยา ดาสา. (2552). 15 เทคนิคในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนเชิงรุก. นิตยสาร สสวท.: 36(163): 72-76.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). 80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์ อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2559). การศึกษา 4.0 เป็นยิ่งกว่าการศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์ตำราและเอกสารวิชาการ วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ยุทธนา ปฐมวรชาติ. (2547).หลักการและทฤษฎีทางจิตวิทยาการศึกษา : มโนทัศน์ที่ครูผู้สอนควรทบทวน. วารสารวิชาการ. 7(1),28.

วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2542). แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

วิทยากร เชียงกูล. (2540). การศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร.

ศักดา ไชกิจภิญโญ. (2548). สอนอย่างไรให้ Active Learning นวัตกรรมการเรียน. การสอน. 2(2): 12-15.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). แนวทางการนิเทศและพัฒนาการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (เชิงรุก) ตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2550). รายงานผลการดำเนินงานโครงการนำร่องระดับชาติ เรื่องการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนนำร่อง : รูปแบบที่คัดสรร. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

อัมพิกา ภูเดช. (2541). การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Active Learning). วารสารกองทุนสงเคราะห์การศึกษาเอกชน, 7(72), 57-58.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), pp. 607-610.

Meyers, C.; & Jones, T. B. (1993). Promoting Active Learning: Strategies for the. College Classroom. San Francisco: Jossey-Bass.

Silberman, Melvin L. (1996). Active Learning: 101 Strategies to Teach Any Subject. Boston : Allyn and Bacon.

การพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ACTIVITY AREAS OF YOUTH IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

พระครูภาวนาวุฒิบัณฑิต, ผศ.ดร.[1],พระครูกิตติญาณวิสิฐ, ผศ.ดร.[2]
คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Asst. Prof. Dr. Phrukruphavanawuddhibundit[1] ,Asst. Prof. Dr. Phrakrukittiyanavisit
Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail : surachaihongtrakool@gmail.com

(Received : January 10, 2025; Edit : January 28, 2025; accepted : January 31, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาและถอดบทเรียนเกี่ยวกับพื้นที่กิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2) พัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนในพื้นที่ดังกล่าว และ (3) พัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับความต้องการของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยดำเนินการโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหาร ครู และเยาวชน จำนวน 15 คน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา พร้อมด้วยเยาวชนและผู้ใช้บริการพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ จำนวน 50 คน รวมถึงการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน เครื่องมือวิจัยที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบประชุมสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า:(1) พื้นที่กิจกรรมของเยาวชนมีการจัดกิจกรรมในบางวันหรือช่วงเวลาตามความพร้อมของสถานที่ ทรัพยากร และวิทยากร โดยกิจกรรมหลักที่จัดขึ้นคือ “ค่ายร่วมใจทำดีเพิ่มพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชน” ซึ่งยังขาดความต่อเนื่องและยั่งยืน(2) การพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์ประกอบด้วย 2 กิจกรรมหลัก ได้แก่ การให้ความรู้ด้านการป้องกันสาธารณภัยแก่เยาวชน และการให้ความรู้ด้านการป้องกันยาเสพติดในวันต่อต้านยาเสพติดโลก(3) การประเมินพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ในภาพรวม พบว่ามีระดับความพึงพอใจในระดับมาก

คำสำคัญ : การพัฒนา, พื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์, เยาวชน

ABSTRACT

This study aims to (1) analyze and derive lessons from youth activity spaces in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, (2) develop creative activities for youth in the area, and (3) enhance creative activity spaces to better meet the needs of youth in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The research employed qualitative methods and action research. The key participants included 15 individuals comprising administrators, teachers, and youth from the Koh Liam Subdistrict Administrative Organization, Phra Nakhon Si Ayutthaya District. Additionally, 50 youth and users of creative activity spaces, as well as 10 experts participating in focus group discussions, were involved. Research instruments included interviews, questionnaires, and focus group discussion protocols.

The findings revealed that:(1) Youth activity spaces are utilized on specific days or times, depending on the availability of venues, resources, and facilitators. A key activity, the "Camp for Unity to Create Creative Spaces for Children and Youth," was implemented but lacked continuity and sustainability.(2) The development of creative activities for youth consisted of two primary initiatives: providing knowledge on disaster prevention and raising awareness about drug prevention during the International Day against Drug Abuse and Illicit Trafficking.

(3) The overall evaluation of the creative activity spaces in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province indicated a high level of satisfaction.

Keywords : Development, Creative Activity Areas, Youth

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การมีความสามารถในการคิดจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ จะทำให้สามารถแก้ปัญหา รวมทั้งสามารถเลือกตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมและมีเหตุผล ในยุคข่าวสารและเทคโนโลยีในปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีการแข่งขันสูงการปูพื้นฐาน การคิดและส่งเสริมการคิดให้แก่เด็กและเยาวชนจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง นับตั้งแต่ระดับอนุบาลไปจนถึงระดับสูง (Susaoraj, P., 2008, หน้า 22) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นว่า ความสามารถในการคิด ทำให้มนุษย์ มีความแตกต่างจากสัตว์ สามารถแก้ปัญหาให้กับตนเองได้ สามารถคิดสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ สามารถสร้างความสุขให้กับตนเองและปกป้องตนเองให้พ้นจากภัยธรรมชาติ (Tatthong, K., 2011, หน้า 30)

ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวคนทุกคนสามารถส่งเสริมคุณลักษณะนี้ให้พัฒนาได้โดยการสอน การฝึกฝนและการฝึกปฏิบัติที่ถูกวิธี ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมองที่คิดในลักษณะอเนกนัยไปสู่การคิดค้นพบทางสมองที่แปลกใหม่ ด้วยการคิดดัดแปลงปรุงแต่งจากความคิดเดิมผสมผสานเป็นสิ่งใหม่

ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมองของมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อมวลมนุษย์โลก ความคิดสร้างสรรค์ทำให้เกิดสิ่งแปลกใหม่อย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดทฤษฎี นวัตกรรมเทคโนโลยีต่างๆ ล้วนแต่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ทั้งสิ้น ความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นพลังความคิดที่สำคัญยิ่ง หากได้รับการพัฒนาและการส่งเสริมอย่างเป็นระบบ นำไปใช้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ก็จะเกิดประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติอย่างมากมายหลายด้าน ถ้าคนในสังคมมีความคิดสร้างสรรค์สูงก็จะเป็นแรงผลักดันให้สังคม ประเทศชาติ มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การพัฒนาให้เยาวชน บุคคล เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญยิ่งของสังคม และประเทศชาติ โดยเด็กอายุ 6-8 ปี จินตนาการสร้างสรรค์ของเด็กเปลี่ยนไปสู่ความจริงมากขึ้นเขา พยายามที่จะบรรยายออกมาแม้ในขณะที่เขาเล่น เด็กวัยนี้รักการเรียนรู้มาก ดังนั้นการจัดประสบการณ์ที่ท้าทายและสนุกสนานให้เด็กในวัยนี้ย่อมช่วยพัฒนาความอยากรู้อยากเห็นให้แก่เด็กอายุ 6-10 ปี เด็กจะใช้ทักษะหลายร้านในการสร้างสรรค์และสามารถค้นพบ วิธีที่จะใช้ความสามารถเฉพาะตัวของเขาสร้างสรรค์ เด็กมักจะเทียบตัวเองกับคนที่น่ายกย่อง ซึ่งสามารถเอาชนะอุปสรรคได้ ความสามารถในการถามและความอยากรู้อยากเห็นของเด็กเพิ่มยิ่งขึ้น อายุ 10-12 ปี เด็กชอบการสำรวจค้นคว้าเด็กผู้หญิงชอบอ่านหนังสือ และเล่นสมมุติ เด็กชายชอบเรียนจากประสบการณ์ตรง ช่วงเวลาของความสนใจจะนานขึ้น ความสามารถ ทางศิลปะและดนตรีจะพัฒนาได้เร็ว เด็กชอบทดลองทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อประสบการณ์ แต่มักขาดความมั่นใจในผลงานของตนเอง เด็กวัยเรียนนี้จะมีความคิดสร้างสรรค์ลดลงบางช่วง ซึ่งอาจเป็นผลจากการเข้าสู่ระบบโรงเรียนเด็กต้องทำตามกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขาดโอกาสแสดงความคิดเห็น

การปฏิรูปการศึกษาได้เริ่มให้ความสำคัญของการศึกษาเพื่อพัฒนาความคิด เริ่มมีการส่งเสริมการคิดให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง โดยได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทาได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิด การใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และกำหนดไว้ในมาตรฐานการประเมินคุณภาพสถานศึกษาทั้งภายในและภายนอก ตลอดจนกำหนดเป็นคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์ และกำหนดเป็นสมรรถนะนักเรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 โดยกำหนดจุดหมายของหลักสูตร เป็นคุณลักษณะของนักเรียน ซึ่งได้กล่าวไว้ในข้อ 2 ว่ามีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ใฝ่เรียนรักการอ่าน การเขียน และการค้นคว้า นอกจากนั้นยังได้กำหนดสมรรถนะของนักเรียน คือ ข้อ 2 ความสามารถในการคิดเป็นความ สามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนจากการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ในระดับประถมศึกษา (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) เป็นระดับการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัด และความสนใจของตนเอง ส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตน มีทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ และคิดแก้ปัญหา มีทักษะในการดำรงชีวิต มีทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงาม และมีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ หรือการศึกษาต่อ “เด็กและเยาวชนเป็นวัยแห่งการเรียนรู้” การมีพื้นที่ที่สร้างประสบการณ์ และโอกาส ในการพัฒนารอบด้านตามวัย และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ เป็นกุญแจสำคัญในการเพิ่มภูมิคุ้มกันและพลังให้เด็กเยาวชนสามารถเผชิญกับสังคมโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สู่การพัฒนาการที่ดีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2558, https://www.thaihealth.or.th)

พื้นที่สาธารณะเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับคนที่กลุ่มอายุที่อาศัยอยู่ภายในเมือง ชุมชนหรือหมู่บ้าน พื้นที่เหล่านี้ถูกออกแบบให้เอื้อต่อการใช้งานที่ต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นลานแอโรบิค สนามเปตอง ทางสำหรับการเดินและวิ่ง เป็นต้น มากไปกว่านั้น ปัจจุบันมีการ

พูดถึงและตระหนักถึงความสำคัญของการมีพื้นที่สาธารณะมากขึ้น โดยมีการเชื่อมโยงไปถึงประเด็นด้านคุณภาพชีวิต ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพื้นที่สาธารณะที่ดี และตอบโจทย์การใช้งานนั้นเป็นปัจจัยที่สามารถยกระดับการใช้ชีวิตของประชากรในเมือง ชุมชน หรือหมู่บ้านได้ จึงนำมาสู่การตั้งคำถามถึงกลุ่มผู้ใช้อย่างเด็กและเยาวชนที่ถูกจำกัดการใช้งานพื้นที่สาธารณะไว้ภายใต้นิยามของคำว่า “สนามเด็กเล่น” การพัฒนาเครื่องมือออกแบบพื้นที่สาธารณะสำหรับเยาวชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการแรกคือการทำความรู้จักกับพื้นที่ ด้วยการเก็บข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ชุมชน เช่น บริบทการอยู่อาศัย พื้นที่สาธารณะ การเข้าถึงพื้นที่และการใช้งานเพื่อสามารถนำข้อมูลไปสู่การวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดด้อย ศักยภาพและอุปสรรคที่สามารถสะท้อนถึงปัญหา แนวทางการแก้ไข รวมไปถึงยังสามารถนำไปสู่การออกแบบแนวทางของกระบวนการมีส่วนร่วมกับกลุ่มเยาวชนให้ได้ชัดเจน ตรงจุดมากขึ้น เพื่อข้อมูลที่ได้จากกระบวนการจะช่วยสะท้อนความต้องการและการใช้งานของชุมชนได้อย่างแท้จริง ต่อมาคือการดำเนินกิจกรรมออกแบบพื้นที่สาธารณะสำหรับเยาวชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งมีทั้งหมด 3 ส่วนหลัก คือ ขั้นตอนการสร้างความคุ้นเคยผ่านการให้ความรู้ถึงข้อแตกต่างของนิยามของคำสำคัญ พื้นที่สีเขียว (Greenspace) พื้นที่โล่ง (Open space) และพื้นที่สาธารณะ (Public Space) เพื่อให้เข้าใจตรงกันและสามารถนำไปปรับใช้ที่ในกิจกรรมต่อไป ผ่านการทำแผนที่ชุมชนผ่านคำถามที่เข้าใจง่าย สนุก และทำให้น้องเยาวชนเห็นภาพรวมชุมชนมากขึ้น (มูลนิธินวัตกรรมสร้างสรรค์สังคม, 2565, https://siythailand.org) เด็กและเยาวชนเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ แต่สภาพแวดล้อมในปัจจุบัน กลับเต็มไปด้วยความเสี่ยงและพิษภัย แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.) จึงกำหนดแผนรณรงค์ “พื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชน” เพื่อให้ทุกภาคส่วนของสังคมตระหนักในปัญหา ช่วยขจัดและควบคุมสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษต่อเด็ก ร่วมมือร่วมใจกันสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อให้เกิดพื้นที่ดีและกิจกรรมสร้างสรรค์ สำหรับเด็กและเยาวชน อย่างจริงจัง กว้างขวาง (พื้นที่นี้ดีจัง, 2555, https://djungspace.wordpress.com)

แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.) และมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.) ให้ความหมาย “พื้นที่สร้างสรรค์ว่า” เป็นพื้นที่สร้างประสบการณ์ สร้างโอกาสให้เด็กได้เติบโตพัฒนาตามวัย มุ่งตอบสนองความต้องการของเด็ก ครอบครัว ชุมชน “พื้นที่สร้างสรรค์เพื่อสุขภาวะเด็กและเยาวชน” ที่ครอบคลุมแนวคิดกิจกรรม ทั้งมิติด้านกายภาพ ความคิด สื่อ และสังคม ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยเด็กและเยาวชนเป็นผู้นำ ผู้ใหญ่เป็นฝ่ายหนุน จะผลิบานสร้างสรรค์ สร้างสุข ทุกวัย ทุกพื้นที่ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้น่าอยู่ สู่การมีสุขภาวะที่ดีและยั่งยืนของเด็ก เยาวชน ครอบครัว และชุมชนต่อไป

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นคุณค่าและประโยชน์เป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อเป็นพื้นที่ให้เยาวชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แสดงออกทั้งมิติด้านกายภาพ ความคิด สื่อ และสังคม ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยเด็กและเยาวชนเป็นผู้นำ ผู้ใหญ่เป็นฝ่ายหนุน สร้างสรรค์ ทุกวัย ทุกพื้นที่ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้น่าอยู่ สู่การมีสุขภาวะที่ดีและยั่งยืนของเด็ก เยาวชน ครอบครัว และชุมชนต่อไป

คำถามการวิจัย

1. พื้นที่กิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างไร
2. กิจกรรมสร้างสรรค์ ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีอะไรบ้าง
3. พื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาสามารถสร้างได้อย่างไร

กรอบแนวคิดการวิจัย

1. เพื่อถอดบทเรียนพื้นที่กิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานนวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ“การพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีการศึกษา แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ และบริบทพื้นที่นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาวิถีพุทธนำมาสังเคราห์เป็นกรอบแนวคิดตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

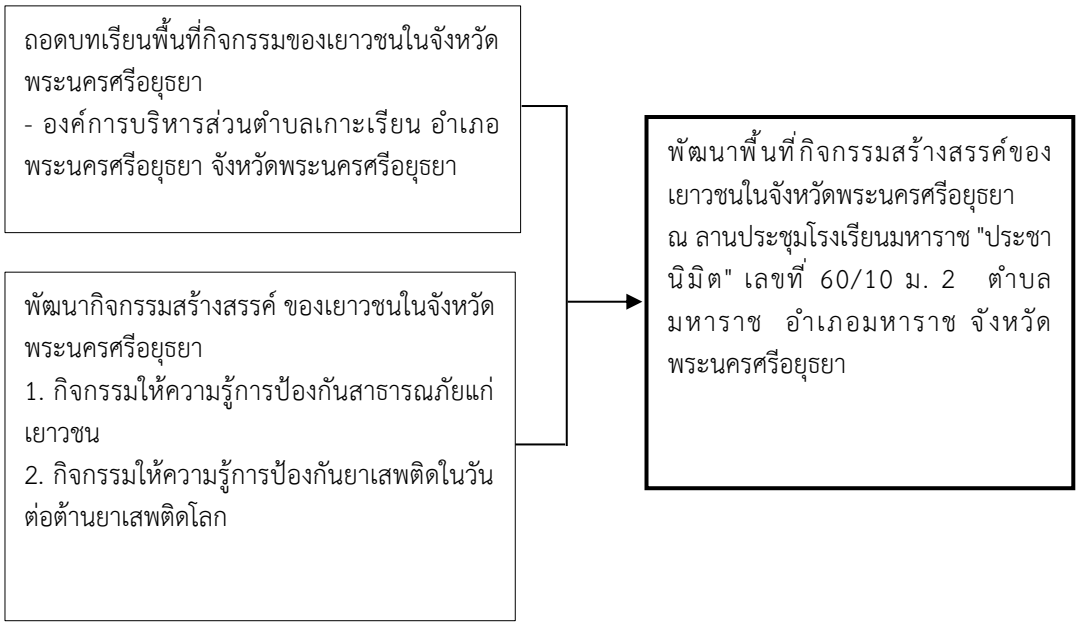

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Research Method) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชน จำนวน 15 คน โดยกำหนดเกณฑ์ คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) ตามคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มีประสบการณ์บริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน ครู จำนวน 10 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชน จำนวน 3 คน

2.ผู้ทรงคุณวุฒิสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน ของกลุ่มปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับเพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรม

3.ประชากร ได้แก่ เยาวชน และผู้ใช้บริการพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2566 ถึง 31 ตุลาคม 2566 จำนวน 50 คน ที่เข้าร่วมในพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยใช้ประชากรทั้งหมดที่เข้าร่วมกิจกรรม ใน 2 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมให้ความรู้การป้องกันสาธารณภัยแก่เยาวชน 2) กิจกรรมให้ความรู้การป้องกันยาเสพติดในวันต่อต้านยาเสพติดโลก

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้วิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถาม ผู้วิจัยศึกษาหลักการแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ และทำการสร้างแบบสอบถาม จากนั้นตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยเสนอผู้เชี่ยวชาญรวมจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) การใช้ภาษาและพิจารณาว่าแบบสอบถามครอบคลุมของเนื้อหาหรือไม่โดยการหาดัชนี (index of congruence: IOC) ผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญปรากฏว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.5 ถึง 1.00 มีจำนวน 15 รายการ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบและการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (tryout) กับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด และทำการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ได้ค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.875 2) แบบสัมภาษณ์ มีประเด็นคำถามซึ่งได้จากผลการศึกษาการถอดบทเรียนพื้นที่กิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์การศึกษาการถอดบทเรียนพื้นที่กิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านพื้นที่ ด้านกระบวนการสร้าง ด้านกิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเป้าหมายของพื้นที่กิจกรรม 3) คู่มือการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้าคำถามการสนทนากลุ่ม นำไปสร้างคู่มือการสนทนากลุ่ม ทำการตรวจสอบตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Validity) ปรับปรุงแก้ไขคู่มือการสนทนากลุ่มให้สมบูรณ์ และนำไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบสอบถาม ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสอบถามผ่าน application line ส่วนตัวในการเก็บข้อมูล 2) แบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล เพื่อทำงานวิจัยจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารสถานศึกษา จากนั้นจึงลงพื้นที่สัมภาษณ์ด้วยตนเอง พร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 15 ฉบับ ทำการบันทึกภาพ 3) การสนทนากลุ่ม โดยการกำหนดวัน ประสานงานเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ และการจัดทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม ดำเนินการสนทนากลุ่ม จดบันทึก การบันทึกภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่ง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณา และประเมินผลพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วยสถิติพื้นฐาน หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

1.ผลการศึกษาถอดบทเรียนพื้นที่กิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

1.1 พื้นที่กิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่เฉพาะกิจที่ยังไม่ยั่งยืนโดยมีการจัดกิจกรรมเฉพาะบางวันหรือบางช่วงเวลา โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นในพื้นที่เกิดจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้จัดขึ้นตามความพร้อมของสถานที่ สวัสดิการ และวิทยากรในการจัดพื้นที่กิจกรรม

1.2 กิจกรรมค่ายร่วมใจทำดีเพิ่มพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการระดมสมองของเยาวชนเปิดโอกาสให้เยาวชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น เป็นกิจกรรมที่ดีมากแต่ยังขาดความยั่งยืนในการจัดกิจกรรม เนื่องจากเป็นกิจกรรมเฉพาะวันหรือช่วงเวลา จึงไม่มีความยั่งยืนของพื้นที่กิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.การพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมให้ความรู้การป้องกันสาธารณภัยแก่เยาวชน และกิจกรรมให้ความรู้การป้องกันยาเสพติดในวันต่อต้านยาเสพติดโลก ดังนี้

2.1 กิจกรรมให้ความรู้การป้องกันสาธารณภัยแก่เยาวชน ทำให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสาธารณภัยที่เกิดขึ้นในโรงเรียนได้ มีพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการป้องกันสาธารณภัยอย่างสร้างสรรค์และทันต่อการแก้ไขปัญหา ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญมีศักยภาพความรู้ความสามารถด้านการป้องกันภัยและระงับภัยต่างๆ สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ครอบครัวและสังคมได้

2.2 กิจกรรมให้ความรู้การป้องกันยาเสพติดในวันต่อต้านยาเสพติดโลก ทำให้เยาวชนได้รับความรู้ ความเข้าใจ

สามารถเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้แก่เพื่อนเยาวชน ซึ่งจะช่วยป้องกันปัญหายาเสพติดในอนาคต มีพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์โดยการสนับสนุนของโรงเรียนและสังคม สร้างความเข้าใจและยอมรับผู้มีปัญหายาเสพติด และให้โอกาสกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเกิดการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันสารเสพติดในกลุ่มเยาวชนและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้อง

3.ผลการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า เยาวชน และผู้ใช้บริการพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลานประชุมของโรงเรียนมหาราช “ประชานิมิต” ภาพรวม 3 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.64 รายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านพื้นที่กิจกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.64 รองลงมา ได้แก่ ด้านกิจกรรมสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 และด้านความคิดสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.58 ตามลำดับ

อภิปรายผล

1.การถอดบทเรียนพื้นที่กิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่า 1) พื้นที่กิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่เฉพาะกิจที่ยังไม่ยั่งยืนโดยมีการจัดกิจกรรมเฉพาะบางวันหรือบางช่วงเวลาโดยกิจกรรมที่จัดขึ้นในพื้นที่เกิดจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้จัดขึ้นตามความพร้อมของสถานที่ สวัสดิการ และวิทยากรในการจัดพื้นที่กิจกรรม 2) กิจกรรมค่ายร่วมใจทำดีเพิ่มพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการระดมสมองของเยาวชนเปิดโอกาสให้เยาวชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเป็นกิจกรรมที่ดีมากแต่ยังขาดความยั่งยืนในการจัดกิจกรรม เนื่องจากเป็นกิจกรรมเฉพาะวันหรือช่วงเวลา จึงไม่มีความยั่งยืนของพื้นที่กิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสมพร หลิมเจริญ (2552, หน้า 158-159) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน ช่วงชั้นที่ 2” ผลการวิจัยพบว่า ได้องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมให้นักเรียน เกิดความคิดร้างสรรค์ในครั้งนี้ประกอบด้วยคุณลักษณะ 2 มิติ คือ 1) มิติด้านการคิด ได้แก่ ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดยืดหยุ่น และความคิดริเริ่มและ 2) มิติด้านจิตใจและบุคลิกภาผู้แก่ความ อยากยากเห็น และ ความเชื่อมั่นในตนเอง หลักสูตรเสริม เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับ นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้เป็นหลักสูตรที่ไม่ยึดเนื้อหาเป็นหลัก (content free) มีสาระสำคัญประกอบด้วย แนวคิดหลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้างของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ทั้งสองมิติ ผู้วิจัยได้นำหลักสูตรไปเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีโครงสร้างเนื้อหา 4 หน่วย การเรียนรู้ และใช้ระยะเวลารวมทั้งสิ้น 29 ชั่วโมง กิจกรรมหลักที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ใช้เทคนิค การระดมพลังสมอง และกิจกรรมการสอนสืบสวนสอบสวนแบบอิงอริยสัจสี่ การตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตร กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 2 ห้องเรียน ซึ่งเลือกมาโดยการใช้กระบวนการสุ่มโดยมีห้องเรียนเป็นหน่วยการลุ่ม กลุ่ม ตัวอย่างมีจำนวนห้องเรียนละ 30 คน กำหนดเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้วิธีการสุ่ม ผลการวิจัย พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีคำเฉลี่ยคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนกลุ่ม ควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักเรียน กลุ่มทดลองมีระดับความคิดเห็นต่อ หลักสูตรเสริมอยู่ในระดับดีมาก ผลการประเมินหลักสูตรเสริมพบว่ามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด หลังการทดลองผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงแผนการสอน ด้านระยะเวลา และด้านภาษาใน คำชี้แจงในแผนการสอนบางหน่วยเพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น แล้วจัดทำเป็นหลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แบบสมบูรณ์

2.การพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์ ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 2 กิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรมให้ความรู้การป้องกันสาธารณภัยแก่เยาวชน ทำให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสาธารณภัย มีส่วนร่วมในกิจกรรม ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมมีศักยภาพความรู้ความสามารถด้านการป้องกันภัยและระงับภัยต่างๆ สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ครอบครัวและสังคมได้ และกิจกรรมให้ความรู้การป้องกันยาเสพติดในวันต่อต้านยาเสพติดโลก ทำให้เยาวชนได้รับความรู้ ความเข้าใจสามารถเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้แก่เพื่อน เยาวชน มีพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์โดยการสนับสนุนของโรงเรียนและสังคม การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันสารเสพติดในกลุ่มเยาวชนและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้อง โดยผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรี บุญเป็ง (2554) ที่ได้ศึกษาการใช้ชุดกิจกรรมการประดิษฐ์ของเล่นพื้นบ้านเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัย พบว่า ผลของการนำคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ TCT-DP มาเทียบกับเกณฑ์การแปลผลระดับความคิดสร้างสรรค์พบว่า นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์มีค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ 46.93 คะแนน ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ระดับสูง และงานวิจัยของปุณยรัตน์ ศิรินุพงศ์ (2551, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาการสร้าง

เกมสื่อประสมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย ผลการวิจัย พบว่า จากการศึกษาทำให้ได้เกมมัลติมีเดียที่มีการออกแบบที่เหมาะสมกับการรับรู้ของเด็กปฐมวัยซึ่งกิจกรรมภายในเกมกระตุ้นให้เด็กรู้จักคิด แสดงออกในวิถีของความคิดสร้างสรรค์อย่างสนุกสนาน มีประสิทธิภาพผ่านเกณฑ์มาตรฐาน 90/90 ที่กำหนดไว้คือคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบหลังเล่นเกมของผู้เล่นทั้งหมด ได้ร้อยละ 98 และจำนวนผู้เล่นร้อยละ 90 ทำคะแนนผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้

3.การพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าระดับความคิดเห็นของเยาวชน และผู้ใช้บริการพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลานประชุมของโรงเรียนมหาราช “ประชานิมิต” โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านพื้นที่กิจกรรม รองลงมา ด้านกิจกรรมสร้างสรรค์ และด้านความคิดสร้างสรรค์ ตามลำดับ โดยผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพิพร เชาวน์ประยูร (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ด้วยวิธีการสอนแบบสตอรีไลน์โรงเรียนอนุบาลอินทิราบ้านเด็กอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 10 คน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ความสามารถใน การสร้างผลงานสร้างสรรค์มีคะแนนโดยรวมสูงขึ้นในการทำผลงานแต่ละแผน คะแนน ความสามารถในภาพรวมของแต่ละแผนที่มากที่สุดคือคะแนนของความคิดยืดหยุ่น รองลงมาคือ คะแนนของความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดลออ สุดท้ายคือคะแนนของความคิดคล่อง ตามลำดับ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

พื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ทางกายภาพโดยพื้นที่สร้างสรรค์ที่ช่วยเปิดโอกาสให้สามารถสร้างประสบการณ์เพื่อพัฒนาตนเองตามความสนใจอย่างรอบด้าน จะช่วยส่งเสริมให้เยาวชนมีกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มภูมิคุ้มกันและพลังทางบวกแก่เด็กและเยาวชน ให้สามารถเผชิญกับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีอีกทั้งยังเป็นการช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ช่วยให้เกิดแรงบันดาลใจ มีความเข้าใจผู้อื่น มีจิตสาธารณะและเป็นพลเมืองที่ดี การดำเนินงานพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเยาวชนนับเป็นการทำงานเชิงรุกที่น่าสนใจสำหรับเยาวชน ช่วยลดปัญหาหลากหลายปัจจัยทางสังคม อาทิ การมั่วสุมอบายมุขต่างๆ ของเยาวชน โรงเรียน ชุมชนมีพื้นที่อิสระให้เยาวชนและคนในชุมชนได้แสดงออกในกิจกรรมต่างๆ อย่างสร้างสรรค์และเป็นอิสระ เยาวชนได้ลงมือทำตามแนวทางที่คิด โดยมีการวางแผนการดำเนินงาน ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นที่ปรึกษา คอยอำนวยความสะดวก จัดหาทรัพยากรให้วัยรุ่นและเยาวชนในการจัดกิจกรรมด้วยตนเอง ได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่อย่างเต็มศักยภาพของเยาวชน เกิดทักษะความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาตนเองและสังคม เกิดความรัก ความสามัคคีกันของกลุ่มคนในโรงเรียนและชุมชน และตอบโจทย์ความต้องการของวัยรุ่นและเยาวชน สร้างความเป็นเจ้าของพื้นที่ให้กับเยาวชน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานเกิดความยั่งยืน

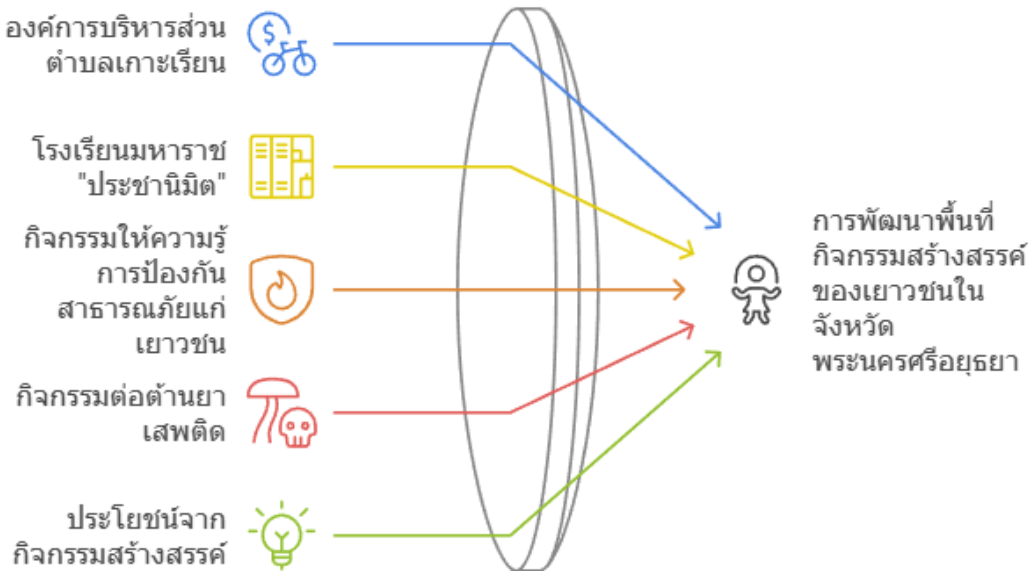

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย
ที่มา : พระครูภาวนาวุฒิบัณฑิต, 2566.

จากภาพที่ 2 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย “การพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ พื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นการถอดบทเรียนจาก องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยานำไปพัฒนากิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ ณ ลานประชุมโรงเรียนมหาราช "ประชานิมิต" เลขที่ 60/10 ม. 2 ตำบลมหาราช อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ให้เยาวชนได้จัดกิจกรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

โดยกิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนของโรงเรียน 2 กิจกรรม

1. กิจกรรมให้ความรู้การป้องกันสาธารณภัยแก่เยาวชน หมายถึง กิจกรรมให้ความรู้การป้องกันสาธารณภัยแก่เยาวชนเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับภัยพิบัติต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว หรือภัยที่เกิดจากมนุษย์ เช่น อัคคีภัย รวมถึงวิธีการป้องกันตนเอง การเอาตัวรอด และการช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเกิดเหตุการณ์ โดยผ่านการอบรม สัมมนา การฝึกซ้อมแผน หรือกิจกรรมเกมส์ต่างๆ เพื่อให้เยาวชนสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และเผยแพร่แก่คนรอบข้าง ซึ่งจะช่วยลดความสูญเสียจากภัยพิบัติในอนาคตได้

2. กิจกรรมให้ความรู้การป้องกันยาเสพติดในวันต่อต้านยาเสพติดโลก หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อรณรงค์และสร้างความตระหนักรู้ถึงภัยร้ายของยาเสพติดให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ซึ่งมักตกเป็นเป้าหมายของผู้ค้า มักจัดขึ้นในวันที่ 26 มิถุนายน ของทุกปี โดยมีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การจัดนิทรรศการให้ความรู้ การเสวนา การจัดกิจกรรมแข่งขัน การแสดงละคร หรือการเดินรณรงค์ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่าย โดยเนื้อหาจะเน้นให้เห็นถึงโทษของยาเสพติด ผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจ สังคม และครอบครัว รวมถึงวิธีการป้องกันตนเองจากยาเสพติด เพื่อให้เยาวชนและประชาชนทั่วไป มีภูมิคุ้มกัน และห่างไกลจากยาเสพติด

การพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่พัฒนาขึ้นทำให้ได้ประโยชน์จากพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ ดังนี้

1) ช่วยลดปัญหาหลากหลายปัจจัยทางสังคม อาทิ การมั่วสุมอบายมุขต่างๆ ของเยาวชน

2) โรงเรียน ชุมชนมีพื้นที่อิสระให้เยาวชนและคนในชุมชนได้แสดงออกในกิจกรรมต่างๆ อย่างสร้างสรรค์และเป็นอิสระ

3) เยาวชนได้ลงมือทำตามแนวทางที่คิด โดยมีการวางแผนการดำเนินงาน

4) ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นที่ปรึกษา คอยอำนวยความสะดวก จัดหาทรัพยากรให้วัยรุ่นและเยาวชนในการจัดกิจกรรมด้วยตนเอง

5) ได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่อย่างเต็มศักยภาพของเยาวชน

6) เยาวชนเกิดทักษะความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาตนเองและสังคม

7) เกิดความรัก ความสามัคคีกันของกลุ่มคนในโรงเรียนและชุมชน

8) ช่วยตอบโจทย์ความต้องการของวัยรุ่นและเยาวชน สร้างความเป็นเจ้าของพื้นที่ให้กับวัยรุ่นและเยาวชน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานเกิดความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลวิจัยการถอดบทเรียนพื้นที่กิจกรรมของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่เฉพาะกิจที่ยังไม่ยั่งยืนโดยมีการจัดกิจกรรมเฉพาะบางวันหรือบางช่วงเวลาโดยกิจกรรมที่จัดขึ้นในพื้นที่เกิดจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้จัดขึ้นตามความพร้อมของสถานที่ สวัสดิการ และวิทยากรในการจัดพื้นที่กิจกรรมควรได้รับความร่วมมือจากชุมชนและจัดพื้นที่และกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในทุกอาทิตย์เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่

1.2 จากการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ณ ลานประชุมโรงเรียนมหาราช “ประชานิมิต” เลขที่ 60/10 ม. 2 ตำบลมหาราช อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อาจเพิ่มกิจกรรมหรือจัดเป็นโซนเพื่อให้เกิดความหลากหลายของกิจกรรมและเพื่อเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ให้เยาวชนได้จัดกิจกรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขยายไปสู่โรงเรียน และ

วัดทั่วประเทศเพื่อพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในทุกจังหวัด เพราะวัดและโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชน สามารถส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ที่สามารถทอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้

2.2 ควรศึกษากิจกรรมที่สร้างในพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อต่อยอดกิจกรรมอื่นๆ ให้แก่เยาวชนในพื้นที่

2.3 ควรศึกษาเครือข่ายพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขยายเครือข่ายเป็นความร่วมมือและทำงานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียนวัด หน่วยงานราชการและเอกชนให้เกิดพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์. (2538). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ในประเทศไทย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บุญชม ศรีสะอาด. (2546). การวิจัยสำหรับครู. กรุงเทพฯ: สุวิริยาสาส์น.

ปุณยรัตน์ ศิรินุพงศ์. (2551). การสร้างเกมสื่อประสมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย (ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พัชรี บุญเป็ง. (2554). การใช้ชุดกิจกรรมการประดิษฐ์ของเล่นพื้นบ้านเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย (ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พิพร เชาวน์ประยูร. (2551). การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยด้วยวิธีสอนแบบสตอรีไลน์. เชียงใหม่: โรงเรียนอนุบาลอินทิราบ้านเด็ก อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่.

พื้นที่นี้ดีจัง. (2555). พื้นที่สร้างสรรค์ สร้างสุข ทุกวัย ทุกพื้นที่. สืบค้นจาก https://djungspace.wordpress.com

มูลนิธินวัตกรรมสร้างสรรค์สังคม. (2565). พื้นที่ของเยาวชน พื้นที่ของทุกคน: การออกแบบพื้นที่สำหรับเยาวชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม. สืบค้นจาก https://siythailand.org//พื้นที่ของเยาวชน-พื้นที่/.

วารี ถิระจิตร. (2526). การจัดและปรับปรุงสภาพห้องเรียน. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

สมพร หลิมเจริญ. (2552). การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน ช่วงชั้นที่ 2 (ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2558). พื้นที่สร้างสรรค์ เพื่อเด็กคิดได้-คิดเป็น. สืบค้นจาก https://www.thaihealth.or.th/พื้นที่สร้างสรรค์-เพื่อเด็กคิดได้-คิดเป็น/

อารี พันธ์มณี. (2540), ความคิดสร้างสรรค์กับการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: คอมแพคท์ปริ้น

Susaoraj, P. (2008). Thinking Development. Bangkok: 9119 Technique Printing Limited Partnership Printing House. (in Thai)

Tatthong, K. (2011). Teach Thinking: Learning management for teaching thinking. Bangkok: Petchkasem Publishing. (in Thai)

การศึกษาผลฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD วิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

A STUDY ON THE LEARNING ACHIEVEMENT AND SATISFACTION USING STAD COOPERATIVE LEARNING TECHNIQUE THE SOCIAL STUDIES SUBJECT OF 3RD GRADE STUDENTS

วรรณวิไลย์ เพ็ชรรัตน์[1],อนุกูล จินตรักษ์[2]
วิทยาลัยนครราชสีมา
Wanvilai Petrat[1], Anukul Jintarax[2]
Nakhon Ratchasima College
Corresponding Author E-mail: 630402320061@nmc.ac.th, anukul.kku@gmail.com

(Received : January 12, 2025; Edit : January 26, 2025; accepted : January 31, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD หลังเรียนกับเกณฑ์ 75% 3) เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองโดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนห้วยไหวัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำนวน 16 คน ที่ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD จำนวน 7 แผน ใช้เวลาสอนแผนละ 2 ชั่วโมง รวม 14 ชั่วโมง 2) แบบทดสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3) แบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และการทดสอบค่าที

ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 75% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นกัน และพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ระดับมาก ในด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, ความพึงพอใจ

ABTRACT

The objectives of this research were to 1) compare the academic achievement of Grade 3 students in Social Studies on the topic of Saving and Not Being Destitute by using the STAD Cooperative Learning Technique before and after studying; 2) compare the academic achievement of Grade 3 students in Social Studies on the topic of Saving and Not Being Destitute by using the STAD Cooperative Learning Technique after studying with the 75% criterion and 3) study the level of satisfaction of students with the STAD Cooperative Learning Technique. This research is a preliminary experimental research with a one group pretest-posttest design. The sample group consisted of 16 3rd grade students in Huay Hai Wattana School, under the 6th Zone of Nakorn Rajchasima Primary Education District, who were selected through the cluster random sampling during the second semester of the 2021 academic year. Resarch instrument included: 1) 7 lesson plans which took 14 hrs. of instruction to complete, 2) academic achievement test and 3) satisfaction assessment form. The statistics used to analyze the data were mean, standard deviation, percentage and t-test.

The results of the study found that Academic achievement of Grade 3 students in the subject of Social Studies on Saving to Avoid Financial Problems using the cooperative learning method, STAD technique, after studying was significantly higher than before studying at the statistical level of .05 and higher than the 75% criterion at the .05 level and It was also found that Grade 3 students were highly satisfied with the learning management in terms of learning objectives, content, teaching and learning activities, teaching and learning media, and evaluation.

Keywords: STAD Cooperative Learning Technique, Academic achievement, Satisfaction.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การออมเป็นสิ่งสำคัญในการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 การออม เป็นการแบ่งรายได้ ส่วนหนึ่งเก็บสะสมไว้สำหรับวัตถุประสงค์ต่างๆ เช่น เพื่อไว้ใช้ในอนาคต เผื่อเวลาฉุกเฉิน เพื่อใช้ในสิ่งที่อยากได้หรืออยากทำ รายได้หักรายจ่ายจะมีส่วนซึ่งเหลืออยู่ ส่วนรายได้ที่เหลือไม่ได้ถูกใช้ไปนี้ เรียกว่า เงินออม (รายรับ-รายจ่าย = การออม) การออมเกิดจากบุคคล นั้นมีรายได้มากกว่าการจ่ายของเขา หากต้องการเพิ่มเงินออมให้แก่บุคคล อาจทำได้โดยการพยายามหาทางเพิ่มรายได้ให้มากขึ้นด้วยการทำงานมากขึ้นใช้เวลาว่างในการหารายได้พิเศษ หรือการปรับปรุงงานที่ทำอยู่ให้มีประสิทธิภาพมีรายได้สูงขึ้น เป็นต้น นอกจากนั้นการลดรายจ่ายลงด้วยการรู้จักใช้จ่าย เท่าที่จำเป็นและเหมาะสมก็จะทำให้มีการออมมากขึ้นเช่นกัน (โรงเรียนศรียาภัย, 2561 : 6) การออมมาจากส่วนของรายได้ที่เหลืออยู่หรือที่กันเอาไว้ไม่นำมาใช้จ่ายในการบริโภคและอุปโภคในปัจจุบัน โดยวัตถุประสงค์ของการออม คือ 1) สร้างหลักประกันชีวิตในระหว่างยังทำงานและความมั่นคงทางด้านการเงิน 2) เพื่อให้มีเงินไว้ใช้ในวัยชราไม่เป็นภาระต่อลูกหลานและสังคม 3) เพื่อไว้ใช้ทางด้านการศึกษาในการนำมาสร้างความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและสร้างเงินในอนาคต 4) เพื่อไว้เป็นมรดกให้ลูกหลานและสังคม 5) เพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพหรือเปลี่ยนอาชีพ 6) เพื่อไว้ใช้จ่ายนอกเหนือจากรายจ่ายประจำและ 7) เพื่อไว้ใช้ยามฉุกเฉินและยามเจ็บป่วย (บุญรุ่ง จันทร์นาค, 2554)

การจัดการเรียนรู้แบบ STAD (Student Teams Achievement Divisions) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบหนึ่งที่กำหนดให้นักเรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มๆ ละ 4-5 คน ประกอบด้วย นักเรียนที่มีระดับการเรียนเก่ง 1 คน ระดับปานกลาง 2-3 คน และระดับการเรียนอ่อน 1 คน (ปิยะพล แนมขุนทด (2561: ออนไลน์) ซึ่งเป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเป็นการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาการศึกษาผู้เรียนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เปิดโอกาสให้นักเรียนประสบผลสำเร็นในการเรียนมีปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม ทำให้นักเรียนช่วยเหลือกันในขณะเรียน ได้ซักถามปัญหากันอย่างอิสระคนเก่งสามารถอธิบายให้เพื่อนในกลุ่มเข้าใจ และนักเรียนสามารถอภิปรายถึงข้อดีข้อเสียของการประกอบอาชีพ การหารายได้ การออมและการทำบัญชี เพื่อหาคำตอบในปัญหาวิชาสังคมศึกษาได้ ซึ่งปัญหาวิชาสังคมศึกษานั้นมีความท้าทายและจะต้องใช้ในชีวิตประวัน มีความแปลกใหม่ซึ่งไม่เคยพบเห็นมาก่อนและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน ความพยายามของนักเรียนแต่ละคนในการหาคำตอบจากปัญหาเดียวกัน จะทำให้เกิดระดมสมองของผู้เรียน ทำให้เกิดการพัฒนาความคิด ทักษะ และประสบการณ์ให้ก้าวหน้าทีละน้อยและมีความสนุกสนานในกิจกรรม ดั้งนั้นจะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา เรื่อง การออมไว้ไม่ขัดสน แบบร่วมมือนั้นมีความหมายมากกว่า แค่การเอานักเรียนมารวมกันทำงานเป็นกลุ่มย่อยเท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อกลุ่มและส่วนรวมโดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเห็นคุณค่าของความแตกต่างระหว่างบุคคล

จากมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ครูมีหน้าที่จัดการเรียนการสอนโดยให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นให้ผู้เรียนทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาความสามารถของตนอย่างเต็มศักยภาพที่มีอยู่โดยอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกันในห้องเรียน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมและมีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง ซึ่งแนวทางการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวรูปแบบหนึ่งก็คือ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มเล็กๆ มีกระบวนการทำงาน เป็นกลุ่มแบบทุกคนร่วมมือกัน นักเรียนทุกคนในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกันมีบทบาทที่ชัดเจนในการเรียน หรือการทำกิจกรรมอย่างเท่าเทียมกัน มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ได้พัฒนาทักษะความร่วมมือในการทำงาน กลุ่มนักเรียนในกลุ่มมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตรวจสอบผลงานร่วมกันขณะเดียวกันก็ต้องร่วมกัน รับผิดชอบการเรียนในงานทุกขั้นตอนของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งนักเรียนจะบรรลุเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกทุกคนในกลุ่มบรรลุเป้าหมายเช่นเดียวกัน ดังนั้นนักเรียนทุกคนต้องช่วยเหลือพึ่งพากันเพื่อให้ทุกคนในกลุ่ม ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2544 : 6 อ้างถึงในศารทูล อารีวรวิทย์กุล. 2554: 39) แต่การจัดการเรียนการสอนที่ปรากฏส่วนมากเป็นการให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติแต่เป็นการปฏิบัติตามที่ผู้สอนกำหนด ผู้เรียนยังมิได้หาความรู้หรือคิดวิเคราะห์วางแผนการปฏิบัติงานด้วยตนเองอย่างเต็มที่

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโครงการโรงเรียนคุณธรรม เพื่อปลูกฝังนิสัยให้นักเรียนรู้จักวางแผนการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และอนาคต มีทักษะและเป้าหมายที่ชัดเจนในการออม เห็นคุณค่าของการออม มีทักษะในการบริหารเงิน รู้จักคุณค่าของเงินและสิ่งของ มีวิธีคิด พิจารณาในการใช้เงิน รู้จักกระบวนการออมเงิน สามารถนำกระบวนการข้างต้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสมกับวัย

จากสภาพการจัดการเรียนการสอนและปัญหาของโรงเรียนดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงมีความสนใจที่จะศึกษาผลของการสอนการออมของนักเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD จะช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้ความเอาใจใส่รับผิดชอบตนเองและกลุ่มกับเพื่อนสมาชิก ส่งเสริมให้ผู้เรียนผลัดกันเป็นผู้นำ ได้ฝึกการเรียนรู้ทักษะทางสังคม สามารถแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ เรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ในรายวิชาสังคมศึกษา ของ

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนห้วยไหวัฒนา ตำบลหนองบัว อำเภอดง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนที่รู้จักการร่วมมือกับผู้อื่น และสามารถนำวิธีการออมไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเกิดการพัฒนาตนเองและเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวของนักเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD หลังเรียนกับเกณฑ์ 75%
3. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD

กรอบแนวคิดการวิจัย

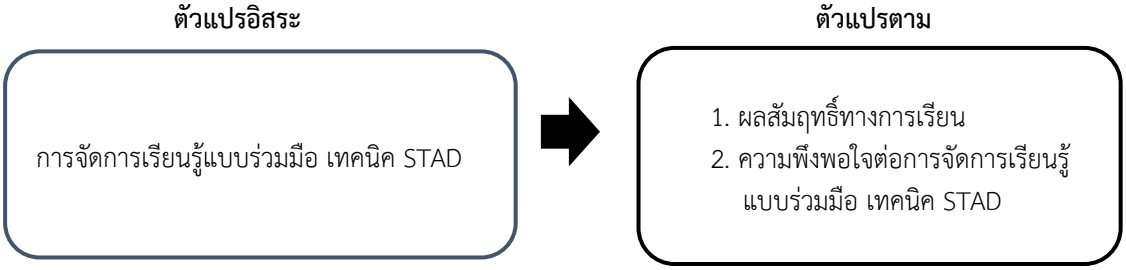

สมมติฐานการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ 75% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
3. ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดระดับมาก

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ศูนย์เครือข่ายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาคง 5 อำเภอคง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จังหวัดนครราชสีมา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 12 โรงเรียน 12 ห้องเรียน มีนักเรียนรวมทั้งหมด 164 คน

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนห้วยไหวัฒนา ศูนย์เครือข่ายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาคง 5 อำเภอคง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียน 16 คน ได้มาโดยสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ คือ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD วิชาสังคมศึกษาเรื่องออมไว้ไม่ขัดส ชั้นประถมศึกษาปี ที่ 3

ตัวแปรตาม คือ

1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน หลังการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD

2) ความพึงพอใจของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

เทคนิค STAD

เครื่องที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาเรื่องออมไว้ไม่ขัดสน จำนวน 7 แผน ใช้เวลาสอนแผนละ 2 ชั่วโมง รวม 14 ชั่วโมง

2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาเรื่องออมไว้ไม่ขัดสน

3) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STADวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน

การสร้างและหาคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาเรื่องออมไว้ไม่ขัดสน

ผู้วิจัยได้สร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 7 แผน ใช้เวลาในการจัดการเรียนรู้รวม 14 ชั่วโมง กิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแผนประกอบด้วย 1) ขั้นเตรียม ครูแนะนำทักษะ ระเบียบ บทบาทหน้าที่และจุดประสงค์ของการเรียนรู้ร่วมกลุ่มและจัดกลุ่ม 2) ขั้นสอน ครูนำเข้าสู่บทเรียน แนะนำเนื้อหา ข้อมูลและมอบหมายงานให้แต่ละกลุ่ม 3) ขั้นทำกิจกรรมกลุ่ม ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยกันในกลุ่มย่อย โดยแต่ละคนมีบทบาทและหน้าที่ได้มอบหมาย เป็นขั้นที่สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันรับผิดชอบต่อผลงานของกลุ่ม 4) ขั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบ เป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนได้ปฏิบัติหน้าที่ได้ครบหรือยัง ซึ่งอาจซ่อมเสริมส่วนที่บกพร่องต่อจากนั้นเป็นการทดสอบความรู้ และ5) ขั้นสรุปบทเรียนและให้รางวัลจากการทำกิจกรรมการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นผ่านการพิจารณาความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ผลการพิจารณาพบว่า มีความเหมาะสมมากที่สุด จำนวน 7 แผน

การสร้างและหาคุณภาพแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ผู้วิจัยได้สร้างข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ของแผนการจัดการเรียนรู้ 7 แผน จำนวน 40 ข้อ เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก คัดเลือกให้เหลือจำนวน 30 ข้อ โดยใช้เกณฑ์ค่าความสอดคล้องของข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ค่าความยากง่าย อยู่ระหว่าง 0.20–0.80 ค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป

ข้อสอบจำนวน 30 ข้อที่คัดเลือกไว้ใช้จริง มีผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่ามีค่าความสอดคล้องของข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC) ตั้งแต่ 0.6 ถึง 1.00 และผลจากการทดลองใช้ข้อสอบ (try out) ค่าความยากง่าย ตั้งแต่ 0.40 ถึง 0.63 ค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.39 ถึง 0.79

การสร้างและหาคุณภาพแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน

ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและแหล่งการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล ด้านละ 4 ข้อ

ผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่ามีค่าความสอดคล้องของประเด็นการประเมินกับการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน (IOC) ตั้งแต่ 0.6 ถึง 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นเตรียมการโดยผู้วิจัยสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบและแบบประเมิน จัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์ สำหรับการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือเทคนิค STAD จากนั้นผู้วิจัยนำส่งหนังสือขออนุญาตดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลจาก

วิทยาลัยนครราชสีมาถึงผู้อำนวยการโรงเรียนห้วยไหวัฒนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6

ขั้นดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ปฐมนิเทศนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้นักเรียนเข้าใจถึงวิธีการเรียนรู้ บทบาทของนักเรียน เป้าหมายของการเรียน จุดประสงค์ของการเรียน และวิธีประเมินผลการเรียนรู้ และให้นักเรียนดำเนินการทดลอง โดยทำแบบทดสอบก่อนเรียนวิชาสังคมศึกษา เรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการทดลอง ตามแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 7 แผน กับกลุ่มตัวอย่างเป็นเวลา 14 ชั่วโมง และให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียนวิชาสังคมศึกษา เรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้แบบทดสอบฉบับเดียวกันกับการทดสอบก่อนเรียน แล้วจึงให้ทำแบบประเมินความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD เรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน

การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 16 คน ผู้วิจัยจึงได้ทดสอบการแจกแจงแบบปกติของผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนหลังเรียน ด้วยสถิติ Shapiro-Wilk เมื่อพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนมีการแจกแจงแบบปกติ ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ 3 ข้อ ดังนี้

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (Dependent Sample t-test)

2.เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD หลังเรียนกับเกณฑ์ 75% โดยการหาร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (One Sample t-test)

3. ศึกษาระดับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วเทียบกับเกณฑ์ระดับความพึงพอใจ

ผลการวิจัย

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	t	Sig.
ก่อนเรียน	16	30	9.19	2.14	18.06*	.000
หลังเรียน	16	30	25.13	3.61		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD เรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเฉลี่ย 25.13 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.61 ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 9.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.14 ค่าที 18.06 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD หลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานข้อที่ 1

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD หลังเรียนกับเกณฑ์ 75% ได้ผลดังแสดงในตาราง ที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD หลังเรียนกับเกณฑ์ 75%

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	คะแนนเกณฑ์	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	t	Sig.
หลังเรียน	16	30	22.50	25.13	3.61	27.82*	.000

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD เรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเฉลี่ย 25.13 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.61 เปรียบเทียบกับคะแนนเกณฑ์ 75% คือ 22.50 ได้ค่าสถิติเท่ากับ 27.82 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ 75% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานข้อที่ 2

3. ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD

ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้	4.25	0.68	มาก
ด้านเนื้อหา	4.20	0.57	มาก
ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน	4.52	0.56	มาก
ด้านสื่อการเรียนการสอน	4.45	0.54	มาก
ด้านการประเมินผล	4.41	0.54	มาก
ค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน	4.37	0.58	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD โดยภาพรวมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.37, S.D.= 0.58) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการประเมินผล ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ซึ่งยอมรับสมมติฐานข้อที่ 3

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD โดยภาพรวมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD เรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ที่เป็นจัดกลุ่มย่อยการเรียนรู้ส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองและเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกทักษะกระบวนการทางสังคม ด้วยความร่วมมือกันระหว่างนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี ปานกลาง และอ่อน เพื่อทำกิจกรรมให้สำเร็จตามเป้าหมายสอดคล้องกับแนวคิดของอรรถพล ปลัดพรหม (2562:6) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เป็นการเน้นการใช้ตัวแทน หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยครูจัดแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม โดยภายในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกัน คือ เก่ง ปานกลาง อ่อน กลุ่มละ 4 คน มีอัตราส่วนในการจัดกลุ่มคือ 1 : 2 : 1 ซึ่งนักเรียนภายในกลุ่มนั้นต้อง ร่วมมือกันในการทำงาน ใช้กระบวนการกลุ่มในการแสวงหาความรู้ร่วมกันร่วมกันแสดงความคิดเห็นร่วมกันตัดสินใจและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของวัชรา เล่าเรียนดี (2553: 157 - 158) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้แบบแบ่งกลุ่มสัมฤทธิ์ทางการเรียน (STAD) คือ 1) การพึ่งพาอาศัยกันและกันทางบวก (Positive Interdependent) 2) การมีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อกลุ่ม (Individual and Group Accountability) และ 3) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างบุคคล และระหว่างสมาชิกทุกคนในกลุ่ม เนื่องจากนักเรียนต้องปฏิบัติงานร่วมกันอย่างจริงจังทุกคนต้องยอมรับกันและกัน

สนับสนุนช่วยเหลือ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จในเป้าหมายเดียวกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของจันเพ็ญ เชื้อพานิช (2542 : 40) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนรู้แบบกลุ่มแบบร่วมมือเทคนิค STAD ไว้ว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น 2) สมาชิกทุกคนมีโอกาสคิด พูด แสดงความคิดเห็น ลงมือกระทำอย่าง เท่าเทียมกัน ทำให้เข้าใจต่อเนื้อหาวิชาที่เรียนอย่างลึกซึ้ง และ 3) ช่วยส่งเสริมให้ความช่วยเหลือกัน เป็นต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของเบญจวรรณ หอมรื่นและคณะ (2561: 2) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปที่ 5 วิชาภูมิศาสตร เรื่อง การพัฒนาการทางภูมิศาสตรและเครื่องมือในการศึกษาภูมิศาสตร โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบ STAD มีคะแนนเฉลี่ย เทากับ 8.86 คะแนน และ 16.65 คะแนน ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน พบวา คะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของจงกล เขียนปัญญา (2561: 1) พบว่า ผลการเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโนนโพธิ์ศรีวิทยาคมที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคกลุ่มผลสัมฤทธิ์ (STAD) หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD เรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 75% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อภิปรายผลได้ทำนองเดียวกันกับกรณีที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD เรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 นั่นคือ ผู้วิจัยได้ปฐมนิเทศนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้นักเรียนเข้าใจถึงวิธีการเรียนรู้ บทบาทของนักเรียน เป้าหมายของการเรียน จุดประสงค์ของการเรียน และวิธีประเมินผลการเรียนรู้ และให้นักเรียนดำเนินการทดลอง และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของวรลักษณ์ เอียดรอด (2560: 4) พบว่า 1) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการเรียนแบบรามมือเทคนิค STAD เรื่อง ประสิทธิภาพ (E1/E2) เป็น 78.26/77.96 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 75% 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค STAD เรื่อง ระบบนิเวศ ในองค์ประกอบด้านความรู้นั้นสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และอยู่ในระดับดี

3. จากผลการวิจัยความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอน เรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน วิชาสังคมศึกษา โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD พบว่าโดยภาพรวมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\overline{X} = 4.37$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้บรรยากาศในการเรียนอย่างเป็นกันเอง จึงไม่รู้สึกเครียดและเรียนอย่างสนุกสนาน อีกทั้งนักเรียนมีโอกาสได้แสดงความสามารถในการนำเสนอความคิดเห็นระหว่างการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกับเพื่อน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ส่งผลให้นักเรียนมีความตั้งใจ มุ่งมั่น พยายามและเอาใจใส่การเรียนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2553 : 10 – 15) กล่าวว่าสาเหตุที่วิธีการเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD ได้ผล คือนักเรียนได้ทำหน้าที่อธิบายบทเรียนให้เพื่อนฟังจะทำให้เข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้นเนื่องจากเป็นบรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นกันเอง และได้ฝึกทักษะทางสังคมมีเพื่อนร่วมกลุ่มและเรียนรู้วิธีการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งจะเป็นประโยชน์มาก เมื่อเข้าสู่ระบบการทำงานอันแท้จริงซึ่งจะทำให้ประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานหรือคะแนนของกลุ่มดีขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของนฤมล มีชัย (2555: 15) ได้กล่าวว่าความพึงพอใจได้นั้นต้องมีการจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม โดยมีมูลเหตุ คือ ความต้องการทางร่างกายและความต้องการทางจิตใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพสูงสุดมีความสุขกับงานที่ทำและความพอใจงานนั้นได้ผลประโยชน์ตอบแทน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของต่อศักดิ์ บุญพิมล (2559: ต) พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD ประกอบหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด

สรุปได้ว่า ผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD มีผลทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาสังคมศึกษาเรื่อง ออมไว้ไม่ขัดสน ซึ่งเป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือ การคละความสามารถสมาชิกในกลุ่มทั้งระดับเก่ง ปานกลาง อ่อน และลำดับขั้นการนำเสนอเนื้อหา ขั้นการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม ขั้นการทดสอบย่อย ขั้นการตัดคะแนนความก้าวหน้า และขั้นการชมเชยยกตัวอย่าง ตามลำดับ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนากระบวนการของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกภายในกลุ่มมีแรงจูงใจในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม อันจะส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนโดยการใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สูงขึ้น และมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ระดับมาก ในด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย เรื่อง การศึกษาผลฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD วิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ 75% อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เช่นกัน นั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ เทคนิค STAD เหมาะสมสำหรับนักเรียนที่เรียนเนื้อหาที่ต้องอาศัยการทำความเข้าใจและต้องอาศัยครูในการอธิบายและให้คำแนะนำก่อน โดยเฉพาะกลุ่มนักเรียนที่เรียนไม่ค่อยดีหรือเรียนอ่อนในรายวิชาสังคมศึกษา สาระเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับบัญชีรายรับ-รายจ่าย นักเรียนหลายๆ คนไม่เข้าใจ สับสนและคิดว่ายาก การใช้รูปแบบการสอนดังกล่าว จะช่วยให้นักเรียนมีความสนใจและเข้าใจการบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อออมเงินไว้ใช้จ่ายในอนาคตมากยิ่งขึ้น โดยเริ่มต้นจากการที่ครูเป็นผู้อธิบายและให้คำชี้แนะเนื้อหาและสิ่งที่จะเรียนก่อน จากนั้น ในกลุ่มของตนเพื่อนที่เรียนเก่งจะให้การช่วยเหลือและอธิบายเนื้อหาแก่เพื่อนคนที่เรียนอ่อนกว่าอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจะทำให้บรรยากาศการเรียนเป็นกันเอง ไม่กดดัน และเป็นการช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนครูต้องเตรียมเนื้อหาที่เหมาะสมแก่นักเรียนและต้องคอยให้คำแนะนำแก่นักเรียนเมื่อนักเรียนเกิดความสงสัยและไม่เข้าใจอย่างใกล้ชิด และพบว่า นักเรียนในกลุ่มอ่อนบางคน ขาดความมั่นใจ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่ให้ความร่วมมือ โดยเฉพาะนักเรียนที่เรียนอ่อน เพราะมักคิดว่าตัวเองไม่เข้าใจไม่มีความสามารถและช่วยอะไรเพื่อนคนอื่นไม่ได้ ดังนั้นครูจึงต้องอธิบายบทบาทหน้าที่ของนักเรียนแต่ละคนให้เข้าใจ คอยให้กำลังใจและสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง ให้การทำงานร่วมกับเพื่อนในกลุ่มให้มากขึ้นและกระตุ้นให้นักเรียนแสดงออก แสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนให้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ที่มีผลต่อตัวแปรตามอื่นๆ นอกจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจ

2. ควรศึกษาวิจัยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ในรายวิชาอื่นๆ หรือในกลุ่มผู้เรียนลักษณะต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

จงกล เขียนปัญญา. (2561). การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิคกลุ่มผลสัมฤทธิ์ (STAD) เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโนนโพธิ์ศรีวิทยาคม. วารสารวิชาการการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรม ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2561 คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

จันเพ็ญ เชื้อพานิช. (2542). ความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะครูวิทยาศาสตร์และครูคณิตศาสตร์ที่พึงประสงค์ในอนาคต. รายงานผลการศึกษาสำรวจ.กรุงเทพฯ : คณะกรรมการโครงการพัฒนาหลุกสูตร การผลิตครูวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษารุ่นใหม่ คณะครุศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ต่อศักดิ์ บุญพิมล (2559). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD ประกอบหนังสืออ่านเพิ่มเติม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์นี้ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

นฤมล มีชัย. (2535). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย บูรพา.

เบญจวรรณ หอมรื่นและคณะ. (2561). ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภูมิศาสตร เรื่อง การพัฒนาการทางภูมิศาสตรและ เครื่องมือในการศึกษาภูมิศาสตร โดยใชเทคนิคการเรียนรูแบบ STAD ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปที่ 5. โปรแกรมวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

บุญรุ่ง จันทร์นาค. (2554). การเงินส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ : โรงเรียนตั้งตรงจิตรพาณิชยการ.

ปิยะพล แนมขุนทด. (2561). การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ Student Team Achievement Division (STAD). เข้าถึงได้จาก : http://045piyaphonnaemkhunthod. blogspot.com/2018/08/studentteam-achievement-division-stad.html?m=1

โรงเรียนศรียาภัย. (2561). การออมและการลงทุน. เข้าถึงได้จาก : https://web.facebook.com/sriyapaischoolfb?_rdc=1&_rdr.

วัชรา เล่าเรียนดี. (2553). รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. (2553). การออกแบบการจัดการเรียนรู้ ตามแนวคิดแบบ Backward Design. พิมพ์ครั้งที่ 4. มหาสารคาม : กากะเยียสานักพิมพ์.

วรลักษณ์ เอียดรอด (2560) การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค STAD เรื่อง ระบบนิเวศ, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ศารทูล อารีวรวิทย์กุล. (2554). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทาการเรียนวิทยาศาสตร์และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบบรูณาการและการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการมัธยมศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สังวาล จันทร์เทพ. (2562). การใช้แบบฝึกเสริมทักษะพัฒนาการอ่านตัวสะกดไม่ตรงมาตราด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTADสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาล 1 วัดพรหมวิหาร อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

อรรถพล ปลัดพรหม. (2562). การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD โดยเน้นการใช้ตัวแทนเพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง ความสัมพันธ์และฟังก์ชันของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์หลักสูตร ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา.มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐานหน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

A STUDY OF THE ACADEMIC ACHIEVEMENT AND SATISFACTION TOWARDS PROJECT BASED LEARNING IN THE VEGETABLE GARDENING LEARNING UNIT OF PRATHOMSUKSA 5 STUDENTS

ฐิติพร ทัศนียศักดิ์[1],วดาภรณ์ พูลผลอำนวย[2]
วิทยาลัยนครราชสีมา
Thitiporn Tassaneeyasak[1], Wadaporn Poolpholamnoey[2]
Nakhon Ratchasima College
Corresponding Author E-mail: 630402320005@nmc.ac.th, drwadaporn@nmc.ac.th

(Received : December 27, 2024; Edit : January 11, 2025; accepted : January 17, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนกับก่อนเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว 2) เปรียบเทียบผล สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว กับเกณฑ์ 75% 3) ศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น ใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านระกา อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 15 คน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และการทดสอบค่าที

ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 75% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นกัน และพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ระดับมากที่สุด ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านวัสดุอุปกรณ์/สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ และด้านการวัดผล/ประเมินผล

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, ความพึงพอใจ

ABTRACT

The objectives of this research were to 1) compare the academic achievement of prathomsuksa 5 students after studying and before studying by organizing project-based learning in the vegetable gardening learning unit 2) compare the academic achievement of prathomsuksa 5 students after studying by organizing project-based learning in the vegetable gardening learning unit with the 75% criterion and 3) study the satisfaction level of prathomsuksa 5 students towards learning through project-based learning in the vegetable gardening learning unit. This research is a preliminary experimental research with a one group pretest-posttest design. The sample group consisted of 15 prathomsuksa 5 students of Ban Raka School, Krasang District, Buriram Province, who were studying in the second semester of the 2021 academic year, obtained from cluster random sampling. The research tools consisted of 1) project-based learning plan 2) academic achievement test and 3) satisfaction assessment form. The statistics used to analyze the data were mean, standard deviation, percentage and t-test.

The results of the study found that Academic achievement of prathomsuksa 5 students by organizing the project-based learning in the vegetable gardening learning unit after studying was significantly higher than before studying at the .05 level and higher than the specified criteria of 75%, also with statistical significance at the .05 level. And it was found that prathomsuksa 5 students were most satisfied with the learning management. In terms of organizing learning activities, materials/media/learning resources and measurement/evaluation aspects.

Keywords: Project-based learning, Academic achievement, Satisfaction.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 เริ่มตั้งแต่ 1 มกราคม ค.ศ. 2001 ถึง 31 ธันวาคม ค.ศ. 2100 (วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี, 2564 : ออนไลน์) ย้ำให้เห็นว่าเรากำลังอยู่ในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสภาพแวดล้อมที่ประเทศต่างๆ มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นเรื่อยๆ และระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวไม่ใช่แค่การปฏิรูปเพียงครั้งคราว แต่ต้องเป็นการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองความต้องการของเยาวชน สังคม และตลาดแรงงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต การปรับปรุงระบบการศึกษาและการพัฒนาทักษะมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ประเทศไทยบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี รวมทั้งจะช่วยเพิ่มศักยภาพโอกาสและความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจภายในประเทศ และด้วยแนวโน้มการเป็นสังคมผู้สูงอายุและสัดส่วนของประชากรในวัยทำงานที่ลดลงเรื่อยๆ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีทักษะเป็นปัจจัยสำคัญของความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในอนาคต ดังนั้นคุณภาพของระบบการศึกษาตลอดจนสมรรถนะและทักษะของผู้สำเร็จการศึกษาจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะตอบโจทย์ดังกล่าวที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในชั้นเรียนทั่วประเทศและจะเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนการสอนให้มุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะและทักษะของผู้เรียนด้านทักษะพื้นฐาน เช่น การคิดคำนวนและการอ่านเขียนยังคงเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการเรียนรู้ในอนาคต (Hugh Delaney, 2019: online) ดังนั้นกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาประเทศชาติโดยเฉพาะการพัฒนาการศึกษา หนึ่งในแรงขับเคลื่อนสำคัญของการพัฒนานั้นก็คือการศึกษา

การศึกษาไม่ใช่แค่เรื่องของเด็กหรือวัยเรียนเท่านั้นที่เป็นพื้นฐานในการถูกปลูกฝัง การพัฒนาการศึกษาในวัยทำงานก็ถือเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน การศึกษาทำให้มนุษย์มีองค์ความรู้ในเรื่องต่างๆ และทำให้กลายเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความสามารถตลอดจนมีศักยภาพในการปฏิบัติงานใดๆ ซึ่งจะทำให้การทำงานราบรื่นไม่มีปัญหา ขณะเดียวกันหากมีการพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่องก็จะช่วยพัฒนาการทำงานไปในทิศทางที่ดีได้ เช่น ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยน เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงแก้ไขปัญหาและข้อบกพร่องให้หมดไปได้ เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ทรัพยากรมนุษย์เพิ่มขีดความสามารถของตนขึ้นได้และกลายเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพทั้งต่อการทำงาน ต่อสังคม และต่อประเทศชาติเพื่อให้มีความรู้ ทักษะในการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 ได้ (HR note Asia. (2019: Online) ดังนั้นนักเรียนจึงต้องได้รับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ 3R4C 3 R ได้แก่ Reading (การอ่าน), Writing (การเขียน) และ Arithmetic (คณิตศาสตร์) และ 4C ได้แก่ Critical Thinking (การคิดวิเคราะห์), Communication (การสื่อสาร), Collaboration (การร่วมมือ) และ Creativity (ความคิดสร้างสรรค์) รวมถึงทักษะชีวิตและอาชีพและทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี โดยการคำนึงถึงความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักด้วยการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ตลอดถึงการคำนึงถึงความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักด้วยการจัดการเรียนการสอนให้เป็นผู้เรียนที่มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สื่อและเทคโนโลยี เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา ตลอดจนการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ (อมรรัตน์ เตชะนอก และคณะ, 2563: 2)

การสร้างสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และทักษะชีวิตและอาชีพด้วยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น กิจกรรมโครงงานพื้นฐานเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นขั้นตอน โครงงานเพื่อการเรียนรู้ การวิจัยและการวิเคราะห์ และแบบฝึกหัดเพื่อฝึกฝนการแก้ไขปัญหา (Hugh Delaney, 2019: online) การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานเป็นหนึ่งของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นคว้าหาความรู้ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง จากการหาความรู้และการลงมือกระทำ มีความสามารถในการใช้ความรู้นั้นๆ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด การเรียนรู้โดยใช้โครงงานนั้นผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมกับความรู้ใหม่ แล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ขั้นตอนการเรียนรู้โดยใช้โครงงานประกอบด้วย ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติ ขั้นประเมิน และขั้นนำเสนอ ทุกขั้นตอนมี การทำงานแบบความร่วมมือที่ฝึก การเป็นผู้นำ ผู้ตาม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและให้เกียรติซึ่งกันและกัน คุณค่าของการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นการเรียนรู้ที่สร้างทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะทางอารมณ์ ทักษะการสื่อสาร หรือการนำเสนอที่สร้างความเข้มแข็งต่อผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (อัญชลี ทองเอม, 2561: 1)

การเรียนรู้แบบโครงงานเหมาะกับการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะการแสวงหาความรู้ มีคุณธรรมและลักษณะนิสัยในการทำงาน มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัว รวมทั้งเข้าใจ มีทักษะที่จำเป็น มีประสบการณ์ เห็นแนวทางในงานอาชีพ ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอาชีพ มีคุณธรรม และมีเจตคติที่

ดีต่ออาชีพ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551 : 2-3) การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ดังกล่าว แต่การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการงานอาชีพที่ปรากฏส่วนมากเป็นการให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติแต่เป็นการปฏิบัติตามที่ผู้สอนกำหนด ผู้เรียนยังมิได้หาความรู้หรือคิดวิเคราะห์วางแผนการปฏิบัติงานด้วยตนเองอย่างเต็มที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีนโยบายให้สถานศึกษาจัดบริการอาหารกลางวันแก่นักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการซึ่งจะช่วยให้นักเรียนมีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง โรงเรียนบ้านระการวมทั้งโรงเรียนอื่นๆในกลุ่มตำบลบ้านปรือได้ดำเนินการตามนโยบายดังกล่าว โดยจัดเมนูอาหารตามวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งจัดซื้อในชุมชนและในท้องตลาด ในส่วนของผักสดโรงเรียนได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโครงการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อจำหน่ายให้โรงเรียนจัดเป็นอาหารกลางวันสำหรับนักเรียน หากมีเหลือก็นำไปจำหน่ายในชุมชนและนำเงินที่ได้ไปซื้อวัตถุดิบอื่นๆ สำหรับนำมาประกอบอาหารตามเมนูที่กำหนด ผักสดจากโครงการปลูกพืชผักสวนครัวของโรงเรียนบางครั้งก็ไม่เพียงพอจึงต้องจัดซื้อจากตลาดในชุมชนอีกส่วนหนึ่งด้วย (โรงเรียนบ้านระกา, 2562)

จากสภาพการจัดการเรียนการสอนและปัญหาของโรงเรียนดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดบูรณาการโครงการปลูกพืชผักสวนครัวของโรงเรียนกับการเรียนรู้ในรายวิชาการงานอาชีพ เรื่องการปลูกพืชผักสวนครัว โดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐานให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง จากการหาความรู้และการลงมือกระทำ เป็นการพัฒนานัก เรียนให้มีความรู้ ทักษะในการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจะส่งผลในระยะยาว ผลในระยะสั้นนักเรียนมีความสุข สนุกในการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ได้ความรู้และทักษะในการปลูกพืชผักสวนครัว สามารถนำไปใช้ปฏิบัติในครอบครัวเป็นการลดรายจ่ายของครอบครัว และอาจเป็นการเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง ส่วนโรงเรียนก็จะได้ผักสดสำหรับโครงการอาหารของโรงเรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนกับก่อนเรียนโดยการจัด การเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว กับเกณฑ์ 75%
3. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว

กรอบแนวคิดการวิจัย

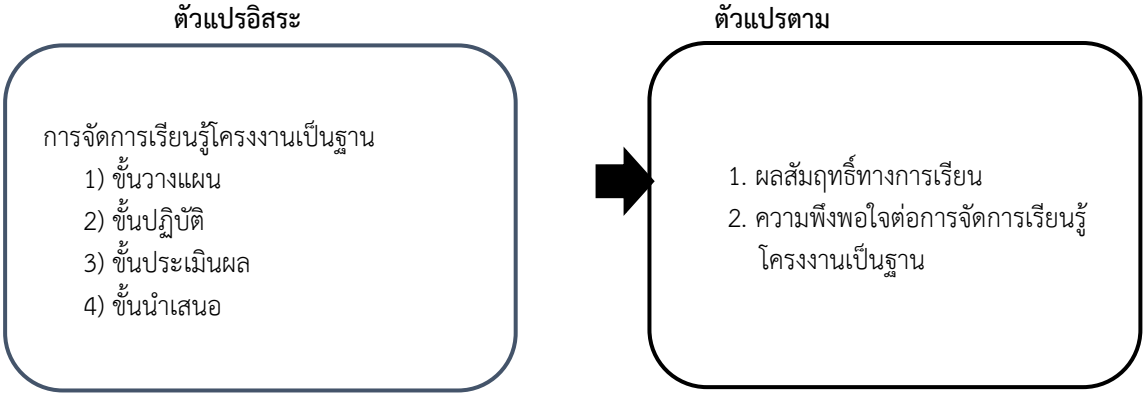

สมมติฐานการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐานสูงกว่าก่อนเรียน
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐานสูงกว่าเกณฑ์ 75%

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตำบลบ้านปรือ อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 7 โรงเรียน 7 ห้องเรียน นักเรียน 85 คน

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านระกา ซึ่งเป็นโรงเรียนในกลุ่มตำบลบ้านปรือ อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียน 15 คน ได้มาโดยสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ คือ การจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ชั้นประถมศึกษาปี ที่ 5 ตัวแปรตาม คือ

1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว

2) ความพึงพอใจของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว

เครื่องที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1) แผนการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

3) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว

การสร้างและหาคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ผู้วิจัยได้สร้างแผนการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 6 แผน ใช้เวลาในการจัดการเรียนรู้รวม 14 ชั่วโมง กิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแผนประกอบด้วย 1) ขั้นวางแผน 2) ขั้นปฏิบัติ 3) ขั้นประเมินผล และ 4) ขั้นนำเสนอ

แผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นผ่านการพิจารณาความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ผลการพิจารณาพบ ว่า มีความเหมาะสมมาก จำนวน 4 แผน และมีความเหมาะสมมากที่สุด จำนวน 2 แผน

การสร้างและหาคุณภาพแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ผู้วิจัยได้สร้างข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ของแผนการจัดการเรียนรู้ 6 แผน จำนวน 40 ข้อ เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก คัดเลือกให้เหลือจำนวน 30 ข้อ โดยใช้เกณฑ์ค่าความสอดคล้องของข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ค่าความยากง่าย อยู่ระหว่าง 0.20–0.80 ค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป

ข้อสอบจำนวน 30 ข้อที่คัดเลือกไว้ใช้จริง มีผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ 5 คน พบว่ามีค่าความสอดคล้องของข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC) ตั้งแต่ 0.6 ถึง 1.00 และผลจากการทดลองใช้ข้อสอบ (try out) ค่าความยากง่าย ตั้งแต่ 0.33 ถึง 0.63 ค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ถึง 0.67

การสร้างและหาคุณภาพแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว

ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสาระการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านวัสดุอุปกรณ์/สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล ด้านละ 5 ข้อ

ผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ 5 คนพบว่ามีค่าความสอดคล้องของประเด็นการประเมินกับการจัดการเรียนรู้

โครงงานเป็นฐาน (IOC) ตั้งแต่ 0.6 ถึง 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นเตรียมการ ผู้วิจัยเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วให้พร้อมใช้ ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจ พร้อมทั้งจัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์สำหรับการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน จากนั้นผู้วิจัยนำส่งหนังสือขออนุญาตดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลจากวิทยาลัยนครราชสีมาถึงผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านระกา

ขั้นดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ปฐมนิเทศนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้เข้าใจถึงวิธีการเรียนรู้ บทบาทของนักเรียน เป้าหมายของการเรียน จุดประสงค์ของการเรียน และวิธีประเมินผลการเรียนรู้ แล้วให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ก่อนเรียน จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามแผนการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว จำนวน 6 แผน ใช้เวลา 14 ชั่วโมง เสร็จแล้วจึงให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว หลังเรียน โดยใช้แบบทดสอบฉบับเดียวกันกับการทดสอบก่อนเรียน แล้วจึงให้ตอบแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว

การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 15 คน ผู้วิจัยจึงได้ทดสอบการแจกแจงแบบปกติของผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนหลังเรียน ด้วยสถิติ Shapiro-Wilk เมื่อพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนมีการแจกแจงแบบปกติ ผู้วิจัยจึงได้

วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ 3 ข้อ ดังนี้

เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนกับก่อนเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (Dependent Sample t-test)

เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว กับเกณฑ์ 75% โดยการหาร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (One Sample t-test)

ศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วเทียบกับเกณฑ์ระดับความพึงพอใจ

ผลการวิจัย

ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนกับก่อนเรียนโดยการจัด การเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนกับก่อนเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	t	Sig.
ก่อนเรียน	15	30	10.47	3.20	26.66*	0.00
หลังเรียน	15	30	23.27	2.66		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัด การเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว มีค่าเฉลี่ย 23.27 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.66 ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 10.47 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.20 ค่าที 26.66 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว สูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว กับเกณฑ์ 75% ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว กับเกณฑ์ 75%

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	คะแนนเกณฑ์	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	t	Sig.
หลังเรียน	15	30	22.50	23.27	2.66	33.90*	.00

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัด การเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว มีค่าเฉลี่ย 23.27 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.66เปรียบเทียบกับคะแนนเกณฑ์ 75 % คือ 22.50 ได้ค่าสถิติทีเท่ากับ 33.90 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว สูงกว่าเกณฑ์ 75% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว

ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ด้านสาระการเรียนรู้	4.48	0.53	มาก
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.79	0.54	มากที่สุด
ด้านวัสดุอุปกรณ์/สื่อ/แหล่งการเรียนรู้	4.58	0.54	มากที่สุด
ด้านการวัดผล/ประเมินผล	4.53	0.51	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน	4.52	0.52	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่าระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว โดยภาพรวมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.52, S.D.= 0.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสาระการเรียนรู้ ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านวัสดุอุปกรณ์/สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ และด้านการวัดผล/ประเมินผล ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุปได้ว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ในระดับมากที่สุด ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านวัสดุอุปกรณ์/สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ และด้านการวัดผล/ประเมินผล

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัดการ เรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว สูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั้น อาจเนื่องมาจากการที่ผู้วิจัยได้ปฐมนิเทศนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้เข้าใจถึงวิธีการเรียนรู้ บทบาทของนักเรียน เป้าหมายของการเรียน จุดประสงค์ของการเรียน และวิธีประเมินผลการเรียนรู้ อีกทั้งได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้โครงงานเป็นฐานจำนวน 6 แผน ในแต่ละแผนประกอบด้วย ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติ ขั้นประเมินผล และขั้นนำเสนอ นักเรียนแต่ละกลุ่มได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติจริงตามขั้นตอนดังกล่าว ทำให้เกิดการเรียนรู้ทั้งความรู้และทักษะปฏิบัติจากหน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ตามลักษณะของการจัดกิจกรรมการสอนแบบโครงงานเป็นฐานให้ประสบความสำเร็จนั้นครูจะเป็นผู้ให้คำแนะนำและเสนอแนะแนวทางอันเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนต้องศึกษาค้นคว้าลงมือปฏิบัติ ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และสร้างผลงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ตั้งไว้ (ดุษฎี โยเหลา และคณะ, 2557 : 20-23) ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยอีกหลายเรื่องที่พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติ ดังเช่น การศึกษาผลการเรียนรู้หน่วยการ

เรียนรู้พลังงานแสงของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านป่าไผ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา จากการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ดวงนภา เปรื่องนนท์, 2556: 81-82) การพัฒนาผลการเรียนรู้โดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน เรื่องการทำปลาส้มไร้ก้าง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นโดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังการอบรมสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการอบรมอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (จารุวรรณ ไร่ขาม, 2559: ก) การศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมโครงงานเป็นฐาน เรื่อง งานและพลังงานกรณีศึกษา : โรงเรียนมัธยมวัดเขาสุกิม พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน (พัฒน์ชนน คงอยู่, 2562: ก) การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเศรษฐศาสตร์และความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 (สุธิดา สมหวัง, 2562: ก) การศึกษาการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการปลูกผักสวนครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการปลูกผักสวนครัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้วิธีสอนแบบโครงงานหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (สุวิทย์ เขาแก้ว, 2551: ก)

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว สูงกว่าเกณฑ์ 75% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อภิปรายผลได้ทำนองเดียวกันกับกรณีที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว สูงกว่าก่อนเรียน นั่นคือ ผู้วิจัยได้ปฐมนิเทศนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้เข้าใจก่อนดำเนินการตามแผนการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน 6 แผน ซึ่งแต่ละแผนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน เป็นไปตามลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน นั่นคือ นักเรียนได้สร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ตรงโดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำและเสนอแนะ นักเรียนได้เรียนรู้ฝึกฝนทักษะการเขียนวางแผนทำโครงงานอย่างมีเหตุผลด้วยความสามารถของตนเองและเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่สนใจในโลกแห่งความเป็นจริงและพบเห็นในชีวิตประจำวัน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมมือกันระหว่างนักเรียนทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี ได้พัฒนาความรู้และทำกิจกรรมให้สำเร็จตามเป้าหมาย ผลการวิจัยในครั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยอื่นอีกหลายเรื่องที่ศึกษาวิจัยการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานแล้วพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด เช่น การศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมโครงงานเป็นฐาน เรื่อง งานและพลังงานกรณีศึกษา : โรงเรียนมัธยมวัดเขาสุกิม พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนที่สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 (พัฒน์ชนน คงอยู่, 2562: ก)

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะนักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าทำโครงงานด้วยตนเอง เรียนรู้ทดลองจากประสบการณ์จริง รู้สึกตื่นเต้นท้าทายกับสิ่งที่ได้ทำ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้บรรยากาศในการเรียนเป็นกันเองไม่รู้สึกเครียดและเรียนอย่างสนุกสนาน อีกทั้งนักเรียนมีโอกาสได้แสดงความสามารถ แสดงความคิดเห็นระหว่างการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกับเพื่อนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ส่งผลให้นักเรียนมีความตั้งใจมุ่งมั่นพยายามและเอาใจใส่การเรียนมากยิ่งขึ้น นักเรียนมีความสุขและพอใจในกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ข้อดีประการหนึ่งของการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานก็คือ นักเรียนมีความสนใจเพราะได้ลงมือปฏิบัติจริง (ศูนย์ประกันคุณภาพศึกษา, 2558: 2) นอกจากนี้ ความพึงพอใจของบุคคลยังเกิดจากความต้องการทางจิตใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพสูงสุด มีความสุขกับงานที่ทำและความพอใจงานที่ได้ผลประโยชน์ตอบแทน (นฤมล มีชัย, 2555: 15)

ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยหลายเรื่องที่ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน ดังเช่น การพัฒนาผลการเรียนรู้โดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน เรื่องการทำปลาส้มไร้ก้าง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (จารุวรรณ ไร่ขาม, 2559: ก) การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเศรษฐศาสตร์และความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถม ศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (สุธิดา สมหวัง, 2562: ก) การศึกษาการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการปลูกผักสวนครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า เจตคติที่มีต่อการปลูกผักสวนครัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้วิธีสอนแบบโครงงาน อยู่ในระดับดีมาก (สุวิทย์ เขาแก้ว, 2551: ก) การศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมโครงงานเป็นฐาน เรื่องงานและพลังงานกรณีศึกษา : โรงเรียนมัธยมวัดเขาสุกิม พบว่า เจตคติทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนด้วยการใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมโครงงานเป็นฐานในภาพรวมอยู่ระดับดี (พัฒน์ชนน คงอยู่, 2562: ก)

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบของการวิจัย ที่ว่า การจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ 75% อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เช่นกัน นั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. โรงเรียนบ้านระกา ซึ่งผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์ให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ควรเผยแพร่ผลการวิจัยให้ครูผู้สอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้รับทราบเพื่อเรียนรู้ และนำแนวทางการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐานไปทดลองใช้ในรายวิชาที่ตนสอน

2. ผู้บริหารโรงเรียนบ้านระกา ควรส่งเสริม สนับสนุน ให้ครูผู้สอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้นำแนวทางการจัด การเรียนรู้โครงงานเป็นฐานไปทดลองใช้ในรายวิชาที่ตนสอน จัดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลังจากได้ทดลองใช้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐานที่มีผลต่อตัวแปรตามอื่น ๆ นอกจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจ

2. ควรศึกษาวิจัยการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐานในรายวิขาอื่นๆ หรือในแหล่งเรียนรู้ลักษณะต่างๆ หรือในกลุ่มผู้เรียนลักษณะต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

จารุวรรณ ไร่ขาม. (2559). การพัฒนาผลการเรียนรู้โดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน เรื่อง การทำปลาส้มไร้ก้าง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ดวงนภา เปรื่องนนท์. (2556). การศึกษาผลการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้พลังงานแสงของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

ดุษฎี โยเหลา และคณะ. (2557). การศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบ PBL ที่ได้จากโครงการสร้างชุดความรู้เพื่อสร้างเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของเด็กและเยาวชน: จากประสบการณ์ความสำเร็จของโรงเรียนไทย. กรุงเทพฯ : หจก. ทิพยวิสุทธิ์.

นฤมล มีชัย. (2535). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยบูรพา.

พัฒน์ชนน คงอยู่. (2562). การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมโครงงานเป็นฐาน เรื่องงานและพลังงาน กรณีศึกษา : โรงเรียนมัธยมวัดเขาสุกิม. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

โรงเรียนบ้านระกา. (2562). คู่มือการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาระดับประถมศึกษาโรงเรียนบ้านระกา. กลุ่มตำบลบ้านปรือ อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2564). คริสต์ศตวรรษที่ 21. [Online]. Available : https://th.wikipedia.org/ wiki.

ศูนย์ประกันคุณภาพศึกษา. (2558). การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน. ข่าวประกันคุณภาพการศึกษา ฉบับที่ 334 ปักษ์หลัง เมษายน 2558, ศูนย์ผลิตตำราเรียน, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สุธิดา สมหวัง. (2562). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สาระเศรษฐศาสตร์และความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สุวิทย์ เขาแก้ว. (2551). การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการปลูกผักสวนครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

อมรรัตน์ เตชะนอก และคณะ. (2563, กันยายน). การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7 (9), 1-15.

อัญชลี ทองเอม. (2561, กันยายน-ธันวาคม). การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์, 8 (3), 185-199.

HR note Asia. (2019). การศึกษา (Education) สำคัญอย่างไรกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. [Online]. Available : https://th.hrnote.asia/orgdevelopment/190625-education-for-hrd/.

Hugh Delaney (2019). การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 การพัฒนาทักษะคือหัวใจสำคัญของการศึกษา. หัวหน้าฝ่ายการศึกษา องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย. [Online]. Available : https:// www.unicef.org/thailand/th/stories/.

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

21ST CENTURY LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN SCHOOLS UNDER NAKHONRATCHASIMA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

รัตนติกา ยากระโทก[1], สมเดช สาวันดี[2] ,วิภาส ทองสุทธิ์[3]
วิทยาลัยนครราชสีมา
Rattanatika Yakrathok[1], Somdet Sawandee[2] ,Wiphas Thongsuth[3]
Nakhonratchasima College
Corresponding Author E-mail : 6604033200122@nmc.ac.th[1], dad.sawan1@gmail.com[2]

(Received : December 10, 2024 ; Edit : January 3, 2025; accepted : January 5, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบและเพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาศึกษาระดับภาวะผู้นำ ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 322 คน กำหนดขนาดโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน และสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.60 - 1.00 มีค่าความเชื่อมั่นของ แบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.92 สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test)
ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

2. ผลจากการเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนวทาง ดังนี้ 1) มีความเป็นกัลยาณมิตร ในการปฏิบัติงานร่วมกับบุคลากรภายในและบุคคลภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อ ต่อการเปลี่ยนแปลงเป็นนักคิด นักพัฒนาที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก มีการริเริ่มสิ่งต่าง ๆ รวมถึงความรวดเร็ว ในการปฏิบัติงาน 3) สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการทำงานเป็นทีม กำหนดหน้าที่และภาระงานของแต่ละคนตามความสามารถ ตำแหน่ง และประสบการณ์ 4) ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความสำคัญในการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด 5) สร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้บุคลากรทุกคนทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา, ภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21, ผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

Abstract

This research aimed to compare and study the guidelines for developing the leadership level of school administrators in the 21st century under the Office of the Primary Educational Service Area, Nakhon Ratchasima Area 3, classified by position, work experience, and school size. The sample group used in the research was 322 school administrators and teachers. The size was determined using the Krejci and Morgan table and randomly divided into groups. The instrument used was a 5-level rating scale questionnaire with a consistency index between 0.60 - 1.00 and a reliability value of the entire questionnaire of 0.92. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and F-test.

The research results found that

1. The leadership of school administrators in the 21st century under the Office of the Primary Education Area, Nakhon Ratchasima Area 3, overall and in each aspect, is at a high level.

2. The results of the comparison of leadership of school administrators in the 21st century under the Office of the Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area 3 classified by position, work experience, and size of the school were not different overall and in each aspect.

3. Guidelines for leadership development of school administrators in the 21st century under the Office of the Primary Educational Service Area, Nakhon Ratchasima Area 3, according to the opinions of experts, are as follows: 1) Be a good friend in working with internal and external personnel effectively. 2) Create an organizational culture that is conducive to change, be a thinker and a developer who is up-to-date with global changes, initiate new things, and be fast in working. 3) Create an organizational culture that is conducive to teamwork, determine the duties and responsibilities of each person according to their abilities, positions, and experiences. 4) Promote, support, and emphasize the use of technology for maximum efficiency. 5) Inspire and motivate all personnel to work together effectively.

Keywords : Leadership of educational administrators, Leadership in the 21st Century, Educational administrators in the 21st century

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมโลกในยุคศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกด้านอย่างรวดเร็วและมีการใช้เทคโนโลยี เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน ข้อมูลและข่าวสารที่ได้รับมีความซับซ้อน ส่งผลให้การดำเนินชีวิตและการทำงานเปลี่ยนแปลงแตกต่างจากที่ผ่านมา แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ซึ่งผู้บริหารต้องมีแนวทางในการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้อง มีแนวคิดที่ถูกต้องและสอดคล้องกับแนวทางของหน่วยงานต้นสังกัด ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา ให้สูงขึ้น พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2546 กำหนดให้กระทรวง ศึกษาธิการมีภาระหน้าที่หลักในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2562 ที่ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาการศึกษา คุณภาพการเรียนรู้และการ ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่าง มีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตนเอง คิดหาแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติงานในองค์กรและนอกองค์กร เป็นผู้มีภาวะผู้นำ มีความสามารถตามมาตรฐานสมรรถนะ

สำหรับผู้นำในศตวรรษที่ 21 ต้องการภาวะผู้นำแบบร่วมมือมากกว่าผู้นำแบบใช้อำนาจ มีความสามารถในการสร้างสรรค์ มีความทันสมัยและใช้เทคโนโลยี มีการสร้างทีม และมีทักษะด้านการสื่อสาร (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2561) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นตัวแปรและมีบทบาทในการพัฒนาองค์กร ต้องมีภาวะผู้นำที่สอดคล้องในยุคศตวรรษที่ 21 เป็นทั้งหัวและหน้าขององค์กร ประสานงาน ประสานคน แก้ปัญหาและอุปสรรค (สมคิด นาคขวัญ, 2561) รอบรู้ สามารถบริหารจัดการเพื่อให้การบริหารงานประสบความสำเร็จและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความคิดก้าวหน้ารู้ สร้างทีมงาน สร้างเครือข่ายเพราะทีมงานหรือเครือข่ายเป็นปัจจัยผลักดันให้การบริหารงานสำเร็จได้อย่างรวดเร็วบริหารบนความเป็นมิตร มีคุณธรรม สร้างขวัญกำลังใจในการทำงานให้กับบุคลากรในองค์กร (สนุก สิงห์มาตร และคณะ, 2560) ถึงแม้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะทราบแนวปฏิบัติที่ดีและมีความเหมาะสมกับลักษณะของผู้บริหาร ในยุคศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่แล้วแต่ในขณะ เดียวกันก็มีผู้บริหารบางส่วนที่ยังปฏิบัติตนแบบเดิม ๆ หากผู้บริหารสถานศึกษาขาดทักษะในการบริหารสถานศึกษาย่อมส่งผลด้านลบต่อการจัดการศึกษาโดยตรง (วิไลวรรณ พ่อค้าช้าง และรัตนา กาญจนพันธุ์, 2564) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพวางกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่ครู และผู้ใต้บังคับบัญชาและเพื่อให้สอดรับกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลง ของโลกในปัจจุบัน ผู้บริหารจึงจำเป็นที่จะต้องมีทักษะสำคัญเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและนำไป สู่ความสำเร็จของผู้เรียนและสถานศึกษา ประกอบด้วยทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการใช้เทคโนโลยีและดิจิทัล ทักษะการสื่อสาร และทักษะด้านความริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (วณิชวรรณ รัตนจารุ พิทักษ์, 2564)

การศึกษาภาวะผู้นำจึงเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารในการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาเนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่เป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของโรงเรียน และการที่ผู้บริหารจะปฏิบัติภารกิจของตนให้มีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาอบรมและฝึกฝนอยู่ตลอดเวลาเพราะฉะนั้นผู้บริหารที่ดีต้องมีคุณลักษณะ ที่เหมาะสม เต็มใจให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา (คัมภีรพรรณ จันทร์แก้ว, 2554) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทเป็นผู้นำ กระตุ้น ประสานงาน พัฒนาไปสู่เป้าหมายในการจัดการศึกษาของไทย และหน้าที่หลักอันสำคัญยิ่งคือการพัฒนาการเรียน การสอนและการบริหารจัดการในสถานศึกษา ให้ไปสู่สถานศึกษาที่มีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ รวมถึงการเป็นผู้นำในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ส่งเสริม สนับสนุน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้มีสมรรถนะจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 พัฒนาให้เป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์ นำนโยบาย สู่การปฏิบัติและมีทักษะในการบริหารสถานการณ์ พัฒนาสมรรถนะครู การจัดการเรียนรู้ มีจิตวิญญาณความเป็นครู และทักษะอื่นที่จำเป็น แต่ยังพบปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการดำเนินงาน เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบันน่าจะต้องได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำเป็นผู้ที่เพิ่งเข้ารับตำแหน่งใหม่ยังไม่มีประสบการณ์ในการบริหารมาก่อน จึงน่าจะขาดทักษะภาวะผู้นำในการบริหารงาน บริหารคนในองค์กรส่งผลต่อการปฏิบัติงานและผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3, 2567) สอดคล้องกับ (วรวรรษ เทียมสุวรรณ และคณะ, 2562) ได้ทำการวิจัย เรื่องภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 พบว่า ทีมงานเป็นหัวใจสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยสร้างพลังร่วมเพื่อให้เกิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งจะส่งผลให้การบริหารงานต่าง ๆ ขององค์กรบรรลุตามเป้าหมายการเสริมสร้างและผลักดันให้บุคลากรภายในองค์กรรู้จักวิธีการทำงานร่วมกันเป็นทีม ซึ่งภาวะผู้นำมีความสำคัญในสร้างขวัญและ

กำลังใจ การจูงใจ และการพัฒนาทีมงาน ด้านเทคโนโลยี ขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้นำจะต้องเอาใจใส่ต่อทีมงาน เพราะถ้าการบำรุงขวัญ ที่ดีทำให้มีการสร้างผลงานที่มีคุณภาพให้แก่องค์กร ดังนั้น จึงควรมีการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจของทีมงานเพื่อรักษาเสถียรภาพของทีมงานให้อยู่ในระดับสูงตามความต้องการและส่งผลไปถึงประสิทธิภาพของงานเพื่อให้บรรลุภาพวัตถุประสงค์ขององค์กร

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำวิจัยภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด เพราะจะทำให้เกิดประสิทธิภาพต่อการบริหารงานของผู้บริหาร พัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษา ทำให้การดำเนินงานภายในสถานศึกษาบรรลุตามเป้าหมาย ได้ข้อมูลสนเทศใช้เป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุง เสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งในสถานศึกษาอันจะเกิดผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐาน มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ปฏิบัติหน้าที่ก่อให้เกิดประสิทธิผลต่อนักเรียนและโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามแนวคิดของพรสวัสดิ์ ศิรศาตนันท์ (2555), สัมมา รธนิธย์ (2556), ราตรี ศรีไพรวรรณ (2556), กนกวรรณ ศุภสิริโรจน์ (2557), วิบูล จุง (2557), ศศิรดา แพงไทย (2559), ฐิติพร หงษ์โต และสุวรรณ นาคพนม (2560), นันทิยาภรณ์ หงส์เวียงจันทร์ (2560), รุ่งอรุณ หงส์เวียงจันทร์ (2560), ลิปปนนท์ มั่งอะนะ และวิทยา จันทร์ศิลา (2560), สนุก สิงห์มาตร (2560), บุญมา แพ่งศรีสาร (2561), ปรตี ประทุมสุวรรณ และคณะ (2562), สุวิมล ทองจำรัส (2563), ภาวิดา ธาราศรีสุทธิลี (2564) จากนั้นนำมาวิเคราะห์และปรับประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสร้าง กรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบ

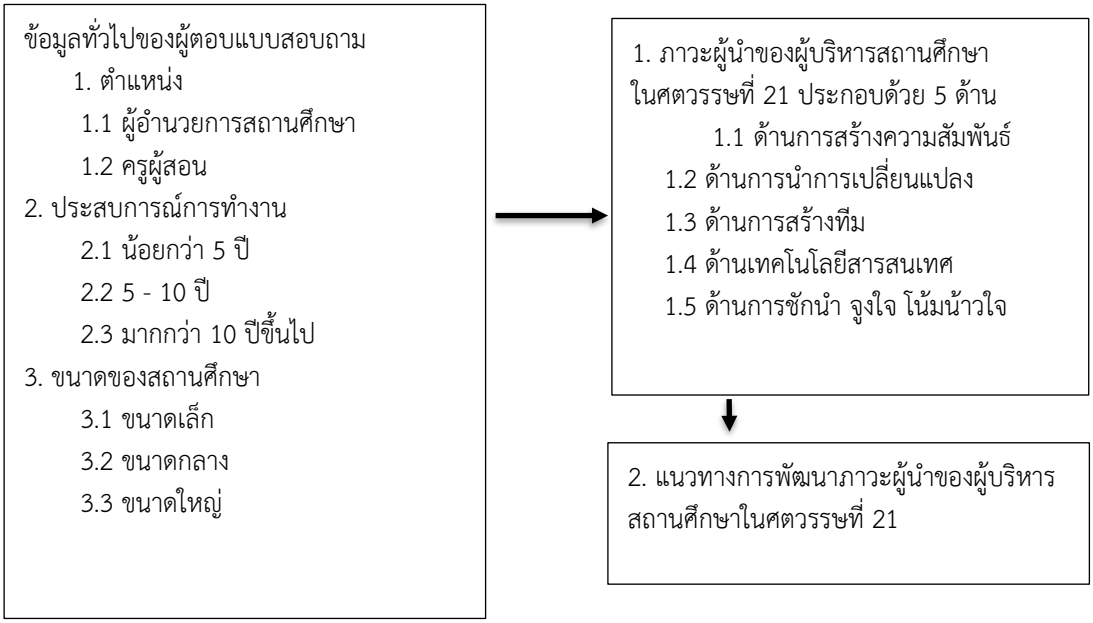

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. บุคลากรที่มีตำแหน่งต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 แตกต่างกัน

2. บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 แตกต่างกัน

3. บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ปีการศึกษา 2567 ทั้งหมด 182 โรงเรียน แบ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 95 โรงเรียน ขนาดกลาง จำนวน 85 โรงเรียน และขนาดใหญ่ จำนวน 2 โรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 1,981 คน แบ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 203 คน และครูผู้สอน จำนวน 1,778 คน

2. โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ซึ่งมีโรงเรียนทั้งหมด 182 โรงเรียน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 92 โรงเรียน แบ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 45 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 45 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 2 โรงเรียน โดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling)

3. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ในสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ปีการศึกษา 2567 ทั้งหมด 1,981 คน ซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 203 คน ครูผู้สอน จำนวน 1,778 คน ได้กลุ่มตัวอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาจำและครูผู้สอน จำนวน 322 คน โดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling)

4. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม ศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำนวน 7 โรงเรียน ที่ได้รับรางวัลผลงานทางด้านวิชาการระดับชาติ จากจำนวนทั้งหมด 182 โรงเรียน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ตัวแปร

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

1) ตำแหน่ง จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

1.1) ผู้บริหารสถานศึกษา

1.2) ครูผู้สอน

2) ประสบการณ์การทำงาน จำแนกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

2.1) น้อยกว่า 5 ปี

2.2) 5 - 10 ปี

2.3) มากกว่า 10 ปีขึ้นไป

3) ขนาดของสถานศึกษา จำแนกเป็น 3 ขนาด ประกอบด้วย

3.1) ขนาดเล็ก

3.2) ขนาดกลาง

3.3) ขนาดใหญ่

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการสร้างความสัมพันธ์

2) ด้านการนำการเปลี่ยนแปลง

3) ด้านการสร้างทีม

4) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

5) ด้านการชักนำ จูงใจ โน้มน้าวใจ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

1. แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ ตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการสร้างความสัมพันธ์ 2) ด้านการนำการเปลี่ยนแปลง 3) ด้านการสร้างทีม 4) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ 5) ด้านการชักนำ จูงใจ โน้มน้าวใจ ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ดังนี้

5	หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก
3	หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย
1	หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ที่ได้รับรางวัลผลงานทางด้านวิชาการระดับชาติ

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการสร้างตามขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือของแบบสอบถาม

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้ค้นพบกรอบแนวคิดในการวิจัยที่ประกอบไปด้วยตัวแปรเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำนวน 5 ด้าน คือ 1) ด้านการสร้างความสัมพันธ์ 2) ด้านการนำการเปลี่ยนแปลง 3) ด้านการสร้างทีม 4) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ 5) ด้านการชักนำ จูงใจ โน้มน้าวใจ

1.2 จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถนิยามตัวแปร เรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ทั้ง 5 ด้าน

1.3 ดำเนินการจัดทำแบบสอบถามจากประเด็นและสาระสำคัญตามนิยามตัวแปรที่ได้จากกรอบแนวคิดของการวิจัย นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

1.5 ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถาม โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC : Index of item objective congruence) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.60 - 1.00 โดยผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อคำถามแต่ละข้อดังนี้

ให้คะแนน +1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์
ให้คะแนน 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์
ให้คะแนน -1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

1.6 นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

1.7 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1 จำนวน 30 ชุด

1.8 คัดเลือกข้อคำถามที่มีความเหมาะสมมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบ สอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.92

1.9 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ในการทำวิจัยต่อไป

2. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือของแบบสัมภาษณ์

2.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ และดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์

2.2 นำแบบสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

2.3 ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถาม โดยการหาค่าดัชนีความสอด คล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC : Index of item objective congruence) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.60 - 1.00

2.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

2.5 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ศึกษาต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม ศึกษานครราชสีมา เขต 3 เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวมรวมข้อมูลด้วยการส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์พร้อมกับแบบสอบถามโดยแนบคิวอาร์โค้ดลิงก์แบบสอบถามในรูปแบบ Google Form ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยให้สำนักงานเขตดำเนินการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างผ่านทางระบบสนับสนุนการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (AMSS)

3. เมื่อกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามครบ 322 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามแล้วนำผลไปจัดการกระทำและวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อโดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ บุญชม ศรีสะอาด (2553) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา โดยใช้ค่า t – test (Independent samples)

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน ทางเดียว โดยใช้ F-test (One way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffe's Methods)

5. วิเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษ ที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษ ที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล	อันดับที่
		$\overline{X}$	S.D.		
1	ด้านการสร้างความสัมพันธ์	4.60	0.60	มาก	3
2	ด้านการนำการเปลี่ยนแปลง	4.51	0.61	มาก	4
3	ด้านการสร้างทีม	4.66	0.47	มาก	2
4	ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	4.34	0.63	มาก	5
5	ด้านการชักนำ จูงใจ โน้น้าวใจ	4.69	0.54	มาก	1
	ภาพรวม	3.80	0.24	มาก	

จากตารางที่ 1 แสดงว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.80, S.D.= 0.24) เมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการชักนำ จูงใจ โน้มน้าวใจ ($\overline{X}$ = 4.69, S.D. = 0.54) รองลงมาคือ ด้านการสร้างทีม ($\overline{X}$ = 4.66, S.D. = 0.47) และด้านการสร้างความสัมพันธ์ ($\overline{X}$ = 4.60, S.D. = 0.60) ตามลำดับ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ($\overline{X}$ = 4.34, S.D. = 0.63)

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาใน ศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ผู้บริหารสถานศึกษา		ครูผู้สอน		t	p-value
		$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1	ด้านการสร้างความสัมพันธ์	4.63	0.63	4.59	0.59	0.54	0.58
2	ด้านการนำการเปลี่ยนแปลง	4.60	0.63	4.47	0.59	1.72	0.08
3	ด้านการสร้างทีม	4.59	0.49	4.69	0.46	-1.90	0.05
4	ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	4.39	0.49	4.32	0.68	0.86	0.39
5	ด้านการชักนำ จูงใจ โน้มน้าวใจ	4.70	0.48	4.69	0.56	0.28	0.97
	ภาพรวม	3.81	0.24	3.79	0.24	0.70	

จากตารางที่ 2 แสดงว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีตำแหน่งต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำ ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม ศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน

รายการ	แหล่งความ	SS	df	MS	F	p-value

	แปรปรวน					
ด้านการสร้างความสัมพันธ์	ระหว่างกลุ่มภายในกลุ่ม	0.93	2	0.46	1.28	0.27
	กลุ่ม	116.18	319	0.36		
	รวม	117.11	321			
ด้านการนำการเปลี่ยนแปลง	ระหว่างกลุ่มภายในกลุ่ม	1.17	2	0.58	1.56	0.21
	กลุ่ม	119.27	319	0.37		
	รวม	120.45	321			
ด้านการสร้างทีม	ระหว่างกลุ่มภายในกลุ่ม	0.16	2	0.80	0.35	0.70
	กลุ่ม	71.61	319	0.22		
	รวม	71.77	321			
ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	ระหว่างกลุ่มภายในกลุ่ม	0.83	2	0.41	1.03	0.35
	กลุ่ม	127.90	319	0.40		
	รวม	128.73	321			
ด้านการชักนำจูงใจ โน้มน้าวใจ	ระหว่างกลุ่มภายในกลุ่ม	0.08	2	0.04	0.01	0.98
	กลุ่ม	93.72	319	0.29		
	รวม	93.78	321			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่มภายในกลุ่ม	0.47	2	0.02	0.37	0.68
	กลุ่ม	19.75	319	0.06		
	รวม	19.80	321			

จากตารางที่ 3 แสดงว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมไม่แตกต่าง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

รายการ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value
ด้านการสร้างความสัมพันธ์	ระหว่างกลุ่มภายในกลุ่ม	0.93	2	0.46	1.28	0.27
	กลุ่ม	116.18	319	0.36		
	รวม	117.11	321			
ด้านการนำการเปลี่ยนแปลง	ระหว่างกลุ่มภายในกลุ่ม	1.17	2	0.58	1.56	0.21
	กลุ่ม	119.27	319	0.37		
	รวม	120.45	321			
ด้านการสร้างทีม	ระหว่างกลุ่มภายในกลุ่ม	0.16	2	0.80	0.35	0.70
	กลุ่ม	71.61	319	0.22		
	รวม	71.77	321			
ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	ระหว่างกลุ่มภายในกลุ่ม	0.83	2	0.41	1.03	0.35
	กลุ่ม	127.90	319	0.40		
	รวม	128.73	321			
ด้านการชักนำจูงใจ โน้มน้าวใจ	ระหว่างกลุ่มภายในกลุ่ม	0.08	2	0.04	0.01	0.98
	กลุ่ม	93.72	319	0.29		
	รวม	93.78	321			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่มภายในกลุ่ม	0.47	2	0.02	0.37	0.68
	กลุ่ม	19.75	319	0.06		

รวม	19.80	321

จากตารางที่ 4 แสดงว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่าง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก สูงที่สุด คือ ด้านการชักนำ จูงใจ โน้มน้าวใจ รองลงมา คือ ด้านการสร้างทีม ด้านการสร้างความสัมพันธ์ ด้านการนำการเปลี่ยนแปลง ตามลำดับ ต่ำที่สุด คือ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

ผลการปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา พบว่า ไม่แตกต่างกัน เพราะผู้บริหารมีภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 มีความกล้า ไม่ยึดติดกับหลักการหรือข้อจำกัดเดิม ให้ความสำคัญในการชักนำ จูงใจ โน้มน้าวใจ เพื่อให้ทุกคนทำงานอย่างมีความสุข เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมใน การวางแผนและเสนอแนะในการทำงาน บุคลากรในสถานศึกษาเกิดการยอมรับ เชื่อมั่น ศรัทธา มีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมายขององค์กรที่ชัดเจน ทำให้ครูผู้สอนทำงานได้อย่างมีทิศทางและบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับ อัจฉรา โพธิ์อ้น (2558) ได้ทำการวิจัย เรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่การปฏิบัติงาน พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับ บุญส่ง กรุงชาลี (2561) ได้ทำการวิจัย เรื่องทักษะการบริหารในศตวรรมที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาและขนาดของสถานศึกษา พบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ทั้ง 5 ด้านได้ดังนี้

1. ด้านการสร้างความสัมพันธ์ สร้างความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งกับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอก สร้างความไว้วางใจโดยการสื่อสารอย่างเปิดเผย เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและนำมาพิจารณา เข้าใจ และเห็นอกเห็นใจในปัญหาของผู้อื่น สร้างเครือข่ายความร่วมมือ และเมื่อเกิดปัญหาให้แก้ปัญหา ทันทีโดยให้ความยุติธรรม แก่ทุกคน มั่นคง ไม่หูเบา ไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินปัญหา มีความเป็นกัลยาณมิตรในการปฏิบัติงานร่วมกับบุคลากรภายในและบุคคลภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการนำการเปลี่ยนแปลง มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน กระตุ้นให้บุคลากรวิเคราะห์ปัญหาอย่างรอบด้าน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย ส่งเสริมการคิดอย่างสร้างสรรค์ สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง โดยการเปิดโอกาสให้บุคลากรกล้าแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะ สื่อสารให้บุคลากรเข้าใจถึง ความจำเป็น เหตุผลและประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลง เป็นนักคิด นักพัฒนาที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก มีการริเริ่มสิ่งต่าง ๆ รวมถึงความรวดเร็วในการปฏิบัติงาน

3. ด้านการสร้างทีม สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการทำงานเป็นทีม กำหนดเป้าหมายในการทำงาน ให้ชัดเจน กำหนดหน้าที่และภาระงานของแต่ละคนตามความสามารถ ตำแหน่ง และประสบการณ์ มองหาจุดเด่น ของแต่ละคนทั้งในเรื่องการทำงานและทัศนคติต่าง ๆ เปิดใจต่อกัน ตรงไปตรงมาและจริงใจระหว่างกัน ยอมรับข้อ เสนอแนะแล้วนำมาปรับปรุงตนเอง

4. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ติดตามเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ ฝึกใช้เทคโนโลยี ในการทำงานจริง ใช้โปรแกรมต่าง ๆ สร้างสื่อการสอนดิจิทัล เข้าร่วมอบรมสัมมนาเกี่ยวกับเทคโนโลยี ส่งเสริม ให้ความสำคัญและสนับสนุนการนำเทคโนโลยีมาใช้ในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ มอบหมายงาน ติดต่อสื่อสาร แจ้งข่าวสารภายในและภายนอกองค์กรผ่านทาง Line และทางโทรศัพท์ จัดหา จัดสรรงบประมาณซื้อคอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ค ไว้บริการนักเรียนและอำนวยความสะดวกให้ครูในการทำงานและจัดการเรียนการสอนครบทุกห้องใช้ Social Network ได้แก่ Facebook / Webpage / Line ในการติดต่อ สื่อสาร ประชาสัมพันธ์ แจ้งข่าวสารของโรงเรียน ให้บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนทราบ ใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน เพื่อความสะดวก รวดเร็ว และเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารงาน

5. ด้านการชักนำ จูงใจ โน้มน้าวใจ สร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้บุคลากรทุกคนทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ บริหารงานแบบกัลยาณมิตร สร้างความคุ้นเคยความเป็นกันเองในการทำงาน ให้อิสระในการปฏิบัติงานไม่ใช้วิธีบังคับ เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ร่วมทำงาน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ลดความขัดแย้งภายในองค์กร มีการกระตุ้น ในทางบวก หลีกเลี่ยงการกระตุ้นในทางลบ

ผลักดันให้บุคลากรทำงาน ด้วยความรัก และความรู้สึกสนุกกับงานที่ทำอยู่หรือรู้สึกว่าตัวเองมีค่ามากขึ้นเมื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ บริหารงานให้ทุกคนรู้สึกว่าทุกคนมีความสำคัญ พิจารณาความดีความชอบจากผลการปฏิบัติงาน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัย เรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำ นักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญมา อภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านการชักนำ จูงใจ โน้มน้าวใจ รองลงมา คือ ด้านการสร้างทีม และด้านการสร้างความสัมพันธ์ ตามลำดับ ด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ภาวะผู้นำ เป็นส่วนหนึ่งของสมรรถนะในการเป็นผู้บริหารที่ได้กำหนดไว้ในสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา อีกทั้งผู้บริหาร ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากคู่มือ เข้ารับการอบรมและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ มีการปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ควบคุมมาเป็นผู้นำในการปฏิบัติ มองปัญหาอย่างเข้าใจ เป็นนักคิดนักวางแผน กล้าคิด กล้าตัดสินใจ รับผิดชอบในสิ่งที่ตนตัดสินใจ แก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม มีวิธีการโน้มน้าวใจให้ผู้ร่วมงานมีแรงบันดาลใจและกำลังใจในการทำงาน ยึดหลักการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างทีมงานที่แข็งแกร่ง เน้นการสร้างความสัมพันธ์เพื่อให้ทุกคนทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต ตระหนักถึงความจำเป็นในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ และพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 ให้ให้สอดคล้องกับความต้องการในการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยนิศาชล นามสาย และคณะ (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่องสมรรถนะผู้บริหารโรงเรียนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธรเขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะผู้บริหารโรงเรียนในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงสุด คือ ด้านการพัฒนาตนเอง และด้านที่มีระดับความต้องการต่ำสุด คือ ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม และยังสอดคล้องกับ อรสา มาสิงห์ (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ทักษะมนุษยสัมพันธ์ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ทักษะการจูงใจ

1.1 ด้านการชักนำ จูงใจ โน้มน้าวใจ พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารสร้างศรัทธาโดยแสดงให้ประจักษ์ว่ามีความจริงใจ หรือมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น อาจทำโดยการให้สัญญาและแสดงให้เห็นว่าสามารถดำเนินการให้เป็นจริงได้ สร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วมว่าเป็น พรรคพวกเดียวกัน ใช้หลักจิตวิทยาในการโน้มน้าวใจ เพราะทำให้ผู้ถูกโน้มน้าวใจภูมิใจว่าตนได้เลือกเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของอรสา มาสิงห์ (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา พบว่า ทักษะการจูงใจอยู่ในระดับมาก

1.2 ด้านการสร้างทีม พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารได้กำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจนให้ทุกคนทราบ ทำให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่เสียเวลาไปกับเรื่องที่ไม่นำไปสู่เป้าหมาย เป้าหมายที่ดีต้องมีความเฉพาะเจาะจง วัดผลได้ชัดเจน ทำได้จริง สมเหตุ สมผล กำหนดกฎระเบียบ และขอบข่ายหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดการทำงานที่เป็นระบบ มีการเคารพซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของบุญส่ง กรุงชาลี (2561) ได้ทำการวิจัย เรื่องทักษะการบริหารในศตวรรมที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทักษะด้านการทำงาน เป็นทีม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.3 ด้านการสร้างความสัมพันธ์ พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน ช่วยเหลือเกื้อกูล สามัคคี ร่วมหัวจมท้ายเผชิญกับทุกสถานการณ์ เกิดความเชื่อใจระหว่างกันช่วยให้การร่วมมือประสบความ สำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรสา มาสิงห์ (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา พบว่า ทักษะมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก

1.4 ด้านการนำการเปลี่ยนแปลง พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารมีการทบทวนวิสัยทัศน์ ปรับกลยุทธ์และวิธีการบริหารจัดการขององค์กรใหม่ ปรับโครงสร้างองค์กร ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ขององค์กรที่ตั้งไว้ เปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของตนเอง โดยเน้นความยืดหยุ่น การมีส่วนร่วม การช่วยเหลือและสนับสนุน เป็นผู้ฝึกสอนและอำนวยความสะดวก สอดคล้องกับงานวิจัยของวิรวรรณ จิตต์ปราณี และชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต

2 พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

1.5 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารนำความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างหรือจัดการสารสนเทศอย่างเป็นระบบและรวดเร็ว โดยอาศัยเทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งทำให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม เกิดการกระจายโอกาสและเพิ่มช่องทางเลือกในการรับรู้ข่าวสารให้มากขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของนิศาชล นามสาย และคณะ (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่องสมรรถนะผู้บริหารโรงเรียน ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธรเขต 1 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมมีค่าต่ำที่สุด

2. ผลการปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารมีภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 มีความกล้าไม่ยึดติดกับหลักการหรือข้อจำกัดเดิม ให้ความสำคัญในการชักนำ จูงใจ โน้มน้าวใจ เพื่อให้ทุกคน ทำงานอย่างมีความสุข นำหลักการปกครองมาใช้ในการบริหารงานจึงทำให้ครูทุกคนเข้าใจถึงบทบาทของการบริหารให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดความพึงพอใจ เกิดความสุขในการทำงาน ส่งผลให้การทำงานของสถานศึกษาประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยอัจฉรา โพธิ์อ้น (2558) ได้ทำการวิจัย เรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่การปฏิบัติงาน พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

3. ผลการปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารมีการกำหนดเป้าหมาย กำหนดหน้าที่ตามภาระงาน มองหาจุดเด่นของแต่ละคนตามความสามารถ เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนและเสนอแนะในการทำงาน ทำให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดการยอมรับ เชื่อมั่น ศรัทธา มีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยบุญส่ง กรุงชาลี (2561) ได้ทำการวิจัย เรื่องทักษะการบริหารในศตวรรมที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาและขนาดของสถานศึกษา พบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน

4. ผลการปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารมีเป้าหมายในการทำงาน มีขอบข่าย หน้าที่ที่กำหนดไว้ชัดเจน การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำ มีเป้าหมายขององค์กรที่ชัดเจน ทำให้ครูผู้สอนทำงานได้อย่างมีทิศทางและบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับงานวิจัย ไกรศร เจียมทอง (2561) ได้ทำการวิจัย เรื่องทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 จำแนกตามสถานภาพ และขนาดสถานศึกษา พบว่า โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และยังสอดคล้องกับรัตนา เหลืองาม (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรีเขต 1 เมื่อจำแนกตามขนาดของสถานศึกษา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก

5. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 มี 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการสร้างความสัมพันธ์ สร้างความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งกับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอก สร้างความไว้วางใจโดยการสื่อสารอย่างเปิดเผย เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและนำมาพิจารณา เข้าใจและเห็นอกเห็นใจในปัญหาของผู้อื่น สร้างเครือข่ายความร่วมมือ และเมื่อเกิดปัญหาให้แก้ปัญหาทันที โดยให้ความยุติธรรมแก่ทุกคน มั่นคง ไม่หูเบา ไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินปัญหา มีความเป็นกัลยาณมิตรในการปฏิบัติงานร่วมกับบุคลากรภายในและบุคคลภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ด้านการนำการเปลี่ยนแปลง มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน กระตุ้นให้บุคลากรวิเคราะห์ปัญหาอย่างรอบด้านและหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย ส่งเสริมการคิดอย่างสร้างสรรค์ สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงโดยการเปิดโอกาสให้บุคลากรกล้าแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะ สื่อสารให้บุคลากรเข้าใจถึงความจำเป็น เหตุผลและประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลง เป็นนักคิด นักพัฒนาที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก มีการริเริ่มสิ่งต่าง ๆ รวมถึงความรวดเร็วในการปฏิบัติงาน 3) ด้านการสร้างทีม สร้างวัฒน ธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการทำงานเป็นทีม กำหนดเป้าหมายในการทำงานให้ชัดเจนและเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้บรรลุความสำเร็จตามภารกิจ กำหนดหน้าที่และภาระงานของแต่ละคนตามความสามารถ ตำแหน่ง และประสบการณ์ มองหาจุดเด่นของแต่ละคนทั้งในเรื่องการทำงานและทัศนคติต่าง ๆ เปิดใจต่อกัน ตรงไปตรงมาทั้งในเรื่องของงานและความจริงใจระหว่างกัน ยอมรับข้อเสนอแนะแล้วนำมาปรับปรุงตนเอง 4) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ติดตามเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง กับการศึกษาอย่าง

สม่ำเสมอ ฝึกใช้เทคโนโลยีในการทำงานจริง ใช้โปรแกรมต่าง ๆ สร้างสื่อการสอนดิจิทัล เข้าร่วมอบรมสัมมนาเกี่ยวกับเทคโนโลยี ส่งเสริมให้ความสำคัญและสนับสนุนการนำ เทคโนโลยีมาใช้ในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ มอบหมายงาน ติดต่อสื่อสาร แจ้งข่าวสารภายใน และภายนอกองค์กรผ่านทาง Line และทางโทรศัพท์ จัดหา จัดสรรงบประมาณซื้อคอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ค ไว้บริการนักเรียนและอำนวยความสะดวกให้ครูในการทำงานและจัดการเรียนการสอนครบทุกห้อง ใช้ Social Network ได้แก่ Facebook / Webpage / Line ในการติดต่อ สื่อสาร ประชาสัมพันธ์แจ้งข่าวสารของโรงเรียนให้บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนทราบ ใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน เพื่อความสะดวก รวดเร็ว และเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารงาน 5) ด้านการชักนำ จูงใจ โน้มน้าวใจ สร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้บุคลากรทุกคนทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ บริหารงานแบบกัลยาณมิตร สร้างความคุ้นเคยความเป็นกันเองในการทำงาน ให้อิสระในการปฏิบัติงานไม่ใช้วิธีบังคับ เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ร่วมทำงาน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ลดความขัดแย้งภายในองค์กร มีการกระตุ้นในทางบวก หลีกเลี่ยงการกระตุ้นในทางลบ ผลักดันให้บุคลากรทำงานด้วยความรัก และความรู้สึกสนุกกับงานที่ทำอยู่หรือรู้สึกว่าตัวเองมีค่ามากขึ้นเมื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ บริหารงานให้ทุกคนรู้สึกว่าทุกคนมีความสำคัญ พิจารณาความดีความชอบจากผลการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับนักวิชาการ พัชรา วาณิชวศิน (2560) กล่าวว่า กระบวนการที่ผู้นำโน้มน้าวและใช้อิทธิพล อำนาจ/บารมี ต่อคน ผู้ตาม/ผู้อื่น ผ่านสายสัมพันธ์อันเหนียวแน่นด้วยความไว้วางใจและให้การสนับสนุนตามความเหมาะสมของบริบทที่เป็นอยู่เพื่อบรรลุตามเป้าหมายขององค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของพระพลากร สุมังคโล และคณะ (2561) ได้ทำการวิจัย เรื่องภาวะผู้นำท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21 พบว่า ท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องเป็นพลวัตร การที่รัฐหรือประเทศจะดำรงอยู่ได้นั้นจำเป็นต้องจัดตั้งองค์กรเพื่อปกป้อง คุ้มครองอธิปไตยและคนในสังคม ได้แก่ องค์กรทางปกครองการบริหารท้องถิ่นก็เช่นกันต้องมีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำสูงเพื่อนำพาองค์การทางการปกครองส่วนท้องถิ่นประสบความสำเร็จ และบรรลุผลตามภารกิจผู้นำต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 โดยรู้จักหาวิธีในการจัดการกับความหลากหลายที่มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ ผู้นำจะต้องมีการตัดสินใจที่รวดเร็วมากขึ้น เข้าใจถึงแนวทางใหม่ ๆ ยอมรับนวัตกรรมใหม่ ๆ เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีเข้าใจและเข้าถึงประชาชนมากขึ้น และสามารถนำแนวความคิดที่หลากหลายของประชาชนมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ร่วมกันให้ดียิ่งขึ้น คุณลักษณะ ของการเป็นผู้นำที่ดีต้องประกอบไปด้วยการมีความคิดสร้างสรรค์ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ให้เกียรติแก่ผู้ร่วมงาน มีการตัดสินใจที่ดีรัก ความยุติธรรม มีความรู้และสติปัญญา ตลอดทั้งวุฒิภาวะทางสติปัญญาที่ดี มีการติดตามงานอย่างสม่ำเสมอ เป็นผู้กล้ายอมรับผิด และสอดคล้องกับนิศาชล นามสาย และคณะ (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่องสมรรถนะผู้บริหารโรงเรียนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1 พบว่า ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม ควรพัฒนาให้ผู้บริหารให้มีสมรรถนะในการใช้เทคโนโลยีและสร้างนวัตกรรมในการบริหารงานทุกด้าน โดยจัดปัจจัยสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ได้รับการอบรมพัฒนาด้วยวิธีการที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการชักนำ จูงใจ โน้มน้าวใจ ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 จากผลการวิจัยพบว่า พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในประเด็นเรื่องของผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหารงานผ่านระบบ Internet ดังนั้น ผู้บริหารควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงการบริหารงานผ่านระบบ Internet ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3

2.2 ควรมีการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ ศุภสิริโรจน์. (2557). “กลยุทธ์การบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนดนตรีเอกชนนอกระบบ” **วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**

ไกรศร เจียมทอง. (2561). **ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

คัมภีร์พรรณ จันทร์แก้ว. (2554). **คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

ฐิติพร หงษ์โต. (2560). “รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่เพื่อก้าวสู่ประชาคม อาเซียน. **วารสารสารสนเทศ**.

นันทิยาภรณ์ หงส์เวียงจันทร์. (2560). “การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่มีประสิทธิผลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.**

นิศาชล นามสาย และคณะ. (2562). “สมรรถนะผู้บริหารโรงเรียนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธรเขต 1” **วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.**

บุญมา แพ่งศรีสาร. (2561). “คุณลักษณะผู้บริหารทางการศึกษาในยุคศตวรรษใหม่” **วารสาร มจร นครน่าน ปริทรรศน์.**

บุญส่ง กรุงชาลี. (2562). **ศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต.

ปรตี ประทุมสุวรรณ และคณะ. (2562). “กลยุทธ์การบริหารความเสี่ยงของโรงเรียนมัธยมศึกษา” **วารสารครุศาสตร์.**

พระพลากร สุมังฺคโล และคณะ. (2561). “ภาวะผู้นำท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21” **วารสารวิชาการกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.**

พัชรา วาณิชวศิน. (2560). **การพัฒนาภาวะผู้นำจากทฤษฎีสู่แนวปฏิบัติที่ดีและกรณีศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน.

พรสวัสดิ์ ศิรศาตนันท์. (2555). **ภาวะผู้นำทางการศึกษา.** จันทบุรี : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.รัตนา เหลืองาม. (2562). **ภาวะผู้นาของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหา บัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ราตรีศรี ไพรวรรณ และพฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์. (2556). “การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมาตรฐานสากล ระดับประถมศึกษา” **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอิสเทิร์นเอเชีย.**

รุ่งอรุณ หงส์เวียงจันทร์. (2560). “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตภาคตะวันตก” **วารสารสารสนเทศ**.

ลิปปนนท์ มั่งอะนะ. (2560). “ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในถิ่นทุรกันดานบนเขตพื้นที่สูง” **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.**

วณิชวรรณ รัตนจารุพิทักษ์. (2564). **ทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูในสหวิทยาเขตเบญจบูรพา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2.** วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

_____ (2564). “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2” **วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.**

วรวรรษ เทียมสุวรรณ และคณะ. (2562). “ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21” **วารสารวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต.**

วิรวรรณ จิตต์ปราณี และชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2562). “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2” **วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.**

วิบูล จุง. (2557). **แนวคิดเชิงกลยุทธ์ที่ควรมีสำหรับนักบริหาร.** ได้จาก : https://www.bloggang.com /mainblog.php. สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2567.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2555)**. แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารทางการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 8.

วิไลวรรณ พ่อค้าช้าง. (2564). **ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในสหวิทยาเขตปิยมิตร สังกัด**

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศศิรดา แพงไทย. (2559). “บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21” **วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย.**

สนุก สิงห์มาตร. (2560). **คุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรในศตวรรษที่ 21.** ในการประชุมวิชาการเสนอผลงานการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สัมมา รธนิธย์. (2556). **หลักทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ข้าวฟ่าง

สุวิมล ทองจำรัส และสจีพรรณ ทรรพวสุ. (2563). “ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4” **วารสาร มจร อุบล.**

สมคิด นาคขวัญ. (2561). **ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี.** วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3. (2567) **“ข้อมูลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3.”** ได้จาก : https://www.korat3.go.th/. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2567.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2570** กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

อรสา มาสิงห์. (2562). “ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21” **วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต.**

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2

THE DEVELOPMENT OF LEARNING ACHIEVEMENT AND SATISFACTION OF UPPER SECONDARY AND NON FORMAL EDUCATION STUDENTS FROM PARTICIPATING IN THE LEARNING ACTIVITIES USING THE JIGSAW 2 TECHNIQUE

กัญญาภัทร พงษ์อินวงษ์ [1],อนุกูล จินตรักษ์ [2]
วิทยาลัยนครราชสีมา
Kanyaphat ponginwong [1],Anukul Jintarax [2]
Nakhon Ratchasima College
Corresponding Author E-mail : 630402320063@nmc.ac.th[1], anukul.kku@gmail.com[2]

(Received : December 27, 2024; Edit : January 11, 2025; accepted : January 17, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม ของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน และ 2) เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักศึกษาตอนปลายศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 โดยใช้รูปแบบการวิจัย One – Group Pretest-Posttest Design กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาสังคมศึกษา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 25 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1).แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 จำนวน 6 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง รวม 18 ชั่วโมง 2).แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ และ 3).แบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และการทดสอบสมมุติฐานด้วย t-test

ผลการวิจัยพบว่า 1). ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาสังคมศึกษา เรื่อง การพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม ของนักศึกษาตอนปลาย โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค จิ๊กซอว์ 2 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 2). ความพึงพอใจของนักศึกษาตอนปลาย ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค จิ๊กซอว์ 2 โดยภาพรวมพบว่านักศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57

คำสำคัญ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2

ABSTRACT

The objectives of this study are 1). to compare the academic achievement of the upper secondary and non-formal education students at Non-formal and Informal Education Center in the subject of personal, community and social development and 2) To study the satisfaction level of high school students at the Non-Formal and Informal Education Center, Phayakkaphumepisai District. towards organizing cooperative learning activities using the Jigsaw 2 technique using the One – Group Pretest-Posttest Design research model. The sample group consisted of high school students. Center for Non-Formal and Informal Education Phayakkaphumepisai District MahaSarakham Province Who are registered to study in the social studies course, semester 2, academic year 2021, totaling 25 people, which were obtained by means of cluster random sampling (Cluster Random Sampling).The tools used in the study comprised of 1).6 cooperative learning plans which took 3 hrs. of instructional time each to finish, totaling 16 hours, 2). A 30 – item, multiple-choice social studies learning achievement test and 3). Student satisfaction measure High school level towards cooperative learning activities, jigsaw technique 2. Statistics used in data analysis include percentage, mean $\overline{X}$ standard deviation (S.D) and hypothesis testing with t-test.

The results of the research found that : 1) academic achievement Social studies subject: Self-development, community, and society for upper-level students. Using cooperative learning activities using the Jigsaw 2 technique, after class was higher than before class, with statistical significance at the .05 level. Of 2) Satisfaction of high school students towards organizing collaborative learning activities using the Jigsaw 2 technique. Overall, it was found that students were at the highest level of satisfaction. ($\overline{X}$ = 4.57)

Keywords : Learning Achievement, jigsaw – 2 Cooperative Learning Technique Activity

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคที่โลกมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ขึ้น เพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ได้เป็นอย่างดี ครูจึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีทักษะในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างสมบูรณ์ นักเรียนจึงต้องมีการพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถ และมีทักษะที่จำเป็นในหลายๆด้าน เช่น ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ทักษะการร่วมมือ ทักษะการสื่อสาร การมีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความรับผิดชอบ การปรับตัว ภาวะผู้นำ เป็นต้น เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่การเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ในอนาคตต่อไป (วิจารณ์ พานิช, 2555, น.16-21)

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ 2551 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พุทธศักราช 2551 ขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันของบุคคลที่อยู่นอกระบบโรงเรียนและเพื่อให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย,2553,น.5) ในการจัดการเรียนรู้สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จึงได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 โดยมีแนวคิดความเชื่อพื้นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้ 1 การจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยปรัชญา “คิดเป็น” ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันในการคิดวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหาโดยเริ่มตั้งแต่รวบรวมและวิเคราะห์สภาพปัญหารวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ข้อมูล 3 ด้าน คือ ข้อมูลด้านตนเอง ข้อมูลด้านวิชาการ และข้อมูลด้านสังคมสิ่งแวดล้อม มาใช้ในกระบวนการคิดวิเคราะห์ และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา แล้วนำมาตัดสินใจโดยอาศัยการพิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อนำความรู้ที่ได้นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพได้ 2 จัดกระบวนการเรียนรู้ดำเนินการตามแนวการจัดการศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ 2545 โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ดังนั้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องจัดสาระการเรียนรู้และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลการเรียนรู้ในสาระต่างๆ จึงมีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลายให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้ใช้หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่มุ่งจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองอุดมการณ์การจัดการศึกษาตลอดชีวิต และการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตามหลักปรัชญา “คิดเป็น” เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตและสังคมที่มีการบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรม ศีลธรรม และวัฒนธรรม มุ่งสร้างพื้นฐานการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และพัฒนาความสามารถเพื่อการทำงาน โดยให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมจัดการศึกษาให้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน และสามารถตรวจสอบได้ว่า การศึกษานอกระบบเป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตและสังคมสามารถพึ่งพาตนเองได้ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของบุคคลที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์จากการทำงานและการประกอบอาชีพ โดยการกำหนดสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ให้ความสำคัญกับการพัฒนากลุ่มเป้าหมายด้านจิตใจให้มีคุณธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ สร้างภูมิคุ้มกัน สามารถจัดการกับองค์ความรู้ ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีโรงเรียนสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สร้างภูมิคุ้มกันตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งคำนึงถึงธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้ที่อยู่นอกระบบ และสอดคล้องกับสภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการสื่อสาร (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย,2553 : 1-2)

การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (Non - Formal Education) เป็นการจัดการศึกษาที่จัดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาความรู้ ความสามารถของคนที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียนโดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตตามมาตรฐานของสังคมซึ่งเป็นสิทธิที่ทุกคนควรได้รับ เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาชุมชนและสังคม โดยมีการออกแบบหลักสูตร วิธีการเรียน การสอน การวัดประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย วิธีจัดการศึกษาจึงยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนโดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการและความถนัดของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย,2553,น.4-5)

การจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 โดยมีการจัดสาระการเรียนรู้ในแต่ละระดับการศึกษาให้เหมาะสมกับ

กลุ่มเป้าหมายแต่ละระดับโดยสาระการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 5 สาระดังนี้ 1 สาระทักษะการเรียนรู้ เป็นสาระที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการความรู้ การคิดและการวิจัยอย่างง่าย 2 สาระการเรียนรู้พื้นฐาน สาระการเรียนรู้พื้นฐานเป็นสาระเกี่ยวกับภาษาและสื่อสาร คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี 3 สาระการประกอบอาชีพ สาระการประกอบอาชีพเป็นสาระเกี่ยวกับการมองเห็นช่องทางในการตัดสินใจที่จะประกอบอาชีพมีทักษะในการประกอบอาชีพ และการจัดอาชีพอย่างมีคุณธรรมเพื่อพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น 4 สาระทักษะการดำเนินชีวิต เป็นสาระเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สุขศึกษาพลศึกษา และศิลปศึกษา 5 สาระการพัฒนาสังคม เป็นสาระเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี หน้าที่พลเมือง และการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ,2553,น.3)

ปัญหาการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่เรียนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ลงทะเบียนเรียนนั้นที่ผ่านมาพบว่าใน ปีการศึกษา 2564 พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยสาระความรู้พื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รายวิชาสังคมศึกษา เรื่องการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน จากสภาพปัญหา ผู้วิจัย ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น โดยผู้วิจัยได้มีการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค จิ๊กซอว์ 2 ซึ่งเป็นการจัดให้ผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันโดยการแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 4-5 คน เรียนรู้ร่วมกันโดยแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มแบ่งหัวข้อในการศึกษาคนละหัวข้อ และสมาชิกที่ศึกษาหัวข้อเดียวกันของกลุ่มที่ไปศึกษาและอภิปรายร่วมกันจนเกิดความเข้าใจดีแล้วจึงกลับไปรายงานผลให้สมาชิกในกลุ่มฟังทีละหัวข้อจนครบถ้วน จากนั้นในแต่ละกลุ่มช่วยกันสรุปเป็นแผนผังความคิดและตอบตอบคำถามในแต่ละหัวข้อ เมื่อจบบทเรียนครูจะทำการทดสอบความรู้และให้รางวัลเป็นการเสริมแรง ด้วยเหตุนี้จึงมีการพัฒนาการสอนโดยการจัดการเรียนรู้แบบเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 ของนักศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

คำถามการวิจัย

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรูปแบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 จะทำให้นักศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนหรือไม่

2. ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค จิ๊กซอว์ 2 อยู่ในระดับใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม ของนักศึกษาตอนปลาย โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค จิ๊กซอว์ 2

2. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2

กรอบแนวคิดการวิจัย

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 เขียนกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

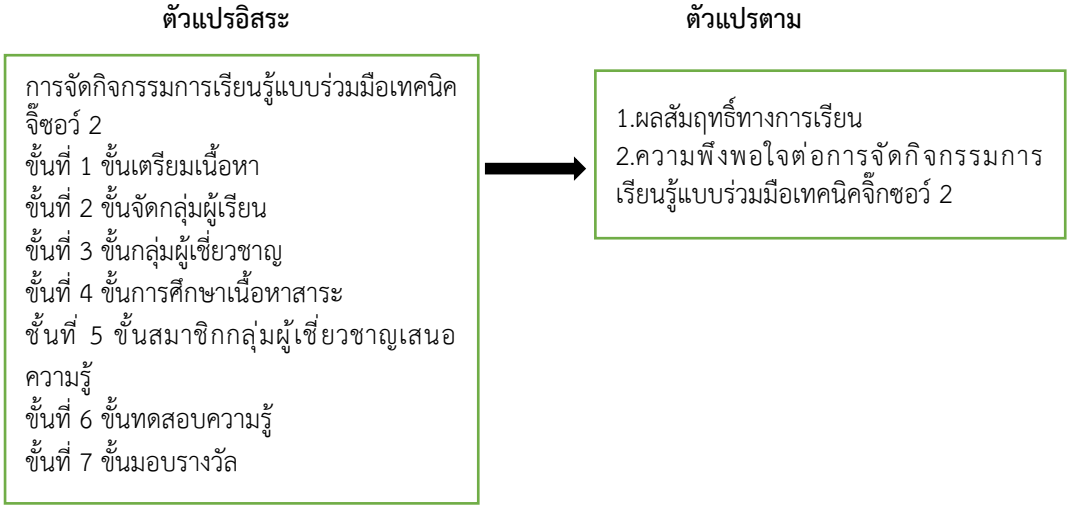

สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

2. นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 อยู่ในระดับมากที่สุด

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักศึกษาหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดมหาสารคาม ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 1,790 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่นักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ตำบลหนองบัวแก้ว จำนวนนักศึกษา 25 คน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

เนื้อหาวิชา

เนื้อหาวิชาในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาจากสาระการพัฒนาสังคม รายวิชาสังคมศึกษา เรื่อง การพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ซึ่งประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 6 แผน ดังนี้

แผนจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง การพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม จำนวน 3 ชั่วโมง

แผนจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ข้อมูลตนเอง ครอบรัว ชุมชน สังคม จำนวน 3 ชั่วโมง

แผนจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง การจัดเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 3 ชั่วโมง

แผนจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม จำนวน 3 ชั่วโมง

แผนจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง เทคนิคการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน จำนวน 3 ชั่วโมง

แผนจัดการเรียนรู้ที่ 6 เรื่อง บทบาท หน้าที่ของผู้นำ / สมาชิกที่ดีของชุมชน สังคม จำนวน 3 ชั่วโมง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา เรื่อง การพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคมโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค จิ๊กซอว์ 2 จำนวน 6 แผน ใช้เวลาสอนแผนละ 3 ชั่วโมง รวมใช้เวลา 18 ชั่วโมง

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา เรื่องการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม เป็นแบบทดสอบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

3. แบบสอบถามเพื่อวัดระดับความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค จิ๊กซอว์ 2 โดยใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด
4 หมายถึง พึงพอใจมาก
3 หมายถึง พึงพอใจปานกลาง
2 หมายถึง พึงพอใจน้อย
1 หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย มีขั้นตอนการสร้างและดำเนินการตามลำดับ ดังนี้
แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค จิ๊กซอว์ 2 ผู้วิจัยจัดดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.1 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 คำอธิบายรายวิชา มาตรฐานตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อทราบโครงสร้าง อัตราเวลา มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ต่อไป

1.2 ศึกษาทฤษฎี หลักการและแนวคิดในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ และวิธีการสอน จากเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ขั้นที่ 2 ดำเนินการ

2.1 ศึกษาทฤษฎีหลักการในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ และแนวการสอนหรือกิจกรรมที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เรื่อง การพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

2.2 เขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 6 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง ใช้เวลาสอน 18 ชั่วโมง ซึ่งประกอบด้วยแผนการเรียนรู้ จำนวน 6 แผน ดังนี้

แผนจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง การพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม จำนวน 3 ชั่วโมง
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ข้อมูลตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม จำนวน 3 ชั่วโมง
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง การจัดเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 3 ชั่วโมง
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม จำนวน 3 ชั่วโมง
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง เทคนิคการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน จำนวน 3 ชั่วโมง
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 6 เรื่อง บทบาท หน้าที่ของผู้นำ / สมาชิกที่ดีของชุมชน สังคม จำนวน 3 ชั่วโมง

ขั้นที่ 3 การหาคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้

3.1 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาสาระมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้แกนกลางกิจกรรมการเรียนรู้ วัดผลประเมินผล ในทุกแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอ

แนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

3.2 นำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้อง โดยใช้แบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ คือ เหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง และเหมาะสมน้อยที่สุด โดยกำหนดเกณฑ์ความเหมาะสมระดับมากขึ้นไป คือ ได้ค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เท่ากับ 4.98 ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด หลังจากนั้นนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องเป็นฉบับสมบูรณ์ก่อนที่จะนำไปใช้จริง

3.3 ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของแผนที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการวัดผลและประเมินผลให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และจัดพิมพ์แผนการจัดการเรียนรู้ฉบับจริงเพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม แบบทดสอบปรนัย แบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือกจำนวน 30 ข้อ เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ วิชา สังคมศึกษา สค 31001 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้เกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยยึดกรอบสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรนอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ซึ่งผู้วิจัยได้มีกระบวนการสร้าง ดังนี้

1. ศึกษาเนื้อหาการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางสาระการเรียนรู้สาระวิชาสังคมศึกษา เรื่อง การพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม เพื่อสร้างแบบทดสอบ วิเคราะห์เนื้อหา สาระสำคัญ และตัวชี้วัด

2. ศึกษาวิธีการสร้างข้อสอบแบบเลือกตอบจากหนังสือ เอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบ

3. กำหนดจำนวนข้อสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ทั้งหมด 50 ข้อ ต้องการใช้จริง 30 ข้อ โดยมีสัดส่วนของข้อสอบ จำแนกตามระดับพฤติกรรมที่ต้องการวัดให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางที่ใช้จริง

4. นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนแกนกลาง แล้วนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อแนะนำของ อาจารย์ที่ปรึกษา

5. นำผลที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัดในแต่ละข้อกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางโดยใช้สูตร IOC (Index of Item Objective Congruence) แล้วคัดเลือกข้อสอบที่อยู่ในเกณฑ์ ความเที่ยงตรงทางเนื้อหาที่ใช้ได้โดยใช้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ถึง 1.00 พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.60 – 1.00 จำนวน 50 ข้อ (ดังภาคผนวก ฉ) โดยมีเกณฑ์การประเมินและการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

ให้ +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อสอบนั้นวัดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด

ให้ 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อสอบนั้นวัดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด

ให้ -1 เมื่อแน่ใจว่าข้อสอบนั้นไม่ได้วัดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด

6. นำแบบทดสอบที่ผ่านเกณฑ์ ไปทดลองใช้ (Try - Out) กับนักศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 25 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างซึ่งผ่านการเรียนรายวิชา การพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม

7. นำกระดาษคำตอบที่ได้มาตรวจให้คะแนนโดยให้ข้อถูกได้ 1 คะแนนข้อผิด หรือข้อไม่ตอบหรือตอบเกิน 1 ข้อ ได้ 0 คะแนน หลังจากการตรวจกระดาษคำตอบและรวบรวมคะแนนที่ได้แล้วนำคะแนนมาวิเคราะห์เพื่อหาคุณภาพของแบบทดสอบเป็นรายข้อ โดยคัดเลือกข้อสอบ จำนวน 30 ข้อ ได้ค่าความยากยากง่าย(p) และค่าอำนาจจำแนก(r) ของข้อสอบรายข้อ โดยใช้วิธีวิเคราะห์ตาม (บุญชม ศรีสะอาด.2553 : 97)

8. หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
โดยใช้สูตรของ (Lovett’s Method) ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด,2545,น.92)

9. จัดพิมพ์แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วจำนวน 30 ข้อ เป็นฉบับจริงเพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

แบบสอบถามความพึงพอใจ

แบบสอบถามความพึงพอใจ ของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 เรื่อง การพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นแบบ

ประเมินค่า 5 ระดับ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของ ลิเคิร์ท (Likert) (บุญชม ศรีสะอาด.2545 : 70 - 72)

2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวกับเจตคติและการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจสร้างแบบสอบถามวัดความพึงพอใจ แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีแบบวัดระดับความพึงพอใจ จำนวน 15 ข้อ มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

5 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด
4 หมายถึง พึงพอใจมาก
3 หมายถึง พึงพอใจปานกลาง
2 หมายถึง พึงพอใจน้อย
1 หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลระดับความพึงพอใจของคะแนนเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2541,น.103)

คะแนนเฉลี่ย	4.50-5.00	หมายถึง	พึงพอใจมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	3.50-4.49	หมายถึง	พึงพอใจมาก
คะแนนเฉลี่ย	2.50-3.49	หมายถึง	พึงพอใจปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	1.50-2.49	หมายถึง	พึงพอใจน้อย
คะแนนเฉลี่ย	1.00-1.49	หมายถึง	พึงพอใจน้อยที่สุด

3. นำแบบสอบถามวัดความพึ่งพอใจพร้อมแบบประเมินที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ หาความเที่ยงตรงในด้านเนื้อหาความสอดคล้องระหว่างแบบสอบถามต้องการวัด นำมาวิเคราะห์หาค่า ดัชนีความสอดคล้องโดยทำการเลือกแบบสอบถาม แล้วนำมาปรับปรุงแบบประเมินให้สมบูรณ์ โดยมีเกณฑ์ การให้ประเมินของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

+1 หมายถึง แน่ใจว่าแบบสอบถามความพึงพอใจสอดคล้องการวัด
0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าแบบสอบถามความพึงพอใจสอดคล้องการวัด
-1 หมายถึง แน่ใจว่าแบบสอบถามความพึงพอใจไม่สอดคล้องการวัด

4. นำแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 15 ข้อ ที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับนักศึกษาชั้นมัธยมศึกตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 25 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างและนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.97 (ภาคผนวก ฉ)

5. นำแบบสอบถามความพึงพอใจที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว จัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ทดลองกับนักศึกษาชั้นมัธยมศึกตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา เรื่องการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รายวิชาสังคมศึกษา เรื่องการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D	t	p
ก่อนเรียน	25	30	11.52	2.25	20.38*	.00
หลังเรียน	25	30	22.76	1.86		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า นักศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ตอนที่ 2 ระดับความพึงพอใจของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา เรื่องการพัฒนาตนเอง ชุมชน

และสังคม โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา เรื่องการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2

ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านเนื้อหา	4.58	0.63	มากที่สุด
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	4.59	0.50	มากที่สุด
ด้านการวัดและประเมินผลการเรียน	4.56	0.71	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน	4.57	0.61	มากที่สุด

ตารางที่ 2 ระดับความพึงพอใจของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา เรื่องการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 โดยภาพรวม พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 รองลงมา คือ ด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 และรองลงมาคือด้านการวัด และประเมินผลการเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ระดับความพึงพอใจของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา เรื่องการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์2 ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา เรื่องการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1.เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่โดยผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ เกิดความเข้าใจ และสามารถนำไปบูรณาการกับชีวิตประจำวันได้ และมีคุณสมบัติตรงกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดีคน เก่ง และมีความสุขทั้งทางกายและใจสอดคล้องกับการศึกษาของ ชนาธิป พรกุล (2551:16) จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เบญจากาญจน์ นามแก้ว (2551:94-100) ที่พบว่านักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการประเมินความพึงพอใจของนักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา เรื่องการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57 ; S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 รองลงมา คือ ด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 และรองลงมาคือด้านการวัดและประเมินผลการเรียน มีค่าเฉลี่ย

เท่ากับ 4.56 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับ ปฐมพงศ์ บานฤทัย (2550 : 1) ได้ทำการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Jigsaw) เรื่องการเมืองการปกครองสมัยอยุธยา สาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่านักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนการเรียนสูงขึ้น มีความพึงพอใจในการเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์2 ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การจัดการเรียนการสอนด้วยกิจกรรมเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 นั้นครูผู้สอนจะต้องอธิบาย เนื้อหา สาระการเรียนรู้ที่จะศึกษา เพื่อให้นักศึกษาสามารถเข้าใจ บทเรียน ได้เร็วขึ้น และกระตุ้นให้นักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนและมีเป้าหมายในการทำงานกลุ่ม

2. การจัดการเรียนการสอนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 ครู มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการทำงานกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับเพื่อนๆ มากขึ้นและส่งเสริมความกล้าแสดงออกของนักศึกษาในหมู่เพื่อน โดยเน้นส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น และยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน และมุ่งเน้นให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. การจัดการเรียนการสอนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 ควรกำกับดูแลเรื่องเวลาให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาให้ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำรูปแบบการเรียนการสอนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 มาบูรณาการร่วมกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ ในรายวิชาอื่นๆ เพื่อจะช่วยให้การเรียนการสอนมีคุณภาพและส่งผลให้นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

2. ควรมีการศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นวิธีการจัดการเรียนการสอนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ 2 เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับเนื้อหาในกลุ่มสาระการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม

เอกสารอ้างอิง

ชนาธิป พรกุล (2551:16) การออกแบบการสอน การบูรณาการ การอ่าน การคิดวิเคราะห์และการ. เขียน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด.(2541). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย 1.พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพฯ :สุรีวิริยาสาสน์.

_____. (2545). การวิจัยเบื้องต้น พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุรีวิริยาสาสน์.

_____. (2553 : 97) การวิจัยเบื้องต้น.พิมพ์ครั้งที่ 5.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สุรีวิริยาสาสน์.

เบญจากาญจน์ นามแก้ว (2551:94-100) การศึกษาพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและผลสัมฤทธิ์. ทางการเรียนการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 3 โดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์. ครุศาสตรมหาบัณฑิต ค.ม. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

ปฐมพงศ์ บานฤทัย (2550). การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิกซอว์ เรื่อง การเมือง การปกครองสมัยอยุธยา กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

วิจารณ์ พานิช.(2555). วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ภาคเหนือ.(2552). คู่มือการทำวิจัยอย่างง่าย. อุบลราชธานี : ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป:สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). แนวทางการดำเนินการ จัดการศึกษานอกโรงเรียน. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.

_____ (2552). แนวทางการนิเทศเพื่อการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กศน..กรุงเทพฯ : รังษีการพิมพ์

_____ (2553). คู่มือการปฏิบัติงาน ครู กศน. ตำบล. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.

_____ (2553). แนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.

_____ (2553). คู่มือการดำเนินงานหลักสูตร การศึกษานอกระบบระดับขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ : บริษัท จำกัด ไทยพลับบลิค เอ็คดูเคชั่น.

รูปแบบผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง

A MODEL OF ACHIEVEMENT IN PUBLIC WELFARE WORK OF THE SANGHA IN THE CENTRAL REGION SANGHA

พศิน สินมา[1], พระศรีวินยาภรณ์ ดร.[2]
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Pasin Sinma[1], Phra Srivinayaphon, Dr.[2]
Graduate School, Mahamakut Buddhist University
Corresponding Author E-mail: pasin.sinma69@gmail.com

(Received : January 3, 2025; Edit : January 14, 2025; accepted : January 17, 2025)

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลางมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง 2) เพื่อศึกษางานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง 3) เพื่อสร้างรูปแบบผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง 4) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “รูปแบบผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง” งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยคุณภาพเชิงเอกสาร เก็บข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ 21 รูป/คน วิเคราะห์เชิงเนื้อหาและนำเสนอเชิงพรรณาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง ได้แก่ 1) พุทธจริยา ทำให้การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เป็นไปอย่างมีระบบและส่งผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม 2) ทานบารมี แสดงให้เห็นถึงการเสียสละของพระสงฆ์เพื่อประโยชน์ของสังคม 3) สังคหวัตถุ ส่งเสริมให้การสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ และช่วยสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน 4) กัลยาณมิตรธรรม ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดและชุมชน ซึ่งผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์เกิดจากการบรรลุเป้าหมายของกิจกรรมโครงการที่มีการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

2. งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลางเป็นภารกิจสำคัญของพระสังฆาธิการที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อนจากภัยพิบัติสาธารณภัยต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน มี 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การสงเคราะห์ช่วยเหลือ ในยามปกติและยามวิกฤติ 2) การสนับสนุนเกื้อกูล เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน 3) การมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับชุมชนให้มีความมั่นคง 4) บูรณาการเครือข่าย คือการร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

3. รูปแบบผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลางประกอบด้วย 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบการสงเคราะห์ช่วยเหลือด้วยหลักพุทธจริยา 2) รูปแบบสนับสนุนเกื้อกูลด้วยหลักทานบารมี 3) รูปแบบมีส่วนร่วมพัฒนาด้วยหลักสังคหวัตถุ 4) รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายด้วยหลักกัลยาณมิตรธรรม โดยที่คณะสงฆ์มีแนวทางปฏิบัติงาน ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ตอบสนองความต้องการของบุคคล ชุมชน และสังคม เรียกว่า MAHATHERA MODEL

คำสำคัญ : ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงาน, สาธารณสงเคราะห์, คณะสงฆ์หนกลาง

ABSTRACT

The objectives of this research entitled “A Model of Achievement in Public Welfare Work of the Thai Sangha in the Central Region Sangha” were as follows: 1) to study the Buddhist principles that promote the achievement of public welfare work of the Central Sangha 2) to study the public welfare work of the Central Sangha 3) to create a model for the performance of public welfare work of the Central Sangha and 4) to present knowledge about “A Model of Achievement in Public Welfare Work of the Thai Sangha in the Central Region Sangha”. This is a documentary qualitative research by which all data were collected from Tipitaka, the Commentaries, other related research and 21 key informants from the in-depth interview. Its contents were presented by descriptive analysis method.

The result of research is found that :

1. Buddhist principles that promote the achievement of public welfare work of the Central Sangha are: 1) Buddhist conduct makes the Sangha public welfare work systematic and has a positive impact on society 2) Danaparami shows the sacrifice made by monks for the benefit of society 3) Sanghavatthu encourages the provision assistance by the Sangha to be appropriate to the situation and helps create unity in the community 4) Kalyanamitra Dhamma promotes good relationships between the temple and the community. The results of public welfare work caused by achieving the goals of the project activities that have been continuously developed and improved.

2. The public welfare work of the Central Sangha is considered an important mission of The Sangha to provide assistance to those experiencing suffering from disasters and various public calamities as well as to improve the quality of life and promoting the well-being of the people. It can be divided in to 4 types: 1) Assistance in normal times and crise, 2) Support to strengthen the community, 3) Participation in development, strengthening the potential of the community to be stable, 4) Network integration, which is cooperation with various agencies to increase operational efficiency.

3. The model achievement of public welfare work of the Central Sangha consists of 4 models: 1) model of assistance using Buddhist principles 2) model of support based on the principles of Dana parami 3) model of participation in development with the principles of Sanghavatthu 4) model of network integration with the principles of the Kalyanamitra Dhamma. The Sangha has guidelines for working to produce results that meet the needs of individuals, communities and society, which called the MAHATHERA MODEL.

Keywords: Achievement, Public Welfare, Central Sangha

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

งานสาธารณสงเคราะห์ในสมัยพุทธกาลมีจุดกำเนิดขึ้นในตอนที่พระพุทธองค์ได้สละเพศฆราวาส (ผู้ครองเรือน) และออกผนวชเพื่อหาแนวทางและวิธีปฏิบัติเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ จนกระทั่งตรัสรู้ในอริยสัจ 4 และประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ซึ่งหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อแนวคิดของนักบวชนอกพระพุทธศาสนาให้เป็นผู้ที่มีสัมมาทิฏฐิอีกทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์เป็นผู้ที่มีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนาอันประกอบด้วย อรหำ เป็นผู้ไกลกิเลส เป็นผู้ไหว้ควรบูชา สมฺมาสมฺพุทโธ เป็นผู้รู้ชอบเอง วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน เป็นผู้บริบูรณ์แล้วด้วยวิชชาและจรณะ สุคโต เป็นผู้ไปดีแล้ว โลกวิทู เป็นผู้ทรงรู้โลก อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ เป็นผู้ฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า สตฺถา เทวมนุสฺสานำ เป็นผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พุทฺโธ เป็นผู้เบิกบานแล้ว ภควา เป็นผู้จำแนกธรรม (พระศาสนโสภณ (จตฺตสลโล), 2564 : 11) ดังนั้นการสาธารณสงเคราะห์ในสมัยพุทธกาลจึงยังไม่ได้เป็นแบบแผน แต่มีลักษณะเป็นการกล่าวธรรมและสอนธรรมโดยพระพุทธองค์และพระสาวกโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลได้เกิดสติปัญญาและคิดพิจารณาแยกแยะในสิ่งที่เป็นกุศลและอกุศลจนนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง สมดังพุทธพจน์ที่ทรงตัสแก่พระสงฆ์ผู้ที่จะออกไปประกาศพระศาสนาว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” (ที.ม. 13/51/51)

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 22/2564 เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2564 เลขาธิการมหาเถรสมาคมเสนอว่า ตามมติมหาเถรสมาคมครั้งที่ 6/2559 เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2559 และมติมหาเถรสมาคมครั้งที่ 7/2559 เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2559 ได้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคมทั้ง 6 ฝ่าย ประกอบด้วย 1) ด้านปกครอง 2) ด้านศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแผ่ 5) ด้านสาธารณูปการ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ มหาเถรสมาคมมีสมเด็จพระมหาธีราจารย์ เป็นประธานกรรมการ พร้อมกับคณะกรรมการอีก 24 รูป/คน เพื่อให้การขับเคลื่อนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เกิดสัมฤทธิผล ตามอำนาจหน้าที่ทำกำหนดไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม (พระราชปัญญาวชิรากร, 2567 : 179)

คณะสงฆ์ได้มีการแบ่งเขตพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์หนกลางแบ่งออกเป็น 6 ภาค และมีพื้นที่ในความรับผิดชอบครอบคลุม 23 จังหวัด โดยมีลำดับการบังคับบัญชาตั้งแต่เจ้าคณะหนกลางลงมาถึงเจ้าอาวาสโดยงานสาธารณสงเคราะห์เป็นบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับที่จะต้องสนองนโยบายและปฏิบัติตามนโยบายเพื่อเข้าไปให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนทั้งในยามปกติและยามวิกฤตซึ่งอาจกล่าวได้ว่าคณะสงฆ์หนกลางเป็นศูนย์กลางและเป็นต้นแบบของงานสาธารณสงเคราะห์

งานสาธารณสงเคราะห์วัดและคณะสงฆ์ให้บริการตามความจำเป็นตามความต้องการของประชาชน บทบาทนี้มีความชัดเจนมากในสังคมชนบทที่อยู่ห่างไกลไม่ได้รับการบริการจากรัฐอย่างทั่วถึง เมื่อสังคมไทยเข้าสู่ยุคการพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในช่วง 2500 บทบาทงานสาธารณสงเคราะห์ถูกสถาบันใหม่ ๆ เข้ามาทำหน้าที่แทน การพัฒนาประเทศในยุคนี้เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจส่งผลทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม เกิดปัญหาความยากจน เกิดความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ การแก่งแย่งทำลายทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เสื่อมโทรมลง จนถึงช่วงทศวรรษ 2520 พระสงฆ์ส่วนหนึ่งได้เริ่มตื่นตัวต่อสถานการณ์ปัญหาความเดือดร้อนและปัญหาด้อยพัฒนาของประชาชน จึงได้มีการปลับเปลี่ยนบทบาทเชิงรุก โดยเริ่มเป็นฝ่ายออกไปหาประชาชน ไปร่วมพัฒนาและช่วยเหลือประชาชน โดยอาศัยกำลังของพระสงฆ์หรือโดยร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทั้งในเมืองและชนบท (พินิจ ลาภธนานนท์, 2562 : 42)

ดังนั้นจึงควรมีการถอดบทเรียนในกิจกรรมหรือโครงการที่ประสบผลสำเร็จ หรือมักจะเรียกกันว่าเป็นการถอดบทเรียนวิธีปฏิบัติงานที่ดี (best practice) อันเป็นแนวคิดทฤษฎีที่ก่อตัวจากทฤษฎีการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง โดยจุดมุ่งหมายหลักคือเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่องงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจึงมีความสำคัญเพราะเป็นแนวทางที่เน้นให้วัดเป็นที่พึ่งของสังคม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “รูปแบบผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง” เนื่องจากพบว่างานสาธารณสงเคราะห์ในปัจจุบันยังเผชิญกับปัญหาสำคัญ เช่น การขาดแคลนทรัพยากรในการนำไปสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ประสบภัย การดำเนินงานบางโครงการขาดความต่อเนื่อง รวมถึงการปรับวิธีการปฏิบัติงานของคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์สังคม ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติงานที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาเหล่านี้โดยผสมผสานหลักพุทธธรรมเข้าไปในกระบวนการทำงาน เพื่อเสริมสร้างความสุขแก่ชุมชนและนำไปสู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง
2. เพื่อศึกษางานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง
3. เพื่อสร้างรูปแบบผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง
4. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ รูปแบบผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง” มีกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

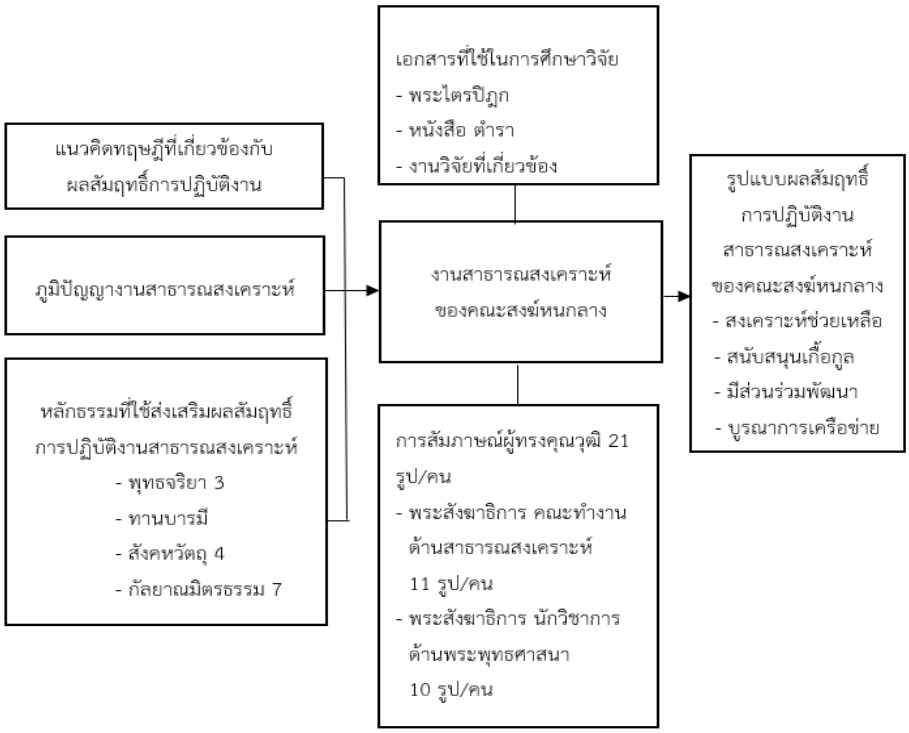

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในขั้นตอนดำเนินการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินงานตามแนวทางของงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์ (Qualitative Research Interview) โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 6 ขั้นตอน เพื่อหาข้อสรุปรูปแบบผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง ดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง เพื่อเป็นแนวทางวิเคราะห์การสร้างผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง ตลอดแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ และหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง จากหนังสือ เอกสาร บทความวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์ออนไลน์ งานวิจัย

2. ขั้นตอนที่ 2 ศึกษางานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง 4 ด้าน ประกอบด้วย การสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสนับสนุนเกื้อกูล การมีส่วนร่วมพัฒนา การบูรณาการเครือข่าย

3. ขั้นตอนที่ 3 จัดทำร่างรูปแบบการสร้างผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง

4. ขั้นตอนที่ 4 เก็บข้อมูลเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลางจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน 21 รูป/คน ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ คณะทำงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ จำนวน 11 รูป/คน กลุ่มที่ 2 พระสังฆาธิการ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 10 รูป/คน

5. ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยที่ได้มาจากแหล่งต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

6. ขั้นตอนที่ 6 กำหนดรูปแบบการสร้างผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง และกำหนดแนวทางการนำองค์ความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณาโวหาร มีลำดับขั้นตอนดำเนินงานวิจัยดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร

2) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างประกอบ

3) นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

4) สัมภาษณ์และเรียบเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวมถึงข้อมูลวิจัย

5) นำเสนอรูปแบบและผลการวิจัยที่ค้นพบต่อคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

6) เชิญคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์มาประชุมร่วมกัน เพื่อร่วมพิจารณาความเป็นไปได้ของรูปแบบและผลการวิจัยที่นำเสนอ

7) นำเสนอผลงานในการสัมมนาวิจัยนิพนธ์ (Pre-Submission) โดยมีคณะกรรมการตามที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนด เพื่อรับฟังการวิจารณ์ผลงาน (Public Hearing) และตอบข้อซักถามผู้สัมมนาเพื่อจะเป็นประโยชน์ในการปรับความสมบูรณ์ของดุษฎีนิพนธ์

8) เสนองานวิจัยฉบับสมบูรณ์เพื่อขอสอบป้องกันดุษฎีนิพนธ์ต่อบัณฑิตวิทยาลัย

ผลการวิจัย

1) หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลางผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมเป็นคำสอนที่พระพุทธองค์ได้ทรงสั่งสอนแก่เหล่าเวไนยสัตว์และสงเคราะห์ผู้คนในทุกระดับชนชั้น เพื่อให้เข้าถึงหลักธรรมที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์และการบรรลุพระนิพพาน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดหลักธรรมคำสอนดังกล่าว เพื่ออบรมและเผยแผ่ให้แก่ประชาชนมาตลอดทุกยุคสมัย ซึ่งหลักพุทธธรรมสามารถส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการสะท้อนถึงผลสำเร็จทั้งในระดับบุคคลและองค์กร การปฏิบัติงานที่มีผลสัมฤทธิ์สูงจะเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และดำเนินการอย่างมีระเบียบ โดยมีการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคอย่างมีประสิทธิผล ซึ่งส่งผลให้ทุกฝ่ายในองค์กรเข้าใจบทบาทของตนเองและทำงานร่วมกันไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานในภาพรวม การประเมินผลสัมฤทธิ์มักจะใช้เกณฑ์ที่หลากหลาย เช่น ความสำเร็จของโครงการเมื่อเทียบกับเป้าหมายที่กำหนด ผลกระทบจากการดำเนินงานทั้งทางตรงและทางอ้อม ประโยชน์และความคุ้มค่าของทรัพยากรที่ใช้ รวมถึงผลผลิตและคุณภาพของงาน ผลสัมฤทธิ์ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผนและบริหารจัดการ เช่น การกำหนดเป้าหมายที่เป็นไปได้ การจัดสรรบุคลากรในตำแหน่งที่เหมาะสม และการติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาได้ในอนาคต นอกจากนี้ ผลสัมฤทธิ์ยังช่วยยกระดับทักษะและศักยภาพของบุคลากรผ่านการฝึกอบรมและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการถอดบทเรียนจากการปฏิบัติงาน ช่วยให้เกิดแนวปฏิบัติที่ดีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ดังนั้น หลักพุทธธรรมจึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ โดยเน้นการวางแผน การจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การติดตามประเมินผล และการพัฒนาทักษะของพระสงฆ์ ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและสร้างประโยชน์สูงสุดต่อสังคมในระยะยาว

2) งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง ผลการวิจัยพบว่างานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลางมีรากฐานมาจากพุทธประสงค์ ซึ่งสะท้อนถึงแนวทางตามหลักพุทธศาสนา ที่เน้นการช่วยเหลือและเกื้อกูลผู้คนในสังคมเพื่อสร้างความสงบสุขและความสมานฉันท์ คณะสงฆ์ได้ดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ด้วยแนวทางเชิงรุก เพื่อให้สามารถเข้าถึงบุคคล กลุ่มชน และสังคมที่กำลังประสบความเดือดร้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และนโยบายของมหาเถรสมาคม พระสังฆาธิการทุกระดับมีหน้าที่สำคัญในการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือผู้คน มหาเถรสมาคมจึงได้ขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนาผ่านงานสาธารณสงเคราะห์ โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติงานใน 4 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) สงเคราะห์ช่วยเหลือ ซึ่งเป็นบทบาทของพระสงฆ์ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติและสาธารณภัย 2) สนับสนุนเกื้อกูล ซึ่งพระสงฆ์จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน 3) มีส่วนร่วมพัฒนา ซึ่งพระสงฆ์จะดำเนินโครงการที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน และ 4) บูรณาการเครือข่าย ซึ่งพระสงฆ์จะทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย ทั้งพระสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน การดำเนินงานตามทั้ง 4 แนวทางนี้ช่วยให้คณะสงฆ์สามารถให้ความช่วยเหลือและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังช่วยให้วัดมีบทบาทเชิงรุกในการแก้ไขปัญหาและสร้างคุณประโยชน์แก่ประชาชนในทุกระดับ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนและสังคมให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3) รูปผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง รูปแบบผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง มี 4 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการสงเคราะห์ช่วยเหลือด้วยหลักพุทธจริยา เป็นการให้ความช่วยเหลือที่มีพื้นฐานของความเมตตากรุณา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นด้วยความตั้งใจอันบริสุทธิ์ ซึ่งการนำหลักพุทธจริยามาปรับใช้ในงานสาธารณสงเคราะห์ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและให้ผลสัมฤทธิ์ที่ยั่งยืน เนื่องจากเป็นการช่วยเหลือที่มาจากความเข้าใจและการบำเพ็ญคุณงามความดีเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้รับ ซึ่งจะเห็นได้จากโครงการพระคิลานุปัฏฐากและพระคิลานธรรม 2) รูปแบบสนับสนุนเกื้อกูลด้วยหลักทานบารมี การสนับสนุนและเกื้อกูลผู้อื่นด้วยหลักทานบารมีจะเน้นที่การให้สิ่งของ หรือการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ ด้วยเจตนาบริสุทธิ์และความเป็นมิตร โดยมีการปลูกฝังความเมตตาและการบำเพ็ญทานที่ไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับที่ยั่งยืน อีกทั้งเป็นการเสริมสร้างพลังใจในการพัฒนาความเป็นอยู่ของผู้รับให้ดีขึ้น ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานสาธารณสงเคราะห์เพื่อส่งเสริมให้มีการแบ่งปันและความสามัคคีในชุมชน ซึ่งจะเห็นได้จากโครงการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) การใช้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนและการสงเคราะห์ประชาชน 3) รูปแบบมีส่วนร่วมพัฒนาด้วยหลักสังคหวัตถุ นำมาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงงานสาธารณสงเคราะห์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีผลสัมฤทธิ์ที่ดี นำมาซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกระดับ ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน สังคม เมื่อเกิดการร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือก็จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความร่วมมือระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเห็นได้จากโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นการสร้างสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล 5 มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน และโครงการพุทธอารยเกษตร เป็นการพัฒนาชุมชนด้วยแนวคิด โคก หนอง นา โมเดล เพื่อให้ประชาชนสร้างอาชีพด้วยการทำเกษตรกรรม 4) รูปแบบบูรณาการเครือข่ายด้วยหลักกัลยาณมิตรธรรม การบูรณาการเครือข่ายสังคมและการช่วยเหลือกันในรูปแบบกัลยาณมิตรโดยมุ่งเน้นที่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลภายในเครือข่ายของคณะสงฆ์และองค์กรต่างๆ เพื่อให้สามารถช่วยเหลือกันได้อย่างมีประสิทธิภาพเสริมสร้างความไว้วางใจและการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบนำไปสู่การให้ความช่วยเหลือที่มีประสิทธิผลและครอบคลุมทุกด้านของงานสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งจะเห็นได้จากการลงนามขอความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย (MOU) ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า หลักพุทธธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ผู้ใดที่นำไปประพฤติปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งรูปใดหรือคณะสงฆ์ตลอดจนถึง อุบาสก อุบาสิกา ผู้นั้นย่อมประสบแต่ผลสำเร็จและพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ดังเช่น พุทธศาสนีที่กล่าวว่า “ภูตๅ เสสๅ ทยิตฺตพฺพๅ แปลความว่า เมื่อมีชีวิตอยู่ควรเกื้อกูลกัน” ซึ่งตอกย้ำว่า การนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติ ย่อมก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์และนำไปสู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลางที่ได้นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาที่มีความยั่งยืนในการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผลสัมฤทธิ์บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีปัจจัยคือความสำเร็จของโครงการ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดโครงการ ประโยชน์และความคุ้มค่าของการจัดทำโครงการ ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า หลักพุทธธรรมที่ประกอบด้วย พุทธจริยา 3 ทานบารมี สังคหวัตถุ 4 กัลยาณมิตรธรรม 7 เป็นหลักการที่สามารถนำมาใช้กับงานงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง การที่คณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมและสนับสนุนซึ่งกันและกันเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้โครงการและกิจกรรมงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลางสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จ ทำให้เกิดการพัฒนาสังคมที่มั่นคงยั่งยืน โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของงาน ได้แก่ ความสำเร็จของโครงการ ผลกระทบต่อชุมชน ความคุ้มค่าของโครงการ ซึ่งเชื่อมโยงกับรูปแบบการประเมินผลการปฏิบัติงาน 3 รูปแบบที่ (สำราญ มีแจ้ง 2556, : 157-158) ได้กล่าวว่า การประเมินผลการปฏิบัติปฏิบัติงานแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบที่ยึดบุคคลเป็นหลัก (Individual Centered Approach : ICA) ในรูปแบบการประเมินปฏิบัติงานมีความเชื่อถือว่า คนจะทำงานได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะส่วนตัวบางอย่าง (Traits of Individual) และวิธีการทำงานตามรูปแบบนี้ผู้ประเมินจึงมุ่งวัดลักษณะส่วนตัวของบุคคล เช่น ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การประยุกต์หรือการดัดแปลง การปรับตัว การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นต้น วิธีการประเมินตามรูปแบบนี้เป็นที่นิยมประเมินกันในยุคเริ่มต้น ต่อมามีการศึกษาพบว่าไม่มีความเชื่อมโยงที่ชัดเจนระหว่างคุณภาพของลักษณะส่วนตัวกับผลการปฏิบัติงานทำให้การประเมินงานตามรูปแบบนี้ได้รับความนิยมน้อยลง และผลักดันให้เกิดรูปแบบใหม่ของการประเมินผลการปฏิบัติงาน 2) รูปแบบที่ยึดงานเป็นหลัก (Job-centered Approach : JCA) ตามรูปแบบนี้ในการประเมินผลการทำงานของใครก็ตามให้พิจารณางานที่กำลังทำอยู่ตามที่ได้รับค่าตอบแทนในขณะนั้นว่าถูกต้องเหมาะสมเพียงใด ดังนั้นหน้าที่และความรับผิดชอบในงานที่กำหนดไว้ จึง

เป็นเกณฑ์สำหรับการประเมินผลการทำงานของผู้ถูกประเมิน รูปแบบการประเมินผลการปฏิบัติงานที่ยึดงานเป็นหลักไม่ต้องการเปรียบเทียบกับคนอื่นหรือกลุ่มอื่น แม้จะทำงานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันก็ตามการประเมินจะเน้นเงื่อนไขที่งานนั้นต้องการและการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานของผู้ถูกประเมินกับความรับผิดชอบหลักของเขา 3) รูปแบบที่ยึดผลงานหรือเป้าหมายเป็นหลัก (Objective centered Approach : OCA) รูปแบบนี้นับว่าเป็รูปแบบการประเมินยุคใหม่ในรูปแบบนี้จะมีการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เหล่านี้จะกำหนดเฉพาะสำหรับตำแหน่งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เหล่านี้จะกำหนดเป็นผลงานที่จะต้องทำให้บรรลุเป้าหมายภายในเวลาที่กำหนด ในการประเมินตามรูปแบบนี้ได้รับอิทธิพลจากการบริหารโดยเป้าหมายหรือโดยวัตถุประสงค์ (MBO) และสอดคล้องกับ (กรรณิการ์ นิยมศิลป์และคณะ 2536, : 55) กล่าวว่า การประเมินผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานเป็นการพิจารณาคุณค่าของผลงานที่ได้รับ เป็นการเปรียบเทียบผลงานที่เกิดขึ้นกับความต้องการที่ตั้งไว้ เช่น องค์กรต้องการให้คนงานคนหนึ่งผลิตสินค้าได้ 10 ชิ้น ภายในหนึ่งชั่วโมง จำนวนสินค้า 10 ชิ้นภายในหนึ่งชั่วโมง จึงเป็นความต้องการที่องค์การตั้งไว้ การประเมินในกรณีนี้คือการเปรียบเทียบว่าคนงานคนหนึ่งผลิตสินค้าหรือทำงานได้ภายในหนึ่งชั่วโมงมากกว่าหรือน้อยกว่า 10 ชิ้น ถ้าผลิตได้มากกว่าก็นับว่าผลงานดี แต่ถ้าผลิตได้น้อยกว่าก็เรียกว่าผลงานยังไม่ได้มาตรฐาน ตัวอย่างดังกล่าวนี้เป็นการประเมินผลงานโดยถือปริมาณงานหนึ่งเป็นหลัก แต่การประเมินผลงานไม่จำเป็นต้องถือปริมาณงานเป็นหลักเสมอไป อาจประเมินคุณภาพของงานหรือถือหลักทั้งปริมาณและคุณภาพของงานก็ได้ นอกจากนั้นการประเมินผลงานบางครั้งไม่อาจกำหนดคุณภาพและปริมาณที่วัดหรือนับได้ เช่น การวัดผลเกี่ยวกับการบริหารบุคคล เราไม่อาจวัดได้ว่านักบริหารคนนี้ปฏิบัติตัวให้ลูกน้องมีกำลังขวัญดีกี่กิโลเมตรหรือกี่หาบ ในกรณีเช่นการประเมินผลก็ใช้ดุลยพินิจของผู้ประเมินโดยกำหนดขั้นของผลงานเป็นดีเยี่ยม ดี พอใช้ ไม่ค่อยดี เป็นต้น

2. จากผลการวิจัยพบว่า งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลางเป็นบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการ โดยมีลักษณะการดำเนินงาน 4 รูปแบบ คือ 1) สงเคราะห์ช่วยเหลือ) 2) สนับสนุนเกื้อกูล 3) มีส่วนร่วมพัฒนา และ 4) บูรณาการเครือข่าย โดยเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน การทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายเพื่อแก้ไขฟื้นฟู เยียวยา พัฒนาสังคมโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง ซึ่ง (พินิจ ลาภธนานนท์ 2520, : 178) ได้กล่าวว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่ดำเนินกิจกรรม สังฆพัฒนาในชุมชนต่าง ๆ จำแนกได้เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้ (1) บทบาทผู้สงเคราะห์พัฒนา คือ พระสงฆ์พัฒนา ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยท่านเป็นผู้จัดหาทรัพยากรและบริหารโครงการด้วยตนเอง ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลย (2) บทบาทด้านผู้นำในการพัฒนา โดยพระสงฆ์เป็นผู้ติดต่อโครงการพัฒนามาดำเนินการชาวบ้านมีส่วนร่วมปรึกษาบ้างแต่ส่วนใหญ่จะคล้อยตามความคิดของพระสงฆ์พัฒนาที่ชาวบ้านมักศรัทธามากกว่า (3) บทบาทผู้ประสานงาน โดยพระสงฆ์พยายามร่วมมือกับผู้นำชุมชนชักนำโครงการต่าง ๆ เข้ามาดำเนินการพัฒนาในหมู่บ้านโดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ทั้งในการคิดโครงการ การปฏิบัติงานพัฒนาและร่วมรับผิดชอบติดตามผลการพัฒนาพระสงฆ์มีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงที่คอยแนะนำให้คำปรึกษาและประสานการสนับสนุนจากภายนอก ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า คณะสงฆ์หนกลางมีบทบาทสำคัญต่องานสาธารณสงเคราะห์ ทั้งในมิติการช่วยเหลือ ฟื้นฟู เยียวยา พัฒนา โดยคณะสงฆ์หนกลางมีการให้ความช่วยเหลือในยามวิกฤตไปจนถึงการบูรณาการกับเครือข่ายต่างๆ ซึ่งงานสาธารณสงเคราะห์ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และยังสะท้อนถึงบทบาทของคณะสงฆ์ในฐานะผู้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมทุกมิติ สอดคล้องกับ (พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุโณ), 2564 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสงเคราะห์ประชาชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี” ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการสงเคราะห์ประชาชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี เป็นรูปแบบของการบูรณาการองค์ประกอบของปัจจัยสำคัญทั้ง 4 ประการ คือ การบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพ ด้วยความร่วมมือของเครือข่าย 3 ประสาน ในการให้การสงเคราะห์ประชาชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยที่การประสานความร่วมมือและให้การสงเคราะห์ประชาชนอยู่บนพื้นฐานของหลักสังคหวัตถุธรรม มีกิจกรรมสำคัญ ได้แก่ (1) การสงเคราะห์ช่วยเหลืออุปกรณ์ยังชีพ และสร้างขวัญกำลังใจเฉพาะกลุ่มผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ ทุพพลภาพ เวชภัณฑ์ อาหาร และโภชนการสุขภาพร่างกาย ที่อยู่อาศัยมีความปลอดภัยต่อชีวิต เครื่องใช้ในชีวิตและการช่วยเหลือด้วยเงิน นำธรรมะไปบรรเทาทุกข์ และแก้ปัญหาทางใจ (2) จัดฝึกอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพจิตใจ เสริมสร้างปัญญา พัฒนาสัมมาทิฏฐิสำหรับประชาชนทั่วไป สร้างเสริมความสามัคคีโดยอาศัยวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้วัดเป็นเสมือนศูนย์เยียวยาจิตใจแก่ผู้ประสบภัยธรรมชาติหรือภัยพิบัติต่าง ๆ (3) การจัดวัดเป็นศูนย์การเรียนรู้และฝึกสัมมาชีพโดยสอนหลักธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตควบคู่กันไป

3. ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลาง คือ รูปแบบการปฏิบัติงานที่มีการใช้หลักพุทธธรรมเข้าไปสนับสนุนและส่งเสริมเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของงานสาธารณสงเคราะห์ประกอบด้วย 1) หลักพุทธจริยา 3 2) หลักทานบารมี 3) หลักสังคหวัตถุ 4 4) หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ในการขับเคลื่อนพัฒนางานสาธารณ

สงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลางให้สอดคล้องกับนโยบายแผนงานซึ่งเป็นการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ทั้งนี้สามารถอภิปรายได้ว่า รูปแบบผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์หนกลางใช้หลักพุทธธรรมเป็นฐานในการปฏิบัติงาน ขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานหลักธรรมะเข้ากับการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ (พระใบฎีกาสมคิด นาถสีโล (สุขนิล), 2564 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการงานสงเคราะห์ประชาชนตามหลักสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร” ผลการศึกษาพบว่า ทาน การปรับความเข้าใจของบุคลากรเสมอเพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีกันซึ่งจะทำให้การทำงานดำเนินไปด้วยความราบรื่นและเกิดผลสำเร็จแก่ประชาชนโดยรวม มีการเสียสละแบ่งปันซึ่งกันและกันจึงทำให้บุคลากรในองค์การมีความเป็นกันเองในการทำงานไม่ถือตัวต่อเพื่อนร่วมงานและไม่ว่าจะสังคมระดับไหนถ้ามีการเสียสละและแบ่งปันซึ่งกันและกัน ปิยวาจาบุคลากรในองค์การมีการใช้วาจาที่สุภาพเรียบร้อยเคารพต่อผู้ใหญ่ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีเหตุผล ซึ่งพบว่าบุคลากรในองค์การมีการใช้วาจาที่สุภาพเรียบร้อยต่อผู้ใหญ่และมีการทักทายด้วยคำไพเราะอ่อนหวาน และเมื่อเพื่อนร่วมงานไม่เข้าใจก็มีการชี้แจงด้วยถ้อยคำที่มีความสุภาพซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจให้คนอื่นอยากทำงาน อัตถจริยา จัดให้บุคลากรได้ออกบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ภายนอก สำหรับการช่วยเหลือประชาชนแม้บางครั้งอาจทำได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร แต่หากทำด้วยความเต็มใจประชาชนก็จะเกิดความรักที่ดีต่อองค์การและควรที่จะจัดให้บุคลากรขององค์การได้ออกบำเพ็ญประโยชน์นอกสถานที่เพื่อให้ได้ปฏิบัติงานร่วมกันของบุคลากร สมานัตตตา ปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบขององค์การอย่างเคร่งครัดซึ่งเห็นได้ว่าบุคลากรขององค์การปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบขององค์กรอย่างเคร่งครัด ซึ่งการปฏิบัติอย่างเสมอต้นเสมอปลายก็จะได้รับการยอมรับจากผู้อื่นและสำหรับการทำงานขององค์การถือว่าเป็นครอบครัวใหญ่ และสอดคล้องกับงานวิจัย (พระมหาพชร กิตฺติวรเมธี (กิติวัฒนวรานนท์), 2565 : บทคัดย่อ) การพัฒนางานด้านสาธารณสงเคราะห์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดสระแก้วพบว่า 1) ด้านการบริหารภารกิจอย่างเป็นรูปธรรม มีการตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัย 2) ด้านส่งเสริมพระสงฆ์นักพัฒนา มีการอบรมหลักสูตรสาธารณสงเคราะห์พระสงฆ์เป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการช่วยเหลือ 3) ด้านกองทุนสาธารณสงเคราะห์ มีการจัดตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์สิ่งที่จำเป็นแก่ผู้ประสบภัย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

1. M = Morality หมายถึง ศีลธรรมเป็นรากฐานของการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ คณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำทางจริยธรรม อบรมสั่งสอนให้ประชาชนได้ประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา การประพฤติดีปฏิบัติชอบของคณะสงฆ์ช่วยสร้างความศรัทธาและเชื่อมั่นแก่ประชาชน ทำให้ผู้คนในสังคมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

2. A = Assistance หมายถึง การช่วยเหลือเป็นหัวใจของงานสาธารณสงเคราะห์ คณะสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้บรรเทาทุกข์และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ยากไร้ การสงเคราะห์นี้ครอบคลุมทั้งการสนับสนุนด้านวัตถุ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และด้านจิตใจ การให้คำปรึกษาและการกำลังใจในยามประสบภัย

3. H = Holistic หมายถึง การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์อย่างเป็นองค์รวม มุ่งเน้นการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกมิติของชีวิต ทั้งด้านกาย จิต สังคม ปัญญา การช่วยเหลือของคณะสงฆ์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการให้วัตถุ แต่ต้องสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน

4. A = Accountability หมายถึง ความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม เพื่อให้แน่ใจว่าการสงเคราะห์เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม คณะสงฆ์ต้องรับผิดชอบทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรและการใช้ทรัพย์สินอย่างมีประสิทธิภาพ

5. T = Teamwork หมายถึง การทำงานอย่างมีส่วนร่วม ระหว่างคณะสงฆ์ ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสำเร็จ ส่งเสริมความร่วมมือแบบบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาในทุกระดับ

6. H = Humanity หมายถึง มนุษยธรรมในการแสดงความเข้าอกเข้าใจและเห็นใจผู้อื่น ไม่เลือกปฏิบัติตามสถานะทางสังคมหรือศาสนา คณะสงฆ์ปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์บนพื้นฐานเมตตาธรรมค้ำจุนโลกและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

7. E = Engage หมายถึง การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างคณะสงฆ์และชุมชนโดยคณะสงฆ์ไม่เป็นเพียงแค่เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ แต่ยังส่งเสริมคนในชุมชนให้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเอง ซึ่งการสร้างความร่วมมือเช่นนี้ช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างวัดและชุมชน

8. R = Responsibility หมายถึง ความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นหลักการสำคัญที่คณะสงฆ์ต้องยึดถือในการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ คณะสงฆ์ต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ของโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการ เพื่อให้มั่นใจว่าการช่วยเหลือที่ให้ไปนั้นก่อให้เกิดประโยชน์แท้จริง และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

9. A = ACHIEVEMENT หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ในบริบทของงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไม่ได้วัดจากปริมาณหรือจำนวนเพียงอย่างเดียวแต่ยังเน้นถึงคุณค่าเชิงจิตใจของสังคมที่ส่งผลกระทบอย่างยั่งยืน การประเมินผลสัมฤทธิ์ที่แท้จริงคือการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้รับการช่วยเหลือและความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว ได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

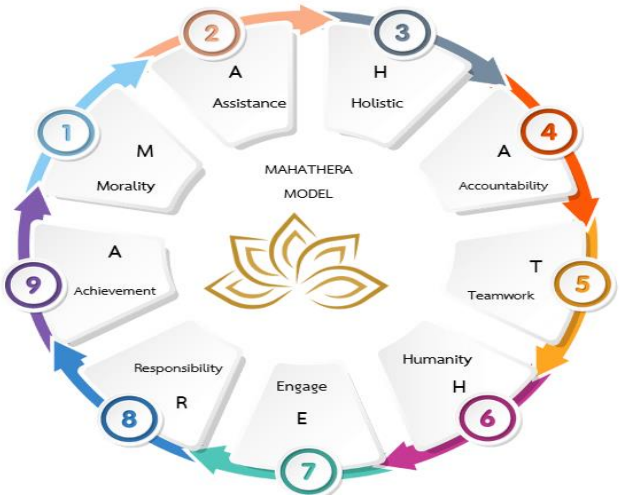

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ในการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ควรมีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานและถอดบทเรียนจากโครงการหรือกิจกรรมเพื่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ที่มีความชัดเจน

1.2 จัดให้มีการฝึกอบรมพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์เพื่อให้เกิดความรู้และมีทักษะในการปฏิบัติงานที่ดียิ่งขึ้น

1.3 ส่งเสริมกิจกรรมหรือโครงการที่เนื่องด้วยงานสาธารณสงเคราะห์ให้สามารถเข้าถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาวิจัยการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ในสังคมสมัยใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

2.2 ควรทำการศึกษาวิจัยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการมีส่วนร่วมกับชุมชนของคณะสงฆ์

2.3 ควรทำการศึกษาวิจัยรูปแบบผลสัมฤทธิ์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง

กรรณิการ์ นิยมศิลป์และคณะ. (2536). การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระราชปัญญาวชิรากร. (2567). การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : บริษัท กรีน ไลฟ์ พริ้นติ้ง เฮาส์ จำกัด.

พระศาสนโสภณ (จตฺตสลฺโล). (2564). สวดมนต์แปล. (พิมพ์ครั้งที่ 18). นครปฐม : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พินิจ ลาภธนานนท์. (2520). บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พินิจ ลาภธนานนท์. (2562). อดีต ปัจจุบัน และอนาคต งานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2557). พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล 91 เล่ม ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. นครปฐม : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สำราญ มีแจ้ง. (2556). การประเมินผลการปฏิบัติงานแนวใหม่ : ทฤษฎีและปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุโณ). (2564). รูปแบบการสงเคราะห์ประชาชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระใบฎีกาสมคิด นาถสีโล (สุขนิล). (2564). รูปแบบการบริหารจัดการงานสงเคราะห์ประชาชนตามหลักสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎี บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาพชร กิตฺติวรเมธี (กิติวัฒนวรานนท์) .(2565). การพัฒนางานด้านสาธารณสงเคราะห์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดสระแก้ว. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6

CREATIVE LEADERSHIP OF THE SCHOOL ADMINISTRATORS PRIMARY EDUCATION SERVICE NAKHON RATCHASEMA PROVINCE AREA 2

ประนอม ฉาลี[1], ชีวิน บุญถม[2], วิภาส ทองสุทธิ์[3]
วิทยาลัยนครราชสีมา
Pranom Chalee[1], Chiwin Bunthom[2], Wiphas Thongsuth[3]
Nakhonratchasima College
Corresponding Author E-mail : 6604033200122@nmc.ac.th

(Received : December 10, 2024 ; Edit : January 3, 2025; accepted : January 5, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 2) เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 302 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน และสุ่มแบ่งกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.60 – 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.97 สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านความยืดหยุ่น รองลงมา คือ ด้านวิสัยทัศน์ ด้านความไว้วางใจ และด้านการมุ่งความสำเร็จ ตามลำดับ

2. ผลจากการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิสัยทัศน์ ควรชัดเจนและสามารถสื่อสารได้ง่าย ด้านความยืดหยุ่น ควรฝึกฝนการตัดสินใจในสถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอน ด้านความไว้วางใจ ควรมอบหมายงานที่สามารถทำได้ตามศักยภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล และด้านการมุ่งความสำเร็จ ควรมีการสื่อสารวิสัยทัศน์และเป้าหมายผ่านการประชุมหรือกิจกรรมต่าง ๆ

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา ภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

Abstract

This research aimed to 1) study the level of creative leadership of school administrators under the Office of the Primary Education Service Area 6, Nakhon Ratchasima; 2) compare the creative leadership of school administrators under the Office of the Primary Education Service Area 6, Nakhon Ratchasima, classified by position, work experience, and school size; and 3) study the guidelines for developing creative leadership of school administrators under the Office of the Primary Education Service Area 6, Nakhon Ratchasima. The sample group used in the research was 302 school administrators and teachers. The sample size was determined according to the table of Krejci and Morgan, and randomly divided into groups. The research instrument was a 5-level rating scale questionnaire with a consistency index between 0.60 and 1.00, and the reliability of the entire questionnaire was 0.97. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and F-test.

The results of the research found that:

1. The creative leadership of school administrators under the Office of the Primary Education Service Area 6, Nakhon Ratchasima, was at a high level. When considering each aspect, it was found that all aspects were at a high level, with the aspect with the highest average value being flexibility, followed by vision, trust, and achievement orientation, respectively.

2. The results of the comparison of creative leadership of school administrators under the Office of the Primary Educational Service Area 6, Nakhon Ratchasima, classified by position, work experience, and size of the school, overall and by aspect, showed no differences.

3. Guidelines for developing creative leadership of school administrators under the Office of the Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area 6 consist of 4 aspects: Vision should be clear and easy to communicate; Flexibility should practice decision-making in uncertain situations; Trust should assign tasks that can be done according to each person's potential and experience; and Achievement should communicate vision and goals through meetings or various activities.

Keywords: Educational Administration, Leadership, Creative Leadership

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและเทคโนโลยี สังคมจึงมีการแข่งขันกันสูง ดังนั้น สังคมจึงต้องการแนวคิดใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้ ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้คือ การมีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งความคิดสร้างสรรค์นั้น เป็นความสามารถทางสติปัญญาที่ก่อให้เกิดสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน หรือเป็นความสามารถในการคิดค้นพัฒนาของเดิมให้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดระดับสูง จึงเกิดขึ้นแค่ในมนุษย์เท่านั้น และในการพัฒนาประเทศจำเป็นอย่างยิ่งที่จะมีผู้นำที่สามารถชักจูงหรือโน้มน้าวผู้ตามให้ทำงานร่วมกันจนประสบผลสำเร็จ ซึ่งการจะเป็นผู้นำที่ดีจะต้องคุณลักษณะพิเศษ คือ เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาสังคมและพัฒนาประเทศไปสู่เป้าหมายได้ ส่งผลให้ทุกองค์กรมีความจำเป็นที่จะต้องมีผู้นำที่มีความคิดสร้างสรรค์ ด้วยเหตุนี้ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นคุณลักษณะและพฤติกรรมที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำยุคใหม่ (อิบตีซาม เจะหะ, 2564 : 1) เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาสถานศึกษาต่อไป

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 และ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2562 การศึกษา คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้ได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นบุคคลที่จำเป็นต่อการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามเป้าประสงค์ของสถานศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงภาวะผู้นำที่มีอยู่ให้ทันกับเหตุการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา (อิบตีซาม เจะหะ, 2564 : 1) ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำที่เหมาะสม มีทั้งศาสตร์และศิลป์โน้มน้าวให้ผู้ตามมีความเต็มใจและมีความกระตือรือร้นปฏิบัติงานร่วมกัน ให้เกิดประสิทธิผลและบรรลุตามเป้าประสงค์ของสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรอบรู้ นำความคิดใหม่ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหา กระตุ้นให้บุคลากรในองค์การร่วมมือกัน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เรียกคุณสมบัติเหล่านี้ว่า คุณสมบัติของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ (เสาวณีย์ สมบูรณ์ศิโรรัตน์, 2562 : 46) Bennis (2002) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์ 2) ด้านความยืดหยุ่น 3) ด้านความไว้วางใจ และ 4) ด้านการมุ่งความสำเร็จ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จะทำให้ประสิทธิผลของสถานศึกษาสูงขึ้น และในทางตรงข้ามถ้าผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ต่ำ จะทำให้ประสิทธิผลของสถานศึกษาไม่ดีตามไปด้วย (อนุสรณ์ สุทธหลวง, อำนาจ บุญประเสริฐ และ พจนีย์ มั่งคั่ง, 2565 : 108)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ดำเนินการจัดการศึกษาตั้งแต่ก่อนระดับประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีสถานศึกษาในความรับผิดชอบ ประกอบด้วย 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแก้งสนามนาง อำเภอคง อำเภอบัวลาย อำเภอบัวใหญ่ อำเภอบ้านเหลื่อม และอำเภอสีดา มีวิสัยทัศน์ คือ มุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีความปลอดภัย เพิ่มโอกาส ความเสมอภาคทางการศึกษา บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ตามหลักธรรมาภิบาลโดยน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 และกำหนดประเด็นกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2566-2580) แผนการปฏิรูประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570) นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่งคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2566-2570) นโยบายของรัฐบาลด้านการศึกษา เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการศึกษา (SDG4 Roadmap) จังหวัดนครราชสีมา แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579) นอกจากนี้ ยังรับนโยบายขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยโครงการสำคัญตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน โครงการสำคัญตามนโยบายรัฐบาล และโครงการสำคัญตามพระราชดำริ ซึ่งงานเหล่านี้เป็นงานที่นอกเหนือจากการสอนและเป็นการเพิ่มภาระงานให้แก่ครู ทำให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาไม่มีประสิทธิผล เนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O - NET) มีคะแนนต่ำกว่าระดับประเทศ สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยใช้เทคนิค (SWOT Analysis) ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและประเมินสถานภาพปัญหาจุดอ่อน (Weaknesses:W) คือ 1. ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O - NET) และผลการทดสอบความสามารถพื้นฐานของผู้เรียน (NT) มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าระดับประเทศ 2. การส่งเสริม สนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาจัดทำวิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษายังมีน้อย 3. การเรียนการสอนรูปแบบ Active learning ยังมีน้อย (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6, 2566 : 38) ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีหน้าที่บริหารสถานศึกษาให้สู่ความสำร็จ โดยเน้นที่คุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องหาเทคนิควิธีการต่าง ๆ มากระตุ้นครูและบุคลากรทางการศึกษาจัดกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษา เพื่อให้สามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิจัย ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 เพื่อให้ได้ข้อสารสนเทศ ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศให้มีประสิทธิภาพ และเตรียมพร้อมรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ตามแนวคิดของ Bennis (2002)

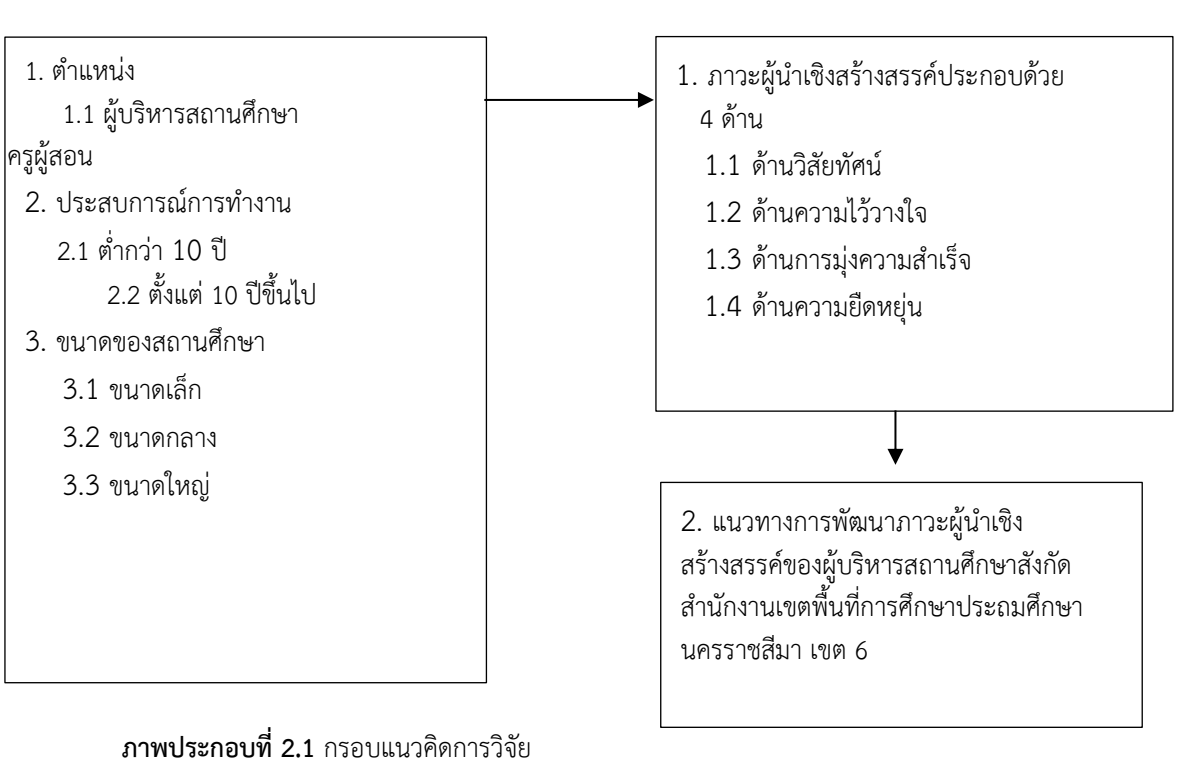

ภาพประกอบที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. บุคลากรที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 แตกต่างกัน
2. บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 แตกต่างกัน

3. บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1,395 คน มีจำนวนโรงเรียน 180 โรงเรียน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 302 คน กำหนดขนาดโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน ซึ่งแบ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก 148 คน โรงเรียนขนาดกลาง 134 คน และโรงเรียนขนาดใหญ่ 20 คน และได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Stratified Random Sampling) ดังนี้

1) โรงเรียนขนาดเล็กมีประชากร 689 คน สุ่มแบบแบ่งกลุ่มได้ 148 คน

2) โรงเรียนขนาดกลางประชากร 669 คน สุ่มแบบแบ่งกลุ่มได้ 134 คน

3) โรงเรียนขนาดใหญ่มีประชากร 37 คน สุ่มแบบแบ่งกลุ่มได้ 20 คน

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาแนวทางในการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ หรือผลงานดีเด่นด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 7 คน

ตัวแปร

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

1) ตำแหน่ง จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

1.1) ผู้บริหาร

1.2) ครูผู้สอน

2) ประสบการณ์การทำงาน จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

2.1) ต่ำกว่า 10 ปี

2.2) ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

3) ขนาดของสถานศึกษา จำแนกเป็น 3 ขนาด ประกอบด้วย

3.1) ขนาดเล็ก

3.2) ขนาดกลาง

3.3) ขนาดใหญ่

2. ตัวแปรตาม ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา 6 ตามแนวคิดของ Bennis (2002) ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านวิสัยทัศน์

2) ด้านความยืดหยุ่น

3) ด้านความไว้วางใจ

4) ด้านการมุ่งความสำเร็จ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

1. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของลิเคิร์ท (Likert) มี 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด
4 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก
3 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง
2 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย
1 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open ended)

2. แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการสร้างตามขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือของแบบสอบถาม

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวคิดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 14) เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

1.2 ศึกษาวิธีสร้างเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) และการสร้างแบบสอบถามจากตำราของ บุญชม ศรีสะอาด (2553 : 74–84)

1.3 ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถาม โดยการพัฒนาแบบสอบถามมาจากของอิบตีซาม เจะหะ

1.4 นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

1.5 ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถาม โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC : Index of item objective congruence) มีค่าตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

1.6 นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

1.7 นำเสนอแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับบุคลากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1

1.8 คัดเลือกข้อคำถามที่มีความเหมาะสมจำนวน 40 ข้อ มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่เหมาะสมต้องมีค่าตั้งแต่ .70 ขึ้นไป

1.9 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาต่อไป

2. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือของแบบสัมภาษณ์

2.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ และดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์จำนวน 4 ข้อ

2.2 นำแบบสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

2.3 ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถาม โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC : Index of item objective congruence) มีค่าตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

2.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

2.5 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ศึกษาต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 6

2. ผู้วิจัยส่งหนังสือจากวิทยาลัยนครราชสีมา ไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

3. ผู้วิจัยติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหรือความคลาดเคลื่อน

4. ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า โดยผู้ตอบจะได้รับคำถามเช่นเดียวกัน และในลำดับขั้นตอนเดียวกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ถามถามได้ตรงประเด็นที่ต้องการ ไม่ออกนอกเรื่อง ไม่เกินขอบเขตที่กำหนดไว้ และข้อมูลที่ได้รับสามารถนำมาประมวลผลได้ โดยมีขั้นตอนการสัมภาษณ์ ดังนี้

4.1 กำหนดเวลาในการสัมภาษณ์ 15 - 20 นาที และนัดหมายกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

4.2 เตรียมอุปกรณ์จดบันทึกให้เหมาะสมกับสถานการณ์

4.3 แนะนำตัวเอง และสร้างบรรยากาศให้รู้สึกเป็นกันเอง

4.4 บอกวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ (ถ้าต้องจดบันทึกหรือใช้เครื่องมือบันทึกเสียงต้องแจ้งให้ผู้รับการสัมภาษณ์ทราบ)

4.5 ป้อนคำถามเหมาะสมกับเวลา และทำการบันทึกหลังจากการสัมภาษณ์เสร็จ

4.6 ขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับตำแหน่ง ตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงานและขนาดของสถานศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อโดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามตำแหน่งและประสบการณ์การทำงานโดยใช้ค่า t – test (Independent samples)

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว โดยใช้ F - test (One way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffe’ method)

5. วิเคราะห์แนวทางในการภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 โดยวิเคราะห์ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล	อันดับที่
		$\overline{X}$	S.D.		
1	ด้านวิสัยทัศน์	4.48	0.24	มาก	2
2	ด้านความยืดหยุ่น	4.49	0.30	มาก	1
3	ด้านความไว้วางใจ	4.48	0.23	มาก	3
4	ด้านการมุ่งความสำเร็จ	4.47	0.34	มาก	4

ภาพรวม	4.48	0.21	มาก

จากตาราง 1 แสดงว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48 , S.D.= 0.21) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความยืดหยุ่น ($\overline{X}$ = 4.49 , S.D.= 0.30) รองลงมาคือ ด้านวิสัยทัศน์ ($\overline{X}$ = 4.48, S.D.= 0.24) และด้านด้านความไว้วางใจ ($\overline{X}$ = 4.48, S.D.= 0.23) ตามลำดับ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมุ่งความสำเร็จ ($\overline{X}$ = 4.47, S.D.= 0.34)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 โดยภาพรวมและรายข้อ ด้านวิสัยทัศน์ ปรากฏดังตารางที่ 2

ข้อที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล	อันดับที่
		$\overline{X}$	S.D.		
1	ผู้บริหารสถานศึกษามีการกำหนดวิสัยทัศน์ได้อย่างชัดเจน	4.46	0.63	มาก	6
2	ผู้บริหารสถานศึกษามีการกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงานที่ชัดเจน	4.46	0.64	มาก	5
3	ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนในการดำเนินงานที่ชัดเจน	4.45	0.63	มาก	8
4	ผู้บริหารสถานศึกษานำหลักวิชาการมาใช้เพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ	4.50	0.61	มาก	3
5.	ผู้บริหารสถานศึกษาขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ	4.46	0.63	มาก	6
6.	ผู้บริหารสถานศึกษามีการวิเคราะห์ และสังเคราะห์บริบทสถานศึกษา เพื่อกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา	4.46	0.67	มาก	4
7.	ผู้บริหารสถานศึกษามีความรอบคอบในการแก้ปัญหา	4.60	0.52	มากที่สุด	1
8.	ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนในการดำเนินงานและปฏิบัติตามแผนได้อย่างสร้างสรรค์	4.59	0.57	มากที่สุด	2
9.	ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรมีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์	4.45	0.63	มาก	7
10.	ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา	4.42	0.64	มาก	9
	ภาพรวม	4.48	0.24	มาก	

จากตาราง 2 แสดงว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ด้านวิสัยทัศน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48, S.D.= 0.24) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีความรอบคอบในการแก้ปัญหา ($\overline{X}$ = 4.60, S.D = 0.52) รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนในการดำเนินงานและปฏิบัติตามแผนได้อย่างสร้างสรรค์ ($\overline{X}$ = 4.59, S.D = 0.57) ผู้บริหารสถานศึกษานำหลักวิชาการมาใช้เพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ($\overline{X}$ = 4.46, S.D = 0.67) ผู้บริหารสถานศึกษามีการวิเคราะห์ และสังเคราะห์บริบทสถานศึกษา เพื่อกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา ($\overline{X}$ = 4.50, S.D = 0.61) และข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา ($\overline{X}$ = 4.42, S.D..= 0.64)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 โดยภาพรวมและรายข้อ ด้านความยืดหยุ่น ปรากฏดังตารางที่ 3

ข้อที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ	แปลผล	อันดับที่

		$\bar{X}$	S.D.		
1	ผู้บริหารสถานศึกษามีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ตลอดเวลา	4.49	0.61	มาก	4
2	ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่หลากหลาย	4.43	0.66	มาก	8
3	ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาโดยใช้หลักการและเหตุผล	4.53	0.59	มากที่สุด	3
4	ผู้บริหารสถานศึกษามีการปรับปรุง แก้ไขกฎระเบียบการทำงานตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป	4.45	0.61	มาก	7
5.	ผู้บริหารสถานศึกษาเคารพสิทธิส่วนบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน	4.56	0.59	มากที่สุด	2
6.	ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างบรรยากาศให้มีความสนุกสนาน ไม่เครียดกับการทำงาน	4.43	0.64	มาก	9
7.	ผู้บริหารสถานศึกษามีการตัดสินใจที่ดี มีความอดทนและมีอิสระในการทำงาน	4.56	0.59	มากที่สุด	2
8.	ผู้บริหารสถานศึกษาช่วยเหลือ ส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาคิดหาวิธีการที่ใหม่มาใช้ในการปฏิบัติงาน	4.45	0.64	มาก	5
9.	ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานโดยเน้นการส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วม	4.59	0.53	มากที่สุด	1
10.	ผู้บริหารสถานศึกษามีความเป็นกันเองคอยอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติตน	4.45	0.63	มาก	6
	ภาพรวม	4.50	0.23	มาก	

จากตาราง 3 แสดงว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ด้านด้านความยืดหยุ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.23) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน โดยเน้นการส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = 0.53) รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการตัดสินใจที่ดี มีความอดทนและมีอิสระในการทำงานและผู้บริหารสถานศึกษาเคารพสิทธิส่วนบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน ($\bar{X}$ = 4.56 , S.D = 0.59) ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาโดยใช้หลักการและเหตุผล ($\bar{X}$ = 4.53 , S.D = 0.59) ผู้บริหารสถานศึกษามีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ตลอดเวลา ($\bar{X}$ = 4.49 , S.D = 0.61) และข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างบรรยากาศให้มีความสนุกสนาน ไม่เครียดกับการทำงาน ($\bar{X}$ = 4.43, S.D.= 0.64)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 โดยภาพรวมและรายข้อ ด้านความไว้วางใจ ปรากฏดังตารางที่ 4

ข้อที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล	อันดับที่
		$\bar{X}$	S.D.		
1	ผู้บริหารสถานศึกษามีการสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อสมาชิกในองค์กร	4.56	0.60	มากที่สุด	1
2	ผู้บริหารสถานศึกษามีความเต็มใจที่จะกระทำตามข้อเสนอแนะของผู้ใต้บังคับบัญชา	4.44	0.64	มาก	7

3	ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารด้วยยึดหลักความยุติธรรม	4.56	0.57	มากที่สุด	2
4	ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารด้วยยึดหลักความสุจริต	4.46	0.63	มาก	4
5.	ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารด้วยความอดทน	4.45	0.66	มาก	6
6.	ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารด้วยความมีวินัย	4.44	0.64	มาก	7
7.	ผู้บริหารสถานศึกษามีกระบวนการที่ผ่านการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการแก้ไขปัญหา	4.46	0.62	มาก	5
8.	ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในองค์กร	4.45	0.66	มาก	6
9.	ผู้บริหารสถานศึกษามีการให้เกียรติ เคารพการตัดสินใจ เข้าใจความผิดพลาดของครูและบุคลากรทางการศึกษา	4.48	0.61	มาก	3
10.	ผู้บริหารสถานศึกษามีการส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการคิดโครงการใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน	4.46	0.63	มาก	4
	ภาพรวม	4.48	0.23	มาก	

จากตาราง 4 แสดงว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ด้านความไว้วางใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48, S.D.= 0.23) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อสมาชิกในองค์กร ($\overline{X}$ = 4.56, S.D.= 0.60) รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารด้วยยึดหลักความยุติธรรม ($\overline{X}$ = 4.56, S.D. = 0.57) ผู้บริหารสถานศึกษามีการให้เกียรติ เคารพการตัดสินใจ เข้าใจความผิดพลาดของครูและบุคลากรทางการศึกษา ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = 0.61) ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารด้วยยึดหลักความสุจริต และผู้บริหารสถานศึกษามีการส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการคิดโครงการใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ($\overline{X}$ = 4.46, S.D. = 0.63) และข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีความเต็มใจที่จะกระทำตามข้อเสนอแนะของผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้บริหารสถานศึกษาบริหารด้วยความมีวินัย ($\overline{X}$ = 4.44, S.D.= 0.64)

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 โดยภาพรวมและรายข้อ ด้านการมุ่งความสำเร็จ ปรากฏดังตารางที่ 5

ข้อที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล	อันดับที่
		$\overline{X}$	S.D.		
1	ผู้บริหารสถานศึกษาได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง	4.43	0.65	มาก	9
2	ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติหน้าที่ในการวางแผนให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย	4.43	0.66	มาก	8
3	ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.44	0.66	มาก	7
4	ผู้บริหารสถานศึกษามีความสนใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวอย่างกว้างขวาง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์	4.49	0.61	มาก	3
5.	ผู้บริหารสถานศึกษามีความอดทนต่อความคับข้องใจ ขจัดความรู้สึกต่อต้านสังคม หรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างมีเหตุผล	4.56	0.58	มากที่สุด	2
6.	ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีแรงจูงใจภายใน หรือแรงขับในการบริหารจัดการสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ	4.46	0.67	มาก	4

7.	ผู้บริหารสถานศึกษาได้ตั้งเป้าหมายงานที่ท้าทาย พยายามปรับปรุงวิธีการทำงานให้ดีที่สุด เน้นผลงานที่สูงกว่ามาตรฐาน	4.46	0.63	มาก	6
8.	ผู้บริหารสถานศึกษามุ่งเน้นให้ผลการปฏิบัติงานเกิดประสิทธิผล โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้เป็นที่พึงพอใจของผู้รับบริการ	4.46	0.66	มาก	5
9.	ผู้บริหารสถานศึกษายึดหลักความสำเร็จของงานคือความสำเร็จขององค์กร	4.46	0.66	มาก	5
10.	ผู้บริหารสถานศึกษาให้การยอมรับนับถือผู้อื่น และจำต้องระลึกอยู่เสมอว่า ความสำเร็จในการเป็นผู้นำนั้นขึ้นอยู่กับความร่วมมือกับผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับบัญชา	4.57	0.56	มาก	1
	ภาพรวม	4.48	0.34	มาก	

จากตาราง 5 แสดงว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ด้านการมุ่งความสำเร็จ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48, S.D.= 0.34) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาให้การยอมรับนับถือผู้อื่น และจำต้องระลึกอยู่เสมอว่า ความสำเร็จในการเป็นผู้นำนั้นขึ้นอยู่กับความร่วมมือกับผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ($\overline{X}$ = 4.57, S.D.= 0.56) รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีความอดทนต่อความคับข้องใจ ขจัดความรู้สึกต่อต้านสังคม หรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างมีเหตุผล ($\overline{X}$ = 4.56, S.D.= 0.58) ผู้บริหารสถานศึกษามีความสนใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวอย่างกว้างขวาง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ($\overline{X}$ = 4.49, S.D.= 0.61) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีแรงจูงใจภายใน หรือแรงขับในการบริหารจัดการสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ ($\overline{X}$ = 4.46, S.D.= 0.67) และข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = 0.65)

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา ปรากฏดังตารางที่ 6 – 9

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อ ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ผู้บริหารสถานศึกษา		ครูผู้สอน		t	p-value
		$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1	ด้านวิสัยทัศน์	4.48	0.26	4.49	0.23	-0.26	0.79
2	ด้านความยืดหยุ่น	4.46	0.24	4.50	0.23	-1.25	0.21
3	ด้านความไว้วางใจ	4.46	0.22	4.48	0.23	-0.51	0.61
4	ด้านการมุ่งความสำเร็จ	4.48	0.33	4.47	0.34	0.08	0.94
ภาพรวม		4.47	0.20	4.49	0.21	-0.51	0.60

จากตาราง 6 แสดงว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีตำแหน่งต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ต่ำกว่า 10 ปี		ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป		t	p-value
		$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1	ด้านวิสัยทัศน์	4.47	0.23	4.50	0.24	-0.84	0.40

2	ด้านความยืดหยุ่น	4.50	0.22	4.50	0.24	0.17	0.99
3	ด้านความไว้วางใจ	4.48	0.22	4.47	0.24	0.44	0.66
4	ด้านการมุ่งความสำเร็จ	4.46	0.34	4.50	0.34	-0.87	0.38
	ภาพรวม	4.48	0.21	4.49	0.21	-0.47	0.64

จากตาราง 7 แสดงว่า ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา

ด้านที่	**รายการ**	**ขนาดของสถานศึกษา**					
		เล็ก		**กลาง**		**ใหญ่**	
		$\bar{X}$	**S.D.**	$\bar{X}$	**S.D.**	$\bar{X}$	**S.D.**
1	ด้านวิสัยทัศน์	4.23	0.15	4.46	0.28	4.49	0.23
2	ด้านความยืดหยุ่น	4.43	0.15	4.38	0.26	4.50	0.23
3	ด้านความไว้วางใจ	4.57	0.38	4.42	0.22	4.48	0.22
4	ด้านการมุ่งความสำเร็จ	4.27	0.40	4.42	0.34	4.48	0.34
	ภาพรวม	4.38	0.19	4.42	0.21	4.49	0.21

จากตาราง **8** แสดงว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ในสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.38 S.D.= 0.19) และด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านความไว้วางใจ ($\bar{x}$ =4.57 S.D.= 0.38) รองลงมา คือ ด้านความยืดหยุ่น ($\bar{x}$ = 4.43 S.D.= 0.15) ด้านการมุ่งความสำเร็จ ($\bar{x}$ = 4.27, S.D.= 0.40) ด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุดคือ ด้านวิสัยทัศน์ ($\bar{x}$ = 4.23, S.D. = 0.15) ตามลำดับ

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ในสถานศึกษาขนาดกลาง โดยภาพรวม ($\bar{x}$ = 4.42 S.D.= 0.21) และรายด้านอยู่ในระดับมาก ด้านทีมีการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านวิสัยทัศน์ ($\bar{x}$ = 4.46 S.D.= 0.28) รองลงมาคือ ด้านความยืดหยุ่น ($\bar{x}$ =4.38 S.D.= 0.26) ด้านความไว้วางใจ ($\bar{x}$ = 4.42 S.D.= 0.22) และด้านการมุ่งความสำเร็จ ($\bar{x}$ = 4.42 S.D.= 0.34) ตามลำดับ

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ในสถานศึกษาขนาดใหญ่ โดยภาพรวม ($\bar{x}$ = 4.49 S.D.= 0.21) และรายด้านอยู่ในระดับมาก ด้านทีมีการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านความยืดหยุ่น ($\bar{x}$ = 4.50 S.D.= 0.23) รองลงมาคือ ด้านด้านวิสัยทัศน์ ($\bar{x}$ = 4.49 S.D.= 0.23) ด้านการมุ่งความสำเร็จ ($\bar{x}$ = 4.48 S.D.= 0.34) และด้านความไว้วางใจ ($\bar{x}$ = 4.48 S.D.= 0.22) ตามลำดับ

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

รายการ	**แหล่งความแปรปรวน**	**SS**	**df**	**MS**	**F**	**p-value**
ด้านวิสัยทัศน์	ระหว่างกลุ่มภายใน	0.16	2	0.08	1.40	0.25
	กลุ่ม	16.65	299	0.06		
	รวม	16.80	301			
ด้านความยืดหยุ่น	ระหว่างกลุ่มภายใน	0.31	2	0.16	2.98	0.05
	กลุ่ม	15.54	299	0.05		
	รวม	15.85	301			
ด้านความไว้วางใจ	ระหว่างกลุ่มภายใน	0.10	2	0.05	1.03	0.36
	กลุ่ม	15.15	299	0.05		
	รวม	15.25	301			
ด้านการมุ่งความสำเร็จ	ระหว่างกลุ่มภายใน	0.19	2	0.10	0.83	0.44
	กลุ่ม	34.63	299	0.12		

	รวม	34.82	301			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่มภายใน	0.12	2	0.06	1.34	0.26
	กลุ่ม	13.11	299	0.04		
	รวม	13.23	301			

จากตาราง 9 แสดงว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ทั้ง 4 ด้านได้ดังนี้ ด้านวิสัยทัศน์ ผู้บริหารควรกำหนดวิสัยทัศน์ที่มีความชัดเจนและสามารถสื่อสารได้ง่าย โดยอิงจากปัจจัยภายนอก เช่น ความต้องการของชุมชน ทรัพยากรที่มี และความท้าทายทางการศึกษา จัดให้มีการประชุมระดมความคิดร่วมกับครูและบุคลากรในโรงเรียน เพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างกิจกรรมหรือเวทีที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการพัฒนาแนวทางการทำงาน ส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีโอกาสในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์จากวิสัยทัศน์ที่ร่วมกันกำหนด ด้านความยืดหยุ่น ผู้บริหารควรฝึกฝนการตัดสินใจในสถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอน เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สร้างแผนการสำรอง เพื่อรองรับสถานการณ์ฉุกเฉินและสามารถดำเนินการต่อไปได้ ฝึกให้ทีมงานมีทักษะในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลง โดยจัดฝึกอบรมหรือการเรียนรู้จากกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาทักษะใหม่ๆ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีหรือการปรับวิธีการเรียนการสอนเพื่อให้สามารถปรับตัวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ด้านความความไว้วางใจ ผู้บริหารควรให้โอกาสและความเชื่อมั่นในการมอบหมายงานหรือหน้าที่ให้แก่ครูและบุคลากร โดยการมอบหมายงานที่สามารถทำได้ตามศักยภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ควรเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทำงานด้วยตนเองอย่างอิสระ และให้การสนับสนุนเมื่อมีความจำเป็น โดยไม่เข้ามาก้าวก่ายหรือควบคุมมากเกินไป จัดการประชุมหรือเวทีพูดคุยที่ผู้บริหารสามารถสื่อสารข้อมูลที่สำคัญให้กับทีมงานและรับฟังความคิดเห็นจากครูและบุคลากรอย่างเปิดเผย ด้านการมุ่งความสำเร็จ ผู้บริหารควรมีการสื่อสารวิสัยทัศน์และเป้าหมายให้กับครูและบุคลากรในโรงเรียนผ่านการประชุมหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ทุกคนเห็นความสำคัญและเข้าใจถึงทิศทางการพัฒนาของโรงเรียน สร้างระบบการยอมรับผลงาน เช่น การยกย่องครูที่ทำงานดี หรือการให้รางวัลแก่นักเรียนที่มีผลการเรียนดี ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้ทั้งครูและนักเรียนรู้สึกถึงความสำเร็จและแรงจูงใจในการทำงานต่อไป ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะของครูและบุคลากรจะทำให้รู้สึกถึงการเติบโตและสามารถพัฒนาศักยภาพตนเองในงานที่ทำ ซึ่งจะช่วยให้โรงเรียนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านความยืดหยุ่น รองลงมา คือ ด้านวิสัยทัศน์ ด้านความไว้วางใจ และด้านการมุ่งความสำเร็จ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน โดยเน้นการส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีการตัดสินใจที่ดี มีความอดทนและมีอิสระในการทำงาน เคารพสิทธิส่วนบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน แสดงความคิดเห็นต่อปัญหาโดยใช้หลักการและเหตุผล มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ตลอดเวลา มีความรอบคอบในการทำงาน มีการวางแผนในการดำเนินงานและปฏิบัติตามแผนได้อย่างสร้างสรรค์ นำหลักวิชาการมาใช้เพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และมีการวิเคราะห์และสังเคราะห์บริบทสถานศึกษา เพื่อกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา มีความอดทนต่อความคับข้องใจ ขจัดความรู้สึกต่อต้านสังคม หรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างมีเหตุผล ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาคิดหาวิธีการที่ใหม่มาใช้ในการปฏิบัติงาน ความเป็นกันเองคอยอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติตน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฏฐกิตต์ บุญเก่ง (2565 : 129) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของอิบตีซาม เจะหะ (2564 : 79) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน

จากการศึกษา ด้านวิสัยทัศน์ พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษามีความรอบคอบในการแก้ปัญหา ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนในการดำเนินงานและปฏิบัติตามแผนได้อย่างสร้างสรรค์ ผู้บริหารสถานศึกษานำหลักวิชาการมาใช้เพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และผู้บริหารสถานศึกษามีการวิเคราะห์และสังเคราะห์บริบทสถานศึกษา เพื่อกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิบดีซาม เจมหะ (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 พบว่า ด้านวิสัยทัศน์ อยู่ในระดับมาก

ด้านความยืดหยุ่น พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานโดยเน้นการส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารสถานศึกษามีการตัดสินใจที่ดี มีความอดทนและมีอิสระในการทำงาน ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาโดยใช้หลักการและเหตุผล และผู้บริหารสถานศึกษามีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวณีย์ สมบูรณ์ศิโรรัตน์ (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 พบว่า ด้านความยืดหยุ่น อยู่ในระดับมาก

ด้านความไว้วางใจ พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษามีการสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อสมาชิกในองค์กร ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารด้วยยึดหลักความยุติธรรม ผู้บริหารสถานศึกษามีการให้เกียรติ เคารพการตัดสินใจ เข้าใจความผิดพลาดของครูและบุคลากรทางการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษามีการส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการคิดโครงการใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริวรรณ์ คำภูเงิน (2561) การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศูนย์เครือข่าย การศึกษาตำบลเวียง สันทรายงาม อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ด้านความไว้วางใจ พบว่า อยู่ในระดับมาก

ด้านการมุ่งความสำเร็จ พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษาให้การยอมรับนับถือผู้อื่น และจำต้องระลึกอยู่เสมอว่า ความสำเร็จในการเป็นผู้นำนั้นขึ้นอยู่กับความร่วมมือกับผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารสถานศึกษามีความอดทนต่อความคับข้องใจ ขจัดความรู้สึกต่อต้านสังคม หรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างมีเหตุผล ผู้บริหารสถานศึกษามีความสนใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวอย่างกว้างขวาง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์และ ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีแรงจูงใจภายใน หรือแรงขับในการบริหารจัดการสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวณีย์ สมบูรณ์ศิโรรัตน์ (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 พบว่า ด้านการมุ่งความสำเร็จ อยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามตำแหน่ง พบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนในการดำเนินงานและปฏิบัติตามแผนได้อย่างสร้างสรรค์ มีความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่หลากหลาย แสดงความคิดเห็นต่อปัญหาโดยใช้หลักการและเหตุผล มีความรอบคอบในการแก้ปัญหา มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์บริบทสถานศึกษา เพื่อกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา ขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ส่งเสริมให้บุคลากรมีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ และมีการกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงานที่ชัดเจน ทำให้เข้าใจและยอมรับมุมมองเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่คล้ายกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ราตรี อุดมและคณะ (2566 : 45) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง พบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรหมพิริยะ ปนะกาโพธิ์ (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 จำแนกตามตำแหน่ง พบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน พบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษามีการสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อสมาชิกในองค์กร บริหารด้วยยึดหลักความยุติธรรม มีการให้เกียรติ เคารพการตัดสินใจ เข้าใจความผิดพลาดของครูและบุคลากรทางการศึกษา เคารพสิทธิส่วนบุคคลอย่างเท่าเทียม แสดงความคิดเห็นต่อปัญหาโดยใช้หลักการและเหตุผล มีการปรับปรุง แก้ไข กฎระเบียบการทำงานตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป มีความเป็นกันเอง คอยอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติตน และมีการตัดสินใจที่ดี มีความอดทนและมีอิสระในการทำงาน ทำให้เข้าใจและยอมรับมุมมองเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่คล้ายกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริวรรณ์ คำภูเงิน (2561 : 69) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาภาวะ

ผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาตำบลเวียงสันทรายงาม อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย พบว่า ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามประสบการณ์ทำงาน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรชาติ พงศ์นฤมิตร (2565 : 90) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพะเยา พบว่า ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

4. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา พบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษาให้การยอมรับนับถือผู้อื่น และจำต้องระลึกอยู่เสมอว่าความสำเร็จในการเป็นผู้นำนั้นขึ้นอยู่กับความร่วมมือกับผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับบัญชา มีความอดทนต่อความคับข้องใจ ขจัดความรู้สึกต่อต้านสังคม หรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างมีเหตุผล มีความสนใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวอย่างกว้างขวาง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ บริหารด้วยยึดหลักความยุติธรรม มีการให้เกียรติ เคารพการตัดสินใจ เข้าใจความผิดพลาดของครูและบุคลากรทางการศึกษา ตั้งเป้าหมายงานที่ท้าทาย พยายามปรับปรุงวิธีการทำงานให้ดีที่สุด เน้นผลงานที่สูงกว่ามาตรฐาน มุ่งเน้นให้ผลการปฏิบัติงานเกิดประสิทธิผล โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้เป็นที่พึงพอใจของผู้รับบริการ และมีการส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการคิดโครงการใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ทำให้เข้าใจและยอมรับมุมมองเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่คล้ายกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฏฐกิตต์ บุญเก่ง (2565 : 133) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาสถานศึกษากับสมรรถนะครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 พบว่า ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน เมื่อพิจารณาภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันและสอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญนภา ศรีภูธร (2562 : 58) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง พบว่า ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามขนาดสถานศึกษา เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

5. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ด้านที่ 1 วิสัยทัศน์ ผู้บริหารควรกำหนดวิสัยทัศน์ที่มีความชัดเจนและสามารถสื่อสารได้ง่าย โดยอิงจากปัจจัยภายนอก เช่น ความต้องการของชุมชน ทรัพยากรที่มี และความท้าทายทางการศึกษา จัดให้มีการประชุมระดมความคิดร่วมกับครูและบุคลากรในโรงเรียน เพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างกิจกรรมหรือเวทีที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการพัฒนาแนวทางการทำงาน ส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีโอกาสในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์จากวิสัยทัศน์ที่ร่วมกันกำหนด ผู้บริหารควรวางแผนงานที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ในระยะสั้นและระยะยาว ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาได้ตามความเหมาะสม ส่งเสริมการใช้งานแพลตฟอร์มดิจิทัลในการบริหารจัดการภายในโรงเรียน เช่น ระบบการเรียนการสอนออนไลน์ หรือการใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงการสื่อสารระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครอง ส่งเสริมการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะทางด้านเทคโนโลยีให้กับครูและบุคลากรในโรงเรียน ด้านที่ 2 ความยืดหยุ่น ผู้บริหารควรฝึกฝนการตัดสินใจในสถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอน เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สร้างแผนการสำรอง (contingency plans) เพื่อรองรับสถานการณ์ฉุกเฉินและสามารถดำเนินการต่อไปได้ ฝึกให้ทีมงานมีทักษะในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลง โดยจัดฝึกอบรมหรือการเรียนรู้จากกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาทักษะใหม่ๆ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีหรือการปรับวิธีการเรียนการสอนเพื่อให้สามารถปรับตัวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สร้างวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการทำงานที่มีความยืดหยุ่น เช่น การยอมรับความแตกต่างในการทำงานหรือการมีความยืดหยุ่นในเรื่องเวลาและวิธีการสอนส่งเสริมการทำงานร่วมกันในทีม เพื่อให้บุคลากรสามารถสนับสนุนกันและกันในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสนับสนุนให้ครูและบุคลากรได้ทดลองวิธีการสอนหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ และสร้างพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารควรมีทัศนคติที่เปิดกว้างและไม่ยึดติดกับวิธีการเดิม ๆ และพร้อมที่จะลองสิ่งใหม่ๆ ที่อาจจะช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ผู้บริหารควรกำหนดวิธีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น การจัดสรรบุคลากรในช่วงที่มีการขาดแคลน หรือการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนเมื่อเกิดการปิดโรงเรียน การวางแผนและจัดการทรัพยากรที่ยืดหยุ่นจะช่วยให้สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว และยังคงรักษาคุณภาพการศึกษาไว้ได้ ด้านที่ 3 ความความไว้วางใจ ผู้บริหารควรให้โอกาสและความเชื่อมั่นในการมอบหมายงานหรือหน้าที่ให้แก่ครูและบุคลากร โดยการมอบหมายงานที่สามารถทำได้ตามศักยภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ควรเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทำงานด้วยตนเองอย่างอิสระ และให้การสนับสนุนเมื่อมีความจำเป็น โดยไม่เข้ามาก้าวก่ายหรือควบคุมมากเกินไป จัดการประชุมหรือเวทีพูดคุยที่

ผู้บริหารสามารถสื่อสารข้อมูลที่สำคัญให้กับทีมงานและรับฟังความคิดเห็นจากครูและบุคลากรอย่างเปิดเผย เปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรสามารถแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะได้ในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโรงเรียนและการเรียนการสอน เมื่อมีปัญหาหรือข้อขัดแย้งในโรงเรียน ผู้บริหารต้องสามารถพูดคุยและแก้ไขปัญหาด้วยความตรงไปตรงมา และโปร่งใสเพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจสถานการณ์และร่วมมือกันในการหาทางออก ผู้บริหารต้องสามารถยอมรับผิดหากเกิดข้อผิดพลาด และพยายามแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างโปร่งใสและสร้างสรรค์ หากผู้บริหารให้คำมั่นสัญญาหรือมีแผนงานที่กล่าวไว้ ควรทำตามที่สัญญาไว้และแสดงให้เห็นว่าเขามีความสามารถในการนำพาทีมงานไปสู่เป้าหมาย ด้านที่ 4 การมุ่งความสำเร็จ ผู้บริหารควรมีการสื่อสารวิสัยทัศน์และเป้าหมายให้กับครูและบุคลากรในโรงเรียนผ่านการประชุมหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ทุกคนเห็นความสำคัญและเข้าใจถึงทิศทางการพัฒนาของโรงเรียน สร้างระบบการยอมรับผลงาน เช่น การยกย่องครูที่ทำงานดี หรือการให้รางวัลแก่นักเรียนที่มีผลการเรียนดี ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้ทั้งครูและนักเรียนรู้สึกถึงความสำเร็จและแรงจูงใจในการทำงานต่อไป การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะของครูและบุคลากรจะทำให้พวกเขารู้สึกถึงการเติบโตและสามารถพัฒนาศักยภาพตนเองในงานที่ทำ ซึ่งจะช่วยให้โรงเรียนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ กระตุ้นให้เกิดการแบ่งปันความสำเร็จในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นผลงานที่ดีในการเรียนการสอน หรือการทำกิจกรรมพัฒนาทักษะของนักเรียน การเฉลิมฉลองความสำเร็จในรูปแบบต่าง ๆ จะช่วยให้ทุกคนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบรรลุเป้าหมายสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างให้ทีมงานและครูสามารถสื่อสารและทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ การทำงานเป็นทีมที่ดีช่วยให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ เมื่อเกิดปัญหาหรือความล้มเหลว มีการทบทวนและเรียนรู้จากข้อผิดพลาด โดยไม่โทษใครหรือหลีกเลี่ยงปัญหา แต่ควรใช้มันเป็นโอกาสในการพัฒนา สามารถปรับกลยุทธ์หรือวิธีการทำงานได้อย่างรวดเร็วตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้ สร้างระบบการติดตามผลที่โปร่งใสและสามารถประเมินความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจนในการพัฒนาโรงเรียน เมื่อมีการประเมินผลแล้ว ผู้นำต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลและนำมาปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านวิสัยทัศน์ ผู้บริหารควรสร้างกิจกรรมหรือเวทีที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการพัฒนาแนวทางการทำงาน

1.2 ด้านความยืดหยุ่น ผู้บริหารควรกำหนดวิธีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น การจัดสรรบุคลากรในช่วงที่มีการขาดแคลน หรือการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนเมื่อเกิดการปิดโรงเรียน

1.3 ด้านความความไว้วางใจ ผู้บริหารควรกระตุ้นให้บุคลากรและนักเรียนมีโอกาสในการเสนอแนวคิดใหม่ ๆ โดยไม่ต้องกลัวความล้มเหลว สร้างบรรยากาศที่ให้ผู้คนรู้สึกไว้วางใจผู้นำ ที่ส่งเสริมให้พวกเขามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาสถานศึกษา

1.4 ด้านการมุ่งความสำเร็จ ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะและความสามารถของครูและบุคลากรผ่านการอบรมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6

2.2 ควรศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ในด้านภาวะผู้นำเชิงวิชาการ

เอกสารอ้างอิง

อิบตีซาม เจะหะ. (2564). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

เสาวณีย์ สมบูรณ์ศิโรรัตน์. (2562). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ศิริวรรณ์ คำภูเงิน. (2561). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาตำบลเวียง สันทรายงาม อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย. สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา.

เพ็ญนภา ศรีภูธร. (2562). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ธีรชาติ พงศ์นฤมิตร. (2565). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพะเยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา.

ณัฏฐกิตติ์ บุญเก่ง. (2565). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2. วิทยานิพนธ์การศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ณณัฐ ช่วยงาน. (2565). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษาสังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

นางสาวภคินี ศรีสุไชย. (2563). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการการศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

เสรี ออไธสง. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

เตือนใจ สุนุกุล. (2562). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ณัฐภรณ์ แสงกล้า. (2565). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประชาอุทิศ (จันทาบอนุสรณ์) สำนักงานเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.

กรวิภา สนิทพจน์. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

ว่าที่ร้อยตรีจิตติภูมิ เทพคำ. (2564). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา.

การใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

USING TECHNOLOGY FOR ADMINISTRATION OF SCHOOL ADMINISTRATORS ON THE NEW NORMAL UNDER NAKHONRATCHASIMA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 5

นพวิชญ์ คาดสนิท
วิทยาลัยนครราชสีมา
Nopphawit Khadsanit
Nakhon Ratchasima College
Corresponding Author E-mail :Nopphawit.ksn@gmail.com

(Received : December 22, 2024; Edit : January 17, 2025; accepted : January 17, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบและเพื่อศึกษาแนวทางในการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยจำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษา จำนวน 333 คน กำหนดขนาดโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน และได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (cluster random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80 – 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test)

ผลการวิจัยพบว่า

1. การใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน และขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนวทาง ดังนี้ 1) ให้มีการจัดอบรมพัฒนาและให้ความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน 2) สร้างความตะหนักรู้ และเข้าใจมองเห็นคุณค่าของการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน 3) สร้างระบบสารสนเทศที่ตรงกับการทำงานของแต่ละกลุ่มงาน เช่น โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อเป็นการทำงานในทิศทางเดียวกันและลดความซับซ้อนของการทำงาน

คำสำคัญ : การใช้เทคโนโลยีในการบริหาร, การใช้เทคโนโลยีในยุควิถีใหม่ของผู้บริหาร

Abstract

This research aimed to compare and study the approaches to using technology in the administration of school administrators in the new normal era under the Office of the Primary Educational Service Area 5, Nakhon Ratchasima, classified by position, work experience, and size of the school. The sample group used in the research was 333 school administrators and teachers working in the school. The size was determined using the Krejci and Morgan table and was obtained by cluster random sampling. The research instrument was a 5-level rating scale questionnaire with a consistency index between 0.80 and 1.00 and a reliability value of 0.89 for the entire questionnaire. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and F-test.

The results of the research found that:

1. The use of technology in the administration of school administrators in the new normal era under the Office of the Primary Educational Service Area 5, Nakhon Ratchasima, was at a high level overall and in each aspect.

2. The results of the comparison of the use of technology in the administration of school administrators in the new normal era, classified by position Overall and in each aspect, there were significant differences at the .05 level, classified by work experience and size of the educational institution. Overall and in each aspect, there were no differences.

3. Guidelines for developing the use of technology in the administration of educational institution administrators in the new era under the Office of the Primary Educational Service Area 5, Nakhon Ratchasima, according to the opinions of experts, the following guidelines were proposed: 1) Organize training and provide knowledge on the use of technology in administration. 2) Create awareness and understanding of the value of using technology in administration. 3) Create an information system that is consistent with the work of each work group, such as ready-made programs, to work in the same direction and reduce the complexity of the work.

Keywords : Use of technology in management, Use of technology in the new era of management

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษาเพื่อความสะดวกและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากกรณีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ โควิด-19 (Covid - 19) ทั่วโลกมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ทำให้เห็นรูปแบบการจัดการศึกษาในยุค New Normal ชัดเจนขึ้น ผู้บริหารการศึกษา คุณครู นักเรียนและผู้ปกครอง ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอนใหม่ตามสถานการณ์เอง นั่นคือ การเรียนออนไลน์ ผ่านเทคโนโลยีต่าง ๆ ทางช่องทีวีดาวเทียม DLTV และเรียนผ่านแอพพลิเคชั่น Zoom, Google Meet, Microsoft Team, เว็บไซต์ และช่อง YouTube ของ DLTV อีกทั้งการใช้โปรแกรมสำเร็จ ในการบริหารจัดการการศึกษาด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระทรวงศึกษาธิการได้แบ่งการบริหารงานออกเป็น 4 กลุ่มงาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) เพื่อประสิทธิภาพในการบริหารงานให้เสถียรตามสถานการณ์เหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้น จึงต้องมีการใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษาทั้งด้านบริหารวิชาการ ควรมีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน การประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล จัดเก็บประมวลผลการเรียนรู้ของผู้เรียน การวางแผนกำกับ ติดตามและนิเทศ และการส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน ด้านบริหารงบประมาณ ได้แก่ นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการลงทะเบียนครุภัณฑ์ การจดจำข้อมูลส่วนบุคคล การวางแผนงบประมาณในการจัดซื้อ การประเมินผล ตรวจสอบ ติดตาม เพื่อควบคุมการเบิกจ่ายครุภัณฑ์ และการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนบุคลากรในสถานศึกษา ด้านบริหารงานบุคคล ควรมีการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่งโดยใช้สารสนเทศจากระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล การจัดอบรมความรู้ให้กับครูและบุคลากรในสถานศึกษาในการใช้งานโปรแกรมประยุกต์เพื่อผลิตสื่อการเรียนการสอน มีนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ หรือแม้แต่ด้านการบริหารงานทั่วไป ควรมีการส่งเสริมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การใช้งานผ่านระบบจัดเก็บข้อมูลนักเรียนรายบุคคล การนำผลรายงานการนิเทศติดตามมาเผยแพร่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและชุมชนรับรู้อย่างทั่วถึง มีนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ ซึ่งล้วนต้องใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษา (กฤติภัทรกร ศิริภัทรนิธิโภคิน, 2564)

ในการบริหารการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 มีนโยบายในการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา แต่ปรากฏว่ายังมีปัญหาในการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5, 2567) สอดคล้องกับกฤติภัทรกร ศิริภัทรนิธิโภคิน (2564) ได้ทำการวิจัย เรื่องการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ พบว่า การบริหารงานในสถานศึกษาเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ยังประสบปัญหาและข้อจำกัดในหลายประการ ดังนี้ 1) ผู้บริหารหลายคนขาดความรู้ ความเข้าใจ หรือทักษะที่เพียงพอในการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การใช้ระบบจัดการข้อมูล การสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ หรือการใช้เทคโนโลยีสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ ทำให้การนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในกระบวนการบริหารยังไม่เต็มศักยภาพ 2) ในบางสถานศึกษาโดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล ยังขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เช่น อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง อุปกรณ์ไอทีที่ทันสมัย หรือระบบซอฟต์แวร์สำหรับการจัดการ ส่งผลให้การนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นไปได้ยากหรือมีข้อจำกัด 3) บุคลากรบางส่วนในสถานศึกษามีทัศนคติที่ไม่พร้อมหรือไม่เปิดรับต่อการนำเทคโนโลยีมาใช้ในงาน เนื่องจากความกังวลต่อความยุ่งยาก ความไม่มั่นใจในความสามารถของตนเอง หรือความเคยชินกับวิธีการบริหารงานแบบเดิม 4) การพัฒนาระบบเทคโนโลยีในสถานศึกษาต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ทั้งในด้านการจัดซื้ออุปกรณ์ การพัฒนาระบบ และการฝึกอบรมบุคลากร ซึ่งในบางกรณีสถานศึกษายังขาดการสนับสนุนทางการเงินอย่างเพียงพอจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 5) ผู้บริหารบางส่วนยังขาดแนวทางหรือกลยุทธ์ที่ชัดเจนในการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับกระบวนการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การดำเนินงานยังไม่ตอบโจทย์ต่อความต้องการของยุคสมัยปัญหาเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องพัฒนาและปรับตัวเพื่อใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้การจัดการศึกษาในยุควิถีใหม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้อย่างเต็มที่

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิจัย การใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 เพื่อให้ได้ข้อสนเทศ ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานของสถานศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

2. เพื่อเปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยจำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ตามกฎกระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 34) มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริหารวิชาการ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารงานทั่วไป ดังภาพ

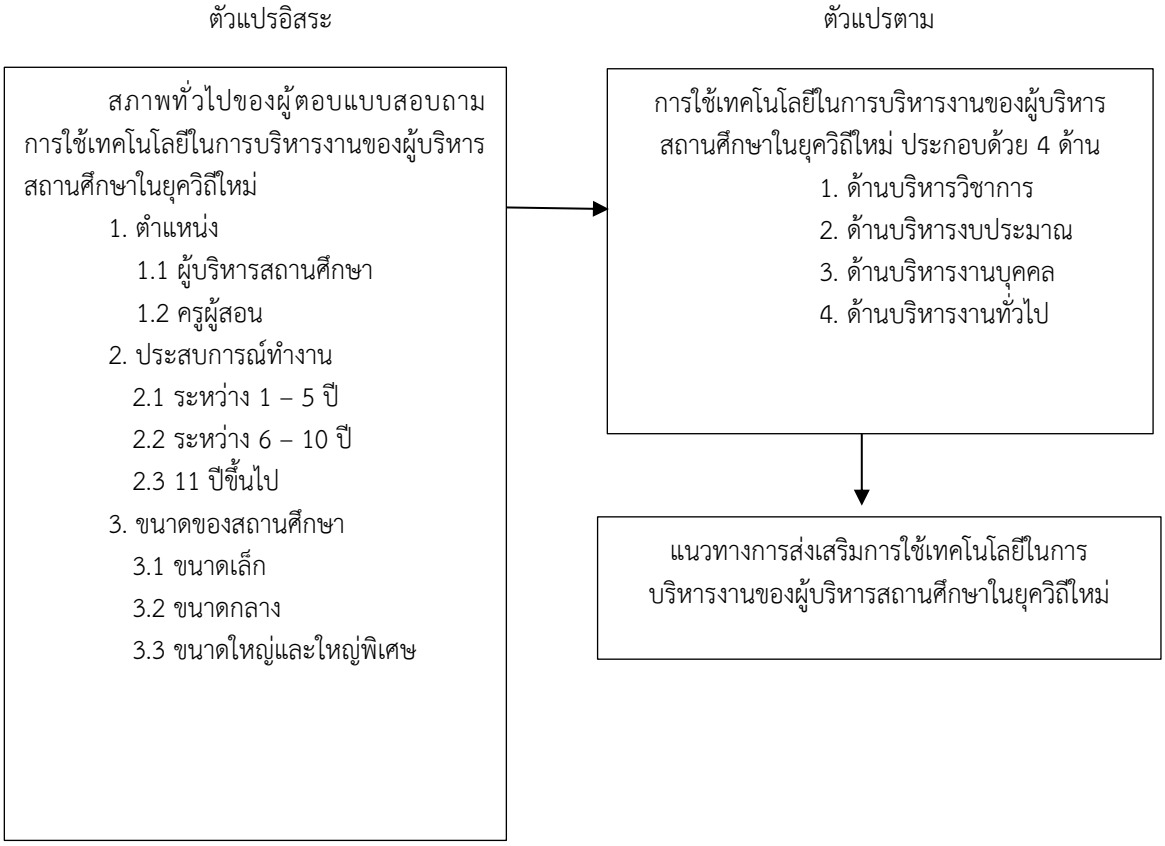

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. บุคลากรที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 แตกต่างกัน

2. บุคลากรที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 แตกต่างกัน

3. บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 2,500 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 333 คน กำหนดขนาดโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน และได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (cluster random sampling)

ตัวแปร

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

1) ตำแหน่ง จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย
   1.1) ผู้บริหารสถานศึกษา
   1.2) ครูผู้สอน
2) ประสบการณ์ในการทำงาน จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย
   2.1) ระหว่าง 1 – 5 ปี
   2.2) ระหว่าง 6 – 10 ปี
   2.3) 11 ปีขึ้นไป
3) ขนาดของสถานศึกษา จำแนกเป็น 3 ขนาด ประกอบด้วย
   3.1) ขนาดเล็ก
   3.2) ขนาดกลาง
   3.3) ขนาดใหญ่และใหญ่พิเศษ

ตัวแปรตาม ได้แก่

การใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ตามกฎกระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 34) มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านบริหารวิชาการ
2) ด้านบริหารงบประมาณ
3) ด้านบริหารงานบุคคล
4) ด้านบริหารงานทั่วไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

1. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของ (Likert) มี 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
4 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
3 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
2 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
1 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open ended)

2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการสร้างตามขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือของแบบสอบถาม

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา ตามแนวคิดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2545 : 34) เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

1.2 ศึกษาวิธีสร้างเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) และการสร้างแบบสอบถามจากตำราของ บุญชม ศรีสะอาด (2553 : 74 – 84)

1.3 ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถาม โดยการพัฒนาแบบสอบถามมาจากของกฤติภัทรกร ศิริภัทรนิธิโภคิน, (2564)

1.4 นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

1.5 ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถาม โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC : Index of item objective congruence) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

1.6 นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

1.7 นำเสนอแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับบุคลากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3

1.8 วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.82

1.9 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาต่อไป

2. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือของแบบสัมภาษณ์

2.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ และดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์จำนวน 4 ข้อ

2.2 นำแบบสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

2.3 ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถาม โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC : Index of item objective congruence) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

2.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

2.5 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ศึกษาต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

2. ผู้วิจัยส่งหนังสือจากวิทยาลัยนครราชสีมา ไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

3. ผู้วิจัยติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

4. ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า โดยผู้ตอบจะได้รับคำถามเช่นเดียวกัน และในลำดับขั้นตอนเดียวกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ถามถามได้ตรงประเด็นที่ต้องการ ไม่ออกนอกเรื่อง ไม่เกินขอบเขตที่กำหนดไว้ และข้อมูลที่ได้รับสามารถนำมาประมวลผลได้ โดยมีขั้นตอนการสัมภาษณ์ ดังนี้

4.1 กำหนดเวลาในการสัมภาษณ์ 15-20 นาที และนัดหมายกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

4.2 เตรียมอุปกรณ์จดบันทึกให้เหมาะสมกับสถานการณ์

4.3 แนะนำตัวเอง และสร้างบรรยากาศให้รู้สึกเป็นกันเอง

4.4 บอกวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์

4.5 ป้อนคำถามเหมาะสมกับเวลา และทำการบันทึกหลังจากการสัมภาษณ์เสร็จ

4.6 ขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของสถานศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์พัฒนาการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อโดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, น. 103) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามตำแหน่ง โดยใช้ค่า t – test (Independent samples)

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน และขนาดของสถานศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว โดยใช้ F-test (One way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffe’)

5. วิเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยวิเคราะห์ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์การใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล	อันดับที่
		$\overline{X}$	S.D.		
1	การบริหารงานวิชาการ	4.15	0.36	มาก	2
2	การบริหารงานงบประมาณ	4.14	0.35	มาก	3
3	การบริหารงานบุคคล	4.13	0.35	มาก	4
4	การบริหารงานทั่วไป	4.23	0.35	มาก	1
	ภาพรวม	4.16	0.34	มาก	

จากตารางที่ 1 แสดงว่า การใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.16 , S.D.= 0.34) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (ตามผลจริง) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบริหารงานทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.22 , S.D.= 0.35) รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ($\overline{X}$ = 4.15 , S.D.= 0.36) ด้านการบริหารงานงบประมาณ ($\overline{X}$ = 4.14, S.D.= 0.35) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารงานบุคคล ($\overline{X}$ = 4.13 , S.D.= 0.35)

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

ตารางที่ 2 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ผู้บริหารสถานศึกษา		ครูผู้สอน		T	p-value
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	การบริหารงานวิชาการ	4.23	0.31	4.11	0.38	2.72*	0.01
2	การบริหารงานงบประมาณ	4.23	0.30	4.10	0.37	3.12*	0.00
3	การบริหารงานบุคคล	4.20	0.30	4.10	0.37	2.51*	0.01
4	การบริหารงานทั่วไป	4.30	0.28	4.19	0.37	2.52*	0.01
	ภาพรวม	4.24	0.29	4.12	0.35	2.84*	0.01

จากตารางที่ 2 แสดงว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีตำแหน่งต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามประสบกาณ์ทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน

รายการ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value
การบริหารงานวิชาการ	ระหว่างกลุ่ม	0.43	2	0.21	1.63	0.20
	ภายในกลุ่ม	43.28	330	0.13		
	รวม	43.71	332			
การบริหารงานงบประมาณ	ระหว่างกลุ่ม	0.37	2	0.19	1.50	0.23
	ภายในกลุ่ม	40.96	330	0.12		
	รวม	41.33	332			
การบริหารงานบุคคล	ระหว่างกลุ่ม	0.57	2	0.28	2.29	0.10
	ภายในกลุ่ม	40.74	330	0.12		
	รวม	41.31	332			
การบริหารงานทั่วไป	ระหว่างกลุ่ม	0.36	2	0.18	1.52	0.22
	ภายในกลุ่ม	39.56	330	0.12		
	รวม	39.92	332			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	0.42	2	0.21	1.81	0.17
	ภายในกลุ่ม	37.92	330	0.12		
	รวม	38.34	332			

จากตารางที่ 3 แสดงว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4 การใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

รายการ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value
การบริหารงานวิชาการ	ระหว่างกลุ่ม	0.09	2	0.05	0.35	0.70
	ภายในกลุ่ม	43.62	330	0.13		
	รวม	43.71	332			
การบริหารงาน	ระหว่างกลุ่ม	0.00	2	0.00	0.00	1.00

งบประมาณ	ภายในกลุ่ม	41.33	330	0.13		
	รวม	41.33	332			
การบริหารงานบุคคล	ระหว่างกลุ่ม	0.07	2	0.03	0.27	0.76
	ภายในกลุ่ม	41.23	330	0.13		
	รวม	41.30	332			
การบริหารงานทั่วไป	ระหว่างกลุ่ม	0.16	2	0.08	0.65	0.52
	ภายในกลุ่ม	39.77	330	0.12		
	รวม	39.93	332			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	0.05	2	0.03	0.21	0.81
	ภายในกลุ่ม	38.29	330	0.11		
	รวม	38.34	332			

จากตารางที่ 4 แสดงว่า การใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3. ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 5

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ด้านการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 5 สามารถสรุปแนวทางในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ได้ดังนี้

3.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารต้องมีความตระหนักรู้และเข้าใจ มองเห็นคุณค่าของการใช้สื่อเทคโนโลยีในการบริหารงาน จัดให้มีการจัดอบรมพัฒนาและให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการบริหารงานวิชาการ และให้ฝ่ายวิชาการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อจัดทำสารสนเทศในรูปแบบออนไลน์ เพื่อสะดวกในการใช้และการจัดเก็บข้อมูล

3.2 ด้านการบริหารงานงบประมาณ ผู้บริหารมีความตระหนักรู้และเข้าใจ มองเห็นคุณค่าของการใช้สื่อเทคโนโลยีในการบริหารงานงบประมาณที่ผิดพลาดไม่ได้ ใช้โปรแกรมและระบบเทคโนโลยีมาจัดการบริหารงบประมาณ ควรใช้เทคโนโลยีพร้อมกับอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่ทันสมัยในการจัดเก็บข้อมูลและประมวลผลเพื่อจัดเก็บและตรวจสอบโปร่งใส ลดเวลา ลดกระดาษ

3.3 ด้านการบริหารงานบุคคล ผู้บริหารจะต้องมีความตระหนัก รู้และเข้าใจ มองเห็นคุณค่าของการใช้สื่อเทคโนโลยีในการบริหารงานบุคคล จัดให้มีการอบรมเพื่อพัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยี และควรมีการใช้โปรแกรมหรือเทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับงานบุคคล

3.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป ผู้บริหารต้องศึกษาทำความเข้าใจเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการบริหารงานทั่วไปแล้วนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบท การนำเทคโนโลยีมาจัดการบริหารในโรงเรียน เช่น ระบบการติดต่อสื่อสารทางราชการและภายนอก จัดระบบข้อมูลสารสนเทศโดยใช้แอปพลิเคชั่นต่าง ๆ การอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ใช้งานทั้งภายในและภายนอกได้ใช้งานข้อมูลได้อย่างเป็นปัจจุบัน สะดวก รวดเร็ว

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูในการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบริหารงานทั่วไป รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารงานบุคคล ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของกนกวรรณ จันทรวงศ์ (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการวิจัยปรากฏว่า การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของยงยุทธ ของเลิศ (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ผลการวิจัยปรากฏว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงาน

สถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ตามความคิดเห็นของครู ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ผลการเปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบกาณ์ทำงาน ขนาดสถานศึกษา

2.1 ผู้บริหารและครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของของ กฤติภัทรกร ศิริภัทรนิธิโภคิน (2564) ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ตามความคิดของผู้บริหาร และครู โดยรวมแตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานของหฤทัย อรุณศิริ (2558, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี จำแนกตามตำแหน่ง ในภาพรวมมีความแตกต่างกัน กล่าวว่าครูสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรีมีความคิดเห็นว่า เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสิ่งที่จำเป็น สำหรับการดำเนินการในหน่วยงานต่างๆ ปัจจุบันทุกหน่วยงานต่างพัฒนาระบบรวบรวมจัดเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในองค์การประเทศไทยมีระบบทะเบียนราษฎร์ที่จัดทำด้วยระบบ ระบบเวชระเบียนในโรงพยาบาล ระบบการจัดเก็บข้อมูลภาษี ในองค์การทุกระดับเห็นความสำคัญที่จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จึงมี ค่าเฉลี่ยของปัญหาต่ำกว่าผู้บริหาร

2.2 บุคลากรที่มีประสบการณ์ในทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยูไฮนี บากา (2563) พบว่าครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3 ที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของศราวุฒิ จินดา (2564) พบว่าจากผลเปรียบเทียบระดับปฏิบัติการของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มเครือข่ายมิ่งเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์การโดยรวมไม่แตกต่างกัน

2.3 บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน การใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของงานวิจัยของจีรวุฒิ คล่องแคล่ว (2563) ซึ่งได้ศึกษาสภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3 ตามความคิดของ ผู้บริหารครูธุรการและครูผู้รับผิดชอบงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่มีขนาดโรงเรียนต่างกัน พบว่ารายด้านและโดยรวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของนิโลบล ชนะพะเนา (2564) พบว่าผลการเปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานของสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามขนาดสถานศึกษา พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

3.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ

ให้มีการจัดอบรมพัฒนาและให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารจะต้องมีความตระหนัก รู้และเข้าใจ มองเห็นคุณค่าของการใช้สื่อเทคโนโลยีในการบริหารงาน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในฝ่ายงานวิชาการเพื่อจัดทำสารสนเทศในรูปแบบออนไลน์ เพื่อสะดวกในการใช้และการจัดเก็บข้อมูล

3.2 ด้านการบริหารงานงบประมาณ

ผู้บริหารมีความตระหนักรู้และเข้าใจ มองเห็นคุณค่าของการใช้สื่อเทคโนโลยีในการบริหารงานงบประมาณที่ผิดพลาดไม่ได้ ควรใช้เทคโนโลยีพร้อมกับอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่ทันสมัยในการจัดเก็บข้อมูลและประมวลผลเพื่อจัดเก็บและตรวจสอบโปร่งใส ลดเวลา ลดกระดาษ ใช้โปรแกรมและระบบเทคโนโลยีมาจัดการบริหารงบประมาณ

3.3 ด้านการบริหารงานบุคคล

ควรมีการใช้โปรแกรมหรือเทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับงานบุคคล ผู้บริหารจะต้องมีความตระหนัก รู้และเข้าใจ มองเห็นคุณค่าของการใช้สื่อเทคโนโลยีในการบริหารงานบุคคล มีการพัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยี

3.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป

การนำเทคโนโลยีมาจัดการบริหารในโรงเรียน เช่น ระบบการติดต่อสื่อสารทางราชการและภายนอก จัดระบบข้อมูลสารสนเทศโดยใช้แอปพลิเคชั่นต่าง ๆ การอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ใช้งานทั้งภายใน และภายนอกได้ใช้งานข้อมูลได้อย่างเป็นปัจจุบัน สะดวก รวดเร็ว ผู้บริหารต้องศึกษาทำความเข้าใจเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการบริหารงานทั่วไปแล้วนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบท

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ควรส่งเสริมสนับสนุนให้กับผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดได้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานอย่างเป็นรูปธรรมและมีคุณภาพ

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควนมีนโยบายให้ครูนำระบบจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-Mail)/ ห้องเรียนเสมือน (Virtual Classroom) แอปพลิเคชั่นอื่น เช่น Zoom, Meeting, Microsoft Team ในการจัดการเรียนการสอน และใช้ระบบการส่งงานผ่านการโต้ตอบข้อมูล สั่งการบ้าน ส่งงาน/การบ้าน ด้วยระบบอิเล็กโทรนิกส์ของ Google Classroom เป็นต้น

1.3 ผู้บริหารควรนำความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีถ่ายทอดและสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญ ให้กับครูบุคลากรทางการศึกษาภายในสถานศึกษาที่บริหารงานอยู่นั้นได้มีการใช้งานจริงอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญและเต็มศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีทางการบริหารและสายการขอนของ ครู เช่น มีการใช้เทคโนโลยีผ่าน E-Mail, Line หรือ Facebook ในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหาร และบุคลากรภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อเพิ่มความสะดวกและรวดเร็วในการสื่อสาร และ ประสานงานต่าง ๆ

1.4 โรงเรียนควรประสานงานกับชุมชน หน่วยงาน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาและพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสารสนเทศเพื่อการบริหารในโรงเรียน

2.2 ควรมีการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานในโรงเรียนให้ทันสมัย ทันต่อโลกในปัจจุบัน

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการใช้เทคโนโลยีในปัจจัยด้านอุปกรณ์เทคโนโลยี ที่ส่งผลต่อการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา

2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องระบบการวางแผนนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลการใช้งานเทคโนโลยีในสถานศึกษา

2.5 ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ จันทรวงศ์. (2563). การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา.ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธนบุรี.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545.

_____. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. กรงเทพฯ : โรงพิมพ์ องค์การรับส่ง สินค้าและพัสดุภัณฑ์.

กฤติภัทรกร ศิริภัทรนิธิโภคิน. (2564). การใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

จีรวุฒิ คล่องแคล่ว (2563). สภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

นิโลบล ชนะพะเนา (2564). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานของสถานศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครังที่ 8. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

ยูไฮนี บากา. (2563). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื ่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3. สารนิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ยงยุทธ ของเลิศ (2565). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานสถานศึกษาในสังกัดส านักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4. การค้นคว้าอิสระค.ม.(การบริหารการศึกษา). บุรีรัมย์ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

ศราวุฒิ จินดา. (2564). การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มเครือข่ายมิ่งเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1. สารนิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. พะเยา : มหาวิทยาลัยพะเยา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5. (2567). นโยบายในการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา.

หฤทัย อรุณศิริ. (2558). ปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี 1. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, 3(2), 43-51.

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

THE USE OF INFORMATION TECHNOLOGY FOR MANAGEMENT OF SCHOOL UNDER NAKHONRATCHASIMA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 5.

สุนารี ไทยจันอัด[1], ภัทรฤทัย ลุนสำโรง[2], วิรัลพัชร วงศ์วัฒน์เกษม[3]
วิทยาลัยนครราชสีมา
Sunaree Thaichanoat[1], Phatruetai Lunsamrong[2], Wiralphat Wongwatkasem[3]
Nakhon Ratchasima College
Corresponding Author E-mail : Sunaree.thcho@gmail.com

(Received : January 17, 2025 ; Edit : January 27, 2025; accepted : January 31, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษา 2) เปรียบเทียบ โดยจำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของสถานศึกษา 3) ศึกษาแนวทางในการส่งเสริม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 333 คน กำหนดขนาดโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน และได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80 – 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.82 สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test)

ผลการวิจัยพบว่า

1. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 อยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบ จำแนกตามตัวแปรตำแหน่ง โดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำแนกตามประสบการณ์ทำงานและขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาส่งเสริมด้านการบริหารวิชาการที่ควรดำเนินการสูงสุด คือ ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน รวมถึงทำให้ผู้เรียนมีความพร้อม และสามารถใช้ ICT ในการเสาะแสวงหา รองลงมาคือ ผู้บริหารปรับหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการในรูปแบบการผสมผสาน เพื่อให้การจัดการเรียน การสอนมีผลสัมฤทธิ์ดีที่สุด และผู้บริหารส่งเสริมให้ครูนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการวางแผน และพัฒนาการวัดผลประเมินการเรียนการสอนตามลำดับ

คำสำคัญ : การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ, การบริหารงาน, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research on the use of information technology in the administration of educational institutions under the Office of the Primary Educational Service Area 5, Nakhon Ratchasima, aims to 1) study, 2) compare, classified by position, work experience, and size of the educational institution, and 3) study the approach to promotion. The sample group used in the research was 333 school administrators and teachers working in educational institutions under the Office of the Primary Educational Service Area 5, Nakhon Ratchasima, in the academic year 2024. The size was determined using the Krejci and Morgan table and obtained by stratified random sampling. The research instrument was a 5-level rating scale questionnaire with a consistency index between 0.80 and 1.00 and a reliability value of 0.82 for the entire questionnaire. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and F-test.

The research results found that:

1. The use of information technology in the administration of educational institutions under the Office of the Primary Educational Service Area of Nakhon Ratchasima Area 5 was at a high level.

2. The results of the comparison, classified by position variable, were significantly different overall and by aspect at the .05 level. Classified by work experience and size of the educational institution, were not different overall and by aspect.

3. The guidelines for the development and promotion of academic administration that should be implemented the most are: administrators promoting teachers to use technology in teaching and learning, including making students ready and able to use ICT in their search. Next is: administrators adjusting the curriculum and teaching and learning management guidelines that emphasize integration in a mixed format in order to achieve the best teaching and learning results. And administrators promoting teachers to use computers in planning and developing teaching and learning assessment, respectively.

Keywords : Use of information technology, administration, school administrators

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในทุกด้านของการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในภาคการศึกษา ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการข้อมูล การสื่อสาร และการพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล หากรู้จักวางแผนการใช้งาน นำมาปรับประยุกต์ใช้กับการบริหารงานในสถานศึกษาจะส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการทำงานและการบริหารงานมากยิ่งขึ้น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล และสนับสนุนการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในพื้นที่รับผิดชอบ การบริหารสถานศึกษาภายใต้สังกัดของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานี้จำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี โดยเฉพาะในด้านการจัดการข้อมูลและการสื่อสารระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ได้มีการตอบสนองต่อนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 และนโยบายระยะเร่งด่วน (Quick win) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) สนับสนุนเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Technology) มาเป็นเครื่องมือ ในการบริหารจัดการครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งกำหนดนโยบายส่งเสริม สนับสนุน ให้ผู้บริหารในสังกัดมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพเป็นการตอบสนองนโยบายตลอดจนตระหนักถึง ความสำคัญของการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา

สภาพปัญหาที่พบในปัจจุบัน สถานศึกษาส่วนใหญ่ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่าสถานศึกษาหลายแห่งในเขตพื้นที่นี้ยังคงเผชิญกับปัญหาหลายประการ เช่น ระบบสารสนเทศไม่ครอบคลุมทุกด้าน หลายสถานศึกษายังใช้ระบบสารสนเทศที่แยกส่วน ยกตัวอย่างระบบจัดเก็บข้อมูลนักเรียน ระบบงานบุคลากร และระบบบัญชีการเงินที่ไม่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกันได้ ทำให้เกิดความยุ่งยากในการบริหารงานและเพิ่มโอกาสที่จะเกิดความผิดพลาด ระบบสารสนเทศบางระบบถูกออกแบบมาให้มีความซับซ้อนเกินไป ทำให้ผู้ใช้งานต้องใช้เวลาเรียนรู้มาก และอาจก่อให้เกิดความสับสนในการใช้งาน การขาดแคลนทรัพยากรด้านเทคโนโลยี อุปกรณ์อาจไม่เพียงพอหรือไม่ทันสมัยเนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ การขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีของบุคลากร ครูและเจ้าหน้าที่บางคนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ไม่สามารถใช้งานโปรแกรมหรือระบบต่าง ๆ ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และการขาดการสนับสนุนที่เพียงพอจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องบางสถานศึกษาอาจไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานระดับบนในเรื่องการฝึกอบรม การให้คำปรึกษา หรือการจัดหาเทคโนโลยีที่เหมาะสม ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้การบริหารจัดการสถานศึกษาไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การศึกษาและวิเคราะห์ถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อค้นหาวิธีการและแนวทางในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนในพื้นที่อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5
2. เพื่อเปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยจำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของสถานศึกษา
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ตามกฎกระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 34) มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริหารวิชาการ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารงานทั่วไป ดังภาพ

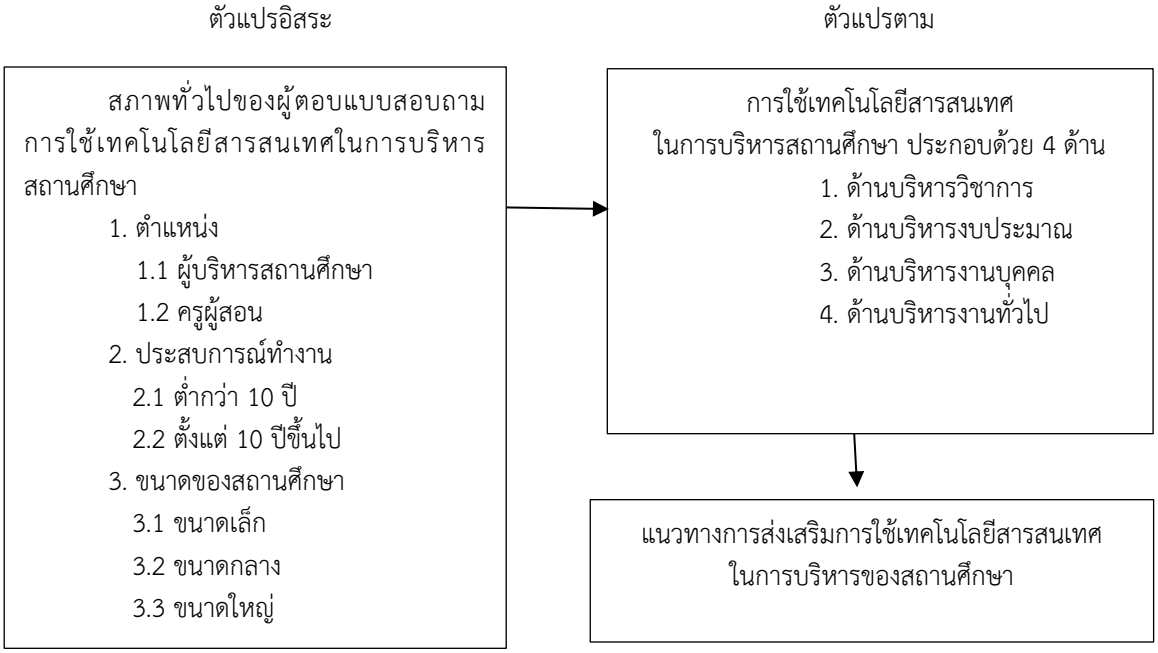

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. บุคลากรที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 แตกต่างกัน

2. บุคลากรที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 แตกต่างกัน

3. บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 2,500 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 333 คน กำหนดขนาดโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน และได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling)

ตัวแปร

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

1) ตำแหน่ง จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

1.1) ผู้บริหารสถานศึกษา

1.2) ครูผู้สอน

2) ประสบการณ์ในการทำงาน จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

2.1) 1- 10 ปี

2.2) 11 ปีขึ้นไป

3) ขนาดของสถานศึกษา จำแนกเป็น 3 ขนาด ประกอบด้วย

3.1) ขนาดเล็ก

3.2) ขนาดกลาง

3.3) ขนาดใหญ่

ตัวแปรตาม ได้แก่

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ตามกฎกระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 34) มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านบริหารวิชาการ

2) ด้านบริหารงบประมาณ

3) ด้านบริหารงานบุคคล

4) ด้านบริหารงานทั่วไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

1. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของ (Likert) มี 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open ended)

2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการสร้างตามขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือของแบบสอบถาม

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา ตามแนวคิดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2545 : 34) เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

1.2 ศึกษาวิธีสร้างเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) และการสร้างแบบสอบถามจากตำราของ บุญชม ศรีสะอาด (2553 : 74 – 84)

1.3 ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถาม โดยการพัฒนาแบบสอบถามมาจากของนางสาวปิยะนุช บัวชุม (2561) และชยากร ทิพมาศ (2565)

1.4 นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

1.5 ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน

5 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถาม โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC : Index of item objective congruence) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

1.6 นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

1.7 นำเสนอแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับบุคลากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3

1.8 วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.82

1.9 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาต่อไป

2. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือของแบบสัมภาษณ์

2.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ และดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์จำนวน 4 ข้อ

2.2 นำแบบสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

2.3 ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถาม โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC : Index of item objective congruence) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

2.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

2.5 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ศึกษาต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

2. ผู้วิจัยส่งหนังสือจากวิทยาลัยนครราชสีมา ไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

3. ผู้วิจัยติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

4. ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า โดยผู้ตอบจะได้รับคำถามเช่นเดียวกัน และในลำดับขั้นตอนเดียวกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ถามถามได้ตรงประเด็นที่ต้องการ ไม่ออกนอกเรื่อง ไม่เกินขอบเขตที่กำหนดไว้ และข้อมูลที่ได้รับสามารถนำมาประมวลผลได้ โดยมีขั้นตอนการสัมภาษณ์ ดังนี้

4.1 กำหนดเวลาในการสัมภาษณ์ 15-20 นาที และนัดหมายกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

4.2 เตรียมอุปกรณ์จดบันทึกให้เหมาะสมกับสถานการณ์

4.3 แนะนำตัวเอง และสร้างบรรยากาศให้รู้สึกเป็นกันเอง

4.4 บอกวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์

4.5 ป้อนคำถามเหมาะสมกับเวลา และทำการบันทึกหลังจากการสัมภาษณ์เสร็จ

4.6 ขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของสถานศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์พัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อโดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, น. 103) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน โดยใช้ค่า t – test (Independent samples)

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว โดยใช้ F-test (One way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffe')

5. วิเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยวิเคราะห์ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล	อันดับที่
		$\bar{X}$	S.D.		
1	การบริหารงานวิชาการ	4.15	0.37	มาก	1
2	การบริหารงานงบประมาณ	4.11	0.35	มาก	4
3	การบริหารงานบุคคล	4.13	0.34	มาก	2
4	การบริหารงานทั่วไป	4.14	0.35	มาก	3
	ภาพรวม	4.13	0.35	มาก	

จากตารางที่ 1 แสดงว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.12 , S.D.= 0.34) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (ตามผลจริง) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ($\bar{X}$ = 4.14 , S.D.= 0.37) รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานบุคคล ($\bar{X}$ = 4.13 , S.D.= 0.34) ด้านการบริหารงานทั่วไป ($\bar{X}$ = 4.11 , S.D.= 0.35) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ($\bar{X}$ = 4.10 , S.D.= 0.35)

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

ตารางที่ 2 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ผู้บริหารสถานศึกษา		ครูผู้สอน		T	p-value
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	การบริหารงานวิชาการ	4.25	0.31	4.10	0.38	3.50*	0.00
2	การบริหารงานงบประมาณ	4.18	0.31	4.07	0.37	2.47*	0.01
3	การบริหารงานบุคคล	4.21	0.29	4.09	0.36	2.73*	0.01
4	การบริหารงานทั่วไป	4.22	0.30	4.10	0.37	2.80*	0.01
	ภาพรวม	4.22	0.29	4.10	0.40	3.03*	0.00

จากตารางที่ 2 แสดงว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีตำแหน่งต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมและราย

ด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามประสบกาณ์ทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	การใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา	ประสบการณ์ทำงาน ต่ำกว่า 10 ปี		ประสบการณ์ทำงาน ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป		T	p-value
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	การบริหารงานวิชาการ	4.18	0.34	4.11	0.39	1.82	0.70
2	การบริหารงานงบประมาณ	4.14	0.33	4.07	0.38	1.77	0.08
3	การบริหารงานบุคคล	4.15	0.31	4.10	0.37	1.25	0.21
4	การบริหารงานทั่วไป	4.17	0.31	4.11	0.38	1.56	0.12
	ภาพรวม	4.16	0.32	4.10	0.37	1.68	0.09

จากตารางที่ 3 แสดงว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

รายการ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value
การบริหารงานวิชาการ	ระหว่างกลุ่ม	0.03	2	0.13	0.10	0.91
	ภายในกลุ่ม	44.38	330	0.13		
	รวม	44.41	332			
การบริหารงานงบประมาณ	ระหว่างกลุ่ม	0.04	2	0.02	1.14	0.87
	ภายในกลุ่ม	41.70	330	0.13		
	รวม	41.74	332			
การบริหารงานบุคคล	ระหว่างกลุ่ม	0.07	2	0.03	0.74	0.48
	ภายในกลุ่ม	39.61	330	0.12		
	รวม	39.68	332			
การบริหารงานทั่วไป	ระหว่างกลุ่ม	0.18	2	0.09	0.74	0.48
	ภายในกลุ่ม	40.88	330	0.12		
	รวม	41.06	332			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	0.06	2	0.03	0.24	0.79
	ภายในกลุ่ม	39.67	330	0.12		
	รวม	39.73	332			

จากตารางที่ 4 แสดงว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3. ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ด้านการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 สามารถสรุปแนวทางในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ได้ดังนี้

3.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ

3.1.1 ให้โรงเรียนมีการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของสถานศึกษา เช่น โปรแกรม SWOT Online Analysis จัดเก็บข้อมูล บันทึก ซึ่งเป็นข้อมูลและแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนของแต่ละกลุ่มสาระ แล้วนำมาออกแบบแผนงานโครงการที่จะนำมาแก้ปัญหา หรือเสริมจุดแข็งที่มีอยู่อย่างสมเหตุสมผล หรือวางแผนงานด้านวิชาการในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ให้ความรู้แก่บุคลากรในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อไม่ให้ประสบปัญหาในการทำงาน และทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.1.2 ควรนำโปรแกรมสำเร็จรูปเข้ามาใช้ในการบริหารวิชาการเช่น การจัดตารางสอน งานธุรการชั้นเรียน หรือมีการสร้างโปรแกรมเฉพาะในโรงเรียนที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายผู้ปกครอง

3.1.3 การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นเทคโนโลยีสู่นวัตกรรม ที่เป็นรูปธรรมเกิดผลต่อผู้ใช้งานและผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 ด้านการบริหารงานงบประมาณ

3.2.1 ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ วิเคราะห์กลยุทธ์ พันธกิจ แผนพัฒนาการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี ควรวิเคราะห์โครงการ/กิจกรรม คำนวณหาต้นทุนความคุ้มค่า ควรจัดทำทะเบียนคุมแยกประเภทและรายงานผลการดำเนินงาน ควรจัดทำรายงานผลข้อมูลการเบิกจ่ายตามระยะเวลาที่กำหนด ควรจัดทำเอกสารทางการเงินทุกประเภทให้เป็นระบบ ควรจัดทำฐานข้อมูลและระเบียบการใช้สินทรัพย์ และควรจัดทำแผนกำกับตรวจสอบ ติดตาม ความเสี่ยง และรายงานผลการดำเนินงาน

3.2.2 มีโปรแกรมต่างๆที่ใช้อำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการข้อมูลต่างๆของงาน พร้อมทั้งจัดทำทะเบียนคุมด้วยมือควบคู่กับการจัดทำข้อมูลผ่านคอมพิวเตอร์

3.2.3 นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการคำนวณเพื่อความแม่นยำ และมีการอัปเดตให้เป็นปัจจุบันเสมอ

3.3 ด้านการบริหารงานบุคคล

3.3.1 ส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียน ผู้ปกครอง ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถเข้าถึงอุปกรณ์โครงสร้างพื้นฐานของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศได้

3.3.2 ผู้บริหารควรมีการใช้โปรแกรมหรือเทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับ งานบุคคล ซึ่งประกอบไปด้วย ประวัติข้อมูลส่วนตัวของบุคลากร การบรรจุแต่งตั้ง การปฏิบัติงาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ของบุคลากรในสถานศึกษาผ่านระบบออนไลน์ที่เป็นปัจจุบันสามารถสืบค้นได้ตลอดเวลาและมีความเป็นส่วนตัว

3.3.3 จัดให้มีการอบรมด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาครู บุคลากรให้มีความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างต่อเนื่อง และควรส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ

3.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป

3.3.1 มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ จัดสรรงบประมาณเพื่อจัดหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีสารสนเทศให้เหมาะสมเพียงพอ

3.3.2 ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานทั่วไปแล้วนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบท

3.3.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้สถานศึกษามีการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสถิติของโรงเรียนในด้านการให้บริการแก่ชุมชน รายงานกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์กับ ชุมชน ข้อมูลการขอความช่วยเหลือจากชุมชน กิจกรรมพัฒนาชุมชน รวมทั้งแหล่งข้อมูลภูมิปัญญา ท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานทั่วไป และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารงาน ตามลำดับ สอดคล้องกับพิพัฒน์พงศ์ ม่วงกล่ำ (2564) ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรพงษ์ แสงสีมุข (2564) ได้ศึกษาแนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาของกลุ่ม โรงเรียนช่องแคบ-คีรีราษฎร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 พบว่า สภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาของกลุ่มโรงเรียนช่องแคบ-คีรีราษฎร์

โดยรวมและรายด้านมีสภาพการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของสันติสุข เพ็ชรไพทูล (2567) ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 พบว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบกาณ์ทำงาน ขนาดสถานศึกษา

2.1 ผู้บริหารและครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของของ กฤติภัทรกร ศิริภัทรนิธิโภคิน (2564) ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ตามความคิดของผู้บริหารและครู โดยรวมแตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานของหฤทัย อรุณศิริ (2558, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี จำแนกตามตำแหน่ง ในภาพรวมมีความแตกต่างกัน กล่าวว่าครูสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรีมีความคิดเห็นว่าเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสิ่งที่จำเป็น สำหรับการดำเนินการในหน่วยงานต่างๆ ปัจจุบันทุกหน่วยงานต่างพัฒนาระบบรวบรวมจัดเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในองค์การประเทศไทยมีระบบทะเบียนราษฎร์ที่จัดทำด้วยระบบ ระบบเวชระเบียนในโรงพยาบาล ระบบการจัดเก็บข้อมูลภาษี ในองค์การทุกระดับเห็นความสำคัญที่จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จึงมี ค่าเฉลี่ยของปัญหาต่ำกว่าผู้บริหาร

2.2 บุคลากรที่มีประสบการณ์ในทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยูไฮนี บากา (2563) พบว่าครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3 ที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของศราวุฒิ จินดา (2564) พบว่าจากผลเปรียบเทียบระดับปฏิบัติการของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มเครือข่ายมิ่งเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์การโดยรวมไม่แตกต่างกัน

2.3 บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของงานวิจัยของจีรวุฒิ คล่องแคล่ว (2563) ซึ่งได้ศึกษาสภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3 ตามความคิดของ ผู้บริหารครูธุรการและครูผู้รับผิดชอบงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่มีขนาดโรงเรียนต่างกัน พบว่ารายด้านและโดย รวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของนิโลบล ชนะพะเนา (2564) พบว่าผลการเปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานของสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามขนาดสถานศึกษา พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

3.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ

ให้โรงเรียนมีการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของสถานศึกษา เช่น โปรแกรม SWOT Online Analysis จัดเก็บข้อมูล บันทึก ซึ่งเป็นข้อมูลและแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนของแต่ละกลุ่มสาระ แล้วนำมาออกแบบแผนงานโครงการที่จะนำมาแก้ปัญหา หรือเสริมจุดแข็งที่มีอยู่อย่างสมเหตุสมผล หรือวางแผนงานด้านวิชาการในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ให้ความรู้แก่บุคลากรในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อไม่ให้ประสบปัญหาในการทำงาน และทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรนำโปรแกรมสำเร็จรูปเข้ามาใช้ในการบริหารวิชาการ เช่น การจัดตารางสอน งานธุรการชั้นเรียน หรือมีการสร้างโปรแกรมเฉพาะในโรงเรียนที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายผู้ปกครอง การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นเทคโนโลยีสู่นวัตกรรม ที่เป็นรูปธรรมเกิดผลต่อผู้ใช้งานและผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 ด้านการบริหารงานงบประมาณ

ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ วิเคราะห์กลยุทธ์ พันธกิจ แผนพัฒนาการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี ควร

วิเคราะห์โครงการ/กิจกรรม คำนวณหาต้นทุนความคุ้มค่า ควรจัดทำทะเบียนคุมแยกประเภทและรายงานผลการดำเนินงาน ควรจัดทำรายงานผลข้อมูลการเบิกจ่ายตามระยะเวลาที่กำหนด ควรจัดทำเอกสารทางการเงินทุกประเภทให้เป็นระบบ ควรจัดทำฐานข้อมูลและระเบียบการใช้สินทรัพย์ และควรจัดทำแผนกำกับตรวจสอบ ติดตาม ความเสี่ยง และรายงานผลการดำเนินงาน มีโปรแกรมต่างที่ใช้อำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการข้อมูลต่างๆของงาน พร้อมทั้งจัดทำทะเบียนคุมด้วยมือควบคู่กับการจัดทำข้อมูลผ่านคอมพิวเตอร์ นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการคำนวณเพื่อความแม่นยำ และมีการอัปเดตให้เป็นปัจจุบันเสมอ

3.3 ด้านการบริหารงานบุคคล

ควรมีส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียน ผู้ปกครอง ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถเข้าถึงอุปกรณ์ โครงสร้างพื้นฐานของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศได้ ผู้บริหารควรมีการใช้โปรแกรมหรือเทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับ งานบุคคล ซึ่งประกอบไปด้วย ประวัติข้อมูลส่วนตัวของบุคลากร การบรรจุแต่งตั้ง การปฏิบัติงาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ของบุคลากรในสถานศึกษาผ่านระบบออนไลน์ที่เป็นปัจจุบันสามารถสืบค้นได้ตลอดเวลาและมีความเป็นส่วนตัว จัดให้มีการอบรมเพื่อพัฒนา ครูให้มีความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างต่อเนื่อง และควรส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ

3.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป

มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ จัดสรรงบประมาณเพื่อจัดหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีสารสนเทศให้เหมาะสมเพียงพอ ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานทั่วไปแล้วนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบท ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้สถานศึกษามีการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสถิติของโรงเรียนในด้านการให้บริการแก่ชุมชน รายงานกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์กับ ชุมชน ข้อมูลการขอความช่วยเหลือจากชุมชน กิจกรรมพัฒนาชุมชน รวมทั้งแหล่งข้อมูลภูมิปัญญา ท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ควรส่งเสริมสนับสนุนให้กับผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดได้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานอย่างเป็นรูปธรรมและมีคุณภาพ

1.2 ผู้บริหารควรนำความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีถ่ายทอดและสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญ ให้กับครูบุคลากรทางการศึกษาภายในสถานศึกษาที่บริหารงานอยู่นั้นได้มีการใช้งานจริงอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญและเต็มศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทางการบริหารและสายการสอนของครู

1.3 โรงเรียนควรประสานงานกับชุมชน หน่วยงาน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาและพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสารสนเทศเพื่อการบริหารในโรงเรียน

2.2 ควรมีการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานในโรงเรียนให้ทันสมัย ทันต่อโลกในปัจจุบัน

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการใช้เทคโนโลยีในปัจจัยด้านอุปกรณ์เทคโนโลยี ที่ส่งผลต่อการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา

2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องระบบการวางแผนนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลการใช้งานเทคโนโลยีในสถานศึกษา

2.5 ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545.

_____. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. กรงเทพฯ : โรงพิมพ์ องค์การรับส่ง สินค้าและพัสดุภัณฑ์.

กฤติภัทรกร ศิริภัทรนิธิโภคิน. (2564). การใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

จีรวุฒิ คล่องแคล่ว (2563). สภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

นิโลบล ชนะพะเนา. (2564). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานของสถานศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครังที่ 8. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

ปิยะนุช บัวชุม. (2561). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎรธานี.

ชยากร ทิพมาศ. (2565). แนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1. การค้นคว้าอิสระ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พิพัฒน์พงศ์ ม่วงกล่ำ. (2564). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการบริหารงานวิชาการ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยปทุมธานี,13(1), 271 - 282.

ยูไฮนี บากา (2563). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3. สารนิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ศราวุฒิ จินดา (2564). การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มเครือข่ายมิ่งเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1. สารนิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. พะเยา : มหาวิทยาลัยพะเยา.

สันติสุข เพ็ชรไพทูล. (2567). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3. วิทยาลัยนครราชสีมา.

สุรพงษ์ แสงสีมุข. (2564). แนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาของกลุ่ม โรงเรียนช่องแคบ-คีรีราษฎร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2. วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการประจำปีงบประมาณ งบประมาณ พ.ศ. 2567.

หฤทัย อรุณศิริ. (2558). ปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี 1. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, 3(2), 43-51.

การศึกษาผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวัน เรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา

STUDY OF ACADEMIC ACHIEVEMENT AND SATISFACTION IN MATHEMATICS IN DAILY LIFE: PERCENTAGE AND INTEREST USING COOPERATIVE LEARNING ACTIVITIES USING STAD TECHNIQUE OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION STUDENTS, NAKHON RATCHASIMA COLLEGE

พิชญ์สิชา พงษ์พันแพงพะงา[1] , ธนภรณ์ แซ่ลิ่ม[2], พัทฐรินทร์ โลหา[3], วิมาน วรรณคำ[4]
สมัคร ไวยขุนทด[5]
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย[1], วิทยาลัยนครราชสีมา[2], วิทยาลัยนครราชสีมา[3] ,
วิทยาลัยนครราชสีมา[4], วิทยาลัยนครราชสีมา[5]
Phitzesa Phongpanphaengpanga[1] Tanaporn Saelim[2] Pattharin Loha[3]
Wiman Wannakum[4] Samak Waikhuntod[5]
Mahamakut Buddhist University[1] Nakhon Ratchasima College[2] Nakhon Ratchasima College[3] Ratchasima College[4] Ratchasima College[5]
Corresponding Author E-mail: phitzesa.bam.5145@gmail.com[1], Tanaporn_10320@nmc.ac.th[2], looknam26loha@gmail.com[3], wannakham.w@gmail.com[4], Samak.waikhuntod2@gmail.com[5]

(Received : December 10, 2024; Edit : January 7, 2025; accepted : January 10, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 75 และ 2) ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา ปีการศึกษา 2565 จำนวน 15 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนบริหารการสอน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจ สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75
2. ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจทางการเรียน, คณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวัน, ร้อยละและดอกเบี้ย, กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD

Abstract

This research aimed to 1) study the academic achievement of the subject of mathematics in daily life on percentage and interest using cooperative learning activities using the STAD technique of early childhood education students, Nakhon Ratchasima College after studying compared to the 75 percent criterion and 2) study the satisfaction towards studying the subject of mathematics in daily life on percentage and interest using cooperative learning activities using the STAD technique of early childhood education students, Nakhon Ratchasima College. The target group used in the research was 15 early childhood education students, Nakhon Ratchasima College, academic year 2022, who were selected by purposive sampling. The research instruments were teaching management plans, academic achievement tests, and satisfaction assessment forms. The statistics used for data analysis were percentage, mean, and standard deviation.

The research results found that

1. The academic achievement of the subject of mathematics in daily life on percentage and interest using cooperative learning activities using the STAD technique of early childhood education students, Nakhon Ratchasima College after studying was higher than the 75 percent criterion.

2. The satisfaction towards studying the subject of mathematics in daily life on The percentage and interest using cooperative learning activities using STAD technique of early childhood education students, Nakhon Ratchasima College, are at the highest level.

Keywords: Academic Achievement and Satisfaction, Daily Mathematics**,** Percentage and Interest, Cooperative Learning Activities Using STAD Technique

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุถึงการส่งเสริมการศึกษาคณิตศาสตร์ในรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนได้ โดยในมาตรา 8 ที่กล่าวถึง หลักสูตรและการเรียนการสอน ได้เน้นไปที่การพัฒนาความสามารถของนักเรียนในการใช้ทักษะต่างๆ รวมถึงทักษะการคิดคำนวณ ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานของคณิตศาสตร์ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มาตรา 8 (1) ระบุว่า:"การศึกษาต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข มีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและการพัฒนาสังคม" การศึกษาคณิตศาสตร์ในบริบทนี้ไม่เพียงแต่จะสอนทักษะคณิตศาสตร์ในแง่ของการคำนวณเท่านั้น แต่ยังเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้แก้ไขปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน เช่น การบริหารจัดการเงิน การตัดสินใจเกี่ยวกับการซื้อขาย หรือการคำนวณในกิจกรรมต่างๆ เช่น การเดินทางหรือการทำอาหาร ตัวอย่างการเน้นการใช้คณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันในหลักสูตรการศึกษาใน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2560) โดยกระทรวงศึกษาธิการ ยังเน้นการสอนคณิตศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง โดยการเรียนรู้คณิตศาสตร์จะช่วยให้นักเรียนสามารถ เข้าใจการใช้คณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวัน: การคำนวณงบประมาณครัวเรือน การซื้อสินค้าลดราคา การคำนวณเวลา ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การใช้คณิตศาสตร์ในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน เช่น การออกแบบแผนการเดินทางหรือการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง การใช้คณิตศาสตร์ร่วมกับเครื่องมือทางเทคโนโลยีในการคำนวณและการออกแบบ เช่น การใช้โปรแกรมคำนวณหรือแอปพลิเคชันเพื่อจัดการการเงิน

การใช้คณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันทำให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของคณิตศาสตร์ในบริบทที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตจริง และสามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจที่ดีขึ้นในด้านต่างๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD เป็นวิธีการของการเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative learning) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนทำงานรวมกันเป็นกลุ่มและช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างผู้เรียนที่มีความสามารถต่างกันและต้องใช้ความสามารถของแต่ละคนรวมกันเพื่อทำให้ผลงานประสบความสำเร็จ โดยมีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนตนและส่วนรวม ซึ่งวิธีการนี้จะช่วยการแก้ปัญหาการเรียนแบบแข่งขัน การเรียนโดยลำพัง เรียนโดยไม่มีการช่วยเหลือซึงกันและกันระหว่างเรียน ทำให้คนเก่งได้ช่วยเหลือคนที่เรียนอ่อนกว่าและเทคนิคSTAD เป็นเทคนิคที่มีการวัดผลโดยใช้คะแนนความก้าวหน้าหรือคะแนนพัฒนาการ จึงทำให้นักเรียนทราบถึงความก้าวหน้าของตนเองโดยที่ไม่มีการแข่งขันกับผู้อื่น แต่เป็นการแข่งขันกับตนเองจึงทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นและเกิดแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองให้ได้คะแนนสูงยิ่งขึ้น ซึ่งเทคนิคนี้ก็จะช่วยในการแก้ปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้น (พรพรรณ เสาร์คำเมืองดี, 2562)

สภาพทั่วไปของวิทยาลัยนครราชสีมา วิทยาลัยนครราชสีมา เป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สป.อว.) ที่ก่อตั้งโดยคณะผู้บริหารที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ ด้วยความมุ่งมั่นอย่างชัดเจนในการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนของชาติมุ่งเน้นการขยายโอกาสทางการศึกษาและเปิดโอกาสให้นักศึกษาสามารถที่จะเรียนได้ด้วยค่าใช้จ่ายทางการศึกษาที่เหมาะสมและมีคุณภาพ ดำเนินการเปิดทำการสอนทั้งหมด 5 คณะวิชา ได้แก่ คณะสหเวชศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะศึกษาศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ และคณะรัฐประศาสนศาสตร์ หลักสูตรที่เปิดดำเนินการจัดการเรียนการสอน จำนวนทั้งหมด จำนวน 22 หลักสูตร ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา จากการที่ผู้วิจัยได้จัดการเรียนการสอนในรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันให้กับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา ยังพบว่า ในการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนักศึกษามีคะแนนค่อนข้างต่ำ ผู้วิจัยจึงสนใจนำกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น ดังที่ เบญจลักษณ์ อ่อนศรี (2562) ได้ทำวิจัยเรื่อง ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาของโพลยาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาของโพลยาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเป็นประโยชน์ต่อวิทยาลัยนครราชสีมาที่ได้นักศึกษาที่มีคุณภาพสามารถเป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพในการทำงานให้กับองค์กรในอนาคต อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางให้กับอาจารย์ผู้สอนได้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 75

2. ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยวิทยาลัยนครราชสีมา

สมมุติฐานของการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75

2. ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา อยู่ในระดับมาก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา ปีการศึกษา 2565 จำนวน 15 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

2.1 แผนบริหารการสอน เรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ย

2.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยเป นแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ขอ

2.3 แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 16 ข้อ

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

3.2 สร้างแผนบริหารการสอนเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจ

3.3 นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสม ปรับปรุงแก้ไขและเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

4.การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยดำเนินการสอนด วยตนเองโดยใช กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD จำนวน 8 ชั่วโมง

4.3 เมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนรู เรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยให นักศึกษาทำการทดสอบหลังเรียน และนำคะแนนหลังเรียนเทียบกับเกณฑเฉลี่ยร้อยละ 75 และนำแบบประเมินความพึงพอใจที่หาคุณภาพของเครื่องมือแล้วมาสอบถามกับนักศึกษา

5.การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลไปเทียบกับเกณฑ์และประเมินผล

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยหลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ **1** แสดงผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยหลังเรียนเทียบกับเกณฑ์

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเปรียบเทียบเกณฑ์ร้อยละ 75						
N	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	คิดเป็นร้อยละ	นักศึกษาที่ผ่านเกณฑ์	คิดเป็นร้อยละ
15	30	23.87	0.68	79.56	14	93.33

จากตารางที่ 1 แสดงว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 ร้อยละของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยคือ 79.56 และร้อยละของนักศึกษาที่ผ่านเกณฑ์ 75 ของคะแนนเต็มคือ 93.33

2. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา ดังตารางที่ 2

ตารางที่ **2** ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD

ด้านที่	**รายการประเมิน**	**ระดับปฏิบัติ**		**แปลผล**	**อันดับที่**
		$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านครูผู้สอน	4.42	0.34	มาก	4
2	ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน	4.68	0.32	มากที่สุด	1
3	ด้านเนื้อหา	4.62	0.33	มากที่สุด	2
4	ด้านการนำไปใช้ประโยชน์	4.50	0.38	มาก	3
	ภาพรวม	**4.55**	**0.17**	มากที่สุด	-

จากตารางที่ 2 แสดงว่าความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยระดับความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือด้านกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือด้านเนื้อหาอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ อยู่ในระดับมาก และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือด้านครูผู้สอน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการศึกษาผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ผลจากการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 ทั้งนี้อาจเนื่องจาก การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD เป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน นักเรียนในกลุ่มจะทำงานร่วมกันในการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งช่วยกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการแบ่งปันข้อมูล การทำงานเป็นทีมช่วยฝึกทักษะการสื่อสาร การฟังความคิดเห็นของผู้อื่น นักเรียนแต่ละคนในทีมจะมีบทบาทที่สำคัญในการช่วยกันให้ทีมประสบความสำเร็จ ซึ่งช่วยเพิ่มความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และสามารถเน้นการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียนแต่ละคน โดยใช้การสนับสนุนจากเพื่อนในทีม ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ที่ดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจลักษณ์ อ่อนศรี (2563) ได้ทำวิจัยเรื่อง ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

คณิตศาสตร์แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาของโพลยาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาของโพลยาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพัตรา เกิดทรัพย (2564) ได้ทำวิจัยเรื่อง ผลการใชกิจกรรมการเรียน วิชาคณิตศาสตร์เรื่อง ระบบสมการเชิงเส้นสองตัวแปรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปที่3โดยใชเทคนิคการจัดการเรียนรูแบบร่วมมือSTAD ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง ระบบสมการเชิงเส้นสองตัวแปร ก อนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปที่3ที่เรียนแบบร่วมมือโดยใชเทคนิคSTAD หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

2. ผลจากการประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้

ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันเรื่อง ร้อยละและดอกเบี้ยโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยนครราชสีมา อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD เป็นวิธีการเรียนรู้ที่เน้นการทำงานร่วมกันของนักเรียนในกลุ่ม นักเรียนผ่านการช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกันในกลุ่ม ทำให้งานสำเร็จลุล่วงตามที่ตั้งใจไว้ นักเรียนจึงเกิดความพึงพอใจ สนุกสนานและอยากมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิพนธ์ ฝ่ายบุญ และอุไร ซิรัมย์ (2565) ได้ทำวิจัย เรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ สถิติ (1) ตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค STAD ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยภาพรวมระดับความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทอฝัน แววกระโทก และผดุง เพชรสุข (2565) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD รายวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD เรื่องร้อยละภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรพรรณ เสาร์คำเมืองดี (2562) ได้ทำวิจัย เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD ความพึงพอใจที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD เรื่อง บทประยุกต์โดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้และการศึกษาวิจัยต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันควรนำกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้รายวิชาคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวันทั้งนี้เพราะกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD จะช่วยให้ผู้สอนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นได้

1.2 อาจารย์ผู้สอนควรมีความเข้าใจในวิธีกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD และมีการเตรียมพร้อม โดยการศึกษาเนื้อหา กระบวนการจัดการเรียนรู้ และวิธีการสร้างกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล จัดเตรียมอุปกรณ์ และเตรียมความพร้อมที่เป็นผู้ที่เอื้อต่อการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน เพื่อให้เกิดการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษากิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD กับตัวแปรตามอื่นๆ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดอย่างมีเหตุผล ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความคิดแบบเชื่อมโยง เป็นต้น

2.2 ควรมีการศึกษากิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD กับนักศึกษาสาขาวิชาอื่น

2.3 ควรมีการศึกษากิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ในเนื้อหาวิชาอื่นๆ เพื่อสะดวกในการเรียนรู้และเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. **2542** และที่แก้ไข เพิ่มเติม **(**ฉบับที่ **2)** พ.ศ. **2545** และ (ฉบับที่ **3)** พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์องค์การรับส่ง สินค้าและพัสดุภัณฑ์.

พรพรรณ เสาร์คำเมืองดี. (2562). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ **6** โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค **STAD**. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศิลปากร

เบญจลักษณ์ อ่อนศรี. (2563). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค **STAD** ร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาของโพลยาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ **4**. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุพัตรา เกิดทรัพย์. (2564). ผลการใช้กิจกรรมการเรียน วิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง ระบบสมการเชิงเส้นสองตัวแปร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ STAD. วารสารสมาคมนักวิจัย**,** *26*(4), 176-194.

นิพนธ์ ฝ่ายบุญ และอุไร ซิรัมย์ (2565). ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ สถิติ (1) ตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค STAD. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. 42(6), 50-61.

ทอฝัน แววกระโทก และผดุง เพชรสุข (2565). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD รายวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 4(2), 27-42.

พรพรรณ เสาร์คำเมืองดี. (2562). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถม ศึกษาปีที่ **6** โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค **STAD**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

ACADEMIC LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS INFLUENCING TEACHERS' LEARNING MANAGEMENT IN SCHOOLS UNDER THE NAKHON RATCHASIMA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE **4**

ศศิญาภรณ์ นิติสุข[1],บรรจบ บุญจันทร์[2]
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
Sasiyaporn Nitisuk[1],Banjob Boonchan[2]
Nakhon Ratchasima Rajabhat University
Corresponding Author E-mail : Sasiyaporn18@gmail.com[1], banjobbun21@gmail.com[2]

(Received : February 3, 2025; Edit : February 18, 2025; accepted : February 20, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 2) ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 3) สร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู จำนวน 322 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ โดยใช้อำเภอที่ตั้งสถานศึกษาเป็นชั้นภูมิ เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลวิจัยพบว่า

1. การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 4 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

3. ภาวะผู้นำทางวิชาการด้านการกำหนดภารกิจของสถานศึกษา (X_1) และภาวะผู้นำทางวิชาการด้านการนิเทศการศึกษา (X_3) มีอิทธิพลร่วมกันต่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุด คือ ภาวะผู้นำทางวิชาการด้านการกำหนดภารกิจของสถานศึกษา ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างปัจจัยเหล่านี้กับการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 เป็น 0.905 และปัจจัยเหล่านี้สามารถอธิบายความแปรปรวนการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาได้ร้อยละ 81.9

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา, ภาวะผู้นำทางวิชาการ, การนิเทศการศึกษา, การกำหนดภารกิจของสถานศึกษา

Abstract

The purpose of this research were to study 1) study the learning management of teachers in schools under the Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 4 2) examine the academic leadership of school administrators in the same area and 3) develop a predictive equation for the academic leadership of administrators that influences teachers' learning management. The sample group consisted of 322 school administrators and teachers selected using stratified random sampling, with districts serving as strata. The research instrument was a questionnaire. Statistical methods used included frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and stepwise multiple regression analysis.

The findings revealed that:

The overall level of teachers' learning management in schools under the Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 4 was high. When considered by individual aspects, all were at a high level.

The overall level of academic leadership among school administrators in the same area was also high, with all aspects rated at a high level.

Academic leadership in defining the school's mission (X1) and academic leadership in educational supervision (X3) jointly influenced teachers' learning management at a statistically significant level of .01. The most influential factor was academic leadership in defining the school's mission. The multiple correlation coefficient between these factors and teachers' learning management was 0.905, explaining 81.9% of the variance in learning management.

Keywords: Teachers' learning management, Academic leadership, Determining the mission of the educational institution

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ ของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นเป้าหมายสำคัญ ผู้สอนต้องจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญที่ต้องการ ให้เกิดแก่ผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551, น. 25-26)

การบริหารงานวิชาการเป็นงานสำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษา และเป็นเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จ และความสามารถของผู้บริหาร การบริหารวิชาการไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนโยบาย การวางแผน การปรับปรุงการเรียนการสอน และการประเมินผลการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2553, น. 74)

การพัฒนาคุณภาพของนักเรียนเกี่ยวข้องโดยตรงกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนต้องบริหารจัดการหลักสูตรและการสอนอย่างเอาใจใส่ และสนใจพฤติกรรมการสอนของครูให้มาก นั่นคือผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นบุคลที่มีคุณสมบัติเป็นผู้นำทางวิชาการ เพื่อที่จะสามารถบริหารจัดการบุคลากรในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและดำเนินงานได้ดี เนื่องจากภาวะผู้นำทางวิชาการ คือ พลังที่สามารถส่งแรงกระทำอันก่อให้เกิดการขับเคลื่อนกลุ่มคนและระบบองค์กรไปสู่เป้าหมาย ภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริหารโรงเรียน เพราะผู้บริหารเป็นผู้รับผิดชอบการนำพาโรงเรียนไปสู่ความก้าวหน้าและทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นโดยผู้บริหารจำเป็นต้องรักษาบรรยากาศของโรงเรียน จัดให้มีทรัพยากรต่างๆที่ช่วยส่งเสริมการเรียนการสอน กำกับดูแลความก้าวหน้าของนักเรียน เพื่อให้ประสบความสำเร็จและมีภาวะผู้ นำทางวิชาการที่เข้มแข็ง (Edmonds, 1979, p. 29) ภาวะผู้นำทางวิชาการมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการบริหารงานคือจะช่วยให้งานวิชาการมีคุณภาพในด้านหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ ครู นักเรียน และบุคลากรในโรงเรียนเกิดความสัมพันธ์ที่ดี มีเป้าหมายเดียวกันที่ทำให้งานวิชาการประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพและเกิดการบรรลุตามเป้าหมายขององค์กร (กิ่งกาญจน์ สุขสำราญ, 2565, น. 29)

ในการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จ ผู้บริหารจะต้องใช้ภาวะผู้นำกระจายความรับผิดชอบอย่างเป็นธรรมไปสู่ผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารยุคใหม่จะต้องรู้จักใช้ภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง และสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับทุกสภาพการณ์ได้ ผู้บริหารต้องทำหน้าที่ผู้นำ เป็นตัวอย่างในด้านพฤติกรรมภาวะผู้นำ เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความศรัทธา ความเชื่อมั่น และความเลื่อมใสในตัวผู้บริหาร เพื่อให้หน่วยงานหรือองค์การเกิดประสิทธิผลสูงสุด และเป็นผู้กำหนดพฤติกรรมของบุคลากรในโรงเรียน การแสดงออกของผู้บริหารมีอิทธิพลต่อความารู้สึกนึกคิดของครูและนักเรียนอย่างมาก อันส่งผลถึงคุณภาพการบริหารงานในโรงเรียนว่าจะประสบความสำเร็จเพียงใด ฉะนั้นการจัดการเรียนรู้ของครูในหน่วยงานหรือองค์การถือเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาหน่วยงานหรือองค์การ (นพปฎลสุนทรนนท์, 2556, น. 51) ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการจะสามารถนำคณะครูและบุคลากรสู่การเป็นเลิศด้านวิชาการ ซึ่งจะส่งผลให้สถานศึกษาเข้าสู่คุณภาพและเป็นสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ (กิตติพร พรงาม, 2560, น. 42) โดยภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงความสามารถในการบริหารจัดการศึกษาด้านวิชาการในสถานศึกษาโดยการกระตุ้น ส่งเสริม พัฒนาการจัดการศึกษาและพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาอันเกิดผลดีต่อการสอนของครูและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนซึ่งเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา (ปิยพร บุญใบ, 2563, น.34) ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้ภาวะผู้นำทางวิชาการในการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาดำเนินงานตามภารกิจที่กำหนดไว้ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด(อังคณา ฉางข้าวคำ, 2557, น. 24)

ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการและต้องดำเนินการ อย่างจริงจังมากขึ้น แต่ในระยะที่ผ่านมาแม้ว่าจะมีความพยายามในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของเด็กไทยมาตลอด แต่ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาในแต่ละครั้งมักจะ พบว่าเด็กไทยยังด้อยกว่านานาประเทศ ซึ่งแสดงถึงความล้มเหลวของการบริหาร การศึกษาของไทย ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการอย่างจริงจัง แต่กลับให้ ความสำคัญกับการบริหารงานทั่วไป และการบริหารงานงบประมาณ ผู้บริหารส่วนใหญ่ให้ ความสนใจด้านวิชาการน้อย และใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่นอกโรงเรียน (จรูญกลิ่น มาตาชาติ, 2562, หน้า 3) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จึงเป็นความสามารถของ ผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดกิจกรรมที่มีผลต่อความก้าวหน้าของ นักเรียน มุ่งเน้นที่พฤติกรรมของครู ซึ่งจะเพิ่มพูนการเรียนรู้ของนักเรียน การกำหนด วัตถุประสงค์ของโรงเรียน การจัดทำพันธกิจของโรงเรียน การจัดทำเป้าหมายโดยรวมของ โรงเรียน การบริหารจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมบรรยากาศของโรงเรียน การจัดหา ทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การนิเทศ การวัดและประเมินผล การ 5 ประสานงานโครงการ

การพัฒนาบุคลากร รวมถึงการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้บริหาร สถานศึกษาตลอดจนเพื่อนครูนักเรียน และชุมชน (ไชยา ภาวะบุตร, 2560, น. 115)

ดังนั้น ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จึงมีความสำคัญในการสร้างอิทธิพลหรือการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงานเชื่อถือ ยอมรับและศรัทธา ให้เกิดความร่วมมือต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งด้านการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไป โดยเฉพาะด้านการเรียนการสอนของครูให้ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ได้มาตรฐานการศึกษาและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (นิชานันท์ ราวัน, 2560, น. 24)

จากความเป็นมาและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการจะส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนของครูในสถานศึกษา อีกทั้งภาวะผู้นำทางวิชาการนั้นมีองค์ประกอบหลายด้าน ได้แก่ ด้านการกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน ด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ แต่ยังไม่ทราบว่าด้านใดบ้างที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการ หรือวางแผนการดำเนินงานด้านวิชาการในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุดในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4
2. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4
3. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการจากแนวคิดของนักวิชาการและนักการศึกษาได้จำนวน 3 องค์ประกอบ คือ 1) การกำหนดภารกิจของสถานศึกษา 2) การเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน และ 3) การนิเทศการศึกษา ส่วนการสังเคราะห์องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้จากแนวคิดของนักวิชาการและนักการศึกษาได้จำนวน 4 องค์ประกอบ คือ 1) การกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนการสอน 2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) สื่อการสอน และ 4) การวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้

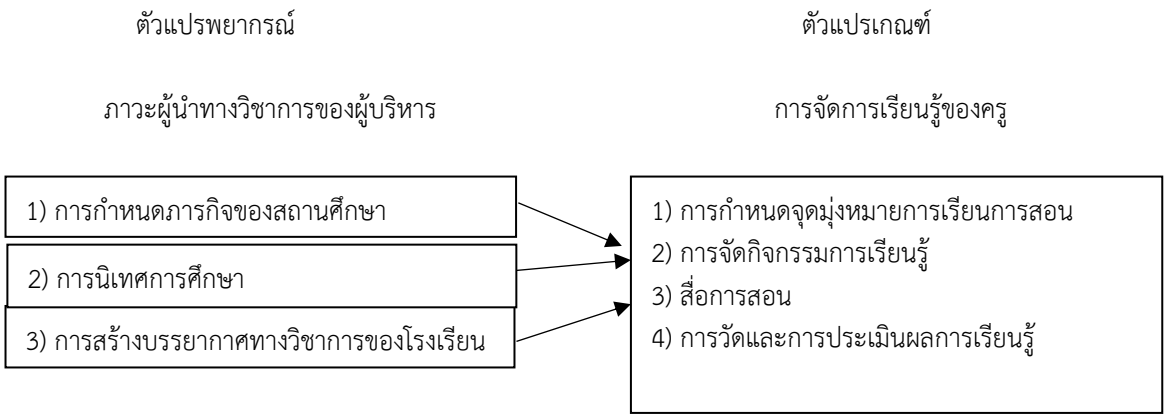

ภาพ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างน้อย 1 องค์ประกอบส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ในปีการศึกษา 2566 โดยแบ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 180 คน และครูจำนวน 1,817 คน รวมประชากรทั้งหมด 1,997 คน (สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4, 2566)

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ในปีการศึกษา 2566 โดยแบ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 30 คน ครูจำนวน 292 คน รวมกลุ่มตัวอย่าง 322 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตาราง Krejcie and Morgan (1970, pp. 607-610) ทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ โดยใช้ตำแหน่งที่ตั้งสถานศึกษาเป็นชั้นภูมิในการสุ่ม

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่ ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้
   - 1.1 การกำหนดภารกิจของสถานศึกษา
   - 1.2 การเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน
   - 1.3 การนิเทศการศึกษา
2. ตัวแปรเกณฑ์ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้
   - 2.1 การกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนการสอน
   - 2.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
   - 2.3 สื่อการสอน
   - 2.4 การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check lists) ได้แก่ ตำแหน่ง และสถานที่ตั้งของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

ตอนที่ 2 แบบสอบถามการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ โดยแต่ละระดับมีความหมาย ดังนี้

5 หมายถึง การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด
4 หมายถึง การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก
3 หมายถึง การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง
2 หมายถึง การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา อยู่ในระดับน้อย
1 หมายถึง การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 4 ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ โดยแต่ละระดับมีความหมาย ดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2560, น. 69)

5 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหาร อยู่ในระดับมากที่สุด
4 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก
3 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหาร อยู่ในระดับปานกลาง
2 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหาร อยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหาร อยู่ในระดับน้อยที่สุด

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ดังนี้

1. ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในเอกสาร งานวิจัย วารสาร รวมทั้งหลักการทฤษฎีของนักวิชาการ

2. สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 จากการสังเคราะห์องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้และภาวะผู้นำทางวิชาการ

3. นำเสนอแบบสอบถามฉบับร่างเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบแก้ไขการใช้ภาษาความครอบคลุมและความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหาจากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง

4. นำเสนอแบบถามที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา ให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์ (IOC) ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่ามีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00

5. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ปีการศึกษา 2566 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน และนำผลการตอบแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น ของแบบสอบถาม โดยการใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach (บุญชม ศรีสะอาด, 2556, น. 103) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นในต่อไปนี้

5.1 การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา 4 องค์ประกอบ ค่าความเชื่อมั่นโดยรวม เท่ากับ .919

5.2 ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา 3 องค์ประกอบ ค่าความเชื่อมั่นโดยรวม เท่ากับ .907

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์หนังสือจากคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 4 ขออนุญาตเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง

2. ขอความอนุเคราะห์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ขออนุญาตถึงผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครู

3. ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความร่วมมือจากผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ไปยังสถานศึกษากลุ่มตัวอย่าง

4. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถาม และดำเนินการเก็บแบบสอบถามที่เหลือด้วยตนเอง เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัย ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ

2. ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารในสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามองค์ประกอบ เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย พิจารณาและใช้เกณฑ์ของช่วงระดับคะแนน แบ่งคะแนนออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

4.51-5.00 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารอยู่ในระดับมากที่สุด

3.51-4.50 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารอยู่ในระดับมาก

2.51-3.50 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารอยู่ในระดับปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารอยู่ในระดับน้อย

1.00-1.50 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. นำข้อมูลมาหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหาร

สถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดยหาค่าประสิทธิสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันการเกิด Multicollinearity คือ การมีสหสัมพันธ์กันเองระหว่างตัวแปรพยากรณ์มากกว่า 2 ตัวซึ่งการที่ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันในระดับสูงอาจส่งผลให้สมการตัวแปรที่ใช้ในการพยากรณ์ตัวแปรมความคลาดเคลื่อน จากนั้นจึงต้องตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์เพื่อให้แน่ใจว่าตัวแปรพยากรณ์สามารถคงอยู่ในสมการตัวแบบได้ เมื่อ r แทนค่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

4 กำหนดเกณฑ์การแปลความหมาย ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ดังนี้

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	(r) แปลผล
0.91-1.00	มีความสัมพันธ์ระดับสูงมาก
0.71-0.90	มีความสัมพันธ์ระดับสูง
0.31-0.70	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
0.01-0.30	มีความสัมพันธ์ระดับต่ำ

ในการทดสอบนัยสำคัญของสหสัมพันธ์นี้ มีตำราบางเล่มเสนอแนะว่าเป็นวิธีการที่ยุ่งยาก ให้ใช้วิธีง่ายๆ คือใช้เกณฑ์ค่าสัมบูรณ์ของสหสัมพันธ์ที่มากกว่า 0.80 คือ $|r|>.80$ ถือว่ามีความสัมพันธ์กัน แสดงว่าเกิด Collinearity ซึ่งเกณฑ์นี้สามารถยืดหยุ่นขึ้นอยู่กับผู้วิจัยด้วย อย่างไรก็ตามในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ด้วยกัน หากค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ด้วยกันมีค่า r มากกว่า .80 ผู้วิจัยจะดำเนินการพิจารณาจากค่า VIF และ Tolerance ซึ่งค่า VIF ควรมีค่าน้อยกว่า 10 และค่า Tolerance มีค่าไม่น้อยกว่า .10 จึงจะถือว่าเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอย

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดยภาพรวมรายด้าน

การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้	4.21	0.53	มาก
2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.14	0.58	มาก
3. ด้านสื่อการสอน	4.15	0.65	มาก
4. ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้	4.09	0.62	มาก
ภาพรวม	4.14	0.55	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ รองลงมา คือด้านสื่อการสอน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 4 โดยภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านการกำหนดภารกิจของสถานศึกษา	4.15	0.60	มาก
2. ด้านการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน	4.06	0.70	มาก
3. ด้านการนิเทศการศึกษา	4.10	0.61	มาก
ภาพรวม	4.10	0.61	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการกำหนดภารกิจของสถานศึกษา รองลงมา คือ ด้านการนิเทศการศึกษา ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการเสริมสร้าง

บรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทาง วิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X	Y
ด้านการกำหนดภารกิจของสถานศึกษา (X_1)		.873**	.839**	.932**	.885**
ด้านการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน (X_2)			.909**	.976**	.823**
ด้านการนิเทศการศึกษา(X_3)				.961**	.846**
ภาวะผู้นำทางวิชาการ (X)					.883**

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการกำหนดภารกิจของสถานศึกษา การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน และการนิเทศการศึกษา มีความสัมพันธ์กันในทางบวกในระดับสูง ถึง สูงมาก (r=.839 - .976) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งจะเห็นว่า ค่าสัมบูรณ์ของสหสัมพันธ์ที่มากกว่า 0.80 คือ $|r| > .80$ ถือว่ามีความสัมพันธ์กัน แสดงว่าเกิด Collinearity หากค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ด้วยกันมีค่า r มากกว่า .80 ผู้วิจัยจึงพิจารณาจากค่า Tolerance และ VIF ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่า Tolerance และ VIF ของตัวแปรพยากรณ์

ตัวแปรพยากรณ์	Tolerance	VIF
ด้านการกำหนดภารกิจของสถานศึกษา (X_1)	.297	3.372
ด้านการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน (X_2)	.132	7.553
ด้านการนิเทศการศึกษา (X_3)	.297	3.372

จากตาราง 4 พบว่า ค่า Tolerance มีไม่น้อยกว่า 0.10 และค่า VIF น้อยกว่า 10 ดังนั้น จึงเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอย

อภิปรายผลการวิจัย

1. การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 มีการจัดการเรียนรู้ โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย โดยจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้จะเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบบทเรียนและการประเมินผลบทเรียน ซึ่งจะครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และเจตพิสัย เป็นแบบแผนซึ่งสามารถใช้เพื่อการสอนในห้องเรียนทางตรงหรือการสอนเป็นกลุ่มย่อยเพื่อจัดสื่อการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์แตกต่างกัน สอดคล้องกับแนวคิดของไพศาล หวังพานิช (2562) เสนอว่า การกำหนดจุดมุ่งหมายการสอน คือ ก่อนจะเริ่มต้นสอนครูผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตร แล้วกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนให้ชัดเจนว่าหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอนแล้วครูผู้สอนประสงค์จะให้นักเรียนเรียนรู้อะไรบ้าง และมีความสามารถทำอะไรได้บ้าง จุดมุ่งหมายในการสอนควรกำหนดให้อยู่ในรูปของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมซึ่งสามารถสังเกตได้และวัดได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของอดิศร ศรีอรัญ (2558) ที่ศึกษาเรื่องบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนทางด้านดนตรีของกลุ่มโรงเรียนไตรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนทางด้านดนตรี ด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก

1.1 การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา ด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ครูมีการวัดและประเมินผลหลังการจัดการเรียนรู้ว่าผู้เรียนมีความรู้และทำได้ทั้งด้านการรู้คิด การคิดขั้นสูง ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากครูในสถานศึกษา ได้มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนหลังจากจัดการเรียนรู้เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในการเรียนมากน้อยเพียงใด โดยวัดทั้งด้านการรู้คิด การคิดขั้นสูง ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งอาจใช้การวัดผลในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป สอดคล้องกับแนวคิดของสมคิด สร้อยน้ำ (2552) ที่เสนอว่า การเรียนการสอนจะบรรลุจุดประสงค์ของการสอนหรือไม่นั้นผู้สอนสามารถทราบได้จากการประเมินผล ซึ่งการประเมินผลจะต้องประเมินผลทั้งผู้เรียนและ

ระบบการสอนของครูว่าเป็นอย่างไร มีข้อบกพร่องตรงไหน เพื่อที่จะได้ทำการปรับปรุงแก้ไขต่อไปสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรอนงค์ ชมก้อน (2558) ที่ศึกษาเรื่องบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษ ในสถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษ ด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก

1.2 การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมครูในด้านกระบวนการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างรอบด้าน มีความต่อเนื่องและสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างดี ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษา มีความสามารถในการส่งเสริมครูในด้านกระบวนการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างรอบด้าน รวมถึงด้านความคิดและอารมณ์ของนักเรียนผ่านการปลูกฝังคุณธรรม นอกเหนือจากการเรียนการสอนปกติ เพื่อให้นักเรียนเติบโตเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย เป็นคนมีเหตุผล รู้จักพัฒนาตนเอง และสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้สอดคล้องกับแนวคิดปิยธิดา ทาปลัด (2561) เสนอว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ การที่ผู้บริหารมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนมีการจัดทำแผนการเรียนการจัดตารางสอนการจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน การสอนซ่อมเสริม การเลือกตารางเรียน การจัดทำคู่มือครูด้านวิชาการ จัดทำคู่มือนักเรียน การปรับปรุงการเรียนการสอนสถานศึกษาควรวางแผนปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาของตนเอง สอดคล้องกับผลการวิจัยของอุษา นาคเกี้ยว (2565) ที่ศึกษาเรื่องทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก

1.3 การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา ด้านสื่อการสอน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมครูในด้านกระบวนการพัฒนาคุณภาพของสื่อการสอน มีความต่อเนื่องและสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมครูในด้านการพัฒนาสื่อการสอนเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนของครู และช่วยเร้าความสนใจของผู้เรียนในการรู้ในชั้นเรียนสอดคล้องกับแนวคิดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) เสนอว่า สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่ายการเรียนรู้อื่นๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการและการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียนสอดคล้องกับผลการวิจัยของปิยธิดา ทาปลัด (2561) ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนกลุ่มโรงเรียนนิคมพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา อยู่ในระดับ มาก

1.4 การจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อโดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดแนวทางวัดและประเมินผล ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษา มีความสามารถในการกำหนดแนวทางในการวัดผลและประเมินการเรียนรู้ สามารถสื่อสารและประสานงานกับบุคลากรได้ดี ทำให้บุคลากรสามารถปฏิบัติตามแนวทางการวัดผลและประเมินการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของศักดิ์นรินทร์ ยาวิชัย (2565) เสนอว่า การวัดผลประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน เป็นกระบวนการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวกับการจัดให้มีกระบวนการวัดผลประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับอย่างถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาและนโยบายระดับประเทศ มีกระบวนการส่งเสริมสนับสนุน และพัฒนาครูให้สร้างเครื่องมือหรือใช้วิธีการวัดผลและประเมินผลที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง และมีการนำผลของการวัดผลประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา และระดับประเทศ มาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการปรับปรุงพัฒนาระบบการวัดผลประเมินผลต่อไป สอดคล้องกับผลการวิจัยของอุษา นาคเกี้ยว (2565) ที่ศึกษาเรื่องทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก

2. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ใน

ระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การกำหนดภารกิจของสถานศึกษา ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษา มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและก้าวไกลในการกำหนดภารกิจของสถานศึกษา ซึ่งช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้สามารถวางแผนการพัฒนาสถานศึกษาได้ในระยะยาว มองเห็นโอกาสในการปรับปรุงและพัฒนางาน สอดคล้องกับแนวคิดของHallinger and Murphy (1985) เสนอว่า การกำหนดภารกิจของสถานศึกษา เป็นการกำหนดกรอบขอบเขตของงานที่โรงเรียนต้องรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ และสร้างความเข้าใจในภารกิจดังกล่าวให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ซึ่งจำแนกภารกิจของโรงเรียนออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) การกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน และ 2) การสื่อสารเป้าหมายของโรงเรียน สอดคล้องกับผลการวิจัยของวรรณกร โชมขุนทด (2562) ที่ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการกำหนดพันธกิจของสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก

2.1 ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการกำหนดภารกิจของสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการกำหนดขอบเขตการปฏิบัติงานด้านวิชาการที่ชัดเจน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษา มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาโรงเรียนในด้านงานบริหารวิชาการมีการกำหนดขอบเขตการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ซึ่งจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นในการบริหารงานให้กับครูและปกครอง ทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาและสนับสนุนโรงเรียนให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ Sisman (2016) เสนอว่า การกำหนดภารกิจของสถานศึกษา เป็นสิ่งที่คาดหวังจากผู้อำนวยการโรงเรียนที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน โดยเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของโรงเรียน ต้องเน้นย้ำถึงความสำคัญของเป้าหมายของโรงเรียน อธิบาย และแลกเปลี่ยนกันระหว่าง การประชุมกับนักเรียน ครู และผู้ปกครอง สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุชิน ประสานพันธ์ (2564) ที่ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำกงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า ระดับความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก

2.2 ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนของครู ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษา ให้ความสำคัญต่อบรรยากาศในการจัดการสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีผลต่อขวัญกำลังใจที่ดีของครู และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่สูงขึ้น ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษา จึงต้องหากลยุทธ์ เพื่อใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนปัจจัยที่สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนในการสร้างบรรยากาศทางวิชาการของสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ Krug (1992) เสนอว่า การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนการสอนเป็นบรรยากาศที่แสดงว่าเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ และเป็นบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารสถานศึกษารับผิดชอบการสร้างบรรยากาศการศึกษาที่จะช่วยดึงพลังงาน ของนักเรียนและครู ซึ่งมีหลายวิธีการที่จะทำให้เกิดผลได้ เช่น การจัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย และเป็นระเบียบ การจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับผลการวิจัยของธัญญลักษณ์ ผาภูมิ (2559) ที่ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนกงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อยู่ในระดับ มาก

2.3 ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการนิเทศการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้รับผิดชอบสังเกตการณ์สอนของครูในชั้นเรียน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษา มีการกำหนดแนวทางการนิเทศอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบงานนิเทศ มีการใช้บันทึกการนิเทศเพื่อการประเมินการจัดการเรียนการสอน มีความสอดคล้องต่อเป้าหมายด้านวิชาการวิเคราะห์จุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนาในการสอนของครูเพื่อการพัฒนาปรับปรุงหลังการปฏิบัติการสอนติดตามการนิเทศและประเมินผลเป็นระยะจัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูด้วยกันในการนิเทศเพื่อช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่สถานศึกษาตั้งไว้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Hallinger and Murphy (1985) เสนอว่า การนิเทศและการประเมินผลการสอนของครู ผู้บริหารจะต้องทำงานร่วมกับครูในด้านหลักสูตรและการสอน ผลงานของผู้บริหารจะต้องให้ความมั่นใจได้ว่าเป้าหมายของโรงเรียนได้ถูกถ่ายทอดไปสู่การปฏิบัติในห้องเรียนจริง ให้การสนับสนุนครูด้านการสอนให้ตรงตามจุดประสงค์ ควบคุมการสอนครูในห้องเรียนโดยการเยี่ยมเยียนอย่างไม่เป็นทางการ และการ

ให้ผลย้อนกลับแก่ครูทั้งทางด้านการนิเทศและการประเมินผล โดยมีจุดประสงค์ที่ทำให้เห็นเป็นรูปธรรมและให้ครูเป็นผู้นำวิธีสอนที่เฉพาะเจาะจงไปปฏิบัติ สอดคล้องกับผลการวิจัยวรรณกร โชมขุนทด (2562) ที่ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนด้านการนิเทศการศึกษา อยู่ในระดับ มาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ครูมีการกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้อย่างชัดเจนก่อนจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารควรพัฒนาทักษะของครูสร้างแรงจูงใจ และสนับสนุนทรัพยากรที่เหมาะสม พร้อมทั้งมีระบบติดตามและประเมินผล

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมครูในด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ คุณลักษณะตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กำหนดไว้ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการที่มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้และทักษะในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน สร้างเครือข่ายครูที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในห้องเรียน ให้การสนับสนุนทรัพยากรและเครื่องมือ

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนครูในการจัดทำสื่อการสอนในด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารควรจัดสรรงบประมาณหรือทรัพยากรเพิ่มเติมสำหรับการจัดทำสื่อการสอน จัดให้มีการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการสอน สร้างโอกาสให้ครูได้แลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์ในการจัดทำสื่อการสอน

1.4 ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดเกณฑ์การพัฒนาเครื่องมือวัดผลประเมินผลผู้เรียนให้ได้มาตรฐาน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารควรวิเคราะห์จุดอ่อนของเครื่องมือวัดผลตรวจสอบองค์ประกอบของเครื่องมือวัดผลและประเมินผล ใช้ผลวิจัยเป็นฐานข้อมูลเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะให้กับครู

1.5 สถานศึกษามีการประชุมชี้แจงเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรปรับปรุงรูปแบบการประชุมใช้เทคโนโลยี เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมมากขึ้นจำกัดเวลาให้กระชับและไม่เกินความสนใจของผู้เข้าร่วม แต่งตั้งผู้รับผิดชอบกระบวนการประชุมโดยเฉพาะ

1.6 ผู้บริหารสถานศึกษาให้รางวัลยกย่องชมเชยครูที่มีผลงานและผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารควรกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนสำหรับการประเมินและมอบรางวัล ซึ่งจะช่วยเพิ่มความโปร่งใสและเป็นแรงจูงใจให้ครูและผู้เรียน มุ่งเน้นรางวัลที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ นอกจากรางวัลที่เป็นตัวเงินหรือโล่เกียรติยศ ควรมีรางวัลที่สนับสนุนการพัฒนาการเรียนรู้ ประเมินผลกระทบของการให้รางวัลอย่างต่อเนื่อง

1.7 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูร่วมประชุม วางแผนและกำหนดปฏิทินการดำเนินการนิเทศการศึกษา มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารควรสร้างความตระหนักและความเข้าใจร่วมกันโดยการจัดอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจในความสำคัญของการนิเทศการศึกษาให้แก่ผู้บริหารและครู

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้อำนวยการสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาอื่นๆ ที่มีลักษณะบริบทเหมือนและแตกต่างกัน

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้อำนวยการสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาจำแนกตามตัวแปรอื่นๆ เช่น ประสบการณ์ในการทำงาน วุฒิการศึกษา

2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้อำนวยการสถานศึกษา

2.4 ควรศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานวิชาการในด้านต่างๆ ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

2.5 ควรศึกษาปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคในการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กิตติพร พรงาม. (2560). ภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์).

กิ่งกาญจน์ สุขสำราญ. (2565). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอปลวกแดง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกริก).

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2560). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ธัญญลักษณ์ ผาภูมิ. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).

นพปฎล สุนทรนนท์. (2556). การจัดการความรู้. กรุงเทพฯ: ใยไหม.

นิชานันท์ ราวัน. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนสามโคกสังกัดองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดปทุมธานี (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี).

ปิยธิดา ทาปลัด. (2561). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน กลุ่มโรงเรียนนิคมพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).

ปิยพร บุญใบ. (2563). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร).

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ไพศาล หวังพานิช. (2526). การวัดผลการศึกษา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

วรรณกร โชมขุนทด. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา).

ศักดิ์นรินทร์ ยาวิชัย. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารงานวิชาการ กลุ่มโรงเรียนสหวิทยาเขตระยอง 1 สังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).

สมคิด สร้อยน้ำ. (2562). การพัฒนาตัวแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).

สุชิน ประสานพันธ์ (2563). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ).

อดิศร ศรีอรัญ. (2558). บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนทางด้านดนตรีของกลุ่มโรงเรียนไตรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4. วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ 2(3), น. 152-172.

อรอนงค์ ชมก้อน. (2558). บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนรายวิชา ภาษาอังกฤษในสถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารธรรมทรรศน์. 15(2), น. 45-50.

อังคณา ฉางข้าวคำ. (2557). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อบทบาทหน้าที่ของศูนย์การศึกษาพิเศษสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).

อุษา นาคเกี้ยว. (2565). ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียน การสอนของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา).

Edmonds, J.H. (1979). Socio – Technical System. Paper Presented at the 6th Annual International Meeting of Institute of Management Science. Paris, France: Prentice – Hall, Inc.

Hallinger, P. & Murphy, J. F. (1985). Assessing the instructional management behavior of principals. Chicago: The University of Chicago.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), pp. 607-610.

Krug, S. (1992). Instructional leadership: A constructivist perspective. Educational

Administration Quarterly, 28(3), pp. 430 - 443.

Sisman, M. (2016). Factors related to instructional leadership perception and the effect of instructional leadership on organizational variables: A meta-analysis. Educational Sciences: Theory & Practice, 16, pp. 1762–1787.

ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

THE CHARISMATIC LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS AFFECTING THE TEACHERS' TEAM WORKING UNDER CHAIYAPHUM PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE **3**

ประทวน เรืองจาบ[1], บรรจบ บุญจันทร์[2]
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
Prathuan Rueangchap[1], Banjob Boonchan2
Nakhon Ratchasima Rajabhat University
Corresponding Author E-mail : prathuan.tlkschool@gmail.com[1], banjobbun21@gmail.com[2]

(Received : January 18, 2025; Edit : January 29, 2025; accepted : January 31, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาระดับการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 2) ศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 และ 3) สร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 313 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การมีส่วนร่วมและการมีมนุษยสัมพันธ์ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ เป้าหมายของทีม 2) ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การมีความมั่นใจในตนเอง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การสร้างแรงบันดาลใจ และ 3) ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 โดยด้านที่มีอิทธิพลสูงที่สุด คือ การมีความกล้าที่จะเสี่ยง รองลงมา คือ การสร้างแรงบันดาลใจ การมีวิสัยทัศน์ และการมีทักษะการสื่อสาร ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .706 ทั้งนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ควรส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูได้รับการพัฒนาเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีและการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การทำงานเป็นทีมของครู ผู้บริหารสถานศึกษา ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมี

Abstract

The purpose of this research were to study 1) The level of teachers' team working under the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 3, 2) The level of the charismatic leadership of school administrators under the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 3, and 3) Develop a predictive equation for the charismatic leadership of school administrators affecting the teachers' team working under the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 3. The samples consisted of 313 school administrators and teachers under the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 3 in 2024 school year. The research instrument was a questionnaire. The statistical methods used included frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson's correlation, and stepwise multiple regression. The results revealed that 1) The level of teachers' team working under the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 3 was rated at a high level. When examined by individual aspects, all were rated at a high level. The highest mean was found in Coordination and Human relations. The aspect with the lowest mean was Team goals. 2) The overall level of the charismatic leadership of school administrators under the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 3 was rated at a high level. When examined by individual factors, all were rated at a high level. The factor with the highest mean was Self-confidence. The factor with the lowest mean was Inspiring. 3) The charismatic leadership of school administrators under the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 3 including Vision, Communication and Risk-taking jointly affected the teachers' team working under the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 3, with statistical significance at the .01 level. The factor with the greatest influence was Risk-taking, followed by Inspiring,

Vision and Communication. The multiple correlation coefficient between these factors and teachers' team working was 0.706. In this regard, there is a suggestion that the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 3 should encourage the school administrators and teachers to develop the charismatic leadership and the effective teamwork.

Keywords: Teachers' team working, School administrators, Charismatic leadership

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารจัดการสถานศึกษา เป็นบทบาทสำคัญของผู้นำที่มีภาวะผู้นำในองค์การที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมทางการบริหารของผู้บริหารกับภาวะผู้นำองค์การ ในการชี้นำให้ผู้ตามปรับเปลี่ยนเจตคติให้บรรลุตามทิศทาง โดยการบริหารจัดการของผู้บริหารการศึกษาจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมของการจัดการศึกษา คือ การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคง การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาตนเองและบุคลากรทางการศึกษา การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน การสร้างโอกาสในการเข้าถึงบริการการศึกษาที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทางการศึกษา ทั้งนี้ เป้าหมายสำคัญในความสามารถของผู้นำที่แสดงความรับผิดชอบต่อคุณภาพมาตรฐาน ตลอดจนประสิทธิภาพและประสิทธิผล ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคมที่มีศักยภาพและความพร้อมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย การพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของสังคม เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ในมิติการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การเสริมสร้างความมั่นคงและพัฒนาให้ตรงกับความต้องการที่ยึดหลักแนวทาง เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาการบริหารจัดการทางการศึกษาในอนาคต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561)

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการรับนโยบายและสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีภาวะผู้นำ กล้าคิด กล้าทำ และกล้าเสี่ยงในบางสถานการณ์ เพื่อนำพาสถานศึกษาให้ข้ามผ่านทุกปัญหาที่เผชิญได้ ตลอดจนต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ให้เป็นที่ยอมรับของครูและบุคลากรในสถานศึกษา เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาเป็นที่ยอมรับของครูและบุคลากรในสถานสถานศึกษาแล้ว สามารถเรียกได้ว่ามีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมี โดยผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีจะเป็นผู้นำที่มีการปฏิสัมพันธ์กับผู้ตามแล้วผู้ตามมีความเชื่อถือและศรัทธาในตัวผู้นำ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวของผู้ตามเกิดขึ้นจากการรับรู้พฤติกรรมที่ผู้นำแสดงออกมา เช่น พฤติกรรมในด้านวิสัยทัศน์ ด้านการเป็นแรงบันดาลใจ และการยุติธรรม เป็นต้น พฤติกรรมของผู้นำเหล่านี้จะเป็นสิ่งสำคัญที่นำไปสู่การรับรู้ของผู้ตาม ซึ่งจะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพต่อหน่วยงานหรือองค์การได้ (วิศรุต มาเจริญ, 2563) สอดคล้องกับหลักทฤษฎีภาวะผู้นำแบบบารมีของ Bass ที่กล่าวว่าเป็นกลไกในการกระตุ้นจิตวิทยาของกลุ่มให้มีการเคลื่อนไหวต่อเนื่องตลอดเวลา ทำให้กลุ่มยอมรับในบรรทัดฐาน เกิดความเชื่อที่สามารถสนองตอบต่ออารมณ์ และเหตุผลของทุก ๆ คนในกลุ่ม โดย Bass ได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำแบบนี้จะแตกต่างจากผู้นำแบบอื่น ตรงที่มีความมุ่งมั่นที่จะเป็นแบบอย่างที่ดี มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสและขอร้องแทนการข่มขู่ ตลอดจนพิจารณาถึงความต้องการและความเชื่อของผู้ตามด้วย ในทางตรงกันข้าม ผู้นำที่ไม่มีความสามารถพิเศษเช่นนี้ก็สามารถมีสิ่งเหล่านี้ได้เหมือนกัน แต่โดยการกระตุ้นให้เกิดโดยการข่มขู่ ซึ่งจะนำมาซึ่งการเกลียดชังในที่สุด (Bass, 1985)

นอกจากผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสร้างภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีให้เกิดขึ้นกับตนเองได้แล้วนั้น ยังต้องอาศัยการทำงานเป็นทีมของครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาอีกด้วย โดยการทำงานเป็นทีมนั้น มีบทบาทอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การ เนื่องจากครูและบุคคลากรมีความรู้ ความสามารถแตกต่างกัน ดังนั้น การคิดหรือการตัดสินใจเพียงลำพังย่อมทำให้มีโอกาสเกิดการผิดพลาดสูง การทำงานเป็นทีมจึงช่วยเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยดึงศักยภาพของแต่ละบุคคลมาใช้ในการปฏิบัติงาน สร้างสรรค์ผลงานที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงเป็นการพัฒนาบุคลากรให้มีสัมพันธ์อันดีต่อกัน สร้างความสามัคคี มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่าง เพื่อลดความขัดแย้งในองค์การ และส่งเสริมบรรยากาศที่ดีในการทำงาน ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ (พิชชาภา เกาะเต้น, 2563) ด้วยเหตุนี้ การทำงานเป็นทีมจึงสำคัญกับทุกองค์กร และเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารงาน การทำงานเป็นทีมจึงมีบทบาทสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของงาน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของบุคลากรเป็นอย่างดี และหากองค์กรใดที่บุคลากรร่วมกันทำงานและใช้ความรู้ ความสามารถที่มีอยู่เกื้อหนุนกันอย่างเต็มกำลัง เต็มศักยภาพ ประสานสอดคล้องกัน องค์กรนั้นย่อมพร้อมเผชิญกับความท้าทายและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลก (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2559) ดังนั้น การทำงานเป็นทีมจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของความสำเร็จในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 เป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีโรงเรียนในสังกัดทั้งหมด 190 โรงเรียน แบ่งเป็นสถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 185 โรงเรียน และสถานศึกษาขนาดกลาง จำนวน 5 โรงเรียน มีผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 1,685 คน มีเป้าหมายการดำเนินงานประการหนึ่งคือ การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษา และพบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนผลสอบระดับชาติ เช่น RT NT และ O-Net ของผู้เรียนในสถานศึกษาหลายแห่งมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3, 2566) ผู้วิจัยเชื่อว่าภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาจะส่งผลดีต่อการ

ทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนในสถานศึกษาได้

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาและการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสามารถนำพาองค์การไปสู่ความสำเร็จต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3
2. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3
3. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรที่ศึกษา

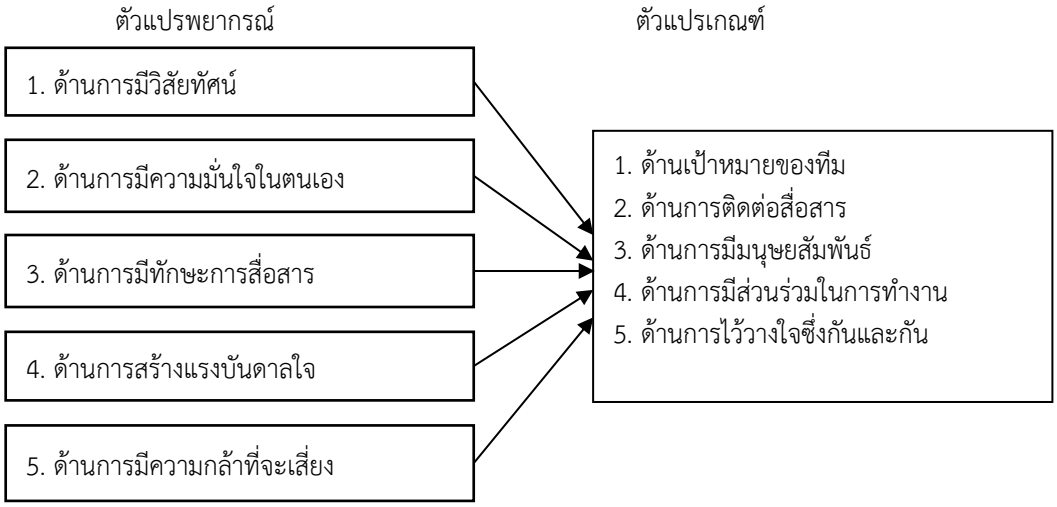

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างน้อย 1 ด้าน ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 1,685 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3, 2566)

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 313 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 28 คน และครู จำนวน 285 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตาราง Krejcie and Morgan (1970, pp. 607-610) กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified random sampling) โดยใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นชั้นภูมิในการสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามลักษณะเป็นคำถามแบบเลือกตอบมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check lists) ได้แก่ ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามและขนาดสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 จากการสังเคราะห์องค์ประกอบการทำงานเป็นทีมของครู ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ เป้าหมายของทีม การติดต่อสื่อสาร การมีมนุษยสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม และการไว้วางใจซึ่งกันและกัน ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์ ดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2560, น. 69)

5 หมายถึง การทำงานเป็นทีมของครูอยู่ในระดับ มากที่สุด
4 หมายถึง การทำงานเป็นทีมของครูอยู่ในระดับ มาก
3 หมายถึง การทำงานเป็นทีมของครูอยู่ในระดับ ปานกลาง
2 หมายถึง การทำงานเป็นทีมของครูอยู่ในระดับ น้อย
1 หมายถึง การทำงานเป็นทีมของครูอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษา

จากการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การมีความมั่นใจในตนเอง การมีทักษะการสื่อสาร การสร้างแรงบันดาลใจ และการมีความกล้าที่จะเสี่ยง ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์ ดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2560, น. 69)

5 หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีอยู่ในระดับ มากที่สุด
4 หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีอยู่ในระดับ มาก
3 หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีอยู่ในระดับ ปานกลาง
2 หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีอยู่ในระดับ น้อย
1 หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม โดยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร หลักการ ทฤษฎี วรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาและการทำงานเป็นทีมของครู

2. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามที่ถูกต้องตามหลักการ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2560, น. 60)

3. สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาจากการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การมีความมั่นใจในตนเอง การมีทักษะการสื่อสาร การสร้างแรงบันดาลใจ และการมีความกล้าที่จะเสี่ยง

4. สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับขอบข่ายการทำงานเป็นทีมของครู โดยมีการทำงานเป็นทีม 5 ด้าน คือ เป้าหมายของทีม การติดต่อสื่อสาร การมีมนุษยสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม และการไว้วางใจซึ่งกันและกัน

5. นำเสนอแบบสอบถามฉบับร่างเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบแก้ไขการใช้ภาษา ความครอบคลุม และความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง

6. นำเสนอแบบสอบถามที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) ความถูกต้องของรูปแบบ (Format) และความถูกต้องของภาษา (Wording) ให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม

กับนิยามศัพท์ (Index of item objective congruence: IOC) โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.50 ถึง 1.00 จึงจะถือว่าผ่านเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556, น. 103) และนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือให้สมบูรณ์และเหมาะสม ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่ามีค่า 1.00 ทุกข้อ ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์

7. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ปีการศึกษา 2567 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และนำผลการตอบแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยการใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach (บุญชม ศรีสะอาด, 2556, น. 103) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นในต่อไปนี้

7.1 การทำงานเป็นทีมของครู ค่าความเชื่อมั่นโดยรวมเท่ากับ .916

7.2 ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษา ค่าความเชื่อมั่นโดยรวมเท่ากับ .927

8. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงให้เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์หนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ขออนุญาตเก็บข้อมูลในสถานศึกษาที่สังกัดใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. ขอความอนุเคราะห์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3ขออนุญาตถึงผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

3. ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความร่วมมือจากผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ไปยังสถานศึกษากลุ่มตัวอย่างผ่านทางไปรษณีย์และแบบสอบถามออนไลน์ Google Forms สำหรับบางสถานศึกษาผู้วิจัยจะเดินทางไปเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง

4. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับจากไปรษณีย์ แบบสอบถามออนไลน์ Google Forms และดำเนินการเก็บแบบสอบถามที่เหลือด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) จากแบบสอบถามตอนที่ 1

2. การทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกเป็นภาพรวมและรายด้าน แล้วนำมาแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556, น. 103)

4.51-5.00 หมายถึง ครูทำงานเป็นทีมทีมในระดับมากที่สุด

3.51-4.50 หมายถึง ครูทำงานเป็นทีมทีมในระดับมาก

2.51-3.50 หมายถึง ครูทำงานเป็นทีมทีมในระดับปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง ครูทำงานเป็นทีมทีมในระดับน้อย

1.00-1.50 หมายถึง ครูทำงานเป็นทีมทีมในระดับน้อยที่สุด

3. ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษา วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจำแนกเป็นภาพรวมและรายด้าน แล้วนำมาแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556, น. 103)

4.51-5.00 หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีในระดับ มากที่สุด

3.51-4.50 หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีในระดับ มาก

2.51-3.50 หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีในระดับ ปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีในระดับ น้อย

1.00-1.50 หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีในระดับ น้อยที่สุด

4. นำข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 3 มาหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ โดยการวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของ

ผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 จะต้องหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบ Pearson (Pearson's product moment correlation) ทั้งนี้เพื่อป้องกันการเกิด Multicollinearity คือการมีสหสัมพันธ์กันเองระหว่างตัวแปรอิสระมากกว่า 2 ตัว ซึ่งการที่ ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันในระดับที่สูงอาจส่งผลให้สมการตัวแปรที่ใช้ในการพยากรณ์ ตัวแปรตามมีความคลาดเคลื่อน ดังนั้นจึงต้องตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระเพื่อให้แน่ใจว่าตัวแปรอิสระสามารถคงอยู่ในสมการตัวแบบได้ (อโนทัย ตรีวานิช, 2552, น. 55-57)

เมื่อ r แทนค่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สหสัมพันธ์

$r < 0.20$	ระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรน้อย
$0.21 < r \leq 0.40$	ระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรค่อนข้างน้อย
$0.41 < r \leq 0.60$	ระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปานกลาง
$0.61 < r \leq 0.80$	ระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรค่อนข้างมาก
$r > 0.80$	ระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมาก

และจากแนวคิดของ อุทัยวรรณ สายพัฒนา (2547, น. 56) ในการทดสอบนัยสำคัญของสหสัมพันธ์นี้ มีตำราบางเล่มเสนอแนะว่าเป็นวิธีการที่ยุ่งยาก ให้ใช้วิธีง่ายๆ คือใช้เกณฑ์ค่าสัมบูรณ์ของสหสัมพันธ์ที่มากกว่า 0.80 คือ ถือว่ามีความสัมพันธ์กันแสดงว่าเกิด Collinearity ซึ่งเกณฑ์นี้สามารถยืดหยุ่นได้ ขึ้นอยู่กับผู้วิจัยด้วย อย่างไรก็ตามในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ด้วยกันของอโนทัย ตรีวานิช (2552, น. 55-77)

หากค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ด้วยกันมีค่า r มากกว่า .80 ผู้วิจัยจะดำเนินการพิจารณาจากค่า VIF และ Tolerance ซึ่งค่า VIF ควรมีค่าน้อยกว่า 10 และค่า Tolerance มีค่าไม่น้อยกว่า .10 จึงเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอย (วริศรา อรุณกิตติพร, 2561, น. 86)

5. สร้างสมการพยากรณ์โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) เพื่อพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

ผลการวิจัย

1. การทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน

การทำงานเป็นทีมของครู	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. เป้าหมายของทีม	4.41	0.58	มาก
2. การติดต่อสื่อสาร	4.43	0.53	มาก
3. การมีมนุษยสัมพันธ์	4.45	0.56	มาก
4. การมีส่วนร่วม	4.45	0.56	มาก
5. การไว้วางใจซึ่งกันและกัน	4.42	0.58	มาก
ภาพรวม	4.43	0.49	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.43, S.D.= 0.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การมีส่วนร่วม และการมีมนุษยสัมพันธ์ ($\overline{X}$ = 4.45, S.D.= 0.56) รองลงมา คือ การติดต่อสื่อสาร ($\overline{X}$ = 4.43, S.D.= 0.53) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ เป้าหมายของทีม ($\overline{X}$ = 4.41, S.D.= 0.58)

2. ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ 3

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษา	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. การมีวิสัยทัศน์	4.41	0.56	มาก
2. การมีความมั่นใจในตนเอง	4.44	0.50	มาก
3. การมีทักษะการสื่อสาร	4.36	0.57	มาก

4. การสร้างแรงบันดาลใจ	4.34	0.65	มาก
5. การมีความกล้าที่จะเสี่ยง	4.39	0.62	มาก
ภาพรวม	4.39	0.53	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.39, S.D. = 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การมีความมั่นใจในตนเอง ($\overline{X}$ = 4.44, S.D.= 0.50) รองลงมาคือ การมีวิสัยทัศน์ ($\overline{X}$ = 4.41, S.D.= 0.56) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การสร้างแรงบันดาลใจ ($\overline{X}$ = 4.34, S.D.= 0.65)

3. สมการพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างสมการวิเคราะห์การพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

ตัวแปร	(X_1)	(X_2)	(X_3)	(X_4)	(X_5)
การมีวิสัยทัศน์ (X_1)	1	.846**	.788**	.775**	.791**
การมีความมั่นใจในตนเอง (X_2)		1	.844**	.717**	.797**
การมีทักษะการสื่อสาร (X_3)			1	.798**	.834**
การสร้างแรงบันดาลใจ (X_4)				1	.850**
การมีความกล้าที่จะเสี่ยง (X_5)					1

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 แสดงว่า การทำงานเป็นทีมของครูกับปัจจัยด้านการมีวิสัยทัศน์ การมีความมั่นใจในตนเอง การมีทักษะการสื่อสาร การสร้างแรงบันดาลใจ และการมีความกล้าที่จะเสี่ยง มีความสัมพันธ์กันเชิงบวก ในระดับค่อนข้างมากถึงมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตามที่อุทัยวรรณ สายพัฒนะ (2547, น. 55-57) ได้กล่าวไว้ว่า การทดสอบนัยสำคัญของสหสัมพันธ์นั้นอาจเป็นกระบวนการที่ยุ่งยาก จึงสามารถใช้วิธีที่ง่ายกว่าคือการพิจารณาค่าสัมบูรณ์ของสหสัมพันธ์ที่มีค่ามากกว่า 0.80 ซึ่งถือว่าเป็นการมีความสัมพันธ์กัน และอาจชี้ให้เห็นถึงการเกิด collinearity ในการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำ เชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถาณศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 พบว่าปัจจัยที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูง ได้แก่ ปัจจัยด้านการมีวิสัยทัศน์และการมีความมั่นใจในตนเอง (r = .846), ปัจจัยด้านการมีความมั่นใจในตนเองและการมีทักษะการสื่อสาร (r = .844), ปัจจัยการมีทักษะการสื่อสารและการมีความกล้าที่จะเสี่ยง (r = .834), และปัจจัยด้านการสร้างแรงบันดาลใจและการมีความกล้าที่จะเสี่ยง (r = .850) ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการทดสอบเพื่อยืนยันว่าไม่มีปัญหาเกี่ยวกับ Multicollinearity โดยการคำนวณค่า VIF และ Tolerance ซึ่งค่า VIF ควรต่ำกว่า 10 และค่า Tolerance มีค่าไม่น้อยกว่า .10 ตามข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอย (วริศรา อรุณกิตติพร, 2561, น. 86) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่า Tolerance และ VIF ของตัวแปรพยากรณ์

ตัวแปรพยากรณ์	Tolerance	VIF	สรุป
การมีวิสัยทัศน์ (X_1)	.303	3.297	ใช้ได้
การมีทักษะการสื่อสาร (X_3)	.249	4.020	ใช้ได้
การสร้างแรงบันดาลใจ (X_4)	.238	4.199	ใช้ได้
การมีความกล้าที่จะเสี่ยง (X_5)	.199	5.023	ใช้ได้

จากตารางที่ 4 พบว่า ปัจจัยด้านการมีวิสัยทัศน์ การมีความมั่นใจในตนเอง การมีทักษะการสื่อสาร การสร้างแรงบันดาลใจ และการมีความกล้าที่จะเสี่ยง มีความสัมพันธ์กันน้อย เนื่องจากค่า Tolerance มีค่าไม่น้อยกว่า 0.10 และค่า VIF น้อยกว่า 10 ดังนั้น จึงเป็นไปตามข้อตกลงของการใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอย

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

ตัวแปร	สัมประสิทธิ์การถดถอยจากคะแนนดิบไม่ปรับ	สัมประสิทธิ์การถดถอยจากคะแนนมาตรฐาน	t	p

	มาตรฐาน (b)	(β)		
ค่าคงที่	1.914		11.60	.000
การมีความกล้าที่จะเสี่ยง (X_5)	.288	.361	3.99	.000
การสร้างแรงบันดาลใจ (X_4)	.257	.335	4.06	.000
การมีวิสัยทัศน์ (X_1)	.207	.237	3.23	.001
การมีทักษะการสื่อสาร (X_3)	-.177	-.202	-2.50	.013
$R = .706$, $R^2 = .498$, Adjusted $R^2 = .492$, $p = .013$				

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 5 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษา การมีวิสัยทัศน์ (X_1) การมีทักษะการสื่อสาร (X_3) การสร้างแรงบันดาลใจ (X_4) และการมีความกล้าที่จะเสี่ยง (X_5) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยด้านที่มีอิทธิพลสูงที่สุด คือ การมีความกล้าที่จะเสี่ยง (X_5) รองลงมา คือ การสร้างแรงบันดาลใจ (X_4) การมีวิสัยทัศน์ (X_1) และการมีทักษะการสื่อสาร (X_3) ตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างด้านเหล่านี้กับการทำงานเป็นทีมของครูเป็น .706 และด้านเหล่านี้สามารถอธิบายความแปรปรวนการทำงานเป็นทีมของครูได้ร้อยละ 49.2

จากตารางที่ 5 สามารถสร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ได้ดังภาพที่ 4.1

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 1.914 + .288(X_5) + .257(X_4) + .207(X_1) - .177(X_3)$$

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z}y = +.361(X_5) + .335(X_4) + .237(X_1) - .202(X_3)$$

ภาพที่ 4.1 สมการพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

อภิปรายผล

1. การทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดมีประเด็นที่ค้นพบ นำมาอภิปราย ดังนี้

ด้านเป้าหมายของทีม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ บุคลากรทุกคนร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากบุคลากรทุกคนในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายการดำเนินงานของสถานศึกษา เป้าหมายที่กำหนดขึ้นนั้นต้องมีความท้าทาย และสามารถวัดความสำเร็จได้อย่างชัดเจน ต้องได้รับการยอมรับจากบุคลากรทุกคนในองค์การ และต้องรับผิดชอบในความผิดพลาดจากการทำงานตามเป้าหมายร่วมกันด้วย เพื่อให้องค์การประสบความสำเร็จ ตรงตามเป้าหมาย หรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับแนวคิดของอัษฎา ศรีล้านมี (2566) ที่เสนอว่าการมีเป้าหมายร่วมกันเป็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตโดยบุคลากรในทีมงานร่วมกันกำหนดขึ้นซึ่งเป้าหมายที่กำหนดขึ้นนั้นต้องมีความท้าทายของเป้าหมาย มีความเฉพาะเจาะจงของเป้าหมาย การมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย และเป้าหมายที่กำหนดขึ้นต้องได้รับ การยอมรับจากบุคลากรทุกคนในทีมงานสอดคล้องกับผลการวิจัยของเปรมชัย ปิยะศิลป์ (2565) ที่ศึกษา การพัฒนาแนวทางการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการกำหนดเป้าหมาย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของอธิกุล กุลนรัตน์ (2566) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานเป็นทีมกับประสิทธิผลการบริหารทั่วไปของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม ผลการวิจัยพบว่า ด้านการกำหนดเป้าหมายของทีมงาน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านการติดต่อสื่อสาร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ บุคลากรทุกคนมีการสื่อสารกันภายในทีมด้วยวิธีการที่หลากหลาย ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษามีการสื่อสาร สองทางสื่อสารกันด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทุกคนกล้าแสดงความคิดเห็นต่อปัญหา สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันด้วยความจริงใจและเปิดเผย และมีการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีในการปฏิบัติงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การ สอดคล้องกับแนวคิดของอัษฎา ศรีล้านมี (2566) ได้ให้ความหมายของการติดต่อสื่อสารไว้ว่า ในการ

ติดต่อสื่อสารนั้นบุคลากรในโรงเรียนควรได้รับข้อมูลในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจนและทั่วถึง สามารถอภิปรายแสดง ความคิดเห็นที่แตกต่างได้อย่างเปิดเผย มีการสื่อสารกันด้วยวิธีการที่หลากหลายทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน มีการสื่อสาร เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีในการปฏิบัติงาน มีการสื่อสารที่ดี ทำให้การปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และมีการสื่อสาร ด้วยความจริงใจ และเข้าใจข่าวสารที่ได้รับตรงกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของสิทธิศักดิ์ เพ็ชรยิ้ม (2563) ที่ศึกษา การทำงานเป็นทีมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการติดต่อสื่อสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของศิริลักษณ์ ชนะดี (2565) ที่ศึกษา การทำงานเป็นทีมตามทัศนะของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการติดต่อสื่อสาร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดมีประเด็นที่ค้นพบ นำมาอภิปราย ดังนี้ ด้านการมีความมั่นใจในตนเอง โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษามีความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายสูง ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 กล้าคิดกล้าแสดงออกกล้าตัดสินใจกล้ากระทำด้วยตนเอง มีความเป็นอิสระมีเหตุผลมี ความมั่นใจ จิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหว เชื่ออย่างมีเหตุผล มีความพยายามยอมรับความคิดเห็นของบุคคลอื่น ยอมรับความผิดพลาดที่เกิดจากการกระทำของตนเอง เคารพตนเองและผู้อื่น สอดคล้องกับแนวคิดของวิศรุต มาเจริญ (2563) ที่เสนอว่าการแสดงความเชื่อมั่นในตนเองเป็นความสามารถในการตัดสินใจด้วยความมั่นใจกล้าแสดงออก มีความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายสูง โดยมองว่าอุปสรรคเป็นเรื่องท้าทาย สอดคล้องกับผลการวิจัยของอารีรัตน์ จีนแส (2562) ที่ศึกษา ภาวะผู้นำแบบบารมีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพดำเนินการปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำแบบบารมีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 ด้านมีความมั่นใจในตนเอง โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

3. ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการมีวิสัยทัศน์ (X_1) การมีทักษะการสื่อสาร (X_3) การสร้างแรงบันดาลใจ (X_4) และการมีความกล้าที่จะเสี่ยง (X_5) ที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยด้านที่มีอิทธิพลสูงที่สุด คือ การมีความกล้าที่จะเสี่ยง (X_5) ซึ่งส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยสาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่ที่มุ่งเน้นการเสียสละเพื่อหมู่คณะและเพื่อความสำเร็จขององค์การ นอกจากนี้ ผู้บริหารยังมีความกล้าที่จะริเริ่มและลงมือทำกิจกรรมใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน ส่งผลให้ครูในโรงเรียนมีแรงบันดาลใจและความมั่นใจในการร่วมมือกันทำงานเป็นทีมเพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อองค์กรและนักเรียนในความรับผิดชอบ สอดคล้องกับแนวคิดของวัลลภ ภูจอมจิตร (2561) ที่เสนอว่า ความกล้าเสี่ยงของผู้นำ คือ การที่ผู้นำกล้าเปิดโอกาสให้กับตนเองได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และก่อให้เกิดทักษะใหม่ในการทำงาน กล้าที่จะลองเผชิญกับสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้น มีความเชื่อมั่นที่จะท้าทายในสิ่งใหม่ๆ และกล้าตัดสินใจเพื่อที่จะนำไปสู่ความสำเร็จสอดคล้องกับผลการวิจัยของกมลมาลย์ ไชยศิริธัญญา (2560) ที่ศึกษาภาวะผู้นำเชิงบารมีของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงบารมีของผู้บริหารในภาพรวมทุกด้านส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 มีค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายด้าน
อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย สรุปผลการวิจัย และการอภิปรายผลการวิจัย เรื่องภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3
มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 การทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ด้านเป้าหมายของทีม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ บุคลากรทุกคนให้ความร่วมมือในการตรวจสอบข้อผิดพลาด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรกระตุ้นให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการควบคุมกำกับติดตามการปฏิบัติงานด้วยสำนึกรับผิดชอบ

1.2 การทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ด้านการติดต่อสื่อสาร ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ บุคลากรทุกคนสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ อภิปราย และแสดงความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผย ดังนั้น

ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง รับฟังความเห็นต่างของเพื่อนร่วมงาน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความกล้าแสดงออกของบุคลากรมากยิ่งขึ้น

1.3 การทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ บุคลากรทุกคนมีความเข้าใจกัน ดังนั้น โรงเรียนควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของบุคลากร ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนมีความเข้าใจกันมากยิ่งขึ้น

1.4 การทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ด้านการมีส่วนร่วม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ร่วมกัน

1.5 การทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ด้านการไว้วางใจซึ่งกันและกัน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ บุคลากรทุกคนเปิดใจรับฟังปัญหาของเพื่อนร่วมทีม และบุคลากรทุกคนรู้สึกมีอิสระในการทำงาน ให้สำเร็จตามเป้าหมาย ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ทีมงานมีโอกาสได้แบ่งปันประสบการณ์ที่หลากหลายเพื่อสร้างความคุ้นเคยและไว้วางใจกัน เปิดโอกาสให้ทุกคนมีเสรีภาพในการสร้างสรรค์งาน เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาชีพ

1.6 ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ด้านการมีวิสัยทัศน์ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษามีความเด็ดขาดในการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรได้รับการพัฒนาทักษะการตัดสินใจอยู่เสมอ

1.7 ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ด้านการมีความมั่นใจในตนเอง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษามีความเป็นอิสระ และผู้บริหารสถานศึกษาสามารถยอมรับความผิดพลาดของตนเอง ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ของตนตามกรอบอำนาจที่ได้รับตามกฎหมาย เมื่อเกิดปัญหาในการปฏิบัติงานควรปรึกษาหารือจากหน่วยงานต้นสังกัดหรือบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ

1.8 ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ด้านการมีทักษะการสื่อสาร ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษามีพลังในการโน้มน้าวให้บุคลากรคล้อยตาม ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรสื่อสารให้เหมาะสม กล่าวคือ ไม่มากจนเกินไป หรือน้อยจนเกินไป ซึ่งอาจรบกวนสมาธิในการทำงานหรือเพื่อนร่วมงานรู้สึกว่าถูกปล่อยปละละเลย

1.9 ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสร้างความผูกพันต่อองค์การให้บุคลากร ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นต้นแบบที่ดีในการรักองค์การ ศรัทธาองค์การ โดยการประพฤติตนตามกรอบจรรยาบรรณวิชาชีพของคุรุสภาโดยเคร่งครัด

1.10 ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ด้านการมีความกล้าที่จะเสี่ยง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานและวิธีการคิดใหม่ ๆ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรกล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่เป็นความท้าทายโดยมีพื้นฐานเชิงทฤษฎีรองรับ และอาจมีระบบพี่เลี้ยงในกรณีที่มีความเสี่ยง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

2.2 ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาการทำงานเป็นทีมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

2.3 ควรศึกษาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

2.4 ควรศึกษาปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

2.5 ควรมีการจัดอบรมหรือการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการสร้างภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีและการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

เอกสารอ้างอิง

กมลมาลย์ ไชยศิริธัญญา. (2560). ภาวะผู้นำเชิงบารมีของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1. Veridian E–Journal, Silpakorn University, 10(2), น. 62-78.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2560). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

เปรมชัย ปิยะศิลป์. (2565). การพัฒนาแนวทางการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).

พิชชาภา เกาะเต้น. (2563). ผลกระทบของการทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และการรับรู้การสนับสนุนจากองค์การที่ส่งผลต่อความผูกพัน และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท โตโยต้านครธน (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).

วริศรา อรุณกิตติพร. (2561). ปัจจัยการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตราด (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).

วัลลภ ภูจอมจิตร. (2561). ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงบันดาลใจสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา: การพัฒนาและทดสอบโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย).

วิศรุต มาเจริญ. (2563). รูปแบบภาวะผู้นำแบบบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 29 เพื่อเสริมสร้างการบริหารการศึกษาแบบเสมอภาค (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย).

ศิริลักษณ์ ชนะดี. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการทำงานเป็นทีมตามทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย).

สิทธิศักดิ์ เพ็ชรยิ้ม. (2563). การทำงานเป็นทีมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 22 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร).

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3. (2566). Big Data สพป.ชัยภูมิ เขต 3. https://data.chaiyaphum3.go.th/

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2559). การสร้างทีมที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ปรับปรุงใหม่ (พ.ศ. 2561-2580). กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

อธิกุล กุลนรัตน์. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานเป็นทีมกับประสิทธิผลการบริหารทั่วไปของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร).

อโนทัย ตรีวานิช. (2552). สถิติธุรกิจ (พิมพ์ครั้งที่ 4). ขอนแก่น: คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อัษฎา ศรีล้านมี. (2566). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในยุควิถีใหม่ที่ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดสกลนคร (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร).

อารีรัตน์ จีนแส. (2562). ภาวะผู้นำแบบบารมีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี).

อุทัยวรรณ สายพัฒน์. (2547). Collinearity. วารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ, 17(1), น. 55-62.

Bass, B. M. (1985). Leadership, and performance beyond expectations. New York: The Free Press.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), pp. 607-610.

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจโดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรมวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน ของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2

STUDY OF LEARNING ACHIEVEMENT AND SATISFACT ION BY LEARNING MANAGEMENT OF INQUIRY-BASED LEARNING (5E) WITH THE ACCOUNTING FOR PARTNERSHIP IN ACTIVITY SETS OF VOCATIONAL CERTIFICATE LEVEL STUDENTS THE SECOND VOCATIONAL CERTIFICATE STUDENTS

อุทัย ชินอ่อน[1],ธิดารัตน์ สมานพันธ์[2]
วิทยาลัยนครราชสีมา
Authai Chinoon[1], Thidarat Samanphan [2]
Nakhon Ratchasima College
Corresponding Author E-mail: TTTchinTTT@gmail.com[1], drtidarat@gmail.com[2]

(Received : January 11, 2025; Edit : January 26, 2025; accepted : 31, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการบันทึกรายการการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม ส่วนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) ร่วมกับชุดกิจกรรมของ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 วิทยาลัยเทคนิคนครพนม เมือง จังหวัดนครพนม ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) มีจำนวนนักเรียน 26 คน เครื่องมือในการวิจัยประกอบไปด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม จำนวน 5 แผน เวลา 4 ชั่งโมง 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 เป็นแบบปรนัย จำนวน 30 ข้อ ชนิดเลือกตอบ 5 ตัวเลือก 3) แบบประเมินความพึงพอใจ วิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 จำนวน 20 ข้อ ผลการวิจัยพบว่า

1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1

2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม หลังเรียนสูงกว่าาเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2

3) ความพึงพอใจของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.26 , S.D. =0.65

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความพึงพอใจ

ABTRACT

This research aims 1) to compare the academic achievement in the matter of recording reports Opening a partnership account of vocational certificate students (Vocational Certificate 2) by organizing a knowledge inquiry learning (5E) with a set of activities between before and after studying 2) To compare the learning achievement in partnership accounting on the topic of recording a report opening a partnership account by organizing a knowledge inquiry learning (5E) with a set of activities of vocational certificate students (Vocational Certificate 2) after studying compared to the 80 percent criterion . 3) To study the satisfaction of vocational certificate students (Vocational Certificate 2) towards the knowledge inquiry learning (5E) with a set of activities. The sample group used was vocational certificate students (Vocational Certificate 2) in the second semester of the 2021 academic year, Nakhon Phanom Technical College, Mueang District, Nakhon Phanom Province, which was obtained from cluster random sampling with a total of 26 students . The research instruments consisted of 1) Learning management plan for partnership accounting on recording a report opening a partnership account. Of vocational certificate students (Vocational Certificate 2) by organizing learning by means of inquiry (5E) together with activity sets created by the researcher, 5 plans, 4 hours. 2) Achievement test of partnership accounting subject on recording the opening report of a partnership account of vocational certificate students (Vocational Certificate 2) in the form of 30 multiple choice

1) Academic achievement on the subject of the structure of the flowchart of the vocational certificate students (Vocational Certificate 2) by organizing learning by means of inquiry-based learning (5E) together with the activity set after studying was significantly higher than before studying at the statistical level of .01, which is in accordance with hypothesis 1.

2) Academic achievement on the characteristics of the flowchart structure of vocational certificate students (Vocational Certificate 2) by organizing learning in the form of inquiry (5E) together with a post-study activity set.

Higher than the 80 percent criterion with statistical significance at the .01 level, which is in accordance with hypothesis 2.

3) The satisfaction of vocational certificate students (Vocational Certificate Level 2) through the inquiry-based learning (5E) together with the partnership accounting activity set is at a high level (= 4.26 , S.D. =0.65

Keywords: Learn with a quest for knowledge (5E) activity series, achievement

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่3) 2553 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 22 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า นักเรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด (Children Center) กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ และมาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้ 1) จัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของนักเรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญ สถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทุกวิชา 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้นักเรียนเกิด การเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ เรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและนักเรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ 6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และ บุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนานักเรียนตามศักยภาพ รวมทั้ง พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 หมวด 1 มาตรา 6 การจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพตองเปนการจัดการศึกษาในดานวิชาชีพที่สอดคลองกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแหงชาติและแผนการศึกษาแหงชาติ เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนในดานวิชาชีพระดับฝมือระดับเทคนิคและระดับเทคโนโลยีรวมทั้งเปนการยกระดับการศึกษาวิชาชีพใหสูงขึ้นเพื่อใหสอดคลองกับความตองการของตลาดแรงงานโดยนำความรูในทางทฤษฎีอันเปนสากลและภูมิปญญาไทยมาพัฒนาผูรับการศึกษาใหมีความรูความสามารถในทางปฏิบัติและมีสมรรถนะจนสามารถนำไปประกอบอาชีพในลักษณะผูปฏิบัติหรือประกอบอาชีพโดยอิสระได้

จากผลการศึกษาในชั้นเรียนของนักเรียนระดับชั้นปีที่ 2 ประเภทวิชาพาณิชยกรรม สาขาวิชาการบัญชี วิทยาลัยเทคนิคนครพนม จังหวัดนครพนม พบว่า นักเรียนมีผลการเรียนในรายวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน ประจำปีการศึกษา 2563 มีคะแนนต่ำกว่าร้อยละ 60 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ที่วิทยาลัยกำหนดไว้ คือ ร้อยละ 75 จากการที่ผู้วิจัยสังเกตการสอนในห้องเรียนและสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษา พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาวิชาบัญชีห้างหุ้นส่วนเป็นเรื่องที่ซับซ้อนเข้าใจยากจึงทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย ไม่อยากเรียน ขาดแรงจูงใจในการเรียน ความรู้พื้นฐานในวิชาบัญชีห้างหุ้นส่วนค่อนข้างน้อย ขาดความรู้ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กระบวนการคิดและความกล้าแสดงออก รวมไปถึงไม่มีความรับผิดชอบในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย และบางคนยังสับสนเกี่ยวกับเรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วนซึ่งส่งผลให้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนค่อนข้างต่ำ และอาจมีสาเหตุและปัจจัยอื่น ๆ หลายด้าน เช่น การขาดเทคโนโลยีหรือความสามารถในการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา และขาดการใช้แหล่งการเรียนรู้ (ปัญญา รุ่งเรือง, 2551)

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้ ผู้วิจัยจึงศึกษาค้นคว้าเต็มรูปแบบ ซึ่งการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5 E) เป็นการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดเวลา ให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ ฝึกคิด ฝึกสังเกต ฝึกถาม-ตอบ ฝึกการสื่อสาร ฝึกการนำเสนอ ฝึกวิเคราะห์วิจารณ์ ฝึกสร้างองค์ความรู้ ฝึกกปฏิบัติและแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้กำกับ ควบคุม ดำเนินการให้คำปรึกษาช่วยเหลือให้กำลังใจ เป็นผู้กระตุ้นส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดและเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนการเรียนรู้ ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นสร้างความสนใจ (Engagement) เป็นการนำเข้าสู่บทเรียนซึ่งอาจเกิดความสนใจ ความสงสัย จากเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น เป็นการกระตุ้นให้เกิดความสนใจใคร่รู้ นำไปสู่ประเด็นที่จะศึกษาค้นคว้าให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ขั้นที่ 2 สำรวจและค้นหา (Exploration) เป็นการทำความเข้าใจในประเด็นที่ศึกษา วิธีการศึกษาอาจเป็นการตรวจสอบ การทดลอง การปฏิบัติ การสืบค้นความรู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลอย่างพอเพียงในการที่จะใช้ในขั้นต่อไป ขั้นที่ 3 อธิบายและลงข้อสรุป (Explanation) เป็นการนำข้อมูลข้อสนเทศที่ได้มาวิเคราะห์ แปลผล สรุปผล และนำเสนอในรูปของภาพวาด ตาราง แผนภูมิ การค้นพบในขั้นนี้อาจเป็นการสนับสนุนหรือโต้แย้งสมมติฐานก็ได้ ผลที่ได้สามารถสร้างความรู้และช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ ขั้นที่ 4 ขยายความรู้ (Elaboration) เป็นการนำความรู้ที่สร้างขึ้นไปเชื่อมโยงกับความรู้เดิม หรือแนวคิดที่ได้ค้นคว้าเพิ่มเติม หรือนำข้อสรุปไปอธิบายสถานการณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดความรู้ที่กว้างขึ้น ขั้นที่ 5 ประเมิน (Evaluation) เป็นการประเมินการเรียนรู้ด้วยกระบวนการต่าง ๆ ว่ามีความรู้อะไรบ้าง รู้มากน้อยเพียงใดและนำไปประยุกต์ความรู้สู่เรื่องอื่น ๆ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.)) จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5 E) กระตือรือร้นในการเรียนรู้อยากรู้อยากเห็น การแสวงหาความรู้ด้วยตนเองโดยการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) พุทธศักราช 2562 ประภทวิชาพาณิชยกรรม สาขาการบัญชี โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การบัญชี

ห้างหุ้นส่วนที่เน้นการเชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการมีทักษะสำคัญในการค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ โดยใช้กระบวนการในการสืบเสาะหาความรู้และการแก้ปัญหาที่หลากหลายให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทุกขั้นตอนมีการทำกิจกรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริง (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา) และการประยุกต์ใช้ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มสูงขึ้นและสามารถคิดแก้ปัญหาได้ โดยครูผู้สอนมีบทบาทในการวางแผนการเรียนรู้ กระตุ้น แนะนำช่วยเหลือให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 5)

โดยครูผู้สอนจำเป็นต้องช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้ผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นและมีเจตคติต่อวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วนซึ่งเป็นการจัดกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาอาชีวะ ด้านทักษะและสมรรถนะวิชาชีพกำลังคน (Skill Certificate) (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา)

จากปัญหาการจัดการศึกษาการบัญชีห้างหุ้นส่วนที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการทางการบัญชีของห้างหุ้นส่วน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรมวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน สำหรับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นรูปแบบการสอนรูปแบบหนึ่ง ที่จะสามารถส่งเสริมให้นักเรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการบัญชีของห้างหุ้นส่วนที่สูงขึ้น และเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับครูการบัญชีในการจัดการเรียนรู้ในสังคมที่มีความหลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน ของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 โดยการจัดเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

2.เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน โดยการจัดเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม ของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80

3.เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม

กรอบแนวคิดการวิจัย

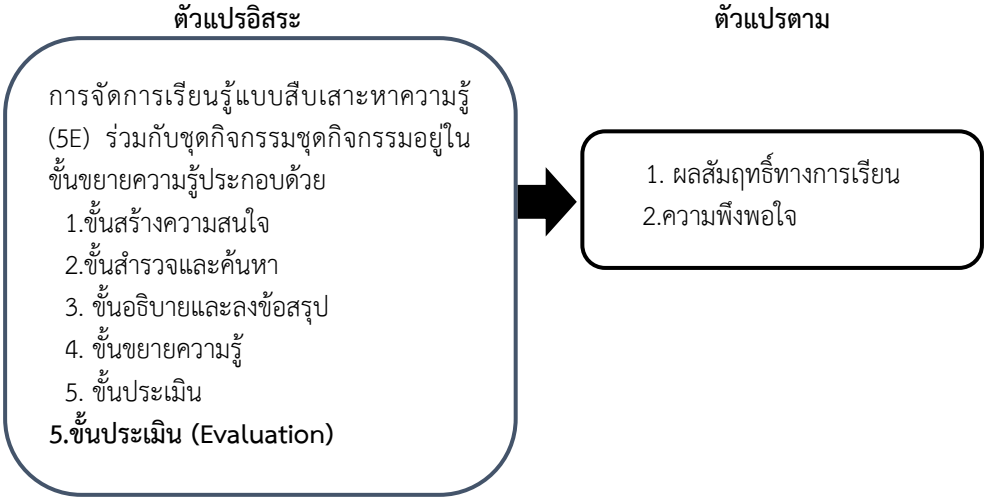

สมมติฐานการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน โดยการจัดเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรมวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปที่ 2หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน โดยการจัดเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรมวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน ของนักเรียนระดับ

ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80

3. ความพึงพอใจของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรมวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วนอยู่ในระดับมาก

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2566 วิทยาลัยเทคนิคนครพนม อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม จำนวน 2 ห้อง รวมนักเรียนทั้งหมด 48 คน

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 วิทยาลัยเทคนิคนครพนม อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) มีจำนวนนักเรียน 26 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ คือ การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม

ตัวแปรตาม คือ

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน

2. ความพึงพอใจของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม

เครื่องที่ใช้ในการวิจัยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 4 ชนิด คือ

1. แผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) จำนวน 5 แผน 20 ชั่วโมง

1.1 เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน	จำนวน 4 ชั่วโมง
1.2 เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีกรณีหุ้นส่วนนำเงินสดมาลงทุน	จำนวน 4 ชั่วโมง
1.3 เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีกรณีหุ้นส่วนนำสินทรัพย์อื่นๆ มาลงทุน	จำนวน 4 ชั่วโมง
1.4 เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีกรณีหุ้นส่วนนำแรงงานมาลงทุน	จำนวน 4 ชั่วโมง
1.5 เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีกรณีหุ้นส่วนนำสินทรัพย์มาลงทุน	จำนวน 4 ชั่วโมง

แต่ไม่ได้ตีมูลค่าไว้

2. ชุดกิจกรรมรายวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน (20201-2002) เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน จำนวน 5 ชุด

2.1 ชุดกิจกรรมที่ 1 เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน

2.2 ชุดกิจกรรมที่ 2 เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีกรณีหุ้นส่วนนำเงินสดมาลงทุน

2.3 ชุดกิจกรรมที่ 3 เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีกรณีหุ้นส่วนนำสินทรัพย์อื่นๆ มาลงทุน

2.4 ชุดกิจกรรมที่ 4 เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีกรณีหุ้นส่วนนำแรงงานมาลงทุน

2.5 ชุดกิจกรรมที่ 5 เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีกรณีหุ้นส่วนนำสินทรัพย์มาลงทุน

แต่ไม่ได้ตีมูลค่าไว้

3 . แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลักการเรียนวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 จำนวน 30 ข้อ ชนิด 4 ตัวเลือก

4. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรมวิชาการบัญชี จำนวน 20 ข้อ มีแบบมาตรส่วน

การสร้างและหาคุณภาพแบบประเมินความพึงของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5Eร่วมกับชุดกิจกรรมวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วนผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน หน่วยการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสาระการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านวัสดุอุปกรณ์/สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล ด้านละ 5 ข้อ

ผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ 5 คนพบว่ามีค่าความสอดคล้องของประเด็นการประเมินกับการจัดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐาน (IOC) ตั้งแต่ 0.6 ถึง 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ขออนุญาตผู้อำนวยการวิทยาลัยในการจัดทำวิจัย

2. ชี้แจงกับนักเรียนถึงเรื่องการเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิมมาใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้5E ร่วมกับชุดกิจกรรม

3. ทำการทดสอบก่อนเรียน(Pretest) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน

4. ดำเนินการสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5Eร่วมกับชุดกิจกรรม

5.เมื่อสิ้นสุดตามกำหนดแล้วจึงทดสอบหลังเรียน(Post-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน

6. ให้นักเรียนประเมินความพึงพอใจต่อการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนแบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม

7. นำผลคะแนนจากการตรวจแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน งาน และแบบสอบถามความพึงพอใจโดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม มาวิเคราะห์ โดยใช้วิธีการทาง สถิตเพื่อทดสอบสมมติฐานต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. หาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก (r) ค่าความยาก (p) และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. หาสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนที่ได้จากการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคะแนนที่ได้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) ร่วมกับชุดกิจกรรม

3. เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนในกลุ่มทดลองก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ t – test Dependent Sampleและเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดโดยใช้ One Sample t –test

4. วิเคราะห์แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) ร่วมกับชุดกิจกรรม โดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วนของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ที่การจัดการเรียนรู้แบบแบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ปรากฏผลดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วนของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 โดยจัดการเรียนรู้แบบแบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	t	Sig.
ก่อนเรียน	26	30	8.57	0.89	43.11*	0.00
หลังเรียน	26	30	25.43	1.99		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.1 แสดงให้เห็นว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบแบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 8.57 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.89 และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 25.43 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.99 เมื่อทดสอบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนโดยการทดสอบค่าที พบว่าค่า t เท่ากับ 43.11 แสดงว่า นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ที่เรียนโดยจัดการเรียนรู้แบบแบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1

3. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน หลังการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5Eร่วมกับชุดกิจกรรมกับเกณฑ์ร้อยละ 80 ปรากฏผลดัง ตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วนนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้5E ร่วมกับชุดกิจกรรมระหว่างหลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	คะแนนเกณฑ์	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	t	Sig.
หลังเรียน	26	30	24	27.43	2.99	3.29*	.00

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 t (0.01 , 20)

จากตารางที่ 4.3 แสดงให้เห็นว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วนของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบแบบสืบเสาะหาความรู้5E ร่วมกับชุดกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 27.43 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 2.99 เมื่อทดสอบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนโดยการทดสอบค่าที พบว่า ค่า t เท่ากับ 3.29 แสดงว่า นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบแบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน ผลปรากฏดังตาราง 4.4

ตาราง 4.3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2

ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ด้านสาระการเรียนรู้	4.57	0.87	มากที่สุด
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.33	0.56	มาก
ด้าน/สื่อ/แหล่งการเรียนรู้	4.07	0.52	มาก
ด้านความคิดสร้างสรรค์	4.57	0.89	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน	4.29	0.69	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.3 พบว่านักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 มีความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบแบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.29 , S.D. =0.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสาระการเรียนรู้และด้านความคิดสร้างสรรค์ ความพึงพอใจอยู่ระดับมากที่สุด ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้าน/สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม ผู้วิจัยมีประเด็น อภิปรายผลดังนี้

1.ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน ของนักเรียนระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ท 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบแบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 8.57 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.89 และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 25.43 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.99 เมื่อทดสอบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนโดยการทดสอบค่าที พบว่าค่า t เท่ากับ 43.11 แสดงว่า นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ที่เรียนโดยจัดการเรียนรู้แบบแบบสืบเสาะหาความรู้ ร่วมกับชุดกิจกรรม เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 สอดคล้องกับอดุลย์คำมิตร (2554) กล่าวว่า กระบวนการสืบเสาะหาความรู้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงกระบวนการที่ผู้เรียนต้องสืบค้นเสาะหาสำรวจตรวจสอบและค้นคว้าด้วยวิธีต่าง ๆ สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและเกิดการรับรู้ความรู้นั้นอย่างมีความหมาย โดยครูผู้สอนจะกระตุ้นนักเรียนด้วยคำถามที่ท้าทายความคิด นักเรียนได้สังเกต วิเคราะห์ปัญหาและใช้กระบวนการคิดส่งผลให้นักเรียนเกิดความสงสัยใคร่รู้ในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ สำรวจตรวจสอบแนวคิดหรือหาแนวทางแก้ปัญหาเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบจนเกิดเป็นองค์ความรู้ของตนเอง ซึ่งรูปแบบสืบเสาะหาความรูแบบวัฏจักรการเรียนรู 5 ขั้น (5E) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นสร้างความสนใจเพื่อนำเข้าสูบทเรียน (Engagement) โดยครูผูสอนสร้างความสนใจกระตุนความอยากรูอยากเห็นของนักเรียนโดยการใช้คำถามกระตุน ขั้นที่ 2 ขั้นสำรวจและคนหา (Exploration) ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและช่วยกันวิเคราะห์คำถามหรือปัญหา แบ่งหน้าที่ภายในกลุ่มในการสำรวจค้นคว้าคำตอบและนำข้อมูลไปอธิบายภายในกลุ่ม ขั้นที่ 3 ขั้นอธิบายและลงข้อสรุป (Explanation) นักเรียนอธิบายข้อมูลที่ถูกต้องให้กับสมาชิกทุกคนภายในกลุ่มให้นักเรียนทุกคนได้เข้าใจจนเกิดเป็นข้อสรุปของคำตอบความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการสืบค้น ขั้นที่ 4 ขั้นขยายความรู้ (Elaboration) นักเรียนไดนำความรูที่สรุปมาใช้ประโยชน นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้หรือเชื่อมโยงความรู้ไปใช้ไดกับสถานการณใหม่ เพื่อขยายความรูความเข้าใจของนักเรียนมากขึ้นจนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ และขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล (Evaluation) โดยพิจารณาประเมินตามสภาพจริงทั้งทางด้านพฤติกรรมการเรียนรู ทักษะ กระบวนการจากการปฏิบัติการทั้ง 5 ขั้น และการตรวจแบบฝึกทักษะหลังเรียนจะทำให้ทราบถึงพัฒนาการความรูทางด้านผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนกระบวนการของการสอนแบบสืบเสาะหาความรูแบบวัฏจักรการเรียนรู 5 ขั้น (5E) เป็นกระบวนการที่เน้นให้นักศึกษาสร้างองค์ความรูด้วยตนเองผ่านกระบวนการคิด การลงมือปฏิบัติการแกปัญหาด้วยตนเองและเน้นกระบวนเรียนรูเพื่อพัฒนาความรู้ (ชาตรี ฝายคำตา, 2551) จึงส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์เพิ่มสูงขึ้น สอดคลองกับทิศนา แขมมณี (2556) กล่าวว่า การจัดการเรียนรูโดยเน้นกระบวนการสืบเสาะเป็นการดำเนินการสอนโดยผูสอนเป็นผู้กระตุ้นให้ผูเรียนเกิดคำถาม เกิดความคิด และลงมือเสาะแสวงหาความรู เพื่อนำมาประมวลหาคำตอบหรือข้อสรุปด้วยตนเอง สอดคลองกับทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ซึ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการและวิธีการของผูเรียนในการสร้างความรูความเข้าใจด้วยตนเอง โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับมาใหม่ร่วมกับข้อมูลหรือความรูที่มีอยู่และจากประสบการณเดิมจนเกิดเป็นความรู้ต่าง ๆ ของตนเอง ซึ่งสอดคลองกับงานวิจัยของณัฐกรณ ดำชะอม (2553) พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปที่ 1 โรงเรียนเมืองสุราษฎร์ธานี ได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรูแบบวัฏจักรการเรียนรู 5 ขั้น (5E) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น (=17.00) และจากงานวิจัยของพุทธิพงษ์ ศุภมัสดุอังกูร (2559) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ (5E) สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.005 นอกจากนี้งานวิจัยของสาริศา บุญแจ่ม และคณะ (2558) พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรูแบบวัฏจักรการเรียนรู 5 ขั้น (5E) ทำให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านหนองปล้อง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น (ร้อยละ 80.56) นอกจากการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรูแบบวัฏจักรการเรียนรู 5 ขั้น (5E) ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้น ยังมีประโยชน์ต่อการฝึกทักษะด้านอื่น ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ ชยพัทธ์ ศรีกรด และคณะ (2559)กล่าวว่าประโยชน์ของการเรียนแบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง โดยความภาคภูมิใจนี้เองจะเป็นแรงผลักดันให้เป็นคนกล้าแสดงความคิดเห็น กล้าพูด และกล้าตัดสินใจ ซึ่งทักษะดังกล่าวจะทำให้เกิดความมั่นใจต่อมา ผู้เรียนได้ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่นและฝึกทักษะทางสังคม

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วนของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบแบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม มีค่าเฉลี่ย

เท่ากับ 25.43 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.99 เมื่อทดสอบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนโดยการทดสอบค่าที พบว่า ค่า t เท่ากับ 3.29 แสดงว่า นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบแบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 ที่กำหนดสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุธารพิงค์ โนนศรีชัย (2550) พบว่า ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักศึกษาผ่านเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 75 คิดเป็นร้อยละ 76.19 และผลการวิจัยของ อชิระ อุตมาน (2554) พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู 5 ขั้น (5E) ทำให้นักศึกษามีคะแนนผ่าเกณฑ์ที่กำหนด คิดเป็นร้อยละ 78.83 แสดงว่าการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวส่งผลให้นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

3. ความพึงพอใจของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม เรื่อง การบันทึกรายการเปิดบัญชีของห้างหุ้นส่วน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 แสดงว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 3 โดยความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยรวมอยู่ ในระดับมากที่สุด โดยประเด็น นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน อาภรณ์ ใจเที่ยง (2559) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรมแบบร่วมแรงร่วมใจว่า มีการทำงานกลุ่มร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มสมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกันเพื่อช่วยเหลือกันกชนนท์ ขวัญพุฒ (2560) พบว่าความพึงพอใจต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) ของนักเรียนที่ได้รับ การจดัการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.26, SD = 0.65)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ต่อไป

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการโดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม เรื่องครูผู้สอนต้องพยายามกระตุ้นให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและเห็นความสำคัญของการทำงานกลุ่มสมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความสำคัญต่อกลุ่มเท่าเทียมกันในการที่จะทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ

1.2 ในการจัดการเรียนรู้เมื่อแต่ละกลุ่มทำแบบทดสอบย่อยเสร็จ ครูต้องแจ้งคะแนนในการพัฒนาตนเองและคะแนนของกลุ่มทันที และอาจมีการเสริมแรงด้วยการมอบรางวัลให้กลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุด เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนกลุ่มต่าง ๆ อยากได้รางวัลเช่นกัน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5E ร่วมกับชุดกิจกรรม ในสาระการเรียนรู้แผนกการบัญชี และในระดับชั้นอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2562 : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

(วรรณทิพา รอดแรงค้า. 2557) กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ทางด้านเทคโนโลยี : สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

(สมชาย ธนสินชยกุล และคณะ. 2557) การประเมินผลการเรียนรู้ กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส

อารี พันธ์มณี (2558) จัดการเรียนที่มีการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ กรุงเทพมหานคร : เอ็น.ที.พี.เพรส

อุมาพร ตรังสมบัติ. (2556) ความพึงพอใจในการเรียนคอมพิวเตอร์ : สาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (คอมพิวเตอร์)

กชนนท์ ขวัญพุฒ (2562) การศึกษาผลการจดัการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมีความพึงพอใจต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่5

กนกวลี แสงวิจิตรประชา. (2557) การสร้างเจตคติที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบ 5E : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ธีรยุทธ แก้วดำรงชัย และคณะ (2564) การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้(5E) ด้วยบทเรียนออนไลน์ บน Google Sites ร่วมกับเกมวัน เดอ โก เรื่องระบบนิเวศ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี ที่3โรงเรียนเทพศิรินทร์ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2557) ความหมายชุดกิจกรรมและองค์ประกอบของชุดกิจกรรม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ไกรนุวัฒน์ เจริญสุขรุ่งเรืองและคณะ. (2557). ชุดกิจกรรม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วาสนา ทวีกุลทรัพย์. (2556) ชุดการสอน : นวัตกรรมการศึกษาทางด้านเทคโนโลยีทางการศึกษาและสื่อการเรียนการสอน

ชนิตา ดำปิน. 2558) การจัดการเรียนการสอนชุดกิจกรรม : มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2558) ประโยชน์ของชุดกิจกรรม: มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช

ภพ เลาหไพบูลย์. (2558) การสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ :กระทรวงศึกษาธิการ.

กรมวิชาการ. (2556) การพัฒนาหลักสูตร : สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สมสุข ธีระพิจิตร. (2557) ความหมายของการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้คือ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2558)

ชูศรีสนิท ประชากร. (2557) โครงสร้างของวิธีการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ : มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช

วีนัส หมายสุข. (2556) อธิบายถึงรูปแบบของการสอนแบบสืบสวนสอบสวน : มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2557). ข้อดีและข้อจำกัดของกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ : มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช

พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2558). แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ล้วน สายยศและอังคนา สายยศ. (2557). การวัดผลสัมฤทธิ์ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

วิรุฬ (2556) ความพึงพอใจ 2556; มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช, 2556; Maslow, 2017 ประเภทขอความพึงพอใจ

สมพร เชื้อพันธ์ .(2557) . แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน : มหาวิทยาลัยรายภัฏ สกลนครกาญจนา. (2557). ความพึงพอใจของมนุษย์ กรุงเทพฯ: คีน พับบลิชชิ่ง (ประเทศไทย).

ประทีป ปัญญัตินพวัตน์ (2533) โฟลว์ชาร์ตเบื้องต้น, มพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : คณะวิศวกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ณัชชากัญญ์ วิรัตนชัยวรรณ. (2555). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสืบเสาะหาความรู้ (5E)

ชาตรี ฝ่ายคำตา. (2551). การจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการสืบเสาะหาความรู้

วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ปวีณวัสสา บำรุงอุดมรัชต (2564). การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) ร่วมกับบทเรียนออนไลน์โดยใช้ Google Sites เรื่องสมดุลเคมี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

DIGITAL LEADERSHIP DEVELOPMENT MODEL FOR TEACHERS AND EDUCATIONAL PERSONNEL TO ENHANCE THE QUALITY OF LEARNERS IN THE 21ST CENTURY UNDER BURIRAM PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

ประภัสสร สรวนรัมย์
Prapatsorn Saruanram
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จังหวัดบุรีรัมย์ 31140
Buriram Primary Educational Service Area Office 2, University, Buriram 31140, Thailand.
Corresponding Author E-mail: saruanram@gmail.com

(Received : December 7, 2024; Edit : December 13, 2024; accepted : December 13, 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่พึงประสงค์ของครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 3) เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 4) เพื่อศึกษาสภาพการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 มีองค์ประกอบหลัก 8 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นพลเมืองดิจิทัล ด้านวิสัยทัศน์เชิงดิจิทัล ด้านการปรับตัวต่อเทคโนโลยี ด้านการสื่อสาร ด้านการสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล ด้านความรู้และทักษะทางด้านดิจิทัล ด้านความร่วมมือและเครือข่าย และด้านการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านเทคโนโลยี 2) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของครูและบุคลากรทางการศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่าประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) แนวคิดและหลักการกำกับรูปแบบฯ 2) วัตถุประสงค์ของร่างรูปแบบฯ 3) ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ที่จำเป็นต้องพัฒนา 4) แผนการพัฒนาภาวะผู้นำของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จำนวน 8 แผน 5) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล มีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ประเมินตนเอง ก่อนการพัฒนาภาวะผู้นำดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำ ตามแผนการพัฒนาภาวะผู้นำและประเมินผลหลังการพัฒนาภาวะผู้นำ

คำสำคัญ: รูปแบบ, ครูและบุคลากรทางการศึกษา, ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล

Abstract

This research aimed to 1) study the desired digital leadership of teachers and educational personnel in order to improve the quality of students under the Buriram Primary Educational Service Area Office 2, 2) to create a model for developing digital leadership of teachers and educational personnel under the Buriram Primary Educational Service Area Office 2, 3) to evaluate the model for developing digital leadership of teachers and educational personnel under the Buriram Primary Educational Service Area Office 2, and 4) to study the experimental conditions for developing digital leadership of teachers and educational personnel under the Buriram Primary Educational Service Area Office 2. The research results found that 1) the desired leadership of teachers and educational personnel under the Buriram Primary Educational Service Area Office 2 consisted of 8 main components: digital leadership characteristics: digital citizenship, digital vision, technology adaptation, communication, digital culture creation, digital knowledge and skills, collaboration and networking, and excellent practices in technology. 2) The model for developing leadership of teachers and educational personnel It was found that teachers and educational personnel under the Office of the Primary Educational Service Area 2 Buriram consisted of 5 components: 1) Concepts and principles of governing the model, 2) Objectives of the draft model, 3) Digital leadership characteristics of teachers and educational personnel under the Office of the Primary Educational Service Area 2 Buriram that need to be developed, 4) Leadership development plans for teachers and educational personnel under the Office of the Primary Educational Service Area 2 Buriram, totaling 8 plans, 5) Digital leadership development process consisting of 3 components: self-assessment before leadership development, leadership development according to the leadership development plan, and evaluation after leadership development.

Keywords: Model, Teachers and educational personnel, Digital leadership

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในระบบการศึกษา เรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ขาดไม่ได้ที่จะช่วยให้การศึกษามีการพัฒนาและเติบโตไปในวงกว้าง ซึ่งเป็นการลดความเหลื่อมล้ำโอกาสทางการศึกษาได้เป็นอย่างมาก โดยสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงข้อมูลความรู้ เทคโนโลยีถูกนำมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการวางรากฐานในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ตั้งแต่เริ่มมีการนำเทคโนโลยีแบบต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการศึกษา การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของประเทศจากเดิมไปสู่การศึกษาแบบดิจิทัล เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาผ่านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เข้าถึงแหล่งทรัพยากรความรู้และสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพได้อย่างเท่าเทียมกัน ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพสามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุขีดความสามารถเต็มตามศักยภาพ การบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อการลงทุนทางการศึกษาที่คุ้มค่าและบรรลุเป้าหมาย ระบบการศึกษาต้องสนองตอบและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก ที่เป็นพลวัตและบริบทที่เปลี่ยนแปลง ภายใต้การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารเทศและดิจิทัลเพื่อการศึกษา ด้วยเหตุนี้การศึกษายุคใหม่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในทักษะด้านความรู้ (Hard Skills) และ ทักษะทางอารมณ์ (Soft Skills) หรือ 3R8C เพื่อรองรับแนวคิดการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนเป็นอย่างมาก อีกทั้งรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 โดยเป็นการนำทรัพยากรต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการศึกษา รวมถึงการนำเทคโนโลยีทางการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมากในการพัฒนาการศึกษา โดยมุ่งหวังให้สังคมเป็นสังคมแห่งข้อมูล ข่าวสารมีการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยม วัฒนธรรม ความเชื่อ รวมทั้งแนวทางการดำเนินชีวิต อีกทั้งระดับการศึกษาความต้องการของบุคคล ผู้บริหารองค์กรในปัจจุบันต้องมีการเตรียมพร้อมรับมือให้สามารถบริหารจัดการองค์กรให้ดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันและอนาคตได้ (มัทนา วังถนอมศักดิ์, 2550) เทคโนโลยีทางการศึกษามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

อีกทั้งจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 หรือโรคโควิด-19 (Coronavirus Disease 2019, Covid-19) ซึ่งเป็นเชื้อที่มีการแพร่ระบาดอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางไปทั่วโลก ทำให้มีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ประกอบกับองค์การอนามัยโลกประกาศให้โรคโควิด-19 เป็นโรคระบาดร้ายแรง ในส่วนของประเทศไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศให้โรคโควิด-19 เป็นโรคติดต่ออันตราย จำเป็นต้องมีมาตรการในการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ จากมาตรการดังกล่าว การจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาต้องเปลี่ยนแปลงให้สามารถเรียนได้ทุกที่ ทุกเวลา (Anywhere Anytime) ซึ่งต้องมีการจัดการเรียนรู้ทั้งรูปแบบการเรียนจากตำราเรียน เรียนในห้องเรียน การสอนออนไลน์ สื่อออนไลน์ ทีวีดิจิทัล Platform DEEP และช่องทางอื่น ๆ ที่สถานศึกษาจัดเตรียม” (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ:2564) สถานศึกษาต่าง ๆ จึงต้องมีการปรับรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อให้สามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอน และการบริหารงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจึงเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เนื่องจากนักเรียนและครูผู้สอนสามารถสื่อสารกันจากอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก โทรศัพท์สมาร์ทโฟน เป็นต้น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 มีพื้นที่บริการทั้งหมด 5 อำเภอ คือ อำเภอกระสัง อำเภอบ้านกรวด อำเภอประโคนชัย อำเภอพลับพลาชัย และอำเภอห้วยราช ซึ่งทั้ง 5 อำเภอ ต่างมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนตามความต้องการของประเทศชาติ ซึ่งในภารกิจนั้นมิใช่เฉพาะแต่การพัฒนาให้มีความรู้ด้านวิชาการโดยผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา พัฒนาครูให้ได้เรียนรู้ และซึมซับคุณธรรมจริยธรรม ได้ฝึกทักษะทางปัญญา พัฒนาทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล ซึ่งในปีงบประมาณ 2565 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ได้ดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วย "ยึดหลักธรรมาภิบาล พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้ สู่คุณภาพผู้เรียน" โดยมีการสนับสนุนให้ครูและผู้บริหารยุคใหม่ มีศักยภาพในการบริหารสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรฐานสมรรถนะ มีทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ได้ดี มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล มีการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีจิตวิญญาณความเป็นครู รวมถึงมีนโยบายการสร้างเครือข่ายดิจิทัล พัฒนาระบบการบริหารจัดการโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน มีนวัตกรรมเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการสถานศึกษา บนฐานข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้องทันสมัยและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน แต่จากรายงานผลการปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2564 พบว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคใน การดำเนินงานดังกล่าวเนื่องจากความไม่ชัดเจนของรูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อนเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมสู่สถานศึกษาส่งผลให้ระบบการดำเนินงานหลายส่วนยังล่าช้า (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2:2565) จึงได้กำหนดนโยบายพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการจัดการศึกษาที่มีมาตรฐานเชื่อมโยงและเข้าถึงได้อย่างชัดเจน โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ช่วยเหลือในแทบทุกภาระงาน ทั้งด้านบุคลากรทางด้านการศึกษาหรือการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดอบรมมอบความรู้ให้กับครู

และบุคลากรทางการศึกษาในด้านการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้ในสถานศึกษาสำหรับงานต่าง ๆ แต่ยังคงพบปัญหาในเรื่องการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในสถานศึกษาให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มประสิทธิภาพหรืออาจกล่าวได้ว่ายังไม่สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ได้อย่างเต็มที่จากประโยชน์ของเทคโนโลยี ด้วยภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษาในปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนและการพัฒนาองค์กรทางการศึกษา

ความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 อันก่อให้เกิดข้อค้นพบที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ เป็นแนวทางในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา นับเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำที่มีคุณภาพ ส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนให้ช่วยพัฒนาประเทศชาติต่อไป จึงสนใจศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่พึงประสงค์ของครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

2.2 เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

2.3 เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล Flanagan, Jacobson (2003) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นพฤติกรรมของผู้นำที่มีภารกิจต่อนักเรียน เป็นความแน่วแน่มั่งคงต่อภารกิจในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักเรียนโดยมีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีวิสัยทัศน์ที่กำหนดให้มีการใช้เทคโนโลยีสำหรับการศึกษา Nak Ai (2006) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกระบวนการบริหารงานของผู้ที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่ท้าทายของเทคโนโลยี โดยใช้คุณลักษณะของผู้นำ ตลอดจนกระบวนการบริหารปฏิบัติทางวิชาชีพ Stodd (2014) กล่าวว่าคือ รูปแบบของการเป็นผู้นำที่ทำหน้าที่เชื่อมช่องว่างระหว่างองค์กรที่เป็นทางการและกึ่งทางการ ให้มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมที่เกี่ยวข้อง จัดเป็นรูปแบบของผู้นำที่สำคัญในยุคนี้ที่องค์การต้องประสบกับการ เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้การบริหารงานจำเป็นต้องมีความคล่องตัว รับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น
Woodward, & DeMille (2015) กล่าวว่าคือ รูปแบบของการเป็นผู้นำที่อุทิศชีวิตและทุ่มเทกำลังความสามารถอย่างเต็มที่ เพื่อการพัฒนาสังคม โดยไม่คำนึงถึงสถานะทางสังคม ความมั่งคั่งหรือสิทธิผู้นำในยุคนี้เป็นผู้ให้ และนำความปรารถนาดีต่อ ผู้อื่น สร้างความงดงามแก่โลก ยกระดับวิสัยทัศน์ให้กว้างไกล และความเป็นไปได้ที่เหมาะสมเพื่อมนุษยชาติและสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้กล้าแกร่งยิ่งขึ้น ปกป้องสิทธิเสรีภาพ รักษาสันติภาพ และนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองเท่าที่เป็นไปได้
สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล หมายถึง พฤติกรรมหรือความสามารถของผู้นำ ที่แสดงให้เห็นความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสามารถเรียนรู้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง และนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการบริหารองค์การให้เจริญรุ่งเรืองเท่าที่เป็นไปได้

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วันชัย สุขตาม และคณะ (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความสามารถภาวะผู้นำดิจิทัลที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล ผลการศึกษาวิจัยพบว่าผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถภาวะผู้นำดิจิทัลครอบคลุมใน 7 มิติคือ มิติการรับรู้ดิจิทัล มิติการมุ่งเน้นประชาชน มิติความสามารถในการเรียนรู้มิติความสามารถในการปรับตัว มิติการขับเคลื่อนด้วยข้อมูล มิติการยอมรับทางวัฒนธรรม และมิติการทำงานร่วมมือกัน พิชญ์พิมล สุนทะวงศ์ (2565) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความร่วมมือ ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจมหาสารคาม โดยรวมอยู่ใน

ระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล ส่วนความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม เรียงลาดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล 2) ด้านการสื่อสาร 3) ด้านความรู้ดิจิทัล 4) ด้านความร่วมมือ และ 2) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม มีทั้งหมด 25 แนวทาง โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.98 และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.93

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่พึงประสงค์ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

การศึกษาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ใช้เทคนิคการประยุกต์เดลฟาย (Delphi technique) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยมี 21 คน ซึ่งใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล โดยสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่พึงประสงค์ของครูและบุคลากรทางการศึกษา มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าชนิด 5 ระดับ โดยมี
แบบสอบถามวัดคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลมีทั้งหมด 4 ด้าน จำนวน 45 ข้อ และแบบสอบถามวัดพฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลมีทั้งหมด 4 ด้าน จำนวน 42 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลมีจำนวน 2 รอบ โดยรอบที่ 1 ส่งแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วให้กับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 21 คน

3.2 ส่งแบบสอบถามรอบที่ 2 โดยเป็นแบบสอบถามชุดเดียวกับรอบที่ 1 แต่แสดงค่ามัธยฐานความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1 ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์และแสดงตำแหน่งคำตอบของผู้เชี่ยวชาญเป็นรายบุคคลเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาทบทวนคำตอบของตนอีกครั้ง ซึ่งหากผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าความคิดเห็นของตนไม่ตรงกับความคิดเห็นของกลุ่มก็สามารถเปลี่ยนแปลง หรือยืนยันความคิดเห็นของตนได้

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

1. การศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล ของครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ที่จำเป็นต้องพัฒนา

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ปีการศึกษา 2561 รวมทั้งสิ้น 3,208 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 236 คน และครู จำนวน 2,972 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ปีการศึกษา 2565 โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan. 1970 : 2558 ; อ้างถึงใน ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์. 2555) แล้วทำการสุ่มแบบชั้นภูมิอย่างไม่เป็นสัดส่วน (Non - Proportional Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 487 คนโดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ คุณลักษณะภาวะผู้นำและพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ที่จำเป็นต้องพัฒนา

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ที่จำเป็นต้องพัฒนา

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอน คือ

1. นำข้อคำถามที่ได้จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญ
ตามเทคนิคการประยุกต์เดลฟาย มาใช้เป็นข้อคำถามของเครื่องมือวิจัย

2. นำไปให้กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จำนวน 487 คน ตอบแบบสอบ

การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ผ่านระบบ My office ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

3. การออกแบบรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

การร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ซึ่งเครื่องมือการประเป็นตนลงก่อนการพัฒนาภาวะผู้นำ ทั้ง 8 แบบ ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน และดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลทั้ง 8 ด้าน ตามแผนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล จากนั้นประเมินผลหลังการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

การดำเนินการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Focus group discussion) เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนารูปแบบ

ตอนที่ 2 การประเมินความเหมาะสม ความสอดคล้อง ความมีประโยชน์และความเป็นไปได้ของรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญโดยใช้แบบสอบถาม

4. การสรุปรายงานผลการวิจัย และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ภายหลังจากการประเมินรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญโดยใช้แบบสอบถามแล้วผู้วิจัยสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องความเรียบร้อยแล้วนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ฉบับสมบูรณ์ นำไปเผยแพร่ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญตามเทคนิคการประยุกต์เดลฟายในรอบที่ 1 และรอบที่ 2 ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยฐาน (Median : Mdn) และค่าพิสัยระหว่าง ควอไทล์ (Interquartile range : IQR) เป็นเกณฑ์ในการสรุปความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละรอบ

2. คำตอบรอบสุดท้าย (รอบที่ 2) ที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีความเหมาะสมมากถึงมีความเหมาะสมมากที่สุด (ค่ามัธยฐาน 4.00 ขึ้นไป) และมีความลอดคล้องกันสูงมาก (ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ไม่เกิน 1.00) ตามเกณฑ์การตัดสินระดับฉันทามติสำหรับการตอบที่เป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (วรสิทธิ์ เจริญพุฒ และเพ็ญศรี ฉรินัง. 2558) นำไปสังเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

ผลการวิจัย

1. คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ประกอบด้วยคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล 4 ด้าน คือ

1.1 ด้านความเป็นพลเมืองดิจิทัล ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องมีแนวทางประพฤติปฏิบัติตนเพื่อการบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่า และข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม มีความรู้ ความเข้าใจหลักการของความเป็นพลเมืองดิจิทัล

1.2 ด้านวิสัยทัศน์เชิงดิจิทัล ครูและบุคลากรทางการศึกษา จะต้องเห็นคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของเทคโนโลยีดิจิทัล เพราะเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นสิ่งที่ช่วยเหลือในการบริหารงานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการประหยัดต้นทุน ยกระดับตนเป็นผู้นำด้านดิจิทัล ต้องเปลี่ยนทัศนคติและแนวคิดของตนเองให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

1.3 ด้านความรู้ดิจิทัล ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องศึกษาเพิ่มความรู้ความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของดิจิทัล เพื่อให้สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติงานและการจัดการเรียนการสอนได้

1.4 ด้านการสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล ครูและบุคลากรทางการศึกษา ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยี

การสื่อสารและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ สามารถเลือกใช้กับการทำงานได้เหมาะสม คุ้มค่าและเพียงพอต่อการใช้งาน

2. พฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ประกอบด้วยพฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล 4 ด้าน คือ

2.1 ด้านการปรับตัวต่อเทคโนโลยี ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องมีการตอบสนองต่อบริบทของข้อมูลที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยอาศัยการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ และมีความคิดเชิงประยุกต์ ปรับตัวได้ทุกสถานการณ์

2.2 ด้านการสื่อสาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ สร้างระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหาร นำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และเครือข่ายมาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างคุ้มค่า

2.3 ด้านความร่วมมือและเครือข่าย ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องกำหนดบทบาทหน้าที่ให้เหมาะสมกับความรู้ความ สามารถของ เพื่อดึงเอาศักยภาพของครูมาร่วมในการปฏิบัติงานของสถานศึกษา เปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกถึงความคิด ทัศนคติต่อประเด็นปัญหาและร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขอย่างเหมาะสม

2.4 ด้านการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านเทคโนโลยี ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องมีทักษะด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้และการดำรงชีวิตของตนเอง ในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ผู้สอนจะต้องเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการนำเทคโนโลยีมาใช้ประกอบการเรียนการสอนให้ผู้เรียน

2.3 คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่จำเป็นต้องพัฒนาของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ด้านความเป็นพลเมืองดิจิทัล จำเป็นต้องพัฒนา 2คุณลักษณะ ด้านวิสัยทัศน์เชิงดิจิทัล จำเป็นต้องพัฒนา 2 คุณลักษณะ ด้านความรู้และทักษะทางด้านดิจิทัล จำเป็นต้องพัฒนา 2 คุณลักษณะ และด้านการสื่อสาร จำเป็นต้องพัฒนา 2 คุณลักษณะ ส่วนพฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่จำเป็นต้องพัฒนา ด้านการสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล จำเป็นต้องพัฒนา 2 พฤติกรรม ด้านการปรับตัวต่อเทคโนโลยี จำเป็นต้องพัฒนา 2 พฤติกรรม ด้านความร่วมมือและเครือข่าย จำเป็นต้องพัฒนา 2 พฤติกรรม และด้านการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านเทคโนโลยี จำเป็นต้องพัฒนา 2 พฤติกรรม

2.4 รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อการยกระดับคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 มีองค์ประกอบ ได้แก่ 1) แนวคิดและหลักการกำกับรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของการสร้างรูปแบบ 3) คุณลักษณะภาวะผู้นำและพฤติกรรมภาวะผู้นำที่จำเป็นต้องพัฒนา 4) แผนการพัฒนาภาวะผู้นำ 5) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำมี 3 ขั้น คือ การประเมินตนเองก่อนการพัฒนาภาวะผู้นำ ดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำตามแผนการพัฒนา และการประเมินผลหลังการพัฒนาภาวะผู้นำ

2.5 ความคิดเห็นที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ความสอดคล้อง และความเป็นไปได้ของรูปแบบ พบว่า เป็นรูปแบบที่มีแนวคิดและหลักการกำกับ การพัฒนาภาวะผู้นำเป็นไปตามหลักวิชาการ มีเนื้อหาสาระและกระบวนการให้บุคคลวิเคราะห์ และเตรียมการในการศึกษาหรือพัฒนาตนเองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม มีกระบวนการน่าสนใจให้ แนวคิดที่สำคัญกับการพัฒนา ก่อให้เกิดประโยชน์กับผู้เกี่ยวข้อง มีความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ ซึ่งหน่วยงานผู้ดำเนินการพัฒนาสามารถนำไปศึกษาหรือพัฒนาให้เหมาะสมกับ หน่วยงานของตนเอง

2.6 การประเมินความเหมาะสม ความสอดคล้อง ความมีประโยชน์และความเป็นไปได้ของรูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญ ผลการประเมิน ผู้เชี่ยวชาญมี ความเห็นว่า รูปแบบที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ($\overline{X}$ =3.60-4.60, S.D.=0.50-0.93) มีความสอดคล้องอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ($\overline{X}$ =3.64-4.56, S.D.=0.42-0.87) มีประโยชน์อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ($\overline{X}$ =3.63-4.57, S.D.=0.53-0.97) และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.10-4.70, S.D.=0.40-0.72) สามารถดำเนินการใช้ได้

อภิปรายผล

1. ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จากผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 มีองค์ประกอบหลัก คือ คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล 8 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นพลเมืองดิจิทัล ด้านวิสัยทัศน์เชิงดิจิทัล ด้านการปรับตัวต่อเทคโนโลยี ด้านการสื่อสาร ด้านการสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล ด้านความรู้และทักษะทางด้านดิจิทัล ด้านความร่วมมือและเครือข่าย และด้านการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านเทคโนโลยีแลสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับ คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลหลายคน คือ รัตติภรณ์ จงวิศาล (2556) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล คือ ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลสูงมีความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้น และเอื้ออำนวยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ และการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และการจะนำการเปลี่ยนแปลงเพื่อไปสู่

เป้าหมายสิ่งที่ดีกว่าจะต้องเปลี่ยนแปลงที่ตัวเราเองก่อน และจะต้องกระตุ้นให้ผู้อื่นมีการเปลี่ยนแปลงตาม เพื่อจะนำผู้อื่นไปสู่เป้าหมายของยุคดิจิทัลที่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ณCT) ที่หลากหลาย และยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของพิชญ์พิมล สุนทะวงศ์ (2565) ที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม พบว่า ครู สังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม ควรมีภาวะผู้นาเชิงดิจิทัลของครู ได้แก่ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล 2) ด้านการสื่อสาร 3) ด้านความรู้ดิจิทัล 4) ด้านความร่วมมือ

2. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของครูและบุคลากรทางการศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พบว่า ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) แนวคิดและหลักการกำกับรูปแบบฯ 2) วัตถุประสงค์ของร่างรูปแบบฯ 3) คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ที่จำเป็นต้องพัฒนา 4) แผนการพัฒนาภาวะผู้นำของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 จำนวน 8 แผน 5) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล มีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ประเมินตนเอง ก่อนการพัฒนาภาวะผู้นำดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำตามแผนการพัฒนาภาวะผู้นำและประเมินผลหลังการพัฒนาภาวะผู้นำซึ่งรูปแบบที่สร้างนี้เป็นรูปแบบที่เป็น แบบแผนเชิงปฏิบัติการที่แสดงถึงองค์ประกอบเกี่ยวกับกระบวนการที่นำมาปฏิบัติเพื่อเป็นการ สร้างหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Keeves (1988) ที่ได้พัฒนารูปแบบเชิงภาษาซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้อธิบายโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบเป็นรูปธรรมที่สามารถพัฒนาผู้รับการพัฒนา ด้วยวิธีการศึกษาด้วยตนเองและสอดคล้อง กับแนวคิดในการพัฒนาภาวะผู้นำของวนิดา ชนินทยุทธวงศ์ (2544) กล่าวว่าแนวทางการพัฒนาผู้นำเกิดจากการผสมผสาน 3 วิธี พื้นฐาน คือ 1) การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของบุคคลทำได้โดยการอ่าน การพูดคุยซักถามหรือจากสื่อต่าง ๆ ได้แก่หนังสือ ตำรา สื่อออนไลน์ 2) การสอนงาน เป็นการสอนงานอย่างใกล้ชิดขณะทำงาน ผู้สอน คือผู้มีประสบการณ์ในที่ทำงานนั้น ๆ และ3) การฝึกอบรมเป็นการส่งเสริมสมรรถภาพบุคคลให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

เป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมเนื่องจากมีการดำเนินการตรวจสอบและประเมินรูปแบบโดยผ่านกระบวนการสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญเพื่อทำการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้วยกันตลอดจนได้รับการประเมินและพิจารณาตัดสินและตรวจสอบความเหมาะสม เพื่อให้มีการปรับปรุงรูปแบบ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเป็นไปตามแนวคิดการประเมินรูปแบบของ Eisner (1976 : 96-104) ที่เชื่อว่าผู้เชี่ยวชาญ เป็นเครื่องมือในการประเมิน ที่มีความเที่ยงธรรมและมีดุลยพินิจที่ดี มีมาตรฐานและเกณฑ์มาจากประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญนั้น ๆ จึงเห็นว่ารูปแบบที่สร้างขึ้น มีความเหมาะสมเป็นรูปแบบที่มีความสอดคล้องเนื่องจากเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยเรียนรู้ถึงข้อบกพร่องตนเอง เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ ความสามารถทักษะและเจตคติ โดยออกแบบเป็นขั้นตอน คือ 1) ขั้นการประเมินก่อนการพัฒนา 2) ขั้นการพัฒนาภาวะผู้นำโดยมีการพัฒนาโดยองค์การและด้วยตนเอง 3) ขั้นประเมินหลังการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยแนวคิดของ Kouzes and Posner (1997) ที่ทำการศึกษาวิจัย รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่สามารถสอนได้นั่นคือ ผู้นำสามารถพัฒนาปรับปรุงตนเองประเมินตนเองได้โดยเชื่อว่าการพัฒนาภาวะผู้นำเป็นการแสวงหาความคิดและวิธีการใหม่ในการปฏิบัติงานหรือแก้ปัญหา ผู้นำสามารถฝึกฝนหรือฝึกหัดภาวะผู้นำให้สามารถเกิดกับตนเองได้โดยการฝึกฝน สามารถทำได้ในทุก ๆ วันทั้งภายในองค์การและนอกองค์การเป็นรูปแบบที่มีประโยชน์เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ผ่านกระบวนการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกเป็นผู้ประเมินเพื่อพิจารณาตัดสินและตรวจสอบคุณภาพซึ่งเกณฑ์ที่นำมาใช้สำหรับการพิจารณาสอดคล้องกับแนวคิดของ Guskey (2000) 4 ประการ คือ ความเหมาะสม ความสอดคล้องความมีประโยชน์ และความเป็นไปได้เป็นรูปแบบที่มีความเป็นไปได้เนื่องจากมีวิธีการและกิจกรรมการพัฒนาที่หลากหลายมิใช่เพียงแต่ใช้วิธีการฝึกอบรมอย่างเดียว เพื่อให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะที่จำเป็น ต่อการปฏิบัติ งานและมีเจตคติที่ถูกต้องสอดคล้องกับ Truelove (1992) ที่เสนอวิธีการ พัฒนาภาวะผู้นำไว้ 3 วิธีคือ 1) การเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ การฝึกปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย, การใช้บทเรียนโปรแกรม ,การทำโครงการเดี่ยว, การปฏิบัติซ้ำ, การใช้ รีดิทัศน์แบบมีปฏิสัมพันธ์และการใช้สถานการณ์จำลอง 2) การเรียนรู้แบบตัวต่อตัว ได้แก่ การฝึกหัดตามคำแนะนำ, การสอนงาน, การให้คำปรึกษา, การฝึกงาน, การสาธิต, และการติวเข้ม3) การเรียนรู้แบบกลุ่ม ได้แก่การแสดงบทบาทสมมติ, การสอนกลุ่มย่อย, การบรรยาย, การเรียนจากบทเรียน, การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิด, การฝึกทักษะ เฉพาะด้าน, การฝึกปฏิบัติรายกลุ่ม,การศึกษากรณีตัวอย่างจากสถานการณ์, การใช้สถานการณ์จำลอง, เกม, การเรียนรู้จากการค้นคว้า, การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง, การระดมสมอง,

การศึกษานอกสถานที่ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จะเห็นว่าการพัฒนาภาวะผู้นำ ควรมีความหลากหลาย ไม่เพียงแต่ใช้การฝึกอบรมเพียงอย่างเดียวและสอดคล้องกับ ประสาท เนืองเฉลิม (2558) ที่กล่าวว่า การเรียนการสอน ในศตวรรษที่ 21 ควรมีการจัดการสอนที่เน้นผู้เรียนได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงการสอนเฉพาะเนื้อหาสาระ ไม่เพียงพอควรเพิ่มเติม กิจกรรมการเรียนรู้ ที่เหมาะสม ซึ่งรูปแบบครั้งนี้จะมีวิธีการพัฒนาที่หลากหลาย เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งเป็นการใช้วิธีการ พัฒนาที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผลการวิจัยในเรื่องนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 โดยเฉพาะสังกัดสำนักงานเขตพื้นทีการศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของครูและบุคลากรทางการศึกษา ดังนั้นควรดำเนินการพัฒนาตั้งแต่เริ่มเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในสังกัด เพื่อเป็นการปลูกฝัง บ่มเพาะ พัฒนาให้เกิดคุณลักษณะที่ดี และดำเนินการต่อเนื่องกันในปี และในแต่ละปีการศึกษาดำเนินการ พัฒนา ควรมีการวัดและประเมินภาวะผู้นำเชิงดิจิทัล ของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เข้ารับการพัฒนาเป็น ประจำ เพื่อใช้ในการวางแผนการพัฒนาต่อไป

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรทบทวนหลักสูตรเน้นและเสริมสร้าง สาระเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลเน้นให้มีสาระการปฏิบัติเพื่อฝึกให้เกิดการพัฒนาภาวะผู้นำ

2.ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยประเมินผลการนำรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ไปใช้

2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในหน่วยงานสังกัดอื่น ๆ เป็นต้น

2.3 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2

เอกสารอ้างอิง

ประสาท เนืองเฉลิม (2558). แนวการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ในศตวรรษที่ 21. วารสารพัฒนาการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยรังสิต, 9(1), 136-154

ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์. (2555). ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์, ภาควิชาทดสอบและวิจัยทางการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่10) คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

มัทนา วังถนอมศักดิ์. (2550). รูปแบบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู. มหาวิทยาลัยศิลปากร/กรุงเทพฯ.

พิชญ์พิมล สุนทะวงศ์. (2565). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม)

รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2556). ภาวะผู้นำ: ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วนิดา ชนินทยุทธวงศ์. (2544). คู่มือครูที่ปรึกษาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ร.ส.พ.

วันชัย สุขตาม และคณะ. (2562). การเสริมสร้างความสามารถภาวะผู้นำดิจิทัลที่จำเป็นสำหรับ ผู้บริหารท้องถิ่นในยุคเปลี่ยน ผ่านสู่สังคมดิจิทัล. วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 1(2); 63-75.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2. (2565). รายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ 2565. บุรีรัมย์ : รวยรินทร์เอกสาร

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากระทรวงศึกษาธิการ. (2564). แนวทางการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2566,จาก https://www.vec.go.th/.

DeMille, Oliver., Woodward, Orrin. (2015). What is Social Leadership? Retrieved August 1, 2023, from The Center for Social Leadership. Website: http://www.thesocialleader.com/socialleadership

Eisner, E.W. (Jul. Oct., 1976). "Educational Connoisseurship and Criticism : Their Form andFunctions in Educational Evaluation," Journal of Aesthetic Education. 10 (3) : 96 - 104.

Flanagan, L., & Jacobsen, M. (2003). Technology Leadership for Twenty-First Century Principal. Journal of Educational Administration, 41, 124-142.

Guskey.T.R. (2000). Evaluating professional development. CA : Corwin Press. Keeves P.J. 1988. Educational research, methodology and measurement : An international handbook. Oxford : Pergamon Press

Kouzes, J.M. and Posner, B.Z. (1997). Leadership Practices Inventory [LPI] Participant's Workbook, 2nd ed. Joseey-Bass/Pfeiffer, San Francisco. CA.

Nak Ai, N. (2006). The factors of E-Leadership characteristics and Factors affecting E-Leadership effectiveness for basic education principals. Doctoral Dissertation. Bangkok: Srinakharinwirot University.

Stodd, J. (2014). The social leadership handbook. London: Sea Salt Publishing.

Truelove, S. (1992). Handbook of Training and Development. Oxford: Blackwell.

ศึกษาภาพสะท้อนสังคมในกวีนิพนธ์ รางวัลซีไรต์ ประจำปี 2565 เรื่อง “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์

A STUDY OF SOCIAL REFLECTIONS IN THE 2022 SEA WRITE AWARD-WINNING POETRY COLLECTION "UNTIL THE WORLD EMBRACES US" BY PALITA PHONPRADAPPHET

พระปลัดสิทธิพงศ์ ญาณธีโร (พวงมาลัย)[1], ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิรัฐิพร ไทยงูเหลือม[2]
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
Phrapalad Sitthiphong Yantheero (Phuangmalai)[1], Asst. Prof. Dr. Jiratthiporn Thainguluam[2]
Nakhon Ratchasima Rajabhat University
Corresponding Author E-mail : 64d0106113@nrru.ac.th[1], rose19297@gmail.com[2]

(Received : December 5, 2024; Edit : December 15, 2024; accepted : December 19, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยศึกษาภาพสะท้อนสังคมในกวีนิพนธ์ รางวัลซีไรต์ ประจำปี 2565 เรื่อง “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อภาพสะท้อนสังคมในกวีนิพนธ์รางวัลซีไรต์ ประจำปี 2565 เรื่อง “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ ดังนี้

ผลการศึกษาภาพสะท้อนสังคม พบว่า ผลการศึกษาภาพสะท้อนสังคมพบว่ามีมิติทางสังคม 7 ด้านสำคัญ ดังนี้ 1. ค่านิยม สะท้อนความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการมองมนุษย์เป็นวัตถุ 2. เศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และความเสี่ยงของผู้ประกอบการรายย่อย 3. การศึกษา เน้นถึงผลกระทบจากระบบการศึกษาล้าสมัย 4. โรคระบาด สะท้อนความกังวลและผลกระทบทางเศรษฐกิจ 5. สิ่งแวดล้อม ปัญหามลพิษและการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ 6. จริยธรรมสื่อ สะท้อนการบิดเบือนความจริงในสื่อไทย 7. วัฒนธรรมและศาสนา สะท้อนการใช้ศาสนาและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการกระตุ้นการช่วยเหลือ

คำสำคัญ : กวีนิพนธ์รางวัลซีไรต์ 2565, ภาพสะท้อนสังคม

Abstract

A Research Study on Social Reflections in the 2022 SEA Write Award-Winning Poetry Collection “Until the World Embraces Us” by Palita Phonpradap Phet Objectives:This research aims to analyze the social reflections presented in the 2022 SEA Write Award-winning poetry collection Until the World Embraces Us by Palita Phonpradap Phet The study of social reflections reveals that there are seven key societal dimensions presented in the work: 1. Values: Reflects social inequality and the objectification of human beings. 2. Economy: Highlights economic disparity and the risks faced by small entrepreneurs. 3. Education: Emphasizes the impacts of an outdated educational system. 4. Pandemic: Reflects concerns and economic impacts due to the pandemic. 5. Environment: Addresses issues of pollution and the destruction of natural resources. 6. Media Ethics: Reflects the distortion of truth in Thai media. 7. Culture and Religion: Reflects the use of religion and cultural symbols to encourage humanitarian aid.

Keywords : S.E.A. Write Award Poetry 2022, Reflection of Society

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บทกวีนิพนธ์ “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ เป็นผลงานที่สะท้อนถึงความท้าทายและความเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนของสังคมไทยยุคปัจจุบัน โดยใช้บทกวีเป็นสื่อในการนำเสนอ ความเปราะบางของชีวิต ความเหงา ความหวัง และความจริงที่ถูกซ่อนอยู่ในมิติที่ลึกซึ้ง ทำให้ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงปัญหาสังคมในแง่มุมที่ต้องการการตีความอย่างละเอียดและลึกซึ้ง บทกวีเล่มนี้ไม่เพียงแค่บันทึก ภาพสังคมและชีวิตคนไทย ที่เผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจ การศึกษา วิกฤตสิ่งแวดล้อม และความเสื่อมโทรมในสถาบันสื่อมวลชน แต่ยังเป็นผลงาน ที่วิพากษ์และกระตุ้นให้ผู้อ่านตั้งคำถามต่อสภาพแวดล้อมและการดำรงอยู่ของตนเอง ผ่านกลวิธีการเขียนที่เน้น ความอ่อนไหวและละเอียดอ่อนของภาษา การใช้ภาษาของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ สร้างสรรค์บรรยากาศและอารมณ์ที่เชื่อมโยงผู้อ่านเข้าสู่ความรู้สึกของตัวละครอย่างลึกซึ้ง นำผู้อ่านไปสู่ความเข้าใจที่มากกว่าการอ่าน เพียงผิวเผิน โดยมุ่งเน้นถึงคุณค่าทางสังคมและการตีความปัญหาต่าง ๆ ในเชิงสังคมและวัฒนธรรม ดังที่ วีรวัฒน์ อินทรพร (2561, : 382) กล่าวถึงกวีนิพนธ์ว่าเป็นศิลปะที่สามารถสะท้อนความเป็นมนุษย์ได้อย่างลึกซึ้ง ทั้งด้านความรู้สึก และประสบการณ์ชีวิต โดยกวีนิพนธ์สามารถถ่ายทอดความจริงของชีวิต และสังคมในลักษณะที่สร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นการตั้งคำถามจากผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านได้มีส่วนร่วมในการตีความและไตร่ตรองประเด็นต่าง ๆ ที่สื่อผ่านบทกวี ในปี พ.ศ. 2565 สำนักพิมพ์เคล็ดไทย และ Thai PBS (2565) ได้กล่าวถึง คณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์ ได้ประกาศให้กวีนิพนธ์เรื่อง “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ เป็นผลงานที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ประจำปี 2565 หลังจากพิจารณา คณะกรรมการเห็นว่า กวีนิพนธ์เรื่องนี้นำเสนอภาพชีวิตของผู้คนในช่วงเวลาที่สังคมกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงจากโรคระบาดใหญ่ ปัญหาอาชญากรรม สิ่งแวดล้อม และจริยธรรมสื่อ บทกวีแต่ละบทสะท้อนภาพชีวิตของผู้คนที่หลากหลายอีกทั้งยังตั้งคำถามเกี่ยวกับ โลกยุคเก่า และวิพากษ์วิจารณ์โลกในยุคใหม่อย่างลึกซึ้ง โดยชี้ให้เห็นว่า บทกวีนิพนธ์ ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ สามารถนำเสนอเรื่องราวชีวิตในช่วงวิกฤตของสังคมไทยได้อย่างชัดเจนและทรงพลัง ด้วยการใช้ภาษาที่เรียบง่าย แต่เปี่ยมความหมาย อีกทั้งยังสะท้อนถึงความเอื้ออาทร ความเข้าใจ และความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งยังคงเป็นสิ่งสำคัญ ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการตัดสินจึงมีมติเป็นเอกฉันท์ให้กวีนิพนธ์เรื่อง “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ เป็นผลงานที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ประจำปี 2565 และรางวัลชนะเลิศ เซเว่นบุ๊คอวอร์ด ประเภทกวีนิพนธ์ ภายในปีเดียวกัน ยังได้รับโล่รางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พร้อมเงินรางวัลหนึ่งแสนบาท ทั้งนี้ผลงานดังกล่าว ยังนับเป็นกวีนิพนธ์เล่มแรกของ ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพอันโดดเด่นของกวีหน้าใหม่ในวงการวรรณกรรม และนับได้ว่า เป็นนักเขียนหญิงคนที่ 2 ที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ประเภทกวีนิพนธ์ ต่อจากเรื่อง “ใบไม้ที่หายไป” ของจิระนันท์ พิตรปรีชา ซึ่งเป็นคนแรก ที่ได้รับรางวัลนี้ ในปี 2532 เป็นนักเขียนที่มีความรู้ความสามารถและผลงานอีกมากมาย ผลงานกวีนิพนธ์ “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” นำเสนอภาพชีวิตคนไทยในยุคที่เผชิญกับวิกฤตต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การระบาดของโรค และปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ ใช้ภาษาที่ละเอียดอ่อน และเข้าถึงอารมณ์ในการสื่อสารความรู้สึก เชิงลึก เชื่อมโยงไปถึงความเปราะบางในชีวิต ทำให้ผู้อ่านสามารถรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมและคุณค่าในสังคมไทย ที่อาจสะท้อนการพัฒนาหรือถดถอยในหลายด้านของสังคม ดังนั้น กวีนิพนธ์ซีไรต์เรื่อง “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ ไม่เพียงสะท้อนความรู้สึกส่วนตัวของผู้เขียน แต่ยังทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนปัญหาสังคม ช่วยให้ผู้อ่านตระหนักถึงความจริงในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้เกิดการตีความใหม่ ๆ และสร้างความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนไทย ผู้วิจัยจึงศึกษา “ภาพสะท้อนสังคม” ในกวีนิพนธ์รางวัลซีไรต์ประจำปี 2565 ซึ่งผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตผ่านบทกวีที่กระตุ้นให้ผู้อ่านตั้งคำถาม และทำความเข้าใจปัญหาสังคมได้อย่างแยบยล ผ่านการใช้ภาษาที่กระชับ แต่เปี่ยมด้วยความหมายและอารมณ์ บทกวีเล่มนี้ยังเน้นการตีความปัญหาสังคมในมุมลึกซึ้ง เช่น ความเปราะบางในมิติความสัมพันธ์ ความเหงาในโลกยุคใหม่ และความหวังที่สะท้อนถึงการแสวงหาความหมายในชีวิต ด้วยวิธีการนำเสนอที่เป็นเอกลักษณ์และภาษาที่งดงาม “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ไม่เพียงเป็นกวีนิพนธ์ที่ทรงคุณค่าในวงการวรรณกรรมไทย แต่ยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการปลุกจิตสำนึก กระตุ้นความคิด และเปิดมุมมองให้ผู้อ่านเข้าใจปัญหาสังคม รวมถึงมิติทางจิตใจของมนุษย์ได้อย่างลึกซึ้งและครอบคลุม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมในกวีนิพนธ์ รางวัลซีไรต์ ประจำปี 2565 เรื่อง “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่อง ศึกษาภาพสะท้อนสังคมในกวีนิพนธ์ รางวัลซีไรต์ ประจำปี 2565 เรื่อง “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดตามความคิดในการศึกษา ภาพสะท้อนสังคม ดังนี้ ด้านค่านิยม ใช้เกณฑ์ของสุพัตรา สุภาพ (2542, : 22-26) ด้านเศรษฐกิจ ใช้เกณฑ์ของสุนิตย์ แป้นนาบอน (2542, : 255-259) ด้านการศึกษา ใช้เกณฑ์ของสาโรช บัวศรี (2521, : 31) ด้านปัญหาโรคระบาด ใช้เกณฑ์ของวิวัฒน์ โรจนพิทยากร (2565, : 1-2) และสมชัย จิตสุชน (2564, : ออนไลน์) ด้านปัญหาสิ่งแวดล้อม ใช้เกณฑ์ของเสรี วรพงษ์ (2557, : 166) ด้านปัญหาจริยธรรมสื่อไทย ใช้เกณฑ์ของสุรชัย ชูผกา (2560, : 33-38) ด้านวัฒนธรรมและศาสนา ใช้เกณฑ์ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2559) และสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2538) การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ภาพสะท้อนของปัญหาสังคมในมิติต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจลึกซึ้งถึงกลวิธี ทางวรรณกรรมที่ผู้เขียนใช้ในการสะท้อนสภาพสังคมและอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนในยุคปัจจุบัน

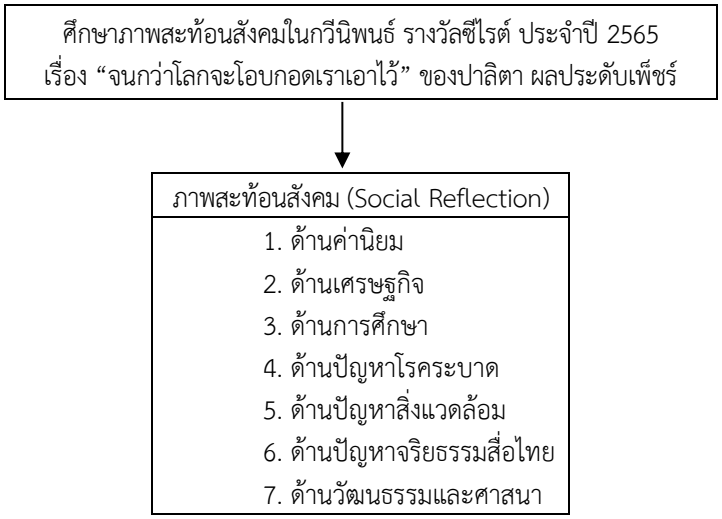

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งเน้นการใช้เอกสาร หรือแหล่งข้อมูลที่มีอยู่แล้วในการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับหัวข้อที่สนใจ โดยไม่จำเป็นต้องเก็บข้อมูลใหม่จากภาคสนาม ซึ่งเหมาะสมสำหรับการศึกษางานวรรณกรรม เช่น กวีซีไรต์ในหนังสือ “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ โดยการวิเคราะห์จะมุ่งสำรวจความหมายและการนำเสนอของเนื้อหา และแนวคิดในงานนี้

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ข้อมูลที่ใช้ประกอบการศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. ข้อมูลปฐมภูมิ การศึกษาในครั้งนี้ จะดำเนินการศึกกวีนิพนธ์รางวัลซีไรต์ ประจำปี 2565 เรื่อง 'จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้' ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ จำนวน 4 ภาค ดังนี้

ภาคที่	ชื่อภาค
1	Pandemic ยุคสมัยแห่งการแพร่พันธุ์
2	Romanticize เราจะทำทุกอย่างให้โรแมนติก
3	จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้
4	ไปสู่อ้อมกอดอันเป็นนิรันดร์

2. ข้อมูลทุติยภูมิ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

2.1 งานวิจัยและเอกสารเกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรม

2.2 แหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านวรรณกรรมและสังคม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้วางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล 3 ตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยศึกษากวีนิพนธ์ "จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้" ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ จำนวน 41 เรื่อง คอบคลุมทั้ง 4 ภาค

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเอกสารเสริม เช่น งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกวีนิพนธ์และภาพสะท้อนสังคม

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บบันทึกเชิงสังเกต บันทึกประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์ และภาพสะท้อนสังคมหรือแนวคิดทางสังคมที่แฝงอยู่ในเรื่อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลภาพสะท้อนสังคมในกวีนิพนธ์ รางวัลซีไรต์ ประจำปี 2565 เรื่อง"จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้" ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ โดยวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคม ทั้ง 7 ดังนี้

1. ด้านค่านิยม
2. ด้านเศรษฐกิจ
3. ด้านการศึกษา
4. ด้านปัญหาโรคระบาด
5. ด้านปัญหาสิ่งแวดล้อม
6. ด้านปัญหาจริยธรรมสื่อไทย
7. ด้านวัฒนธรรมและศาสนา

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาภาพสะท้อนสังคมในกวีนิพนธ์ รางวัลซีไรต์ ประจำปี 2565 เรื่อง "จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้" ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ พบว่า บทกวีนิพนธ์สามารถชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้หลายด้าน ผ่านการใช้ภาษา อารมณ์และสัญลักษณ์ต่างๆ กวีนิพนธ์เรื่อง "จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้" ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ ซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์ประจำปี 2565 ได้สะท้อนปัญหาสังคมในมิติต่างๆ ดังนี้

1. ด้านค่านิยมโดยภาพสะท้อนสังคมด้านค่านิยมที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ รางวัลซีไรต์ ประจำปี 2565 เรื่อง "จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้" ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ พบว่า งานศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงภาพสะท้อนค่านิยมในสังคมไทยผ่านบทกวีของ จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้ โดยเน้นถึงความหลากหลายของค่านิยมในแง่มุมต่าง ๆ ตั้งแต่ความเหลื่อมล้ำ ความอดทน ความรักในครอบครัว ไปจนถึงความหวังและการต่อสู้เพื่อชีวิตที่ดีกว่า การใช้ภาษากวีช่วยเพิ่มความลึกซึ้งในการสื่อสารแนวคิดและอารมณ์ ทำให้สามารถวิพากษ์วิจารณ์และสะท้อนความเป็นจริง ในสังคมไทยได้อย่างมีพลัง

2. ด้านเศรษฐกิจ โดยภาพสะท้อนสังคมด้านเศรษฐกิจที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ รางวัลซีไรต์ ประจำปี 2565 เรื่อง “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ พบว่า การศึกษาในบทนี้สะท้อนถึงภาพรวมของเศรษฐกิจ ในสังคมไทยที่เต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำและปัญหาทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อประชาชน โดยมีการแบ่งการสะท้อนภาพเศรษฐกิจออกเป็น 4 ภาคสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคมในวงกว้าง ภาพสะท้อนเหล่านี้ไม่เพียงแต่ชี้ให้เห็นความยากลำบากในชีวิตประจำวัน แต่ยังเปิดเผยถึง ความไม่เท่าเทียมในโครงสร้างเศรษฐกิจที่เกิดจากการกระจุกตัวของทรัพยากรในกลุ่มคนที่มีฐานะหรืออำนาจสูง ดังนี้

2.1 ภาคแรก Pandemic : ยุคสมัยแห่งการแพร่พันธุ์ บทกวีในภาคนี้สะท้อนถึงผลกระทบของโรคระบาด (COVID-19) ต่อเศรษฐกิจและการศึกษา ของประชาชน โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตที่การขาดแคลนทรัพยากรพื้นฐานและโอกาสการศึกษาอย่างเท่าเทียมทำให้กลุ่มคนที่มีฐานะยากจนถูกทิ้งไว้ข้างหลัง

2.2 ภาคที่สอง Romanticize : เราจะทำให้ทุกอย่างโรแมนตก กล่าวถึงการสะท้อนภาพของความยากลำบากในครอบครัวที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยเด็กต้องทำงานหนักตั้งแต่อายุยังน้อยเพื่อช่วยเหลือครอบครัว และสะท้อนถึงการขาดแคลนโอกาสในการพัฒนาและการศึกษา

2.3 ภาคที่สาม : จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้ บทกวีในภาคนี้มุ่งเน้นไปที่ปัญหาความยากจนและความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยใช้สัญลักษณ์ ต่าง ๆ เช่น การเปรียบเทียบสภาวะการเงินกับสนามรบ ซึ่งสะท้อนถึงความกดดันและภาระหนี้สินที่มีผล ต่อการดำรงชีวิตของประชาชน

2.4 ภาคที่สี่ : ไปสู่อ้อมกอดอันเป็นนิรันดร์ ภาคนี้เน้นภาพของการต่อสู้เพื่อเอาชีวิตรอดในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำ โดยการสะท้อนถึง ความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ และการดิ้นรนเพื่อรักษาตัวตนและศักดิ์ศรีแม้ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วย ความยากลำบาก

ภาพรวมของการศึกษาแสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงในสังคมไทยที่ยังคงมีปัญหาความยากจน ความไม่เท่าเทียม และการขาดแคลนโอกาสในการพัฒนาตนเอง โดยผ่านบทกวีที่แสดงถึงการดิ้นรนของประชาชน ในทุกระดับของสังคม ทั้งในช่วงวิกฤตการณ์โรคระบาด การต่อสู้ในชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการรับมือ กับความยากลำบากที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียม

3. ด้านการศึกษา

ผลการศึกษาภาพรวมของบทกวีในแต่ละภาคของผลงานนี้สะท้อนปัญหาด้านการศึกษาในสังคมไทย ได้อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในมิติของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและปัญหาการเข้าถึงการเรียนรู้ในช่วงวิกฤต COVID-19 ดังนี้

3.1 ภาคที่หนึ่ง: Pandemic ยุคสมัยแห่งการแพร่พันธุ์ บทกวีในภาคนี้สะท้อนความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษา โดยเปรียบเทียบชีวิตของเด็ก จากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน ชี้ให้เห็นถึงความยากลำบากในการเรียนออนไลน์ของเด็ก ในครอบครัวยากจนซึ่งขาดอุปกรณ์การเรียนที่จำเป็น เช่น คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ขณะเดียวกันเด็กจากครอบครัวที่มีฐานะดีก็สามารถเข้าถึงการเรียนรู้และพัฒนาทักษะได้เต็มที่

3.2 ภาคที่สอง : Romanticize เราจะทำทุกอย่างให้โรแมนติก บทกวีในภาคนี้นำเสนอความขัดแย้งทางชนชั้นและผลกระทบของการขาดโอกาสทางการศึกษา โดยมีการพูดถึงการอ้างอิงถึงชีวิตที่เรียบง่าย ซึ่งสะท้อนถึงความยากลำบากในชีวิตประจำวันและการขาดโอกาส ในการเติบโตในสังคม การสร้างความเท่าเทียมในด้านการศึกษาและโอกาสจึงเป็นประเด็นสำคัญในการแก้ปัญหานี้

3.3 ภาคที่สาม : จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้ ภาคนี้เน้นการสะท้อนปัญหาการศึกษาในมุมมองของเด็กที่ถูกมองข้ามในระบบการศึกษาของไทย โดยใช้บทกวี “404 NOT FOUND–ไม่เคยถูกค้นพบ” ที่บอกเล่าถึงเด็กที่อยู่ในพื้นที่ชายขอบของระบบการศึกษา และไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม บทกวีนี้เรียกร้องให้ระบบการศึกษาคำนึงถึงความหลากหลายและสร้างโอกาส ที่เท่าเทียมสำหรับเด็กทุกคน

3.4 ภาคที่สี่ : ไปสู่อ้อมกอดอันเป็นนิรันดร์ ในภาคนี้บทกวีวิพากษ์การศึกษาที่เน้นการผลิตซ้ำทั้งเนื้อหาและรูปแบบการสอนที่ล้าสมัย ซึ่งทำให้ผู้เรียนไม่สามารถพัฒนาไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ บทนี้สะท้อนถึงปัญหาของระบบการศึกษาที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของยุคสมัยใหม่

บทกวีทั้งหมดสะท้อนภาพรวมของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและปัญหาการเข้าถึงการเรียนรู้ ที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคมไทย โดยเฉพาะในช่วงวิกฤต COVID-19 ที่ทำให้ปัญหานี้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น การศึกษาถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคม แต่กลับพบว่าเด็กหลายคนไม่ได้รับโอกาสในการเรียนรู้เท่ากัน การสร้างความเท่าเทียมในโอกาสทางการศึกษาจึงเป็นประเด็นสำคัญในการแก้ไขปัญหานี้

4. ด้านปัญหาโรคระบาด โดยสะท้อนสังคมด้านปัญหาโรคระบาดในวรรณกรรม “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้”

สามารถแบ่งการศึกษาได้ตาม 4 ภาค โดยพิจารณาจากบทกวีเด่นในแต่ละส่วนนำเสนอผลกระทบของโรคระบาดและความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ในมิติที่หลากหลาย ดังนี้

4.1 ภาคที่หนึ่ง: Pandemic ยุคสมัยแห่งการแพร่พันธุ์ ภาคที่หนึ่งนี้ในบทกวี “เราต่างเป็นพาหะ” นำเสนอปัญหาโรคระบาดโดยใช้สัญลักษณ์ ของการ “กลายพันธุ์” และ “แพร่พันธุ์” สะท้อนถึงแหล่งกำเนิดและการแพร่ระบาดของโรค เช่น โควิด-19 ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับห้องแล็บ หรือกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ การระบุถึง “มือเรา”ชี้ให้เห็นถึงความรับผิดชอบของมนุษย์ในการควบคุมหรือแก้ไขปัญหาโรคระบาด

4.2 ภาคที่สอง: Romanticize เราจะทำทุกอย่างให้โรแมนติก ภาคที่สองในบทกวี “ฉันถนอมเอาไว้ให้เธอแล้ว” สะท้อนถึงผลกระทบของโรคระบาด ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะสภาพการอยู่อาศัยในพื้นที่แออัดที่เพิ่มความเสี่ยงต่อการแพร่เชื้อ และความไม่มั่นคง ทางเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้คนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ตัวอย่างการใช้ภาษาที่สร้างภาพความยากลำบาก เช่น “พื้นที่ใช้สอยเพียงน้อยนิด” และ “เพิ่งได้เงินเขาเจียดมาเจือจุน” ช่วยตอกย้ำผลกระทบต่อสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่ในช่วงวิกฤต

4.3 ภาคที่สาม: จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้ ในภาคที่สามบทกวี “ไปสู่อ้อมแขนแห่งลานปูน” เน้นถึงความโดดเดี่ยวและความอ้างว้างที่เกิดจากการกักตัวและการแยกตัวทางสังคมในช่วงโรคระบาด ภาพของ “ชายคาอันแคบคับ” และ “ไร้ความฝัน” แสดงถึงสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความสิ้นหวังและผลกระทบทางจิตใจ

4.4 ภาคที่สี่: ไปสู่อ้อมกอดอันเป็นนิรันดร์ ในภาคที่สี่จากบทกวี “ดำเนินทราย” สะท้อนถึงความสูญเสียและความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้น ในช่วงโรคระบาด คำว่า “มิครวญคร่ำร่ำไร” ชี้ถึงการพยายามยอมรับสถานการณ์และเดินหน้าต่อไป แม้จะเผชิญกับความสูญเสียและเจ็บปวด กวีนิพนธ์ “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” นำเสนอภาพสะท้อนของปัญหาโรคระบาดในหลายมิติ ทั้งแง่สุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โดยเน้นการเชื่อมโยงความเป็นมนุษย์กับปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับ ปัจเจกและสังคมวงกว้าง การใช้สัญลักษณ์และภาษากวีที่ลึกซึ้งทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นผลกระทบของโรคระบาด ในมุมที่หลากหลายและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

5. ด้านปัญหาสิ่งแวดล้อม การศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สะท้อนผ่านบทกวีนิพนธ์ “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ได้อย่างลึกซึ้ง โดยเชื่อมโยงกับผลกระทบจากการกระทำของมนุษย์ และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติในเชิงสัญลักษณ์ ทั้งนี้ มีการใช้ภาพเชิงเปรียบเทียบที่สร้างความเข้าใจเชิงลึกในบริบทของสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ดี โดยแบ่งประเด็นตามภาคต่าง ๆ ดังนี้

5.1 ภาคที่หนึ่ง: Pandemic ยุคสมัยแห่งการแพร่พันธุ์ ในบทกวีภาคที่หนึ่งได้สะท้อนปัญหามลพิษและการทำลายธรรมชาติผ่านบทกวี เช่น “เราอยู่ตรงนี้นานเกินไปแล้ว” ที่ใช้ภาพเชิงเปรียบเทียบอย่าง “ใครระบายสีฟ้าด้วยสีเทา และแรเงาเมฆนั้นด้วยควันพิษ” เพื่อแสดงถึงผลกระทบจากกิจกรรมของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน

5.2 ภาคที่สอง: Romanticize เราจะทำทุกอย่างให้โรแมนติก เน้นถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะในบทกวี “ฉันถนอมเอาไว้ให้เธอแล้ว” ที่กล่าวถึงการพึ่งพาทรัพยากรน้ำที่ไม่สะอาด “อาบสิ น้ำคลอง อาบน้ำโคลน ธรรมชาติช่างอ่อนโยน เธอว่าไหม” ซึ่งแฝงคำถามถึงการละเลยการดูแลธรรมชาติและความอ่อนแอของโครงสร้างทางสังคม

5.3 ภาคที่สาม: จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้ เน้นถึงการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในเมืองใหญ่ เช่นในบทกวี “ไปสู่อ้อมแขนแห่งลานปูน” ที่ใช้ภาพ “คราบเขม่าไฟและฝุ่นหนา” เพื่อสะท้อนความล้มเหลวในการจัดการปัญหามลพิษและผลกระทบต่อพื้นที่ ที่เคยมีความสดใสและชีวิตชีวา

5.4 ภาคที่สี่: ไปสู่อ้อมกอดอันเป็นนิรันดร์ เรื่องราวซูประเด็นการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่ไม่สมบูรณ์และสูญเสียความสมดุลในบทกวี “จนกว่าชีวิตจะนิทรา” ที่แสดงภาพ “บัวดอกด่างและร้างสี” และ “ดอกไม้ไม่ปรานีผีเสื้อนัก” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ ของธรรมชาติที่เสื่อมโทรมและขาดการดูแลรักษา

บทกวีในแต่ละภาคสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมจากหลายมิติ ทั้งในเมืองใหญ่ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยใช้สัญลักษณ์และภาพเปรียบเทียบที่สร้าง ความเข้าใจเชิงลึกในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อน ขณะเดียวกันยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในอนาคต

6. ด้านปัญหาจริยธรรมสื่อไทย การศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงการสะท้อนปัญหาจริยธรรมของสื่อไทยผ่านมุมมองเชิงวิพากษ์ในงานกวีนิพนธ์ “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ซึ่งเน้นไปที่ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของสื่อในสังคมประชาธิปไตย ทั้งในแง่ของการนำเสนอข้อมูล ความถูกต้อง และจริยธรรมในการทำหน้าที่ โดยบทกวีย่อยแต่ละภาคชี้ให้เห็นถึงแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

6.1 ภาคที่หนึ่ง: Pandemic ยุคสมัยแห่งการแพร่พันธุ์ จากบทกวีสะท้อนถึงการใช้ “โรค” เป็นเครื่องมือทางการค้าและการกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านสื่อ แทนที่จะมุ่งเน้นความถูกต้องของข้อมูล กลับส่งเสริมการบริโภคและแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับปัญหาสื่อที่นำเสนอข่าวในลักษณะ “ขายโรค” บทกวีตั้งคำถามถึงจริยธรรมและความรับผิดชอบในการนำเสนอข่าว ที่มีผลกระทบต่อสังคม

6.2 ภาคที่สอง: Romanticize เราจะทำทุกอย่างให้โรแมนติก วิพากษ์การสร้างภาพลวงในรายการสื่อที่ดูเหมือนมีคุณค่า แต่แท้จริงแล้วเป็นการสร้างความรู้สึกที่เสริมอำนาจ ให้กับกลุ่มนายทุน เสียดสีการเลือกเนื้อหาหรือบุคคลเพื่อสร้างความสะเทือนใจมากกว่าการสะท้อนความจริง และยังชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสื่อที่ทำหน้าที่แทนรัฐในแง่การช่วยเหลือปัญหาสังคม แต่ไม่ได้แก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง

6.3 ภาคที่สาม: จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้ บทกวีนำเสนอภาพของ “อ้อมแขน” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการให้คุณค่าทางอารมณ์ในเชิงพาณิชย์ แทนที่จะเป็นการสะท้อนความจริงที่มีจริยธรรม แสดงถึงการแข่งขันทางสื่อที่เน้นสร้างอารมณ์และดึงดูดความสนใจ มากกว่าความซื่อสัตย์ต่อข้อเท็จจริง

6.4 ภาคที่สี่: ไปสู่อ้อมกอดอันเป็นนิรันดร์ การเปรียบเปรยสื่อกับ “นิทรรศการแห่งชีวิต” สะท้อนการคัดเลือกนำเสนอเฉพาะข้อมูลบางส่วน ที่ได้รับการจัดวางอย่างประณีต เพื่อสร้างภาพลักษณ์ในเชิงบวก บทกวีวิจารณ์การบิดเบือนหรือปิดบังความจริง ซึ่งเป็นปัญหาด้านจริยธรรมที่สำคัญในวงการสื่อ งานกวีนิพนธ์ “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” โดย ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ ได้นำเสนอประเด็นปัญหาจริยธรรมในสื่อไทยอย่างลึกซึ้ง ผ่านการใช้สัญลักษณ์และการเปรียบเทียบที่ชวนให้ขบคิด ตัวบทสะท้อนให้เห็น ถึงความล้มเหลวของสื่อในบทบาทการเป็นกลไกชี้นำสังคม และเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการพัฒนามาตรฐานจริยธรรมเพื่อให้สื่อมวลชนทำหน้าที่ได้อย่างมีความรับผิดชอบและสร้างผลกระทบที่สร้างสรรค์ต่อสังคมในระยะ

7. ด้านวัฒนธรรมและศาสนา

การศึกษาในงานนี้เน้นการวิเคราะห์วัฒนธรรมและศาสนาในสังคมไทย ผ่านบทกวีจาก “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” โดยเชื่อมโยงแนวคิดด้านวัฒนธรรมและศาสนากับวิถีชีวิต ความเชื่อ และจารีตของสังคมไทย ในมุมมองที่แตกต่างกันในแต่ละภาคของบทกวี งานศึกษานี้ช่วยให้ผู้อ่านเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม ศาสนา และบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัยอย่างลึกซึ้ง โดยสรุปได้ดังนี้

7.1 ภาคที่หนึ่ง: Pandemic ยุคสมัยแห่งการแพร่พันธุ์ ในบทกวี “จบ(ไม่)บริบูรณ์” เน้นการสะท้อนค่านิยมและความเชื่อทางศาสนาพุทธเกี่ยวกับ การยอมรับธรรมชาติของชีวิตและความตาย ผ่านความคิดที่ว่า “ความตาย” เป็นส่วนหนึ่งของวงจรชีวิต ซึ่งเป็นรางวัลในตัวเอง และสะท้อนความผูกพันระหว่างคนในครอบครัวอย่างลึกซึ้ง

7.2 ภาคที่สอง: Romanticize เราจะทำทุกอย่างให้โรแมนติก จากบทกวี “พรสวรรค์วาไรตี้ : หนูมีพรสวรรค์อะไรมาแลก” สะท้อนถึงการใช้ศาสนาและความเชื่อเรื่องบุญกุศลในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างแรงจูงใจในการช่วยเหลือเด็กที่ยากไร้ โดยนำเสนอแนวคิดเรื่อง “สะพานบุญ” เพื่อกระตุ้นให้ผู้คนร่วมทำบุญ แสดงถึงบทบาทของศาสนาในการสนับสนุนชุมชนและสังคม

7.3 ภาคที่สาม: จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้ จากบทกวี “นิยามต่าง ‘วันพรุ่งนี้’” นำเสนอความเชื่อในโชคชะตา ความพยายามต่อสู้ชีวิต และความหวังในอนาคต โดยเชื่อมโยงกับความเชื่อในศาสนาและความไม่เท่าเทียมในสังคม การใช้กระปุกออมสินเป็นสัญลักษณ์ของการเก็บเงินเพื่ออนาคตสะท้อนการต่อสู้ชีวิตในมุมมองของครอบครัวชนชั้นกลาง-ล่าง

7.4 ภาคที่สี่: ไปสู่อ้อมกอดอันเป็นนิรันดร์ จากบทกวี “จนกว่าชีวิตจะนิทรา” นำเสนอภาพของ “เปล” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการดูแล และการเปลี่ยนผ่านของชีวิต โดยโยกไกวในจังหวะเร็วและช้าสะท้อนถึงความไม่แน่นอนและความเปลี่ยนแปลงของชีวิต เป็นการสื่อถึงวัฒนธรรมไทยที่ผูกพันกับความเชื่อทางศาสนาและวิถีชีวิตในอดีต

งานศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรม ศาสนา และวิถีชีวิตที่เป็นหัวใจ ของสังคมไทย ทั้งในแง่ของการยอมรับธรรมชาติของชีวิต การสร้างแรงบันดาลใจในการช่วยเหลือสังคม และการต่อสู้เพื่อความหวังในอนาคต โดยเฉพาะการใช้สัญลักษณ์และบทกวีที่เชื่อมโยงแนวคิดเหล่านี้อย่างลึกซึ้ง

อภิปรายผล

การวิจัยเกี่ยวกับกวีนิพนธ์รางวัลซีไรต์ประจำปี 2565 เรื่อง “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ มีเป้าหมายเพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ โดยการอภิปรายผลการศึกษาภาพสะท้อนสังคม พบว่ามีการสะท้อนมิติทางสังคมใน 7 ด้านสำคัญ ดังนี้ 1. ด้านค่านิยม แสดงถึง ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความอดทนและความร่วมมือ การมองมนุษย์เป็นวัตถุ รวมถึงการเน้นน้ำความสำคัญ ของบ้านและครอบครัว 2. ด้านเศรษฐกิจ ชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การดิ้นรนของผู้ประกอบการ รายย่อย ความเสี่ยงและอันตรายทางเศรษฐกิจ 3. ด้านการศึกษา เน้นย้ำถึงความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ผลกระทบจากการขาดโอกาสทางการศึกษา และระบบการศึกษาที่ล้าสมัย 4. ด้านปัญหาโรคระบาด สะท้อนถึงความกังวลต่อโรคใหม่ที่กำลังระบาด ผลกระทบทางเศรษฐกิจและความกดดันจากสังคม 5. ด้านปัญหา สิ่งแวดล้อม สะท้อนถึงมลพิษและการทำลายสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม และผลกระทบจากมลพิษ ในเมืองใหญ่ 6. ด้านปัญหาจริยธรรมสื่อไทย สะท้อนถึงปัญหาการขายความหวาดกลัว การสร้างภาพลวงตา และการปิดบังหรือบิดเบือนความจริงในกระบวนการสื่อสารของสื่อไทย 7. ด้านวัฒนธรรมและศาสนา สะท้อนถึง การยอมรับธรรมชาติของชีวิตและความตาย การใช้ศาสนาเป็นแรงผลักดันในการกระตุ้นให้เกิดการช่วยเหลือผู้อื่น ความเชื่อในโชคชะตา และการใช้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและสะท้อนคุณค่าในสังคม การศึกษาภาพสะท้อนสังคมในกวีนิพนธ์ รางวัลซีไรต์ ประจำปี 2565 เรื่อง “จนกว่าโลกจะโอบกอด เราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนงนุช ยังรอด (2566, : 280) ที่ชี้ให้เห็น ถึงประเด็นความไม่เท่าเทียมและผลกระทบจากโควิด-19 วรรณกรรมเรื่องนี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่กระตุ้น ให้ผู้อ่านตระหนักถึงปัญหาสังคม ตั้งแต่การต่อสู้ทางชนชั้นไปจนถึงแรงกดดันทางเศรษฐกิจ ในส่วนการวิจัย ของวิลาวัลย์ แพงทรัพย์ (2563, : 97-99) และสิริศิระ โชคทวีกิจ (2563, : 64-65) ก็ช่วยเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้กลวิธีและการสะท้อนประเด็นทางสังคมที่ปรากฏในกวีนิพนธ์นี้ นอกจากนี้งานวิจัยของปนัดดา คำมาโฮม (2565, : 137-139) พัชรา สุขาว (2556, : 143-144) และวณัฐชา วรรณะอยู่ (2562, : 185-196) ทั้งสามท่านนี้ ยังช่วยเสริมการเข้าใจกลวิธีและโลกทัศน์ในกวีนิพนธ์ “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” ที่ใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การใช้ภาษาเรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง การเสียดสีสังคม การใช้สัญลักษณ์เพื่อสะท้อนปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการนำเสนอเรื่องราวในมุมมองหลากหลายเพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงความเปราะบางในสังคม และงานวิจัยที่มีความสอดคล้องกับภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมในวรรณกรรม ได้แก่ งานวิจัยของพรศิริ ปินไชย (2563, : 113-115) สุทธิดา สุวรรณวงษ์ (2564, : 188-192) สุพิศ เอื้องแซะ (2560, : 120-122) และ Shi Weihong (2558, : 127-130) มีความสอดคล้องกับการสะท้อนภาพของสังคมในหลายๆ ด้านที่ปรากฏใน “จนกว่าโลกจะโอบกอด เราเอาไว้” ของปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์ เช่น ค่านิยม เศรษฐกิจ การศึกษา ค่านิยม ปัญหาสิ่งแวดล้อม และศาสนา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

1.1 การส่งเสริมการอ่านวรรณกรรมไทย โดยเฉพาะงานเขียนที่สะท้อนปัญหาสังคม อย่าง “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” เพื่อกระตุ้นให้ผู้คนสนใจและเข้าใจปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

1.2 การพัฒนาเนื้อหาการศึกษา ควรมีการนำวรรณกรรมที่สะท้อนปัญหาสังคมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง ของหลักสูตรการศึกษา โดยเฉพาะในระดับมัธยมและอุดมศึกษา เพื่อช่วยให้เยาวชนมีความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ปัญหาสังคมได้ดีขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรม ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้” กับวรรณกรรมไทยหรือวรรณกรรมต่างประเทศที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน เพื่อมองเห็นมุมมองและบริบท ที่แตกต่างกัน

2.2 การวิเคราะห์มิติอื่น ๆ ของตัวละคร ควรมีการศึกษาและวิเคราะห์มิติทางจิตวิทยาหรือสังคมวิทยาของตัวละครในเรื่องอย่างละเอียด เพื่อให้เข้าใจลึกซึ้งถึงแรงจูงใจและปัญหาที่ตัวละครเผชิญอยู่

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา. นครปฐม : รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977).โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่ม 20. สืบค้นเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2566, จาก https://saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=20&chap=1&page=t20-1-infodetail01.html

นงนุช ยังรอด. (2566). แนวคิดเรื่องความเป็นสมัยใหม่ในรวมบทกวีนิพนธ์ จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้ของปาลิตา ผลประดับเพชร์. วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, 10(1), น. 280.

ปนัดดา คำมาโฮม. (2565). กลวิธีการประพันธ์และโลกทัศน์ในกวีนิพนธ์ของ พรชัย แสนยะมูล. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี) อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์. (2565). จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

พรศิริ ปินไชย. (2563). ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือในนวนิยายที่ได้รับรางวัล ของ มาลา คำจันทร์. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

พัชรา สุขาว. (2556). กลวิธีการประพันธ์และข้อคิดในงานเขียนบทสัมภาษณ์ของวรพจน์ พันธุ์พงศ์. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วณัฐชา วรรณะอยู่. (2562). กลวิธีการประพันธ์และแนวคิดในกวีนิพนธ์ของนายทิวา. ในการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติของนักศึกษาด้านมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ครั้งที่ 2 (น. 185-196). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

วิวัฒน์ โรจนพิทยากร. (บ.ก.). (2565). บทเรียนจากโรคโควิด 19. สืบค้นเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2566, จาก https://thaidj.org/index.php/JHS/article/download/12378/10317/20054

วิลาวัลย์ แพงทรัพย์. (2563). จินตภาพในกวีนิพนธ์ “เขียนแผ่นดิน” ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์.(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

วีรวัฒน์ อินทรพร. (2561). วรรณคดีวิจารณ์. (พิมพครั้งที่ 1). นครปฐม : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สมชัย จิตสุชน. (2564). ผลกระทบทางสังคมของการระบาดโรคโควิด-19 ระลอกใหม่และ มาตรการที่ควรมี. สืบค้นเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2566, จากhttps://tdri.or.th/2021/01/impact-of-new-covid-19-wave/

สาโรช บัวศรี. (2521). หนังสือความรู้สำหรับครูเรื่องบูรณาการ. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์น.

สิริศิระ โชคทวีกิจ. (2563). “กวีนิพนธ์วิเคราะห์เชิงวิพากษ์: รางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยม แห่งอาเซียนของประเทศไทย ปีพุทธศักราช 2523-2559” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุทธิดา สุวรรณวงษ์. (2564). สังคมเมืองร่วมสมัยในวรรณกรรมสยองขวัญของภาคินัย. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

สุนิตย์ แป้นนาบอน. (2542). เศรษฐศาสตร์มหาภาค. สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา.

สุพิศ เอื้องแซะ. (2560). ภาพสะท้อนสังคมและกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นในนิตยสาร “คู่สร้างคู่สม”. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สุพัตรา สุภาพ. (2542). ปัญหาสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 5) กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

สุรชัย ชูผกา. (2560). จริยธรรมสื่อสารมวลชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เสรี วรพงษ์. (2557). สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ, 1(1), น. 166

Thai PBS. (2 ธันวาคม 2565). “ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร์” คว้าซีไรต์ 2565 จากเรื่อง “จนกว่าโลกจะโอบกอดเราเอาไว้”. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2566, จาก https://www.thaipbs.or.th/news/content/322174

Weihong, S. (2558). ภาพสะท้อนสังคมไทยในวรรณกรรมของงามพรรณ เวชชาชีวะ (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ). สมุทรปราการ : มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำชั่วคราว

SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY AND AGRICULTURAL VOCATIONAL TRAINING FOR INMATES IN TEMPORARY PRISONS

เพ็ญกวิน รักคำ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Penkawin Rukkam
Faculty of Political Science, Chulalongkorn University
Corresponding Author E-mail: penkawin_rukkam@hotmail.com

(Received : January 14, 2025; Edit : January 22, 2025; accepted : January 22, 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญและบทบาทของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำชั่วคราว ซึ่งเป็นภารกิจหลักของเรือนจำชั่วคราวที่มุ่งเน้นให้ผู้ต้องขังได้รับการปรับปรุงและพัฒนาพฤตินิสัย ตลอดจนมีทักษะในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองหลังได้รับการปล่อยตัว การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับในเรือนจำชั่วคราวดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดเป็นผลสำเร็จได้เช่นในทุกวันนี้ เนื่องด้วยปัจจัยทางภูมิศาสตร์ เช่น สภาพภูมิอากาศและสภาพภูมิประเทศ เป็นต้น และปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะคุณูปการจากสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อการฝึกวิชาชีพเกษตรกรรมแก่ผู้ต้องขังในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โครงการกำลังใจ ในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เป็นต้น และปัจจัยด้านนโยบายของกรมราชทัณฑ์ ที่ได้นำเอานโยบายการบริหารงานราชทัณฑ์ 8 มิติ มาปรับใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ด้วยเหตุนี้ จึงนำไปสู่การยกระดับเรือนจำชั่วคราวสู่แหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้เชิงเกษตรกรรม ส่งผลให้ผู้ต้องขังได้แสดงศักยภาพด้านเกษตรกรรม รวมทั้งเป็นการเผยแพร่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนทั่วไป หน่วยงาน องค์กร ตลอดจนผู้ที่สนใจศึกษาข้อมูล ก่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมและความยั่งยืนทางสังคมในอนาคต

คำสำคัญ: หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, การฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรม, ผู้ต้องขัง, เรือนจำชั่วคราว

Abstract

This article aims to exhibit the importance and roles of Sufficiency Economy Philosophy towards agricultural vocational training for inmates in temporary prisons. Agricultural vocational trainings are the fundamental vision within temporary prisons, intended to equip inmates with behavior development and skills for self-reliant livelihood after being released. Numerous factors have contributed to the effectiveness and success of incorporating Sufficiency Economy into agricultural vocational training for inmates in temporary prisons, including agriculturally-conducive climate and topography. Social and cultural factors play vital roles in the success, especially with His Majesty's benefaction for inmates' vocational training, such as Kamlangjai Project under the Royal Initiative of Her Royal Highness Princess Bajrakitiyabha. Department of Corrections Policies especially 8 dimensions of enhancement also be the important part of the adaptation of sufficiency economy philosophy in temporary prisons. This leads to the elevation of temporary prisons into agricultural-tourism destinations, which allow inmates to perform capabilities in agriculture, and disseminate Sufficiency Economy Philosophy to citizens, authorities and organizations, as well as those who are interested to study. The adaptation also leads to the explicit-knowledge development and social sustainability in the future.

Keywords: Sufficiency Economy Philosophy, Agricultural Vocational Training, Inmates, Temporary Prisons

บทนำ

การดำเนินชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ที่ถูกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความเจริญทางวัตถุ และทุนนิยม ส่งผลทำให้วิถีชีวิตที่มีความสอดคล้องกับภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมต่าง ๆ ถูกกลืนหาย ผู้คนขาดวิจารณญาณและความรอบรู้ในการพิจารณาปัญหา ทั้งยังขาดความตระหนักรู้เท่าทันและความสามารถในการรับมือกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะวิกฤตเศรษฐกิจและความยากจน ซึ่งส่งผลทำให้เกิดความเดือดร้อนในการดำรงชีวิต จนนำไปสู่การกระทำอันขาดสติปัญญา ดังจะเห็นได้จาก กรณี “ยายนี” นักค้ายาเสพติดวัย 68 ปี ที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้เนื่องจากเป็นผู้พ้นโทษ กอปรกับอายุที่มากขึ้น จึงเลือกเส้นทางค้ายาเสพติดเพื่อหวังให้ตนเองมีรายได้ในบั้นปลายชีวิต (3PlusNews, 2567) หรือกรณีชายวัย 47 ปี จากจังหวัดบุรีรัมย์ ตัดสินใจจบชีวิตตนเองเนื่องจากไม่สามารถรับมือกับความเครียดจากการถูกแก๊งคอลเซ็นเตอร์หลอกเอาเงินในบัญชีไปจนหมด (ThaiPBS, 2567) ด้วยเหตุนี้ “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” จึงเป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินชีวิตที่ช่วยให้ประชาชนคนไทยทุกหมู่เหล่าสามารถรับมือกับวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ได้

มูลนิธิชัยพัฒนา (ม.ป.ป.) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงพระราชทานแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้พสกนิกรของพระองค์สามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถก้าวผ่านวิกฤติเศรษฐกิจและความยากจน ตลอดจนสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบไปด้วยหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ดังนี้

ตารางที่ 1 ความหมายและรายละเอียดของหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

ห่วงที่ 1	ความพอประมาณ คือ การกระทำสิ่งใด ๆ ด้วยความพอดี ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป รวมทั้งต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นจนเกิดความเดือดร้อน
ห่วงที่ 2	มีเหตุผล คือ การตัดสินใจใด ๆ ต้องเป็นไปตามเหตุและผล โดยมีการพิจารณาถึงเหตุปัจจัยและผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นได้จากการตัดสินใจนั้น ๆ
ห่วงที่ 3	มีภูมิคุ้มกันที่ดี คือ ความสามารถในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม
เงื่อนไขที่ 1	เงื่อนไขความรู้ คือ การมีความรอบรู้ในทักษะวิชาต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์แก่การกระทำใด ๆ รวมถึงมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ พิจารณาปัญหา ตลอดจนสามารถลงมือปฏิบัติงานใด ๆ ได้อย่างเป็นแบบแผนขั้นตอน
เงื่อนไขที่ 2	เงื่อนไขคุณธรรม คือ การดำเนินชีวิตโดยมีคุณธรรมประจำใจ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียรพยายาม รวมถึงมีสติปัญญาตระหนักรู้ถูกผิดในทุก ๆ การกระทำ

จากรายละเอียดของหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ในข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีความคล้ายคลึงกับ “หลักมัชฌิมาปฏิปทา” หรือทางสายกลาง ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติตนด้วยความพอดี ไม่ตึงหรือไม่หย่อนไปทางใดทางหนึ่ง หลักมัชฌิมาปฏิปทามิได้จำกัดแค่เพียงในพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการดำเนินชีวิตในสังคม เนื่องจากความเป็นไปต่าง ๆ เกิดจากการกระทำของมนุษย์ หากมีความพอดี ปราศจากความโลภ ความมัวเมา มีสติปัญญาในการพิจารณา ย่อมลดการเกิดปัญหาต่าง ๆ ได้ (ธเนศ เกษศิลป์, 2561) เช่นเดียวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืน และขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งหมายรวมถึงสังคมภายในทัณฑสถานและเรือนจำ ดังจะเห็นได้จาก กรณีการเพิ่มจำนวนขึ้นของผู้ต้องขังอันเนื่องมาจากการกระทำผิดซ้ำ โดยเฉพาะคดียาเสพติด จากสถิติของกรมราชทัณฑ์ระบุว่า ในเดือนตุลาคม ปี 2553 จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำทั้ง 143 แห่งทั่วประเทศมีประมาณ 210,215 ราย ก่อนจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 45 ภายในระยะเวลา 5 ปี ส่งผลทำให้ในเดือนกรกฎาคม ปี 2558 มีจำนวนผู้ต้องขังมากถึง 306,907 ราย (Department of Corrections, 2014) กอปรกับปัญหาในการดำเนินชีวิตของผู้พ้นโทษอันเนื่องมาจากไม่สามารถหางานทำได้ ขาดทักษะความรู้ในการประกอบอาชีพ ขาดการยอมรับทางสังคม และมีความเชื่อมั่นในตัวเองต่ำ ด้วยเหตุนี้ กรมราชทัณฑ์จึงได้มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานภายในเรือนจำชั่วคราว ซึ่งการดำเนินงานภายในเรือนจำชั่วคราวเป็นไปในลักษณะของการลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) ซึ่งเป็นการลงโทษที่มุ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง ผ่านการให้การศึกษา การฝึกวิชาชีพ การพัฒนาจิตใจ เป็นต้น (กรมราชทัณฑ์, 2561) เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถปรับเปลี่ยนพฤตินิสัยของตนเอง ไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำ และสามารถกลับไปใช้ชีวิตในฐานะพลเมืองที่ปฏิบัติตามครรลองอันดีของสังคมได้อีกครั้ง (อุทิศ สุภาพ, 2559)

บทความนี้จะมุ่งนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานในเรือนจำชั่วคราว โดยเฉพาะการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมแก่ผู้ต้องขัง ที่ได้มีการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ปัจจัยที่สนับสนุนการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา

ประยุกต์ใช้กับการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมได้อย่างเป็นผลสำเร็จภายในเรือนจำชั่วคราว รวมถึงการยกระดับเรือนจำชั่วคราวสู่แหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้เชิงเกษตรกรรม ซึ่งเป็นการเผยแพร่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากการดำเนินงานภายในเรือนจำชั่วคราวให้แก่ประชาชนทั่วไป หน่วยงาน องค์กร ตลอดจนผู้ที่สนใจนำความรู้ด้านเกษตรกรรมไปศึกษาหรือพัฒนาต่อยอดในอนาคต

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินงานของเรือนจำชั่วคราว

การดำเนินงานภายในเรือนจำชั่วคราวอันมีจุดประสงค์เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังนั้น เป็นไปในลักษณะโปรแกรมการเรียนรู้และพัฒนา (Learning and Development Program) แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การจัดการศึกษาแก่ผู้ต้องขังอันมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน (Sufficiency-based education) และการฝึกทักษะวิชาชีพ (Skills-training program) โดยทั้ง 2 รูปแบบ ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน (Avery and Bergsteiner, 2016) ดังนี้

ตารางที่ 2 ขั้นตอนและรายละเอียดการดำเนินงานของโปรแกรมการเรียนรู้และพัฒนา

ขั้นตอน	รายละเอียด
1. การประเมินและคัดกรองในเบื้องต้น	กรมราชทัณฑ์จะมีการประเมินและคัดกรองผู้ต้องขังในเบื้องต้น เพื่อพิจารณาถึงระยะเวลาการต้องโทษ ความสามารถ ทักษะ ภูมิหลัง รวมไปถึงสุขภาพกายและใจ ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับความต้องการในการเข้ารับการศึกษาและการฝึกทักษะวิชาชีพด้านเกษตรกรรม โดยผู้ต้องขังจะต้องทำแบบทดสอบและผ่านการสัมภาษณ์ จึงจะได้รับคัดเลือกให้เข้ารับการศึกษาและฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมในรูปแบบที่ตนเองต้องการ
2. การศึกษาและทดลองปฏิบัติ	ผู้ต้องขังจะได้เข้ารับการศึกษาอันมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน มีการทำกิจกรรมกลุ่มที่มุ่งเน้นการนำหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มาปรับใช้ เช่น วางแผนการจัดการผืนดินและแหล่งน้ำ วางแผนการประหยัดเงิน เป็นต้น และการทดลองฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรม ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เช่น เรียนรู้การทำฟาร์ม การทำปุ๋ยไว้ใช้ภายในครัวเรือน การทำน้ำส้มควันไม้ เป็นต้น
3. การลงมือปฏิบัติและการพัฒนาศักยภาพ	ผู้ต้องขังจะได้เรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ผ่านการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมในหลากหลายรูปแบบ โดยมีแนวคิด “อยู่อย่างพอเพียง” เป็นกรอบในการปฏิบัติงาน ผู้ต้องขังจะได้เข้ารับการบรรยายจากวิทยากรภายนอกจากหน่วยงานต่าง ๆ รวมไปถึงอดีตผู้ต้องขังที่ได้มาแบ่งปันประสบการณ์การใช้ชีวิตทั้งในเรือนจำและสังคมภายนอก และความสำเร็จจากการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและเจตคติที่ดีให้แก่ผู้ต้องขังปัจจุบันได้พัฒนาศักยภาพตนเองให้พร้อมต่อการกลับเข้าสังคมอีกครั้ง
4. การสร้างแรงบันดาลใจ	ในขั้นตอนนี้ จะให้ผู้ต้องขังได้ลองวางแผนการดำเนินชีวิตหลังพ้นโทษ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพ และการประสบผลสำเร็จในฐานะพลเมืองของสังคมอีกครั้ง ซึ่งการเข้ารับการศึกษา และการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมในข้างต้น เป็นขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ซึ่งถือเป็นภารกิจหลักของเรือนจำชั่วคราวที่มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ต้องขังได้มีทักษะความรู้ที่สามารถนำไปพัฒนาตนเองได้

จะเห็นได้ว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบสำคัญในการดำเนินงานภายในเรือนจำชั่วคราว โดยเฉพาะการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรม ซึ่งการดำเนินงานในข้างต้นทั้ง 4 ขั้นตอน ต่างมีจุดประสงค์ให้ผู้ต้องขังเข้าใจถึงแก่นแท้ของหลักปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งเน้นให้ผู้ต้องขังสามารถพึ่งพาตนเองได้ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ไหน ๆ หรือต้องพบเจอกับความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ผู้ต้องขังจะมีทั้งความรู้ความสามารถควบคู่ไปกับคุณธรรม อันเป็นเครื่องมือในการฝ่าฟันอุปสรรคจนนำไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืนได้

ปัจจัยที่สนับสนุนการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมในเรือนจำชั่วคราว

แม้ว่าการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมในเรือนจำชั่วคราวหลายแห่งในปัจจุบันจะประสบผลสำเร็จในการสร้างทักษะวิชาชีพให้แก่ผู้ต้องขัง แต่ทว่าการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมในเรือนจำชั่วคราวนี้จะไม่สามารถบรรลุตามเป้าประสงค์ได้ หากปราศจากการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงาน โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายในเรือนจำชั่วคราวผ่านการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมแก่ผู้ต้องขังนั้น มีปัจจัยที่สำคัญต่าง ๆ ที่สนับสนุนการประยุกต์ใช้จนเกิดเป็นผลสำเร็จ ดังนี้

1. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์

สภาพภูมิศาสตร์ อันประกอบไปด้วยสภาพภูมิประเทศ สภาพอากาศ ตลอดจนทรัพยากรทางธรรมชาติ ถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมในเรือนจำชั่วคราวเป็นอย่างมาก เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์มีส่วนช่วยสนับสนุนการทำเกษตรกรรมให้เป็นผลสำเร็จ กล่าวคือ ประเทศไทยตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบไปด้วยภูมิประเทศในหลากหลายลักษณะ ทั้งที่ราบสูง ที่ราบลุ่ม และพื้นที่ชายฝั่งทะเล ซึ่งภูมิประเทศเหล่านี้ยึดโยงกับทรัพยากรทางธรรมชาติอันโดดเด่นในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงเป็นตัวกำหนดรูปแบบในการทำเกษตรกรรมในแต่ละภูมิภาค เช่น พื้นที่ราบลุ่มในบริเวณภาคกลางเหมาะแก่ปลูกข้าว พื้นที่ราบสูงบริเวณภาคเหนือเหมาะแก่การปลูกไม้ยืนต้นร่วมกับการปลูกพืชตามแนวระดับ เพื่อลดการพังทลายของหน้าดิน (ประภาส ช่างเหล็ก และคณะ, 2548) พื้นที่ชายฝั่งทะเลบริเวณภาคใต้เหมาะแก่การทำประมง เช่น การเลี้ยงสัตว์น้ำ การจับสัตว์น้ำ รวมไปถึงการแปรรูปสัตว์น้ำ เป็นต้น โดยในเรือนจำชั่วคราวแต่ละแห่งจะมีการปลูกพืชหรือทำเกษตรกรรมที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบริบทของพื้นที่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรทางธรรมชาติในท้องถิ่นตนเอง

นอกจากสภาพภูมิประเทศแล้ว สภาพภูมิอากาศยังมีส่วนสำคัญต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมในเรือนจำชั่วคราว เนื่องจากสภาพภูมิอากาศของประเทศไทยมีลักษณะร้อนชื้น ซึ่งได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตามฤดูกาล โดยในช่วงเดือนพฤษภาคม ลมมรสุมจะพัดความร้อนชื้นจากมหาสมุทรอินเดียเข้ามา ส่งผลทำให้เกิดฝนตกชุกในหลายพื้นที่ ขณะที่ลมมรสุมตะวันเฉียงเหนือจะพัดอากาศเย็นเข้ามาในช่วงเดือนตุลาคม ส่งผลทำให้เกิดอากาศหนาวในหลายพื้นที่ (Climate Change Knowledge Portal, n.d.) ความร้อนเย็นจากสภาพอากาศยังส่งผลต่อชนิดของพืชพรรณที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรมในแต่ละภูมิภาค รวมถึงแต่ละช่วงเวลาอีกด้วย ทั้งนี้ อิทธิพลของลมมรสุมยังมีส่วนสำคัญในการบริหารจัดการน้ำและระบบชลประทานเพื่อการเกษตร กล่าวคือ ประเทศไทยมีแม่น้ำสายสำคัญหลายสายไหลผ่านทั่วทุกจังหวัด เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำโขง แม่น้ำปิง เป็นต้น บางภูมิภาคปรากฏในรูปแบบคลองไหลผ่านพื้นที่เล็ก เมื่อลมมรสุมทำเกิดฝนตกหนักและปริมาณน้ำในแม่น้ำมีมากเกิน อาจนำไปสู่การเกิดอุทกภัยซึ่งสร้างความเสียหายแก่พื้นที่เกษตรกรรมได้ เขื่อนกักเก็บน้ำในแต่ละพื้นที่จึงมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อให้สามารถรองรับการใช้น้ำในช่วงฤดูแล้ง และการระบายน้ำในช่วงฤดูน้ำหลากให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ด้วยเหตุนี้ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์จึงส่งผลทำให้เกิดการทำเกษตรกรรมที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ และวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนไทย ต่อมาได้มีการปรับพื้นที่ใช้สอยและพื้นที่ในการทำเกษตรกรรมให้มีความสอดคล้องกับภูมิประเทศและเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด นำไปสู่การทำเกษตรทฤษฎีใหม่และโคกหนองนาโมเดล ซึ่งไม่เพียงแค่ประชาชนทั่วไปเท่านั้นที่ได้นำรูปแบบของการทำเกษตรกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ แต่ยังรวมไปถึงเรือนจำชั่วคราวที่ได้ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมแก่ผู้ต้องขัง ทั้งนี้ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังมีส่วนสำคัญในการสร้างเจตคติที่ดีในการเรียนรู้และฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรม เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมภายในเรือนจำชั่วคราวให้เกิดประโยชน์สูงสุด และพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านสภาพอากาศ ที่อาจส่งผลทั้งในแง่ดีแก่ผลผลิตหรืออาจสร้างความเสียหายแก่พื้นที่เกษตรกรรม สอดคล้องกับห่วงที่ 3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดี พร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย และเงื่อนไขความรู้ที่มุ่งเน้นให้มีความรู้รอบ สามารถวางแผนการปฏิบัติงานได้อย่างเป็นขั้นตอน รวมทั้งสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ของตนเองให้เกิดประโยชน์ในหลากหลายด้าน

2. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม

สังคมและวัฒนธรรมไทยถูกผูกโยงเข้ากับสถาบันพระมหากษัตริย์ เห็นได้จากรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นอกจากนี้ ความห่วงใยต่อพสกนิกรทุกหมู่เหล่านำมาซึ่งการพระราชทานหลักในการดำรงชีวิต

อย่างหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวคิดในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่มีจุดประสงค์เพื่อให้พสกนิกรของพระองค์ดำเนินชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนด้วยวิถีของ สังคมเกษตรกรรม รวมทั้งสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคมได้ ในส่วนของผู้ต้องขังนั้น เป็นกลุ่มบุคคลที่พระมหากษัตริย์ให้ความห่วงใย เนื่องจากผู้ต้องในเรือนจำชั่วคราวเป็นผู้ต้องขังที่มีระยะเวลาต้องโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของโทษที่ได้รับทั้งหมด และใกล้ได้รับการปล่อยตัว หากผู้ต้องขังกลับสังคมแล้วไม่อาจดำรงชีพตนเองได้อย่างสุจริต ไม่สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม หลงใหลไปกับสิ่งยั่วยุ อาจนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำได้ การพระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงหมายรวมให้ผู้ต้องขังได้ประยุกต์ใช้เพื่อเตรียมพร้อมรับมือในการกลับเข้าเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ของสังคมอีกครั้ง ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์มีคุณูปการต่อการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำชั่วคราวอย่างหาที่สุดประมาณมิได้

ในปัจจุบัน สถาบันเศรษฐกิจพอเพียงและมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ให้เข้ากับภูมิสังคม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาพื้นบ้าน ผ่านการจัดสรรน้ำและพื้นที่ทำเกษตรกรรม จนเกิดเป็นรูปแบบของการทำเกษตรกรรมที่เรียกว่า “โคกหนองนาโมเดล” โดยแบ่งสัดส่วนพื้นที่ในการทำเกษตรกรรมออกเป็น 30:30:30:10 ประกอบด้วยพื้นที่สำหรับแหล่งน้ำ พื้นที่สำหรับทำนา พื้นที่สำหรับปลูกพืช และพื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ ตามลำดับ (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2566) เนื่องด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้จำกัดการปรับใช้แค่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จึงได้มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบของโคกหนองนาโมเดลมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มผู้ขาดโอกาสในสังคมอย่างผู้ต้องขัง โดยเฉพาะผู้ต้องขังในเรือนจำชั่วคราวผ่านการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรม ถือเป็นก้าวสำคัญในการฟื้นฟูพฤตินิสัยของผู้ต้องขังในเรือนจำให้พร้อมสู่การเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพในสังคมอีกครั้ง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังถูกนำมาประยุกต์ใช้กับการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมผ่านการดำเนินงานของ “โครงการกำลังใจ” ซึ่งเป็นโครงการในพระดำริของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา ที่ได้เข้ามาช่วยสร้างโอกาสในการกลับคืนสู่สังคมผ่านการฝึกวิชาชีพเกษตรกรรมอันมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน โดยได้พระราชทานแนวทางเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังในการให้ความช่วยเหลือและสร้างโอกาส สร้างความรู้ และสร้างงานให้แก่ผู้ต้องขัง ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษจะได้เข้ารับการอบรมกับวิทยากรจากมูลนิธิอาสา เพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ยามยาก สภากาชาดไทย เพื่อให้ผู้ต้องขังมีความพร้อมทั้งกายและใจ พร้อมนำความรู้ที่ได้จากการอบรมและการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมไปปรับใช้หลังได้รับการปล่อยตัว สามารถพึ่งพาตนเองได้ ดำเนินชีวิตด้วยสติและมีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเอง สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ทั้งนี้ ผู้ต้องขังที่เข้าอบรมจะได้รับวุฒิบัตรเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการเริ่มต้นใหม่ในสังคมอีกครั้ง (เรือนจำชั่วคราว เขาพลอง, 2567)

นอกจากนี้ กองทุนกำลังใจ ยังได้มีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือว่าด้วยโครงการกำลังใจแก่ผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษร่วมกับกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน และกรมราชทัณฑ์ โดยได้รับเกียรติจากพลอากาศเอกสมคิด สุขบาง กรมวังผู้ใหญ่ประจำพระองค์ 908 รองประธานกรรมการกองทุนกำลังใจฯ เป็นประธานในงานดังกล่าว การลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้มีจุดประสงค์เพื่อบูรณาการหน่วยงานภาคีเครือข่ายในการพัฒนาทักษะชีวิตและเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษให้ได้รับการพัฒนาฝีมือและพัฒนาความรู้ความสามารถ จนสามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้หลังได้รับการปล่อยตัว รวมทั้งสร้างเสริมกำลังใจให้แก่ผู้ต้องขัง ตลอดจนความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (กระทรวงยุติธรรม, 2566)

3. ปัจจัยด้านนโยบายการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์

กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่ในการควบคุม ดูแล ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี ไม่กระทำผิดซ้ำ มีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพที่สุจริต และสามารถกลับเข้าสังคมได้อีกครั้งในฐานะพลเมืองที่พึงประสงค์ (กรมราชทัณฑ์, 2017) และเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ในข้างต้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กรมราชทัณฑ์จึงได้มีการออกนโยบายการบริหารงานราชทัณฑ์ ประจำปีงบประมาณ 2567 โดยได้กำหนดทิศทางการดำเนินงานผ่านแนวคิด “รวมพลังขับเคลื่อน 8 มิติ ยกระดับสร้างความเปลี่ยนแปลง” ดังนี้

มิติที่ 1 การดำเนินโครงการพระราชทาน
มิติที่ 2 ยกระดับความมั่นคง
มิติที่ 3 พัฒนาระบบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและหลักทัณฑวิทยา
มิติที่ 4 พัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังให้ตรงกับสภาพปัญหาของการกระทำความผิด

มิติที่ 5 พัฒนาต่อยอดการศึกษา การฝึกวิชาชีพ
มิติที่ 6 พัฒนาระบบเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและช่วยเหลือหลังพ้นโทษ
มิติที่ 7 ยกระดับการสร้างการยอมรับและสร้างความเชื่อมั่นของผู้ต้องขังต่อสังคม
มิติที่ 8 พัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนงานราชทัณฑ์

จากนโยบายข้างต้น ทุกมิติมีความสอดคล้องกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานของเรือนจำชั่วคราวผ่านการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรม กล่าวคือ เรือนจำชั่วคราวได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกในการพัฒนาทักษะวิชาชีพของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะโครงการพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว โครงการกำลังใจในพระดำริของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา โคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง กรมราชทัณฑ์ เป็นต้น สอดคล้องกับมิติที่ 1 การดำเนินโครงการพระราชทาน ให้ผู้ต้องขังเกิดเจตคติที่ดีสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เมื่อผู้ต้องขังเกิดเจตคติที่ดีในการดำเนินชีวิตผ่านการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรม รวมไปถึงเกิดความพร้อมทั้งกายและใจ โอกาสในการหลบหนีย่อมลดลง ส่งผลทำให้ระดับความมั่นคงภายในเรือนจำชั่วคราวเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับมิติที่ 2 ยกระดับความมั่นคง ปลอดภัยในเรือนจำและสถานที่ควบคุม

ทั้งนี้ การฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมให้แก่ผู้ต้องขังเป็นหนึ่งในกระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ต้องขังมีทักษะวิชาชีพสำหรับประกอบอาชีพหลังพ้นโทษ และเมื่อผู้ต้องขังสามารถดำเนินชีวิตหลังพ้นโทษได้โดยไม่กลับกระทำผิดซ้ำ ประชาชนให้การยอมรับในฐานะพลเมืองดีของสังคม ลดการตีตราผู้กระทำผิด ถือเป็นการสร้างความปลอดภัยและความยั่งยืนให้แก่สังคมได้ สอดคล้องกับมิติที่ 3 พัฒนาระบบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและหลักทัณฑวิทยา มิติที่ 4 พัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังให้ตรงกับสภาพปัญหาของการกระทำความผิด มิติที่ 5 พัฒนาต่อยอดการศึกษา การฝึกวิชาชีพ มิติที่ 6 พัฒนาระบบเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและช่วยเหลือหลังพ้นโทษ และมิติที่ 7 ยกระดับการสร้างการยอมรับและสร้างความเชื่อมั่นของผู้ต้องขังต่อสังคม หากการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำชั่วคราวเกิดผลสัมฤทธิ์ตามมิติทั้ง 7 ข้อก่อนหน้า ก็จะนำไปสู่การพัฒนาบุคลากรราชทัณฑ์ ระบบการดำเนินงาน ตลอดจนการดำเนินงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับมิติที่ 8 พัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนงานราชทัณฑ์

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ทั้งสภาพภูมิศาสตร์ คุณูปการของสถาบันพระมหากษัตริย์ และนโยบายการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ ล้วนแล้วแต่มีส่วนช่วยสนับสนุนการดำเนินหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายในเรือนจำชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามเป้าประสงค์ของเรือนจำชั่วคราวที่มุ่งเน้นให้ผู้ต้องขังมีทักษะความรู้ด้านเกษตรกรรม ตลอดจนสร้างพฤตินิสัยที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำชั่วคราวอีกด้วย นอกจากการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมจะก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ผู้ต้องขังแล้ว ยังก่อให้เกิดการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการดำเนินงานต่าง ๆ ภายในเรือนจำชั่วคราวให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต และเพื่อเป็นการสร้างความยั่งยืนทางสังคมร่วมกันระหว่างเรือนจำชั่วคราว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม จึงได้มีการยกระดับเรือนชั่วคราวให้เป็นมากกว่าเรือนจำหรือสถานที่ปรับปรุงพฤตินิสัยของผู้ต้องขังอีกด้วย

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการยกระดับเรือนจำชั่วคราวสู่แหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้เชิงเกษตรกรรม

ตามประกาศกรมราชทัณฑ์ที่ ยธ 0708.4/8322 (ประกาศ ณ วันที่ 31 มีนาคม 2565) เนื่องด้วยกรมราชทัณฑ์มีนโยบายการพัฒนาพื้นที่เรือนจำและทัณฑสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างเสริมโอกาสในการพัฒนาทักษะวิชาชีพด้านเกษตรกรรมให้สามารถต่อยอดเป็นอาชีพที่ยั่งยืนสำหรับผู้ต้องขังหลังได้รับการปล่อยตัว ส่งผลทำให้เกิดการยกระดับเรือนจำชั่วคราวให้เป็น “แหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้เชิงเกษตรกรรม” โดยการยกระดับเรือนจำชั่วคราวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้เชิงเกษตรกรรมนี้ยังเป็นการให้พื้นที่แก่ผู้ต้องขังได้แสดงความรู้ความสามารถและทักษะด้านเกษตรกรรมอีกด้วย กล่าวคือ ผู้ต้องขังในเรือนจำชั่วคราวเผชิญกับข้อจำกัดด้านการทำงานภายนอกเรือนจำอันเนื่องมาจากระเบียบของกรมราชทัณฑ์ ทำให้ผู้ต้องขังขาดโอกาสในการแสดงศักยภาพและความรู้ความสามารถจากการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรม ทั้งในด้านทฤษฎีและการลงมือปฏิบัติจริง แต่เมื่อเรือนจำชั่วคราวถูกยกระดับเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้เชิงเกษตรกรรม ส่งผลให้ผู้ต้องขังได้แสดงศักยภาพของตนผ่านกิจกรรมด้านการเกษตรต่าง ๆ รวมถึงเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกและประชาชนทั่วไปได้เข้ามาสัมผัสการดำเนินงานของเรือนจำชั่วคราว พร้อมทั้งให้การสนับสนุนผลงานและผลิตภัณฑ์จากฝีมือของผู้ต้องขังอีกด้วย

การยกระดับเรือนจำชั่วคราวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้เชิงเกษตรกรรมนี้ มีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินงาน กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีความห่วงใยต่อพสกนิกรไทยทุกหมู่เหล่าโดยมิได้แบ่งแยกประชาชนทั่วไปหรือว่าผู้ต้องขัง จึงได้พระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นหลักปฏิบัติและแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมิได้จำกัดการรับรู้และการประยุกต์ใช้แค่เพียงคนกลุ่มใด

กลุ่มหนึ่ง แต่หมายรวมให้ประชาชนคนไทยทั้งประเทศได้ตระหนักรู้ เข้าใจ และสามารถนำไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตในสังคมได้ ดังนั้น การดำเนินงานใด ๆ ภายใต้แหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้เชิงเกษตรกรรมซึ่งยกระดับมาจากเรือนจำชั่วคราว จึงสามารถนำเสนอภาพของการประยุกต์ใช้และการเผยแพร่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างชัดเจน

เรือนจำชั่วคราวเขากลิ้ง จังหวัดเพชรบุรี เป็นหนึ่งในตัวอย่างของความสำเร็จจากการยกระดับเรือนจำชั่วคราวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้เชิงเกษตรกรรม โดยเรือนจำชั่วคราวเขากลิ้งมีการฝึกผู้ต้องขังให้เป็นเกษตรกรภายใต้แนวคิดหลักเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงมีความโดดเด่นในการทำเกษตรกรรมในรูปแบบของบ้านดิน องค์กรจิตอาสาอย่างวันฟายเดย์ (One Fine Day) ได้มีการจัดกิจกรรมจิตอาสาในชื่อ “เที่ยวเรือนจำ ทำบ้านดิน ที่เรือนจำชั่วคราวเขากลิ้ง จ.เพชรบุรี” เพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพของผู้ต้องขังให้มีความมั่นคง ลดโอกาสในการกลับไปกระทำความผิดซ้ำ รวมทั้งให้ผู้ที่สนใจได้เรียนรู้และลองทำบ้านดินซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเหมาะสมกับสภาพอากาศของประเทศไทย โดยผู้ต้องขังจะได้รับพื้นที่แสดงศักยภาพด้านเกษตรกรรมผ่านการเป็นวิทยากรบรรยายข้อมูลและให้ความรู้เกี่ยวกับบ้านดิน รวมถึงเป็นผู้ฝึกสอนและสาธิตขั้นตอนการทำบ้านดินให้แก่บุคคลภายนอกที่เข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ ในระหว่างกิจกรรมการทำบ้านดิน เรือนจำชั่วคราวเขากลิ้งยังเปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจได้ติดต่อจ้างงานผู้ต้องขังสำหรับการก่อสร้างบ้านดิน พร้อมทั้งจัดจำหน่ายดินอัดแท่งของทางเรือนจำ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ผู้ต้องขังอีกด้วย (วันฟายเดย์, 2562)

นอกเหนือจากเรือนจำชั่วคราวเขากลิ้ง จังหวัดเพชรบุรีแล้ว เรือนจำชั่วคราวเขาพลอง จังหวัดชัยนาท ยังเป็นอีกหนึ่งเรือนจำที่ได้มีการถ่ายทอดความรู้ด้านเกษตรกรรมให้แก่บุคคลภายนอกตามนโยบายการยกระดับเรือนจำชั่วคราวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้เชิงเกษตรกรรม โดยเรือนจำชั่วคราวเขาพลอง จังหวัดชัยนาท ร่วมกับศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอหันคา ได้มีการจัด “โครงการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการมีอาชีพและการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567” ให้แก่คณะครูและนักศึกษา ได้เรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศาสตร์พระราชาและเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิต และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งการจัดโครงการในครั้งนี้ ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดชัยนาทได้มอบพื้นที่และโอกาสในการแสดงศักยภาพและความรู้ความสามารถของผู้ต้องขังในการบรรยายให้ความรู้และสาธิตขั้นตอนการทำเกษตรกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ภายในเรือนจำชั่วคราวเขาพลอง จังหวัดชัยนาท (เรือนจำชั่วคราว เขาพลอง, 2567)

จะเห็นได้ว่า การดำเนินงานใด ๆ อันเนื่องมาจากการยกระดับเรือนจำชั่วคราวสู่แหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้เชิงเกษตรกรรม มีความสอดคล้องกับหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้ผู้ต้องขังเห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ส่งผลต่อการมีเจตคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตหลังได้รับการปล่อยตัว ทั้งในด้านการประกอบอาชีพสุจริต ความประหยัดอดออม นำไปสู่ความมุ่งมั่นตั้งใจ เพียรพยายามที่จะเรียนรู้และเก็บเกี่ยวทักษะในการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมให้ได้มากที่สุด เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้หลังได้รับการปล่อยตัว มีความพร้อมทั้งกายและใจในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและความเป็นไปของสังคมโดยไม่หวั่นไหวไปกับสิ่งยั่วยุ ซึ่งอาจนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำได้ในอนาคต

สรุป หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันประกอบไปด้วยหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มีความสำคัญต่อผู้ต้องขังในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากช่วยให้การบริหารและดำเนินงานราชทัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมแก่ผู้ต้องขัง อันเป็นภารกิจหลักของเรือนจำชั่วคราวที่มุ่งเน้นให้ผู้ต้องขังได้รับการฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัย รวมถึงสามารถนำทักษะวิชาชีพที่ได้เรียนรู้ไปประกอบอาชีพได้หลังพ้นโทษ นอกจากนี้ หลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ยังช่วยให้ผู้ต้องขังมีเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตและภูมิสังคมของประเทศไทย ตลอดจนช่วยให้ผู้พ้นโทษดำเนินชีวิตอย่างมีทักษะความรู้ควบคู่คุณธรรม สามารถรับมือกับวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ได้ โดยไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

ความสำเร็จของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินงานของเรือนจำชั่วคราว ยังช่วยสร้างความยั่งยืนทางสังคมอีกด้วย กล่าวคือ เรือนจำชั่วคราวบางแห่งมีการดำเนินงานร่วมกับชุมชนรอบข้าง ตัวอย่างเช่น เรือนจันแลนด์ ภายใต้สังกัดเรือนจำจังหวัดจันทบุรีได้มีการร่วมมือกับชุมชน ผลิตขนมและแปรรูปสินค้าทางการเกษตรภายใต้แบรนด์ “เรือนจันเฮ้าส์” ส่งออกไปขายยังร้านค้าในชุมชน (ปาณิส โพธิ์ศรีวังชัย, 2019) ถือเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชนอีกด้วย จะเห็นได้ว่า ความร่วมมือระหว่างเรือนจำชั่วคราวและชุมชนสอดคล้องกับเป้าหมายที่ 16 Peace, Justice and Strong Institutions ตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ ส่งเสริมสังคมที่สงบสุข เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทุกคนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม สร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบและเข้าถึงในทุกระดับ

ข้อเสนอแนะ

แม้ว่าปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม และปัจจัยด้านนโยบายของกรมราชทัณฑ์จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินงานของเรือนจำชั่วคราวให้เป็นผลสำเร็จ แต่การดำเนินงานใด ๆ อันเป็นไปเพื่อให้ผู้ต้องขังได้ฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรม จำเป็นต้องพิจารณาถึงปัจจัยด้านอื่น ๆ ร่วมด้วย อาทิ เช่น เงินทุน ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม เป็นต้น หากปัจจัยด้านอื่น ๆ ในข้างต้น ขาดความพร้อม อาจส่งผลทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ ไม่สำเร็จตามเป้าประสงค์ เช่น หากผู้สอนวิชาชีพด้านเกษตรกรรมแก่ผู้ต้องขังขาดความรู้และความเชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ ส่งผลทำให้ความรู้ความเข้าใจของผู้ต้องขังต่อเรื่องที่ต้องการศึกษาไม่มากเพียงพอที่จะนำไปปฏิบัติ ขาดความพร้อมต่อการประกอบอาชีพหลังได้รับการปล่อยตัว นำไปสู่ปัญหาการกระทำผิดซ้ำและอาชญากรรมอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ดังนั้น การพิจารณาถึงปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ จะช่วยทำให้การดำเนินงานของเรือนจำชั่วคราวที่มีจุดประสงค์เพื่อการฝึกวิชาชีพด้านเกษตรกรรมแก่ผู้ต้องขังเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เรือนจำชั่วคราวควรมีการจัดอบรมหลักสูตรด้านเกษตรกรรมและหลักสูตรที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ แก่เจ้าหน้าที่เรือนจำ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดให้แก่ผู้ต้องขังได้เชี่ยวชาญ สอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังและทิศทางของการฝึกวิชาชีพ ตลอดจนบรรลุตามเป้าประสงค์ของเรือนจำชั่วคราวและหน่วยงานต้นสังกัดได้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมราชทัณฑ์, กลุ่มงานพัฒนาระบบการพฤตินิสัย. (2017). อำนาจหน้าที่. http://www.correct.go.th/brr/index.php/th/2017-08-09-14-29-30/2017-08-09-14-29-34

กรมราชทัณฑ์, กองพัฒนาพฤตินิสัย. (2561). คู่มือการจัดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามลักษณะคดีและพฤติการณ์การกระทำผิด. http://www.correct.go.th/ popmaha/image/prison _manual.pdf

กระทรวงยุติธรรม. (2566, 15 ธันวาคม). กระทรวงยุติธรรม ร่วมกับ กองทุนกำลังใจในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา และกระทรวงศึกษาธิการ จัดพิธีลงนาม MOU เพื่อพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นผู้มีความพร้อมในการกลับสู่สังคมในศตวรรษที่ ๒๑. https://www.moj.go.th/view/91012

การพัฒนาพื้นที่เรือนจำท่องเที่ยวเพื่อเตรียมความพร้อมยกระดับมาตรฐานคุณภาพเป็นเรือนจำท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามมาตรฐานกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ที่ ยธ 0708.4/8322 (ประกาศ ณ วันที่ 31 มีนาคม 2565). http://www.correct.go.th/infosaraban65 /letter/filepdf/1649064959.pdf

ธเนศ เกษศิลป์. (2561). วิถีทางสายกลาง เพื่อความอยู่ร่วมกันของสังคมและลดการเบียดเบียนรรมชาติแบบบูรณาการ. วารสารปรัชญาปริทรรศน์, 23(1). 82-91.

ประภาส ช่างเหล็ก และคณะ. (2548). การปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูง. https://www3.rdi.ku.ac.th/exhibition/48/Project/index_75.htm

ปาณิส โพธิ์ศรีวังชัย. (2019, January 31). เรือนจำไม่ใช่โลกมืดมิด : แก้ปัญหาคนล้นเรือนจำ และเพิ่มโอกาสกลับสู่สังคม. The 101 World. https://www.the101.world/beyond-prison/

ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด. (2566). บทที่ 5 ศาสตร์พระราชา (เอกสารประกอบการสอน). สำนักวิชาการศึกษาทั่วไปและนวัตกรรมการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. https://elfhs.ssru.ac.th/phusit_ph/mod/forum/discuss.php?d=73

เรือนจำชั่วคราว เขาพลอง. (2567, 19 กรกฎาคม). วันที่ 19 กรกฎาคม 2567 นายภูสิทธิ์ พรมวันรัตน์ ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดชัยนาท [Status]. Facebook. https://web.facebook.com/khowplong/posts/pfbid02qCv1hapCUAhddVbFBrsee5smugCmDhtVQBpkt8YL67WDbMi94UgoNJvMxajxzYbjl

เรือนจำชั่วคราว เขาพลอง. (2567, 19 ธันวาคม). วันที่ 19 ธันวาคม 2567 นายภูสิทธิ์ พรมวันรัตน์ ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดชัยนาท มอบหมายให้ [Status]. Facebook. https://web.facebook.com/khowplong/posts/pfbid0318NUQxjMTewjvZTgeZC9x4AMc5rxzRCxbpXFuhUZXy83P3cvWPYUXyU3Kgfb8He6l?rdid=uSnT4C8ulhbLSxQw#

วันฟายเดย์. (2562). เที่ยวเรือนจำ ทำบ้านดิน ที่เรือนจำชั่วคราวเขากลิ้ง จ.เพชรบุรี. ธนาคารจิตอาสา. https://jitarsabank.com/job/detail/5402

มูลนิธิชัยพัฒนา. (ม.ป.ป.) เศรษฐกิจพอเพียง. https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document/sufficiency-economy.html

อุทิศ สุภาพ. (2559). ทฤษฎีวัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญา: ร่างกฎหมายชะลอการฟ้อง. ดุลพาห, 63(2). 120-129.

Avery, G. C. & Bergsteiner, H. (2016). Sufficiency Thinking : Thailand's Gift to an Unsustainable World. Hang Tai Printing Company Limited, China.

Climate Change Knowledge Portal. (n.d.) Thailand. https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/thailand/climate-data-historical

Department of Corrections. (2014). Inmates Statistics. www.correct.go.th/stat102/display /result.php?date=2013-01-01&Submit=%B5%A1%C5%A7

ThaiPBS. (2567, 27 กุมภาพันธ์). หนุ่มเครียดแก๊งคอลเซ็นเตอร์หลอกดูดเงิน 4 แสน ผูกคอเสียชีวิต. https://www.thaipbs.or.th/news/content/337257

3PlusNews, (2567, 28 มิถุนายน). รวบ 'ยายนี' นักค้ายาวัยดึก กำลังแพ็คขายลูกค้า รับเพิ่งออกคุก หางานไม่ได้ เลยหวนคืนอาชีพเก่า. https://ch3plus.com/news/social/morning/406127

การผสมผสานทางความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาในสังคมไทย

THE INTEGRATION OF BUDDHISM BELIEFS WITH THE BELIEF IN AVERTING BAD LUCK AND IMPROVING ONE'S FATE IN THAI SOCIETY.

พระสุชิน ปคุณธมฺโม (บุตรพา)[1],ผศ. พิเศษ ดร. สรวิชญ์ วงษ์สะอาด[2],พระเจริญพงษ์ วิชัย[3]
Phra Suchin Pakunshmmo (Butpa)[1],Asst. Prof. Dr. Sorawit Wongsa-ard[2],Phra Jaroenphong Wichai[3]
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhapanyasridvaravadi Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya
Corresponding Author E-mail: Suchin.71686@gmail.com

(Received : December 25, 2024; Edit : January 10, 2025; accepted : January 10, 2025)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการผสมผสานความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาในสังคมไทย ซึ่งเป็นการผสมผสานความเชื่อที่สืบทอดมาอย่างยาวนานตั้งแต่ยุคโบราณ โดยมีพื้นฐานมาจากการนับถือธรรมชาติ ผีสาง เทวดา บรรพบุรุษ และพิธีกรรมตามศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาเผยแผ่ก่อนพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิโดยพระสมณทูตที่พระเจ้าอโศกมหาราชส่งมา ทำให้เกิดการผสมผสานทางความเชื่อระหว่างศาสนาทั้งสอง โดยเฉพาะในเรื่องเคราะห์กรรม ก่อให้เกิดพิธีกรรมทางศาสนาขึ้นมากมาย

ในปัจจุบัน การสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาของคนไทยส่วนใหญ่มักจะอยู่ในรูปแบบของการทำบุญและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ตามสถานที่ต่างๆ เช่น วัด หรือโบสถ์ของพราหมณ์ ซึ่งเชื่อกันว่าสามารถส่งเสริมและแก้ไขดวงชะตาชีวิตให้ดีขึ้นได้ ทั้งในแง่ของการขจัดสิ่งอัปมงคล การเสริมดวงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการงาน การเงิน ความรัก หรือสุขภาพ นอกจากนี้ การทำบุญและประกอบพิธีกรรมดังกล่าวยังถือเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้ที่ปฏิบัติ ช่วยให้เกิดความมั่นใจและกล้าเผชิญกับอุปสรรคในชีวิต รวมถึงยังเป็นการปลูกฝังให้ยึดมั่นในศีลธรรมความดีงามอีกด้วย แม้ความเชื่อเหล่านี้จะมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรม แต่ก็ยังคงมีอิทธิพลและเกี่ยวข้องกับการทำบุญและประกอบพิธีกรรมของผู้คนในสังคมไทยมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานอย่างลงตัวระหว่างความเชื่อดั้งเดิม พระพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ ที่หล่อหลอมกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเชื่อและวัฒนธรรมไทย

คำสำคัญ: ความเชื่อ, ไสยศาสตร์, พระพุทธศาสนา, พิธีกรรม

Abstract

This academic article aims to study the integration of Buddhist beliefs with beliefs in averting bad luck and extending one's destiny in Thai society, which is a combination of beliefs that have been passed down for a long time since ancient times. It is based on the belief in nature, ghosts, spirits, ancestors, and rituals according to the Brahman religion that was introduced before Buddhism. When Buddhism was introduced to the Suvarnabhumi region by the monks sent by King Ashoka the Great, it resulted in a combination of beliefs between the two religions, especially in terms of karma, which led to the emergence of many religious rituals. Currently, the averting bad luck and extending one's destiny for most Thais is usually in the form of making merit and performing black magic rituals in various places, such as temples or Brahman churches, which are believed to be able to promote and improve one's destiny, both in terms of eliminating bad luck and enhancing one's destiny in various aspects, such as work, finances, love, or health. In addition, making merit and performing such rituals is considered a way to boost the morale of those who practice it, helping them to be confident and brave enough to face obstacles in life, as well as instilling a sense of morality and goodness. Although these beliefs have changed and developed according to the social and cultural context, they still influence and are related to making merit and performing rituals of people in Thai society to this day. This reflects the perfect blend of traditional beliefs, Buddhism and Brahmanism, which have merged into a unique identity of Thai beliefs and culture.

Keywords: belief, superstition, Buddhism, ritual

บทนำ

สังคมไทยมีวิวัฒนาการของความเชื่อและประเพณีปฏิบัติที่มีรากฐานมาจากหลากหลายแหล่ง ทั้งศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่เข้ามาเผยแพร่ในดินแดนสุวรรณภูมิก่อนพุทธศาสนา ความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีสางเทวดาและสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมถึงหลักธรรมคำสอนและแนวปฏิบัติในพระพุทธศาสนาที่ได้รับการยอมรับนับถืออย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา การผสมผสานและหล่อหลอมความเชื่อเหล่านี้เข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดคติความเชื่อและพิธีกรรมที่หลากหลาย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน

หนึ่งในความเชื่อที่เด่นชัดและมีอิทธิพลอย่างยิ่งในสังคมไทย คือ ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ เทพเจ้า วิญญาณบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอิทธิพลเหนือโชคชะตาของมนุษย์ หากชีวิตประสบเคราะห์กรรม ความทุกข์ยาก หรือมีเหตุไม่เป็นมงคล ผู้คนมักมองว่าเป็นผลจากการกระทำหรือพลังอำนาจบางอย่างของสิ่งเหล่านี้ จึงจำเป็นต้องประกอบพิธีกรรมเพื่อขอขมาลาโทษ เยียวยาความเสียหาย หรือขอพรให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยปัดเป่าเคราะห์ภัยให้พ้นไป นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ยังเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องดวงชะตาที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า หากชะตาชีวิตกำลังตกต่ำหรือมีเหตุไม่เป็นมงคล ก็สามารถใช้พิธีกรรมบางอย่างในการแก้ไขปรับเปลี่ยนให้ดีขึ้นได้

เมื่อพระพุทธศาสนาแพร่หลายเข้ามาในสังคมไทย คำสอนและแนวปฏิบัติทางพุทธศาสนาก็ได้ผสานเข้ากับความเชื่อดั้งเดิม ก่อให้เกิดความหลากหลายในรูปแบบของพิธีสะเดาะเคราะห์และต่อชะตา ตัวอย่างที่เด่นชัด เช่น:

การทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน ทำนุบำรุงศาสนสถานและร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เพื่อเสริมสิริมงคล แก้เคราะห์ และสั่งสมบุญบารมีให้กับตนเองและครอบครัว

การตั้งจิตอธิษฐาน สวดมนต์ภาวนา รักษาศีล และปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา เพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ เสริมสร้างกำลังใจให้เข้มแข็ง และพัฒนาปัญญาในการรับมือกับปัญหาอุปสรรค

การทำบุญในโอกาสต่างๆ เช่น งานศพ งานบวช งานมงคลสมรส วันเกิด เพื่อแสดงความกตัญญู ตอบแทนบุญคุณ และสร้างความเป็นสิริมงคลให้กับตนเองและผู้อื่น

การขอพรจากพระพุทธรูปหรือรูปเคารพที่ศักดิ์สิทธิ์ การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำถิ่น การสวดมนต์หรือทำพิธีบูชาอย่างต่อเนื่องในเวลาที่กำหนด การบนบานเมื่อประสบเคราะห์หรือต้องการให้สมปรารถนา และการแก้บนเมื่อสำเร็จแล้ว

การบูชาเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และบรรพบุรุษตามความเชื่อดั้งเดิม เช่น การจัดหาเครื่องเซ่นไหว้ การจุดธูปเทียนบูชา การเชิญขึ้นทรงเพื่อขอคำแนะนำ การแก้บนด้วยของคู่ หรือการประกอบพิธีตามฤกษ์ยาม

การปรึกษาหมอดู โหราจารย์ และผู้เชี่ยวชาญศาสตร์แขนงต่างๆ เพื่อทำนายดวงชะตา ไขความฝัน ดูลายมือ วิเคราะห์ฮวงจุ้ย และให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีแก้ปัญหาชีวิต เสริมดวง หรือหลีกเลี่ยงเคราะห์กรรม

การสักยันต์ เครื่องรางของขลัง และการพกพาวัตถุมงคลติดตัว เพื่อป้องกันภัย เสริมบารมี ดึงดูดโชคลาภ และสร้างความอุ่นใจให้กับผู้ครอบครอง

ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาได้แทรกซึมอยู่ในประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญของชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ในพิธีการแต่ละขั้นตอนของชีวิต มักมีการสอดแทรกความเชื่อและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการสะเดาะเคราะห์เข้าไปด้วยเสมอ เริ่มตั้งแต่พิธีอย่างเช่นการโกนจุกเด็กที่มักจะมีการนำตัวเด็กไปขอพรที่วัด เพื่อให้เริ่มต้นชีวิตใหม่อย่างเป็นมงคล เป็นการปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากชีวิตของทารกนั่นเอง

เมื่อเติบโตขึ้นมา ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ก็ยังคงเข้ามามีบทบาทสำคัญในช่วงเวลาสำคัญต่างๆ เช่น การบวชเรียนของเด็กผู้ชายก็มีความเชื่อว่าเป็นการชำระล้างร่างกายและจิตใจ ตัดขาดจากบาปเคราะห์ในอดีต เพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ในเพศบรรพชิตอย่างบริสุทธิ์ ในพิธีแต่งงานก็มักมีพิธีสะเดาะเคราะห์เพื่อกำจัดอุปสรรคและความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตคู่ เพื่อให้คู่บ่าวสาวมีชีวิตที่ราบรื่นร่มเย็นเป็นสุข หรือแม้กระทั่งเมื่อมีการจากไปของสมาชิกในครอบครัว พิธีศพก็มักมีพระสงฆ์มาสวดมนต์เพื่อส่งดวงวิญญาณผู้ตายไปสู่สุคติ ขณะเดียวกันก็เป็นการปลดเปลื้องความโศกเศร้าและสิ่งไม่ดีให้หมดไปจากครอบครัวที่สูญเสีย

นอกจากพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวแล้ว ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ยังสะท้อนอยู่ในเทศกาลและงานประเพณีต่างๆ ที่คนไทยร่วมกันประกอบพิธีกรรมเป็นหมู่คณะ เช่น เทศกาลสงกรานต์ที่มีพิธีสรงน้ำพระพุทธรูปและรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ อันเป็นการแสดงความเคารพและสร้างบุญบารมีให้กับตนเอง ขณะเดียวกันก็เป็นการชำระล้างสิ่งไม่ดีให้ผ่านพ้นไป เพื่อต้อนรับศักราชใหม่อย่างสดชื่นเบิกบาน หรืองานลอยกระทงที่สะท้อนความเชื่อในการลอยความทุกข์โศกเข็ญคับแค้นทั้งหลายให้ลอยคลาดหายไป โดยมีพิธีถวายกระทงแด่พระแม่คงคา เพื่อขอขมาลาโทษและขอพรให้ชีวิตในปีต่อไปมีแต่ความสุขสมหวัง

แม้ว่าสังคมไทยจะเจริญก้าวหน้าเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หลายคนอาจมีทัศนคติที่เปลี่ยนไปจากเดิม แต่ในความเป็น

จริงแล้ว ความเชื่อและการปฏิบัติเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาก็ยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทย เพียงแต่อาจจะมีรูปแบบที่ปรับเปลี่ยนไปให้เข้ากับวิถีชีวิตสมัยใหม่มากขึ้น เช่น การทำพิธีไสยศาสตร์ผ่านการถ่ายทอดสดออนไลน์ การปรึกษาหมอดูหรือสั่งเครื่องรางของขลังผ่านทางแอปพลิเคชัน เป็นต้น นอกจากนี้ การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ก็ทำให้วัฒนธรรมความเชื่อจากภายนอกหลั่งไหลเข้ามาผสมปนเปกับความเชื่อดั้งเดิมของไทย ก่อให้เกิดการผสมผสานพิธีกรรมและความเชื่อแบบใหม่ๆ ขึ้นอย่างน่าสนใจ

สรุปได้ว่า แม้วิถีชีวิตภายนอกของคนไทยจะเปลี่ยนแปลงไปเพียงใด แต่ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาก็ยังคงฝังลึกอยู่ในจิตใจ และได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมายาวนาน การที่จะเข้าใจสังคมไทยได้อย่างถ่องแท้นั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาให้เห็นที่มา พัฒนาการ และความหมายเชิงลึกของความเชื่อนี้อย่างรอบด้าน ทั้งในแง่ของบทบาทหน้าที่ คุณค่าความหมาย ตลอดจนการปรับตัวให้เข้ากับกาลสมัยที่เปลี่ยนผ่าน การมองผ่านเลนส์ทางวัฒนธรรมเช่นนี้จะช่วยให้เราสามารถทำความเข้าใจความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของคนในสังคมไทยได้อย่างแท้จริง

1.พระพุทธศาสนากับความเชื่อในแต่ละยุค

พระพุทธศาสนาเข้าสู่สุวรรณภูมิในราวพุทธศตวรรษที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดียทรงได้ส่งพระสมณทูตทั้ง 9 สายไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งสิ้น 9 สาย หนึ่งในนั้น คือดินแดนสุวรรณภูมิ โดยพระสมณทูตที่ได้รับมอบหมายหน้าที่นี้ คือพระโสณะ และพระอุตตรเถระ ซึ่งได้นำพระไตรปิฎกเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ ที่ปัจจุบันคือประเทศเมียนมา และบริเวณใกล้เคียง มีหลายขั้นตอนและหลักฐานที่บ่งชี้ถึงการมาถึงของพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิหลังจากพระพุทธเจ้าเสวยข้าวสัตตุแล้วได้ประทานพระเกศา 8 เส้น ให้กับตปุสสะและภัลลิกะพ่อค้าวาณิชชาวมอญสองพี่น้องได้นำพระเกศานั้น มาถวายกษัตริย์แห่งรามัญประเทศหรือเมียนมา และพระเจ้าเอกกะลาปะได้สร้างพระเจดีย์เละเกิ่งหรือพระเจดีย์ชเวดากองได้นำมาประดิษฐานไว้ และส่วนในประเทศไทยได้มีความเชื่อกันว่าพระโสณะ และพระอุตตรเถระ ได้เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาดินแดนสุวรรณภูมินั้น คือจังหวัดนครปฐม และได้สร้างองค์พระปฐมเจดีย์ขึ้น โดยมีการจดบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานต่าง ๆ ในตามสถานที่ต่าง ๆ ของจังหวัดนครปฐมมีความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนาที่ยาวนาน และมีการพัฒนาผสมผสานกับความเชื่อพื้นเมืองดั้งเดิมของผู้คนกับพระพุทธศาสนาแต่ละยุคสมัย ก็คือ

1. พระพุทธศาสนาในยุคทวารวดี กล่าวคือ ในยุคทวารวดีเป็นจุดเริ่มต้นของความเชื่อในพระพุทธศาสนาเป็นการวางรากฐานของทางพระพุทธศาสนาในยุคทวาที่มีหลักฐานทางโบราณคดี และโบราณวัตถุในจังหวัดนครปฐม เช่น องค์พระปฐมเจดีย์ พระพุทธรูปท่านั่งองค์ใหญ่ และพระพุทธรูปท่ายืนองค์ใหญ่หรือองค์พระร่วงที่เราได้เห็นกันจนถึงปัจจุบันนี้ ความเชื่อดั้งเดิมของชาวทวาเป็นความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาเผยแผ่ก่อนพระพุทธศาสนาที่มีองค์ประกอบด้วยความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ เทวดา เทพเจ้า ตามคติของพราหมณ์ที่มีการประกอบพิธีกรรมเป็นหลักของความเชื่อในศาสนา

2. พระพุทธศาสนาในยุคสมัยสุโขทัย กล่าวคือ ในยุคสมัยสุโขทัยมีความสำคัญอย่างมากที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและนิทานพื้นเมืองในยุคสุโขทัย และได้แสดงถึงความศรัทธาความร่วมมือของคนสุโขทัยในด้านต่าง ๆ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ได้ถูกนำเข้ามาเผยแพร่ในเมืองสุโขทัย โดยเฉพาะในเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาในสมัยนั้น และชาวสุโขทัยได้มีการสร้างวัดและสถูปเจดีย์บรรจุพระธาตุ ซึ่งเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมและศาสนา ซึ่งมีความเชื่อและปฏิบัติเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยมีการรักษาศีล 5 ในวันธรรมสวนะ และศีล 8 ในวันพระ นอกจากนี้ยังมีการจัดงานนักขัตฤกษ์เผาเทียนเล่นไฟในวันเพ็ญ เดือน 12 ตามความเชื่อในศาสนา โดยพระมหากษัตริย์ และพระสงฆ์ได้มีบทบาทสำคัญในการทำนุบำรุง และเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีการตั้งสมณศักดิ์ให้กับพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งในทางปกครองในคณะสงฆ์ โดยช่วยให้คนสุโขทัยมีความสงบและร่มเย็น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีเมตตา โดยรวมแล้วพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยแสดงถึงความสำคัญของศาสนาในด้านต่าง ๆ และเป็นหลักฐานสำคัญของวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของสังคมไทย (กรมศิลปากร, 2526: 14).

3. พระพุทธศาสนาในยุคอยุธยา กล่าวคือ ในยุคสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัย และทางประวัติศาสตร์ โดยในการผสมผสานศาสนาพระพุทธกับอิทธิพลศาสนาพราหมณ์เข้ามามากทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ปะปนในพิธีกรรมของพราหมณ์ นอกจากนี้ยังมีเรื่องไสยศาสตร์เข้ามาปะปนผสมผสานอยู่ในพระพุทธศาสนากันมาก สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างดี โดยทรงผนวชเป็นเวลา 8 เดือน และโปรดให้ประชุมกวีแต่งหนังสือมหาชาติคำหลวงขึ้น สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงศึกษาพระปริยัติธรรมมาตั้งแต่ยังทรงผนวช และโปรดให้สร้างมณฑปครอบพระพุทธบาทที่สระบุรี ในสมัยนี้มีความนิยมในการสร้างวัดขึ้นทั้งกษัตริย์และประชาชนทั่วไป นิยมสร้างวัดประจำตระกูล มีการแต่งกาพย์มหาชาติ และสร้างพระไตรปิฎกด้วยโดยมีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในศรีลังกาเมื่อราว พ.ศ. 2296 พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงส่งพระอุบาลีกับพระอริยมุนี พร้อมด้วยคณะ

สงฆ์อีก 15 รูป ไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศศรีลังกา ซึ่งทำให้เกิดนิกายสยามวงศ์ขึ้นในศรีลังกา โดยรวมแล้วพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาได้รับการบำรุง และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการผสมผสานระหว่างศาสนาและวัฒนธรรมที่หลากหลายเข้าด้วยกัน (กรมศิลปากร, 2526: 24)

4. พระพุทธศาสนาในยุคสมัยธนบุรี กล่าวคือ พระพุทธศาสนาในยุคสมัยธนบุรีเป็นช่วงเวลาสั้นๆ แต่มีความสำคัญในการวางรากฐานสำหรับการฟื้นฟู และพัฒนาพระพุทธศาสนามาอย่างต่อเนื่องจนถึงในยุคสมัยรัตนโกสินทร์ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ประเทศชาติกำลังฟื้นตัวจากสงครามและความเสียหายต่าง ๆ ลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนาในสมัยนี้ คือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูวัดวาอาราม และปูชนียวัตถุที่เสียหายจากสงครามการบูรณะวัดต่าง ๆ เป็นการแสดงออกถึงความมุ่งมั่นที่จะสร้างความสงบสุขและเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติ แม้ว่าจะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ แต่การกระทำนี้มีผลต่อเนื่องไปยังสมัยรัตนโกสินทร์การศึกษาจึงอาศัยการอนุมานจากหลักฐานทางอ้อมเป็นส่วนใหญ่ โดยมีการบันทึกไว้อยู่ในสมุดไทยที่ได้เก็บรักษาไว้อยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ

5. พระพุทธศาสนาในยุคสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวคือ พระพุทธศาสนาในยุคสมัยรัตนโกสินทร์มีความเปลี่ยนแปลง และมีการพัฒนาพระพุทธศาสนามาอย่างต่อเนื่องสามารถแบ่งช่วงเวลา (รัชกาลที่1-5) การปกครองคณะสงฆ์คงรักษาโครงสร้าง และรูปแบบในสมัยพุทธกาลเป็นหลักใหญ่ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงบางยุคบางสมัยคณะสงฆ์ก็คงยึดถือเอาหลักพระวินัยกับหลักธรรมเป็นประการ สำคัญ รัชกาลที่ 1 ได้ทรงพิจารณาเห็นว่า ถ้าจะปล่อยให้พระสงฆ์เป็นอยู่อย่างเดิม พระศาสนาก็จะเสื่อมลง พระเกียรติยศก็จะพลอยเสื่อมตามไปด้วย ดังนั้นจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราเป็นรูปของกฎหมายขนมาถึง 10 ฉบับ จาก พ.ศ. 2325-2344 เพื่อบังคับควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ ในกรณีที่พระวินัยไม่สามารถจะเข้าไปจัดการได้ให้ใช้พระราชบัญญัติเข้าไปจัดการช่วยให้การบริหารพระศาสนามีประสิทธิภาพสูงขึ้น พระที่ประพฤติไม่เหมาะสมแก่สมณภาวะถูกสึกออกไปจากพระศาสนาเป็นจำนวนมาก พระองค์โปรดเกล้าให้สถาปนาพระอาจารย์ศรี ซึ่งถูกถอดสมัยกรุงธนบุรีขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์แรกในกรุงรัตนโกสินทร์ (พระเทพดิลก, (ระแบบ ฐิตญาโณ), 2548: 421).

ดังนั้นช่วงกลางรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 6-8) สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงจัดให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้นอีกแผนก หนึ่ง คือ นักธรรม ในขั้นแรก เพื่อจุดประสงค์อบรมพระภิกษุสามเณรที่มีโอกาสบวชเรียนน้อยวันแล้วลาสิกขา ออกไป จะได้รับความรู้พระพุทธศาสนาตามสมควร แต่ในระยะต่อมาได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้บวชในพระพุทธศาสนาทุกคนต้องศึกษา และเปิดโอกาสให้คฤหัสถ์เข้าศึกษาด้วย เรียกว่า ธรรมศึกษา พระพุทธศาสนาในสมัยนี้ ในด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ และสาธารณูปการ คงเป็นไปใน รูปแบบเดิม และในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่อานันทมหิดล ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ โดยอนุโลมตามรัฐสภา คือมีสังฆนายก สังฆมนตรี และมีสมาชิกสังฆสภา มีองค์การบริหารอยู่ 4 องค์การ คือ องค์การ ปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ และองค์การสาธารณูปการในสมัยนี้เองที่พระสงฆ์มีความสามารถได้เข้าบริหารพระศาสนากันอย่างเต็มที เพราะเหตุนี้ สมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ด้านการศึกษา ได้ขยายการศึกษาออกไปหลายรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง คือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ไม่ได้ มีการดำเนินการจัดการศึกษาในรูปของมหาวิทยาลัย แต่มาเริ่มจัดขึ้นในสมัยนี้คือ มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จดสอนเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2489 โดยสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นนายกสภาองค์แรก มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดเปิดขึ้นที่วัดมหาธาตุโดยมีพระพิมลธรรม (ช่อย) เป็นสภานายกองค์ แรก แต่ว่ามหาวิทยาลัยทั้ง 2 นั้น แม้จะผลิตนักศึกษานิสิตได้รับปริญญาไปรุ่นแล้วรุ่นเล่าก็ตามแต่หาได้รับการ รับรองจากรัฐบาลไม่ เพิ่งมีการรับรองเป็นทางราชการเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2527 นี้เอง และได้จัดการศึกษาเรียกว่า บาลีมัธยมบาลีสายสามัญ โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และหลักสูตรอบรมพระสังฆาธิการ พระธรรมทูต พระ ธรรมจาริก เพื่อทำหน้าที่ในการให้การศึกษาการเผยแพร่พระพุทธศาสนา แต่ส่วนมากแล้วจะเป็นการจัดการของพระเถระที่มีความสามารถในด้านนั้น ๆ

กล่าวสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาในแต่ละยุคสมัยเป็นช่วงเวลาสำคัญในการวางรากฐานสำหรับการฟื้นฟู เป็นการพัฒนาพระพุทธศาสนาในสมัยต่อมา แม้ว่าจะมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคสมัยที่มีน้อยบางมากบาง แต่ก็มีความสำคัญในการแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของพระมหากษัตริย์ไทยในแต่ละยุคสมัย ในการฟื้นฟูประเทศชาติ และปกป้องพระพุทธศาสนา เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาค่อนข้างจำกัดและกระจัดกระจายการศึกษาจึงต้องอาศัยการรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง และการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์อย่างไรก็ตามข้อมูลข้างต้นได้พยายามรวบรวมจากความรู้ทั่วไปที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์

2. พระพุทธศาสนากับแนวคิดทางวัฒนธรรมของสังคมไทยใจปัจจุบัน

ผู้คนที่อยู่สังคมไทยที่มีวัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาตามคติความเชื่อของชุมชนในทางสังคมที่ปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมายาวนาน ประเพณีสำคัญๆ ของผู้คนในสังคมไทย อย่างเช่น ประเพณีสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา

เป็นต้น รั่วมีความเชื่อในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมเป็นอย่างมากในทางสังคมไทยที่ได้มีการปลูกฝังตามคติความเชื่อหรือความศรัทธาของผู้คนในสังคมไทยที่ยังมีการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ โดยพระพุทธศาสนามีผลต่อประเพณีและพิธีกรรมในทางสังคมไทยในฐานะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยที่มีมาตั้งแต่การเกิดขึ้นของผู้คนจนไปถึงการดำรงอยู่ในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คน แม้แต่การมาถึงวินาทีสุดท้ายของชีวิตก็ตามหรือมีการเปลี่ยนแปลงในทางสังคมก็ตาม พระพุทธศาสนาก็ยังอยู่ในฐานะเป็นรากฐานของความเชื่อของผู้คนในสังคมไทย ดังที่เสฐียรโกเศศ กล่าวว่า ความเชื่อทั้งสามคตินี้ถือว่าเป็นการคละเคล้าปะปนกันไปถ้าไม่เป็นสิ่งที่ทำให้ตนเอง และผู้อื่นเดือดร้อนก็ย่อมทำได้ตามศรัทธาของตน (เสฐียรโกเศศ, เรื่องวัฒนธรรม, (พระนคร : บรรณาคาร, วารสารมหาจุฬาวิชาการ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1, 2515: 70). เพราะว่า พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ได้ยึดถือความเชื่อในทางศาสนากันมายาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติตามคำสั่งสอนในทางคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาก็ตาม โดยที่ได้มีการนำเอาพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนาอื่นๆ มาผสมผสานเข้ารวมกันก็ตามด้วยทางวัฒนธรรมของสังคมไทยตั้งแต่ในอดีตนั้น ผู้คนในสังคมไทยได้มีการนำเอาหลักคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนามาเป็นรากฐานในการดำรงชีวิตของผู้คนรวมเข้าอยู่กับพิธีกรรมความเชื่อในทางสังคมไทยจนมาถึงปัจจุบันที่มีความเชื่อเรื่องสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาที่ยังมีการประกอบพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การทำบุญต่ออายุ การถวายสังฆทานแด่พระสงฆ์ การปล่อยปลา เพื่อให้ชีวิตหมดเคราะห์กรรมตามความเชื่อทางวัฒนธรรมของสังคมไทยในปัจจุบัน

ดังนั้นสังคมไทยมีรากฐานมาจากความเชื่อดั้งเดิม เรื่องสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา หรือการเสริมดวงชะตาที่เกิดจากการกระทำของเทพเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือมีความเชื่อในเรื่องดาวนมพเคราะห์ แม้แต่ความเชื่อในเรื่องลางร้าย ลางดี ที่มีผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนในสังคม ความเชื่อเรื่องสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีการผสมผสานเข้ากันกับพิธีกรรมของทางศาสนา จนกลายเป็น การเชื่อมโยงในทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อความเชื่อในเรื่องเทพราหู ที่ผู้คนในสังคมไทยยังมีความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์และไสย์ศาสตร์ที่เกี่ยวกับดวงชะตาของผู้คนที่มีการจัดประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ขึ้นเป็นการบูชาบวงสรวงต่ออายุกับเทพราหู เพื่อให้เกิดเป็นสิริมงต่อชีวิตของตนเอง โดยมณี พะยอมยงค์ กล่าวว่า “ความเชื่อ” หมายถึงความตกลงใจในความมีหรือความเป็นของสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น นรก สวรรค์ ภูตผีหรือเทวดาว่ามีจริง และความตกลงใจความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เชื่อว่าถ้าเราทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่ใครสิ่งนั้น ย่อมตอบสนองเรา เป็นต้น (มณี พะยอมยงค์, 2529).

เพราะเหตุนี้ความเชื่อหรือศรัทธาว่ามีอยู่ 2 ประการ 1. ความเชื่อการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา 2.ความเชื่อในพิธีกรรมสืบชะตา โดยได้หยิบยกบางเรื่องบางตอนที่อยู่ในหนังสือพระไตรปิฎกอรรถกถาธรรมบท เพื่อนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการอายุยืน เจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ เพื่อจะเกิดประโยชน์ในเรื่องสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา โดยนำเรื่องอายุวัฒนกุมาร มีปรากฏอยู่ในอรรถกถาธรรมบท ยมกวรรค เล่มที่ 17 หน้า 694–698 พระอรรถกถาจารย์ได้เล่าเรื่องของทารกแรกเกิดคนหนึ่งที่ชะตาขาดจะต้องตายภายใน 7 วัน ตามคำพยากรณ์ของผู้รู้หลักโหราศาสตร์ แต่สุดท้ายพระพุทธเจ้าทรงบอกกุศโลบายแก้ให้เด็กจึงรอดตาย และยังกลับเป็นผู้มีอายุยืนยาวได้รับการตั้งชื่อให้ว่า อายุวัฒนกุมาร แปลว่า เด็กผู้มีอายุยืน (มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 25/8/180). และนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องสังกิสสะสามเณร เรื่องความเชื่อตำนานเกี่ยวกับพิธีสืบชะตามีตำนานปรากฏในคัมภีร์สืบชะตา กล่าวว่า พระสารีบุตรเถระซึ่งเป็นอัครสาวกของพระพุทธเจ้า มีลูกศิษย์รูปหนึ่งเป็นสามเณรชื่อติสสะ อายุ 7 ปี มาบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนกับท่านเป็นระยะเวลาหนึ่งปี วันหนึ่งพระสารีบุตรสังเกตเห็นลักษณะของสามเณรว่าจะมีอายุได้อีก 7 วันเท่านั้นก็จะถึงแก่มรณภาพ ท่านพระสารีบุตรจึงเรียกมาบอกความจริงให้ทราบว่า ตามตำราหมอดูและตำราดูลักษณะเธอจะมีชีวิตอยู่ไม่เกิน 7 วัน พระสารีบุตรจึงให้สามเณรกลับไปลาพ่อแม่ญาติพี่น้อง จึงสร้างความเศร้าโศกเสียใจแก่สามเณรเป็นอันมาก ระหว่างทางกลับได้พบกับปลาที่กำลังดิ้นทุรนทุรายเพราะน้ำไม่พอ จึงจับไปปล่อยในหนองน้ำ และกับเก้งที่ติดบ่วงนายพราน จึงได้ปล่อยเก้งสู่อิสรภาพ โดยนึกถึงตนเองว่าจะต้องตายอีกไม่กี่วันข้างหน้า แต่สัตว์ทั้งสองถ้าไม่ปล่อยช่วยชีวิตก็จะต้องตายก่อนตนเองแน่นอน เมื่อกลับถึงบ้านพ่อแม่ญาติพี่น้องต่างก็เฝ้ารอคอยด้วยความเศร้าโศก จนเวลาล่วงเลยกำหนดไปแล้ว สามเณรติสสะก็ยังมีชีวิตอยู่ ผิวพรรณผ่องใส และได้กลับไปหาพระสารีบุตร ได้กราบเรียนถึงการปล่อยชีวิตทั้งสองเป็นการให้ชีวิตใหม่ จึงเป็นบุญให้พ้นจากความตาย

3. พระพุทธศาสนากับความเชื่อการต่อชะตาชีวิตของคนไทย

จะเห็นได้ว่าในประเทศไทยที่มีการตั้งหมู่บ้านชุมชนเพื่อการทำมาหาเลี้ยงชีพที่ไม่ต่างจากกลุ่มชนอื่นๆ ซึ่งเป็นสัตว์สังคมที่มีการใช้ชีวิตที่พึ่งพาอาศัยกันในการดำรงอยู่รวมกันเป็นกลุ่มชุมชนที่อาศัยอยู่บนโลกร่วมกัน มีความเชื่อมีแนวคิดความเคยชินถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นคติความเชื่อของชุมชน และเป็นประเพณีสืบสานเรื่อยมา (พระวิศิษฎ์ สุมโน, 2556). ความเชื่อของคนไทยจะเห็นได้ว่าการนับถือศาสนา และความเชื่อของคนไทยมีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ นอกจากจะกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปแล้วยังกราบไหว้บูชาศาลพระภูมิ และผีสางเทวดาจากที่กล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยนั้น จะเห็นได้ว่ายังมีลักษณะ

เฉพาะที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยแสดงลักษณะเฉพาะของกลุ่มตนหลายประการเป็นวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวพันกับพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น (นิธิเอียวศรีวงศ์, พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย, 2543: 92)

เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่คนไทยโดยมากทุกระดับยอมรับนับถือ เมื่อพิจารณาดูตามหลักฐานต่าง ๆ เช่น ตำนานก็จะเห็นการปรับเปลี่ยนทางความเชื่อจากความเชื่อดั้งเดิมทั้งการปรับโดยสันติหรือปรับโดยขัดแย้งที่สามารถยอมรับพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์เข้ามาจนกลายเป็นหลักของความเชื่อ (อมรรัตน์ จันทร์เพ็ญสว่าง, จิตวิทยาศาสนาและความเชื่อและความจริง, 2537: 75). ชาวพุทธที่มีความเชื่อเหล่านี้นำไปสู่พิธีกรรมตามบริบทของทางพระพุทธศาสนาที่ประกอบส่วนใหญ่ คือ การสวดมนต์ไหว้พระรองลงมาคือ การรักษาศีล การปฏิบัติธรรม (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และนิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ, การเข้าทรงและร่างทรง, 2533: 41). ดังนั้นศรัทธาหรือความเชื่อจึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลและสังคม กรรมเป็นหลักธรรมที่สำคัญหลักธรรมหนึ่งทางพระพุทธศาสนาและเป็นหลักธรรมที่มาจากศรัทธาพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539: 10-94-56). โดยพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาของสังคมไทยนั้น เป็นพิธีกรรมการสืบชะตาถือว่าเป็นการสืบอายุ ซึ่งโบราณถือว่าในรอบ 7 วัน มีวันที่เป็นมรณะของคนและสัตว์อยู่วันหนึ่ง ถ้าได้ทำพิธีสืบชะตาไว้ก่อนจะเป็นการป้องกันมิให้ตายได้ ท่านจึงให้ทำพิธีสืบชะตา (มณี พยอมยงค์, 2546: 120)

กล่าวสรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่องสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาในสังคมไทย เป็นความเชื่อที่ผู้คนในสังคมได้ให้ความเชื่อถือกันทุกอาชีพทุกกลุ่มชุมชน เพื่อแสวงหาสิ่งที่ดีให้เกิดขึ้นกับชีวิตของตนเอง และคนในครอบครัวของตนเพื่อทำให้เกิดมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานที่ตนทำอยู่ เพื่อให้เกิดโชคภาลขึ้นกับตน ทำให้เกิดมีเงินทองไหล่เข้ามาทำให้ความเจริญขึ้นในชีวิต และเป็นการต่ออายุให้กับตนเองทำให้มีอายุที่ยืนยาวมีความเชื่อว่าจะทำให้หมดเคราะห์กรรมไปได้ เราจะเห็นได้ว่าตามสถานที่เทวลัยของพราหมณ์หรือตามวัดวาอารามของพุทธศาสนาที่มีเทวรูปเทพราหูที่ได้ประดิษฐานอยู่ตามสถานที่ต่างๆ หรือตามสถานที่ได้มีการจัดประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาขึ้น ทำให้มีผู้คนได้เข้าร่วมในพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่อชะตากันเป็นจำนวนมากเป็นการเสริมดวงชะตาตามความเชื่อ

4. การผสมผสานทางความเชื่อในการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาของคนในสังคมปัจจุบัน

ในสังคมไทยยังทำให้คนไทยทุกหมู่เหล่าสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความอบอุ่นและสงบสุข ความเชื่อของคนไทยแต่เดิมคือ “ผี” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543: 92). ดังนั้นความเชื่อดังกล่าวเป็นการเชื่อถือผีสางเทวดาแบ่งได้ 4 ประการ ดังนี้

4.1 ความเชื่อเรื่องผีสางเทวดา เป็นความเชื่อเรื่องผีสางเทวดาเป็นปรากฏการณ์ทั่วไปทางศาสนาในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสังคมไทยยังมีความเชื่อเช่นนี้อย่างมั่นคง ปรากฏการณ์แทรกซึมอยู่ในเรื่องต่าง ๆ และความเชื่อดั้งเดิมยังเข้าไปอยู่ในเรื่องกฎหมาย กระบวนการทางกฎหมายอีกด้วย

4.2 การนับถือบรรพบุรุษ การนับถือบรรพบุรุษนี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับระเบียบประเพณีของครอบครัวโดยเฉพาะเรื่องการแต่งงาน จะต้องมีเรื่องบูชาบรรพบุรุษเป็นอันดับแรกระเบียบระบบต่างๆ ที่เกิดจากการนับถือผีสางเทวดา บรรพบุรุษนี้เป็นพื้นฐานโดยตรงของสิ่งที่เรียกว่า“จารีต” หรือ“จารีตประเพณีในสังคม” ซึ่งเป็นพื้นฐานของกฎหมายดั้งเดิมของไทย เช่น กฎหมาย มังรายศาสตร์กฎหมายต่าง ๆ ในประชุมกฎหมายตราสามดวง

4.3 ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องข้าว สังคมไทยเป็นสังคมเกษตร มีเรื่องการเพาะปลูกโดยเฉพาะเรื่องการปลูกข้าวเป็นเรื่องสำคัญ ประเพณีที่เนื่องด้วยข้าว มีตั้งแต่การเริ่มไถนา มีพิธีของหลวงเป็นปฐมเรียกว่า “พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ”

4.4 ความเชื่อเรื่องโลกจักรวาลและกำเนิดคนและสัตว์คนไทยมีตำนานเล่าเรื่องกำเนิดโลกจักรวาล และการสร้างคน สัตว์อยู่หลายสำนวน ดังนั้น สังคมไทยเข้าใจหลักธรรมเรื่องกรรมคลาดเคลื่อนจากจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแล้วยังได้นำความเชื่อเรื่องกรรมในศาสนาอื่น มาปะปนจนเข้าใจว่าเป็นคำสอนในพระพุทธศาสนา (องฺ.ทุก. (ไทย) 20/62/238). ซึ่งเป็นการยึดถือปฏิบัติเกี่ยวโยงกับพฤติกรรมของผู้คนสังคมไทย เป็นความเชื่อเรื่องผีสางเทวดาที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมของผู้คนในสังคมไทย หรือแม้แต่เรื่องการตัดต้นไม้ใหญ่จะต้องบอกกล่าวให้ผีประจำต้นไม้นั้นให้ทราบเสียก่อน (เดือน คำดี, ศาสนศาสตร์, 2531: 202).

จะเห็นได้ว่า สังคมไทยได้มีความเชื่อดั้งเดิมในเรื่อง ผีสางเทวดาที่อยู่กับผู้คนในสังคมไทยมายาวนาน และเมื่อมีการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาเข้ามาในสังคมไทย จึงเป็นการเริ่มต้นในการผสมผสานเข้ารวมกันกับพิธีกรรมมาตั้งแต่ในอดีตจนมาถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะทำการสิ่งใดเราจะเห็นได้ว่าจะต้องมีการประกอบพิธีกรรมคู่กับทางพระพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ตัดผมจุด เด็กแรกเกิดใหม่ หรือการตายของคนเราก็รั่วแต่มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งเป็นการผสมผสานความเชื่อในพิธีกรรมและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ได้ดำรงอยู่ในสังคมไทยจนมาถึงปัจจุบันนี้

5. องค์ความรู้

การค้นพบความเชื่อที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ ในเรื่องการผสมผสานทางความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่อง

สะเดาะเคราะห์ต่อชะตาของคนในสังคมไทยปัจจุบัน กล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ในสังคมไทยเป็นความเชื่อที่สืบทอด และพัฒนาการมาอย่างยาวนานเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิม โดยการผสมผสานทางพุทธศาสนามีอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่นๆ สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายในสังคมไทยปัจจุบัน และความซับซ้อนของวัฒนธรรมไทย แม้ว่าในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้จะยังคงมีอิทธิพลต่อสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนมาถึงปัจจุบันก็มีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตามบริบททางสังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ที่มีการพัฒนามาตั้งแต่ยุคสมัยโบราณที่ผู้คนในสังคมไทยมีแนวคิดความเชื่อในเรื่องเคราะห์กรรมที่มีศาสนาเข้ามาข้องเกี่ยวกับการทำบุญและพิธีกรรมต่างๆ พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา เป็นพิธีกรรมเพื่อเสริมดวงชะตา และแก้ไขสิ่งเลวร้ายให้กับกลายเป็นดี และความเชื่อเรื่องสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาในสังคมไทยปัจจุบัน จึงเป็นเรื่องที่หลากหลายและซับซ้อน โดยจะยกตัวอย่างมาแบบย่อ ๆ เช่น การถือศีล 5 และการถือศีล 8 เป็นวิธีการเสริมดวงชะตาและจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในความดีงาม การกินเจเพื่อลดละชีวิตสัตว์มีความเชื่อว่าได้อานิสงส์ผลบุญสูงสุด การถวายน้ำมันตะเกียงเพื่อให้ชีวิตมีความรุ่งโรจน์ การถวายสังฆทานจะช่วยให้ชีวิตหมดเคราะห์หมดโศก การนอนโลงศพเป็นพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาอย่างหนึ่ง เป็นต้น

6. บทสรุป

ความเชื่อเรื่องสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาของคนในสังคมไทยมาจากความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ที่มีความเชื่อในเรื่องพลังอำนาจในศาสตร์ลี้ลับที่เหนือธรรมชาติ หรือมีความเชื่อในเรื่องเวทมนต์ คาถาอาคม ที่มีพื้นฐานวัฒน์ธรรมดั้งเดิมในการนับถือธรรมชาติ ผีสางเทวดา บรรพบุรุษ หรือเป็นการบวงสรวงบูชาเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ เช่น พิธีสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา พิธีสวดบูชาเทวดานพเคราะห์ทั้ง 9 องค์ พิธีสวดพานยักษ์ พิธีอาบน้ำมนต์นั้นเป็นการประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ที่เชื่อว่าสามารถบันดาลให้หมดเคราะห์กรรมที่เกิดขึ้นไปได้ทำให้ชีวิตของตนเกิดความสำเร็จในด้านต่างๆ ทำให้เกิดความสุขที่แท้จริง จนมีการเข้ามาเผยแผ่ศาสนาพุทธในดินแดนสุวรรณภูมิแห่งนี้ โดยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงได้ส่งพระสมณทูตทั้ง 9 สาย โดยมีพระสมณทูตทั้ง 2 รูป คือพระโสณะ และพระอุตตรเถระเข้ามาเผยแผ่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงเกิดความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนาขึ้น ในสังคมไทย โดย พระมหากษัตริย์ ในยุคสมัยแรกๆ ได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาปกครองบ้านเมืองรวมถึงพระสงฆ์ และมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการตามยุคตามสมัยที่ปรากฏขึ้นของความเจริญรุ่งเรืองตามความเชื่อพุทธศาสนาในแต่ละยุคสมัยในสังคมไทยที่มีความเชื่อในพุทธศาสนามายาวนาน ที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องการรักษาศีล การปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดปัญญา และเป็นการผสมผสานทางความเชื่อเข้ารวมกันทั้ง 2 ศาสนา จึงเกิดเป็นพิธีกรรมทางศาสนาขึ้น ซึ่งการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาของคนในสังคมไทยปัจจุบัน ส่วนมากจะเป็นการทำบุญ และการทำพิธีกรรมต่อดวงชะตาอายุ ที่มีอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ตามวัดวาอารามหรือโบสถของพราหมณ์เป็นพิธีกรรม เพื่อเสริมดวงชะตาและแก้ไขสิ่งเลวร้ายให้กับกลายเป็นดีขึ้น และเป็นวิธีการเสริมดวงชะตาและเป็นการเสริมกำลังจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในความดีงามของศีลธรรม ซึ่งความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยในแต่ละยุคสมัยเป็นช่วงเวลาสำคัญในการวางรากฐานสำหรับการฟื้นฟู เป็นการพัฒนาพระพุทธศาสนา แม้ว่าจะมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคสมัยที่มีน้อยบางมากบาง แต่ก็มีความสำคัญในการแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของพระมหากษัตริย์ไทยในแต่ละยุคสมัย ในการฟื้นฟูประเทศชาติ และปกป้องพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่คนในสังคมไทยยอมรับนับถือ และมีการผสมผสานทางความเชื่อดั้งเดิมในสังคมไทยเข้ากับความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นการฟื้นฟูและพัฒนาปรับเปลี่ยนกันอยู่ตลอดเวลาเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ในปัจจุบันออกมาในรูปแบบพิธีกรรมตามบริบทของทางพระพุทธศาสนา ที่มีจารีตประเพณีในทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการสวดมนต์ไหว้พระ การรักษาศีล หรือการปฏิบัติธรรม ซึ่งก็จะมีการจัดพิธีกรรมในการบวงสรวงมีเครื่องเซ่นไหว้ มีการบูชาเชิญผีสางหรือเชิญเทวดามาร่วมอยู่ในพิธีกรรมเสมอเป็นการสร้างความเชื่อมั่น เพื่อให้เกิดปาฏิหาริย์มีความศักดิ์สิทธิ์เข้มขลังขึ้นในพิธีกรรม ตามคติแนวคิดของคนในสังคมไทยที่มีความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2526). จารึกสมัยสุโขทัย. แปลและเรียบเรียงโดย ก่องแก้ว วีระประจักร. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลอง 700 ปี ลายสือไทย พุทธศักราช 2526. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิฆเณศแพร่งสรรพศาสตร์.

เดือน คำดี. (2531). ศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระเทพดิลก. (2564). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มณี พยอมยงค์. (2529). ประเพณี 12 เดือนของไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ณ เพชรกิจ.

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และนิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ. (2533). การเข้าทรงและร่างทรง. กรุงเทพฯ: บริษัท โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์.

เสถียร โกเศศ. (2560). วัฒนธรรม. พระนคร: บรรณาคาร. วารสารมหาจุฬาวิชาการ, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1, 24 กุมภาพันธ์ 2560.

อมรรัตน์ จันทร์เพ็ญสว่าง. (2537). จิตวิทยาศาสนาและความเชื่อและความจริง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กองทุน บี.ทราเวน.

วิถีแห่งการสร้างความสุขตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท

THE PATH TO HAPPINESS ACCORDING TO THERAVADA BUDDHISM

พระมหาเสวย ปิยธมฺโม/ ปุยทอง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
Phramaha Sawoei Piyathammo/ Puythong
Mahachulalongkorn rajavidyalay University, Buddhapanyasridvaravadi Buddhist College
Corresponding Author E-mail: sawoei251247@gmail.com

(Received : December 1, 2024; Edit : December 15, 2024; accepted : December 19, 2024)

บทคัดย่อ

การสร้างความสุขในทางเถรวาทเน้นที่การฝึกฝนจิตใจให้สงบ และมีปัญญารู้จักการกระทำที่ดีและเข้าใจในวิถีธรรมชาติของชีวิต ทำให้เราเข้าใจและรับมือกับความทุกข์ได้อย่างมีสติ การปฏิบัตินี้จะนำไปสู่ความสงบสุขภายในและความสุขที่ยั่งยืน การแก้ปัญหาชีวิตสามารถทำได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ ที่อาจช่วยให้คุณแก้ไขปัญหาชีวิตได้ การมีชีวิตที่มีความสงบสุขทางใจ และสามารถหลุดพ้นจากทุกข์ได้นั้น พระพุทธองค์ตรัสว่า ทุกข์เกิดจากเหตุ หากเราดับต้นเหตุนั้น แก้ให้ถูกเหตุ ฝึกฝนจิตใจให้มีความเพียรพยายามในการขัดเกลาจิตใจตามคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการปฏิบัติตาม **อริยสัจ 4** (ทุกข์, สมุทัย, นิโรธ, มรรค) จะช่วยให้บรรเทาทุกข์ และเพิ่มภาวะแห่งความสุขขึ้นมาได้ วิถีแห่งการสร้างสุขตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท เน้นที่หลักธรรมที่ปฏิบัติให้เกิดความสุข ได้แก่ ธรรมมีอุปการะมาก 2, ตัณหา 3, อิทธิบาท 4, พรหมวิหาร 4 และพละ 5

คำสำคัญ: วิถีแห่งการสร้างความสุข**,** ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

Cultivating happiness in Theravada Buddhism focuses on practicing the mind to be calm conscious and to be wise, knowing good deeds and understanding the nature of life. This allows us to understand and to be able to deal with suffering mindfully. This practice will lead to inner peace and lasting happiness. Solving life's problems can be done in many ways, depending on the nature of the problem you are facing. Here are some steps that may help you solve life's problems. To have a peaceful life and to be free from suffering, the Buddha said that suffering comes from a cause. We extinguish the root cause, solve the cause correctly, train the mind to have the effort to refine the mind according to the teachings of Buddhism, especially practicing the Four Noble Truths (Dukkha, Samudaya, Nirodha, Magga) that will help relieve suffering and increase the state of happiness. Ways of creating happiness according to the principles of Theravada Buddhism Emphasis is placed on the Dhamma principles that lead to happiness, including Dhamma with Bahukàra-dhamma: virtues of great assistance 2, Tanhā 3, Iddhipàda 4, Brahmavihàra 4 and Bala 5.

Keywords: The Path to Happiness, Principles of Theravada Buddhism

บทนำ

ถ้าจะกล่าวถึงภาวะความสุข หลายคนก็อยากได้ อยากจะสัมผัส เพราะว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาเหมือนเวลาที่เรามีความสุขหลาย ๆ คนบอกว่าอยากให้โลกหยุดหมุนเพื่อจะอยู่กับสิ่งนั้นนาน ๆ ไม่เหมือนความทุกข์ ที่แค่ได้สัมผัสนิดเดียว เราก็ไม่อยากเจอแล้วเพราะมันทุกข์ทรมานใจตัวเอง ฉะนั้น ภาวะความสุข ก็คือเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา แต่การจะเกิดสภาวะนี้ได้นั้น เป็นคำถาม สำหรับคนที่ไม่เคยทำ หรือปฏิบัติมาก่อน หากจะแนะนำ มีวิธีทำ 3 แบบให้เลือก คือ 1) ดูลมหายใจตัวเอง และอยู่กับปัจจุบัน 2) ฝึกมองสิ่งรอบตัวให้เป็นประโยชน์ ทั้งดี และไม่ดี มองเป็นก็เป็นสุข 3) ฝึกใจให้ยอมรับความจริง ทุกอย่าง เป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา เปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ อย่าพึงเชื่อตามคำแนะ ลองปฏิบัติดูก่อน นี่คือหลักการทำ อยู่ที่ว่าเราสร้างเหตุให้ถูก ผลจะเกิดขึ้นโดยเหตุนั่นรู้วิธีการทำให้เกิดสิ่งนั้นหรือเปล่า อันนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ฉะนั้นภาวะความสุขถ้าเรารู้หลักการวิธีปฏิบัติแบบง่าย ๆ แค่เราเข้าใจแล้วปฏิบัติให้ถูก ความสุขนั้นมันจะเกิดขึ้นกับเราอย่างน่าอัศจรรย์ ฉะนั้น ภาวะความสุขอาจไม่จำเป็นต้องแสวงหา เหมือนทางวิทยาศาสตร์บอกว่าความเย็นไม่มีจริง มีแต่ความร้อนนั้นที่ลดลง ความร้อนลดลงมากเท่าใด ก็จะเป็นความเย็นนั่นเอง เหมือนกันกับในทางพุทธศาสนา สุขทุกข์มันอยู่ที่ค่าของมันถ้าความทุกข์ลดลง ความสุขจะเพิ่มขึ้น และถ้าทำบ่อยก็ชำนาญคล่องแคล่วว่องไว กลายเป็นความจีรังยั่งยืนในที่สุด

พระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนในฝ่ายปรมัตถ์ ตามคำอธิบายของพจนานุกรมของฉบับราชบัณฑิตยสถาน ศาสนาของพระพุทธเจ้าจึงมีความหมายตรงกับ Religion ตามนัยของฝรั่ง ในคำว่า “พุทธศาสนา” นั้นประกอบด้วย 1) มีหลักความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกไม่มีหลักว่าประพฤติพระพุทธเจ้าเป็นผู้สร้างโลก แต่มีหลักความเชื่อว่ากรรมเป็นผู้สร้างโลก และสร้างสรรพสัตว์สรรพสิ่ง กัมมุนาวัตตติโลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม 2) ไม่มีหลักความเชื่อว่าคำสอนต่าง ๆ มาจากพระเจ้าแต่มีหลักเชื่อว่าคำสอนต่าง ๆ ผู้รู้พุทธเป็นผู้สอนการไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำใจให้ผ่องแผ้วนี่คือพระพุทธศาสนา 3) ไม่มีหลักเชื่อไปตามคำสั่งสอน โดยไม่มีคำนึงถึงข้อพิสูจน์ แต่มีหลักพิสูจน์คำสอนนั้นคือ คำสอนเรื่องกาลามสูตร 4 ไม่มีหลักการยอมมอบตนให้แก่พระเจ้า แต่มีหลักการมอบตนให้กับตนเอง อตตา หิ อตตโน นาโถ 4) พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน แปลคำว่าศาสนาไว้ 2 ประการ หนึ่งว่าลัทธิความเชื่อของมนุษย์อันมีหลักการแสดงกำเนิดแห่งความสิ้นสุดของโลกเป็นต้นอันเป็นไปในฝ่ายปฏิบัติ และอีกประการหนึ่ง คือ แสดงหลักฐานเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในทางศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือคำสั่งสอนในความเชื่อนั้น (กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม, 2559)

สิ่งที่เรามองไม่เห็น แต่เราขาดไม่ได้เลย มีอยู่ 2 สิ่ง คือ ออกซิเจน และบุญ คำว่าบุญ มีมาตั้งแต่พุทธกาล ดังคำสอนของพระบรมศาสดา เรื่อง บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ ชาวพุทธทุกคนเชื่อเรื่องบุญว่ามีจริง และส่วนใหญ่ ก็เข้าใจกันว่า บุญเป็นพลังที่มีความศักดิ์สิทธิ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อค่านิยมของสังคมไทยมีหลากหลาย เช่น พระเครื่องศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แร่ธาตุศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น แต่สำหรับคนทั่วไปแล้ว ความเข้าใจและภาพในใจเกี่ยวกับบุญจะแตกต่างไปจากภาพของสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ อย่างสิ้นเชิง ออกซิเจน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตทางกายภาพของมนุษย์ เพราะร่างกายของเราต้องการออกซิเจนเพื่อการหายใจและกระบวนการเมตาบอลิซึมที่ให้พลังงาน บุญ มีความสำคัญทางจิตวิญญาณ ช่วยให้จิตใจของมนุษย์สงบและมีความสุข เป็นการสร้างผลกรรมดีที่ส่งผลต่อชีวิตในปัจจุบันและอนาคต ทั้งสอง มีบทบาทที่สำคัญในด้านต่าง ๆ และสามารถเสริมสร้างให้มนุษย์มีชีวิตที่สมดุลทั้งทางร่างกายและจิตใจ (อรรคเดช นนทะโชติ, 2552)

วิถีแห่งการสร้างสุข: ภาวะแห่งความสุข

ทุกชีวิตเกิดมาบนโลกนี้ จะถูกปลูกฝังตั้งแต่เกิด ให้รู้จักเอาตัวรอด รู้จักสื่อสารต่าง ๆ เพื่อให้มีชีวิตอยู่ก้าวหน้าเจริญรุ่งเรืองในอนาคต ตามวัยที่เจริญเติบโตขึ้น พอเริ่มพูดจารู้เรื่องพ่อแม่ก็พาไปฝากตามสถานที่ศึกษาให้เรียนรู้ตามลำดับจากอนุบาล ปฐม มัธยม ปริญญาตรี โท และเอก และจนถึงที่สุดของการศึกแบบทางโลก แต่ว่าในโลกใบนี้ คนส่วนใหญ่ก็มีความทุกข์ความสุขเป็นธรรมดา หลาย ๆ คนก็คาดหวังว่า การมีเงิน รถ บ้าน กิจการต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้นั้นจะทำให้เรามีความสุขขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้คนจึงแสวงหาความสุขในรูปแบบต่าง ๆ ถูกบ้างผิดบ้าง เป็นเรื่องธรรมดา องค์สมเด็จพระพุทธเจ้าใช้เวลา 6 ปี จึงค้นพบความจริงอันประเสริฐ เรียกว่า อริยสัจ 4 คือ กระบวนการทำให้เกิดสิ่งเหล่านั้น พระพุทธเจ้าได้ค้นพบวิธีการปฏิบัติแนวทางใหม่ เช่น สติปฏฐาน 4 มรรคมีองค์ 8 เรียกว่า ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) คือ รู้ต้นเหตุของการเกิดสิ่งเหล่านั่นคือรู้ต้นเหตุของทุกข์ทั้งปวงจึงหาวิธีดับต้นของการสิ่งเหล่านั้น เมื่อดับที่ต้นเหตุได้ของสิ่งเหล่าจึงดับไปหายไป เรียกว่าความทุกข์ดับ ความสุขจะเกิดนั่นเอง สุขภาวะความสุขจึงเป็นเรื่องที่ทุกท่านสัมผัสได้ เป็นประโยคที่ต้องการสื่อว่า ทุกคนสามาถสร้างเหตุให้เกิดความสุข และเป็นการย้ำว่าความสุขนั้นไม่ใช่สิ่งที่ไกลตัวหรือเป็นเรื่องยากเกินไปที่จะเข้าถึงได้ ทำไมสุขภาวะความสุขจึงสำคัญ เพราะเป็นพื้นฐานของชีวิต ช่วยให้เรามีพลังในการดำเนินชีวิตและสามารถเผชิญหน้ากับอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุขภาพกายและใจที่ดี จะส่งผลดี

ต่อสุขภาพ ช่วยลดความเครียด เพิ่มภูมิต้านทานโรค และส่งเสริมการทำงานของระบบต่าง ๆ ในร่างกาย สร้างความสัมพันธ์ที่ดี คนที่มีความสุขมักจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ทั้งในครอบครัว เพื่อนฝูง และที่ทำงาน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ความสุขช่วยให้เรามีสมาธิและความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น ส่งผลให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ

เราจะสร้างสุขภาวะความสุขได้อย่างไร ต้องรู้จักตัวเอง เข้าใจความต้องการและความรู้สึกของตัวเอง ฝึกจิตใจ การทำสมาธิ หรือการทำกิจกรรมที่ช่วยให้จิตใจสงบ การออกกำลังกายช่วยให้ร่างกายแข็งแรงและจิตใจเบิกบาน กินอาหารที่ดี เลือกทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ พักผ่อนให้เพียงพอ การนอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอเป็นสิ่งสำคัญ การใช้เวลากับคนที่เรารักและใส่ใจทำสิ่งที่ชอบ ทำกิจกรรมที่ทำให้เราสนุกและมีความสุข การมองโลกในแง่ดี ฝึกคิดบวกและมองหาสิ่งดี ๆ รอบตัว การให้และการแบ่งปันเป็นสิ่งที่สร้างความสุขได้ ตั้งเป้าหมาย และวางแผนการมีเป้าหมายในชีวิต จะช่วยให้เรามีแรงบันดาลใจ และมีความสุขกับการเดินทางไปสู่เป้าหมายนั้น เพียงแค่เราใส่ใจดูแลตัวเองทั้งร่างกายและจิตใจ ฝึกฝนทักษะทางอารมณ์ การสร้างสุขภาวะความสุขไม่ใช่เรื่องยาก เพียงแค่เราเริ่มต้นจากการปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวันให้ดีขึ้น ทีละเล็กทีละน้อย ต้นเหตุของความสุขสามารถมองได้จากหลายมุมมอง ทั้งในแง่ของจิตใจ ความสัมพันธ์ หรือการกระทำต่าง ๆ โดยทั่วไปแล้ว อาจกล่าวได้ว่า เกิดจากการมองว่าการเรียนรู้และการเติบโตเป็นสิ่งที่สำคัญในชีวิต ช่วยให้เราสามารถพัฒนาตัวเองและรู้สึกพึงพอใจจากการที่ได้ทำสิ่งใหม่ ๆ และก้าวข้ามขีดจำกัดของตัวเองในที่สุด ความสุขบางอย่างมาจากหลายปัจจัยที่รวมกัน ทั้งภายในตัวเราและการเชื่อมโยงกับผู้อื่น เมื่อเราสามารถสร้างสมดุลในทุกด้าน เราก็สามารถมีความสุขได้อย่างยั่งยืน

วิถีแห่งการสร้างสุข: การเปลี่ยนเป็นคนใหม่ที่สุขเป็น

การใช้ชีวิตช้า ๆ อยู่กับความเป็นจริง ไม่ปรุงแต่งสีสันหลอกลวงจนกลายเป็นกับดักที่สร้างความทุกข์ให้กับตัวเองอย่างในทุกวันนี้ คือวิธีแห่งสุขที่แท้ เพราะโลกนี้ไม่ได้เป็นสีชมพูอย่างที่ฝัน ไม่ได้เป็นสีเขียวสดใสอย่างที่คิด แต่โลกใบนี้มีทุกสี บางทีก็เข้าคู่ผสมกันออกมาดูดีทีเดียว บางทีผสมกันออกมากลายเป็นสีที่ขุ่นมัวเห็นแล้วชวนหดหู่ใจ ไม่ว่าจะพบเจอสีไหนในโลกใบนี้ ชีวิตก็ต้องเผชิญหน้าอยู่กับมันได้อย่างไม่เสียรูป ค่อย ๆ ดูค่อย ๆ สะกิดตัวให้รู้ตื่นให้รู้ตัวอยู่ตลอดเวลา เราก็จะผ่านพ้นคืนวันไปได้ยังมีสมดุลไม่เสียศูนย์ วันก่อนเป็นอัตตา วันนี้เป็นอนัตตา รู้ตัวรู้ตื่นในคำสองคำนี้ สามารถสอนให้ใจเราไม่ตักตวงทุกข์มาเก็บกักใส่ตัว **อนัตตา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ของตัวของตน ไม่มีตัวตน อัตตาคือตัวตนเป็นของตัวของตน** หากรู้จักละวางอัตตาออกจากตัวได้ เราก็จะสุขเป็น แต่การออกจากตัวตนไม่ใช่ว่าจะทำได้ง่าย ๆ ต้องฝึกตัวให้รู้จักคิดว่า ทุกสิ่งล้วนไม่เที่ยง ก็ถือว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดี วันนี้ฝึกจิตให้ระวังได้เท่านี้ วันหน้าต้องฝึกให้เจริญยิ่งขึ้นไปอีก แล้วชีวิตจะสุขเป็นเต็มเปี่ยมเข้าสักวัน ชีวิตที่สุขเป็นนั้นต้องทำอย่างไร และจะเริ่มต้นตรงไหน ปิดช่องคิดร้าย เปิดช่องคิดดี อย่าฝังตัวอยู่กับอดีต เลือกจำแต่สิ่งดี ๆ อย่าปล่อยให้ตัวเองว่าง อย่าเปรียบเทียบตัวเองกับคนอื่น เลือกทางสายกลางที่สมดุล พูดกับตัวเองเสมอว่าโลกนี้ไม่เที่ยง ไม่มีอะไรแน่นอน ยิ้ม หัวเราะทำตนเป็นคนอารมณ์ดี หนักแน่น มีเหตุมีผล ไม่ตื่นตูม เพิ่มมูลค่าให้กับตัวเองทุกวัน แล้วเราจะมีความสุขอย่างแน่นอน (ปวิตรา เกษมเนตร, 2552)

เด็กที่เกิดมาไม่มีความสุขในชีวิต มักกล่าวโทษว่าเป็นความผิดของพ่อแม่ที่ทำให้ตนเองต้องเกิดมา ส่วนพ่อแม่ที่ตกยากหรือลำบากทุกข์ร้อนกับการมีลูก ก็จะกล่าวโทษลูกว่าเป็นมารหัวขนที่เกิดผิดกาลเทศะ สรุปคือ ถ้าคนเราจะหาความผิดกัน ก็จะเอาผิดกันได้ตั้งแต่เกิด ความเชื่อเรื่องผิดตั้งแต่เกิดจึงมีอยู่เสมอมา และจะยังคงมีอยู่ตลอดไปความลับทางธรรมชาติข้อหนึ่ง ที่พระพุทธศาสนานำมาเปิดเผยคือ คนเราไม่ได้ผิดตั้งแต่เกิดถ้าชีวิตลำบาก ถ้าชีวิตเป็นทุกข์หรือเห็นว่าการมีชีวิตคือความผิดพลาด ก็หาใครมารับโทษไม่ได้เพราะต้นเหตุของความผิดทั้งปวงเริ่มขึ้นก่อนที่จะเกิดมาเสียอีก ก็เช่นนั้น เพราะธรรมชาติไม่ได้เริ่มต้นแบบอยู่ ๆ ก็ให้กำเนิดก้อนเลือดก้อนเนื้อขึ้นมา ก่อนหน้านั้นต้องมีกรรมดีบางอย่างลงสู่ครรภ์ของมนุษย์ เพศหญิงได้หากปราศจากคุณเก่าของทารกเองเป็นปัจจัยหลักแล้วก็ไม่มีทางที่จิตจะปรากฏในคำขึ้น ในคำของสิ่งมีชีวิตชั้นสูงระดับมนุษย์ได้เลย แม้แต่ชาติหญิงแม้แต่ชาติชายหญิงจะมีสัมพันธ์กันกี่เดือนกี่ปีก็ตาม เมื่อทราบว่าบุญเป็นปฐมเหตุให้เกิดมนุษย์ได้ ก็ต้องทราบต่อไปด้วยว่าบุญหรือบาปเองก็ไม่มีทางเกิดขึ้นลอย ๆ บุญคือนามธรรมที่บอกว่ามีการกระทำในทางดี ส่วนบาปคือนามธรรมที่บอกว่าเป็นการกระทำในทางร้าย สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายเหตุเพราะไม่รู้ว่าจะนำภัยมาสู่ตนหรือแม้เพลิดเพลินทำบุญก็ไม่รู้ว่าจะมีรางวัลแบบไหนมากำนัน ขอเพียงคนเรารู้ล่วงหน้าชัด ๆ ว่าทำบาปแต่ละครั้งจะต้องรับโทษทำอย่างไร ก็จะไม่มีใครยอมเผลอทำบาปเลยสักครั้งเดียว และขอเพียงคนรู้ล่วงหน้าแน่ ๆ ว่าทำบุญแต่ละครั้งจะได้รับสมนาคุณขนาดไหน ทุกคนก็จะทำบุญกันทั้งวันทั้งคืนโดยแทบไม่หยุดพักสักนาที อาจแย่ตรงที่ในทางปฏิบัติแล้วธรรมชาติบีบให้พวกเรารู้สึกว่าต้องไม่รักษาศีลเท่านั้นจึงต้องได้อะไรดี ๆ เป็นรางวัล เช่น ไม่รักษาศีลจึงอยากมีสิทธิ์สมใจที่ได้ฆ่าหรือทำร้ายศัตรูผู้ทำให้เคียดแค้น ไม่รักษาศีลจึงมีสิทธิ์ทำที่ต้องการของใจ เป็นต้น (ดังตฤณ, 2553)

คำว่าบุญ ทำบุญ เป็นบุญ มีบุญ ได้บุญ อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้งมากในประเพณีวัฒนธรรมของเรา เวลานี้น่าเสียดายว่าคำว่าบุญ มีความหมายคลาดเคลื่อนไปมากถึง เวลาที่เราต้องมาทำความชัดเจนให้เกิดขึ้นอีกครั้ง หากคำว่าบุญคำนี้ ฝืนความหมายที่แท้จริงขึ้นมาได้ก็จะเป็นประโยชน์แก่สังคมไทยอย่างมากคิดว่าบุญนี่แหละเป็นคำที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับคำว่าสันติภาพ ถ้าบุญที่จริงแท้เกิดขึ้น เกิดมีขึ้น ถ้าเราเข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำว่าบุญคำว่ากุศล เราจะช่วยกันสร้างสรรค์

สังคม สร้างสรรค์ชีวิตให้มีสันติสุข สังคมจะเข้าถึงสันติภาพแล้วมนุษย์ก็จะมีสันติสุขได้ ทั้งหมดนี้ก็จะมารวมกันที่วัตถุประสงค์ ตกลงกันว่างานทั้งหมดนี้จะเพื่อสันติภาพ หรือจะเรียกว่าอะไรก็ได้ในทางที่เป็นบุญเป็นกุศล อีกแง่หนึ่งสันตินี้ ในขั้นสุดท้ายหมายถึงสันติภายใน แต่เวลานี้เราใช้คำว่าสันติภาพ โดยความหมาย หมายถึงความสงบเรียบร้อยภายนอก ในสังคมหรือของประเทศชาติ บางทีก็มีความหมายแคบ ๆ เพียงว่าสันติภาพ ก็คือภาวะที่มีความไม่มีสงครามเท่านั้นเอง แต่ถ้าจะให้ความหมายละเอียดอ่อนขึ้น ก็หมายถึงความปราศจากความขัดแย้ง หรือภาวะที่ไม่มีการขัดแย้ง เราต้องโยงถึงสันติ สันติภายนอก สันติภายในเข้ามาด้วยกันให้ได้ เวลานี้ยอมรับกันมากแล้วว่า การที่จะมีสันติภาพภายนอกได้จะต้องมีสันติภาพภายในของคน อย่างองค์กรยูเนสโกที่ได้แถลงหรือประกาศแนวความคิดนี้ออกมาอย่างชัดเจน และสอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่าในขั้นสุดท้ายแล้วจิตใจของคนจะต้องให้บรรลุสันติ เมื่อมีสันติภายในก็จะมั่นใจได้ว่าสันติภาพภายนอกจะเกิดขึ้น คำว่าสันติภาพภายนอกนี้เราอาจจะใช้คำอื่น เช่น ว่า ประโยชน์สุขของพหุชน เป็นต้น หรือพุทธศาสนามีความประสานสอดคล้อง คือ เมื่อบุคคลบรรลุสันติ บรรลุนิพพานเป็นสันติที่ว่าแม้แต่เป็นตัวตนก็สงบ แล้วเขาก็จะมีชีวิตอยู่เพื่อสันติภายนอก คือประโยชน์สุขแก่ความทนได้เต็มที่สันติภายนอกและสันติภายในเชื่อมโยงกัน การมีสันติภายในจะส่งผลต่อการสร้างสันติภายนอก เนื่องจากเมื่อเรามีความสงในใจ เราก็จะสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดีขึ้น ไม่ก่อความขัดแย้ง และมีท่าทีที่อ่อนโยนและเคารพผู้อื่น ในทางกลับกัน การมีสันติภายนอก เช่น การอยู่ในสังคมที่สงบและปราศจากความรุนแรง จะช่วยให้เราสามารถมีจิตใจที่สงบและมีความสุขได้ง่ายขึ้น การมีสันติทั้งภายนอกและภายในจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินชีวิตที่มีความสุขและสมดุล (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ประยุตฺโต), 2561)

วิถีแห่งการสร้างสุขตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท: หลักธรรมที่ปฏิบัติให้เกิดความสุข

วิถีแห่งการสร้างสุขในหลักธรรมทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะทางนิกายเถรวาท ที่นำมาปฏิบัติให้เกิดความสุข ได้แก่ ธรรมมีอุปการะมาก 2, ตัณหา 3 , อิทธิบาท 4, พรหมวิหาร 4 และพละ 5 อธิบายได้ ดังนี้

1. ธรรมมีอุปการะมาก 2 ประการ ได้แก่ **มีสติ** ก่อนพูด ก่อนทำ ก่อนคิด ถ้าเรามีสติ การกระทำสิ่งเหล่านั้น โอกาสที่ผิดพลาดก็น้อยลง รอบคอบขึ้น และ**มีสัมปชัญญะ** รู้ตัว หรือความรู้สึกตัวเวลาจะพูด จะคิด จะทำเช่นเดียวกัน ถ้ามีความรู้สึกตัวทั่วพร้อมตลอดเวลา การดำเนินชีวิตของเราก็จะเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น เวลาพบเจอสิ่งต่าง ๆ มีสติ สัมปชัญญะรู้เท่าทัน รู้สักว่ารู้ เห็นสักว่าเห็น ถ้าเราเข้าใจในสิ่งที่เห็นนั้น ชีวิตสามารถสร้างปกติสุขได้ เรียกว่ามองให้เห็นก็เป็นสุข สติสัมปชัญญะ เป็นคำที่เราได้ยินกันบ่อยในพระพุทธศาสนา หมายถึง ความระลึกได้ และ การรู้สึกตัวทั่วพร้อมอยู่เสมอ ทั้งในขณะคิด พูด และกระทำทางกาย ด้วยความระลึกรู้ในขณะนั้น ๆ ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ โดยมิให้ความคิด และการกระทำนั้น ๆ ตกอยู่ภายใต้ความประมาท ลืมตัวจนมัวเมา สติสัมปชัญญะสำคัญอย่างไร ช่วยควบคุมจิตใจ ช่วยให้เรามีสติรู้ตัวอยู่เสมอ ไม่ปล่อยให้จิตใจฟุ้งซ่าน วอกแวก หรือหลงไปกับอารมณ์ต่าง ๆ ช่วยให้ตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ ทำให้เราสามารถคิดไตร่ตรองก่อนตัดสินใจในทุกเรื่อง ทำให้การกระทำของเราเป็นไปอย่างรอบคอบและเหมาะสม ลดความเครียด การมีสติช่วยให้เรามีสมาธิจดจ่ออยู่กับปัจจุบันขณะ ทำให้เราไม่ต้องแบกรับความกังวลเกี่ยวกับอดีตหรืออนาคต เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน การมีสมาธิจดจ่อกับงานที่ทำอยู่จะช่วยให้เราทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความผิดพลาดน้อยลง สร้างความสัมพันธ์ที่ดี การมีสติช่วยให้เราเข้าใจและเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น ทำให้เราสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้างได้

การพัฒนาสติสัมปชัญญะ ฝึกสมาธิ การนั่งสมาธิเป็นวิธีที่ง่ายที่สุดในการฝึกสติ กำหนดลมหายใจ การหายใจเข้าออกอย่างมีสติเป็นการนำความสนใจกลับมายังปัจจุบันขณะ คือ 1) ฝึกสติในชีวิตประจำวัน พยายามมีสติในทุก ๆ กิจกรรมที่ทำ เช่น กิน ข้าว เดินทาง ทำงาน 2) ฝึกการรับรู้ร่างกาย สังเกตความรู้สึกต่างๆ ในร่างกาย เช่น ความรู้สึกเมื่อเดิน ความรู้สึกเมื่อนั่ง 3) ฝึกการรับรู้ความคิด สังเกตความคิดที่เกิดขึ้นในใจ โดยไม่ยึดติดหรือต่อต้าน สติสัมปชัญญะ กับชีวิตประจำวัน การนำสติสัมปชัญญะมาใช้ในชีวิตประจำวันนั้นสามารถทำได้หลายวิธี เช่น ก่อนนอน ใช้เวลาสักครู่ในการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นในวันนั้น และตั้งใจจะทำอะไรในวันพรุ่งนี้ระหว่างทำงานเมื่อรู้สึกว่าจิตใจเริ่มฟุ้งซ่าน ให้หายใจเข้าออกลึก ๆ และกลับมามีสมิจดจ่อกับงานที่ทำอยู่ หรือขณะขับรถกลับมาให้ความสนใจกับการขับขี่อย่างเต็มที่ ไม่เล่นโทรศัพท์ หรือทำอย่างอื่นที่อาจทำให้เสียสมาธิ ขณะพูดคุยกับผู้อื่น ฟังสิ่งที่อีกฝ่ายพูดอย่างตั้งใจ และตอบกลับอย่างสุภาพ สติสัมปชัญญะจึงเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิต การฝึกฝนสติสัมปชัญญะอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้เรามีชีวิตที่สงบสุข และมีความสุขมากยิ่งขึ้น ดังเช่น ทำไมนกบินอยู่บนท้องฟ้าแท้ ๆ จึงมองไม่เห็นฟ้า แต่ปลาซึ่งเป็นสัตว์น้ำอาศัยอยู่ในน้ำกลับมองไม่เห็นน้ำ คนอยู่กับโลกแต่มองไม่เห็นโลก สติสัมปชัญญะ (Mindfulness) เป็นความสามารถในการรับรู้และเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอย่างชัดเจนโดยไม่ตัดสินหรือหลงไปตามอารมณ์หรือความคิดที่เกิดขึ้น ซึ่งสำคัญอย่างมากในชีวิตประจำวันจากหลาย ๆ ด้านสติสัมปชัญญะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เรามีชีวิตที่มีคุณภาพมากขึ้น ช่วยให้เรารู้จักตัวเองมากขึ้น และสามารถจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สติ-สัมปชัญญะ ความสำคัญของสติและสัมปชัญญะ คือ การควบคุมอารมณ์ ช่วยให้เราไม่หลงไปกับอารมณ์ชั่วขณะ เช่น ความโกรธ, ความกลัว, หรือความเครียด เพราะเราสามารถตระหนักรู้และเข้าใจอารมณ์นั้น ๆ ได้ การตัดสินใจที่ดีขึ้น เราสามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลและรอบคอบมากขึ้น โดยไม่ถูกกระทบจากอารมณ์หรือความคิดที่ขาดสติ การพัฒนาตนเองการฝึกฝนช่วยให้เราสามารถรู้จักตนเองได้ เข้าใจถึงความต้องการและพฤติกรรมของตัวเอง ส่งผลให้เราสามารถพัฒนาและปรับปรุงตนเองในทางที่ดีขึ้น การมีสติทำให้เราสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่หลงทางหรือทำตามกระแสความคิดที่ไม่ดี เช่น ความวิตกกังวลหรือการหลงใหลในสิ่งที่ไม่สำคัญโดยรวมแล้ว สติและสัมปชัญญะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เราใช้ชีวิตได้อย่างมีสมดุล สามารถรับมือกับความท้าทายในชีวิตได้ดีขึ้นคนมีความคิดที่แตกต่างกัน โดยความคิดนั้น แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ บางคนพบเห็น บางคนคิดเห็น บางคนรู้เห็น การพบเห็น ความคิดเห็น และการรู้เห็น โดยสามารถอธิบายได้ ดังนี้

1) การพบเห็น หมายถึง สิ่งที่เราต้องมองเห็นโลกด้วยภาพหรือตา เห็นด้วยตาเนื้อโดยตรง ทางพระท่านเรียกว่า ผัสสะคือ การมองเห็นรูป มีสิ่งสวยงามเล็กใหญ่อันเป็นการพบเห็น ในแต่ละวันเราจะพบเห็นผู้คนจำนวนมาก แต่เราไม่ได้รู้ถึงจิตใจพฤติกรรมความรู้ความสามารถของเขา เราเห็นรถ เห็นตึก เห็นรวมว่าเมือง เห็นได้มากมาย ที่กล่าวมานี้เป็นการเห็นธรรมดานั่นเอง ถ้าเราพบเห็นแล้วไม่ได้เห็นก็ไม่น่าจะมีอะไรเกิดขึ้น แต่ที่มีปัญหาก็คือเก็บเอามาคิดนั่นเอง ซึ่งความคิดนี่แหละ เป็นบ่อเกิดแห่งเหตุการณ์ต่าง ๆ นานา มากมายกว่าการพบเห็น

2) ความคิดเห็น เมื่อผ่านกระบวนการมองเห็นแล้ว ซึ่งลำพังการมองเห็นอย่างเดียวคงไม่มีอะไรมากเกิดขึ้น ถ้าไม่มีปฏิกิริยาได้ตอบสนองสิ่งที่ได้พบเห็น แต่สิ่งที่เป็นปัญหาของทางโลกเหล่านี้ก็คือ ความคิดเห็นสิ่งนั้น ความเห็นเป็นความรู้สึกที่เกิดจากคน ๆ นั้น ที่ได้มาจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน เช่น กรรมพันธุ์ สิ่งแวดล้อม การศึกษา และประสบการณ์สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะหล่อหลอมให้บุคคลนั้นมีความรู้สึกนึกคิด เป็นไปตามที่เราสังเกตเห็นว่าในสถานการณ์เดียวกัน ให้คนหลาย ๆ คนมาแสดงความคิดเห็น ก็จะมีมุมมองที่แตกต่างกัน เพราะเขามีแว่นที่ใส่มาคนละสี หรือเลนส์คนละอันกัน ทำให้ความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป ในหลักธรรมยุตกล่าวไว้ถึงสุจริตอันได้แก่ ตะกอนทางอุปนิสัยอารมณ์ คนที่มีความโน้มเอียงไปในทางด้านใดด้านหนึ่งโดยไม่ต้อง มีพฤติกรรมแสดงออกในทางที่ต้องในทางที่ตัวเองเรียกว่าแนวโน้มทางจิตใจ จริตมีด้วยกัน 6 ประการ คือ 1) ราคจริต หนักไปในทางรักใคร่กำหนัดยินดีชอบสวย ๆ งาม ๆ เป็นภาพของความงาม จนงอมแงมไม่รู้สึกตัว 2) โทสจริต หนักไปในทางเพ่งร้ายให้โทษ 3) โมหจริต ปล่อยให้ ปล่อยไป สุดแต่ว่าอำนาจอะไรจะปั่นหัวให้เป็นไปด้วยไม่มีความคิด ไม่มีหลักการของตัวเอง อะไรหนึ่งก็ไปด้วย 4) วิตกจริต หนักไปในทางปรารภวิตกกังวลเรื่องเดียว ก็คือ อย่างนั้นแหละ เกาะอยู่นั่น เกาะไม่ออกสักที 5) สัทธาจริต หนักไปในทางความเชื่อ ตื่นข่าวปาฏิหาริย์เรื่องลึกลับ และ 6) พุทธิจริต หรือ ญาณจริต คือ ประพฤติหนักไปทางใช้ความคิดพิจารณา ดูด้วย ความ พินิจ พิเคราะห์

3) การรู้เห็น การรู้เห็นการเห็นภาพความเป็นจริง ตามที่โลก ตามที่ชีวิตมันเป็น มิใช่ความคิดเห็นที่มีกิเลสตัณหาที่มักครอบงำให้เราเห็น เห็นตามความมันเป็นไป ไม่ได้เป็นตามที่เราต้องการ ความเป็นจริงของสรรพสิ่งพระพุทธเจ้าทรงกล่าวไว้ 3 ประการ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตน ถือเป็นหลักสัจธรรมที่มีไม่พ้นโลกนี้จะเป็นอะไรช่างเถอะมันสำคัญว่าเราจะไปรู้สึกต่อมันอย่างไรต่างหาก (หลักแก้ว อัมโรสถ, 2550) ความทุกข์ส่วนมากเวลาเกิดขึ้น อยู่ที่ใจเราคิด เมื่อเป็นเช่นนี้เราฝึกใจให้รู้จักยอมรับความจริง ที่เกิดขึ้นตั้งอยู่และแตกสลายไป

ดูจิตดูใจของเรานั้น ธรรมชาติจิตใจของเรา ธรรมชาติภายในกายของเรามันเป็นอย่างไร เราอยู่อย่างไรการปฏิบัติธรรมเริ่มตั้งแต่มีสตินี้เป็นสติทุกอิริยาบถยืน เดิน นั่ง นอน ดื่ม กิน พูด คิด การกระทำต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเหตุ เมื่อเราทำตนเองถูกต้องกิริยาอาการเคลื่อนไหวของร่างกายก็อยู่ในกรอบของสติ จิตใจที่เป็นของละเอียดก็อาศัยร่างกายอยู่ ในเมื่อสติของเราอยู่กับการเคลื่อนไหวของร่างกาย อยู่กับอิริยาบถต่างๆ ของร่างกาย อยู่ในกรอบของสติ จิตใจมันก็อยู่ในกรอบของสติด้วย มันจะเคลื่อนไหวไปอย่างไร สติเราก็รู้เท่าทันรู้ทันกาย รู้ทันใจของเรา กายกับใจก็อยู่ในอำนาจของเรา เพราะตัวสติตัวนี้จะค่อย ๆ มีกำลังมากขึ้นแล้วทำหน้าที่เป็นผู้ดู ผู้รู้ ผู้เห็น ผู้เข้าใจ เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเองนี่แหละถึงได้เรียกว่า ผู้รู้พัฒนาขึ้นมาจากตัวสติ และสติเป็นที่ที่ผู้รู้นี้จะมาควบคุม จนกระทั่งจิตอยู่ในอำนาจของเราแสดงออกอย่างไร ก็อยู่ในสายตาของเรา ทั้งหมดนี้เรียกว่า จิตอยู่ในอำนาจของเราคือเราสามารถควบคุมจิตได้ แต่เมื่อต้นกำลังจิตของเรายังอย่างฝึกฝนไม่เพียงพอ สติปัญญายังไม่มีกำลังพอ พลังของจิตใจยังไม่เพียงพอ เวลาที่มีปรากฏการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเวทนาทางกาย หรือเวทนาทางใจ มันจะยังคงมีผลต่อจิตใจของเราเพราะมันกระทบกระเทือนเข้าถึงใจได้ มันเลยทำให้เราเป็นทุกข์ เพราะมันมีผลต่อใจของเรา และการที่มีผลต่อใจของเรานี้ ก็เพราะว่ากำลังใจเรายังไม่พอ กำลังสติ สมาธิ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรทั้งหมด ยังไม่มีกำลังพอนั่นเอง โดยเฉพาะกำลังของปัญญายังไม่พอนี่แหละจึงยังหลงยึดมั่นถือมั่นอยู่ คือยังยึดร่างกายว่าเป็นของเรา แต่ถ้าเราถึงที่สุดแล้วต้องไม่มีความรู้สึกว่าเป็นของเรานี้ดับสนิทไปเลย หมดเยื่อใยเลย ก็มันสักว่าอยู่แล้ว กายก็สักว่ากาย เวทนาก็สักว่าเวทนา จิตก็สักว่าจิต ธรรมก็สักว่าธรรม คือว่างได้หมดกลายเป็นกาย เวทนา จิต และธรรม ก็สักว่าทั้งหมดเลย (ครรชิต สุทฺธิจิตฺโต, 2555)

2. ตัณหา 3 ประการ

รากเหง้าแห่งความทุกข์ตามพุทธศาสนา คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา เป็นหนึ่งในหลักธรรมสำคัญในพุทธศาสนา ที่บ่งบอกถึงความอยาก ความทะยานอยาก หรือความยึดมั่นในสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่นำมาซึ่งความทุกข์ทั้งปวงในชีวิตมนุษย์ ตัณหา 3 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) กามตัณหา ความอยากในกามคุณทั้ง 5 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ หรือความรู้สึกทางกาย เช่น ความอยากได้ อยากมี อยากเป็น หรือความอยากสนองความต้องการทางกาย เช่น ความอยากอาหาร ความอยากนอน เป็นต้น 2) กามตัณหา เป็นตัณหาที่พบได้บ่อยที่สุดในชีวิตประจำวัน และเป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์มากมาย เช่น ความหึงหวง ความริษยา ความผิดหวัง เป็นต้น 3) ภวตัณหา ความอยากในภพ คือความอยากมี อยากเป็น อยากได้ในสิ่งที่ยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรม เช่น ทรัพย์สิน เงินทอง หรือนามธรรม เช่น ชื่อเสียง เกียรติยศ หรือแม้กระทั่งความเป็นอมตะ เป็นต้น

ภวตัณหาเป็นสาเหตุให้เกิดความยึดมั่นในอัตตา ทำให้เกิดความกลัวความตาย และความทุกข์จากการสูญเสีย ส่วนวิภวตัณหา คือ ความอยากดับสูญ คือความอยากหลีกหนีจากความทุกข์ ความอยากให้สิ่งที่ไม่ดีหายไป หรือความอยากดับสิ้นไปจากสภาวะปัจจุบัน วิภวตัณหาเป็นความพยายามที่จะหนีปัญหา ซึ่งไม่ได้เป็นทางออกที่ยั่งยืน และอาจนำไปสู่ความทุกข์ที่มากขึ้นได้ เหตุผลที่ตัณหาเป็นสาเหตุของความทุกข์ความไม่เที่ยง สิ่งที่เราปรารถนา ไม่ว่าจะเป็นรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส หรือความรู้สึกต่าง ๆ ล้วนเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เมื่อสิ่งที่เราอยากได้มาแล้ว ก็ย่อมสูญเสียไปได้เช่นกัน การยึดมั่นในสิ่งที่ไม่เที่ยงจึงเป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์ ความไม่เป็นของเรา สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นร่างกาย ทรัพย์สิน หรือความสัมพันธ์ ไม่ใช่ของเรา เราเพียงแต่เป็นผู้ยืมมาใช้ชั่วคราว การยึดมั่นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นของเรา จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์เมื่อต้องสูญเสียไป ความไม่สมบูรณ์ ความสุขที่ได้มาจากการสนองตัณหา มักเป็นความสุขที่ไม่ยั่งยืน และมักจะตามมาด้วยความทุกข์ เช่น ความเบื่อหน่าย ความเหงา หรือความผิดหวัง วิธีดับตัณหา คือ ฝึกสติปัฏฐาน 4 การฝึกสติให้เกิดขึ้นกับกาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะธรรมต่าง ๆ ปัญญา การพัฒนาปัญญาให้เข้าใจถึงสัจธรรมของชีวิต คือ ความไม่เที่ยง ความไม่เป็นของเรา และความไม่สมบูรณ์ การปล่อยวาง การฝึกฝนตนเองให้ปล่อยวางจากความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ เมตตา การส่งความเมตตาไปยังผู้อื่น จะช่วยลดความเห็นแก่ตัวและความยึดมั่นในอัตตา ตัณหาเป็นรากเหง้าของความทุกข์ การที่จะบรรลุถึงความสุขที่แท้จริง จึงต้องฝึกฝนตนเองให้ละวางจากตัณหา โดยการพัฒนาสติ ปัญญา และเมตตา การเข้าใจถึงธรรมชาติของตัณหา จะช่วยให้เราสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข และเป็นอิสระจากความทุกข์

ตัณหาทั้ง 3 ประการนี้คือสาเหตุที่ทำให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และทางพระพุทธศาสนาจึงเน้นการฝึกฝนเพื่อลดละตัณหาทั้งสามนี้ เพื่อบรรลุการหลุดพ้นจากทุกข์ เพราะตัณหาทั้งสามนี้ทำให้เกิดความยึดติดและเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ในชีวิตมนุษย์ การละวางหรือปล่อยวางจากตัณหาทั้งสามนี้จะช่วยลดทุกข์และนำไปสู่การบรรลุนิพพานได้

3. อิทธิบาท 4

อิทธิบาท 4 คือ หลักธรรมในพุทธศาสนา ที่แสดงถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่ช่วยให้เกิดความสำเร็จในงานต่าง ๆ ทั้งในด้านการปฏิบัติธรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน โดยแสดงถึงคุณสมบัติที่ช่วยให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายได้ ทั้งในชีวิตส่วนตัวและในด้านการปฏิบัติธรรม เพื่อก้าวไปสู่ความเจริญและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ การดำเนินชีวิตจะช่วยให้บุคคลมีแนวทางที่ถูกต้องในการบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งในด้านการศึกษา การทำงาน หรือแม้กระทั่งการปฏิบัติธรรม

ทางแห่งความสำเร็จตามหลักพุทธธรรม อิทธิบาท 4 คือ หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่นำไปสู่ความสำเร็จในทุกด้านของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการงาน การศึกษา หรือความสัมพันธ์ โดยอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้ 1) ฉันทะ ความพอใจ ความรัก ความชอบในสิ่งที่ทำ ความรู้สึกอยากที่จะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ ฉันทะเป็นเหมือนแรงขับเคลื่อนเบื้องต้นที่ทำให้เราอยากเริ่มต้นและทำสิ่งต่าง ๆ ต่อไป 2) วิริยะ ความพยายาม ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมาย วิริยะเป็นเหมือนพลังงานที่ช่วยให้เราฝ่าฟันอุปสรรคและก้าวไปข้างหน้า 3) จิตตะ ความตั้งใจ ความเอาใจใส่ ความจดจ่อกับสิ่งที่ทำ การมีจิตตะจะช่วยให้เราทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลลัพธ์ที่ดี 4) วิมังสา การใช้ปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรอง การวิเคราะห์หาเหตุผล การปรับปรุงแก้ไขวิธีการทำงาน วิมังสาจะช่วยให้เราเรียนรู้จากข้อผิดพลาดและพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น

อิทธิบาททั้ง 4 นั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและส่งเสริมซึ่งกันและกัน หากเราสามารถพัฒนาอิทธิบาททั้ง 4 ได้อย่างสมดุล จะส่งผลให้เราประสบความสำเร็จในสิ่งที่เราตั้งใจได้อย่างแน่นอน ฉันทะเป็นจุดเริ่มต้น เมื่อเรามีความพอใจในสิ่งที่ทำ ก็จะเกิดแรงบันดาลใจให้เราอยากพยายามทำต่อไป วิริยะเป็นตัวขับเคลื่อน ความพยายามจะช่วยให้เราบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ จิตตะเป็นตัวนำทาง การตั้งใจจะช่วยให้เราไม่หลงทาง และมุ่งไปสู่เป้าหมายได้อย่างตรงจุด วิมังสาเป็นตัวปรับปรุง การใช้ปัญญาจะช่วยให้เราพัฒนาตนเองและวิธีการทำงานให้ดียิ่งขึ้น เราสามารถนำหลักอิทธิบาท 4 ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้หลายด้าน เช่น

การศึกษา การตั้งใจเรียน มีความรักในการเรียนรู้ การหมั่นฝึกฝน และการวิเคราะห์ข้อสอบ การทำงาน การมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ความสัมพันธ์ การมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน การให้เกียรติ การสื่อสารที่ดี และการแก้ไขปัญหาร่วมกัน อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปใช้ได้จริงและเป็นประโยชน์ต่อทุกคน การพัฒนาอิทธิบาท 4 จะช่วยให้เราเป็นคนที่ประสบความสำเร็จ มีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

วิธีการใช้การฝึกปฏิบัติอิทธิบาท 4 ทำได้ดังนี้ คือ ฝึกใจให้ชอบในสิ่งที่เราทำหรือปฏิบัติอยู่อย่างต่อเนื่อง พูดคิดทำก็ให้มั่นคงกับสิ่งนั้น ความเพียรก็จะเกิดขึ้นตามมา พยายามตั้งใจทำสิ่งที่มุ่งหวังให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ร่วมทั้งจิตใจแนวแน่มั่นคงตั้งเป้าหมายให้เจน เชื่อว่าสิ่งที่พยายามทำปฏิบัติเป็นสิ่งถูกต้องแล้ว ตามทำนองคลองธรรม ความหวังทุกอย่างย่อมสำเร็จดังที่วางไว้ทุก ๆ ครั้งที่คุณทำสิ่งใดก็ตามแต่ถ้ามันเกิดข้อผิดพลาดขึ้น สิ่งแรกที่ควรมองก็คือคุณผิดพลาดจุดไหนไม่ใช่ว่าพอสิ่งที่ทำมีปัญหาเกิดขึ้นคุณก็โทษคนอื่น แต่มองไม่เห็นตัวเอง ถ้าคุณไม่โทษตัวเองตัวคุณเอง คุณก็ล้มร้อยครั้งคุณก็จะล้มอีกพัน ๆ ครั้ง อยู่อย่างนั้นต่อไป ถ้าความล้มเหลวทำให้คนคุณเจ็บปวดจนยากที่จะรักษาได้ วิธีที่ดีที่สุดคือการให้เวลา เพราะเวลาที่คนทำธุรกิจแล้วล้มเหลวมักจะไม่มี ถ้าเช่นนั้นคุณจะหยุดสักพักแล้วค่อยเริ่มมองหาโอกาสต่อไป อย่าให้ความล้มเหลวมาเป็นอุปสรรคขัดขวางความฝันหรืออุดมการณ์ของคุณ หรือคุณลุกขึ้นสู้พร้อมกับอาวุธที่ดีกว่าเดิม ผู้เขียนจำได้ว่าก่อนที่คนจะประสบความสำเร็จได้เหมือนทุกวันนี้ ผู้เขียนได้ทำธุรกิจประกันชีวิต ธุรกิจนี้ทำให้เข้าใจชีวิตมากขึ้นเลยทีเดียว และสอนของเรื่องชีวิตของมนุษย์ในแต่ละช่วงว่ามีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตอย่างไรถ้าเปรียบกับการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยแล้ว ผู้เขียนคงได้รับปริญญาโทสาขาปรัชญาเลยทีเดียว นอกจากนี้ยังเป็นที่สังเกตอย่างหนึ่งว่า ก่อนที่จะประสบความสำเร็จนั้น เหมือนกับเทวดาจักให้ความล้มเหลวในแง่มุมต่าง ๆ ของชีวิตก่อน เมื่ออดทนและผ่านมันมาได้ ท่านจึงประทานพรแห่งความสำเร็จมาให้ ซึ่งแต่ละครั้งที่ลุกขึ้นสู้นั้น มันทำให้มีพลังมากขึ้น มีความรู้มากขึ้น มีความมั่นใจมากขึ้น และความล้มเหลวก็จะยิ่งแข็งแกร่งมากขึ้น ขอบคุณความล้มเหลวที่ทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้นในวันนี้ เก็บออมทุกลมหายใจเพื่อเป็นเสบียงให้คุณได้ต่อสู้กับความล้มเหลวใหม่ เพื่อเข้าไปสู่เป้าหมายแห่งการเป็นคนรวยและมีความสุขทุกวันนี้ผมมีตัวเลขวิ่งมาในสมุดบัญชีเงินฝากของผมทุกวันและทุกเดือน แต่ผมก็ยิ่งต้องเก็บออมต่อไปเพื่อไว้เป็นทุนสำรองเพราะหากวันใดที่ธุรกิจไม่ได้ดำเนินไปตามที่คาดเอาไว้ หรือเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินที่จะทำใช้จ่ายส่วนใหญ่แล้วผู้เขียนจะใช้เงินไปกับเรื่องส่วนตัวโดยเฉพาะกับเรื่องอาหารการกินและการทำบุญทุก ๆ วันพระจะไปทำบุญที่วัดและซื้อของมาซึ่งยิ่งบูชาไว้ที่ศาลพระภูมิกับศาลเจ้าที่ตายายที่บ้าน (สุริยะ บุตรไธสงค์, 2552)

4. พรหมวิหาร 4

หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจให้มีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสุขทั้งตนเองและผู้อื่น เปรียบเสมือนการสร้างสรรค์โลกที่สงบสุขและน่าอยู่ยิ่งขึ้น ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น คำว่า ตน หรือ ตนเอง หมายถึงมนุษย์แต่ละคนหนึ่งทั้งในด้านที่เป็นชีวิต ที่เป็นส่วนธรรมชาติ พร้อมทั้งในด้านที่เป็นบุคคลที่เป็นส่วนสังคม คำว่า ผู้อื่น หมายถึง หมู่มนุษย์ที่ยกเอาตัวเองเป็นส่วนพิเศษแยกออกไปต่างหาก หรือนอกจากตัวเองให้แก่สังคมที่ตนเข้าไปอยู่ร่วมด้วย ระบบนิเวศรวมถึงสิ่งแวดล้อมหรือโลกทั้งมวล ความหมายในหัวข้อนี้ชัดเจนในตัวพอสมควร หากจะกล่าวถึงแต่เพียงว่ามนุษย์ ในฐานะเป็นส่วนรวมในระบบสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งหมดจะอยู่ดีมีสุขได้นอกจากไม่เบียดเบียนตนเอง แล้วก็ต้องเป็นส่วนรวมที่เกื้อกูลไม่ก่อความเสียหายเสื่อมโทรมแก่ระบบที่ตนอาศัยอยู่ด้วย เพราะการดำรงอยู่ด้วยดีหรือทุกข์ภัยความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นแก่ระบบนั้น ย่อมมีผลถึงตนเอง ในช่วงปี ค.ศ. 1970 หรือ พ.ศ 2513 ทางเศรษฐศาสตร์ เรียกได้ว่า ไม่เอาใจใส่เรื่องสิ่งแวดล้อมเลย เพราะถือว่าอยู่นอกขอบเขตของความเกี่ยวข้องของตน ความจำเป็นบังคับให้เดินไปในทางตรงข้ามคือหันมาให้ความสำคัญอย่างมากแก่ความอยู่ดีของสิ่งแวดล้อม และพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและยุคที่ผ่านมาได้เป็นปัจจัยตัวเองที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งหมดทั้งโลกและโลกธรรมชาติได้ประสบ แต่เศรษฐศาสตร์ไม่ควรจะรอถูกความจำบังคับ จึงค่อยสนใจปัญหาต่าง ๆ เพราะในเรื่องนี้เป็นจริง ปัญหาต่าง ๆ โยงกันทั้งหมด และเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ที่เศรษฐศาสตร์ยังไม่อาจจะสนใจ ด้วยเช่นบทบาทของเศรษฐกิจต่อความดีของชีวิต ที่ไม่ใช่แค่มีกินมีใช้ หรือ ที่ไม่ใช่แค่ให้ความหมายที่มองแคบ ๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ประยุทธ์โต), 2559)

มงคล คืออะไร มีผู้รู้หลายท่านกล่าวว่า มงคลคือทางก้าวหน้าความสุขความเจริญ สำหรับพจนานุกรมฉบับบัณฑิตราชสถานพ.ศ 2525 ได้ให้ความหมายว่า มงคลคือเหตุที่นำมา ซึ่งความเจริญ คำว่ามงคลชีวิตจึงรวมความได้ว่า คือเหตุแห่งความสุขความเจริญก้าวหน้าของชีวิต เป็นสูตรที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นข้อควรประพฤติปฏิบัติซึ่งมีอยู่ 38 ประการ ด้วยกัน เหตุแห่งความเจริญก้าวหน้าประกอบด้วย 1) ความเจริญก้าวหน้าในโลกนี้ เช่น เมื่อเป็นเด็กก็ประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน เมื่อเติบโตขึ้นก็สามารถตั้งอยู่ในฐานะได้มีทรัพย์สมบัติมาก มีชื่อเสียงมีตำแหน่งหน้าที่การงาน มีครอบครัวที่ดี เป็นต้น 2) ความเจริญก้าวหน้าในโลกหน้า หมายถึง เป็นผู้สะสมบุญกุศลไว้ดี เมื่อจะจากโลกนี้ก็ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ซึ่งเป็นความเจริญก้าวหน้าในระดับสูง การปฏิบัติเพื่อหลักมงคลชีวิตจะเป็นเหตุนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทั้ง 2 ระดับนี้ ตามหลักมงคลชีวิต

แห่งความเสื่อมเสียทั้งหลายและทำความดี ด้วยกายวาจาใจทั้งเบื้องต้น เบื้องกลางและเบื้องสูง ทำให้เกิดสติปัญญาอันเป็นเครื่องทำลายอุปสรรคของชีวิต ตลอดจนความชั่วบาปต่าง ๆ จึงส่งผลเป็นความเจริญก้าวหน้าทั้งชาตินี้ และชาติหน้าจนถึงการบรรลุมรรคผลนิพพานในที่สุด (พระมหาสมชาย ฐานะวุฑฺโฒ, 2543)

พรหมวิหาร 4 แต่ละประการ คือ 1) เมตตา ความปรารถนาดีให้ผู้อื่นมีความสุข ความรักใคร่ที่ไม่มีเงื่อนไข เป็นการแผ่ความสุขไปสู่ทุกสรรพสิ่ง 2) กรุณา ความสงสาร เห็นอกเห็นใจผู้อื่นที่กำลังประสบความทุกข์ ความปรารถนาที่จะช่วยเหลือให้พ้นจากทุกข์ 3) มุทิตา ความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความสำเร็จ หรือมีความสุข การร่วมเฉลิมฉลองความสำเร็จของผู้อื่น 4) อุเบกขา ความวางเฉยที่เป็นกลาง ไม่ยินดีหรือยินร้ายต่อสิ่งที่เกิดขึ้น การยอมรับความเป็นจริงอย่างเข้าใจ ความสำคัญของพรหมวิหาร 4 คือ ช่วยพัฒนาจิตใจ การฝึกปฏิบัติพรหมวิหาร 4 ช่วยให้จิตใจสงบ เยือกเย็น และมีความสุข สร้างสัมพันธภาพที่ดี การมีเมตตา กรุณา และมุทิตา ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น รู้จักให้อภัย และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ลดความทุกข์ การฝึกอุเบกขา ช่วยให้เราสามารถรับมือกับความทุกข์ได้อย่างมีสติ ไม่ยึดติดกับสิ่งใดจนเกินไป เป็นพื้นฐานของการพัฒนาตนเอง พรหมวิหาร 4 เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาตนเองให้เป็นคนดี มีคุณธรรม และมีความสุข การนำพรหมวิหาร 4 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ฝึกสมาธิ การนั่งสมาธิและแผ่เมตตาไปสู่ทุกสรรพสิ่งเป็นวิธีการฝึกปฏิบัติพรหมวิหาร 4 ที่ง่ายและได้ผล ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเมตตา พูดจาไพเราะ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อมีโอกาส ยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น ไม่ริษยา ไม่อิจฉา และร่วมแสดงความยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น ฝึกใจให้เป็นกลาง เมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝัน ให้พยายามใจเย็นและมองสถานการณ์อย่างเป็นกลาง พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างหลากหลาย การฝึกปฏิบัติพรหมวิหาร 4 อย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้เราเป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม มีความสุข และสามารถสร้างสรรค์สังคมที่ดีขึ้นได้

การปฏิบัติตามพรหมวิหารธรรม 4 ช่วยให้จิตใจสงบและชีวิตมีความสมดุล หลักพรหมวิหารธรรม 4 ช่วยให้เรามองโลกและผู้อื่นด้วยความเมตตาและความเข้าใจ ไม่ยึดติดกับอารมณ์ต่าง ๆ ที่อาจทำให้เกิดความทุกข์ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดี เมื่อเรามีจิตใจที่เต็มไปด้วยเมตตาและกรุณา ความสัมพันธ์กับผู้อื่นจะดีขึ้น เพราะเรามองเห็นความสำคัญของการแบ่งปันความสุข และการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นพื้นฐาน ของการปฏิบัติธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญในทางปฏิบัติธรรมเพื่อการเข้าถึงสิ่งสูงสุดสร้างสังคมที่สงบสุข หากทุกคนในสังคมมีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา สังคมจะมีความสงบสุขและปราศจากความขัดแย้ง ซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างสังคมที่มีความสุขและสมานฉันท์ การปฏิบัติตามธรรม ไม่เพียงแต่ช่วยให้เราเป็นคนดีในตนเอง แต่ยังมีผลกระทบที่ดีต่อผู้อื่นและสังคมโดยรวมอีกด้วย

5. พละ 5

พลังแห่งการพัฒนาตนเอง พละ 5 หรือ ปัญจพล คือ พลัง 5 ประการที่เป็นเหมือนเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาตนเองให้เติบโตและบรรลุเป้าหมายในชีวิต ทั้งในด้านการงาน การเรียน หรือแม้แต่ชีวิตส่วนตัว พลังทั้ง 5 นี้ ได้แก่ 1) ศรัทธาพละ คือ ความเชื่อมั่นในตนเองและเป้าหมายที่ตั้งไว้ ความเชื่อที่มั่นคงจะช่วยให้เราสามารถก้าวข้ามอุปสรรคและความท้าทายต่างๆ ได้ 2) วิริยะพละ คือ ความเพียรพยายามอย่างสม่ำเสมอในการทำสิ่งต่าง ๆ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ 3) สติพละ คือ ความสามารถในการระลึกรู้ถึงปัจจุบันขณะ ไม่ฟุ้งซ่านไปกับอดีตหรืออนาคต การมีสติจะช่วยให้เราสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและควบคุมอารมณ์ได้ดี 4) สมาธิพละ คือ ความสามารถในการจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เป็นเวลานาน การมีสมาธิจะช่วยให้เราสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ 5) ปัญญาพละ คือ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาต่าง ๆ การมีปัญญาจะช่วยให้เราสามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็วและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าขึ้น

ความสำคัญของพละ 5 พลังทั้ง 5 นี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและเสริมสร้างซึ่งกันและกัน เมื่อเราพัฒนาพลังหนึ่งพลังอื่น ๆ ก็จะตามมา เช่น การมีศรัทธาจะทำให้เรามีแรงบันดาลใจในการทำสิ่งต่าง ๆ การมีวิริยะจะช่วยให้เราสามารถพัฒนาสติและสมาธิได้ดีขึ้น และการมีสติและสมาธิจะช่วยให้เราสามารถใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาพละ 5 ในชีวิตประจำวัน ฝึกฝนจิตใจ การทำสมาธิ การฝึกหายใจลึก ๆ การฝึกสติ การอ่านหนังสือธรรมะ หรือการทำกิจกรรมที่เราชอบจะช่วยให้เราสามารถพัฒนาสติและสมาธิได้ ตั้งเป้าหมาย การตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนและมีแผนการปฏิบัติงาน จะช่วยให้เรามีแรงบันดาลใจและความมุ่งมั่นในการทำงาน เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ การเปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จะช่วยให้เราสามารถพัฒนาปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ได้ ฝึกฝนวินัย การฝึกฝนวินัยในการทำงานและการใช้ชีวิต จะช่วยให้เราสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างสม่ำเสมอและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ สร้างความสัมพันธ์ที่ดี การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น จะช่วยให้เราได้รับแรงสนับสนุนและกำลังใจในการดำเนินชีวิต พละ 5 เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เราสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มที่ การฝึกฝนพลังทั้ง 5 อย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้เรามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความสุข และประสบความสำเร็จในทุกด้านของชีวิต

พละ หรือ พลัง ที่สำคัญในการพัฒนาคุณธรรมและการปฏิบัติตนในทางที่ดี ซึ่งมีความหมายและความสำคัญในการดำเนินชีวิตที่ดีและสมบูรณ์ ทั้งในด้านการปฏิบัติธรรมและการใช้ชีวิตประจำวัน การพัฒนาพละทั้งห้านี้จะช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพที่ดี ทำ

ให้เรามีชีวิตที่มีความสุขและสำเร็จในการทำสิ่งต่าง ๆ พละเหล่านี้ช่วยให้เราฝ่าฟันอุปสรรค และความยากลำบากได้ด้วยสติปัญญาและความอดทน ทำให้เรามีความ สามารถในการจัดการกับอารมณ์และตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจและการเจริญทางธรรม ช่วยให้เราสามารถพัฒนาคุณธรรมในตัวเองได้อย่างต่อเนื่อง การฝึกฝนพละทั้ง ๕เป็นการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงในการดำเนินชีวิตที่ดีและมีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต จะช่วยให้บุคคลมีความสมดุลในชีวิต สามารถเผชิญกับปัญหาหรือความทุกข์ได้อย่างมีสติและปัญญา เพื่อที่จะบรรลุความสุขและหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ในที่สุด

ประเด็นวิเคราะห์

ตัณหา 3 ประการ รากเหง้าแห่งความทุกข์ตามพุทธศาสนา คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา เป็นหนึ่งในหลักธรรมสำคัญในพุทธศาสนา แต่โดยส่วนมากคนที่ไม่ได้ศึกษาธรรมเข้าใจที่เพียงพอจะตีความหมายคำว่า วิภาวะตัณหา ผิดแปลว่า ความอยาก ไม่มี ไม่เป็น หรือเข้าใจผิด ก็ไม่อาจทราบได้ การไม่รับทำหน้าที่ควรทำ คิดว่าตัวเองเป็นเสียสละ หรือตำแหน่งบางอย่าง เช่น ผู้นำชุมชน ก็บอกว่าผมไม่เอา ฟังดูเหมือนเขาเสียสละ แต่เป็นการเห็นแก่ตัวที่อันตรายมาก ซึ่งเรื่องอย่างนี้เป็นสิ่งละเอียดอ่อนมาก ต้องทำการศึกษาให้เข้าใจ โดยเฉพาะญาติโยมโดยส่วนมากคิดว่าตัวเองเสียสละ แต่เขาหารู้ไม่ว่านั่นคือความเห็นแก่ตัวอย่างหนึ่ง เขาเรียกว่าความไม่อยากมีอยากเป็น แต่คนส่วนมากคิดว่าตัวเองเป็นคนเสียสละ ไม่เอาหนู่นไม่เอานี่เป็นการปฏิเสธหน้าที่ที่ควรจะทำ บางทีเรามีตำแหน่งหน้าที่ที่ควรจะทำ แต่เราปฏิเสธหน้าที่ตรงนั้นไป บางทีพระสงฆ์ สามเณร ก็ยังไม่เข้าใจทั้งที่ได้ศึกษาธรรมะก็เข้าใจว่าตัวเองเป็นคนเสียสละบางคนว่าปฏิเสธไม่รับตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเจ้าคณะตำบลอย่างนี้ บางอย่างเราต้องมีขอบเขตของมันว่าขนาดไหนเป็นการเสียสละขนาดไหนเป็นการเห็นแก่ตัวโดยไม่ยอมรับตำแหน่ง แต่ความเป็นจริงแล้วเราทำตามหน้าที่เหมือนเรามีตำแหน่งหน้าที่เป็นเจ้าคณะตำบลเจ้าคณะอำเภอเราต้องทำหน้าที่ ปัญหาอยู่ที่ว่าเราทำหน้าที่สมบูรณ์หรือเปล่าทำถูกต้องหรือเปล่านั่นแหละเป็นสิ่งที่เราควรจะตัดสิน ไม่ใช่เราปฏิเสธว่าเราเป็นคนเสียสละโดยที่เราไม่รู้ตัวด้วยซ้ำไปว่านั่นคือความเห็นแก่ตัวอย่างนึกไม่ถึง ซึ่งหลาย ๆ คนก็คิดว่าตัวเองเป็นคนเสียสละแต่ว่าหารู้ไหมว่านั่นคือปฏิเสธหน้าที่ที่ควรจะทำ มนุษย์หมายถึงว่า เรามีใจสูง ก็ทำหน้าที่ให้ถูกต้องในตามตำแหน่งหน้าที่ที่เราได้รับมอบหมายมันอยู่ที่เราทำหน้าที่แล้วเรารู้จักทำหน้าที่ของเรานี่แหละเขาเรียกว่ามนุษย์

พรหมวิหาร 4 แต่ละประการ เมตตา ความปรารถนาดีให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณา ความสงสาร เห็นอกเห็นใจผู้อื่นที่กำลังประสบความทุกข์ ความปรารถนาที่จะช่วยเหลือให้พ้นจากทุกข์ มุทิตา ความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความสำเร็จหรือมีความสุข การร่วมเฉลิมฉลองความสำเร็จของผู้อื่น อุเบกขา ความวางเฉยที่เป็นกลาง ไม่ยินดีหรือยินร้ายต่อสิ่งที่เกิดขึ้น คนไทยเราส่วนมากจะใช้แต่เมตตา กรุณา มุทิตา แต่คนโดยส่วนมากไม่ค่อยใช้อุเบกขา อุเบกขา รากศัพท์มาจาก ปัญญา คนส่วนมากเห็นคนอื่นทำอะไรคนเดือดเนื้อร้อนใจเราก็วางอุเบกขา คือวางเฉยไม่สนใจ ซึ่งเป็นคำที่ผิด ผิดเป้าหมายที่พระพุทธองค์ได้วางไว้ ซึ่งคำว่าอุเบกขาหมายถึงว่า อยู่ห่าง ๆ แบบห่วง ๆ คือ จ้องดูให้โอกาสอุปะ แปลว่า เข้าไปใกล้มั่น หรือว่าอีกอย่างหนึ่งแปลว่า คอยจ้องดู คือ ถ้าดูแล้วเห็นว่าเขาช่วยด้วยตัวเองไม่ไหวเราต้องรีบไปช่วยเขา คำว่าอุเบกขา ที่แปลว่าวางเฉย หมายถึงว่า เราทำอะไรไม่ได้แล้ สอนก็สอนแล้ว เตือนก็เตือนแล้ว ทำอะไรทุกสิ่งทุกอย่างไม่ได้แล้ว เราก็ต้องวางเฉย คืออุเบกขาตัวสุดท้าย แต่คนส่วนมากไม่เข้าใจอย่างนั้น ใช้อุเบกขาเป็นตัวแรกเลยคือ ถ้ากำลังประพฤติธรรมอยู่ ก็ใช้อุเบกขาว่าตัวเองกำลังปฏิบัติธรรมอยู่ ต้องวางเฉย คนจะตกน้ำตาย คนว่ายน้ำไม่เป็นจมน้ำใกล้จะตาย เราก็วางเฉยไว้เป็นอุเบกขา ฉะนั้นอุเบกขา รากศัพท์จริง ๆ มาจากปัญญา คือต้องใช้สติปัญญารู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หมายถึงว่า เราช่วยเต็มที่แล้ว ถ้าให้โอกาสให้คำแนะนำเต็มที่แล้ว สอนเขาไม่ได้จริง ๆ เราจึงวางอุเบกขา ก็คือวางเฉยปล่อยไปตามกฎแห่งกรรมของตัวที่เขาทำมา เพราะฉะนั้นบางสิ่งบางอย่างคนส่วนมากไม่เข้าใจความหมายธรรมตัวนี้ องค์หลวงตามหาบัวจึงถึงขนาดเขียนเป็นหนังสือเลย บอกว่าอุเบกขาเป็นธรรมะส่วนเกินจริงหรือ นี้คือคนส่วนมากคิดอย่างนั้น คิดว่าความรู้สึกวางเฉยเป็นเรื่องที่ไม่ควรจะนำมาใช้ เหมือนคนเห็นแก่ตัวไม่ช่วยเหลือกัน เมื่อคนอื่นคิดอย่างนี้ ที่สุดแล้วคนเราเวลาเราทำอะไรไม่ได้ลงไปไม่ดี มีคนเตือนเราสอนแนะนำในทางที่ดีแล้ว ถ้าเขาไม่ยอมเชื่อฟังคำแนะนำสั่งสอนเราบางทีเราก็ต้องใช้อุเบกขา เป็นข้อสุดท้ายนี่แหละคือเป้าหมายของอุเบกขาอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

คนไทยโดยส่วนมากนับถือพุทธศาสนา แต่ว่าจะมีสักกี่คนที่เข้าใจความเป็นพุทธที่แท้จริงที่เอาธรรมะของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เวลาเจอปัญหาเวลาเจอความทุกข์บางทีก็ไปหาหมอดู โดยหลักพุทธศาสนาจริง ๆ สิ่งเหล่านี้มันไม่สามารถแก้ปัญหาได้ แต่เพราะเราอ่อนแอแต่ทางสติปัญญา เราจึงไปหาเป็นที่พึ่ง ซึ่งพระพุทธองค์ก็ตรัสว่า เวลาคนเจอปัญหาไม่มีที่พึ่งไปหาจอมปลวกบ้าง ภูเขาบ้าง แม่น้ำบ้าง ต้นไม้บ้าง เพื่อมาเป็นที่พึ่ง ซึ่งพระพุทธองค์ก็ตรัสว่า สิ่งเหล่านั้นไม่สามารถเป็นที่พึ่งได้เลย ฉะนั้นธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านตรัสไว้เป็นเรื่องจริง แต่คนส่วนมากคิดว่าพระพุทธเจ้าพูดแต่เรื่องทุกข์อะไรก็มีแต่ทุกข์ ที่จริงพระองค์ตรัสถึงความเป็นจริงของชีวิตที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เราปฏิเสธไม่ได้ ฉะนั้น เวลาที่อะไรจะเกิดขึ้น

พูดตามความเป็นจริงไม่ได้พูดในแง่ร้ายบางคนชอบบอกว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้มองโลกในแง่ร้าย แต่มองโลกตามความเป็นจริงที่มันเกิดขึ้นและก็ตั้งอยู่แล้วก็แตกสลายไป ในหลักการของวันมาฆบูชา 3 ประการ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการทำจิตให้ผ่องใส นี่คือคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายพระในสมัยพุทธกาลยังกลัวบุญเลย พระที่สามารถจะบรรลุธรรมชั้นสูงได้ต้องมีบุญและบาปอันลอยแล้ว ไม่ต้องติดในบุญและบาปให้ข้ามพ้นทางนั้นไป จนถึงทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ จึงจะเข้าสู่ความสุขอย่างแท้จริง นี่คือความหมายที่หลาย ๆ คนก็เข้าใจว่าศาสนาพุทธมองโลกในแง่ร้าย ที่จริงมองโลกตามความเป็นจริงนั่นเองฉะนั้น ตราบใดที่ยังเรายังไม่ยอมรับความจริง เราก็จะเป็นทุกข์ร่ำไป ถ้ายอมรับความจริงเราก็จบเพราะทั้งหมดล้วนเป็นธรรมชาติที่มันเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นตั้งอยู่และก็แตกสลายไป นี่คือทุกคนต้องตกอยู่ในกฎของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา โดยทั่วกัน ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ นี่คือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบเท่านั้นเอง จึงนำมาเปิดเผยความเป็นจริงและก็เป็นอยู่ของมันอย่างนั้นเอง เรียกว่าธรรมชาติสรรพสิ่งนั่นเอง ก็คือธรรมะที่อยู่ในพระพุทธเจ้าที่อยู่ในพระธรรมและอยู่ในพระสงฆ์ ถ้าใครมีธรรม คนนั้นก็มีธรรมะที่คุ้มครองเรียกว่า ธรรมยอมรักษาผู้ประพฤติธรรม พุทธพจน์

สรุป

หลักการคิดให้มีความสุขตามแนวทางเถรวาท (Theravada Buddhism) มุ่งเน้นไปที่การฝึกจิตใจและการเข้าใจความจริงของชีวิต เพื่อหลีกเลี่ยงความทุกข์และบรรลุความสงบสุขที่แท้จริง ความเข้าใจในความจริงของชีวิต เรียกว่า**อริยสัจ 4 ทุกข์ (Dukkha)** การตระหนักว่าชีวิตมีความทุกข์เป็นธรรมชาติ เช่น ความเกิด ความแก่ ความเจ็บป่วย และความตาย **สมุทัย (Samudaya)** ทุกข์เกิดจากการยึดติด ความปรารถนา และอุปาทาน การยึดมั่นในสิ่งต่าง ๆ **นิโรธ (Nirodha)** การดับทุกข์คือการปล่อยวางจากความยึดติด **มรรค (Magga)** ทางออกจากทุกข์คือการปฏิบัติตามองค์แปด ได้แก่ การเห็นถูกต้อง การคิดถูกต้อง การพูดถูกต้อง การกระทำถูกต้อง การทำงานถูกต้อง การพยายามถูกต้อง การมีสมาธิถูกต้อง และการมีปัญญาถูกต้อง หลักการเหล่านี้สอนให้เรามีสติ ปล่อยวาง และอยู่กับปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความสงบสุขในใจ โดยไม่ยึดติดกับความคาดหวังหรือสิ่งที่อยู่นอกตัวเรา

ข้อเสนอแนะ

การจะให้ผู้คนสนใจธรรมะ แล้วปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการสร้างสุข คือ อหลักการ 3 ประการ 1) ทำให้เขาชอบ 2) ทำให้เขาเชื่อ 3) แล้วก็ชวนทำอันดับแรกเปิดใจให้ได้ก่อน ก็คือทำให้เขายอมรับและชอบก่อน เหมือนพวกวัยรุ่นที่คลั่งใคล้ศิลปิน หรือบางสิ่งบางอย่างจยยอมทิ้งชีวิตเพื่อคนที่เรารัก ฉะนั้นคนที่ทำได้ เพราะอะไร เพราะเขาชอบ ฉะนั้น สิ่งสำคัญที่สุดทำให้เขาชอบคือ เปิดใจให้เขาได้ก่อน และคนส่วนมากเขาไม่ยอมเปิดใจรองรับสิ่งที่เกิดขึ้น พอเห็นคนที่ไม่ชอบพูดดีแค่ไหน ก็ไม่ฟัง เพราะไม่ชอบ คือไม่ชักชวนให้คนสนใจ คิดง่าย ๆ คือเราต้องประเมินคนดูว่าไปสอนให้ใครฟัง จะเป็นเด็ก หรือจะเป็นผู้ใหญ่ หรือคนนอนติดเตียง เราต้องเลือกธรรมะให้เหมาะสมกับเข้าด้วย เหมือนเราเลือกขนม ต้องการให้เด็กชอบขนมแบบนี้ แต่เด็กชอบแบบนั้น เราต้องให้โอกาสเขาก่อน เขาเรียกว่าเอาเหยื่อล่อไปก่อน ถ้าเขาเข้าใจลึกซึ้งแล้วเราค่อยป้อนธรรมะลึก ๆ ให้ก็ได้แต่ใหม่ ๆ เราต้องหาสิ่งที่เขาชอบบางอย่างเราสื่อสารยากเกินไปฟังไม่เข้าใจ โดยเฉพาะธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นลึกซึ้ง คำว่าลึกซึ้งกับลึกลับมันต่างกัน ลึกลับนี้รู้ได้ยาก แต่ลึกซึ้งนี้เราสามารถเรียนรู้ได้ เหมือนเราเดินลงทะเลค่อยๆลึกโดยลำดับธรรมของพระพุทธเจ้าก็เช่นเดียวกัน บางทีเราค่อยๆ ศึกษาเรียนรู้ตามลำดับแล้วเราจะรู้ซึ้งถึงความจริง ว่าพอถึงที่สุดแล้วเรียกว่าความสุขที่แท้จริงภาษาธรรมะเรียกว่า นัตถิสันติปรมังสุขัง สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี นี่คือเป้าหมายสูงสุด ทุกท่านสามารถสัมผัสหรือเขาถึงนิพพานได้ แต่อาจารย์บางท่านก็ใช้ศัพท์ว่า ผัสสะบริสุทธิ์บ้าง เป็นไวพจน์เป็นชื่อแทนนิพพาน ให้มีความรู้สึกว่ามันไม่ใช่ของที่ไกลเกินไป จนไม่สามารถเอื้อมถึงได้ ที่จริงไม่ใช่อย่างนั้น ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ เข้าถึงสัจจะ หรือว่าธรรมะ หลายๆท่านพูดว่า เราเป็นชาวไร่ชาวนาจะเข้าถึงธรรมะได้ยังไง ที่จริงธรรมะมาจากธรรมชาติ เราต่างหากที่อยู่ใกล้ธรรมะ อยู่ใกล้ธรรมชาติที่สุด แล้วเราเข้าถึงได้ง่าย เพราะธรรมชาติก็คือความจริงแท้ของชีวิตที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตั้งอยู่และแตกสลายไป เรียกว่าทุกสิ่งทุกอย่างตกอยู่ในไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งสิ้น เราไม่สามารถควบคุมบังคับได้ อนิจจัง คือสิ่งที่ไม่แน่นอน ทุกขัง ความเป็นทุกข์ อนัตตา คือสิ่งที่มันไม่มีตัวตนไม่สามารถบังคับได้

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม.(2559). **ศาสนาในอาเซียน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

ครรชิต สุทฺธิจิตฺโต.(2555). **พ้นทุกข์ ด้วยตัวเอง.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด.

ดังตฤณ.(2553). **ผิดที่ไม่รู้.** สมุทรสาคร: บริษัท ยูไนเต็ดโปรดักชั่น เพรส จำกัด.

ปวิตรา เกษมเนตร.(2552). **สูตรความสุข.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท รักลูก กรุ๊ป จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ประยุตฺโต).(2559). **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์เพ็ท แอนด์โฮม จำกัด.

พระมหาสมชาย ฐานะวุฑฺโฒ.(2543). **มงคลชีวิต.** ฉบับก้าวหน้า. นครปฐม: บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ประยุตฺโต).(2561). **พระพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพของโลก.** นนทบุรี: บริษัท สหมิตรพริตติ้ง แอนด์ ท็อปลิสซิ่ง จำกัด.

สุริยะ บุตรไธสงค์.(2552). **คิดดี มีสุข ทำดี มีทรัพย์.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด มหาชน.

หลักแก้ว อัมโรสถ.(2550). **เมล็ดพันธ์แห่งปัญญา.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท อนิเมทกรุ๊ป.

อรรคเดช นนทะโชติ.(2552). **รู้บุญ ชีวิตรุ่ง**. ชุดธรรมทัศน์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ธรรมะ จำกัด.

หลักสัปปุริสธรรม 7: การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในการสอนสังคมศึกษาสำหรับในยุคปัจจุบัน

SAPPURISA-DHAMMA: PROMOTING MORALITY AND ETHICS IN SOCIAL STUDIES TEACHING FOR THE MODERN ERA

กัญญาพร สุทธิพันธ์[1], พระครูปลัดอภินันท์ โชติธีโร (สุนทรภักดี)[2],
พระมหาอริยะ อริยชโย (ถิรทินรัตน์)[3], วันไชย์ กิ่งแก้ว[4], สุพัฒน์ ชัยวรรณ์[5]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Kunyaporn Suttipant[1], Phra Palad Apinan Chotithiro (Sunthornphakdi)[2],
Phramaha Ariya Ariyajayo (Thiratinrat)[3], Wanchai Kingkaew[4], Supat Chaiwan[5]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail : kanskos@gmail.com

(Received : January 24, 2025; Edit : February 11, 2025; accepted : February 16, 2025)

บทคัดย่อ

ปัญหาสังคมที่ส่งผลกระทบต่อเยาวชนในยุคปัจจุบัน เกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี แม้ว่าสังคมจะมีการปรับเปลี่ยนและแก้ไขปัญหานี้ แต่ยังคงขาดแนวทางที่จะทำการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยจะประยุกต์ใช้ หลักสัปปุริสธรรม 7 ได้แก่ การรู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล ในการสอนวิชาสังคมศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนให้เหมาะสมกับบริบทของยุคปัจจุบัน การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการสอนผ่านวิธีการที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในการทำกิจกรรม การใช้นิทาน เกม กรณีศึกษา บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง และกิจกรรมกลุ่ม ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทั้งในด้านความคิดวิเคราะห์ ความรับผิดชอบ และความสามารถในการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การใช้กิจกรรมจะทำให้เยาวชนมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม เข้าใจปัญหาสังคม และปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ผลที่คาดหวังจากการศึกษา คือ การนำหลักสัปปุริสธรรม 7 มาประยุกต์ใช้ในการสอน ช่วยพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกที่ดี และสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในสังคมยุคใหม่ได้อย่างมั่นคง จากการทดลองใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 พบว่า ผู้เรียนมีพฤติกรรมด้านคุณธรรมที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน ในด้านการคิดอย่างมีเหตุผล รู้จักประมาณตน เคารพความแตกต่าง และมีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม สามารถนำไปใช้พัฒนากระบวนการเรียนการสอนในวงการศึกษา เพื่อสร้างครูผู้สอนที่มีความพร้อมในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน อีกทั้งช่วยให้เยาวชนสามารถพัฒนาตนเองและสร้างสังคมที่ดีในอนาคต

คำสำคัญ: หลักสัปปุริสธรรม 7, การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม, จริยธรรมกับสังคมศึกษา

Abstract

Social problems affecting youth in the present era are caused by the rapidly changing social environment, both in terms of economy, culture and technology. Although society has adjusted and solved this problem, there is still a lack of guidelines to instill morality and ethics. The application of the 7 principles of good people, namely knowing cause, knowing effect, knowing oneself, knowing moderation, knowing time, knowing community and knowing people, will be applied in teaching social studies to promote morality and ethics in youth appropriately in the context of the present era. The application of the 7 principles of good people in teaching through learner-centered methods in doing activities, using stories, games, case studies, role-playing, simulations and group activities helps learners develop both analytical thinking, responsibility and creative problem-solving abilities. The use of activities will make youth have a good sense of community, understand social problems and adapt appropriately. The expected results from the study are that the application of the 7 principles of good people in teaching will help develop youth to have knowledge with morality, have a good sense and be able to face changes in modern society with confidence. From the experiment using the 7 principles of good people, it was found that learners have clearly improved moral behavior in terms of thinking rationally, knowing one's own moderation, respecting differences and being responsible for the community and society. It can be used to develop the teaching and learning process in the education sector. To produce teachers who are ready to instill morality and ethics in the youth, as well as help the youth to develop themselves and create a good society in the future.

Key word: Sappurisa-dhamma, Promoting Morality and Ethics, Ethics in Social Studies.

บทนำ

สังคมโลกในยุคศตวรรษที่ 21 มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้น มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งด้านธรรมชาติและวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ระบบข้อมูลข่าวสารที่แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วทั่วทุกส่วนของโลกมีอิทธิพลสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง การศึกษา วิทยาศาสตร์ การแพทย์สังคมของมนุษย์เริ่มมีความเป็นชุมชนในเมืองมากขึ้น ท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงนั้นสมาชิกในสังคมต้องมีการปรับตนให้เข้ากับสถานการณ์ของโลก สิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้ทุกคนอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัยและมีความสุขนั้นคือจะต้องมีการพัฒนาทางการศึกษา การที่ทุกคนมีทักษะที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคมท้องถิ่นและสังคมโลกได้นั้น จะต้องได้รับการฝึกฝนเริ่มต้นตั้งแต่เกิดมามีชีวิตอยู่รอดก็ต้องมีทักษะในการปรับตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เมื่อเติบโตขึ้นในสังคมแบบใดก็ต้องปรับตนให้เข้ากับสังคมนั้น และเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วก็ยิ่งต้องมีการปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปรอบด้าน (สุคนธ์ สินธพานนท์, 2549: 7) แล้วเห็นว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ครูผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทของตนเอง จากการทำหน้าที่เป็นผู้สอน ผู้ให้ความรู้ จัดการสอนโดยใช้ตนเองเป็นแหล่งความรู้ สอนเน้นเนื้อหา ยึดตำราและแบบฝึกหัดเป็นหลัก มาเป็นบทบาทของผู้อำนวยความสะดวก ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์จริง ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์นำความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้วยกิจกรรมที่หลากหลายตามความถนัด ความสนใจ ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน ใฝ่รู้ เกิดคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (พจนา ทรัพย์สมาน, 2550: 4)

จากที่ได้เห็นจากปัจจุบันสังคมไทยว่า ได้เปลี่ยนแปลงไปมากจากสังคมชนบทที่เติบโตเป็นสังคมเมืองขึ้นจากสังคมที่มีการแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นสังคมต่างคนต่างอยู่ ชุมชนล่มสลายไปมาก คือ คนแก่เฝ้าบ้าน หนุ่มสาวเข้าเมือง เศรษฐกิจ ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากการประกอบอาชีพเป็นการประกอบธุรกิจเพื่อส่งออกแข่งขันกันระดับโลก อาชีพแตกต่างกันตามความเจริญแห่งยุคและมีผลกระทบต่อระบบวิถีชีวิตของผู้คนในระดับต่างๆ เป็นจำนวนมาก ข่าวสารข้อมูลเป็นตัวเชื่อมเศรษฐกิจไว้ด้วยกันทั่วโลก ส่งผลให้การเมืองและภาคสังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ต่างพยายามที่จะปรับตัวตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก จนละเลยสิ่งที่มีอยู่ใกล้ตัวซึ่งเป็นคุณค่าที่มีอยู่ภายในตัวของตนเอง เช่น คุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงามของคนที่ควรประพฤติและปฏิบัติ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2523: 1) กระทรวงวัฒนธรรม โดยกรมการศาสนา ได้พิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการในเรื่องการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดความสงบสุขของสังคมไทย จากผลงานวิจัย ข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้วิเคราะห์แล้ว พบว่า สังคมใดมีผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม สังคมนั้นจะมีแต่ความสุข ในขณะเดียวกันหากคนในสังคมใดมีความบกพร่องด้านจิตใจ ขาดคุณธรรมและจริยธรรม แม้สังคมนั้นจะมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจก็หาความสงบสุขได้ยาก (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2554: 2) ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวพบว่ารากเหง้าของปัญหา คือการที่เยาวชน นักเรียน นักศึกษาไม่ได้รับการกล่อมเกลาด้านจิตใจในการที่จะปลูกฝังในเรื่องของศีลธรรมจริยธรรม จนทำให้เกิดการขาดจิตส านึกต่อหน้าที่ ขาดความรู้สึกผิดชอบชั่วดีขาดการใช้สติในการพิจารณายับยั้งความคิด และการแสดงออกถึงพฤติกรรมอันไม่เหมาะสม ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่ยุยงส่งเสริมชักจูงอย่างต่อเนื่องด้วยรูปแบบที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทำให้ยากต่อการควบคุมป้องกัน และแก้ไขปัญหาต่างๆ ทางสังคมอันเกิดแก่กลุ่มเยาวชน ภายใต้ภาวะปัญหาต่างๆ รวมถึงปัญหาในด้านคุณธรรมจริยธรรมอันเกิดกับกลุ่มเยาวชนนั้น เป็นหน้าที่ของคนในประเทศที่ทุกคนต่างต้องร่วมกันหาช่องทางวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมมือกันพัฒนาให้อยู่บนรากฐานของคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งการศึกษาจึงจัดเป็นเงื่อนไขอันสำคัญที่จะช่วยแก้วิกฤติปัญหาต่างๆ รวมถึงปัญหาความเสื่อมลงด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ด้วยการสอดแทรกการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน คือ ความซื่อสัตย์สุจริตความมีวินัย ความเพียร ความรอบคอบ และความรับผิดชอบ ให้เป็นคนดีมีความรู้จึงเป็นนวัตกรรมที่จะช่วยให้ผู้เรียนในสถานศึกษา ชุมชน สังคม สามารถร่วมแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระคำยอด ปญฺญาธโร, 2560) การพัฒนาทางการเรียนรู้ควบคู่กับการเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีเป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมในยุคปัจจุบัน ต่อการสร้างบุคคลที่มีสมดุลทางความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม พร้อมที่จะออกไปดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมในสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (สันติ เมืองแสง และพระรัตนมุนี, 2566: บทคัดย่อ)
ซึ่งปัจจุบันผู้เรียนซึ่งเป็นอยู่ท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงจะต้องรู้เท่าทันในกระแสการเปลี่ยนดังกล่าง กระบวนการเรียนรู้เป็นส่วนสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาซึ่งกำหนดเป็นนโยบายที่ครูจะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการเรียนการสอน ตลอดถึงวิธีการเรียนรู้หรือแสวงหาองค์ความรู้ครูจะต้องจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพตรงตามเป้าประสงค์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ ครูจะต้องเปลี่ยนกรอบความคิดเดิมที่ยึดรูปแบบเก่าๆ วิธีการเรียนแบบเก่าๆ ที่ยึดกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยครู

เป็นผู้บอกความคิดแต่ผู้เดียว เดินตามความคิดของครูเท่านั้น (ธีรยุทธ พึ่งเทียร, 2557: 33) ดังนั้นสถานศึกษาก็มีความสำคัญอยู่ในระดับหนึ่ง ที่จะสามารถสั่งสอนอบรมบ่มเพาะให้กับนักเรียนนักศึกษาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการน าความรู้ไปใช้ในการดำรงค์ชีวิตในสังคมได้แล้วยังไม่พอ ต้องมีความดีควบคู่ไปพร้อม ๆ กัน เพราะถ้ามีแต่ความรู้ความสามารถแต่ยังขาดความดีไม่เป็นผู้รู้จักเหตุ ไม่รู้จักผล ไม่รู้จักตน ไม่รู้จักประมาณ ไม่รู้จักกาล ไม่รู้ชุมชน ไม่รู้จักเลือกคบบุคคลแล้วในอนาคตก็อาจนำความรู้ ที่มีสร้างความวิบัติเสียหายให้กับตนเอง สังคม และประเทศชาติได้ จึงเห็นว่าการส่งเสริมคุณธรรมจริยในการสอนสังคมศึกษาสำหรับในยุคปัจจุบันด้วยหลักสัปปรุสธรรม 7 จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ที่จะสามารถพัฒนานักเรียนนักศึกษาให้เป็นคนดีตามความหมายทางพระพุทธศาสนา มีความองค์ความรู้และสามารถประพฤติตนให้ถูกต้องดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ครองตนได้และเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์หรือเป็นคนดีแท้ นำไปสู่ความเจริญความก้าวหน้า (พระพรหมคุณาภรณ์, 2547: 14)

ดังนั้นคนที่จะเป็นคนดีได้ จึงต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาขัดเกลาหล่อหลอมให้เกิดการเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนและการดำเนินชีวิตในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมและดีงาม เพื่อให้ไม่ขัดต่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและสังคมไทย จึงต้องอาศัยหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับสัตบุรุษหรือหลักธรรมสำหรับคนดีเข้ามามีส่วนในการส่งเสริมคุณธรรมจริยในการสอนสังคมศึกษาสำหรับในยุคปัจจุบันให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการภายใต้วิสัยทัศน์“มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข ในสังคม”ซึ่งจะต้องมีความสมบูรณ์ด้านสติปัญญาร่างกาย คุณธรรมจริยธรรม และการอยู่ร่วมกับสังคมไปพร้อม ๆ กัน (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2568: ออนไลน์)

สำหรับหลักหลักสัปปุริสธรรม 7: การส่งเสริมคุณธรรมจริยในการสอนสังคมศึกษาสำหรับในยุคปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ในศตวรรษที่ 21 ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีส่งผลให้โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านธรรมชาติและวิถีชีวิตมนุษย์ ระบบข้อมูลข่าวสารที่กระจายไปทั่วโลกส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา และวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้สมาชิกในสังคมต้องปรับตัว โดยเฉพาะในด้านการศึกษาที่จะต้องมีการสร้างทักษะการปรับตัวและการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง ครูผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ สร้างกิจกรรมที่หลากหลายตามความสนใจของผู้เรียน พร้อมปลูกฝังคุณธรรม ความซื่อสัตย์ มีวินัย และความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญต่อความสงบสุขของสังคม เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม พบว่าสังคมที่มีคุณธรรมและจริยธรรมจะสงบสุข แม้เศรษฐกิจมั่งคั่งก็ไม่สามารถสร้างสังคมที่ดีได้ หากขาดคุณธรรม จากการศึกษาสามารถช่วยแก้ไขปัญหาสังคม โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ที่ขาดจิตสำนึกด้านศีลธรรมและถูกกระแสสังคมยุยง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สัปปุริสธรรม 7 สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสอน เพื่อสร้างเยาวชนที่มีคุณธรรมและสมดุลในชีวิต การศึกษาในยุคปัจจุบันจึงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความรู้และคุณธรรม พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์กระทรวงศึกษาธิการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุข เพื่อเติมเต็มช่องว่างระหว่างหลักธรรมกับการเรียนรู้ในบริบทปัจจุบัน โดยเสนอแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21

แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาของสังคมที่มีต่อเยาวชน

ปัญหาของสังคมที่มีต่อเยาวชน จะเห็นว่ามีความเชื่อมโยงกับปัจจุบันนี้สังคมไทยเป็นสังคมที่รับวัฒนธรรมจากถิ่นอื่นหรือจากแดนอื่นเข้ามามาก ไม่จะเป็นปัจจัยด้านความนิยมหรือกระแสสังคมของความทันสมัยในยุคไอที แฟชั่น ค่านิยม โดยขาดการพิจารนาว่าวัฒนธรรมนั้นเป็นความสิ้นเปลืองหรือมีผลกระทบอย่างไรต่อการดำรงชีวิต ทำให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นเพราะต้องการตอบสนองความต้องการตามวัฒนธรรมใหม่โดยขาดพิจารณาไตรตรอง สังคมในปัจจุบันจึงเป็นสังคมแบบวัตถุนิยม การแก้ปัญหาในปัจจุบันนี้จำเป็น ใช้หลักไตรสิกขาเข้ามาให้ความรู้แก่เยาวชนหรือคนในสังคมได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในการที่จะก่อให้คนในสังคมมีการศึกษา เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต (พระธรรมปิฎก, 2539: 95)

สภาพความเป็นอยู่ของสังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมถือได้ว่าปัญญาชนมีน้อยหรืออริบุคคลมีน้อย คนส่วนใหญ่ไม่เคารพในศีล ไม่เจริญสมาธิหรือขาดสติ ไม่เจริญปัญญาหรือการพิจารนาไตรตรอง สังคมจึงไม่สงบสุขเพราะด้านคนต่างมุ่งประโยชน์ตนเองเป็นส่วนใหญ่ การที่คนส่วนใหญ่เป็นคนที่ไม่ใช่ปัญญาชนหรืออริยบุคคลในทางศีลธรรม แต่เป็นปัญญาชนทางด้านความรู้ความสามารถในการแสวงหาความสุขจอมปลอม เพื่อสนองความต้องการพื้นฐาน คือชื่อเสียง ฐานะ ความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนเองความรู้ที่มีก็เพื่อมุ่งหาทรัพย์ หาชื่อเสียง ฐานะทางสังคม และความสะดวกสบายโดยไม่สนใจหลักธรรมคำสอนและไม่สนใจว่าผิดชอบชั่วดี ซึ่งเราจะเห็นว่า สังคมในปัจจุบันจะเห็นว่า พื้นภูมิของมนุษย์นั้น ตามสภาพธรรมชาติ มีความโหดร้าย ทารุณ ป่าเถื่อน มีความโหดร้าย ทารุณ ป่าเถื่อน มีความเห็นแก่ตัว ชอบเอาเปรียบ ไม่ชอบการควบคุมบังคับ ขอบเป็นอิสระ และชอบทำตามใจตนเอง เมื่อใช้ระบบการศึกษา ระบบจริยธรรม ระบบการเมือง ฯลฯ พัฒนา

มนุษย์ มนุษย์จะเป็นสัตว์มีจิตใจสูง รู้จักใช้สติปัญญา และเหตุผลแก้ไขปัญหาชีวิต และมนุษย์มีความอยากได้ อยากมีอยากเป็น ในสิ่งที่ไม่จำเป็นแก่ชีวิต (สมภพ ชีวรัฐพัฒน์, 2539: 11.) และนอกจากนี้ปัญหาที่ไม่กล่าวถึงไม่ได้ คือ ปัญหาที่ส่งผลกระทบระดับวิกฤตทั้งต่อบุคคลและสังคม ปัญหาหนึ่งคือ ปัญหายา เสพติดยาเสพติด มีมานานตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาลและได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต ส่วนผสม และฤทธิ์ของยาให้มีความเข้มข้นและรุนแรงมากยิ่งขึ้น แก่ผู้เสพยาเสพติดมีทั้งที่เป็น ของเหลว หรือเป็นน้ำและเป็นสารแห้งหรือสารสกัด โดยตัวของมันเอง สิ่งเสพติดมีคุณลักษณะ เป็นยาใช้รักษาความเจ็บปวดและรักษาโรคบางอย่างได้ หากไม่ได้เสพจะเกิดภาวะคลุ้มคลั่ง กระวนกระวายใจ ควบคุมตนเองไม่ได้คล้ายกับคนเสียสติคนที่ติดสิ่งเสพติด อาจจะทำร้ายคนอื่นได้และอาจจะทำทุกวิถีทางเพื่อหาเงินไปซื้อสิ่งเสพติดนั้น ๆ โดยเฉพาะการต่ออาชญากรรม ลักขโมยสิ่งของรวมทั้งปล้นจี้ การติดยาเสพติด เริ่มตั้งแต่การสูบบุหรี่ การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์การสูบฝิ่น กัญชา การเสพยาไอซ์ยาน้ำ และสิ่งเสพติดอื่น ๆ ที่ออกฤทธิ์สร้างภาพหลอนให้แก่ผู้เสพ ทำให้ ผู้เสพติดกลายเป็นคนป่วยทางกายและทางจิต มีสภาพคล้ายคนบ้าเสียสติมีความลับความ หวาดระแวงคนอื่นว่าจะทำร้ายตนปัจจุบันในประเทศไทยมีผู้ป่วยติดยาเสพติดเป็นจำนวนมาก ผลจากการเสพสิ่งเสพย์ติดดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหาสังคม ซึ่งจะต้องมีเสียค่าใช่ จ่ายสูงมากเช่น ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและจิตใจ ปัญหาการ ถูกขับไล่ออกจากงาน ปัญหาค่าใช้จ่ายในการป้องกัน ปราบปรามและแก้ไข ที่สำคัญที่สุด โดยปัญหาทางสังคมเกิดจาก สภาวะการที่มีผลกระทบกระเทือนต่อคนจำนวนมากในสังคมแม้ว่าสังคมจะมีความร่วมมือปรับเปลี่ยนและแก้ไขเพื่อให้ได้กลไกทางสังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น แต่บางครั้งบางกรณีอาจเกิดปัญหาหรือข้อขัดแย้งขึ้นทั้งที่เป็นผลมาจากปัจจัยภายในและจากปัจจัยภายนอกของสังคม ซึ่งส่งผลให้การทำงานของกลไกทางสังคมไม่เป็นปกติและกลายเป็นปัญหาสังคมขึ้นมาและเห็นว่าควรร่วมกันแก้ปัญหานั้นให้ดีขึ้น ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นหลักๆในสังคม (สุพัตรา สุภาพ, 2521: 102) เนื่องจากทุกสังคมมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานทำให้เกิดปัญหาสังคมได้ ปัญหาสังคมอาจมีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อสังคมในระดับและขอบเขตที่ต่างกัน เช่น ระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก (อานนท์ อาภาภิรม, 2515: 187) ประกอบไปด้วยปัจจัยที่สำคัญ ดังนี้

1) ปัจจัยในแง่ปัจเจกบุคคล ย่อมทำให้ประชาชนมีสุขภาพจิตเสื่อมทรามลง สุขภาพบุคลิกภาพถดถอย ขาดสติปัญญาความรอบรู้ในการแก้ไขปัญหาชีวิต เป็นต้น

2) ปัจจัยในแง่ของสังคมส่วนรวม สังคมขาดความสงบสุข

3) ปัจจัยในแง่ของการเมืองบุคคลในสังคมเป็นส่วนประกอบสำคัญในสถาบันทั้งปวง ผลอันโยงใยถึงกันย่อมก่อให้เกิดความไม่มั่นคงในการเมือง ไม่เป็นที่ยอมรับในสายตาของชาวโลก

4) ปัจจัยในแง่ของเศรษฐกิจ เป็นปัญหาระยะยาวอันเกิดจากพฤติกรรมของบุคคล ในสังคม การว่างงาน การขาดรายได้ การประกอบอาชีพไม่สุจริต คุณภาพของบุคคลในสังคม ย่อมส่งผลกระทบกับเศรษฐกิจของสังคมด้วย (จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร, 2540: 74)

แผนภาพที่ 1 กระบวนการแก้ปัญหาสังคมที่ส่งผลต่อเยาวชน

เห็นได้ว่าปัญหาสังคมที่ส่งผลต่อเยาวชนในปัจจุบันมีความเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอก รวมถึงกระแสความนิยม ความทันสมัย และค่านิยมที่ขาดการไตร่ตรอง ส่งผลให้เกิดสังคมวัตถุนิยมและปัญหาด้านศีลธรรม การขาดความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม เรื่อง ไตรสิกขา ทำให้คนในสังคมไม่เคารพศีล ขาดสติและปัญญา นำไปสู่ความเห็นแก่ตัวและการมุ่งแสวงหาความสุขจอมปลอมเพื่อสนองความต้องการพื้นฐาน ปัญหาที่ร้ายแรง อาทิ ยาเสพติด มีผลกระทบทั้งด้านสุขภาพกายและจิตใจของผู้เสพ และนำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมและค่าใช้จ่ายทางสังคมมหาศาล ปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายด้าน ในด้านสุขภาพจิตของปัจเจกบุคคลที่เสื่อมโทรม สังคมที่ขาดความสงบสุข การเมืองที่ไร้เสถียรภาพและเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม การว่างงานและอาชญากรรม สังคมที่ปราศจากคุณธรรมย่อมขาดความมั่นคงและได้รับการยอมรับน้อยลง การเปลี่ยนแปลงในทุกระดับของสังคมจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาและการปลูกฝังจริยธรรมเพื่อสร้างกลไกสังคมที่มีเสถียรภาพ ลดปัญหาความขัดแย้ง และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนในทุกมิติ

แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคมศึกษา

การเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคมศึกษา ควรใช้วิธีการที่หลากหลายอย่างมาประกอบกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การให้ความรู้ความเข้าใจโดยเหตุผล การใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทาง

2) การให้เห็นต้นแบบ และการให้เลียนแบบ เพื่ออาศัยศรัทธาเป็นเครื่องนำทาง

3) การให้ได้รับประสบการณ์ตรงในการได้คิดค้นหา และพบคำตอบด้วยตนเองได้ปฏิบัติแสดงบทบาทเป็นการใช้การปฏิบัติเป็นเครื่องนำทาง

4) การใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์โดยใช้อิทธิพลของกลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม

5) การควบคุมสภาพแวดล้อม เช่น ร่วมทำกิจกรรมศาสนา การสร้างระเบียบวินัย (อุษา ศรีจินดารัตน์, 2551: 89-90) โดยการส่งเสริมการปลูกฝังจริยธรรมในโรงเรียนไว้ว่า “การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนจะต้องปรับปรุงหลักสูตร วิธีการสอนเสียใหม่ โดยควรจะมีการเพิ่ม หลักสูตรด้านนี้ให้มากขึ้น และให้สอดคล้องประสานกันทุกวิชา ซึ่งหมายความว่าการสอนจริยธรรมไม่ใช่ตกเป็นภาระของครูสอนหน้าที่ศีลธรรมแต่เพียงอย่างเดียวผู้สอนวิชาอื่นก็มีหน้าที่ในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่นักเรียนเช่นกัน (อำนวย ทะพิงค์แก และชยันต์ วรรธนะภูติ, 2552: 41) การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยวิธีการสอนแบบต่างๆโดยการส่งเสริมให้ครูมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ซึ่งการที่ครูจะสามารถจัดกิจกรรมได้นั้นต้องอาศัยวิธีการสอนแบบต่างๆ เข้ามาช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิธีการสอนที่นำมาใช้ในการสอนคุ ณธรรมจริยธรรมประกอบด้วย

การเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคมศึกษาที่ 1 การเล่านิทานเป็นการสอนที่ใช้นิทานเป็นสื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระที่ต้องการ ซึ่งครูอาจใช้สื่ออื่นๆ ประกอบได้เช่น หุ่น ภาพ แผ่นป้าย การ์ตูน เป็นต้น นิทานที่ใช้มีหลายประเภท เช่นนิทานปรัมปรา (Fairy Tale) นิทานท้องถิ่น (Legend) นิทานเทพนิยาย (Myth) นิทานเกี่ยวกับสัตว์(Animal Talc) นิทานคติธรรม (Table) นิทานไม่รู้จบ (Cumulative) และนิทานตลก(Humorous) เป็นนิทานที่ใช้ได้ดีโดยเฉพาะกับเด็กเล็กระดับประถมศึกษา ส่วนเด็กโตอาจเลือกเนื้อหานิทานที่เหมาะสมกับผู้เรียน

การเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคมศึกษาที่ 2 การเล่นเกม เกมเป็นการเล่นภายใต้กติกาที่กeหนด โดยมีจุดมุ่งหมายของการเล่นโดยทั่วไปแล้วจะมีการแข่งขันเพื่อให้เกิดความสนุกสนานตื่นเต้น เกมการเล่นหลายเกมสามารถใช้ในการสอน และฝึกคุณธรรม จริยธรรมต่างๆ ได้ดีเช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ ความอดทนการมีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้รู้ชนะ การให้อภัยการเล่น และทางานเป็นทีมการเคารพสิทธิผู้อื่น

การเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคมศึกษาที่ 3 การใช้กรณีตัวอย่าง เป็นการสอนที่ใช้เรื่องที่คัดสรรมาหรือเขียนขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา โดยมีประเด็นคำถามให้ผู้เรียนฝึกการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา เรื่องที่คัดสรรมาหรือเขียนขึ้นนี้ควรเป็นเรื่องที่คล้ายคลึงกับความเป็นจริง การที่ผู้เรียนได้อภิปรายประเด็นต่างๆ ร่วมกันจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฟังความคิดที่หลากหลาย และมีแง่มุมต่างๆกันซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์คำตอบที่เหมาะสมการสอนแบบนี้นามาใช้ได้ดีในการสอนคุณธรรมจริยธรรมโดยครูอาจน าข่าวมาจากหนังสือพิมพ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เป็นประเด็นปัญหาทางสังคมในด้านคุณธรรมจริยธรรมมาใช้เป็นกรณีตัวอย่างได้

การเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคมศึกษาที่ 4 การใช้บทบาทสมมุติเป็นการสอนโดยให้ผู้เรียนสวมบทบาทเป็นตัวละครในสถานการณ์ที่สมมุติขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทที่สมมุติอันจะช่วยผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความคิด ความรู้สึก เจตคติต่างๆ ของตนด้วยเหตุนี้จึงสามารถใช้สอนคุณธรรมจริยธรรมได้ดีเพราะมีความเกี่ยวข้องกับจิตใจ และความรู้สึกโดยตรง

การเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคมศึกษาที่ 5 การใช้สถานการณ์จำลอง เป็นการสอนโดยการให้ผู้เรียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กันในสถานการณ์ที่จำลองจากสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นจริงของสถานการณ์นั้นๆ สถานการณ์จำลองสามารถใช้ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมได้ดีตัวอย่างเช่น เรื่องการเห็นประโยชน์ส่วนตน และส่วนรวม มีเกมสถานการณ์จำลองที่ผู้เรียนสามารถลงไปเล่นแล้วให้เห็นว่าหากทุกคนเห็นประโยชน์ส่วนตนอะไรจะเกิดขึ้น และอะไรเป็นเหตุให้คนต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน รวมทั้งได้เรียนรู้ถึงการรู้จักประสานประโยชน์ส่วนตน และส่วนรวม การมองการไกล และการคำนึงถึงประโยชน์ระยะยาว ซึ่งเป็นส่วนจำเป็นในการอยู่ร่วมกัน และทำงานร่วมกัน

การเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคมศึกษาที่ 6 การสอนโดยใช้กระบวนการ และกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์หมายถึง การสอนโดยใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการสอนช่วยให้ผู้เรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด รวมทั้งได้เรียนรู้ในเรื่องการท างานร่วมกันด้วยความสัมพันธ์อันดีและได้ผลงานที่ดีควบคู่ไปด้วย ด้วยเหตุนี้การสอนแบบนี้

จึงมักมีการจัดกิจกรรมกลุ่มย่อย เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง และเรียนรู้จากกัน และกัน การสอนแบบนี้มักใช้อภิปรายกลุ่มย่อยแบบต่างๆ ซึ่งการสอนวิธีอื่นๆ โดยเฉพาะวิธีที่กล่าวมาข้างต้นล้วนนำการอภิปรายกลุ่มย่อยไปใช้ประกอบ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ในการอภิปรายสรุปหลังจากได้ทำกิจกรรมตามวิธีนั้นๆ (ไพรีย์ บุญศรี, 2557: 26-28)

การส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคมศึกษาจำเป็นต้องอาศัยวิธีการที่หลากหลายเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีจริยธรรมและสามารถประพฤติตนในสังคมได้อย่างเหมาะสม การสอนโดยให้ความรู้ความเข้าใจผ่านเหตุผล การใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทางควบคู่กับการสร้างต้นแบบให้เลียนแบบด้วยศรัทธา รวมถึงการให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรงผ่านการคิดค้นและปฏิบัติ การนำทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์มาสร้างอิทธิพลให้เกิดการคล้อยตาม และการควบคุมสภาพแวดล้อม การร่วมกิจกรรมศาสนาและสร้างวินัย มีความสำคัญต่อการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน เห็นได้ว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมต้องปรับหลักสูตรและวิธีสอนให้สอดคล้องกับทุกวิชา ครูสามารถจัดกิจกรรมสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเล่านิทานเพื่อถ่ายทอดเนื้อหาคติธรรม การเล่นเกมเพื่อฝึกความมีน้ำใจ การใช้กรณีตัวอย่างเพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ การสวมบทบาทสมมติและสถานการณ์จำลองเพื่อเสริมความเข้าใจในมุมมองต่าง ๆ และการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อฝึกการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ช่วยให้นักเรียนพัฒนาคุณธรรมและสามารถปรับตัวกับความหลากหลายของสังคม

การนำหลักสัปปุริสธรรม 7 มาประยุกต์ใช้

หลักสัปปุริสธรรม 7 นำมาใช้เพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยในการสอนสังคมศึกษาสำหรับในยุคปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดสำหรับบุคคลผู้เป็นสัตบุรุษนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่าต้องมีคุณสมบัติ 7 ประการ เรียกว่า สัปปุริสธรรม แปลว่าธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตบุรุษมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 รู้จักเหตุ (ธัมมัญญุตา) คือรู้จักหลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต รู้และเข้าใจสิ่งที่ตนต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่าตำแหน่งฐานะการงานของตน มีหน้าที่และขอบเขตความรับผิดชอบอย่างไร แค่ไหน มีอะไรเป็นหลักการจะต้องทำอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลงานเป้าหมายอันเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบนั้น

ประการที่ 2 รู้จักผล (อัตถัญญุตา) คือรู้จักความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าตำแหน่ง ฐานะ ภาระหน้าที่นั้น เขากำหนดไว้เพื่ออะไร งานที่กำลังทำอยู่นั้น เมื่อทำเสร็จแล้วจะบังเกิดผลอย่างไรบ้าง

ประการที่ 3 รู้ตน (อัตตัญญุตา) คือรู้ตามความเป็นจริงว่า ตัวเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศกำลัง ความรู้ ความสามารถและคุณธรรมเป็นต้น เป็นอย่างไร มีอยู่มากน้อยเพียงใด แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมตามนั้น กระทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องถูกจุดที่จะสัมฤทธิ์ผลตลอดจนแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญงอกงามยิ่งๆขึ้น

ประการที่ 4 รู้ประมาณ (มัตตัญญุตา) คือรู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูดการปฏิบัติภาระกิจการงานต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนหลับนอนและการสนุกสนานรื่นเริง พร้อมทั้งรู้ประมาณในการจับจ่ายใช้สอยทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ใช้จ่ายเกินตัว ไม่ทำอะไรตามความพอใจชอบใจของตนเพียงส่วนเดียว แต่จะทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญาจักษุ

ประการที่ 5 รู้กาล (กาลัญญุตา) คือรู้เวลาที่เหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ตลอดจนเวลาที่ตนจะต้องปฏิบัติเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่า เวลาไหน ควรทำอะไรอย่างไร และทำให้ตรงเวลาทันเวลา เหมาะและถูกเวลา พร้อมทั้งรู้จักกาละเวลาหรือวางแผนการใช้เวลา อย่างได้ผล

ประการที่ 6 ชุมชน (ปริสัญญุตา) คือรู้จักถิ่น รู้จักชุมชน รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในท้องถิ่นชุมชน เช่นชุมชนนี้มีภูมิหลังและความรู้ความเชื่อถืออย่างไร เมื่อเข้าไปหาควรทำกิริยามารยาทตลอดจนคำพูดที่ใช้ควรเป็นอย่างไรเพื่อมิให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นการดูถูกหรือไม่ให้เกียรติ แก่ชุมชน

ประการที่ 7 รู้บุคคล (ปุคคลัญญุตา) คือรู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความรู้ความสามารถ คุณธรรม ตลอดจนความเชื่อถือศรัทธาของใครเป็นอย่างไรและรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ จะสัมพันธ์เกี่ยวข้อง จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไรจึงจะได้ผลดี (วิรัช ถิรพันธุ์เมธี, 2546: 73-75) โดยดังกล่าวนี้ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นคนดีคนมีปัญญา คนมีคุณธรรม เรียกว่า สัตบุรุษบ้าง บัณฑิตบ้าง ทำหน้าที่ช่วยเหลือ แนะนำสั่งสอน ชักนำสัมมาทิฏฐิให้แก่ผู้อื่นหรือบุคคลผู้แสวงหาสัมมาทิฏฐิกระตือรือร้น เข้าไปหา ไปปรึกษาไปสดับรับฟัง ไปขอคำแนะนำ เข้าร่วมหมู่อยู่ใกล้ ศึกษาแบบอย่างแนวทางจากสัตตบุรุษนั้น สัตตบุรุษ คนดี หรือบุคคลมีศีลธรรม กล่าวโดยลักษณะเฉพาะตัว จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม 7 ประการ เรียกว่า สัปปุริสธรรม 7 ดังมีปรากฏในทีฆนิกายปาฏิกวรรคว่า สัปปุริสธรรม 7

(คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559: 211-212)

หลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลเป็นสัตบุรุษหรือคนดี โดยประกอบด้วย 1) การรู้จักเหตุ (ธัมมัญญุตา) คือ เข้าใจหลักการและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย 2) การรู้จักผล (อัตถัญญุตา) คือการเข้าใจวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ของสิ่งที่ทำ 3) การรู้ตน (อัตตัญญุตา) คือการพิจารณาความสามารถและบทบาทของตนเอง และปรับปรุงให้เหมาะสม 4) การรู้ประมาณ (มัตตัญญุตา) คือการทำสิ่งต่าง ๆ อย่างพอเหมาะพอดี ไม่เกินความจำเป็น 5) การรู้กาล (กาลัญญุตา) คือการรู้จักเวลาและโอกาสที่เหมาะสมในการทำสิ่งต่าง ๆ 6) การรู้ชุมชน (ปริสัญญุตา) คือการเข้าใจบริบทของชุมชนและปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับวัฒนธรรม และ 7) การรู้บุคคล (ปุคคลัญญุตา) คือการเข้าใจความแตกต่างของบุคคลและรู้วิธีปฏิบัติต่อแต่ละคนอย่างเหมาะสม หลักธรรมนี้จะส่งเสริมให้บุคคลมีคุณธรรม จริยธรรม และปัญญา เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่สงบสุขที่ยั่งยืน โดยบุคคลที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามหลักนี้จะเป็นผู้ที่สามารถชี้นำและส่งเสริมสัมมาทิฏฐิแก่ผู้อื่นได้

องค์ความรู้ใหม่

การสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมในการสร้างจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลักสัปปุริสธรรม 7: การส่งเสริมคุณธรรมจริยในการสอนสังคมศึกษาสำหรับในยุคปัจจุบัน นี้ได้ข้อค้นพบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาของสังคมที่มีต่อเยาวชน การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคมศึกษา และการนำหลักสัปปุริสธรรม 7 มาประยุกต์ใช้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ตามแผนภาพที่ 2 ดังนี้

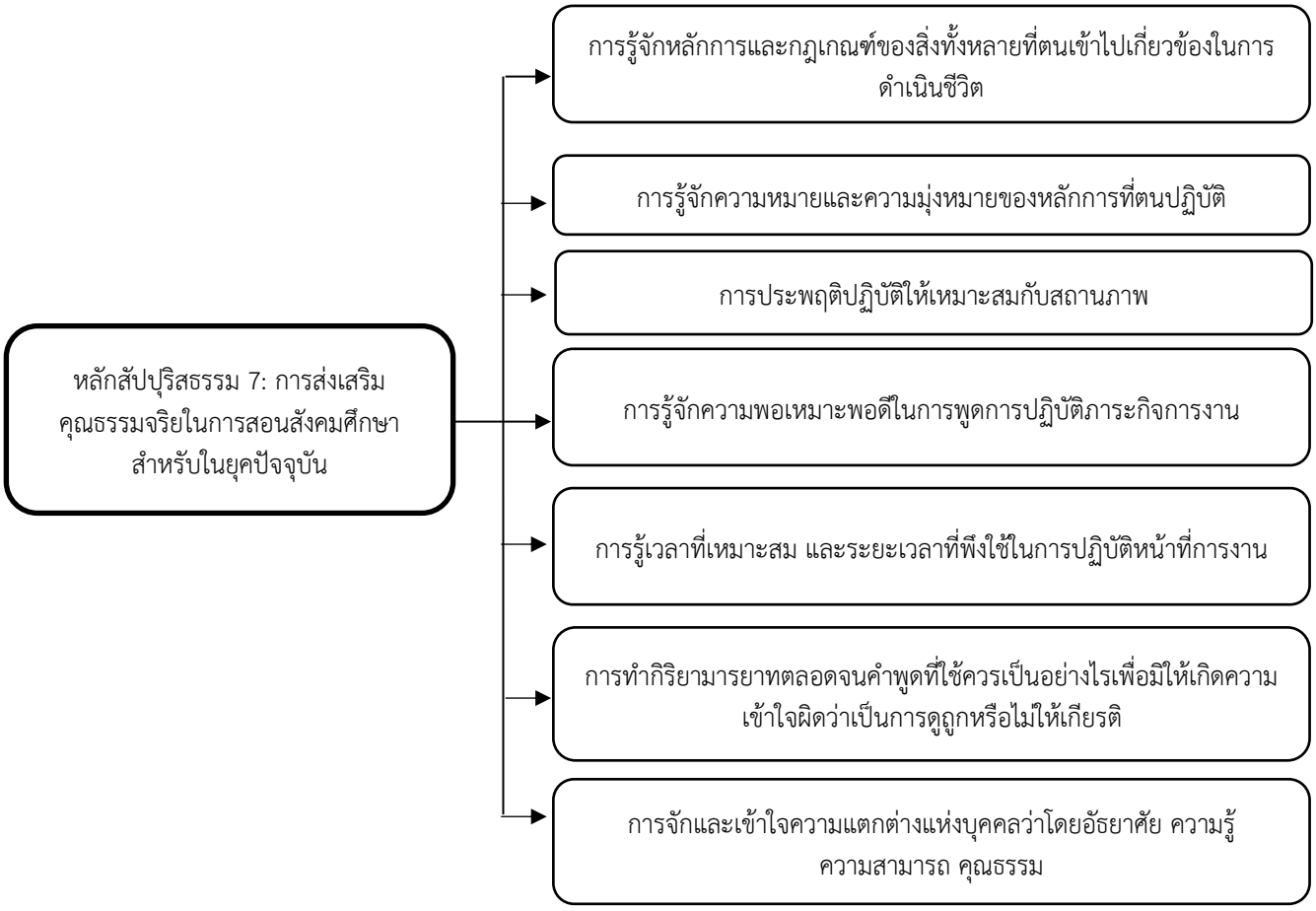

ภาพที่ 2 แสดงองค์ความรู้ใหม่

สรุป

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมผ่านการสอนสังคมศึกษาด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 มีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีจริยธรรมที่มั่นคงและสามารถปรับตัวในสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยหลักการทั้ง 7 ได้แก่ 1) การรู้หลักการและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต 2) การเข้าใจความหมายและเป้าหมายของการปฏิบัติ 3) การปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานภาพ 4) การรู้จักความพอดีในการ

พูดและการทำงาน 5) การรู้เวลาและระยะเวลาที่เหมาะสมในการทำหน้าที่ 6) การแสดงกิริยามารยาทและคำพูดที่สุภาพเพื่อหลีกเลี่ยงความเข้าใจผิด และ 7) การเข้าใจความแตกต่างของบุคคลในด้านความสามารถ คุณธรรม และอุปนิสัย แนวทางดังกล่าวสามารถนำมาปรับใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมในผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม สำหรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในเชิงปฏิบัติ ครูควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรม การใช้กรณีศึกษากับหลักสัปปุริสธรรม 7 หรือการจัดอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันเพื่อฝึกการตัดสินใจตามหลักจริยธรรม สถานศึกษาควรบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 เข้าในหลักสูตรอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดเป็นเป้าหมายของการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น รวมถึงจัดกิจกรรมเสริม ค่ายอบรมคุณธรรม หรือการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมชุมชนที่พัฒนาอุปนิสัยและจิตสำนึก

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2554). การอบรมคุณธรรมตามหลักธรรมทาง. กรุงเทพมหานคร: กองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2559). พระพุทธศาสนากับสังคมสงเคราะห์. พระนครศรีอยุธยา: จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร (2540). สวัสดิการสังคมทางแก้วิกฤตสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทฟ้าอภัย.

ดวงเดือน พันธุมนาวิ (2523). จิตวิทยาการปลูกฝังวินัยแห่งตน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ธีรยุทธ พึ่งเทียร (2557). คู่มือการพัฒนาวิชาชีพครู. พิมพ์ครั้งที่ 3. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พจนา ทรัพย์สมาน (2550). การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนแสวงหาและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งชาติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระคำยอด ปญฺญาธโร (2560). “ศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักศึกษาวิทยาลัยลาวนานาชาติ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (2539). ธรรมกับการพัฒนาชีวิต. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (2547). ธรรมนูญชีวิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

ไพรีย์ บุญศรี (2557). “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนคำม่วงจรัสวิทย์อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 3”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

วิรัช ถิรพันธุ์เมธี (2546). พุทธปรัชญาการปกครอง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด.

สมภพ ชีวรัฐพัฒน์ (2539). วิชาจริยธรรมกับชีวิต. กรุงเทพมหานคร : นานาสิ่งพิมพ์.

สันติ เมืองแสง และพระรัตนมุนี (ปุณณมี วิสารโท). (2566). สังคมศึกษาวิถีพุทธ: การประยุกต์หลักธรรมในการเรียนรู้เพื่อลดความเครียดของนักเรียน. วารสาร นวพุทธศาสตร์. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม).

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ (2568). แผนพัฒนาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564). สืบค้นข้อมูลจาก www.bps.sueksa.go.th.

สุคนธ์ สินธพานนท์ (2559). การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด 9119 เทคนิคพริ้นติ้ง.

สุพัตรา สุภาพ (2521). ปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

อานนท์ อาภาภิรม (2515). มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ.

อำนวย ทะพิงค์แก และชยันต์ วรรธนะภูติ (2552). รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

อุษา ศรีจินดารัตน์ (2551). “การยกระดับคุณธรรมจริยธรรม ของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม: แนวทางและการปฏิบัติ”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

การพัฒนาคุณภาพชีวิตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน

IMPROVING QUALITY OF LIFE AND PROPAGATING BUDDHISM IN CONTEMPORARY THAI SOCIETY

อุทัย อินทรักษ์[1], พระมหาถนอม ฐานวโร[2],
สุรัตน์ พักน้อย[3], ปัทมาวดี แสนเขื่อนแก้ว[4], วีรพงศ์ พิชัยเสนาณรงค์[5]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Uthai Intaruk[1], Phra Maha Thanom Thanavaro[2],
Surat Paknoi[3], Pattamawadee Sankheangaew[4], Weerapong Pichaisenanarong[5]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail : uthai29041962@gmail.com

(Received : January 24, 2025 ; Edit : February 11, 2025; accepted : February 16, 2025)

บทคัดย่อ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันควบคู่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมสำคัญ ได้แก่ 1) สัจจธรรมตามธรรมชาติ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการดำเนินไปของสิ่งทั้งหลายตามกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ 2) หลักพรหมวิหาร โดยนำหลักเมตตาและกรุณา ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดีในสังคม และ 3) บัญญัติธรรม เป็นกรอบจริยธรรมที่มนุษย์พัฒนาขึ้นเพื่อใช้จัดระเบียบและสร้างความสมานฉันท์ในสังคม จากการศึกษาได้รับการเน้นย้ำว่าเป็นรากฐานสำคัญในการเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในบริบทของสังคมปัจจุบัน ผู้คนมีแนวโน้มแสวงหาความสะดวกสบายและตอบสนองต่อความต้องการส่วนตัวสูง การปรับกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวิถีชีวิตร่วมสมัย โดยการใช้เทคโนโลยีและวิธีการสื่อสารสมัยใหม่เพื่อเข้าถึงประชากรทุกกลุ่ม ต่อการส่งเสริมการแก้ไขปัญหาด้านจิตใจ และสร้างสมดุลระหว่างความสุขทางโลกและทางธรรม จากที่ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสถาบันการศึกษาในฐานะกลไกสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะและปลูกฝังคุณธรรม รวมถึงการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม เพื่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวกในการเสริมสร้างจริยธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในมิติต่าง ๆ โดยครอบคลุมถึงกระบวนการศึกษาและขอบเขตที่ชัดเจนเพื่อและการประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ การพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบันจะดีได้ต้องเริ่มที่จะเรียนรู้ปรับตัวให้เข้ากับบริบทสมัยใหม่

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณภาพชีวิต, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, พระพุทธศาสนากับคุณภาพชีวิต

Abstract

The development of quality of life in the context of current Thai society is coupled with the propagation of Buddhism by applying important principles of Dhamma, namely: 1) the truth of nature, which points out the progress of all things according to the laws of nature; 2) the principle of Brahmavihara, which uses the principles of loving-kindness and compassion, which play an important role in creating good relationships in society; and 3) the precepts, which are the ethical frameworks that humans have developed to organize and create harmony in society. From the study, it was emphasized that this is an important foundation for linking the principles of Dhamma to the development of quality of life in the context of current society. People tend to seek convenience and respond to personal needs more. Adjusting the process of propagating Buddhism to be consistent with changes in society and contemporary lifestyles by using technology and modern communication methods to reach all groups of people to promote solving mental problems and create a balance between worldly and spiritual happiness. From the study and analysis of the role of educational institutions as an important mechanism in propagating Dhamma and instilling morality, including creating good social consciousness, in order to have a positive impact on enhancing ethics and developing people's quality of life in various dimensions, covering the educational process and clear scope for and practical application. The development of quality of life in the present can only be good if we start learning to adapt to the modern context.

Key word: Improving Quality of Life, Propagating Buddhism, Buddhism and Quality of Life

บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเริ่มครั้งแรกหลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วเสวยวิมุตติสุข ขณะเมื่อทรงหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ทรงดำริขึ้นในพระทัยว่า“ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรกละเอียด บัณฑิตจึงจะรู้ได้ สำหรับหมู่ประชาผู้รื่นรมย์ด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย เพลิดเพลินในอาลัยฐานะอันนี้ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยากคือ หลักอิทัปปัจจยตา หลักปฏิจจสมุปบาท ถึงแม้ฐานะอันนี้ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหาวิราคะ นิโรธ นิพพาน ถ้าเราจะพึงแสดงธรรม และผู้อื่นจะไม่เข้าใจซึ้งต่อเรา ข้อนั้นก็จะพึงเป็นความเหน็ดเหนื่อยเปล่าแก่เรา จะพึงเป็นความลำบากเปล่าแก่เรา” (วิ.ม. (ไทย) 4/7/11.) ดังที่พระพรหมบัณฑิตท่านได้กล่าวว่า การที่พระสงฆ์หรือองค์กรทางศาสนา จะเข้าไปพัฒนาในเรื่องต่างๆ แล้วสอดแทรกธรรมให้เนียนไปกับกิจนั้น จะต้องนำความรู้ที่มีอยู่เป็นเครื่องมือในการสื่อธรรมออกไป อย่างเช่น หากเราพูดถึงการพัฒนาอาชีพของคน จะให้คนประกอบสัมมาชีพ เพื่อการอยู่ดีกินดี ทางโลกมีระบบทางเศรษฐศาสตร์เป็นตัวชี้วัด ตัวเศรษฐศาสตร์นี้ เราจะนำธรรมะใส่เข้าไปได้อย่างไร ให้เป็นเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธที่สอนให้คนอยู่ดีกินดีอย่างมี “ศีลธรรม” ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายกันเอง หากแต่สอนให้คนปฏิบัติธรรมควบคู่ไปกับการดำรงชีวิตได้ และนอกจากนี้ พระมหาสุทิตย์ ได้อธิบายเสริมในบริบทว่า ธรรมะที่เน้นย้ำกันบ่อยๆ ให้ต้องตระหนัก นอกจากหลักไตรสิกขาว่าด้วยเรื่องศีล สมาธิ และปัญญาแล้ว ควรคำนึงถึงหลัก “ภาวนา” ที่มีความหมายว่า ทำให้เจริญ ทำให้มากด้วย เพราะเมื่อทำให้เจริญและทำให้มากแล้ว ธรรมนั้นย่อมเกิดประโยชน์และความสุขแก่ผู้ประพฤติ ซึ่งหากยังไม่รู้ว่า จะภาวนาอย่างไร ก็ขอให้ยึดหลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา การเจริญ การฝึกอบรมกาย ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ สีลภาวนา การเจริญศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อให้เกิดความเดือดร้อน จิตภาวนา การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย และสุดท้าย ปัญญาภาวนา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้ถูก เข้าใจถูก ถึงสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอย่างเท่าทันและเห็นโลก (ชัชวรรณ ปัญญาพยัตจาติ, 2568: ออนไลน์) การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาสังคมและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เหมาะสมกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ ผ่านกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมะ การอบรมสั่งสอน การช่วยเหลือสังคม การจัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึก การให้คำปรึกษาแก่ผู้ประสบปัญหา และการเสริมสร้างกำลังใจเพื่อช่วยให้ผู้คนสามารถเผชิญปัญหาอย่างมีสติ พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน โดยการจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การบำเพ็ญทาน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ การสร้างสาธารณูปโภค และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมถึงการจัดการศึกษา การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อพัฒนาเยาวชนให้มีศีลธรรมควบคู่กับการศึกษาวิชาการ ในยุคดิจิทัล พระสงฆ์ใช้สื่อออนไลน์ เช่น โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ และยูทูบ เพื่อเผยแผ่ธรรมะให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขวาง (พระอิชย์ศิวัช จิตฺตสำโร (จุติปราโมทย์), 2566: บทคัดย่อ)

จากความเป็นจึงทำให้ชี้ชัดเห็นได้ว่า เนื่องจากสภาพปัจจุบันสังคมไทยมีความแปลกแยกหลากหลายในแนวความคิดและวิถีชีวิตอันเกิดจากการได้รับประสบการณ์การศึกษาและข้อมูลข่าวสารตามกระแสโลกทุนนิยมและสังคมยุคโลกาภิวัตน์ (พระราชเมธี, 2525: 29-62) โดยบ่งบอกถึง ความเจริญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้จะมีผลและอิทธิพลมากต่อมวลมนุษยชาติที่ถูกครอบงำทำให้ตกอยู่ในอำนาจของวัตถุ ซึ่งมีผลกระทบต่อจิตใจที่ทำให้มีความโน้มเอียงไปในทางที่มีความต้องการหาความสะดวกสบายมากขึ้น ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยหรือมีความกระตือรือร้นที่แสวงหาและขวนขวายในสิ่งที่มาตอบสนองความต้องการในสิ่งที่ตนพึงพอใจไม่ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นจะหามาด้วยความลำบากยากเข็ญก็ตาม ล้วนแล้วแต่เป็นความสุขทางกายเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกสบายมากขึ้น มีความสนุกสนานและเพลิดเพลิน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้เกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลกและได้ขยายวงกว้างรวมถึงประเทศไทยเพราะฉะนั้น ความเจริญในด้านวัตถุและเทคโนโลยีต่าง ๆ ทั้งหลายเหล่านี้นั้นเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความที่ไม่มีเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่ไม่มีขายกันในต้องตลาด คือพระพุทธศาสนา ที่ซึ่งส่วนคนส่วนใหญ่มองข้ามกันในหลักธรรม ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทำให้เกิดอกุศลกรรมเกิดขึ้น เช่น ความโลภ ความหลง ความมัวเมา ความริษยา ความมีทิฐิมานะ ชิงดี ชิงเด่น ในลาภ ยศ สรรเสริญ ต่าง ๆ เหล่านี้ เพราะขาดการขัดเกลาจิตใจ ฉะนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทหน้าที่โดยตรงให้ความรู้ และอบรมทางด้านจิตใจ สอนหลักธรรม นำไปประพฤติ ปฏิบัติเพื่อพัฒนาในการใช้ชีวิตประจำวัน (พระธรรมปิฎก, 2539: 2)

ดังนั้นสถาบันทางศาสนาเป็นสถาบันหลักที่ประชาชนนับถือที่มีความหลากหลายด้วยความเชื่อมั่นว่าหลักธรรมคำสอนของทุกศาสนานั้นมีขึ้นเพื่อมุ่งที่จะผดุงไว้ซึ่งศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมอันดี สอดคล้องกับ การพัฒนาคุณภาพชีวิตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เกี่ยวกับประเด็นทางด้านศาสนา โดยสรุปดังนี้ คือ มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อให้สอดคล้องกับ การพัฒนาคุณภาพชีวิตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน ประกอบด้วย

1) การวางยุทธศาสตร์การดำเนินงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน องค์กรภาคประชาสังคมและภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมของประเทศ รวมถึงการสร้างกระบวนการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและการให้เกิดบูรณาการแห่งสังคมและคนในสังคมไทยที่มีความรู้คู่คุณธรรมอย่างแท้จริง

2) ควรมีการนำผลการวิจัย วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวกับองค์กรศาสนากับการพัฒนา ที่มีอยู่ในสถาบันการศึกษาต่างๆ มาสังเคราะห์และถอดบทเรียนหลักธรรมและหลักปฏิบัติที่ดีของแต่ละศาสนา ซึ่งเป็นการนำผลการศึกษาวิจัยไปสู่การปฏิบัติได้จริง

3) ควรสนับสนุนและพัฒนาบุคลากรทางศาสนา ได้แก่ พระภิกษุ นักบวชและผู้นำทางศาสนาต่างๆ รวมทั้งครู คณาจารย์ นักวิชาการ ผู้ทำหน้าที่สอนด้านศาสนาให้สามารถ เป็นผู้สอนและผู้เผยแพร่ ศาสนธรรมอย่างเหมาะสมและกลมกลืนกับวิถีชีวิตของ ศาสนิกชนของแต่ละศาสนา ตลอดจนการดำเนินกิจกรรม ทางด้านศาสนาโดยเน้นด้านหลักธรรม เพื่อให้ศาสนิกชนได้เข้าใจและ เข้าถึงแก่นแท้ของศาสนาตนเองที่นับถือได้อย่างแท้จริง

4) ที่สำคัญที่สุดคือ กระบวนการนำสาระสำคัญในด้านการพัฒนาสถาบันศาสนาให้เป็นสถาบันที่มีพลังในการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศไทยตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในนโยบายรัฐบาลปัจจุบันก็ดีในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ก็ดี และในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ก็ดี ไปสู่กระบวนการปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมเพื่อเป็นพลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป (กรุงเทพธุรกิจ, 2568: ออนไลน์)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลมีความสำคัญมาก ที่ต้องการการปรับตัวของพระสงฆ์และองค์กรทางศาสนาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลให้ผู้คนห่างไกลจากการยึดเหนี่ยวทางจิตใจ พระสงฆ์จึงต้องมีบทบาทในการใช้เทคโนโลยี ใช้สื่อออนไลน์ โซเชียลมีเดีย ในการเผยแผ่ธรรมะ เพื่อให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้อย่างกว้างขวาง ทั้งควรส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรทางศาสนาให้มีความรู้ความสามารถในการสอนธรรมะควบคู่กับการเข้าใจบริบทของสังคม การนำหลักธรรม มาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน จะช่วยเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมให้เหมาะสมกับการ

ดำรงชีวิตในสังคมที่ซับซ้อน การจัดกิจกรรมทางสังคม การใช้สื่อออนไลน์ให้คำปรึกษา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ในปัจจุบัน การเผยแผ่ธรรมะยังต้องเผชิญกับปัญหา ในด้านอิทธิพลของโลกทุนนิยม ความหลงใหลในวัตถุนิยม และการขาดศีลธรรมในสังคม ดังนั้น การวางยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรศาสนา การถอดบทเรียนจากผลการวิจัย และการสร้างหลักสูตรโดยนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในสื่อออนไลน์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยในทุกมิติ

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตไม่ได้เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการกินดีอยู่ดีทางด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว แม้ว่าปัจจัยในการครองชีพขั้นพื้นฐานนั้นมีความจำเป็นก็ตาม แต่คุณภาพชีวิตจะต้องประกอบด้วย สุขภาพทางจิต (Psychological Health) ความมีศักดิ์ศรี (Dignity) ความสามารถในการสร้างสรรค์ (Creativity) การได้รับการยอมรับ การรู้สึก ว่าเป็นที่รักของคนอื่น การปราศจากความกลัวและความกังวล (สต๊อก เดล (Stockdale), อ้างใน เทวินทร์ ศิริปัญจนะ, 2554: 14) โดยทั่วไปแล้ว สภาพเป็นอยู่ของบุคคลทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมความคิด และจิตใจ ซึ่งรวมเอาทุกด้านของชีวิตไว้หมด ซึ่งชีวิตบุคคลสามารถด ารงอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยสามารถแสดงมิติต่าง ๆ ของคุณภาพชีวิตไว้ ดังนี้ คือ คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย หมายถึง อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย พลังงานการออมทรัพย์ สิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัวและในการประกอบอาชีพ โดยคุณภาพชีวิตด้านอารมณ์ หมายถึง การพักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณประโยชน์ ความนิยมชมชอบในศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ความอบรมในครอบครัวและในชุมชน ความรักและความเป็นเจ้าของที่มีต่อหมู่คณะ คุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง ภาวะแวดล้อมที่บริสุทธิ์ สะอาดและเป็นระเบียบปราศจากมลภาวะในดิน น้ำอากาศ และเสียง มีทรัพยากรที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ และการคมนาคมที่สะดวก คุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม หมายถึง โอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ความปลอดภัยในชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน การปกครองที่ให้สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ความเป็นธรรมด้านรายได้และสังคม ความร่วมมือร่วมใจในสังคม ความเป็นระเบียบวินัย มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และมีค่านิยมที่สอดคล้องกับหลักธรรมในศาสนา คุณธรรมชีวิตด้านความคิด หมายถึง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลก ชีวิตและชุมชน การศึกษาวิชาชีพ ความสามารถในการป้องกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตัวเอง การยอมรับตัวเอง และการมีเป้าหมายในชีวิตที่เหมาะสม คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ หมายถึง การมีคุณธรรมในตัวและสังคม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต เมตตา กรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูล กตัญญูกตเวที ความจงรักภักดีต่อชาติ ความศรัทธาในศาสนา ความเสียสละ และการละเว้นจากอบายมุข (กุหลาบ รัตนสัจจธรรม และคณะ อ้างใน พ.อ. สัมพันธ์ พิชยทายา, 2549: 9) โดยองค์ประกอบ หรือลักษณะของการมีคุณภาพชีวิต ตลอดจนลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตไว้

1. มีอาหารที่มีคุณค่า มีกินและกินเป็น “การมีกิน” อย่างดี คือ มีอาหารหลักทั้ง 5 หมู่สำหรับบริโภคในแต่ละวัน “กินเป็น” หมายความว่า ต้องรู้จักเลือกในสิ่งที่จะบริโภคเข้าไป เพื่อให้ร่างกายสามารถนำมาใช้ในการสร้างและซ่อมแซมร่างกาย ป้องกัน และต้านทานโรค ช่วยให้ระบบต่าง ๆ ในร่างกายทำงานได้เป็นปกติ และให้พลังงาน

2. มีที่อยู่อาศัยและที่ทำงานที่สะดวก สบาย ที่อยู่อาศัยไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ เรียบง่าย หรือสวยงาม ต้องสามารถใช้เป็นที่คุ้มภัยอันตรายจากธรรมชาติ และจากคนร้ายได้ เป็นที่คลายเครียดพักผ่อนหย่อนใจได้

3. มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว การที่ครอบครัวจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกัน การให้อภัยและความรับผิดชอบ ฯลฯ ในครอบครัวพ่อแม่ต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บุตรจะเรียนรู้ได้ว่า อะไรถูก อะไรผิด อะไรเป็นคุณค่าของชีวิต

4. มีสุขภาพดี มีพลานามัย องค์การอนามัยโลกได้ให้นิยาม คำว่า “สุขภาพดี” ไว้ว่าสุขภาพ คือ สวัสดิการทางกาย อารมณ์ ปัญญา และสังคม ผู้มีสุขภาพส่วนตนดี ย่อมช่วยให้สวัสดิการส่วนรวมดีด้วย

5. มีการศึกษา มีโอกาสที่จะเรียนรู้ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาหลัก คือ อ่านออก เขียนได้ ท าเลขได้ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ท าให้สามารถศึกษา และเรียนรู้เรื่องอื่นๆ ต่อไป

6. เป็นผู้ผลิตและบริโภคเป็น เราทุกคนเป็นผู้บริโภค คือ กิน เสพ ใช้สิ่งต่างๆ ทั้งหลายเพื่อสนองความต้องการของร่างกาย การฉลาดบริโภค คือ การบริโภคอย่างพอดี เพราะถ้ามากไปหรือน้อยไปก็จะเกิดปัญหาได้ ในการเป็นผู้ผลิตที่ดีหรือผู้ผลิตเป็นนั้น จะต้องไม่ผลิตสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัยแก่ผู้อื่น

7. มีอาชีพสุจริต งานเป็นเครื่องมือทำมาหากินต่างๆ นั้น หากไม่ผิดทางโลกและทางธรรมย่อมเป็นงานสุจริต งานสุจริตย่อมไม่ก่อความเดือดร้อยให้ผู้ใด

8. มีคุณธรรมและจริยธรรม คุณธรรม คือ สภาพคุณงามความดี และจริยธรรม คือควรยึดคุณธรรมและน ามาปฏิบัติ

9. รู้จักหาความรู้ แก้ปัญหา และคลายทุกข์ด้วยกุศลวิธี ปัญหา คือ เรื่องหรือสิ่งที่ต้องแก้ไขก่อนที่จะแก้ปัญหา ต้องพยายามหาสาเหตุของปัญหา เพื่อจะได้แก้ไขที่แต่ละสาเหตุ เมื่อเกิดปัญหามักจะมีทุกข์ตามมา ความทุกข์จะหนักหรือเบาก็ขึ้นอยู่กับการมองทุกข์นั้น

10. รู้จักตัดสินใจ การตัดสินใจมีความสำคัญมากสำหรับประชาชนที่อยู่ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย การตัดสินใจต้องเริ่มด้วยความรู้คือ รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เมื่อทำแล้วจะเกิดอะไรตามมา นอกจาก ความรู้แล้วยังต้องประสบการณ์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วแก่ตนเอง หรือ แก่ผู้อื่นมาใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจด้วย จะได้ไม่ผิดพลาด หรือมีความผิดพลาดน้อยที่สุด

11. ผูกมิตรและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ทุกคนจำเป็นต้องมีกัลยาณมิตรเพื่อนผู้หวังดีคอยตักเตือนให้ท าดี การคบหากับคนอื่นนั้นเราจะต้องคิดเสมอว่า มนุษย์แต่ละคนแตกต่างกัน เพราะได้รับการเลี้ยงดูมาต่างกัน อยู่ในสิ่งแวดล้อมต่างกัน

12. ขวนขวายทำกิจที่มีประโยชน์ ทุกคนควรมีความตั้งใจแน่วแน่ว่าจะบำเพ็ญตน ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและแก่ส่วนรวม การทำประโยชน์อาจทำได้หลายอย่างจะทำด้วยกิริยาหรือวาจาก็ได้

13. มีเวลาว่าง และใช้เวลาว่างพัฒนาตนเอง การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นับว่าเป็นการทำให้เวลามีคุณค่าแก่ตนเอง เช่น การอ่านหนังสือ การทำงานอดิเรก การออกกำลังกาย ในโลกของเรามีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นเสมอ การติดตามความก้าวหน้าต่างๆ ช่วยป้องกันไม่ให้เราอยู่ล้าหลังและเสียประโยชน์ การพัฒนาตนเองนั้นสำคัญยิ่งกว่าพัฒนาคนอื่น (ทวีรัสมิ์ ธนาคม, 2553: 14)

นอกจากนี้ กระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของประชาชนที่มีสุขภาพดี โดยทั่วไปด้วยเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน จปฐ. 8 หมวด คือ สุขภาพดีจิตดี มีบ้านอาศัย ศึกษาถ้วนทั่วครอบครัวสุขสบาย รายได้มาก อยากร่วมพัฒนา พาสู่คุณธรรม และบำรุงสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย 39 ตัวชี้วัด จากการศึกษาองค์ประกอบคุณภาพชีวิตที่ผ่านมาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาความรู้ที่จะทำความเข้าใจกับองค์ประกอบคุณภาพชีวิตประชากรแต่ละกลุ่มให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยมีการนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้อธิบายคุณภาพชีวิต รวมทั้งได้มีความพยายามปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ ซึ่งจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบที่จะท าให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้นมีมากมายหลายประการ และได้พบว่า คุณภาพชีวิตของบุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับระยะเวลา โอกาส และสถานการณ์อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบคุณภาพชีวิตแบ่งได้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านวัตถุวิสัย (Objective) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพของบุคคลที่ที่สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย รายได้ สุขภาพและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และด้านจิตวิสัย (Subjective) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและเป็นประสบการณ์ตรงของบุคคลที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความพึงพอใจ ความสุข อารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ความพึงพอใจในชีวิตและคุณธรรม (กระทรวงสาธารณสุข, 2552: 2)

สรุปการพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ได้จำกัดเพียงการมีปัจจัยพื้นฐานด้านวัตถุ แต่ต้องครอบคลุมทุกมิติของชีวิต ได้แก่ สุขภาพทางกาย สุขภาพจิต ความสัมพันธ์ในครอบครัว การศึกษา อาชีพ การมีคุณธรรม และการใช้ชีวิตอย่างสมดุล คุณภาพชีวิตด้านวัตถุวิสัยหมายถึงการมีปัจจัยจำเป็น เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย รายได้ สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมที่ดี ส่วนคุณภาพชีวิตด้านจิตวิสัยครอบคลุมความพึงพอใจ ความสุข และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต การมีสุขภาพดีทั้งกายและใจ การได้รับการศึกษาที่พัฒนาทักษะชีวิต การมีอาชีพสุจริต การบริโภคอย่างเหมาะสม และการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญ การใช้เวลาว่างเพื่อพัฒนาตนเองและการทำประโยชน์แก่สังคมช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิต การพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องคำนึงถึงเกณฑ์พื้นฐานด้านสุขภาพ การศึกษา และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสร้างความพึงพอใจและความสุขในชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธรรมและจริยธรรม การปรับปรุงคุณภาพชีวิตต้องอาศัยการประเมินและพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมกับกลุ่มประชากรและสถานการณ์ เพื่อให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ในทุกมิติ

แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไป ทำให้ผู้มีเคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติหล่านั้นเพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชนสุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญของการเผยแผ่ คือ หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชนสุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชนตามที่พระพุทธองคทรงประสงค 3 ประการ คือ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน (ประโยชนในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชนในชาติหน้า) และปรมัตถประโยชน (ประโยชนอย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้น มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบัญญัติมาตรา 37 (3) แห่งพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม

โดย พระราชบัญญัติคณะสงฆฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 (กรมการศาสนา, 2540: 134-135) การเผยแผ่เป็นกระบวนการการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในด้านการเรียนรู้อย่างที่ไม่สิ้นสุดเพราะการพัฒนานั้นไม่มีขีดจำกัดซึ่งในการดำรงชีวิตนั้นย่อมจะมีการประพฤติและปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป และการเผยแผ่นั้นก็อาจจะแตกต่างกันเพราะมีหลายแนวคิดและหลายช่องทางอัน ได้แก่ การพูดคุย การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การจัดการอบรม การแจกเอกสารใบปลิว การนำสารการชักชวนให้ร่วมกิจกรรม การเทศนาทางวิทยุกระจายเสียง การบรรยายธรรมทางโทรทัศน การออกสื่อออนไลนทางเฟสบุ๊ค ทางไลน์ โดยการเผยแผ่ธรรมะ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ให้ทรรศนะในมิติแห่งเศรษฐศาสตรว่า การประกันคุณภาพมี 4 อย่าง เรียกว่า ปัจจัย 4 ในการที่พวกเราจะเทศนาจะสอนแต่ละครั้ง จะต้องมี 4 ขั้นตอนด้วยกัน ถ้าท่านรับประกันกระบวนการใน 4 ขั้นตอนนี้ ดูแลอย่างดีครบถ้วน การเทศนาการสอนธรรมะของท่านจะมีคุณภาพ เป็นที่น่าเชื่อถือต้องมีปัจจัย 4 อย่างคือ

อย่างที่ 1 Input ปัจจัยนำเข้า ตัวป้อน เวลาท่านไปสอนธรรมะ ท่านต้องมีธรรมะเป็นตัวป้อน ขอยกตัวอย่างเปรียบเทียบกับการที่เราผลิตสับปะรดกระป๋องที่เราส่งไปขายต่างประเทศตัวป้อนของโรงงานสับปะรดก็คือเงินที่ลงทุนไป กับคนงาน และก็ผลสับปะรดที่ลงทุนไปซื้อมาเข้าโรงงาน มันก็จะไปเข้าในกระบวนการการผลิต ในปัจจัยกระบวนการ

อย่างที่ 2 Process ปัจจัยกระบวนการ พอผลสับปะรดเมื่อมาถึงโรงงาน ฝ่ายปอกก็ปอก ฝ่ายล้างก็ล้าง ฝ่ายสับก็สับ ฝ่ายบรรจุกระป๋องก็ใส่ลงกระป๋อง แล้วปูดกระป๋องผลผลิตออกมา เช่น จะให้หวานเท่าไร แล้วก็ไม่เสีย ไม่เน่าแล้วก็สบปะรดก็จะสวยทุกชิ้น

อย่างที่ 3. Output ปัจจัยผลผลิต เป็นคนฟัง อยู่ฟังจนจบรายการและได้อะไรติดใจกลับไปผลกระทบ

อย่างที่ 4. Impact ปัจจัยผลกระทบ จากปากต่อปากพูดถึงเราว่าเทศนาดีเหลือเกิน กัณฑ์เทศนาเพิ่ม มีชื่อเสียงผู้ฟังเกิดความเลื่อมใส ประทับใจและสามารถปฏิบัติตามคำสอนได้ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีได้ (พระธรรมโกศาจารย์, ปปป: 52-54)

โดยนัยของการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์มาตั้งแต่พุทธกาล พระสงฆ์ผู้เป็นศาสนาทายาทโดยสืบเชื้อมาจากพระพุทธเจ้า กล่าวคือเป็นผู้ปฏิบัติตามและดำรงไว้ซึ่งหลักคำสอน ตลอดถึงไปเผยแผ่ให้ประชาชน ได้รับประโยชน์สุขครบวงจรทั้งตนเอง สังคม และประเทศชาตินั่นคือ การศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนนั้นๆ อย่างเคร่งครัด งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นภาระสำคัญยิ่งของพระสงฆ์ ซึ่งปัจจุบันได้ขยายกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ พุทธศาสนามีความเจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ เพราะพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่นั้นอย่างต่อเนื่องเต็มที่เต็มกำลังความสามารถ (กรมการศาสนา, 2534)

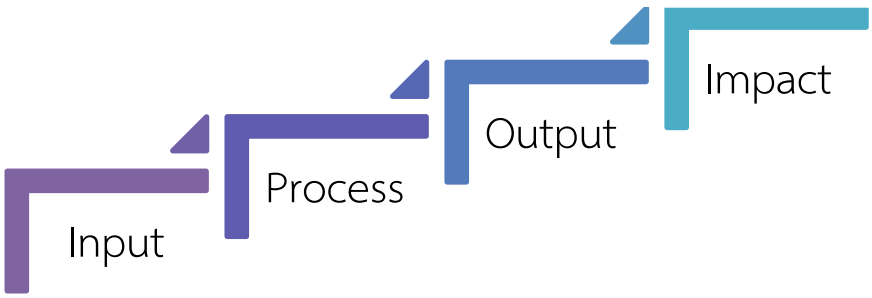

แผนภาพที่ 1 ปัจจัยการเทศนาการสอนธรรมะเป็นที่น่าเชื่อถือ
ที่มา: พระธรรมโกศาจารย์, ปปป: 52-54

สรุปการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการขยายหลักธรรมคำสั่งสอนให้แพร่หลายในวงกว้าง เพื่อให้ผู้คนเคารพศรัทธาในพระรัตนตรัยและนำหลักธรรมไปปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยตั้งเป้าหมายสำคัญ 3 ประการ คือ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมัตถประโยชน์ (พระนิพพาน) การเผยแผ่จะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ผ่านช่องทางต่าง ๆ ในเรื่อง การพูดคุย การโฆษณา การอบรม การเผยแผ่ผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และออนไลน์ โดยต้องมีการประกันคุณภาพตาม 4 ปัจจัย คือ 1) Input มีธรรมะเป็นข้อมูลนำเข้า 2) Process มีกระบวนการเผยแผ่ที่เหมาะสม 3) Output ผู้ฟังได้รับความเข้าใจในหลักธรรม และ 4) Impact เกิดผลกระทบเชิงบวกในสังคม พระสงฆ์ในฐานะศาสนทายาทมีหน้าที่สำคัญในการปฏิบัติและเผยแผ่หลักคำสอนอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์ครบวงจร ทั้งด้านตนเอง สังคม และประเทศชาติ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นภารกิจที่สำคัญและต่อเนื่อง ช่วยให้พระพุทธศาสนาเจริญก้าวหน้าทั้งในและต่างประเทศ

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน เราจะพิจารณาในส่วนของ “พระพุทธศาสนากับสังคมไทย” พระพุทธศาสนาทำให้สังคมไทยเป็นอย่างไร มีบทบาทอย่างไรในสังคมไทย แล้วสังคมไทยทำอะไรกันบ้าง และทำอย่างไรโดยสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีบทบาท มีความสำคัญต่อสังคมไทยอย่างไร เราสามารถมองได้หลายแง่หลายด้าน ก่อนที่จะเข้าใจว่า พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับสังคมไทย เมื่อเราในแง่ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เราจึงยกในประเด็นของพระพุทธศาสนากับสังคมไทยมาให้เข้าใจเสียก่อน โดยตีความหมายของพระพุทธศาสนาออกเป็นเรื่องธรรม ธรรมที่พึงพิจารณาในที่นี้มีสามด้าน ดังต่อไปนี้

ด้านที่ 1 สภาวธรรม เป็นสัจจธรรมตามธรรมชาติ พระพุทธศาสนานี้ถือหลักว่า สิ่งทั้งหลายเป็นธรรมชาติ เป็นไปตามกฎธรรมชาติ เช่น ที่พระพุทธศาสนาสอนว่า สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มีความเป็นไปตามเหตุปัจจัย อย่างนี้เป็นต้น เรียกว่าสภาวธรรม หรือจะพูดว่า พระพุทธศาสนานั้นถือว่า สิ่งทั้งหลายเป็นธรรมชาติที่ประกอบด้วยรูปธรรมและนามธรรม หรือจะแยกเป็นโลกียธรรมและโลกุตรธรรม อย่างนี้เรียกว่าสภาวธรรม คนไทยนั้นมีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาวธรรมตามหลักการของพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง แล้วความเข้าใจเกี่ยวกับสภาวธรรมนั้นได้มีผลต่อสังคมไทยอย่างไรบ้าง เช่น ความเข้าใจเกี่ยวกับความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ได้ฝังรากอยู่ในจิตใจของคนไทย แล้วก็มีอิทธิพลในทางความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนพฤติกรรมอย่างไร เช่น เรามีความฝังใจในเรื่องความเป็นอนิจจังว่า สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง เมื่อสิ่งทั้งหลายแตกดับมีการพลัดพรากไป คนไทยก็จะมีการอุทานว่า อนิจจัง อนิจจา ดังนี้เป็นต้น อย่างนี้เราเรียกว่าเป็นอิทธิพลของคำสอนเกี่ยวกับสภาวธรรม นี้ด้านหนึ่ง นี่เป็นตัวอย่างที่ยกให้เห็นในด้านสภาวธรรม

ด้านที่ 2 จริยธรรม หลักธรรมที่เกี่ยวกับแนวความประพฤติปฏิบัติหรือหลักการดำเนินชีวิต เช่นว่า พระพุทธศาสนาสอนให้คนเรานี้มี เมตตา กรุณา ต่อกัน ตามหลักพรหมวิหาร นอกจาก เมตตา กรุณา ก็ให้มี มุทิตา อุเบกขา ด้วย หรือว่าเราสอนเรื่องทาน เรื่องศีล เรื่องภาวนา โดยเฉพาะการที่เราเน้นเรื่องทาน เป็นต้น ตลอดจนเรื่องศีลห้าที่เป็นมาตรฐานเบื้องต้น หลักธรรมประเภทที่เป็นแนวทางของการดำเนินชีวิต หรือแนวทางความประพฤติปฏิบัตินี้ เราเรียกว่าจริยธรรม ในด้านนี้ ก็มาพิจารณากันดูว่าสังคมไทยนี้ ได้นำเอาจริยธรรมนั้นมาใช้อย่างไร เช่น เราอาจจะบอกว่าสังคมไทยนี้เอาพระพุทธศาสนามาใช้ในหลักจริยธรรมที่เด่นชัด เช่น เรื่องทาน เป็นต้น ดังที่ได้พัฒนาเรื่องทางวัฒนธรรมประเพณีอะไรต่างๆ ขึ้นมา เช่น เรื่องการเทศน์มหาชาติ เป็นต้น ซึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับการให้ทาน และคนไทยก็ได้รับยกย่องว่ามีน้ำใจ เป็นคนที่พร้อมที่จะเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน

ด้านที่ 3 บัญญัติธรรม สิ่งที่สังคมมนุษย์ได้ตกลงวางแต่งตั้งกันขึ้นมา สมมติกันขึ้นมา ซึ่งเป็นเรื่องที่สืบเนื่องมาจากจริยธรรม ก็อย่างที่อาตมภาพยกตัวอย่างเมื่อกี้ เช่นว่า พระพุทธศาสนาสอนเรื่องทาน ก็คือให้เราเผื่อแผ่แบ่งปันกัน โอบอ้อมอารีต่อกัน เราก็นำเอาหลักเรื่องทานนั้นมาใช้บัญญัติวางเป็นรูปแบบ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างที่ว่าเมื่อกี้ ตัวทานนั้นเป็นจริยธรรม แต่ประเพณีเทศน์มหาชาตินี้เป็นบัญญัติธรรม หรือว่าเราอาจจะบัญญัติกฎหมายขึ้นตามหลักศีลห้า ท่านสอนว่าไม่ให้ทำร้ายร่างกาย ไม่ให้ทำลายชีวิตซึ่งกันและกัน เราก็อาจจะมาบัญญัติกฎหมายว่า ถ้าฆ่ากัน ทำร้ายร่างกายกันแล้ว จะมีความผิดจะถูกลงโทษอย่างนั้นอย่างนี้ กฎหมายตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีอะไรต่างๆ ที่บัญญัติแต่งตั้งกันขึ้น เพื่อจะให้จริยธรรมหรือศีลธรรมนั้นเกิดขึ้นในสังคม อย่างนี้เราเรียกว่าบัญญัติธรรม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2568: ออนไลน์) ส่วนที่อธิบายนั้นได้เชื่อมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันในประเด็นที่เห็นว่า การเผยแผ่ธรรมของสถาบันสงฆ์ไทยไว้ในหนังสือพระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคมว่าพระสงฆ์และสามเณรส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อยไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งและไม่เข้าใจสภาพสังคมปัจจุบันจึงสื่อกับประชาชนไม่ได้ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนเป็นเพียงพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่การที่มีพระสงฆ์เข้าใจพุทธธรรมได้ลึกซึ้งเขาใจชีวิตและสังคมในปัจจุบันและมีความสามารถในการสื่อสารมีความสำคัญต่อประเทศไทยและต่อโลกมากสมควรที่รัฐบาลและทางคณะสงฆ์จะให้ความสนใจต่อเรื่องนี้ให้มาก และได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของสงฆ์ว่าควรเรียนรู้ใน 3 เรื่องใหญ่คือ

1) เรียนรู้พุทธธรรมให้ลึกซึ้งทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ

2) เรียนรู้เขาใจสังคมปัจจุบันให้รู้เท่าทันสังคมในปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการสอน

3) เรียนรู้การติต่อสื่อสารให้เป็นที่สนใจของผู้คนให้จับใจคนให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือที่เรียกว่าอนุสาสนีปาฏิหาริย์นั่นเองในข้อนี้รวมทั้งการใช้เครื่องติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย (พระมหาศรีพยัคฆ์ กงพาน, 2562)

โดยทั่วไปแล้วพระสงฆ์ได้รับมอบหมายจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรงเพราะหน้าที่ของพระสาวกคือหน้าที่ศึกษาเรียนรู้หน้าที่ค าสอนให้เกิดความรู้ความเข้าใจแล้วปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนและต้องสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามด้วยนี้จึงได้ชื่อว่าพระสงฆ์สาวกการให้การอบรมการสอนการเผยแผ่เป็นหน้าที่หลักของพระสงค์ทีสำคัญที่พระสงฆ์ปฏิบัติมาเป็นปกติ เป็นการศึกษาที่เข้าถึงประชาชนชาวบ้านได้อย่างกว้างขวางส่วนในเนื้อหาสาระที่พระสงฆ์ให้แก่ประชาชนจะแตกต่างกันตามโอกาสและวาระต่างๆแต่สิ่งที่เป็นธรรมะคำสั่งสอนที่พระพุทธศาสนาที่นับได้ว่าเป็นสาระ ในพระพุทธศาสนานั้นเป็นเนื้อหาที่เป็นความจริงที่มี

อยู่ที่เกิดขึ้นตามปกติเพราะแท้ที่จริงแล้วคำว่า“ธรรม” นั้น ก็คือ “ธรรมชาติ” นั้นเอง ประชาชนมองเห็นเป็นวิถีชีวิตหรือกิจวัตรของพระสงฆ์ได้โอกาสใน การแสดงธรรมการเผยแผ่ธรรมอยู่เป็นปกติและในรูปแบบที่ไม่เป็นรูปแบบกล่าวคืออาจจะใช้วิธีการพูดคุยสนทนาในโอกาสพบปะจะเป็นการเผยแผ่โดยไม่เป็นกิจจะลักษณะแต่ก็แฝงด้วยให้ข้อคิดทางธรรมในโอกาสที่ประชาชนมาทำบุญวันเกิดแล้วขอพรจากพระสงฆ์มาถวายสังฆทานแล้วพระสงฆ์ก็ให้พรในช่วงเวลาสั้นๆ เป็นการสอนโดยผู้รับไม่รู้ว่าถูกสอนแต่ได้ซึมซับเอาคำสอนเอาอคติธรรมได้เกิดการเรียนรู้พระธรรมคำสอนหากพระสงฆ์สำนึกตระหนักในบทบาทเหล่านี้อย่างจริงจังพระสงฆ์จะมีโอกาสในการเผยแผ่ธรรมและได้เข้าถึงประชาชนโดยไม่ยากเลยและไม่ต้องรอเทศกาลสำคัญ ๆ ทั้งสิ้นในความเห็นส่วนตัวแล้วรูปแบบโอกาสใดไม่สำคัญแต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ผู้ฟังเกิดการเรียน (Learning) จุดที่ต้องการคือให้ผู้ฟังได้เกิดการเรียนรู้จะให้ใครเป็นศูนย์กลางก็แล้วแต่อยากจะกล่าวด้วยว่าขอให้การเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง (Learning Center) อันเป็นจุดที่ ต้องการให้เกิดกับผู้ฟังที่จะเป็นจุเปลี่ยนแห่งพฤติกรรมของคน ว่าจะเปลี่ยนไปในทิศทางใดให้เขาเรียนรู้ใน ด้านใด (ปรัชญา เวสารัชช์, 2528: 170)

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน เราจะเห็นได้ว่าสถาบันการศึกษาการศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาเป็นสิ่งที่ปฏิเสธกันไม่ได้ไม่ว่า จะเป็นการพัฒนาในรูปใดจำต้องเริ่มต้นด้วยการศึกษา จนมีการศึกษามากพอแก่สถานะแห่งตน ที่จะสามารถปฏิบัติงานหรือดาเนินชีวิตไปสู่ทิศทางที่ประสงค์ การกำหนดเป้าหมายของการศึกษา ให้ถูกต้องโดยธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่แท้จริง จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่มีผู้มีอำนาจ ในการบริหารการศึกษาพึงพิจารณาให้ลึกซึ้ง ให้ถ่องแท้ ให้รอบคอบ ให้ถูกต้องด้วยทัศนะที่กว้างไกล โดยมีจุดหมายรวบยอดว่า ต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีจิตสำนึกเป็นมนุษย์ที่เต็มที่ การจัดการศึกษาควรมุ่งเน้นที่การสร้างจิตสำนึกภายใน คือ การพัฒนาจิตสำนึกภายใน คือ การพัฒนาจิตใจที่เป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์ไม่ควรเน้นที่การพัฒนา เพื่อความสำเร็จในวิชาชีพที่ปราศจากพื้นฐานทางจริยธรรม เพราะอาจจะเป็นการส่งเสริมให้บุคคลออกไปประกอบวิชาชีพด้วยจิตสำนึกผิดพลาดแล้วก็ไปสร้างระบบการทางานที่ผิดมีการเอาเปรียบผู้อื่น กอบโกย ความหลงตัวเอง ความมัวเมาวนเวียนแต่ในวังวนวัตถุ ที่อาจจะก่อให้เกิดการประหัตประหารกันในทุกวงการการให้การศึกษาแก่ยุวชน ควรหยุดสร้างจิตสำนึกที่นิยมในวัตถุ แต่เน้นการสร้างจิตสำนึกในทางจริยธรรมให้หนักแน่นเข้มแข็งยิ่งขึ้นทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่อนุบาลจนถึงอุดมศึกษาเพื่อให้เป็นจิตที่สามารถสร้างระบบถูกต้อง เพื่อการดำรงอยู่ของสังคมโดยธรรมโดยเฉพาะการดำรงเน้นการฝึกอบรมให้รู้จักทำหน้าที่เพื่อหน้าที่อย่างดีที่สุดฝีมือ ในทุกหน้าที่ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ด้วยความสำนึกว่าทุกหน้าที่มีคุณค่า ตลอดจนสถาบันศาสนา สถาบันทางศาสนาต้องเป็นผู้นำในการสร้างจิตสานึกต่อส่วนรวม ให้เกิดขึ้นต้องนำประชาชนกลับไปสู่คำสอนของ พระพุทธองค์ที่ทรงเน้นให้เห็นแก่ประโยชน์สุข ของสังคมเป็นใหญ่ ไม่บริโภคเกินความจำเป็นหรือเพราะความอยากมีความสันโดษ พอใจที่จะมีกิน มีอยู่ มีใช้เท่าที่จำเป็น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เจือจานแก่ผู้อื่น มีความเมตตาอาทรต่อกันเห็นแก่ผู้อื่นเสมือนเห็นแก่ตนเอง รู้จักหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้อง และสุดท้ายสถาบันครอบครัวความอบอุ่นของสถาบันครอบครัวมีความสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่ช่วยให้ทารกจะเกิดจิตสำนึกเห็นความสำคัญของส่วนรวม ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูก จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการเลี้ยงอบรมลูก เพราะความใกล้ชิดจะเป็นสื่อ ที่ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกัน และกัน และกลายเป็นเกิดความเห็นใจซึ่งกัน และกัน สถาบันครอบครัวจึงเป็นพื้นฐานของสังคม ถ้าครอบครัวมีแต่ความคลอนแคลน สังคมก็พลอยคลอนแคลนไปด้วย และเด็กที่เติบโตจากครอบครัวที่คลอนแคลนจะมีจิตสำนึกที่คลาดเคลื่อน การสอน และการอบรม จากสถาบันครอบครัว ควรดำเนินการให้สอดคล้องประสานไปในจุดหมายเดียวกันกับการสอน การอบรมของสถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา เพื่อปูพื้นฐาน หรือฝังรากให้เด็กมีจิตสำนึกที่เป็นสัมมาทิฐิเสียตั้งแต่ยังเด็ก เพื่อที่เด็กจะได้เป็นกำลังในการสร้างสรรค์สังคมที่มีความร่มเย็นเป็นสุข (ลำเทียร ชนะสุวรรณ์, 2556: 24-25)

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับสังคม โดยอาศัยหลักธรรม 3 ด้าน ได้แก่ 1) สภาวธรรม อันเป็นสัจจธรรมตามธรรมชาติที่ชี้ให้เห็นถึงความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และอนัตตา ซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีคิดและพฤติกรรมของคนไทย 2) จริยธรรม ซึ่งเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่เมตตา กรุณา ทาน ศีล และภาวนา โดยประยุกต์ใช้ในวัฒนธรรมและประเพณี เช่น การเทศน์มหาชาติที่ส่งเสริมการให้ทาน และ 3) บัญญัติธรรม ซึ่งเป็นข้อตกลงหรือกฎหมายที่วางขึ้นเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในสังคม อาทิ การบัญญัติกฎหมายตามหลักศีลห้า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในฐานะศาสนทายาทที่ต้องศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่ธรรมะผ่านกระบวนการสื่อสารสมัยใหม่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องเริ่มต้นจากการศึกษาที่จิตสำนึกภายใน สร้างรากฐานจริยธรรมตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงสถาบันการศึกษาและศาสนา เพื่อให้ประชาชนมีจิตใจที่เห็นแก่ส่วนรวม รู้จักหน้าที่ และดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ซึ่งจะช่วยสร้างสังคมที่สงบสุข

สรุป

การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบันควรให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกกับบทบาททางสังคมของพระพุทธศาสนา ตัวอย่างเชิงประจักษ์ที่สามารถนำมาแสดงให้เห็นภาพของผลสำเร็จในการเผยแผ่ธรรมะ

โครงการ “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน) ที่มีการบูรณาการระหว่างชุมชน วัด และโรงเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแก่เยาวชน ผ่านการจัดกิจกรรม การอบรมคุณธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐาน และการพัฒนาศีลธรรมในโรงเรียน ส่งผลให้เยาวชนในชุมชนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ลดการทะเลาะวิวาท และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากขึ้น อีกกรณีศึกษาที่น่าสนใจคือการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมผ่านโครงการของวัดป่าศรีแสงธรรม ในการส่งเสริมการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในชุมชนและวัด สอดคล้องกับหลักธรรมด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การดำเนินดังกล่าวช่วยลดต้นทุนด้านพลังงานแล้วยังปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนในพื้นที่ ในเรื่องการเผยแผ่ธรรมะในยุคดิจิทัล การใช้สื่อออนไลน์ของวัดพระธรรมกายในการถ่ายทอดสดธรรมะ การบรรยายธรรม และกิจกรรมทางศาสนา ทำให้ผู้คนทั่วโลกสามารถเข้าถึงคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้ง่ายขึ้น กรณีนี้แสดงให้เห็นว่าการปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีช่วยให้การเผยแผ่ธรรมะสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย รวมถึงคนรุ่นใหม่ที่ใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ จากตัวอย่างชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยควรคำนึงถึงการประยุกต์หลักธรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต การสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันต่างๆ และการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมและประเทศชาติในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ (2540). คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

กรมการศาสนา (2540). ระเบียบกองงานพระธรรมทูต. กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขานุการ วัดปากน้ำภาษีเจริญ.

กระทรวงสาธารณสุข (2552). “เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย”. เชียงใหม่: กระทรวงสาธารณสุข.

กรุงเทพธุรกิจ (2568). บทบาทสถาบันศาสนากับทิศทางการพัฒนาสังคมไทย. สืบค้นข้อมูลจาก https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/102373

ชัชวรรณ ปัญญาพยัตจาติ (2568). ‘พุทธศึกษา’ สืบสานการสร้างสุขที่ยั่งยืน. สืบค้นข้อมูลจาก https://www.thaihealth.or.th

ทวีรัสมิ์ ธนาคม (2553). ถึงจะยากก็ต้องทำ. กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัยการพิมพ์.

เทวินทร์ ศิริปัญจนะ (2554). “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการกองบัญชาการช่วยรบที่ 1 ค่ายพันสบดีศรีอุทัย กิ่งอำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528). การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระธรรมโกศาจารย์ (มปป). การเผยแผ่เชิงรุก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (2539). ไอ ที ภายใต้วัฒนธรรมแห่งปัญญา (ศาสนากับยุคโลกาภิวัตร). พิมพ์ครั้งที่ 5.กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

พระมหาศรีพยัคฆ์ กงพาน. (2562). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนักเผยแผ่ที่สอดคล้องกับสังคมไทย. ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคมคณะศึกษาศาสตร์. ชลบุรี, มหาวิทยาลัยบูรพา.

พระราชเมธี (2525). การพัฒนาพระสังฆาธิการ. กรุงเทพมหานคร :ดำรงการพิมพ์.

พระอิชย์ศิวัช จิตฺตสำโร (จุติปราโมทย์). (2566). บทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน. วารสาร นวพุทธศาสตร์. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม).

ลำเทียร ชนะสุวรรณ์ (2556). วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2568) พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. สืบค้นข้อมูลจาก https://www.watnyanaves.net/en/book-reading/18/5

สัมพันธ์ พิชยทายา (2549). แนวทางการพัฒนาคุณชีวิตในชุมชนค่ายทหารกองทัพบกมุ่งสู่ชุมชนเข้มแข็ง. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ในพระพุทธศาสนา: หลักการและประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและผู้อื่น

CONSTRUCTIVE CRITICISM IN BUDDHISM: PRINCIPLES AND BENEFITS FOR DEVELOPING YOURSELF AND OTHERS

พระครูวศินสุตกาญจน์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
Phrakhruwasinsutakan
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhapanyasridvaravadi Buddhist College
Corresponding Author E-mail : win25113@gmail.com

(Received : December 1, 2024 ; Edit : December 12, 2024; accepted : December 13, 2024)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์หลักการวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นที่หลักการสำคัญและประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและผู้อื่น การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ในบริบทของพระพุทธศาสนานั้นเป็นรูปแบบการสื่อสารที่สำคัญ ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความเมตตา กรุณา และปัญญา มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับและผู้ให้คำวิจารณ์เกิดการพัฒนาตนเองอย่างสมดุลและยั่งยืน

กระบวนการวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น เริ่มต้นจากการมีจิตใจที่บริสุทธิ์ ปราศจากอคติ มุ่งมั่นที่จะให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้ผู้รับสามารถปรับปรุงและพัฒนาตนเองได้อย่างแท้จริง นอกจากการชี้ให้เห็นข้อบกพร่องแล้ว ยังต้องเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สร้างสรรค์และเป็นรูปธรรมด้วย โดยยึดหลักการสำคัญ ได้แก่ อธิษฐานธรรม อวิหิงสา สัจจะ ขันติ และสมานัตตา ซึ่งทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การวิจารณ์ด้วยจิตใจที่เปี่ยมด้วยความเมตตาและปัญญา

การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ตามหลักพุทธศาสนานั้น มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทั้งผู้วิจารณ์และผู้รับวิจารณ์อย่างมาก ผู้ที่ได้รับคำวิจารณ์ที่ดีจะสามารถมองเห็นโอกาสในการพัฒนาตนเองได้อย่างชัดเจน ได้รับแรงบันดาลใจและกำลังใจในการปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ การเติบโตทางปัญญา และการดำเนินชีวิตที่มีความสุขสมดุล ในขณะเดียวกัน ผู้ที่มอบคำวิจารณ์ด้วยเจตนาบริสุทธิ์ ก็จะได้พัฒนาทักษะการสื่อสารที่มีคุณค่า เสริมสร้างความเข้าใจอันดีและความไว้เนื้อเชื่อใจกับผู้รับ อีกทั้งยังเป็นการฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้มีเมตตา มีปัญญา มีความรับผิดชอบต่อการกระทำและคำพูดของตน อันจะส่งผลให้สังคมและองค์กรมีการพัฒนาไปในทิศทางที่สร้างสรรค์ เกิดความสามัคคี และมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์, หลักพระพุทธศาสนา, หลักการและประโยชน์, การพัฒนา

Abstract

This article aims to study and analyze the principles of constructive criticism according to Buddhism, focusing on the main principles and benefits for the development of oneself and others. Constructive criticism in the context of Buddhism is an important form of communication based on the foundation of loving-kindness, compassion, and wisdom. It aims to promote the balanced and sustainable development of both the recipient and the critic.

The process of constructive criticism according to Buddhism begins with a pure mind, free from bias, and a commitment to provide useful suggestions so that the recipient can truly improve and develop themselves. In addition to pointing out flaws, it must also offer constructive and tangible solutions, based on the main principles of austerity, non-violence, truthfulness, patience, and harmony. All of these lead to criticism with a mind full of loving-kindness and wisdom.

Constructive criticism according to Buddhism is very beneficial to the development of the quality of life of both the critic and the critic. Those who receive good criticism will be able to clearly see opportunities for self-development, be inspired and encouraged to improve things constructively, resulting in learning, intellectual growth, and a happy and balanced life. At the same time, those who give criticism with pure intentions will develop valuable communication skills, build good understanding and trust with the recipient, and train themselves to be compassionate, wise, and responsible for their actions and words. This will result in society and organizations developing in a constructive direction, creating unity and sustainably developing strong immunity.

Keywords: Constructive criticism, Buddhist principles, Principles and benefits, Development.

บทนำ

ในกระแสสังคมปัจจุบัน การวิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์กลายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสังคมเต็มไปด้วยความหลากหลายทางความคิดเห็นและการแสดงออก การวิจารณ์ที่สร้างสรรค์ไม่เพียงแต่ช่วยให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาในระดับบุคคล แต่ยังส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่มีคุณภาพในระดับสังคมอีกด้วย โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลแพร่หลายอย่างรวดเร็ว การตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างคำวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์กับคำวิจารณ์เชิงทำลาย คำวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ช่วยพัฒนาพฤติกรรมของผู้คนและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก ในขณะที่คำวิจารณ์เชิงทำลายนั้น ประณามและบั่นทอนกำลังใจของผู้คน คำวิจารณ์เชิงทำลายนั้น ลดคุณค่า ทำลายชื่อเสียงและทำร้ายผู้คนในทางกลับกัน คำวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ช่วยพัฒนาพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงโดยปราศจากการโจมตีส่วนตัว ความเชื่อมั่นในตัวเองของพวกเขายังคงมีเท่าเดิม การวิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การสื่อสารและการแสดงออกเป็นไปอย่างมีความรับผิดชอบและสร้างสรรค์ การวิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม สังคมที่เปิดรับความคิดเห็นและการวิจารณ์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนา มักเป็นสังคมที่มีความเข้าใจและเคารพซึ่งกันและกัน การวิจารณ์ที่สร้างสรรค์ช่วยลดความขัดแย้งและความเข้าใจผิด อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสังคมที่แข็งแกร่งและก้าวหน้า นอกจากนี้การวิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์ยังมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคม ในยุคที่มีปัญหามากมาย เช่น การแพร่กระจายของข่าวลวง ความรุนแรงทางสังคม หรือความไม่เท่าเทียมกัน การวิจารณ์ที่มุ่งเน้นไปที่การหาทางแก้ไขปัญหาเหล่านี้โดยใช้ข้อมูลที่ถูกต้องและวิจารณญาณที่ดี จะช่วยให้สังคมสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นได้

ในด้านการทำงาน การวิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพงานและความร่วมมือในทีม การทำงานในสภาพแวดล้อมที่เปิดรับความคิดเห็นและการวิจารณ์ที่สร้างสรรค์ ช่วยให้สมาชิกทีมสามารถเรียนรู้ร่วมกันและกัน แก้ไขข้อผิดพลาด และพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานให้ดียิ่งขึ้น เป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการพัฒนาตนเองและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในวงการการศึกษา การวิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้และพัฒนานักเรียน การวิจารณ์ที่สร้างสรรค์จากครูหรือเพื่อนนักเรียนช่วยให้นักเรียนมีโอกาสเรียนรู้จากข้อผิดพลาดและพัฒนาทักษะของตนเองได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ การสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่เปิดรับการวิจารณ์ยังส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์และมีความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นอีกด้วย และในด้านการเมือง การวิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนสามารถตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลและนักการเมืองได้อย่างสร้างสรรค์ การวิจารณ์ที่มีเหตุผลและมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาประเทศเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการสร้างสังคมที่มีความโปร่งใสและเป็นธรรม ช่วยให้ผู้มีอำนาจเห็นข้อบกพร่องและสามารถปรับปรุงนโยบายหรือการดำเนินงานให้ดีขึ้น

ข้างต้นที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความสำคัญของการวิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์ในบริบทของกระแสสังคมปัจจุบันจะเห็นได้ว่าหลักการดังกล่าวมีความสอดคล้องอย่างมากกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาสอนให้เราปฏิบัติตนด้วยปัญญาและเมตตา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการวิจารณ์ที่สร้างสรรค์ การวิจารณ์ที่ดำเนินไปด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์และมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งตนเองและผู้อื่นนั้น ไม่เพียงแต่ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม แต่ยังเป็นการปฏิบัติตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนไว้อย่างลึกซึ้ง ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีแนวคิดที่จะนำเสนอเกี่ยวกับการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการวิจารณ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเองและต่อสังคมโดยรวม ดังนี้

1. หลักพระพุทธศาสนาในการวิจารณ์

พระพุทธศาสนาเน้นถึงความสำคัญของการวิจารณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความเมตตา และปัญญา การวิจารณ์ที่สร้างสรรค์ในบริบทของพระพุทธศาสนานั้น เริ่มจากการตั้งจิตที่บริสุทธิ์ ปราศจากความโกรธเกลียดหรืออคติ การวิจารณ์เช่นนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้อื่นเห็นถึงข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไข แต่ยังเป็นการแสดงออกซึ่งความปรารถนาดีและความห่วงใยต่อการพัฒนาของผู้อื่นด้วย ในพระพุทธศาสนา แนวคิดเรื่อง "อัปปมาทะ" หรือความไม่ประมาท เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลตระหนักถึงการวิจารณ์ด้วยจิตใจที่เป็นกุศล การวิจารณ์ด้วยความไม่ประมาทนี้หมายถึงการวิจารณ์อย่างรอบคอบ คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และมุ่งหมายเพื่อความเจริญก้าวหน้าของทั้งผู้วิจารณ์และผู้รับวิจารณ์ตามหลักพระพุทธศาสนา การวิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์ถือเป็นการปฏิบัติที่มีความสำคัญ โดยมุ่งเน้นการใช้ปัญญาและความเมตตาในการวิพากษ์วิจารณ์ ไม่ใช่เพียงเพื่อชี้ข้อผิดพลาดของผู้อื่น แต่เพื่อให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุงตนเองและผู้อื่นอย่างแท้จริง หลักการนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเจริญปัญญาและการมีสติในทุกการกระทำ การวิจารณ์ที่เป็นไปตามหลักธรรมนี้จึงเป็นการแสดงออกถึงความปรารถนาดีและการเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ (พระ ปิฎกโกศลและคณะ, 2561)

การวิจารณ์ตามหลักพระพุทธศาสนาต้องอาศัยความเมตตา ซึ่งหมายถึงการวิจารณ์ด้วยความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่ใช่เพื่อการโจมตีหรือลดทอนคุณค่าของผู้อื่น แต่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการปรับปรุง ความเมตตานี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การ

วิจารณ์มีความสร้างสรรค์ และทำให้ผู้รับวิจารณ์รู้สึกถึงความหวังดีและพร้อมที่จะเปิดใจรับฟังนอกจากความเมตตาแล้ว การวิจารณ์ในพระพุทธศาสนายังต้องอาศัยปัญญา การวิจารณ์ที่มีปัญญาจะสามารถแยกแยะได้ระหว่างสิ่งที่เป็นความจริงและความรู้สึกส่วนตัว อีกทั้งยังช่วยให้ผู้วิจารณ์สามารถเสนอแนวทางแก้ไขที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ปัญญาจึงเป็นสิ่งที่ทำให้การวิจารณ์มีคุณค่าและส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริง (พระปิยพงษ์ ธมฺมรโต, 2565) การวิจารณ์ยังต้องกระทำด้วยความรอบคอบและไม่ประมาท การคิดให้รอบคอบก่อนที่จะวิจารณ์ช่วยลดโอกาสที่จะเกิดความเข้าใจผิดหรือการทำร้ายจิตใจของผู้อื่น การวิจารณ์ที่เป็นไปอย่างรอบคอบนี้ยังสะท้อนถึงความเคารพในคุณค่าของผู้อื่น และทำให้การวิจารณ์นั้นเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสีย

การวิจารณ์ที่ดีในพระพุทธศาสนายังต้องคำนึงถึงจังหวะและเวลาที่เหมาะสม การวิจารณ์ที่เกิดขึ้นในเวลาที่ถูกต้องสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เป็นบวกและสร้างสรรค์ ในทางกลับกัน การวิจารณ์ที่ไม่คำนึงถึงเวลาหรือสถานการณ์อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดและความไม่พอใจได้ การเลือกเวลาที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณา อีกทั้งการวิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์ตามหลักพระพุทธศาสนายังต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริง การวิจารณ์ที่มีความถูกต้องและเป็นกลางจะสร้างความเชื่อมั่นและความเคารพต่อผู้วิจารณ์ การอ้างอิงข้อเท็จจริงและหลีกเลี่ยงการใช้อารมณ์ส่วนตัวเป็นสิ่งที่สำคัญในการวิจารณ์ ตามหลักธรรมนี้ในทางปฏิบัติ การวิจารณ์ในพระพุทธศาสนาสอนให้เราปฏิบัติด้วยความอ่อนโยนและมีความเห็นอกเห็นใจ การใช้ถ้อยคำที่สุภาพและไม่รุนแรงช่วยลดความตึงเครียดและความขัดแย้ง การวิจารณ์ที่นุ่มนวลและเต็มไปด้วยความเข้าใจ จะทำให้ผู้รับวิจารณ์สามารถยอมรับคำแนะนำและนำไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว การวิจารณ์ยังเป็นการฝึกฝนตนเองให้มีสติและมีการควบคุมอารมณ์ การวิจารณ์ด้วยความสงบและไม่แสดงอารมณ์ที่รุนแรงเป็นการฝึกฝนจิตใจให้เข้มแข็งและมั่นคง อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในระยะยาว การฝึกสติจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการวิจารณ์ที่สร้างสรรค์ การวิจารณ์ที่สร้างสรรค์ตามหลักพระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นในการพัฒนาตนเอง แต่ยังเป็นการส่งเสริมการเจริญเติบโตทางจิตวิญญาณของผู้วิจารณ์เอง การปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความสุขที่ยั่งยืนทั้งในระดับบุคคลและในสังคมโดยรวม ดังนั้น การวิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์ตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นการกระทำที่สมบูรณ์และมีประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจ การพัฒนา และความสัมพันธ์ที่ดีในทุกมิติของชีวิต เป็นการสร้างสังคมที่เต็มไปด้วยความปรารถนาดีและความเมตตา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีความสุข

หลักการวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ในพระพุทธศาสนาเน้นการใช้ปัญญาและเมตตาเป็นรากฐานสำคัญ แนวคิดที่เกี่ยวข้องได้แก่ ความไม่ประมาท ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพิจารณาผลกระทบของคำวิจารณ์อย่างรอบคอบ, ความเมตตา คือการให้ข้อเสนอแนะด้วยความห่วงใยอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพื่อโจมตีหรือลดคุณค่าของผู้อื่น, ปัญญา ในการแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความรู้สึกและแนะนำวิธีแก้ปัญหาที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง, ความรอบคอบและไม่ประมาท เพื่อหลีกเลี่ยงความเข้าใจผิดและไม่ทำร้ายจิตใจผู้อื่น, ความจริงใจ โดยวิพากษ์บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงมากกว่าอารมณ์ส่วนตัว, ความอ่อนโยนและเอาใจเขามาใส่ใจเรา ใช้ภาษาสุภาพเพื่อลดความตึงเครียด, สติและการควบคุมอารมณ์ รักษาความสงบเพื่อเสริมสร้างจิตใจและสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกที่ยั่งยืน โดยสรุป การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ตามหลักพุทธศาสนามุ่งที่จะสนับสนุนการเติบโตที่แท้จริงของผู้อื่น ขณะเดียวกันก็พัฒนาจิตวิญญาณของผู้วิจารณ์เอง นำไปสู่ความผาสุกที่ยั่งยืนสำหรับปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวม

นอกจากหลักการข้างต้นที่กล่าวมาจะมีการเน้นความเมตตาและความเข้าใจเพื่อสร้างความเจริญในจิตใจของผู้ฟัง และส่งเสริมความเข้าใจที่ถูกต้องมากกว่าการตำหนิแบบทำร้ายจิตใจผู้เขียนจึงได้นำเสนอเกี่ยวกับหลักการสำคัญ ๆ ที่เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบกับการวิจารณ์ ได้แก่

1.1 อธิษฐานธรรม

ธรรมที่ควรตั้งไว้เป็นหลักแห่งใจ ประกอบด้วย 1) ปัญญาความรอบรู้สิ่งที่ควรรู้ รู้ทั่วถึงเหตุถึงผล สิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ กล่าวคือก่อนจะวิจารณ์ผู้อื่นต้องมีข้อมูลที่เพียงพอและเชื่อถือได้ 2) สัจจะ หมายถึงความจริงใจ คือประพฤติสิ่งใดก็ให้ได้จริง ผู้มีสัจจะเมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเห็นความจริงในสิ่งนั้นว่า สิ่งนี้ดี สิ่งนั้นทราม กล่าวคือหากจะวิจารณ์หรือแนะนำใครต้องมองถึงปัญหาอย่างทะลุปรุโปร่ง 3) จาคะ หมายถึง สละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ คือต้องตั้งใจให้เป็นกลางปราศจากอคติ 4 คือลำเอียงเพราะรัก ลำเอียงเพราะชัง ลำเอียงเพราะหลง และลำเอียงเพราะกลัว 4) อุปสมะ หมายถึง สงบใจคือสงบจากความโลภโกรธหลง (ที.ปา. 11/254/241) ก่อนจะวิจารณ์ต้องไม่มีความโกรธจากผู้ถูกวิจารณ์เป็นต้น ดังนั้นการตั้งเจตนาที่ดีและถูกต้องในการวิจารณ์เพื่อประโยชน์แก่ผู้ฟัง และไม่มุ่งทำลายหรือทำให้เกิดโทษ การตั้งเจตนาที่ดีและถูกต้องในการวิจารณ์ เป็นกระบวนการที่สำคัญในการสื่อสารและพัฒนาทักษะของบุคคล การวิจารณ์ที่มีเจตนาที่ดีจะนำไปสู่การเติบโตและพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ แทนที่จะมุ่ง

ทำลายหรือสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้ที่รับฟัง การวิจารณ์ดังกล่าวควรมีจุดประสงค์หลักในการชี้นำและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง เพื่อให้พวกเขาสามารถปรับปรุงและพัฒนาได้ในทางที่ดีขึ้น หลักการวิจารณ์ตามอธิษฐานธรรมที่ผู้เขียนได้ศึกษาจึงนำมาสรุปแนวทางดังนี้ คือ

1. ตั้งเจตนาที่ดี คือการตรวจสอบตนเองก่อนที่จะเริ่มวิจารณ์ว่า เรามีวัตถุประสงค์อะไรในใจ การวิจารณ์ควรมีเป้าหมายเพื่อสร้างเสริม ไม่ใช่เพื่อการดูถูกหรือทำให้ผู้อื่นรู้สึกเสียใจ การตั้งใจทำให้ชัดเจนในด้านนี้จะช่วยให้การสื่อสารมีความราบรื่นและเป็นไปในทางบวกมากขึ้น และทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่า พวกเขาได้รับการเคารพและเป็นที่ยอมรับ

2. การใช้ภาษาที่สร้างสรรค์และสุภาพในการวิจารณ์ คำพูดที่เลือกใช้ควรเป็นไปในเชิงบวกและไม่ก้าวร้าว การใช้ภาษาที่สุภาพช่วยลดความตึงเครียดและป้องกันการเกิดความเข้าใจผิด การวิจารณ์ในลักษณะนี้จะช่วยให้ผู้ฟังสามารถเปิดใจรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะได้มากขึ้น

3. ตั้งคำถามและรับฟังความคิดเห็นของผู้ฟัง เป็นอีกหนึ่งขั้นตอนที่สำคัญ การวิจารณ์ที่ดีไม่ใช่เพียงการบอกหรือชี้แนะเท่านั้น แต่ควรเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้แสดงความคิดเห็นหรืออธิบายเหตุผลของพวกเขาด้วย การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นการแสดงถึงความเคารพในมุมมองที่แตกต่างกัน และช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้วิจารณ์และผู้ฟัง

4. การติดตามผลหลังจากการวิจารณ์ เป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม การตรวจสอบผลของการวิจารณ์ช่วยให้เรารู้ว่าผู้ฟังได้รับประโยชน์หรือไม่ และยังเป็นโอกาสในการเสริมสร้างความเข้าใจหรือปรับปรุงคำแนะนำเพิ่มเติมอีกด้วย การตั้งเจตนาที่ดีและถูกต้องในการวิจารณ์จึงไม่ใช่เพียงการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังเป็นการสร้างเสริมความสัมพันธ์และความเข้าใจที่ดีต่อกัน

1.2 อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก้าวล่วงสิทธิของผู้อื่น กล่าวคือไม่วิจารณ์ด้วยการทำร้ายหรือก่อให้เกิดความทุกข์ในจิตใจของผู้ฟัง วิจารณ์ด้วยเมตตาและความกรุณา เช่น คิดก่อนพูดควรพิจารณาถึงผลกระทบของคำพูดที่จะออกมาก่อนเสมอ ว่าจะส่งผลดีหรือไม่ดีกับผู้ฟัง เน้นที่การพัฒนาคำวิจารณ์ควรจะช่วยให้ผู้ฟังได้เห็นข้อดีและข้อด้อยของตนเองและส่งเสริมให้พัฒนาตนเอง พูดอย่างสุภาพ การเลือกใช้คำพูดที่สุภาพและเหมาะสมจะช่วยลดความรู้สึกตึงเครียดและความกดดันฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้แสดงความคิดเห็นหรืออธิบายตัวเอง เป็นการแสดงถึงความเคารพและความเข้าใจสนับสนุนและให้กำลังใจ เมื่อวิจารณ์ควรมีการให้กำลังใจและสนับสนุนผู้ฟังในการปรับปรุงตนเอง

1.3 สัจจะ วิจารณ์ด้วยความจริง ไม่มีการบิดเบือนข้อมูลหรือพูดเกินจริง (ม.อุ. 14/682/437) การวิจารณ์ด้วยความจริงเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการสื่อสาร เพราะมันทำให้เกิดความไว้วางใจและความโปร่งใสระหว่างผู้วิจารณ์และผู้ฟัง การวิจารณ์ในลักษณะนี้ หมายถึงการสื่อสารที่ตรงไปตรงมา โดยไม่บิดเบือนข้อมูลหรือพูดเกินจริง ซึ่งช่วยให้ผู้ฟังได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้การวิจารณ์ด้วยความจริง เริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน ผู้วิจารณ์ควรศึกษาหรือสังเกตการณ์อย่างละเอียดเพื่อให้มั่นใจว่าคำวิจารณ์ของตนนั้นมีมูลความจริง การให้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนหรือไม่ครบถ้วนจะทำให้ผู้ฟังได้รับข้อมูลผิดพลาด และอาจตัดสินใจหรือแก้ไขปัญหาได้ไม่ถูกต้อง การสื่อสารด้วยความจริงยังหมายถึง การพูดถึงประเด็นที่เป็นสาระสำคัญโดยตรง ไม่ควรมีการพูดเกินจริงหรือขยายความเกินเหตุ การทำเช่นนี้อาจสร้างความเข้าใจผิดและทำให้ปัญหาหรือสถานการณ์ดูรุนแรงเกินความเป็นจริง การพูดเกินจริงมักทำให้ผู้ฟังรู้สึกสับสนหรือไม่มั่นใจในความน่าเชื่อถือของผู้วิจารณ์นอกจากการสื่อสารที่ตรงไปตรงมาแล้ว การวิจารณ์ด้วยความจริงยังต้องมีความยุติธรรม ผู้วิจารณ์ควรให้ความสำคัญกับทุกแง่มุมของสถานการณ์หรือประเด็นที่กำลังถูกวิจารณ์ ไม่ควรเลือกที่จะมองเห็นเฉพาะข้อเสียหรือข้อดีอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว การมีมุมมองที่สมดุลจะช่วยให้คำวิจารณ์มีความน่าเชื่อถือและสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจหรือปรับปรุงได้ การวิจารณ์ด้วยความจริงควรเกิดขึ้นในบริบทที่มีความเคารพและเอื้อเฟื้อ ผู้วิจารณ์ควรมีความตั้งใจที่จะช่วยผู้ฟังปรับปรุงหรือพัฒนาไม่ใช่เพียงเพื่อการตำหนิ การแสดงความจริงใจในการวิจารณ์จะช่วยให้ผู้ฟังเปิดใจรับฟังและพร้อมที่จะนำข้อเสนอแนะไปพัฒนาตนเองหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างเต็มที่

1.4 ขันติ มีความอดทนในการวิจารณ์ ไม่ให้ความโกรธหรืออารมณ์ร้ายควบคุม การมีความอดทนในการวิจารณ์เป็นทักษะที่สำคัญในชีวิตประจำวัน เพราะการวิจารณ์สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นในที่ทำงาน การเรียน หรือแม้กระทั่งในความสัมพันธ์ส่วนตัว การรับฟังความคิดเห็นหรือคำวิจารณ์จากผู้อื่นอย่างมีสติและไม่ให้ความโกรธหรืออารมณ์ร้ายเข้ามาควบคุม เป็นสิ่งที่ช่วยให้เราเติบโตและพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีทัศนคติที่ดีในการรับฟังคำวิจารณ์ยังแสดงถึงความเป็นผู้ใหญ่และความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์ที่ยากลำบากได้อย่างเหมาะสมเมื่อเราถูกวิจารณ์ อาจรู้สึกไม่สบายใจหรือโกรธง่าย ซึ่งเป็นปฏิกิริยาธรรมชาติของมนุษย์

อย่างไรก็ตาม การปล่อยให้ความโกรธหรืออารมณ์ร้ายเข้ามาควบคุม สามารถทำให้เราสูญเสียความสามารถในการฟังและพิจารณาข้อคิดเห็นนั้นอย่างมีเหตุผล การตั้งสติและมีความอดทนในการรับฟังคำวิจารณ์จะช่วยให้เราสามารถแยกแยะว่าอะไรคือข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์และอะไรที่ควรมองข้ามไป ความอดทนในการรับฟังคำวิจารณ์ไม่ได้หมายความว่าเราต้องยอมรับทุกสิ่งที่

ถูกพูดถึง แต่เป็นการให้โอกาสตัวเองในการพิจารณาข้อคิดเห็นอย่างเป็นกลาง การตั้งใจฟังและคิดอย่างรอบคอบสามารถช่วยให้เราสามารถนำข้อวิจารณ์ไปปรับปรุงตนเองได้โดยไม่ต้องเสียความเชื่อมั่นหรือความมั่นใจในตนเอง อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นด้วยการไม่ให้ความโกรธหรืออารมณ์ร้ายควบคุมขณะถูกวิจารณ์ ยังช่วยให้เราสามารถสื่อสารและตอบโต้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การตอบกลับด้วยความสงบและมีเหตุผลแสดงถึงความเป็นมืออาชีพและช่วยสร้างความนับถือในสายตาของผู้อื่น นอกจากนี้ การมีทัศนคติที่ดีในการรับฟังคำวิจารณ์ยังช่วยเสริมสร้างความมั่นคงในจิตใจและลดความเครียดที่เกิดจากการถูกวิจารณ์ได้อย่างมาก ความอดทนในการวิจารณ์เป็นการฝึกฝนทักษะในการจัดการกับอารมณ์และพัฒนาตนเอง การเปิดรับคำวิจารณ์อย่างมีสติและไม่ปล่อยให้ความโกรธหรืออารมณ์ร้ายเข้ามาควบคุมจะช่วยให้เราเป็นคนที่มีความมั่นคงทางจิตใจและเติบโตได้อย่างมั่นคงในทุกด้านของชีวิต

1.5 สมานัตตามีความเสมอภาคในการวิจารณ์ ไม่เลือกปฏิบัติเพราะอคติหรือความลำเอียง การมีความเสมอภาคในการวิจารณ์ หมายถึง การปฏิบัติที่ยุติธรรมและไม่เลือกปฏิบัติต่อผู้อื่น เมื่อแสดงความคิดเห็นหรือวิเคราะห์สิ่งใด ๆ สิ่งนี้เป็นหัวใจสำคัญในการสร้างสังคมที่เปิดกว้างและมีความยุติธรรม ซึ่งทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าพวกเขาจะมีพื้นเพทางสังคม สถานะทางเศรษฐกิจ หรือความคิดเห็นทางการเมืองใด ๆ การมีความเสมอภาคในการวิจารณ์ช่วยสร้างความเชื่อมั่นในสังคมและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรี หนึ่งในหลักการที่สำคัญของการมีความเสมอภาคในการวิจารณ์คือการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงสถานะทางสังคมหรือคุณลักษณะส่วนบุคคล เช่น เชื้อชาติ ศาสนา เพศ หรือรสนิยมทางเพศ เป็นต้น

ความลำเอียงหรืออคติที่ฝังลึกสามารถเป็นอุปสรรคต่อความเสมอภาคนี้ได้ ดังนั้น การตระหนักถึงและขจัดความลำเอียงเหล่านี้เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและยุติธรรมในการวิจารณ์สิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคคล ผลงาน ศิลปะ หรือแนวคิด การมีความเสมอภาคช่วยให้การวิเคราะห์นั้นเป็นกลางและยุติธรรม ไม่ถูกบิดเบือนด้วยความคิดหรือความเชื่อส่วนตัว เมื่อผู้วิจารณ์มีความยุติธรรมและเท่าเทียมในการวิเคราะห์ จะช่วยสร้างความเชื่อถือและเคารพในตัวผู้วิจารณ์เอง รวมถึงทำให้ผู้อื่นยอมรับในความเห็นความลำเอียงที่แฝงอยู่สามารถแสดงออกมาในหลายรูปแบบ เช่น การเลือกวิจารณ์เฉพาะบางกลุ่ม หรือการประเมินด้วยมาตรฐานที่ต่างกันสำหรับคนที่มีพื้นเพแตกต่างกัน นี่เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข เพราะไม่เพียงแต่จะทำให้เกิดความไม่ยุติธรรม แต่ยังสร้างความไม่พอใจและความไม่ไว้วางใจในสังคมได้

การวิจารณ์ที่ไม่มีความเสมอภาคสามารถส่งผลกระทบต่อการรับรู้ของสาธารณชน เช่น การทำให้ความเชื่อหรือภาพลักษณ์ของบุคคลหรือกลุ่มคนหนึ่งกลายเป็นภาพลบ หรือการทำให้แนวคิดใหม่ ๆ ถูกปฏิเสธหรือไม่ยอมรับ ความเสมอภาคในการวิจารณ์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดและการพัฒนาทางสังคมการวิจารณ์อย่างเท่าเทียมยังหมายถึงการเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระและไม่มีข้อจำกัด การรับฟังและให้ความสำคัญกับความคิดเห็นจากทุกฝ่ายช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันและลดความขัดแย้งในสังคม การมีความเสมอภาคในการวิจารณ์ยังส่งเสริมการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ และการพัฒนาความรู้จากมุมมองที่หลากหลาย

ในสังคมที่มีการแบ่งแยกหรือความไม่เท่าเทียม การวิจารณ์ที่มีความเสมอภาคสามารถเป็นเครื่องมือที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคม การวิจารณ์ที่สร้างสรรค์และเป็นกลางสามารถช่วยเปิดโปงความไม่ยุติธรรมและเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงสู่ความยุติธรรมได้ แต่ถ้าหากการวิจารณ์นั้นถูกใช้เพื่อทำลายหรือบั่นทอนผู้อื่น จะเป็นการสร้างสังคมที่เต็มไปด้วยความเกลียดชังและความขัดแย้งเพื่อให้การวิจารณ์มีความเสมอภาค ผู้วิจารณ์ต้องมีความตระหนักรู้ถึงความลำเอียงที่อาจจะมีอยู่ในตัวเองและต้องพยายามขจัดมันออกไป การศึกษาและฝึกฝนในการวิเคราะห์อย่างเป็นกลาง การรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย และการตั้งใจที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้กับสังคม เป็นสิ่งที่สามารถช่วยส่งเสริมความเสมอภาคในการวิจารณ์ได้

ดังนั้นการมีความเสมอภาคในการวิจารณ์ไม่ใช่แค่การปฏิบัติตามหลักการที่ถูกต้องเท่านั้น แต่ยังเป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อผู้อื่นและการยอมรับในความหลากหลายทางความคิดและมุมมอง การสร้างสังคมที่เต็มไปด้วยความเคารพและความเข้าใจจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนและความสุขร่วมกันของทุกคน

2. การวิจารณ์ด้วยความกรุณาและปัญญา

การวิจารณ์ด้วยความกรุณาและปัญญาเป็นกระบวนการสำคัญในการสื่อสารที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจและการพัฒนา ทั้งในระดับบุคคลและสังคม การวิจารณ์ที่มีคุณภาพไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้รับรู้ถึงข้อผิดพลาดหรือจุดที่ควรปรับปรุง แต่ยังส่งเสริมการเติบโตด้วยความเข้าใจและเคารพซึ่งกันและกัน การวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยการเสนอแนะอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งหมายถึงการแสดงความคิดเห็นที่มุ่งหวังให้ผู้รับวิจารณ์ได้รับการพัฒนา มากกว่าการวิจารณ์ที่มุ่งเน้นการตำหนิหรือทำให้ผู้รับรู้สึกด้อยค่า การวิจารณ์ควรเน้นที่การสร้างสรรค์โอกาสในการปรับปรุงตัวเองและงานที่เกี่ยวข้อง ความกรุณาในการวิจารณ์เป็นองค์ประกอบสำคัญของการวิจารณ์ที่มีคุณภาพ การวิจารณ์ด้วยความกรุณาคือการวิจารณ์ที่เต็มไปด้วยความห่วงใยและ

ความปรารถนาดีต่อผู้รับ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ถ้อยคำที่อ่อนโยนหรือการเลือกเวลาที่เหมาะสมในการวิจารณ์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้รับรู้สึกได้รับความเคารพและเห็นคุณค่าการใช้ปัญญาในการวิจารณ์ (ประทีป พืชทองหลางและญาตาวีมินทร์ พืชทองหลา, 2561)
การวิจารณ์ที่ใช้ปัญญาคือการวิจารณ์ที่คำนึงถึงเหตุผลและความเหมาะสมในการสื่อสาร ปัญญาช่วยให้ผู้วิจารณ์สามารถแยกแยะได้ว่าอะไรคือสิ่งที่สำคัญและควรเน้นย้ำ และอะไรคือสิ่งที่อาจละเว้นได้เพราะไม่มีผลต่อการพัฒนาหรือเป็นเพียงความคิดเห็นส่วนตัว การวิจารณ์ในบริบทสังคมต้องคำนึงถึงบริบทและสถานการณ์ เช่น การวิจารณ์ในที่สาธารณะควรระมัดระวังไม่ให้เกิดการทำลายชื่อเสียงของผู้รับ หรือการวิจารณ์ในกลุ่มที่มีความคิดเห็นต่างกัน ควรใช้วิธีการที่เน้นความเข้าใจและการปรับตัวเพื่อสร้างความสมานฉันท์การเปิดใจรับการวิจารณ์ การเปิดใจเป็นทักษะที่สำคัญในการพัฒนา การที่เรายอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความกรุณาและปัญญา จะทำให้เราได้รับประโยชน์จากการวิจารณ์มากขึ้น ทั้งในแง่ของการพัฒนาตนเองและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

การปรับใช้การวิจารณ์ในชีวิตประจำวันการวิจารณ์ด้วยความกรุณาและปัญญา สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของงาน การศึกษา หรือความสัมพันธ์ส่วนตัว การฝึกฝนวิจารณ์อย่างมีสติและเจตนาที่ดีจะช่วยให้เราสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดความขัดแย้งที่ไม่จำเป็น ผลกระทบของการวิจารณ์ที่ขาดความกรุณาและปัญญา การวิจารณ์ที่ขาดความกรุณาและปัญญาอาจส่งผลเสียทั้งต่อผู้รับและผู้วิจารณ์ การวิจารณ์ที่มุ่งทำร้ายจิตใจหรือไม่คำนึงถึงผลที่ตามมา อาจสร้างความขัดแย้งหรือความบาดหมางที่ยากจะเยียวยาได้ การพัฒนาทักษะการวิจารณ์ การพัฒนาทักษะต้องใช้เวลาและความพยายาม ผู้วิจารณ์ควรฝึกฝนการสื่อสารอย่างระมัดระวังและเรียนรู้จากประสบการณ์ การศึกษาและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นจะช่วยให้เราพัฒนาการวิจารณ์ที่สร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพมากขึ้น การวิจารณ์ด้วยความกรุณาและปัญญาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและการพัฒนาตนเอง การฝึกฝนทักษะนี้จะช่วยให้เราสามารถสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับในสังคม

สรุปได้ว่า การวิจารณ์ด้วยความกรุณาและปัญญาต้องคำนึงถึงความรู้สึกของผู้รับคำวิจารณ์ และใช้ถ้อยคำที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือทำลายความสัมพันธ์ การใช้ปัญญานอกจากความกรุณาแล้ว การวิจารณ์ควรเป็นข้อเสนอแนะที่มีเหตุผล ชัดเจนและสร้างสรรค์ โดยตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงและความเข้าใจในประเด็นนั้น ๆ มุ่งเน้นที่การพัฒนาการวิจารณ์ควรมีเป้าหมายในการปรับปรุงหรือแก้ไขสิ่งที่ผิดพลาด ไม่ใช่เพื่อโจมตีหรือลดทอนคุณค่าของผู้รับฟัง เพราะการวิจารณ์ลักษณะนี้ส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการพัฒนาตัวเอง การทำงานร่วมกัน เกิดความเชื่อใจ และความเข้าใจในกลุ่มหรือชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น

3. ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการวิจารณ์ที่สร้างสรรค์

เมื่อการวิจารณ์เป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนา จะนำไปสู่การพัฒนาทั้งผู้วิจารณ์และผู้รับวิจารณ์ ผู้วิจารณ์จะได้ฝึกฝนตนเองในการใช้สติและปัญญาในการพิจารณาและสื่อสาร ขณะที่ผู้รับวิจารณ์จะได้รับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง การวิจารณ์เช่นนี้ยังส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม เกิดความเชื่อใจซึ่งกันและกัน เพราะเป็นการแสดงออกถึงความเคารพและความปรารถนาดีต่อกัน การวิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์ตามหลักพระพุทธศาสนายังเป็นการฝึกฝนตนเองในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง ไม่สุดโต่งไปในทางการประณามหรือการยกย่อง แต่เป็นการนำเสนอข้อเท็จจริงและแนวทางที่เป็นกลาง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและสมดุลซึ่งผู้เขียนสรุปได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. การพัฒนาและปรับปรุงตนเอง การวิจารณ์ที่สร้างสรรค์ช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การได้รับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์จากผู้อื่น ช่วยให้สามารถมองเห็นจุดที่ต้องแก้ไขและพัฒนา ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวและพัฒนาทักษะที่จำเป็นได้อย่างตรงจุด

2.เสริมสร้างความสัมพันธ์ การวิจารณ์ที่สร้างสรรค์ช่วยเพิ่มการสื่อสารที่ดีระหว่างสมาชิก เมื่อวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ด้วยความเคารพและมีเหตุผล จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ส่งผลให้ทีมมีความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้นและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การวิจารณ์ที่มีเนื้อหาสร้างสรรค์ส่งเสริมให้ผู้รับวิจารณ์ต้องคิดวิเคราะห์สิ่งที่ได้รับมากขึ้นและทำให้เกิดการมองหาวิธีการแก้ปัญหาหรือการปรับปรุง การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์นี้เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้คนสามารถแก้ไขปัญหาและตัดสินใจได้ดีขึ้นในอนาคต

4. สร้างแรงจูงใจในการพัฒนา คำวิจารณ์ที่ดีและสร้างสรรค์มีผลต่อการสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง ถ้าคำวิจารณ์มีการชี้แนะแนวทางที่ชัดเจน จะทำให้ผู้รับเกิดความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเองต่อไปและสร้างผลงานที่ดียิ่งขึ้นในอนาคต

5. พัฒนาทักษะการรับฟัง การได้รับการวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ช่วยพัฒนาทักษะการรับฟังของผู้รับวิจารณ์ ทำให้พวกเขาเรียนรู้ที่จะเปิดใจรับฟังความเห็นและความต้องการของผู้อื่น เป็นการเสริมสร้างทักษะการสื่อสารและความเข้าใจระหว่างบุคคล

6. การสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่สร้างสรรค์ ในองค์กรที่มีการวิจารณ์ที่สร้างสรรค์อย่างสม่ำเสมอ จะทำให้เกิดวัฒนธรรมการทำงานที่เปิดกว้างและสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยให้ทุกคนรู้สึกสบายใจในการแสดงความคิดเห็น และเปิดโอกาสในการพัฒนาทักษะและความสามารถของตนเอง

7. สร้างความไว้วางใจแก่กัน การวิจารณ์ที่สร้างสรรค์และมีจุดประสงค์ที่ดี ช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้วิจารณ์และผู้รับวิจารณ์ เมื่อมีการวิจารณ์ด้วยความจริงใจและเคารพความรู้สึกของกันและกัน ความสัมพันธ์นั้นจะเติบโตและสร้างสรรค์มากขึ้น

8. การรับรู้และแก้ไขข้อผิดพลาด การวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ช่วยให้ผู้รับวิจารณ์สามารถรับรู้ข้อผิดพลาดที่ตนเองอาจไม่เห็นมาก่อน และเมื่อมีการชี้แนะแนวทางการแก้ไข จะทำให้สามารถปรับปรุงได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผลงานมีคุณภาพที่ดีขึ้น

9. เสริมสร้างความมั่นใจในตนเอง แม้ว่าการวิจารณ์อาจดูเหมือนเป็นเรื่องที่ยากต่อการยอมรับ แต่ถ้าได้รับการวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์และได้รับคำชมในด้านที่ทำได้ดี จะช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับผู้รับวิจารณ์ ทำให้รู้สึกว่าได้รับการสนับสนุนและมีพลังในการทำสิ่งต่าง ๆ ต่อไป

10.การพัฒนาทักษะการวิจารณ์ การวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ยังช่วยให้ผู้วิจารณ์เองพัฒนาทักษะการสื่อสารและการวิจารณ์ผู้อื่นในลักษณะที่สร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพขึ้น ส่งผลให้สามารถให้คำแนะนำและแนวทางในการพัฒนาผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ตามหลักพระพุทธศาสนานำไปสู่การพัฒนาทั้งผู้วิจารณ์และผู้ถูกวิจารณ์อย่างสมดุล ผู้วิจารณ์จะได้ฝึกใช้สติปัญญาในการพิจารณาและสื่อสาร ส่วนผู้ถูกวิจารณ์จะได้รับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตน นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจในสังคม เพราะเป็นการแสดงความเคารพและปรารถนาดีต่อกัน การวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ยังส่งเสริมให้ผู้คนดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง นำเสนอข้อมูลและแนวทางแก้ปัญหาอย่างสมดุล ไม่สุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง ผลลัพธ์ที่ได้คือการพัฒนาและการปรับปรุงตนเอง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีขึ้น การคิดวิเคราะห์ที่ลึกซึ้ง แรงจูงใจที่จะเติบโต ทักษะการรับฟังที่ดี วัฒนธรรมการทำงานที่สร้างสรรค์ ความเชื่อมั่นในตนเอง และทักษะการให้ข้อมูลป้อนกลับที่มีประสิทธิภาพ สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การพัฒนาระยะยาวทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ทีม องค์กร และสังคมโดยรวม

สรุป

การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นนำไปสู่ประโยชน์มากมายทั้งต่อผู้วิจารณ์และผู้ถูกวิจารณ์ ผู้วิจารณ์จะได้ฝึกฝนการใช้สติปัญญาในการพิจารณาและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ผู้ถูกวิจารณ์ก็จะได้รับข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง การวิจารณ์ในลักษณะนี้ยังช่วยสร้างเสริมความสัมพันธ์ที่ดีและความไว้วางใจระหว่างกันในสังคม เพราะเป็นการแสดงออกถึงความเคารพและปรารถนาดีต่อกันและกัน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง นำเสนอข้อมูลและแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างสมดุล ไม่สุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ การพัฒนาและปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีขึ้น ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่ลึกซึ้งมากขึ้น แรงจูงใจที่จะเติบโตและพัฒนา ทักษะการรับฟังที่ดีขึ้น วัฒนธรรมการทำงานที่สร้างสรรค์ ความมั่นใจในตนเอง ตลอดจนทักษะในการให้ข้อมูลป้อนกลับที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนนำไปสู่การพัฒนาในระยะยาวทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ทีมงาน องค์กร ไปจนถึงสังคมโดยรวม

โดยสรุปแล้ว การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ในพระพุทธศาสนานั้นให้ความสำคัญกับการใช้ปัญญาและเมตตาเป็นพื้นฐานสำคัญ ควบคู่ไปกับหลักธรรมอื่น ๆ เช่น ความไม่ประมาท ความจริงใจ ความรอบคอบ ความอ่อนโยน และความเสมอภาค เพื่อให้การสื่อสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีสำหรับทุกฝ่าย การนำหลักการเหล่านี้มาปรับใช้ในการวิจารณ์จะช่วยสนับสนุนการเติบโตและความเจริญงอกงามทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวม นำพาไปสู่การสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ที่ดี ความสุข และความผาสุกร่วมกันอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้จากบทความ

หลักการวิจารณ์ที่ดีตามพุทธศาสนาการวิจารณ์ควรประกอบด้วยเมตตา กรุณา และความปรารถนาดีต่อผู้อื่น การพูดจาที่ไม่ทำร้าย แต่สามารถชี้แนะและให้กำลังใจเพื่อการปรับปรุงแก้ไขเป็นหัวใจสำคัญ ก่อนที่จะวิจารณ์ควรใช้สติและปัญญาในการพิจารณาว่าคำพูดนั้นจะมีผลกระทบต่อจิตใจของผู้ฟังอย่างไร การตระหนักถึงเวลา สถานที่ และสภาพจิตใจของผู้รับเป็นเรื่องสำคัญเพื่อให้คำวิจารณ์นั้นมีประสิทธิภาพควรใช้คำพูดที่สร้างสรรค์และแนะนำวิธีแก้ไขอย่างชัดเจน การวิจารณ์ไม่ควรเป็นการดูหมิ่นหรือทำร้ายศักดิ์ศรีของผู้อื่น แต่ควรมุ่งเน้นที่การช่วยเหลือให้ผู้อื่นพัฒนาตนเองในทางที่ดีขึ้นตามหลักพระพุทธศาสนา การรับฟังคำ

วิจารณ์อย่างเปิดใจเป็นวิถีทางหนึ่งในการพัฒนาตนเอง การฟังอย่างไม่ปิดกั้นและการใคร่ครวญเพื่อนำไปปรับปรุง เป็นการเพิ่มพูนปัญญาและเสริมสร้างความสุขในชีวิต คำพูดและการวิจารณ์ที่ไม่ดีสามารถสร้างผลกระทบทางลบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ในขณะที่คำพูดที่ดีและสร้างสรรค์จะนำพาความสุขและความเจริญทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ข้อเสนอแนะ

เหตุใดการวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์จึงมีความสำคัญ?

คำวิจารณ์ที่สร้างสรรค์ คือการให้คำติชมที่เป็นประโยชน์และเป็นบวกแก่เพื่อนร่วมงาน สมาชิกในทีม หรือแม้แต่ผู้จัดการฝ่ายบุคคล เป็นการแบ่งปันข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง ในขณะเดียวกันก็รักษาน้ำเสียงที่สนับสนุนและให้เกียรติ เพื่อช่วยให้ผู้อื่นพัฒนาทักษะและประสิทธิภาพการทำงานของพวกเขา ซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่ความสำเร็จของทีมและองค์กรโดยรวม การวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์เป็นสิ่งสำคัญเพราะช่วยให้ผู้คนเรียนรู้และทำสิ่งที่พวกเขาทำได้ดีขึ้นตามลำดับ

1) ช่วยให้บุคคลมองเห็นจุดที่สามารถปรับปรุงได้โดยไม่รู้สึกท้อแท้ การระบุจุดอ่อนและการเรียนรู้จากผลตอบรับ ทำให้พวกเขามีความเชี่ยวชาญในงานของตนมากขึ้น

2) โดยให้ข้อมูลเชิงลึกที่มีคุณค่า ซึ่งสามารถนำไปสู่ประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้น เมื่อผู้คนได้รับคำแนะนำที่เฉพาะเจาะจงสำหรับการเติบโต พวกเขาสามารถเปลี่ยนแปลงเป้าหมายที่ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อผลผลิตของตนได้

3) เป็นวิธีที่ดีต่อสุขภาพในการแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้ง ด้วยการเสนอความคิดเห็นเชิงบวก ความเข้าใจผิดสามารถแก้ไขได้โดยไม่ทำลายความสัมพันธ์

4) ส่งเสริมความรู้สึกไว้วางใจและความเคารพ ปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างผู้จัดการกับพนักงานและเพื่อนร่วมงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์และการวิจารณ์เชิงวิพากษ์

การวิจารณ์อาจดูคล้ายกัน แต่การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างและสนับสนุน โดยเสนอแนวทางในการปรับปรุง ในขณะที่การวิจารณ์เชิงวิพากษ์มุ่งเน้นไปที่การชี้ให้เห็นข้อบกพร่องมากกว่าโดยไม่เสนอแนวทางที่สร้างสรรค์ไปข้างหน้า จึงมีข้อแตกต่างกัน ดังนี้

การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ การวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์จะถูกส่งไปในลักษณะเชิงบวกและสนับสนุน เพื่อช่วยให้คนทำงานได้ดีขึ้น โดยจะให้คำแนะนำที่เฉพาะเจาะจงและข้อเสนอแนะที่นำไปปฏิบัติได้ โดยเน้นด้านการพัฒนาโดยไม่ทำลายความมั่นใจของแต่ละบุคคล คำวิจารณ์นี้สนับสนุนให้บุคคลเรียนรู้จากความผิดพลาดและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก

คำติชมแบบวิพากษ์วิจารณ์ ในทางกลับกัน การวิพากษ์วิจารณ์มีแนวโน้มที่จะเป็นไปในเชิงลบและจับผิด มักจะชี้ให้เห็นถึงข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องโดยไม่ต้องนำเสนอวิธีแก้ไขในการปรับปรุง การวิพากษ์สามารถทำลายความสัมพันธ์ได้ เนื่องจากมันอาจจะกลายเป็นการตัดสินหรือเผชิญหน้ากัน แทนที่จะส่งเสริมการเติบโต การวิพากษ์วิจารณ์อาจนำไปสู่การตั้งรับและขัดขวางความเต็มใจที่จะเรียนรู้และปรับตัวของแต่ละบุคคล

การฝึกวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ (constructive criticism)

1) ก่อนวิจารณ์คนอื่นควรวิจารณ์ตัวเองก่อน เป็นการฝึกให้กลับมาโฟกัสที่ตัวเองแทนที่จะไปจับผิดหรือโฟกัสที่คนอื่น เพราะบางทีเราเองอาจมีพฤติกรรมแบบนั้นโดยที่ไม่รู้ตัวเช่นกัน “อย่าว่าแต่เขาแล้วอิเหนาเป็นเอง”

2) วิจารณ์ที่ผลงานและการกระทำ ไม่ใช่ตัวบุคคล เพราะพฤติกรรมมันสามารถเปลี่ยนกันได้การวิจารณ์ที่ตัวบุคคลอาจทำให้เรามีอคติและสร้างความขัดแย้งได้ เพราะเราจะปักธงไปก่อนแล้วว่าเขาเป็นคนแบบนั้น

3) วิธีการพูดและน้ำเสียงก็สำคัญ การใช้โทนเสียงที่น่าฟังถือเป็นปัจจัยสำคัญของการสื่อสาร ผู้ฟังจะรู้สึกได้จากน้ำเสียงว่าผู้พูดรู้สึกอย่างไร ไม่จำเป็นต้องเสียงหวานหรือพูดไพเราะอะไรมากมาย แต่ให้พูดด้วยความเมตตา พยายามใช้น้ำเสียงที่ไม่เกรี้ยวกราดหรือรู้สึกเหมือนข่มอีกฝ่ายก็พอ

4) ถูกกาลเทศะและเจาะจงเป็นเรื่อง ๆ ไป หมายถึงวิจารณ์อย่างถูกที่ถูกเวลา รู้ว่าเวลาไหนควรพูด เวลาไหนควรเงียบและเจาะจงเป็นเรื่อง ๆ ไป อย่าเอาทุกเรื่องมารวมกัน เพราะอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดกันได้

5) วิจารณ์พร้อมให้คำแนะนำหรือให้ความช่วยเหลือ หลาย ๆ คนมักจะชี้ให้เห็นถึงข้อผิดพลาด แต่ไม่ได้ให้คำแนะนำหรือให้ความช่วยเหลือใด ๆ ซึ่งบางครั้งคนถูกวิจารณ์ก็อยากได้รับคำแนะนำดี ๆ เช่นกัน ถ้าเราก็ไม่รู้จะแนะนำอะไรจริง ๆ อาจเพราะไม่ได้เชี่ยวชาญเรื่องนั้นมากพอก็ไม่เป็นไร แค่ให้กำลังใจและอย่าซ้ำเติมเขาก็พอ ในทางกลับกันถ้าเราเป็นคนถูกวิจารณ์บ้าง ก็ให้มองที่เจตนาของเขาดีกว่า อย่าลืมว่าไม่ใช่ทุกคนที่จะรู้วิธีการพูดที่ดีและสร้างสรรค์ เขาอาจจะเจตนาดีแต่พูดไม่เป็นก็ได้ ถ้าคำวิจารณ์นั้นมันช่วยให้เราปรับปรุงและพัฒนาขึ้นได้ก็ให้เก็บเอาไว้ใช้ แต่ถ้าเขาวิจารณ์เราแค่เพราะสนุกปาก แล้วไม่ได้มีสาระ

หรือเกิดประโยชน์ใด ๆ ก็ปล่อยให้คำพูดนั้นสะท้อนกลับไปหาตัวผู้พูดเอง อย่าไปใส่ใจนักเลย (ออนไลน์, วิจารณ์อย่างไรให้สร้างสรรค์ ไม่ผิดใจกับคนอื่น)

การวิจารณ์ตามหลักพระพุทธศาสนาควรประกอบด้วยเมตตา กรุณา และความปรารถนาดีต่อผู้อื่น โดยใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ ชี้แนะแนวทางแก้ไขอย่างชัดเจน และไม่ทำร้ายจิตใจผู้ฟัง การใช้สติปัญญาในการพิจารณาผลกระทบของคำพูดตลอดจนการเลือกเวลาและสถานที่ที่เหมาะสมในการวิจารณ์ จะช่วยให้การวิจารณ์นั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การรับฟังคำวิจารณ์ด้วยใจเปิดกว้างและนำไปพิจารณาปรับปรุงตนเองก็เป็นการเพิ่มพูนปัญญาและความสุขในชีวิตเช่นกัน

การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์มีความสำคัญเนื่องจากช่วยให้ผู้คนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังช่วยสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร ในขณะที่การวิจารณ์เชิงวิพากษ์มักเน้นแต่การชี้ข้อบกพร่องโดยไม่เสนอแนวทางแก้ไข ซึ่งอาจสร้างความเสียหายต่อความสัมพันธ์ได้

การฝึกวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์นั้นควรเริ่มจากการวิจารณ์ตนเองก่อน วิจารณ์ที่ผลงานและการกระทำมากกว่าตัวบุคคล ใช้วิธีการพูดและน้ำเสียงที่เหมาะสม รู้จักกาลเทศะและเจาะจงประเด็น รวมถึงการให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ควบคู่ไปกับการวิจารณ์ การคำนึงถึงเจตนาของผู้วิจารณ์และการนำข้อวิจารณ์ที่เป็นประโยชน์ไปปรับใช้ ก็เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ถูกวิจารณ์เช่นกัน

โดยสรุปแล้ว การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ที่ประกอบด้วยเมตตา กรุณา และปัญญาตามแนวทางของพระพุทธศาสนา จะนำไปสู่ประโยชน์อย่างมากทั้งต่อผู้วิจารณ์ ผู้ถูกวิจารณ์ และองค์กรโดยรวม หากทุกฝ่ายร่วมมือกันฝึกฝนทักษะการวิจารณ์และรับฟังด้วยใจเปิดกว้าง ก็จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพ และสร้างสัมพันธภาพที่ดี อันจะนำไปสู่ความเจริญงอกงามอย่างยั่งยืนในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

พระปิฎกโกศลและคณะ. (2561). หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ในพระไตรปิฎกสำหรับครู. วารสาร มจร นครน่าน, 6(9), 4199-4214.

พระปิยพงษ์ ธมฺมรโต. (2565). ความรักตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท. วารสารธรรมเพื่อชีวิต: Journal of Dhamma for Life, 28(4), 52-62.

ที.ปา. 11/254/241.

ม.อุ. 14/682/437.

ประทีป พืชทองหลางและญาตาวีมินทร์ พืชทองหลา. (2561). กัลยาณมิตร: เพื่อนแท้บนเส้นทางแห่งอริยมรรค. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 3(2), 117-138.

วิจารณ์อย่างไรให้สร้างสรรค์ ไม่ผิดใจกับคนอื่น. สืบค้นจาก HTTPS://THAIPUBLICA.ORG/2018/07/VARAKORN-260/

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเป็นกลไกสร้างความสามัคคีในสังคมบนรากฐานการเกื้อกูลต่อกัน

THE APPLICATION OF BUDDHIST PRINCIPLES AS A STRATEGIC METHOD FOR CREATING UNITY IN SOCIETY BASED ON THE FOUNDATION OF MUTUAL SUPPORT

พระครูจิรกาญจนวงศ์ ญาณุตฺตโม (ระเวีย)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
Phrakru Chirakanchanawong Yanuttamo (Rawia)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhapanyasridvaravadi Buddhist College
Corresponding Author E-mail : rawia19612506@gmail.com

(Received : November 28, 2024 ; Edit : December 12, 2024; accepted : December 13, 2024)

บทคัดย่อ

ในสังคมไทย วัดและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นมายาวนาน วัดมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ แหล่งให้การศึกษา และศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนในทุกมิติ ในขณะที่ชุมชนเองก็มีบทบาทสำคัญในการทำนุบำรุงวัด อุปถัมภ์พระสงฆ์ และร่วมทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันนี้เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาและวิถีชุมชนมีความมั่นคงสืบต่อมาอย่างยาวนาน

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นนี้กำลังถูกท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบัน วิถีชีวิตที่เร่งรีบ ความเจริญทางวัตถุ และกระแสโลกาภิวัตน์ ได้ส่งผลให้ความผูกพันระหว่างวัดและชุมชนเริ่มห่างเหิน การฟื้นฟูและธำรงรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันดำเนินการ

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสร้างความสามัคคีเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะหลักธรรมสำคัญ เช่น สังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา) พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ที่เน้นการมีใจรักในสิ่งที่ทำ ความเพียรพยายาม ความเอาใจใส่ และการใช้ปัญญาไตร่ตรอง

การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางสร้างความสามัคคีบนรากฐานของการเกื้อกูลต่อกัน จะช่วยสานสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดและชุมชนให้กลับคืนมา ส่งเสริมให้สังคมมีศีลธรรมจริยธรรม ลดความขัดแย้ง สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, ความสามัคคีในสังคม, การเกื้อกูลต่อกัน, สังคมไทย

Abstract

In Thai society, temples and communities have had a strong, intertwined relationship for a long time. Temples are not merely places for religious ceremonies, but also serve as spiritual centers, educational institutions, and focal points for community development. At the same time, communities play a vital role in maintaining temples, supporting monks, and participating in Buddhist activities. This mutually supportive relationship has been a crucial foundation that has enabled Buddhism and community life to remain stable and enduring.

However, this close-knit relationship is currently being challenged by social changes in the modern era. Fast-paced lifestyles, materialism, and globalization have caused the bond between temples and communities to become more distant. Restoring and preserving the positive relationship between temples and communities is therefore an urgent matter that all sectors must collaborate on.

Applying Buddhist principles to create social harmony is a highly effective approach that aligns well with the Thai societal context. Key principles include the Four Bases of Social Solidarity (generosity, kind speech, helpful action, and impartiality), the Four Divine Abidings (loving-kindness, compassion, empathetic joy, and equanimity), and the Four Bases of Success (zeal, effort, thoughtfulness, and investigation). These principles emphasize having a love for what one does, perseverance, attentiveness, and the use of wise consideration.

In summary, applying Buddhist principles to foster harmony on a foundation of mutual support will help restore the positive relationship between temples and communities, promote morality and ethics in society, reduce conflicts, create unity, and strengthen Buddhism. This will be an essential foundation for developing a robust and sustainable Thai society going forward.

Keywords: Buddhist Principles, Social harmony, Mutual Support, Thai Society

บทนำ

สังคมไทยมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นและเกื้อกูลกันระหว่างวัดและชุมชนมาอย่างยาวนาน วัดไม่ได้เป็นเพียงศูนย์กลางของการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์รวมของการศึกษา การพัฒนาชุมชน และจิตวิญญาณอีกด้วย (กรมการศาสนา, 2560) ในขณะเดียวกัน ชุมชนก็มีบทบาทสำคัญในการค้ำจุนวัด สนับสนุนพระสงฆ์ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันนี้เป็นรากฐานของความมั่นคงและความต่อเนื่องทางสังคมในประเทศไทยมาหลายศตวรรษ

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนที่สืบทอดกันมานานนี้กำลังเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของยุคสมัยใหม่ วิถีชีวิตที่เร่งรีบ วัตถุนิยม และโลกาภิวัตน์ ทำให้ช่องว่างระหว่างวัดกับชุมชนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในเขตเมือง (พระมหาไชย สิริอาโณ, 2561) ชุมชนชนบทแม้โดยทั่วไปจะยังคงรักษาความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น แต่ก็มีแนวโน้มว่าจะปรับตามกระแสสังคมมากขึ้นเช่นกัน ดังนั้น การฟื้นฟูและรักษาความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างวัดกับชุมชนจึงกลายเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องร่วมมือกัน

แนวทางที่น่าสนใจแนวทางหนึ่งคือการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความกลมเกลียวและความสามัคคีในสังคม พระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมวัฒนธรรมและค่านิยมของคนไทยมาอย่างยาวนาน และคำสอนของพุทธศาสนาเน้นย้ำคุณธรรมอย่างความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559) หลักธรรมสำคัญได้แก่ สังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา), พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา), และอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เมื่อวัดและชุมชนได้ทำความเข้าใจและฝึกปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้ ก็จะสามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์อันสำคัญและมีส่วนสร้างสังคมที่สงบสุขยิ่งขึ้น

ความสัมพันธ์อันแนบแน่นและเกื้อกูลกันระหว่างวัดกับชุมชนถือเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทยมาช้านาน โดยวัดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา การพัฒนา และจิตวิญญาณของชุมชน ในขณะที่ชุมชนก็ทำหน้าที่อุปถัมภ์ค้ำชูวัดเช่นกัน อย่างไรก็ดี ความผูกพันที่สืบทอดกันมานี้กำลังถูกท้าทายจากกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคสมัยใหม่ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัดกับชุมชนมากขึ้น ดังนั้นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกัน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น สังคหวัตถุ พรหมวิหาร และอิทธิบาท เพื่อส่งเสริมความสามัคคีปรองดอง จะเป็นแนวทางสำคัญที่จะนำพาสังคมไทยก้าวไปสู่ความสงบสุขและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ประยุกต์หลักพุทธธรรม

พระธรรมปิฎก (2556) ชี้ให้เห็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาหลายประการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบ่มเพาะความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชน สังคหวัตถุ 4 เป็นข้อสำคัญที่สุด ประกอบด้วย:

1. ทาน - การแบ่งปันสิ่งของ ความรู้ และการให้อภัยโดยไม่หวังผลตอบแทน
2. ปิยวาจา - การพูดจาสุภาพอ่อนหวาน หลีกเลี่ยงถ้อยคำรุนแรงหรือแบ่งแยก รวมถึงในโลกโซเชียลมีเดีย
3. อัตถจริยา - การช่วยเหลือและทำตนเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม
4. สมานัตตตา - การวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย ยุติธรรม และปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน

การปฏิบัติตามหลักธรรมทั้งสี่ข้อนี้เป็นประจำ ช่วยสร้างบรรยากาศของมิตรภาพ ความไว้วางใจ และความห่วงใยซึ่งกันและกัน ซึ่งจะดึงดูดให้วัดกับชุมชนใกล้ชิดกันมากขึ้น

พรหมวิหาร 4 ก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน ซึ่งพระธรรมปิฎก (2558) อธิบายว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญในการสร้างสังคมที่สามัคคี ได้แก่:

1. เมตตา - ไมตรีจิตและความปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์
2. กรุณา - ความเห็นอกเห็นใจและความเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้ที่กำลังทุกข์ยาก
3. มุทิตา - การยินดีในความสุขและความสำเร็จของผู้อื่น
4. อุเบกขา - การมีจิตใจที่มั่นคงและวางตัวเป็นกลางเมื่อเผชิญสุขทุกข์ในชีวิต

เมื่อพระสงฆ์และญาติโยมต่างบ่มเพาะทัศนคติเชิงบวกเหล่านี้ ก็จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมแห่งความเข้าใจ การให้อภัย และการเกื้อกูลกัน ซึ่งจะทำให้ความผูกพันระหว่างวัดกับชุมชนงอกงามยิ่งขึ้น

ความสำเร็จในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมยังต้องอาศัยความมุ่งมั่นอย่างต่อเนื่องในบางด้านสำคัญ ที่เรียกว่าอิทธิบาท 4 ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (2559) อธิบายไว้ ดังนี้:

1. ฉันทะ - ความสนใจและกระตือรือร้นในการทำความดี
2. วิริยะ - ความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติธรรมและรับใช้ผู้อื่น
3. จิตตะ - การอุทิศตนและมุ่งมั่นกับสิ่งที่ทำ

4. วิมังสา - ปัญญาและการไตร่ตรองเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยความพยายามอย่างต่อเนื่องในด้านเหล่านี้ วัดและชุมชนจะสามารถสร้างเจตจำนงและทักษะในการนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

พระธรรมปิฎก (2556) ชี้ให้เห็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาหลายประการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบ่มเพาะความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชน ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 ที่เน้นการแบ่งปัน การพูดจาไพเราะ การช่วยเหลือเกื้อกูล และการวางตัวอย่างเสมอภาค พรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา อันจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมแห่งความเข้าอกเข้าใจและการเกื้อกูลกัน รวมถึงอิทธิบาท 4 อันได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ที่จะช่วยให้วัดและชุมชนมีกำลังใจและทักษะในการนำหลักธรรมไปปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จ

นำหลักธรรมสู่การปฏิบัติ

การรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมเฉยๆ ยังไม่เพียงพอ จะต้องนำหลักธรรมเหล่านั้นไปปฏิบัติจึงจะเกิดผลเปลี่ยนแปลงต่อสังคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2562) เน้นย้ำวิธีการที่มีประสิทธิผลหลายประการ ในการนำหลักธรรมเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน:

ประการแรกคือการศึกษา วัดควรเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมอย่างกว้างขวางผ่านทางการเทศน์ สัมมนา สิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ ยิ่งประชาชนเข้าใจและซาบซึ้งในธรรมะมากเท่าใด ก็จะยิ่งมีแรงจูงใจที่จะนำไปปฏิบัติมากขึ้นเท่านั้น

ประการที่สอง คือการมีส่วนร่วม วัดควรเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรมด้วยกันอย่างหลากหลาย เช่น ผ่านการทอดกฐินสามัคคี การเข้าปฏิบัติธรรม การอบรมศีลธรรม และการเป็นจิตอาสา การมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นจะทำให้คำสอนเป็นจริงขึ้นมา

ประการที่สาม คือการเป็นแบบอย่างที่ดี พระสงฆ์และผู้นำฆราวาสที่ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถสร้างแรงบันดาลใจอย่างทรงพลังให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ยิ่งมีตัวอย่างมากเท่าไหร่ของผู้คนที่ใช้ชีวิตสอดคล้องกับธรรมะ ชุมชนโดยรวมก็จะยิ่งยอมรับคุณค่าเหล่านั้นมากขึ้น

ประการสุดท้าย คือการผสมผสาน การถักทอหลักพุทธธรรมเข้ากับวิถีชีวิตชุมชนโดยปรับให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี และเทศกาลทางวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้คนมองเห็นธรรมะไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่เป็นส่วนหนึ่งของมรดกร่วมในชุมชนที่ควรเทิดทูนและรักษาไว้

เพื่อให้ความพยายามเหล่านี้เกิดผล พระสงฆ์และชาวชุมชนจะต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้ครอบคลุมทั้งระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ รวมทั้งประสานกับรัฐบาล ภาคธุรกิจ มหาวิทยาลัย และองค์กรพัฒนาเอกชน (กรมการศาสนา, 2560) ฐานความเข้าใจและการสนับสนุนอย่างกว้างขวางจะช่วยระดมทรัพยากรและแรงผลักดันที่จำเป็นต่อการฟื้นฟูความผูกพันระหว่างวัดกับชุมชน และการสร้างสังคมที่เป็นปึกแผ่น

การนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติจริงจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อสังคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2562) ได้เสนอแนวทางที่มีประสิทธิผลหลายประการในการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมอย่างกว้างขวางผ่านการเทศน์ สัมมนา และสื่อต่างๆ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมทางพุทธศาสนา การเป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการดำเนินชีวิตตามแนวทางพุทธธรรม และการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ ความร่วมมือในวงกว้างจากทุกภาคส่วน ทั้งรัฐบาล ภาคธุรกิจ มหาวิทยาลัย และภาคประชาสังคม ก็จะช่วยระดมทรัพยากรและแรงสนับสนุนที่จำเป็น เพื่อการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนและการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและสามัคคีต่อไป

สร้างสังคมคุณธรรม

เป้าหมายสูงสุดของการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน คือการสร้างสังคมที่สงบสุขและมั่งคั่งด้วยธรรมะเป็นเครื่องนำทาง เมื่อวัดและชุมชนร่วมมือกันในการปฏิบัติธรรม เสียสละ การเข้าใจซึ่งกันและกัน และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทุกคนย่อมได้รับประโยชน์ (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร, 2563)

การเสริมสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับชุมชนยังช่วยเสริมเสาหลักอื่นๆ ของสังคมไทย เช่น ครอบครัว การศึกษา และรัฐบาล (พระมหาบุญเลิศ จรยปญฺโญ, 2562) วัดสามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ผู้คนได้รับไม่เพียงแต่ความรู้ทางศาสนา แต่ยังได้ทักษะเชิงปฏิบัติเพื่อพัฒนาชีวิตด้วย วัดยังสามารถสนับสนุนครอบครัวโดยการให้คำปรึกษา ประกอบพิธีกรรมตามช่วงชีวิต และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้วัดยังสามารถส่งเสริมธรรมาภิบาลโดยการยึดมั่นในมาตรฐานศีลธรรมสูง และให้คำแนะนำทางจริยธรรมแก่ข้าราชการและนักการเมือง ในแง่นี้ความสัมพันธ์อันเข้มแข็งระหว่างวัดกับชุมชนจะมีส่วนช่วยส่งเสริมสุขภาวะและเสถียรภาพในภาพรวมของสังคม

ที่สำคัญที่สุด เมื่อวัดและชุมชนเป็นหุ้นส่วนกันในการปฏิบัติธรรม ก็จะช่วยรักษาความมีชีวิตชีวาและความเกี่ยวข้องของพุทธศาสนากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยการปรับใช้คำสอนโบราณให้สอดรับกับความท้าทายสมัยใหม่ พุทธศาสนาก็จะสามารถเป็นแนวทางนำสังคมไทยไปสู่ความสงบสุขและความพ้นทุกข์ได้ตลอดกาล

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนมีเป้าหมายสูงสุดในการสร้างสังคมแห่งสันติสุขและความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางโลกและทางธรรม เมื่อวัดและชุมชนร่วมมือกันในการปฏิบัติธรรม เสียสละ เอื้ออาทร และทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ทุกภาคส่วนของสังคมย่อมได้รับประโยชน์อย่างใหญ่หลวง (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร, 2563) ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างวัดและชุมชนยังช่วยส่งเสริมองค์ประกอบหลักอื่นๆ ของสังคม อาทิ สถาบันครอบครัว การศึกษา และการบริหารบ้านเมืองที่ดี (พระมหาบุญเลิศ จรยปัญโย, 2562) โดยวัดสามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิต เป็นที่พึ่งทางใจของครอบครัว เป็นผู้ถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม และเป็นต้นแบบจริยธรรมให้กับผู้นำทางการเมืองและราชการ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อวัดและชุมชนเดินหน้าเป็นหุ้นส่วนในการเผยแผ่พระธรรมให้สอดคล้องกับสภาวการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ ก็จะสามารถรักษาความเข้มแข็งและความเกี่ยวข้องของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิถีชีวิตคนไทยให้คงอยู่สืบไป นำพาสังคมไทยทั้งมวลก้าวไปสู่ความร่มเย็นเป็นสุขและพ้นพ้นจากทุกข์โศกอย่างแท้จริง

จากการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมสร้างความสามัคคีในสังคมบนรากฐานการเกื้อกูลต่อกัน สามารถนำเสนอองค์ความรู้ใหม่โดยมีหลักการและวิธีการที่สำคัญ ดังนี้

ยึดหลักพุทธธรรมที่เน้นการเกื้อกูลกัน ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา), พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา), สาราณียธรรม 6, และหลักทิศ 6 มาเป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ ด้วยการแบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูล พูดจาไพเราะ ทำประโยชน์ต่อกัน ปฏิบัติตนสม่ำเสมอ และวางตนให้เหมาะสมตามฐานะและสถานะ

วัดและพระสงฆ์ต้องปรับบทบาทในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม นำหลักธรรมมาอบรมสั่งสอนให้แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง สร้างศรัทธาแก่ประชาชน พร้อมทั้งประสานงานกับผู้นำชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

ชุมชนควรเปิดใจศึกษาเรียนรู้หลักพุทธธรรม น้อมนำไปปฏิบัติจนเกิดศรัทธา ให้ความร่วมมือกับวัดในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี การช่วยเหลือสังคม และการพัฒนาชุมชนตลอดจนปลูกฝังเยาวชนคนรุ่นต่อไปให้เข้าใจและเห็นคุณค่าของหลักธรรม

ประยุกต์ใช้หลักธรรมผ่านกิจกรรมและโครงการต่างๆ ทั้งที่วัดเป็นผู้ดำเนินการเอง กิจกรรมที่วัดจัดร่วมกับชุมชน และกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นโดยนิมนต์พระสงฆ์ไปมีส่วนร่วม โดยเน้นรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย น่าสนใจ เหมาะกับบริบทและความต้องการของคนในชุมชน เพื่อดึงดูดให้คนเข้าวัดมากขึ้น

สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน ทั้งในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ รวมทั้งกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา ฯลฯ เพื่อระดมความช่วยเหลือทั้งด้านองค์ความรู้ บุคลากร งบประมาณ และการประชาสัมพันธ์ ในการดำเนินกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาชุมชนร่วมกัน

ติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ความพึงพอใจ การนำหลักธรรมไปใช้ประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม ผลกระทบต่อชุมชน ฯลฯ แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นไป

หากวัดและชุมชนร่วมมือกันส่งเสริมให้หลักพุทธธรรมหยั่งรากลึกในสังคมไทยอย่างจริงจังและบูรณาการเช่นนี้ นอกจากจะช่วยสานสายใยแห่งความสัมพันธ์ให้กลับคืนมาแล้ว ยังจะช่วยสร้างสังคมคุณธรรมที่มีศีล สมาธิ ปัญญา นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนทั้งทางโลกและทางธรรม สมตามพุทธประสงค์ที่ทรงมุ่งหวังให้ประชาชนอยู่ร่วมกันด้วยความสุขสงบตลอดไป

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเป็นกลไกสร้างความสามัคคีในสังคมบนรากฐานการเกื้อกูลต่อกัน

(**แผนภาพอ้างอิงจาก** : Napkin AI, 2024) **ภาพที่ 1** แสดงแผนภาพขององค์ความรู้ใหม่

สรุป

ความสัมพันธ์อันแนบแน่นและเกื้อกูลกันระหว่างวัดและชุมชนเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งของสังคมไทยมาเป็นเวลายาวนาน วัดมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นศูนย์กลางในการประกอบศาสนกิจเท่านั้น หากยังเป็นสถาบันหลักในการให้การศึกษา ส่งเสริมการพัฒนาชุมชน และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนอีกด้วย ในขณะเดียวกัน ชุมชนเองก็มีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์บำรุงวัด ค้ำชูพระพุทธศาสนา และร่วมจัดกิจกรรมทางศาสนา ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่หล่อหลอมให้พระพุทธศาสนาและวิถีชุมชนดำรงอยู่อย่างมั่นคงสืบมา

อย่างไรก็ตาม ความผูกพันที่เหนียวแน่นระหว่างวัดกับชุมชนในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายจากกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตที่เร่งรีบแข่งขัน กระแสบริโภคนิยม และกระบวนการโลกาภิวัตน์ ซึ่งส่งผลให้ช่องว่างระหว่างวัดกับชุมชนขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เมือง ด้วยเหตุนี้ การฟื้นฟูและรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องร่วมมือกันขับเคลื่อน

การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองนับเป็นแนวทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้หลักธรรมสำคัญ อาทิ สังคหวัตถุ 4 ซึ่งเน้นย้ำการแบ่งปัน การพูดจาไพเราะ การช่วยเหลือเกื้อกูล และการวางตัวอย่างเสมอภาค หลักพรหมวิหาร 4 ที่ประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา อันจะช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความเข้าอกเข้าใจและการเอื้ออาทรต่อกัน รวมถึงหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ที่จะช่วยเสริมพลังกำลังใจและทักษะในการนำหลักธรรมไปปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์

การนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจังเป็นสิ่งจำเป็นและจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางบวกต่อสังคมได้อย่างแท้จริง โดยพระสงฆ์และผู้นำชุมชนต้องทำหน้าที่ให้การศึกษาเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจในหลักธรรม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นของประชาชนในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตตามแนวทางพุทธธรรม และบูรณาการหลักธรรมเข้ากับวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น นอกจากนี้ ความร่วมมือในวงกว้างจากทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และประชาสังคม จะเป็นพลังสำคัญที่ช่วยระดมทรัพยากรและกำลังสนับสนุนที่จำเป็นต่อการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนและการสร้างสังคมที่สมานฉันท์ต่อไป

ท้ายที่สุดแล้ว เป้าหมายสูงสุดของการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนก็คือการสร้างสังคมแห่งสันติสุขและความเจริญงอกงามทั้งในด้านโลกและในด้านธรรม เมื่อพระสงฆ์และคฤหัสถ์ได้ร่วมแรงร่วมใจกันในการบำเพ็ญธรรม การแบ่งปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม สมาชิกทุกหมู่เหล่าของสังคมก็จะได้รับประโยชน์อย่างมหาศาล สายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างวัดและชุมชนยังจะเกื้อหนุนให้สถาบันหลักอื่นๆ ของสังคม อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และระบบการปกครอง มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยวัดจะเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และพัฒนาทักษะ

ชีวิต เป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจของครอบครัว เป็นผู้สืบสานคุณค่าทางวัฒนธรรม และเป็นแบบอย่างแห่งศีลธรรมอันดีงามแก่นักการเมืองและข้าราชการ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อวัดและชุมชนร่วมเป็นหุ้นส่วนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันอยู่เสมอ ก็จะช่วยรักษาให้พระศาสนามีความเข้มแข็งและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืนสืบไป นำมาซึ่งสังคมไทยที่มีแต่ความร่มเย็นเป็นสุข และมีสติปัญญาพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงทั้งในระดับบุคคลและในระดับส่วนรวมตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2558). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ผลิธัมม์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). ธรรมนูญชีวิต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระมหาไชย สิริอาโณ. (2561). วัดและชุมชนในยุคปัจจุบัน. ใน 60 ปี มจร: รวมบทความทางวิชาการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาบุญเลิศ จรยปัญโย. (2562). บทบาทของวัดในการพัฒนาชุมชน. ใน พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2563). แนวทางพุทธบูรณาการเพื่อสุขภาวะของชุมชนแบบองค์รวม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2562). ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

Anthropic. (2024). Claude AI (Version 3 Opus) [Large language model]. https://claude.ai/

Napkin AI. (2024). Napkin AI (Version Starter Plan). https://www.napkin.ai/

วิวัฒนาการงานนวกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

EVOLUTION OF NAVAKAMMA IN THERAVADA BUDDHISM

พศิน สินมา[1], พระศรีวินยาภรณ์ ดร.[2]
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Pasin Sinma[1], Phra Srivinayaphon, Dr.[2]
Graduate School, Mahamakut Buddhist University
Corresponding Author E-mail: pasin.sinma69@gmail.com

(Received : January 4, 2025 ; Edit : January 14, 2025; accepted : January 17, 2025)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวัดในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาวิวัฒนาการงานนวกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า

1. วัดเป็นสถานที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและเป็นที่พักอาศัยของพระสงฆ์ วัดในพระพุทธศาสนาเถรวาทสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและสำนักสงฆ์ ซึ่งมีการจัดพื้นที่ในวัดเป็นเขตต่างๆ ได้แก่ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์ โดยแต่ละเขตมีหน้าที่เฉพาะในการประกอบพิธีกรรม พักอาศัย และใช้ประโยชน์ตามลักษณะของพื้นที่ในวัด

2. งานนวกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีวิวัฒนาการตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน โดยงานนวกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเริ่มต้นจากการสร้างเสนาสนะสำหรับพระพุทธองค์และพระสาวก ก่อนจะพัฒนาในแต่ละยุค โดยในยุคสุโขทัยอยุธยาเน้นการสร้างพระอุโบสถและกุฏิสำหรับพระสงฆ์ ยุคธนบุรีมีการสร้างเจดีย์ทรงลังกา และยุครัตนโกสินทร์เน้นการพัฒนาศาลาการเปรียญและกุฏิพระสงฆ์ สำหรับในยุคปัจจุบัน การพัฒนาวัดมีเป้าหมายให้เป็น รมณียสถาน ด้วยการนำหลักสัปปายะ 4 อย่าง ได้แก่ อาวาสสัปปายะ อาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะ และธรรมสัปปายะ มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้วัดเป็นสถานที่ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม และการพัฒนาจิตใจของพระสงฆ์และประชาชน รวมถึงการปรับภูมิทัศน์ภายในวัดให้เป็นไปตามหลัก 5 ส. อันประกอบด้วย 1) สะสาง หมายถึง กำจัดสิ่งไม่จำเป็น 2) สะดวก หมายถึง การจัดเก็บและการเข้าถึงง่าย 3) สะอาด หมายถึง ทำความสะอาดและตรวจสอบ 4) สร้างมาตรฐาน หมายถึง กำหนดกฎระเบียบ 5) สร้างวินัย หมายถึง รักษามาตรฐานและปรับให้ทันสมัย เพื่อสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการฝึกฝนธรรมะและการดำเนินชีวิตที่มีความสุข

คำสำคัญ : วิวัฒนาการ, นวกรรม, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This academic article aims to 1) to study temples in Theravada Buddhism 2) to study the evolution of the navakamma in Theravada Buddhism The result of the study found that :

1. Temples are important places for performing Buddhist ceremonies and places for monks to stay. Temples in Theravada Buddhism can be divided into two types: temples that have received royal merit (wisaungkhamsima) and monasteries. The area in the temple is organized into different zones, including: Buddhawat Zone, Sangkawat Zone and Sangha Zone which each zone has a specific function for performing ceremonies, staying and using the area according to the characteristics of the temple zones.

2. Navakamma in Theravada Buddhism has evolved from the time of the Buddhist era to the present. Innovation working in Theravada Buddhism begins with the construction of residences for the Load Buddha and his disciples before developing in each era. In the Sukhothai and Ayutthaya periods, emphasis was placed on building a temple and cloister for monks. In the Thonburi period, a Lankan-shaped pagoda was built and the Rattanakosin era emphasized the development of the prayer hall and cloister for monks. In the present era, the development of the temple aims to become a religious place. By applying the 4 principles Suppaya, namely Avasa sappaya, Bhojana sappaya, Puggala sappaya and Dhamma sappaya, to make the temple a suitable place for Dhamma practice and developing the minds of monks and citizens including adjusting the landscape within the temple to be in accordance with the 5 S principles which consist of 1) Clearing up mean Eliminate unnecessary things. 2) Neatness means easy storage and access. 3) Cleaning mean Clean and inspectable 4) Standardizing means setting regulations 5) Discipline means maintaining standards and keeping up to date. These are to create an atmosphere conducive to practicing Dhamma and leading a happy life.

Keywords : Evolution, Navakamma, Theravada Buddhism

บทนำ

ในสมัยพุทธกาลองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงก่อตั้งพระพุทธศาสนาขึ้นมาในดินแดนชมพูทวีปโดยมีเป้าหมายเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา อบรมสั่งสอนประชาชนให้เข้าถึงเป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคล และเข้าสู่พระนิพพานตามสติปัญญา บุญบารมีที่มีการสั่งสมมา และสามารถเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นการหมดสิ้นจากกิเลสและไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร ซึ่งพระพุทธองค์ได้มีการบัญญัติพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองและการอยู่ร่วมกันของพระสงฆ์

ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้นจะต้องอาศัยอยู่ตามป่าเขาลำเนาไพรและต้องเที่ยวจาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ ไม่ได้มีที่อยู่อาศัยถาวร ต่อมาพระพุทธองค์ได้ทรงอนุญาตให้มีการสร้างที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์โดยเกิดจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของกษัตริย์ เศรษฐี คหบดีที่มีการสนับสนุนและคอยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งการจัดสร้างวัดและวิหารนั้นจะต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยซึ่งเรียกว่า งานนวกรรม เป็นการก่อสร้าง บำรุง ซ่อมแซมวัด ตลอดจนการพัฒนาวัดให้เป็นรมณียสถาน สมดังที่ (พระพุทธโฆษาจารย์, 2561 : 1) ได้กล่าวถึงความเป็นรมณีย์ในพระพุทธศาสนาว่า ภายหลังเด็จออกบรรพชา ได้ไปทรงศึกษาทดลองลัทธิของสำนักสำคัญ ๆ จบแล้ว ตัดสินพระทัยว่ามิใช่ทางที่จะให้ถึงจุดหมาย จึงทรงละเลิกหันมาดำเนินมรรคาของพระองค์เอง โดยเสด็จไปทรงหาภูมิสถานที่จะทรงปฏิบัติการค้นคว้าทดลอง ในที่สุดทรงพบสถานที่เหมาะสมต่อการบำเพ็ญเพียร ดังที่ตรัสในวาระนั้นว่า

> ภูมิสถานถิ่นนี้ เป็นที่รมณีย์หนอ (“รมณีโย วต ภูมิภาโค”) มีไพรสณฑ์ร่มรื่น น่าชื่นบาน
> ทั้งมีแม่น้ำไหลผ่าน น้ำใสเย็นชื่นใจ ชายฝั่งท่าน้ำก็ราบเรียบ ทั้งโคจรคามก็มีอยู่ โดยรอบ
> เป็นสถานที่เหมาะจริงหนอ ที่จะบำเพ็ญเพียร สำหรับกุลบุตรผู้ต้องการทำความเพียร

งานนวกรรมในพระพุทธศาสนา เป็นการก่อสร้าง พัฒนา และบูรณะปฏิสังขรณ์วัด ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการรักษาและส่งเสริมสถานที่ทางศาสนาให้คงอยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ในปัจจุบัน งานนวกรรมยังได้ขยายขอบเขตไปสู่รูปแบบของงานสาธารณูปการ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในวัด เพื่อประโยชน์ต่อพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน โดยงานนวกรรมนั้นมีความสำคัญหลายประการได้แก่ 1) การรักษามรดกทางศาสนา ช่วยคงไว้ซึ่งศาสนสถานที่เป็นแหล่งเรียนรู้และปฏิบัติธรรม 2) การสนับสนุนการปฏิบัติธรรม จัดเตรียมสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อเอื้อต่อการฝึกฝนจิตใจและพัฒนาตน 3) การส่งเสริมความสามัคคี: งานนวกรรมมักเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม สร้างความสามัคคีระหว่างพระสงฆ์และชุมชน 4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา: ช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของศาสนาและส่งเสริมให้คนรุ่นหลังเข้ามาศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรม

ด้วยเหตุนี้งานนวกรรมจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาวัด ถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่เพื่อสร้างคุณค่าคุณประโยชน์แก่พระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในวัดและประชาชนที่เข้ามาทำบุญ การศึกษาวิวัฒนาการงานนวกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทจะทำให้ทราบถึงที่มาของวัดในพระพุทธศาสนา รูปแบบการวางผังบริเวณพื้นที่ภายในวัดงานนวกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนวิวัฒนาการของงานรวกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้เขียนมีความสนใจศึกษาเรื่องงานนวกรรมในพระพุทธศาสนา เนื่องจากเห็นว่าเป็นประเด็นสำคัญที่ช่วยสะท้อนถึงวิวัฒนาการของพระพุทธศาสนาในเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นหัวข้อที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาศาสนสถานและการส่งเสริมคุณประโยชน์ให้แก่พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนในสังคมปัจจุบัน การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นไปที่การสำรวจและวิเคราะห์วิวัฒนาการของงานนวกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะในแง่มุมของการก่อสร้าง บำรุง และพัฒนาวัด รวมถึงการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงของงานนวกรรมในแต่ละยุคสมัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับบทบาทของงานนวกรรมในพระพุทธศาสนา

วัดในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ประเทศไทย พุทธศักราช 2535 ได้กำหนดว่า วัดมี 2 ชนิด คือ (สมคิด จิระทัศนกุล, 2543 : 9-14)

วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา หมายถึง เขตพื้นที่ที่พระสงฆ์ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเพื่อใช้จัดตั้งวัดขึ้น ในทางปฏิบัติการขอพระบรมราชานุญาตจะขอเฉพาะวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เฉพาะพื้นที่ที่ตั้งพระอุโบสถเท่านั้นจะถือว่าเป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมายและมีฐานะเป็นนิติบุคคล

วัดประเภทนี้สามารถแยกย่อยออกได้เป็น 2 ประเภท

วัดหลวงหรือพระอารามหลวง หมายถึง วัดที่สร้างขึ้นโดยพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์หรือวัดที่ได้รับการสร้าง

ขึ้นโดยรัฐบาลหรือประชาชนทั่วไป แล้วทรงรับไว้ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระองค์ แต่เดิมนั้นยังไม่มีการจัดแบ่งพระอารามหลวงอย่างเป็นทางการ เพียงแต่มีการแบ่งประเภทพระอารามหลวงออกเป็นหลายระดับมักอาศัยการประเมินตามสถานการณ์หรือการคาดเดา เช่น การพิจารณาจากพระราชทานเทียนพรรษาขี้ผึ้งหรือไม้เทียนจำนวนหนึ่งหรือมากกว่านั้น หรือจากบรรดาศักดิ์ที่พระราชทานแก่เจ้าพนักงานที่รับผิดชอบดูแลเรื่องการจัดระเบียบของวัด เป็นต้น หลังจากนั้น กระทรวงธรรมการร่วมกับกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้ดำเนินการจัดระเบียบพระอารามหลวงเพื่อประเมินค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาหลังจากยกเลิกการจัดสรรเงินของวัด แต่ไม่ได้ถูกนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดระเบียบพระอารามหลวงการจัดการพระอารามหลวงให้มีระเบียบและแบบแผนที่ชัดเจน ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดระเบียบพระอารามหลวงให้เป็นระบบระเบียบและมีแบบแผนตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (ราชกิจจานุเบกษา, 2458 : 284) ในครั้งนั้น พระอารามหลวง หมายถึง วัดที่สร้างขึ้นโดยสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน สมเด็จพระราชินี หรือสมเด็จพระยุพราช หรือทรงปฏิสังขรณ์ด้วยพระองค์เอง หรือในนามของบุคคลอื่น รวมถึงวัดที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชบริพารชั้นผู้ใหญ่สร้างหรือปฏิสังขรณ์ และทรงรับไว้ในความอุปถัมภ์ของแผ่นดิน ต่อมาความหมายนี้ได้ขยายครอบคลุมถึงวัดราษฎร์ที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์ซึ่งทรงเห็นสมควรยกย่องเป็นพิเศษและโปรดเกล้าฯ รับไว้เป็นพระอารามหลวง

1.2 วัดราษฎร์ หมายถึง วัดที่ราษฎรทั้งหลายสร้างขึ้นตามศรัทธา

2. **สำนักสงฆ์** คือ สำนักสงฆ์เป็นสถานที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งไม่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้ที่ดินนั้นในการจัดตั้งเป็นวัด จึงไม่มีพระอุโบสถสำหรับประกอบพิธีสังฆกรรม

การแบ่งระดับของวัดหรือพระอารามหลวง แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ

ก. พระอารามหลวงชั้นเอก หมายถึง วัดที่มีเจติยสถานสำคัญ เป็นวัดที่บรรจุพระบรมอัฐิหรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูง มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่ขึ้นไป

ข. พระอารามหลวงชั้นโท หมายถึง วัดที่มีเกียรติ มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญขึ้นไป

ค. พระอารามหลวงชั้นตรี หมายถึง วัดที่มีเกียรติหรือวัดสามัญ เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไป

สรุปว่า วัดในพระพุทธศาสนาเถรวาทแบ่งเป็น 2 ประเภทหลักตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ได้แก่ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ซึ่งเป็นวัดถูกต้องตามกฎหมาย แบ่งเป็น วัดหลวง (สร้างหรืออุปถัมภ์โดยพระมหากษัตริย์หรือรัฐบาล) และ วัดราษฎร์ (สร้างโดยประชาชน) อีกประเภทคือ สำนักสงฆ์ ซึ่งไม่มีพระอุโบสถและไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พระอารามหลวงแบ่งเป็น 3 ชั้นตามความสำคัญ: ชั้นเอก (มีเจติยสถานสำคัญและเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่), ชั้นโท (เจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญขึ้นไป), และชั้นตรี (เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูง)

กำเนิดวัดในประเทศไทย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคหลังพุทธกาลไม่นาน มีลักษณะพิเศษมีเจตนารมณ์ของชุมชนเป็นส่วนใหญ่ มีพลัง มีอำนาจสามารถนำหรืออัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐาน ณ ถิ่นต่าง ๆ ดังนั้น สถานที่ที่พระพุทธศาสนาไปเจริญรุ่งเรือง จึงมีสถูปสำหรับบรรจุประดิษฐานแทนองค์พระบรมศาสดาไว้เป็นประธานในสถานที่สำคัญ ๆ ในดินแดนแถบนี้ เช่น เมืองล้านช้าง ล้านนา เมืองละโว้ เมืองศรีวิชัย เมืองพิมาย ตลอดจนมาเป็นเมืองไชยา ลพบุรี สุโขทัย ล้านนา อยุธยา หรือที่พระธาตุพนม ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย (โชติ กัลยาณมิตร, 2539 : 86)

ในทรรศนะของเสฐียรโกเศศ หากพิจารณาการเกิดวัดในบริบทชุมชนหรือชาวบ้านแล้ว การมีพระสถูปเจดีย์ พระพุทธรูปสำหรับให้ชาวพุทธไว้สักการะ เพื่อแสดงออกถึงความเชื่อและความภักดีให้เห็นเป็นรูปธรรม จนเป็นวัดวาอาราม มีพระสงฆ์ มีระเบียบแบบแผน มีพิธีกรรมต่าง ๆ เกิดตามมา แล้วเกิดเป็นสถาบันทางศาสนาขึ้นในที่สุด ทั้งนี้ก่อนที่จะมีสถูปเจดีย์นั้น มีศาลพระภูมิเจ้าที่หรือเทวดาประจำหมู่บ้านก่อน อาจเรียกว่า พระภูมิบ้าน พระภูมิสวน พระ-ภูมินา หรือพระภูมิเจ้าที่ หรือแม้กระทั่งเมื่อมีวัดแล้วยังมีศาลเทพารักษ์ภายในวัด ทั้งนี้เพื่อสะท้อนถึงสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้าน (เสฐียรโกเศศ, 2521 : 422-424)

หากพิจารณาในแง่สถาบันหรือโดยผู้นำ การสร้างวัดอาจเป็นการเริ่มต้นจากการสร้างสถูปเจดีย์ก่อน แล้วจึงมีเสนาสนะประกอบสำหรับเป็นที่พักอาศัยแก่ผู้ดูแล และอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาสักการะบูชา เมื่อมีผู้เลื่อมใสศรัทธามากขึ้น จึงได้มีการก่อสร้างอาคารเพื่อใช้ประโยชน์ในภายหลังตามมา เพียงแต่ไม่ปรากฏชัดว่าจะเป็นอาคารรูปแบบใดเพียงแต่สร้างขึ้นตามความจำเป็นและเหมาะสม หรือสร้างขึ้นตามประโยชน์ใช้สอย ภายหลังจึงเริ่มมีการวางแผนผังของวัด ขนาดของอาคารขึ้นอยู่กับกำลังความสามารถของผู้สร้างที่อาจวิจิตรประณีตบรรจง จึงมีวัดและประเภทของวัดเกิดขึ้น เช่น วัดที่อุปถัมภ์โดยพระเจ้าแผ่นดิน จัดไว้ในประเภท “วัดอนุสาวรีย์” มีเพียงโบสถ์ วิหาร เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ แต่ขาดบริเวณที่อยู่อาศัยสำหรับพระสงฆ์ เช่น วัดในพระบรมมหาราชวัง ส่วนวัดที่สร้างขึ้นในท้องถิ่น หรือ “วัดประจำท้องที่” หรือ “วัดอรัญญิก” เป็นวัดอีกประเภทหนึ่งที่สร้างโดย

ประชาชนที่มีความเลื่อมใสศรัทธา ซึ่งไม่มีขนาดหรือความวิจิตรบรรจงเช่นเดียวกับวัดประเภทแรกและมีที่พำนักสำหรับพระสงฆ์อยู่ด้วย เช่น วัดอรัญญิก

สมัยพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์เข้ามาในสุโขทัย (นารถ โพธิประสาท, 2542 : 25-26)

สรุปว่า การกำเนิดวัดในประเทศไทยเริ่มต้นจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคหลังพุทธกาล ซึ่งการสร้างสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น สถูปเจดีย์และพระพุทธรูป เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อและความศรัทธาของชุมชนในพื้นที่ต่างๆ เช่น เมืองล้านนา สุโขทัย และอยุธยา โดยมีพระบรมสารีริกธาตุหรือพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์สำคัญในสถานที่เหล่านี้ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นวัดที่มีพระสงฆ์และพิธีกรรมต่างๆ เกิดขึ้นภายในวัด. การสร้างวัดเริ่มต้นจากสถูปเจดีย์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ก่อนจะมีเสนาสนะ (ที่พัก) สำหรับพระสงฆ์ และอาคารอื่นๆ ตามความจำเป็น วัดที่สร้างโดยพระเจ้าแผ่นดินมักจะมีรูปแบบที่วิจิตรบรรจง เช่น วัดในพระบรมมหาราชวัง ขณะที่วัดที่สร้างโดยชาวบ้านมักเป็นวัดท้องถิ่นที่มีความเรียบง่าย

ประเภทของวัดในพระพุทธศาสนา

วัดในพระพุทธศาสนาถือเป็นศูนย์กลางสำคัญทางศาสนาวัฒนธรรมของชุมชน และวัดยังเป็นศูนย์รวมกิจกรรมทางศาสนาของผู้คนในสังคม การศึกษาประเภทของวัดจึงช่วยทำให้เกิดความเข้าใจถึงความสำคัญบทบาทของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อ วิถีชีวิตของชาวไทย ประเภทของวัดในพระพุทธศาสนามีดังนี้

1) วัดอรัญวาสี ส่วนใหญ่นิยมตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่าเขาไม่ไกลจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นวัดที่มีองค์ประกอบในแง่สถาปัตยกรรมที่เป็นอาคารไม่มากนัก ทั้งไม่เน้นการกำหนดแบบแผนทั้งในเชิงของรูปแบบและแผนผังรวมที่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ทุกอย่างเป็นการปรับตัวให้กลมกลืนกับธรรมชาติ อาคารหลังที่สำคัญที่สุดของวัด คือ กุฏิและศาลโถงเอนกประสงค์ (ใช้เป็นหอฉัน หอสวดมนต์หรือศาลาการเปรียญ) เพราะพระสงฆ์เหล่านี้จะอยู่จำวัดเฉพาะช่วงเข้าพรรษาเท่านั้น เมื่อพ้นฤดูฝนแล้วก็จะมุ่งธุดงค์เข้าป่าลึก ฝึกหัดกรรมฐานจิต และจาริกไปเรื่อย ๆ ก่อนกลับมาจำวัดอีกครั้งเมื่อถึงฤดูเข้าพรรษาใหม่

2) วัดคามวาสี วัดที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งพึ่งพิงของชุมชนหรือเมืองโดยตรง โดยพระภิกษุในฝ่ายนี้มีภารกิจหลักในการปฏิบัติงานด้านพิธีกรรมทางศาสนาและเน้นการเรียนรู้จากหนังสือเพื่อแสวงหาความรู้สำหรับการใช้สั่งสอนฆราวาสมากกว่าการฝึกปฏิบัติวิปัสสนาธุระ ทำให้พระสงฆ์กลุ่มนี้มีความเกี่ยวข้องกับโลกภายนอกอยู่เสมอ (ภัทรบถ ฤทธิ์เต็มและพระมหาชุติภัค อภินนฺโท, 2565 : 78)

สรุปว่า วัดในพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางศาสนาและวัฒนธรรม แบ่งเป็น วัดอรัญวาสี ซึ่งตั้งในป่า เน้นความกลมกลืนกับธรรมชาติ พระสงฆ์ปฏิบัติกรรมฐานและจาริกธุดงค์ และ วัดคามวาสี ซึ่งตั้งในชุมชน ทำหน้าที่สนับสนุนพิธีกรรมและสอนศาสนาแก่ฆราวาส.

รูปแบบการวางผังบริเวณและพื้นที่ภายในวัด

การวางผังบริเวณเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการจัดการและการพัฒนาพื้นที่ภายในวัด เป็นการกำหนดตำแหน่งที่ตั้งของอาคาร สิ่งปลูกสร้างให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ เช่น ปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยด้านสุนทรียภาพ ปัจจัยด้านวัฒนธรรม และปัจจัยการใช้สอยที่ดินหรือการใช้สอยประโยชน์จากอาคาร โดยมีการกำหนดเขตไว้ดังนี้

เขตพุทธาวาส เป็นเขตสำหรับการวางผังบริเวณวัดในประเทศไทยนั้นวัดโดยทั่วไปนิยมแบ่งเขตพื้นที่ภายในออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ 1) เขตพุทธาวาส 2) เขตสังฆาวาส และ 3) เขตธรณีสงฆ์ สัญลักษณ์หรือสถานที่ประทับขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในพื้นที่พุทธาวาสมักประกอบด้วยสถาปัตยกรรมสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธองค์และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ (คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการของมหาเถรสมาคม, 2563 : 8-11)

1) พระเจดีย์ พระมณฑป พระปรางค์ : อาคารที่ก่อสร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมของวัด
2) พระอุโบสถ : อาคารที่จัดไว้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในการทำสังฆกรรม
3) พระวิหาร : อาคารที่ใช้สำหรับประกอบพิธีทางศาสนาร่วมกันระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส
4) เจดีย์ มณฑป ปรางค์ : อาคารที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิหรือจัดวางเพื่อให้ผังรวมสมบูรณ์
5) ศาลา เช่น ศาลาราย : อาคารที่จัดไว้สำหรับเป็นที่พักผ่อนของผู้มาเยือน
6) ศาลาทิศ : อาคารที่ใช้ล้อมอาคารสำคัญสำหรับให้คฤหัสถ์นั่งพัก
7) พระระเบียง : อาคารที่ล้อมอาคารหลักสำคัญแสดงขอบเขตแห่งพุทธาวาส
8) หอไตร : อาคารที่ใช้เก็บรักษาคัมภีร์ทางศาสนา
9) พลับพลาเปลื้องเครื่อง : อาคารที่ใช้สำหรับเป็นที่พระมหากษัตริย์เปลี่ยนชุดฉลองพระองค์ในวาระที่ทรง

เสด็จพระราชดำเนินเพื่อการกุศล

เขตสังฆาวาส พื้นที่ส่วนหนึ่งของวัดที่จัดไว้สำหรับเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อใช้ในการปฏิบัติกิจส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา โดยพื้นที่นี้จะประกอบด้วยอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่สอดคล้องกับกิจวัตรและวิถีชีวิตของสมณเพศ เช่น

1) กุฏิ : อาคารที่ใช้สำหรับพักอาศัย

2) กัปปิยกุฏิ : โรงเก็บอาหาร

เขตธรณีสงฆ์ หมายถึง พื้นที่ในพระอารามที่มีการจัดสรรเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สำหรับใช้ประโยชน์ในเชิงสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของวัด เช่น

1) ธรรมศาลา : อาคารหรือโรงเทศนาธรรม

2) หอระฆัง : อาคารที่ใช้เป็นแครื่องตีบอกเวลาสำหรับพระภิกุสงฆ์

3) พื้นที่สีเขียว : พื้นที่เชื่อมระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส หรือบริเวณหลังวัด

4) พิพิธภัณฑ์ : อาคารที่เก็บรักษาและแสดงวัตถุโบราณหรือสิ่งของสำคัญของวัด

5) ศูนย์เรียนรู้ชุมชน : อาคารที่ประชุมและสถานที่ทำกิจกรรมของวัดและชุมชน

6) ศาลาเอนกประสงค์ : อาคารที่ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่างแล้วแต่ความต้องการ

7) เมรุ : อาคารที่ใช้ในการจัดการเผาศพ

สรุปว่า วัดในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีวัดที่ดับพระราชทานวิสุงคามสีมาและวัดที่ไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา มีการแบ่งระดับของวัดเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ทั้งนี้วัดมี 2 ประเภท คือ อรัญญาวาสีและวัดคามวาสี โดยมีลักษณะการแบ่งพื้นที่ภายในวัดโดยมีการแบ่งพื้นที่ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาสและเขตธรณีสงฆ์

งานนวกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้มีการถ่ายทอดด้วยวิธีการมุขปาฐะซึ่งเป็นการท่องจำสืบต่อกันมาภายหลังการปรินิพพานของพระพุทธองค์ได้มีการทำสังคายนาเพื่อให้มีการตรวจชำระหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้มีความถูกต้อง มีการเรียบเรียงและจัดไว้เป็นหมวดหมู่ 3 ปิฎก คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก ต่อมาภายหลังได้มีพระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายความเพิ่มเติมจากพระไตรปิฎกให้เกิดความเข้าใจโดยง่ายซึ่งเรียกว่า อรรถกถา งานนวกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีดังนี้

“พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเสนาสนะ 5 ชนิด คือ วิหาร 1 เรือนมุงแถบเดียว 1 เรือนชั้น 1 เรือนโล้น 1 ถ้ำ 1” (วิ.จู. 9/200/106) ปรากฏในพระวินัยปิฎก จูฬวรรคว่าด้วยการนวกรรมวิหารทั้งหลังว่า

“สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายให้นวกรรมวิหารทั้งหลังจึงกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งว่า ดูก่อนภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้นวกรรมวิหารทั้งหลัง รูปใดให้ ต้องอาบัติทุกกฏ.” (วิ.จู. 9/296/158) ปรากฏในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ว่าด้วยเรื่องการสร้างอโศกมหาวิหาร ในอโศการาม

“พระราชาทรงถวายมหาทานที่อโศการาม ประทับนั่งอยู่ในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งนับได้ประมาณหกแสนรูป ทรงปวารณาสงฆ์ ด้วยปัจจัย 4 แล้วตรัสถามปัญหานี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชื่อว่าพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว มีประมาณไร พระสงฆ์ถวายพระพรว่า มหาบพิตร ชื่อว่าพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วนั้น ว่าโดยองค์มีองค์ 9 ว่าโดยขันธ์มี 84,000 พระธรรมขันธ์. พระราชาทรงเลื่อมใสในพระธรรม แล้วทรงรับสั่งว่า เราจักบูชาพระธรรมขันธ์ แต่ละขันธ์ด้วยวิหารแต่ละหลัง ๆ ดังนี้ ในวันเดียวเท่านั้น ได้ทรงสละพระราชทรัพย์ถึง 96 โกฏิ แล้วได้ทรงบังครับพวกอำมาตย์ว่า ไปเถิดพนาย พวกท่านเมื่อให้สร้างวิหารในนครแต่ละนคร จงให้สร้างพระวิหาร 84,000 หลังไว้ในพระนคร 84,000 นครเถิด ดังนี้ ส่วนพระองค์เองได้ทรงเริ่มการงานเพื่อประโยชน์แก่อโศกมหาวิหาร ในอโศการาม. พระสงฆ์ได้ให้พระเถระชื่อว่าอินทคุตตเถระ ผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สิ้นอาสวะแล้ว เป็นนวกัมมาธิฏฐายี พระเถระได้ยังการงานที่ยังไม่สำเร็จนั้น ๆ ให้แล้วเสร็จ ด้วยอานุภาพของตน. พระเถระได้ให้การสร้างพระวิหารสำเร็จลง 3 ปีแม้ด้วยอานุภาพอย่างนั้น” (วิ.มหา. 1/9/87-88) และปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค ว่าด้วยการสร้างบุพพารามของนางวิสาขา

“นางวิสาขานั้นได้เป็นอุปัฏฐายิกาผู้เลิศของพระทศพล นางได้สละเครื่องประดับนั้นแล้ว ให้สร้างวิหารถวายพระผู้มีพระภาคด้วยทรัพย์เก้าโกฏิแล้ว ให้สร้างปราสาทบนภูมิภาคประมาณกรีสหนึ่ง ปราสาทนั้นประดับด้วยห้องพันห้องอย่างนี้คือที่พื้นชั้นบนมี 500 ห้อง ที่พื้นชั้นล่างก็มี 500 ห้อง. นางคิดว่าปราสาทล้วนอย่างเดียว ย่อมไม่งามดังนี้ จึงให้สร้างเรือน 2 ชั้น 500 หลัง

ปราสาทเล็ก 500 หลัง ศาลายาว 500 หลัง แวดล้อมปราสาทนั้น.การฉลองวิหารได้ เสร็จสิ้นลงโดยใช้เวลา 4 เดือน ขึ้นชื่อว่าภาร บริจาคทรัพย์ไว้ในพระพุทธศาสนาของหญิงอื่น เหมือนการบริจาคของนางวิสาขาผู้ดำรงอยู่ในภาวะความเป็นมาตุคามหามีไม่ การบริจาคทรัพย์ไว้ในพระพุทธศาสนาของชายอื่น เหมือนการบริจาคของอนาถปิณฑิกเศรษฐี ผู้ดำรงอยู่ในความเป็นบุรุษก็หามีไม่. เพราะอนาถปิณฑิกเศรษฐีนั้นสละทรัพย์ 54 โกฏิ แล้วให้สร้างมหาวิหารชื่อว่าเชตวัน ในที่เช่นกับมหาวิหารของเมืองอนุราธบุรีในด้านทิศทักษิณของเมืองสาวัตถี นางวิสาขาให้สร้างวิหารชื่อว่าบุพพารามในที่เช่นกับวิหารของนางอุตตมเทวี ในด้านทิศปราจีนแห่งเมืองสาวัตถี” (ที.ปา. 15/72/167)

ในอรรถกถานวกัมมิกสูตร มีอธิบายคำว่า นวกรรม ดังนี้ “บทว่า นวกมฺมิกภารทฺวาโช ความว่า เล่ากันมาว่าพราหมณ์นั้นให้ตัดต้นไม้ในป่าประกอบเป็นปราสาทและเรือนยอดในป่านั้นเอง แล้วนำมา ขายยังพระนครชื่อว่า นวกัมมิก เพราะอาศัยนวกรรมเลี้ยงชีพดังกล่าวแล้ว โดยโคตรชื่อว่า ภารทวาชะ เหตุนั้นจึงชื่อว่า นวกัมมิกภารทวาชะ. บทว่า ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ ความว่า พราหมณ์นั้นได้มีความคิดดังนี้ เพราะเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง เปล่งพระฉัพพัณณรังสี

บทว่า วนสฺมึ ได้แก่ในไพรสนฑ์นี้ บทว่า อุจฺฉินฺนมูลํ เม วนํ ความว่า ป่าคือกิเลส อันเราถอนรากเสียแล้ว. บทว่า นิพฺพนโถ ได้แก่ ปราศจากป่าคือกิเลส. บทว่า เอโก รเม ได้แก่ เรายินดีแต่ผู้เดียวเท่านั้น. บทว่า อรตึ วิปฺปหาย ความว่า ละความระอาในการเสพเสนาสนะอันสงัดและการเจริญภาวนา” (ส.ส.อ. 25/708/289)

สรุปว่า งานนวกรรมมีปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา พระพุทธองค์ทรงอนุญาตเสนาสนะ 5 ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น และถ้ำ มีการบัญญัติพระวินัยให้พระภิกษุนวกรรมวิหารทั้งหลัง มีการก่อสร้างอโศกมหาวิหารโดยพระเจ้าอโศกมหาราช สร้างบุพพารามของนางวิสาขาโดยมีการมอบหมายให้พระโมคคัลลานะเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างหรือที่เรียกว่า นวกรรมาธิฏฐายี แปลว่าผู้อำนวยหรือควบคุมการก่อสร้าง

วิวัฒนาการงานนวกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

งานนวกรรมในสมัยพุทธกาล

ตลอดระยะเวลา 45 พรรษา ที่พระพุทธองค์ได้เสด็จไปจำพรรษาตามวัดหรือพระวิหาร ซึ่งได้ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปทั่วดินแดนชมพูทวีป มีสิ่งปลูกสร้างเป็นที่พระพุทธองค์และพระสาวกประทับอยู่อาศัย ดังนี้

พระวิหารเวฬุวัน เป็นป่าไผ่ สวนที่ประพาสพักผ่อนของพระเจ้าพิมพิสาร อยู่ไม่ไกลจากนครราชคฤห์นครหลวงของแคว้นมคธ เป็นสถานที่ร่มรื่นสงบ มีทางไปมาสะดวก พระเจ้าพิมพิสารภวายเป็นสังฆาราม พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่จำพรรษาที่ 2-3-4 และพรรษาที่ 17 กับ 20 ภายหลังจากตรัสรู้

พระเวฬุวันวิหารนับเป็นอารามในระยะกาลประดิษฐานพระศาสนาระยะแรกเริ่ม

กูฏาคาร เป็นพระอารามที่ประทับในป่ามหาวัน เป็นป่าใหญ่ใกล้เมืองเวสาลี แคว้นวัชชีในพรรษาที่ 5 ภายหลังจากการตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงประทับจำพรรษา ณ กูฏาคารในป่ามหาวัน นครเวสาลี เชตวันมหาวิหาร เป็นมหาวิหารที่ประทับของพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ ตั้งอยู่ทางใต้ของนครสาวัตถีเมืองหลวงของแคว้นโกศล เป็นสถานที่ซึ่งพระพุทธเจ้าประทับจำพรรษานานที่สุดในระหว่างเวลา 45 ปี แห่งการบำเพ็ญพุทธกิจ

ชีวกัมพวัน หมอชีวกโกมารภัจจ์ แพทย์ประจำพระองค์พระพุทธเจ้าและประจำพระภิกษุสงฆ์ หมอชีวกโกมารภัจจ์เป็นมหาอุบาสกสำคัญที่ได้รับการยกย่องเป็นเอตทัคคะในบรรดาอุบาสกผู้เลื่อมใสในบุคคล หมอชีวกได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันและด้วยศรัทธาในพระพุทธเจ้าปรารถนาจะไปเฝ้าวันละ 2-3 ครั้งพระพุทธเจ้าทรงประทับจำพรรษา ณ พระเวฬุวันวิหารพระนครราชคฤห์ หมอชีวกเห็นว่าพระเวฬุวันไกลเกินไปจึงสร้างวัดถวายในอัมพวันคือสวนมะม่วงของตน

บุพพาราม เป็นพระวิหารที่อยู่ใกล้เคียงกับมหาวิหารเชตวันทางใต้ของนครสาวัตถี เมืองหลวงของแคว้นโกศล นางวิสาขามิคารมารดา มหาอุบาสิกาผู้เป็นเอตทัคคะในบรรดาทายิกาทั้งปวงเป็นผู้สร้างถวาย

โฆษิตาราม เป็นชื่อวัดสำคัญในกรุงโกสัมพี แคว้นวังสะ ในพรรษาที่ 9 ภายหลังจากตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงประทับจำพรรษา ณ พระอารามแห่งนี้ อันเป็นอารามที่โฆษกเศรษฐีสร้างถวายจันทศาลาเป็นศาลาไม้จันท์แดงในมกุฬการาม แคว้นสุนาปรันตะ พระมหาสาวกปุณณสุนาปรันตะซึ่งจำพรรษาที่วัดมกุฬการามได้แนะนำให้น้องชายของท่านและพ่อค้ารวม 500 คน แบ่งไม้จันทร์แดงที่มีค่าสูงสร้างถวายพระพุทธเจ้าแล้วทูลอาราธนาเสด็จ-

มายังแคว้นสุนาปรันตะ พระพุทธเจ้าได้ประทับรอยพระบาทไว้ที่ริมฝั่งแม่น้ำนัมมทาและที่ภูเขาสัจจพันธ์ อันนับว่าเป็นการเกิดขึ้นของรอยพระพุทธบาท

นิโครธาราม เป็นพระอารามที่พระญาติสร้างถวายพระพุทธเจ้าอยู่ใกล้กรุงกบิลพัสดุ์ นครหลวงของแคว้นสักกะ ในพรรษาที่ 15 หลังจากตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงประทับจำพรรษาที่นิโครธาราม อัคคาฬวเจดีย์วิหารอยู่ในเมืองอาฬวี ในพรรษาที่ 16

ภายหลังตรัสรู้ระหว่าง 45 ปี แห่งการบำเพ็ญ พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปประทับจำพรรษา ณ วิหารแห่งนี้ (ภัทรวรรณ วันทนชัยสุข, 2546 : 120)

สรุปว่า ในช่วง 45 ปีที่พระพุทธเจ้าประทับในสถานที่ต่างๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีสิ่งปลูกสร้างสำคัญหลายแห่ง เช่น พระวิหารเวฬุวัน ที่พระพุทธเจ้าเคยประทับจำพรรษาในหลายปี และกูฏาคารในป่ามหาวันที่ประทับในพรรษาที่ 5 นอกจากนี้ยังมีเชตวันมหาวิหารที่เป็นที่ประทับในระยะยาว และชีวกัมพวันซึ่งหมอชีวกโกมารภัจจ์ได้สร้างถวายวัดในอัมพวัน สำหรับบุพพารามและโฆษิตารามเป็นวัดที่สำคัญที่สร้างถวายโดยผู้มีศรัทธา รวมถึงนิโครธารามและอัคคาฬวเจดีย์วิหารที่พระพุทธเจ้าได้ประทับจำพรรษาในช่วงต่างๆ ตลอด 45 ปี.

งานนวกรรมในยุคสมัยต่าง ๆ

ในสมัยสุโขทัยนี้ เมื่อลัทธิลังกาวงศ์ได้เผยแพร่เข้ามาสู่สุโขทัยแล้ว พระสงฆ์ลังกาวงศ์ไม่ชอบอยู่ในละแวกบ้าน เพราะถือความมักน้อยสันโดษเป็นสำคัญ จึงมักไปอยู่ ณ อรัญญิก (ป่า) และในครั้งนั้นมีพระสงฆ์จำนวนไม่น้อยที่ชอบอยู่สันโดษในที่เงียบสงัดตามหลักวิปัสสนาธุระในพระธรรมวินัย และชอบจาริกไปในที่ต่าง ๆ ไม่อยู่ประจำที่เพื่ออบรมคุณธรรมเฉพาะตัวบ้าง สั่งสอนพระธรรมแก่ประชาชนบ้าง พระสงฆ์สมัยนั้นจึงเรียกว่าพระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสี หมายถึง พระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในป่า ไม่ได้สร้างสถานที่ถาวรสำหรับพระสงฆ์ได้พำนักอาศัย

สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ประเพณีการสร้างวัดเป็นที่นิยมแพร่หลาย การสร้างวัดในสมัยนี้แตกต่างกับสมัยกรุงสุโขทัย การสร้างอุโบสถถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและมีการสร้างแทบทุกวัด นอกจากนั้นยังมีการสร้างกุฏิสงฆ์เป็นที่พำนักประจำของพระสงฆ์ในแทบทุกวัดด้วย ที่เป็นเช่นนั้นเพราะในสมัยนี้คติการบวชเรียนถือเป็นประเพณีที่ต้องทำกันในกลุ่มผู้ชาย ทำให้มีพระสงฆ์เพิ่มขึ้นมาก จึงจำเป็นต้องมีพระอุโบสถและกุฏิที่พระสงฆ์พำนักอยู่ตามวัดมากขึ้น ซึ่งจากการที่นิยมบวชกันแพร่หลายทำให้มีการบวชแบบชั่วคราวขึ้น โดยอาศัยการศึกษาเป็นสำคัญ เป็นผลให้การศึกษาได้เจริญขึ้นตามวัด วัดจึงมีบทบาทสำคัญด้านการศึกษาขึ้นในสมัยนี้ วัดเป็นสถานที่ซึ่งผู้ปกครองพาเด็กไปฝากเรียนดังเช่นโรงเรียนในปัจจุบัน ส่วนพระสงฆ์ที่อยู่ตามวัดประจำจึงเรียกว่าคามวาสี หมายถึงพระสงฆ์ที่อยู่ใกล้บ้าน ได้ศึกษาธรรมวินัยมากกว่าการเจริญวิปัสสนา (มนตรี ชลายนเดชะ, 2513 : 9 - 11)

การสร้างวัดในสมัยยุคธนบุรี หรือพระเจ้าตากสินมหาราช ส่วนใหญ่จะสืบทอดมาจากสมัยอยุธยาตอนปลาย ไม่ว่าจะเป็นโบสถ์วิหารที่นิยมสร้างแนวอ่อนโค้งแบบท้องสำเภา หรือแบบเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง และเจดีย์ทรงลังกา แต่มีการประดับลวดลายที่องค์เจดีย์และปล้องไฉนหรือบัวกลุ่มมากขึ้น โบสถ์วิหารที่สร้างในสมัยนี้มีลักษณะเฉพาะคือส่วนตรงกลางของหน้าบันจะประดับลวดลายเป็นรูปหน้าต่างเรือนไทย 1 ช่อง มีบานหน้าต่าง 2 บาน แวดล้อมด้วยลวดลายใบไม้หรือดอกไม้ก้านขด ดังเช่น วัดอินทาราม ธนบุรี เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2533 : 40)

การสร้างวัดในสมัยรัตนโกสินทร์ยังคงเป็นอย่างที่ทำสืบทอดกันมาในอดีต คือเป็นวัดพุทธเจดีย์และวัดอนุสาวรีย์ แต่สิ่งที่แตกต่างไปจากเดิม คือการที่ให้ความสำคัญกับการสร้างกุฏิพระสงฆ์และการสร้างศาลาการเปรียญ โดยที่วัดพุทธเจดีย์ต่าง ๆ ที่สร้างโดยชาวบ้านนั้นมักเริ่มจากการสร้างกุฏิพระสงฆ์ก่อนเพื่อเป็นที่พำนักของพระสงฆ์ แล้วจึงสร้างศาลาการเปรียญเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและเป็นที่ทำบุญฟังเทศน์ด้วย ส่วนพุทธสถานอื่น ๆ จะเลือกสร้างขึ้นมาภายหลังตามกำลังที่มี อุโบสถก็มักสร้างภายหลัง ยกเว้นวัดอนุสาวรีย์ซึ่งผู้มีทรัพย์จะสร้างอุโบสถขึ้นตั้งแต่แรก ส่วนพระสถูปเจดีย์และวิหารมักสร้างภายหลัง ทั้งนี้เป็นเพราะสถูปเจดีย์ได้มีมากอยู่แล้ว ส่วนวิหารนั้นได้มีการใช้ศาลาการเปรียญทำหน้าที่แทน (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2471 : 24)

งานนวกรรมในยุคปัจจุบัน

วัดในฐานะศูนย์กลางของชุมชนไทยมาแต่โบราณ ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังมีบทบาทสำคัญในด้านการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะการส่งเสริมสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชนโดยรอบ งานนวกรรมได้มีการก่อสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ต่อพระสงฆ์และประชาชนที่เข้ามาทำบุญที่วัด โดยมีสิ่งปลูกสร้างประเภทศาสนสถานในปัจจุบันมีดังนี้ (พระปัญญารัตนากร (สำรวย ญาณสำโร), 2567 : 16-19)

1) วิหาร เป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ ๆ ของวัดนั้นไว้หรือเป็นอาคารที่ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป คำว่า วิหาร ในความหมายเดิม หมายถึง “ที่อยู่” โดยไม่จำกัดบุคคลชั้นใด ในสมัยพุทธกาล หมายถึงที่อยู่สำหรับพระพุทธเจ้าและพระสาวก ครั้นพระพุทธเจ้าดับขันธ์ปรินิพพานแล้ว วิหารได้รับการสร้างขึ้นเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธปฏิมากร

2) มณฑป คือ อาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นอย่างเรือนรูปสี่เหลี่ยม มักทำหลังคาเป็นรูปทรงกรวยสี่เหลี่ยมปลายเรียวแหลมใช้เป็นสถานที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปรอยพระพุทธบาทหรือพระไตรปิฎกที่สำคัญ

3) อุโบสถ คือ อาคารสำหรับพระสงฆ์ใช้ประโยชน์สำหรับการทำ “อุโบสถสังฆกรรม” เป็นประจำทุก ๆ กึ่งเดือน จึงได้รับการขนานนามตามกิจของพระสงฆ์ดังกล่าวว่า “อุโบสถ” หรือที่เรียกโดยย่อว่า โบสถ์ การทำอุโบสถกรรม หมายถึง การที่พระสงฆ์มาประชุมร่วมกันเพื่อสวดปาติโมกข์

4) หอพระธรรม หรือ หอไตร คือ อาคารสำหรับเก็บรักษา “พระไตรปิฎก” เปรียบเสมือน “หอสมุด” ของวัดแต่ละแห่งเป็นที่เก็บรักษาคัมภีร์คำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์ใช้สำหรับศึกษาและเผยแผ่แก่บรรดาพุทธศาสนิกชน หอพระธรรมหรือหอไตรเป็นอาคารขนาดเล็ก ๆ ยกพื้นสูง มักทำเฉลียงรอบและปลูกสร้างหอขึ้นในสระ โดยใช้น้ำหล่อเสาเพื่อกันมด ปลวกและหนู มิให้ไปทำลายพระคัมภีร์ต่าง ๆ

5) ระเบียง คือ สิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะอย่างโรงยาว ๆ ด้านหน้าเปิดโล่ง ด้านหลังกั้นฝาทึบ มีหลังคาคลุมตลอด ระเบียงมักทำขึ้นล้อมพระสถูปเจดีย์ มหาธาตุเจดีย์ อุโบสถและวิหาร

6) กำแพงแก้ว คือ สิ่งก่อสร้างสำหรับกั้นเขตแดนออกเป็นสัดส่วน มีลักษณะเป็นกำแพงขนาดเตี้ย ๆ ที่ทำขึ้นสำหรับล้อมเขตที่ตั้งอุโบสถ วิหาร สถูปเจดีย์ มหาธาตุเจดีย์

7) ศาลาราย คือ สิ่งปลูกสร้างลักษณะอย่างโรงรูปทรงสี่เหลี่ยม โดยมากยกพื้นเตี้ย ๆ มีหลังคาทรงจั่วและมักทำเป็นศาลาโถงไม่นิยมกั้นฝาปลูกเรียงรายไปโดยรอบอุโบสถหรือวิหาร สำหรับพุทธศาสนิกชนใช้เป็นที่เตรียมการบำเพ็ญกุศลหรือนั่งพักผ่อนขณะมาปฏิบัติธรรมในวัด

สรุปว่า วัดในพระพุทธศาสนาเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมและส่งเสริมสาธารณประโยชน์ในชุมชน ด้วยการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างที่มีประโยชน์ เช่น วิหาร (สถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูป), มณฑป (อาคารสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปหรือพระไตรปิฎก), อุโบสถ (สำหรับทำอุโบสถสังฆกรรม), หอพระธรรม (สำหรับเก็บพระไตรปิฎก), ระเบียง (ล้อมพระสถูปเจดีย์), กำแพงแก้ว (กั้นเขตแดนวัด), และศาลาราย (สำหรับบำเพ็ญกุศลหรือนั่งพักผ่อน).

หลักสัปปายะ 4

การบริหารงานด้านสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข (สัปปายะ) 4 อย่าง คือ (พระราชรัตนมุนี ชัยวัฒน์ปญญาสิริ, 2538 : 9-12)

1) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย คือทำให้วัดเป็นอารามรมณียสถานเป็นที่รื่นรมย์เจริญตาสบายใจแก่ผู้พบพบเห็น ให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจจากการศึกษาวัดในสมัยพุทธกาลพอสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

(ก) ที่ตั้งไม่ใกล้ และไม่ไกลจากชุมชนมากเกินไป

(ข) มีการแบ่งเขตพุทธาวาส และสังฆาวาส

(ค) มีต้นไม้ตามธรรมชาติอย่างสวนโมกขพลาราม ถ้าจะปลูกต้นไม้นิยมปลูกไม้ให้ร่มเงามากกว่าไม้ผล

(ง) มักตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะแก่การประพฤติธรรม เช่น ภูเขา ลำธาร สวนป่า ละเมาะ เป็นต้น

2) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบาย ตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกิน การจัดสวัสดิการ เรื่องในสมัยพระภัตตุเทศ ในปัจจุบันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสการจัดสวัสดิการด้านอาหาร จึงควรเป็นภาระของฝ่ายสาธารณูปการ ควรรวมเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

3) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย บางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องของบุคคลที่อยู่ภายในวัด ซึ่งเป็นสาเหตุของความเจริญและความเสื่อมลงของศาสนา คนวัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) พระภิกษุ 2) สามเณร 3) อุบาสก อุบาสิกา (แม่ชี) และ 4) เด็กวัด วัดใดดีหรือไม่ดีให้ดูจากบุคคล 4 ประเภทนี้ โดยการจัดที่อยู่ของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปะปนกัน โดยเฉพาะถ้าในวัดมีแม่ชีไปถือศีลอยู่ประจำ ควรมีการแบ่งเขตพระภิกษุ สามเณรกับแม่ชีอย่างเด่นชัด การติดต่อกันควรกำหนดสถานที่และเวลา ที่อยู่ของเด็กวัดควรสะอาดและมีระเบียบ มีการวางกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติพร้อมบทกำหนดโทษ ทั้งนี้ควรกำหนดวันให้มีการพัฒนาวัดร่วมกัน

4) ธรรมสัปปายะ ธรรมเป็นที่สบาย เป็นจุดมุ่งหมายหลักของวัด คือ สถานที่ประพฤติธรรมจัดการใด ๆ เรื่องสาธารณูปการ จึงไม่ควรลืมหัวใจ ถ้าลืมหัวใจ จะได้สิ่งไม่ควรได้ สิ่งที่จะก่อให้เกิดธรรมสัปปายะ คือธรรมเป็นที่สบายนั้นคือบริเวณวัดร่มรื่น สดชื่น มีต้นไม้ปลูกหญ้าอย่างเป็นระเบียบ ถ้าจะจัดให้มีสระน้ำสวย ๆ ไว้ในบริเวณได้ยิ่งดี โครงการต้นไม้พูดได้อย่างที่ทำตามวัดหลายแห่ง คือมีสุภาษิตสอนใจ ปริศนาธรรม คติธรรมไปติดไว้ อย่างวัดพุทธธรรม จังหวัดเชียงใหม่จะเป็นการดีมาก

สรุปว่า หลักสัปปายะ 4 คือแนวทางการบริหารงานด้านสาธารณูปการของวัดเพื่อให้เกิดความสุขและความสบายแก่ผู้คนในชุมชน โดยมีการจัดการดังนี้ วัดควรตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม เช่น มีการแบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส พร้อมทั้งมีสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ที่ให้ร่มเงาเพื่อความร่มรื่นและสบาย ทั้งนี้การจัดการด้านอาหารภายในวัดก็เป็นส่วนสำคัญในการดูแลผู้คนใน

วัด รวมถึงการจัดที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับสถานะของบุคคลต่าง ๆ เช่น พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และเด็กวัด โดยการแบ่งเขตและกำหนดกฎระเบียบที่ชัดเจน สำหรับการส่งเสริมการประพฤติธรรม วัดควรมีสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น

การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ

เสนาสนะและสิ่งก่อสร้างภายในวัด เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะจึงเป็นสิ่งที่ช่วยรักษาคุณค่าทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมให้คงอยู่ มีดังนี้ (พระครูวิโรจน์กาญจนเขต, 2566 : 73-74)

การบูรณปฏิสังขรณ์หรือปลูกสร้างเสนาสนะและศาสนวัตถุ เช่น พระอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น ควรรักษาศิลปกรรมของไทยอันเป็นการแสดงออกและเป็นแหล่งฝากไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่นมีขนาดและจำนวนเท่าที่จำเป็น มิใช่ว่าวัดใหญ่จะต้องสร้างเสนาสนะหรือถาวรวัตถุใหญ่โตเสมอไป

สำหรับการบูรณปฏิสังขรณ์วัตถุที่เป็นศิลปะ ที่ควรอนุรักษ์ไว้เพราะเป็นของโบราณ เจ้าอาวาสพึงสังวรไว้ด้วยว่า สวยงามกับสวยศิลป์มีความหมายให้ประโยชน์ต่างกัน ดังเช่น วัดที่จะบูรณะศาลาวัตถุของวัดอันเป็นศิลปะและโบราณวัตถุมีชิ้นส่วนที่ลงรักปิดทองไว้ช้านานแต่เกิดชำรุดเสียหายไปบางชิ้น เมื่อวัดจัดซ่อมแซม ก็ควรลงรักปิดทองเฉพาะส่วนที่ซ่อมใหม่ ถ้าลงรักปิดทองทั้งของเก่าและใหม่ มองดูจะเห็นเป็นของใหม่ทั้งหมดหาดูของเก่าไม่ได้ทำให้คุณค่าศิลปวัตถุและโบราณวัตถุเสียไปจริงอยู่การลงรักปิดทองทั้งของเก่าดูสวยงามดี แต่ไม่สวย ศิลปะการกระทำเช่นนี้ เป็นที่ตำหนิติเตียนของนักโบราณคดีทางวัดจึงควรรักษาศิลปวัตถุและโบราณวัตถุให้เป็นสมบัติของวัด เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติสืบไป

วัดมีศิลปะโบราณวัตถุสถาน อันมีคุณค่าทางศิลปะโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของชาติ เช่นอาคารเสนาสนะต่าง ๆ มีกุฏิ ศาลาการเปรียญ วิหาร และอุโบสถ ตลอดจนสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ เช่น หอระฆังหอไตร พระสถูปเจดีย์ และปูชนียวัตถุต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูปเครื่องบรรจุพระบรมธาตุเป็นแบบอย่างสถาปัตยกรรม ปฏิมากรรมของไทยในเสนาสนะและอาคารเหล่านั้นอาจมีลวดลายแกะสลักหรือภาพผนังที่เป็นภาพเขียนอันมีคุณค่าทางศิลปะ ประวัติศาสตร์และวรรณคดีของชาติสูง สมควรที่ทางวัดและพระภิกษุสามเณรและประชาชนจะได้ช่วยกันอนุรักษ์ไว้

การอนุรักษ์ศิลปะโบราณวัตถุสถานของวัดที่ควรปฏิบัติก็คือ แจ้งให้กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการทราบ เพื่อส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจและศึกษา เมื่อเห็นว่าสิ่งใดมีคุณค่าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ทางกรมศิลปากรก็จะประกาศขึ้นเป็นศิลปะโบราณวัตถุ สถานที่มีเจ้าของหรือผูครอบครอง (วัด) โดยชอบด้วยกฎหมาย เมื่อเกิดการชำรุดหักพังหรือสียหายไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ก็จะได้แจ้งให้กรมศิลปากรทราบ มาดูแลอนุรักษ์หรือช่วยเหลือในการบูรณปฏิสังขรณ์ให้ถูกต้องตามหลักกฎหมายได้

สรุปว่า การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะในวัดมีความสำคัญในการรักษาศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ โดยต้องรักษาคุณค่าของโบราณวัตถุ เช่น พระอุโบสถและวิหาร การบูรณะต้องคำนึงถึงการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของของเก่าและของใหม่ และไม่ควรทำให้สิ่งก่อสร้างสูญเสียคุณค่า ทางวัดควรแจ้งกรมศิลปากรเพื่อการอนุรักษ์ตามหลักกฎหมายเมื่อเกิดการชำรุด

การปรับแต่งภูมิทัศน์วัดในประเทศไทย

วัดในประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การปรับแต่งภูมิทัศน์วัดช่วยเสริมสร้างบรรยากาศสงบและความร่มรื่นสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรมและทำบุญ มีส่วนช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฟื้นฟูความสมดุลของธรรมชาติ และส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งจะเห็นได้จากโครงการวัดสร้างสุข ดังนี้ (อนุวรรตน์ ศิลาเรืองอำไพและคณะ, 2556 : 2-8)

โครงการวัดสร้างสุข เป็นโครงการที่ริเริ่มจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ หรือ สสส. โดบร่วมมือกับสมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น) หรือ ส.ท.ท. ซ่งเป็นโครงการเชิงปฏิบัติให้เป็นจริง โดยเป็นกิจกรรมแบบปรับวิธีคิดในการทำบุญตามวิถีชีวิตแบบใหม่ คือ การใช้เครื่องมือบริหารอุตสาหกรรมแบบ 5 ส มาเป็นกลไกในการขับเคลื่อน เปลี่ยนจาก “แรงเงิน” เป็น “แรงใจ” จากสังคม “ทุนนิยม” เป็นสังคม “บุญนิยม” โดยการถวายความรู้พระสงฆ์ได้เข้าใจและปฏิบัติตามแนวทาง 5 ส เพื่อให้พระสงฆ์เป็นผู้นำบุญเทศน์ 5 ส สู่ประชาชนและชักชวนการพัฒนาวัดด้วยแรงกาย ทำความสะอาดวัด จัดระบบการจราจรของวัด ทำความสะอาดห้องน้ำวัด จัดระบบการเบิกใช้ของวัด การจัดเก็บของใช้สงฆ์ ทั้งนี้เพื่อสร้างบรรยากาศให้วัดกลับมาเป็น “สัปปายะสถาน” เพื่อให้พุทธศานิกชนได้สัมผัสความสะอาด สว่าง สงบ ในขณะที่พัฒนาวัดเท่ากับคิดพิจารณาฝึกจิตโดยใช้หลัก 5 ส โดยหวังจะให้ติดเป็นนิสัยคนไทยกลับไปใช้ในบ้าน ในครอบครัว สังคม ประเทศชาติ เกิดกระแสนิยม (บุญนิยม) ที่ถูกต้อง แนวปฏิบัติหรือพัฒนา “วัดสร้างสุข” แบบ 5 ส ได้แก่ 1) สะสาง 2) สะดวก 3) สะอาด 4) สร้างมาตรฐาน 5) สร้างวินัย มีดังต่อไปนี้ (อนุวรรตน์ ศิลาเรืองอำไพและคณะ, 2561 : 4)

ส 1 สะสาง จาคะ ของส่วนตัวของพระสงฆ์ควรมีสิ่งของที่จำเป็นเท่านั้น ในพระวินัยได้เปรียบพระสงฆ์ต้องมีลักษณะคล้ายนก นกจะต้องสามารถโผบินย้ายถิ่นฐานได้อย่างอิสระเสรีไม่มีนกตัวใดที่แบกรังไปด้วย ดังนั้นสิ่งที่เป็นส่วนตัวของพระสงฆ์ที่จำเป็น

คือ ไตร จีวร และสังฆาฏิ ดังนั้นสิ่งที่นอกเหนือจากนี้ควรจาคะหรือบริจาคออกเป็นของสงฆ์หรือของส่วนรวมในที่นี้ คือ ถ้าอะไรที่ “ไม่จำเป็น” ต้องกำจัดออก ถ้าอะไรที่ “จำเป็น” แล้วไม่มีหาเข้ามาเติมเพื่อให้งานหรือกิจการทำได้โดยสมบูรณ์ ส่วนใหญ่ของในวัดจะไม่จำเป็นหรือเกินความจำเป็นเพราะได้รับบริจาคจากญาติโยมเป็นจำนวนมาก แล้วขาดการบริหารจัดการ ซึ่งไม่ใช่กิจของสงฆ์โดยตรง ดังนั้นฆราวาสที่ปวารณาตัว หรือ สามเณร และชุมชน ต้องเป็นธุระจัดการวางระบบเพื่อให้สถานที่วัดเป็นสัปปายะ

ส 2 สะดวก สติ เป็นกุญแจที่สำคัญที่จะทำให้การกระทำไม่เกิดความสูญเปล่า ในที่นี้คือสามารถรู้ตัวได้ตลอด รู้ว่าได้วางสิ่งของตรงไหนอย่างไร ถ้าสาจะสามารถรู้ได้ตลอดเวลาก็ต้องมีระบบในการจัดเก็บให้สามารถสังเกตด์โดยง่าย จำได้ง่าย เห็นได้ง่าย รู้เข้าใจได้ในทันที

ส 3 สะอาด การปลงอาบัติ ในที่นี้ หมายถึง สำรวจว่ามีอะไรผิดปกติหรือไม่ โดยการทำความสะอาด ไม่สะสม ทำกิจให้เสร็จไม่เป็นภาระของคนอื่น เพื่อให้สามารถสังเกตหรือตรวจสอบได้ว่ามีอะไรผิดปกติหรือไม่

ส 4 สร้างมาตรฐาน พระธรรมวินัย ในที่นี้ คือ การกำหนดสิ่งที่ต้องทำ ปฏิบัติ เป็นกฎเกณฑ์ เพื่อให้ทุกคนสามารถทำได้เหมือน ๆ กัน เข้าใจตรงกัน ซึ่งอาจเป็นกฎระเบียบในการจัดวางสิ่งของ การเก็บ การค้นหา การใช้

ส 5 สร้างวินัย รักษาพระธรรมวินัย ในที่นี้คือ การรักษากฎระเบียบที่วางไว้ต้องเคารพ ถ้าเห็นว่ามีอะไรที่ดีกว่าก็ต้องแก้ไขมาตรฐานให้เหมาะสม ดังนั้นมาตรฐานต้องปรับให้ทันสมัยเหมาะสมกับกาลเวลาและงาน แต่ไม่ได้เกี่ยวกับพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้เพราะเป็นอกาลิโก ไม่แปรผันตามเวลา เป็นสัจจะธรรมที่เป็นจริงตลอดเวลา

สรุปว่า การปรับแต่งภูมิทัศน์วัดในประเทศไทยช่วยเสริมสร้างบรรยากาศสงบและร่มรื่นสำหรับการปฏิบัติธรรม โดยมีโครงการ "วัดสร้างสุข" ที่ริเริ่มโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งใช้หลัก 5 ส เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ที่สะอาด สงบ และมีระบบที่ดี รวมถึงการจัดการสิ่งของภายในวัดอย่างมีระเบียบ โดยหลัก 5 ส ได้แก่ 1) สะสาง กำจัดสิ่งไม่จำเป็น 2) สะดวก การจัดเก็บและการเข้าถึงง่าย 3) สะอาด ทำความสะอาดและตรวจสอบ 4) สร้างมาตรฐาน กำหนดกฎระเบียบ และ 5) สร้างวินัย รักษามาตรฐานและปรับให้ทันสมัย

สรุป

วิวัฒนาการงานนวกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทสะท้อนถึงความพัฒนาในการสร้างวัดและพระอารามเพื่อเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ โดยมีการแบ่งพื้นที่เป็นเขตต่างๆ เช่น เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์ การพัฒนาเหล่านี้เริ่มต้นจากสมัยพุทธกาลที่มีสถานที่ประทับของพระพุทธองค์และพระสาวก ก่อนจะมีการพัฒนาในยุคต่างๆ ได้แก่ ยุคสุโขทัยที่เริ่มมีการสร้างพระอุโบสถและกุฏิสำหรับพระสงฆ์ โดยวัดกลายเป็นศูนย์กลางในการศึกษาและปฏิบัติธรรม ยุคอยุธยาที่มีการสร้างพระอุโบสถที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมโดดเด่นและการใช้วัดเป็นสถานศึกษาของพระสงฆ์และกุลบุตร ยุคธนบุรีที่มีความสวยงามของพระอุโบสถและเจดีย์ทรงลังกา ซึ่งสืบทอดมาจากอยุธยา ยุครัตนโกสินทร์ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างศาลาการเปรียญและกุฏิพระสงฆ์ที่รองรับการปฏิบัติธรรมและการเรียนรู้ และยุคปัจจุบันที่มุ่งเน้นการพัฒนาวัดให้เป็นศาสนสถานที่สะท้อนความทันสมัย โดยการพัฒนาในด้านสาธารณูปการและการบูรณะเสนาสนะเพื่อประโยชน์ของพระสงฆ์และประชาชน การพัฒนาในยุคปัจจุบันยังคงมุ่งเน้นการสร้างวัดที่เป็น "รมณียสถาน" โดยใช้หลัก สัปปายะ 4 อย่าง ได้แก่ อาวาสสัปปายะ, อาหารสัปปายะ, บุคคลสัปปายะ, และธรรมสัปปายะ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปฏิบัติธรรมและการพัฒนาจิตใจของทั้งพระสงฆ์และชุมชน ประกอบกับการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัดด้วยหลัก 5 ส. โดยมี 1) สะสาง กำจัดสิ่งไม่จำเป็น 2) สะดวก การจัดเก็บและการเข้าถึงง่าย 3) สะอาด สะอาด ทำความสะอาดและตรวจสอบ 4) สร้างมาตรฐาน กำหนดกฎระเบียบ 5) สร้างวินัย รักษามาตรฐานและปรับให้ทันสมัย

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2533). วิวัฒนาการพุทธสถานไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊พ จำกัด.

คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการของมหาเถรสมาคม. (2563). คู่มือและแนวปฏิบัติโครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์.

โชติ กัลยาณมิตร. (2539). สถาปัตยกรรมไทยแบบเดิม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นารถ โพธิประสาท. (2542). สถาปัตยกรรมในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.

พระครูวิโรจน์กาญจนเขต. (2566). การจัดการและพัฒนาสาธารณูปการ. พระนครศรีอยุธยา : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ). (2538). การจัดการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

พระปัญญารัตนากร (สำรวย ญาณสำโร). (2567). พุทธนวัตกรรมเชิงปฏิบัติการ ; การบริหารงานสาธารณูปการ : วัด. กรุงเทพฯ : หจก. แอลซีพี ฐิติพรการพิมพ์.

ภัทรบถ ฤทธิ์เต็มและพระมหาชุติภัค อภินนฺโท. (2565). สาธารณูปการวิถีพุทธ. พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภัทรวรรณ วันทนชัยสุข. (2546). ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา.

มนตรี ชลายนเดชะ. (2513). วัดแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. วารสารรัฐสภาสาร. 18(12). หน้า 32-35.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2557). พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล 91 เล่ม ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. นครปฐม : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ราชกิจจานุเบกษา. (2548). ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมสังฆการี เรื่อง จัดระเบียบพระอารามหลวง. เล่ม 32, ตอน ก, 3 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). บทนำสู่พุทธธรรม ชีวิตงาม สังคมดี ธรรมชาติเป็นรมณีย์. (พิมพ์ครั้งที่ 1). ม.ป.ท.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2471). มูลเหตุการสร้างวัดในประเทศสยาม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

สมคิด จิระทัศนกุล. (2543). วัด : พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสฐียรโกเศศ. (นามแฝง). (2521). การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตของไทยในสมัยก่อน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา.

อนุวรรตน์ ศิลาเรืองอำไพ และคณะ. (2556). คู่มือวัดสร้างสุข (5 ส ภาคประชาชน). กรุงเทพมหานคร : โครงการวัดสร้างสุข สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

อนุวรรตน์ ศิลาเรืองอำไพ และคณะ. (2561). วัด ประชารัฐ สร้างสุข สร้างสัปปายะด้วยวิถี 5 ส. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชีชั่นกรุ๊ป.

แผนที่ชีวิตตามหลักพุทธธรรมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับวัยเกษียณในกรุงเทพมหานคร

LIFE MAP ACCORDING TO BUDDHIST PRINCIPLES AND SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY FOR RETIREES IN BANGKOK

สุรฉัตร ชมบ้านแพ้ว1 ,พระมหาศุภวัฒน์ บุญทอง[2]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
Surachat Chombanphaew[1] ,Phramaha Supawat Boonthong[2]
Mahachulalongkorn rajavidyalay University, Buddhapanyasridvaravadi Buddhist College, Thailand
Corresponding Author E-mail : suramouth@gmail.com

(Received : December 18, 2024; Edit : December 25, 2024; accepted : December 26, 2024)

บทคัดย่อ

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุแบบสุดยอดในไม่ช้านี้ ทำให้ชีวิตหลังเกษียณอายุงานต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจคาดเดาในหลายๆด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม นอกจากนี้ยังมีเรื่องของความฝืดเคืองทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบถึงปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ด้วยเหตุนี้การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความพร้อมให้ผู้เกษียณอายุจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ จากการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวมตามหลักพุทธศาสนามาใช้เป็นแม่บท สามารถบูรณาการเพื่อใช้ออกแบบแผนที่ชีวิตให้กับผู้เกษียณอายุในกรุงเทพมหานครได้ หลักพุทธธรรมเบื้องต้นได้แก่ การเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงตนเอง การสร้างวิสัยทัศน์ด้วยความเห็นชอบอย่างถูกต้อง และการไตร่ตรองไปในทางที่สมควรเพื่อบรรลุเป้าหมาย ผลจากการบูรณาการทำให้ได้แผนที่ต้นแบบในการดำเนินชีวิตสองส่วนคือ แผนหลักจะ เป็นแนวทางการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดี และแผนเสริมจะเป็นการสร้างจิตสำนึกของความพอเพียงให้เกิดขึ้น โดยที่ทั้งสองแผนจะมีความสอดคล้อง ก่อให้เกิดความสมดุลในการดำรงชีวิตที่ไม่มุ่งเน้นการแสวงหาความสุขจากการบริโภค แต่มุ่งหวังประโยชน์สุขด้านจิตใจเป็นหลัก นอกจากนี้ยังได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการวางกรอบวิสัยทัศน์และเป้าหมายชีวิตของผู้เกษียณอายุ ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม นำไปสู่การออกแบบแผนที่ชีวิตที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในเบื้องหน้า สามารถน้อมนำมาปฏิบัติได้จริง สู่การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพในภาวะสังคมสูงอายุแบบสุดยอดที่กำลังจะมาถึง อย่างเต็มรูปแบบ

คำสำคัญ : แผนที่ชีวิต, พุทธธรรม, เศรษฐกิจพอเพียง, วัยเกษียณ

Abstract

Thailand is entering the state of Hyper Aged Society soon. This causes life after retirement to face unpredictable changes in many aspects, such as physically, mentally and socially. There is also the matter of economic hardship that affects the basic necessary for life. For this reason, to improve life quality and create readiness for retirees are an important and challenge. By integrating the philosophy of sufficiency economy and holistic mental- intellectual development according to Buddhist principles, can implement to design life-maps for retirees who live in Bangkok. The basic principles of Buddhism include: truly understanding oneself, creating a vision with proper understanding and thinking in the right way to achieve the goal. As a result of integration, there are two prototype life-maps. The first is a main life-map which provides basic living guidelines to promote good health and the second is supplementary life-map which creates a sense of sufficiency. Both maps will be combined and bring to a balance in lifestyle. This balancing is not a way of consumption but aim for mental benefits. Otherwise, Buddhist principles have been applied to guide person an overview of morality and ethics to create his vision and life goals. This process will make concept that use to design a life-map which can really use in practice and bring real mind benefits for retirees who will live in hyper aged society.

Keywords : Life-map, Buddhist principles, sufficiency economy, retirees

บทนำ

ข้อมูลของสหประชาชาติระบุว่าในปี 2024 ประชากรทั่วโลกมีจำนวนประมาณ 8,118 ล้านคน มีตัวเลขผู้ที่อายุมากกว่า 65 ปีประมาณ 835 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 10 (Populationpyramid.net, 2024) ในปัจจุบันจะพบว่าสัดส่วนจำนวนผู้สูงอายุได้เพิ่มมากขึ้นและนำโลกเข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ในส่วนของประเทศไทยนั้นได้เข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 และยังถูกคาดการณ์ว่าจะเป็นประเทศกำลังพัฒนาประเทศแรกของโลกที่จะเข้าสู่สังคมสูงอายุแบบสมบูรณ์ (Completed Aged Society) และจะขยับขึ้นเป็นสังคมสูงอายุแบบสุดยอด (Hyper Aged Society) ภายในปี พ.ศ. 2584 (วิชช์ เกษมทรัพย์, 2567) สาเหตุสำคัญมาจากอัตราการเกิดที่ลดลง แต่ประชาชนอายุขัยเฉลี่ยยืนยาวขึ้นจากการแพทย์ที่พัฒนา ทำให้ภาครัฐก็ต้องแบกรับภาระด้านสาธารณสุขเพิ่มขึ้น กระทบต่อการคลังและเศรษฐกิจของประเทศ

สัดส่วนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยกำลังมีจำนวนประชากรในวัยทำงานลดลง ซึ่งก็คือภาวะขาดแคลนแรงงาน สะท้อนให้เห็นว่าบุคคลในวัยใช้แรงงานจะต้องรับภาระหนักขึ้น ใช้ชีวิตภายใต้ความกดดันอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศจนเกษียณอายุงาน หลังจากนั้น เมื่อเข้าสู่วัยเกษียณก็ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ บทบาทหน้าที่ทางสังคม และภาวะเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงต่างๆโดยมากเป็นไปในลักษณะถดถอย จนอาจก่อให้เกิดความวิตกกังวล ความเครียด ความรู้สึกกดดัน ด้อยคุณค่าในตนเอง ถ้าปรับตัวไม่ได้จะส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจในทางลบ (จิราพร เกศพิชญวัฒนา และคณะ, 2461: 9) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับวัยเกษียณที่ใช้ชีวิตในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ที่แวดล้อมด้วยเหตุปัจจัยทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจตลอดจนมลภาวะ ซึ่งสามารถบั่นทอนสุขภาวะในชีวิตได้ง่าย

การเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนในการเข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์ และสืบเนื่องจนถึงภาวะสังคมผู้สูงอายุแบบสุดยอด ถือเป็นวาระแห่งชาติที่กำลังจะเกิดขึ้นกับประเทศไทยในอนาคตอันใกล้อย่างเลี่ยงไม่ได้ เป็นความท้าทายอย่างยิ่งต่อการดำเนินนโยบายของประเทศในทุกภาคส่วนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนหลังการเกษียณอายุ ควรมีการจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้อย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นด้านการพัฒนาสุขภาพอนามัยและสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ การปรับตัวทางด้านสังคม รวมถึงการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการออมและการใช้จ่าย เป็นต้น

นอกเหนือจากที่กล่าวมา สิ่งสำคัญที่สุดคือการวางแผนการใช้ชีวิตหลังจากเกษียณอายุ ซึ่งในความเป็นจริงนั้นการออกแบบและวางแผนชีวิตไม่ใช่เรื่องที่ไกลตัว แต่กลับเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวเรามากจนคาดคิดไม่ถึง ถ้าเรามีการวางแผนชีวิตที่ดีพอก็สามารถลดการสูญเสียเวลากับเรื่องที่ไม่เป็นเรื่องในชีวิตไปได้เยอะ ไม่เสียเวลากับการลองผิดลองถูกหรือสิ่งที่ตนเองอยากทำตามอารมณ์ชั่ววูบ และยังไม่เสียเวลากับการซักจูงจากคนและสังคมรอบข้างอีกด้วย (ณรงค์วิทย์ แสนทอง, 2566: 24-25) ในบทความนี้จึงมุ่งเน้นให้ผู้เกษียณอายุสามารถออกแบบแผนที่ชีวิตให้ตนเอง และใช้แผนที่ชีวิตที่ได้ออกแบบนั้นเป็นเหมือนเข็มทิศนำชีวิตสู่เป้าหมายที่ต้องการ โดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเป็นแนวทางต้นแบบ เพื่อออกแบบแผนที่ชีวิตขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เกษียณอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีสุขภาวะ

1. การบูรณาการพุทธธรรมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเมือง

1.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับผู้เกษียณอายุในกรุงเทพมหานคร

การพร้อมที่จะรับมือผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ก็คือการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ที่ทรงแนะนำให้ประชาชน ถือปฏิบัติตนด้วยความรอบรู้ บนพื้นฐานของคุณธรรม นำชีวิตด้วยปัญญา ดูที่ต้นเหตุ สังเกตที่ผล จนเกิดความพอดีและยืดหยุ่น เมื่อมีปัจจัยภายนอกมากระทบก็ยังคงดำรงชีวิตอยู่ได้ เกิดความสมดุล มั่นคงและยั่งยืนสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (พระครูวินัยธรสัญชัย ญาณวีโร, 2564: 124-149) ในภาคปฏิบัตินั้น หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้กับภาคเกษตรกรรมผ่านแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเกิดประโยชน์เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนกับเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ หากวิเคราะห์ในกระบวนการปฏิบัติแล้ว วิเคราะห์ได้ว่าการเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นเสมือนแผนต้นแบบการดำเนินชีวิตที่ประกอบกันสองส่วนคือ 1) แผนหลักที่ชัดเจนและต้องพึงมี เช่น การกักเก็บน้ำ หรือ การปลูกข้าว ซึ่งเป็นแกนหลักที่ขาดไม่ได้ในการดำเนินงาน 2) แผนเสริมที่เปลี่ยนแปลงตามลักษณะภูมิประเทศและการดำรงชีพ เช่น การเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูกพืชผักผลไม้ และอื่นๆ ซึ่งสามารถปรับให้เหมาะสมตามแต่ละท้องที่ โดยทั้งสองแผนนี้จะผสมผสานกันจนกลมกลืนมีความสมดุล ด้วยภูมิปัญญาจากการถือปฏิบัติของเกษตรกรเอง กอปรกับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ นำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด ในส่วนของผู้ที่ไม่ได้ใช้ชีวิตในภาคเกษตรกรรม เช่นผู้ที่อาศัยในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ที่มีผู้คนหนาแน่น ก็สามารถน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้เช่นกัน หากแต่เป็นไปในรูปแบบของวิถีคนเมือง จากข้อจำกัดด้านพื้นที่และความหลากหลายรูปแบบใน

การดำเนินชีวิตในเมือง ทำให้แบบแผนหลักและแบบแผนเสริมต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม

สำหรับกลุ่มผู้เกษียณอายุงานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถกระทำให้เกิดขึ้นได้เช่นกัน บนโครงสร้างพื้นฐานของ ความพอประมาณ การมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน โดยแผนหลักนั้นควรมุ่งเน้นไปที่การดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน และแผนเสริมจะเป็นการส่งเสริมตามความถนัดหรือความชอบส่วนบุคคล รวมถึงการเสริมสร้างสุขภาวะด้านจิตใจควบคู่ไปกับแผนหลักอีกด้วย โดยเช่นเดียวกันกับในภาคการเกษตร ทั้งแผนหลักและแผนเสริมจะต้องส่งเสริมกันเพื่อก่อให้เกิดสมดุลในชีวิต จะไม่มุ่งเน้นการหาทรัพย์จากภายนอกเพื่อการบริโภคเหมือนดังที่บุคคลในวัยทำงานพึงกระทำ แต่สำหรับวัยเกษียณควรที่จะมุ่งเน้นไปที่การแสวงหาอริยทรัพย์ภายใน เพื่อเสริมสร้างประโยชน์สุขด้านจิตใจเป็นหลัก เมื่อผู้เกษียณอายุมีความพอเพียงในจิตใจเกิดขึ้นแล้ว ก็จะมีส่วนกระตุ้นให้พฤติกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมมีความพอเพียงปรากฏขึ้นตามมา

1.2 หลักการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวมตามหลักพุทธศาสนา

ในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่วิถีคนเมืองนั้น จะต้องมีการพัฒนาเสริมสร้างความรู้ และพัฒนาวิถีการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมควบคู่กันไป พร้อมกันนั้น ก็ยังเป็นการสร้างสุขภาวะทั้ง 4 ด้านคือ ร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาให้ปรากฏขึ้นตามแผนยุทธศาสตร์ของชาติได้อีกด้วย (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 256-2580, 2561 : 40) การดำเนินการดังกล่าวนี้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวมในทางพระพุทธศาสนา โดยจะดำเนินการพัฒนาพร้อมกันไปทั้ง 4 ด้านคือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และ ปัญญาภาวนา (พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ และคณะ, 2561) โดยสามารถที่จะให้ความหมายการพัฒนาทั้ง 4 ในบริบทของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังนี้

1) พัฒนาด้านกาย (กายภาวนา) การฝึกฝน ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ให้รับในสิ่งที่เป็นกุศลและไม่รับในสิ่งที่เป็นอกุศล (อินทรีย์สังวร) ป้องกันไม่ให้สิ่งที่ไม่ดีหรือเป็นโทษเข้ามา เรียกได้ว่า การมีเหตุผล การทำกายให้ถึงพร้อมด้วยพลานามัย ไม่เจ็บป่วย พร้อมดำเนินชีวิต ถือได้ว่า การมีภูมิคุ้มกันทางกาย

2) พัฒนาด้านพฤติกรรม (ศีลภาวนา) เมื่อตา หู จมูก ลิ้น และกาย รู้จักเลือกในสิ่งที่จะรับรู้ ไม่โลภและพอประมาณ คือความพอเพียง จากความพอประมาณนำสู่ความมัธยัสถ์ เกิดการเก็บออม มีทุนสำรองยามฉุกเฉิน จัดได้ว่าเป็นการมีภูมิคุ้มกันทางสังคม การฝึกควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกในสังคม ก็จะเป็นพื้นฐานของการฝึกจิตใจ มีการเจริญขึ้นของคุณธรรม

3) พัฒนาด้านจิตใจ (จิตภาวนา) จากการฝึกควบคุมพฤติกรรมที่เป็นกุศลจนเจริญงอกงามในจิตใจคุณธรรมพื้นฐานก็จะพึงเกิด จิตถึงพร้อมด้วยความเพียร เอาใจใส่ อดทน มีสติและสมาธิ รู้เท่าทันความโลภ โกรธ หลง ก่อให้เกิดปัญญา นอกจากนี้ยังพบความเบิกบาน มีความสุข คือการมีสุขภาพจิตที่ดี

4) พัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) ความเข้าใจ รู้เหตุรู้ผล ตรงตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน คือการมีเหตุผล การนำความรู้ความเข้าใจมาวิเคราะห์โดยปราศจากอคติ เกิดการสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่มาใช้ในการดำเนินชีวิต ให้สำเร็จผลตามที่ต้องการได้ เรียกได้ว่า มีปัญญา

เมื่อถึงพร้อมด้วยการพัฒนา กาย พฤติกรรม (ศีล) จิตใจ และปัญญา เรียกได้ว่า เป็นบุคคลที่เข้าถึงการพัฒนาชีวิตที่แท้จริง ในท้ายที่สุดเมื่อรู้เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง ก็มีความเป็นอิสระจากสิ่งต่างๆ ภายนอก ไม่ยึดติด ไม่ถือมั่น ถือปฏิบัติด้วยความรู้เท่าทันต่อเหตุปัจจัย เมื่อปัญญาเจริญอย่างถูกต้อง ก็จะส่งผลให้จิตใจดีงาม มีความสุขอันเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต

2. การเตรียมความพร้อมของจิตใจสู่วัยเกษียณ

2.1 โลกธรรม 8 ความไม่แน่นอน

การบริโภค การเสพ การใช้ประโยชน์จากสิ่งต่างๆ นั้นเป็นความหมายอย่างหนึ่งของการดำเนินชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์, 2550: 44) การดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลก็ย่อมแตกต่างกันไปตามรูปแบบกิจกรรมที่ทำ ความสนใจและความคิดล้วนแต่มีความแตกต่างกันไปในแต่บุคคลและกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ตามแต่บริบทของสภาพแวดล้อม ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นอาศัยอยู่ (สานิตย์ หนูนิล และคณะ, 2562: 178)

เมื่อถึงวาระที่ต้องเกษียณอายุงานนั้น รูปแบบการดำเนินชีวิตย่อมต้องเปลี่ยนแปลง สมรรถภาพทางกายที่ลดถอยลง หน้าที่การงานและความรับผิดชอบทางสังคมที่เปลี่ยนบทบาท ล้วนส่งผลต่อจิตใจไม่มากก็น้อย ดังนั้นประการแรก หากผู้เกษียณอายุสามารถตระหนักรู้ถึงเกณฑ์ความเป็นจริงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติและเข้าใจเสียว่าเป็นสิ่งธรรมดา ถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีของการใช้ชีวิตวัยเกษียณ

สิ่งที่ถือเป็นธรรมดาโดยธรรมชาติ คือหลักโลกธรรม 8 อันได้แก่ ลาภ-เสื่อมลาภ, ยศ-เสื่อมยศ, สรรเสริญ-นินทา และ สุข-ทุกข์ ธรรมทั้ง 8 ประการคือสิ่งที่มีความแน่นอน เป็นสิ่งครอบงำมนุษย์ให้ต้องเป็นไป ส่งผลทางตรงต่อจิตใจและอารมณ์ การมีลาภ ยศ คำสรรเสริญ และความสุข จะนำมาซึ่งอารมณ์ที่น่าปรารถนา (อิฏฐารมณ์) ส่วน การเสื่อมลาภ เสื่อมยศ คำนินทา และความทุกข์ ก็นำมาซึ่งอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา (อนิฏฐารมณ์) โลกธรรมทั้งฝ่าย อิฏฐารมณ์ และอนิฏฐารมณ์ ล้วนไม่เที่ยง ไม่มั่นคง มี

ความแปรผันเป็นธรรมดา ไม่มีมนุษย์คนใดในโลกจะพบเจอกับด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวไปได้ตลอดเวลา

2.2 ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ภายหน้า และประโยชน์สูงสุด

เมื่อครั้งที่ยังทำงานอยู่นั้น ทุกๆ คนก็นำรายได้มาใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการบริโภค เสพสิ่งต่างๆที่หามาเพื่อให้ได้ซึ่งประโยชน์สุข ต่อเมื่อเกษียณแล้วรายได้ก็พร่องลง การที่จะใช้เงินแสวงหาประโยชน์สุขจากการบริโภคจึงลดระดับตามไปด้วย ดังนั้นสิ่งที่ผู้เกษียณอายุควรจะทำความเข้าใจไว้เป็นประการที่สองก็คือเรื่องของประโยชน์สุข และควรแสวงหาซึ่งความสุขที่ไม่ใช่ความสุขจากวัตถุนิยม ทางพุทธศาสนาได้วางจุดหมายชีวิตไว้เป็นขั้นอย่างง่ายๆ ดังนี้

ประโยชน์ปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) หรือประโยชน์ในเบื้องต้น ล้วนแต่เป็นปะโยชน์ที่เรามองเห็นกันอยู่ เช่น การพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ การมีร่างกายที่แข็งแรงสุขภาพที่ดี

ประโยชน์เบื้องหน้า (สัมปรายิกัตถะ) เป็นประโยชน์ที่ไม่ใช่ความสุขที่เกิดจากการบริโภคที่มุงการปรนเปรอทางกาย แต่เป็นความสุขที่เกิดจากการทำให้ชีวิตมีคุณค่าจากการได้กระทำสิ่งที่ดีงามและประเสริฐ ตัวอย่างที่เช่น ความอิ่มอกอิ่มใจจากการทำความดี ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม

ประโยชน์อย่างสูงสุด (ปรมัตถ์) เป็นประโยชน์ที่ต่อยอด พร้อมด้วยศรัทธา ศีล และปัญญา เข้าใจรู้จักสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง มีจิตใจปลอดโปร่งผ่องใสเบิกบาน เป็นหลักประกันเบื้องหน้าว่าชีวิตจะเป็นไปในทางที่ดี เพราะปราศจากกิเลส (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2540: 26-28.)

2.3 โยนิโสมนสิการ การตกผลึกของความคิด

การส่งเสริมตนเองให้มีความรู้ เป็นหลักสำคัญในการพัฒนาแบบองค์รวม และเป็นเงื่อนไขในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับผู้เกษียณอายุที่จะต้องเสริมสร้างความรู้ให้เท่าทันกับยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนชีวิต ให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ในเบื้องหน้า

การตกผลึกทางความคิด เป็นการทบทวน ทำความเข้าใจอย่างรอบด้านในองค์ความรู้ คือการรู้ถึงเหตุผลจนประจักษ์ชัดแจ้ง ตลอดจนมีการเชื่อมโยงกับองค์ความรู้อื่นๆ และนำมาใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม กระบวนการนี้เป็นวิธีการพัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบ จนได้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งและชัดเจน เสมือนการตกผลึกตามธรรมชาติที่ค่อยๆ ก่อตัวขึ้น ในทางพุทธศาสนานั้น หลักโยนิโสมนสิการ การคิดพิจารณาอย่างแยบคาย เปรียบเสมือนแม่บทในการตกผลึกทางความคิดที่นำมาใช้ได้อย่างร่วมสมัย มีความหมายกว้าง แยกเป็น 4 ลักษณะของความหมาย ได้แก่ คิดอย่างมีวิธี คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง (อุบายมนสิการ) คิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้ มีขั้นตอน (ปถมนสิการ) คิดอย่างมีเหตุผล สืบค้นตามเหตุและปัจจัย (การณมนสิการ) คิดให้เกิดผลพึงประสงค์ที่ทำให้เกิดกุศลธรรม (อุปปาทกมนสิการ)

การคิดถูกวิธี คิดมีระบบ คิดมีเหตุผล และคิดเร้ากุศล นำไปสู่การตัดสินใจที่ดี ทำให้เกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มองโลกตามความเป็นจริง นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ช่วยแก้ปัญหาได้ตรงจุด แต่ทั้งนี้เราจะต้องรักษาใจให้เป็นกลาง ไม่ควรด่วนสรุปตัดสิน และไม่ยึดติดกับความคิดของตน

3. หลักพุทธธรรมสู่การออกแบบแผนที่ชีวิต

แผนที่ชีวิต คือ เครื่องมือในการวางแผนและออกแบบชีวิต ช่วยให้เราสามารถมองเห็นภาพรวมของชีวิตในปัจจุบัน ใช้กำหนดเป้าหมาย และวางแนวการดำเนินชีวิต แผนที่ชีวิตจะช่วยให้เรามีทิศทางที่ชัดเจน รู้ว่าควรทำอะไร เมื่อไหร่และอย่างไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ บุคคลทั่วไปมักจะเน้นการใช้ชีวิตมากกว่าการวางแผน ทำให้ใช้เวลาหมดไปกับการตัดสินใจแก้ปัญหาในชีวิต ตัดสินใจเลือก ตัดสินใจว่าจะทำอย่างไรกับชีวิตในแต่ละช่วงเวลา (ณรงค์วิทย์ แสนทอง, 2553: 8) บางครั้งเมื่อเวลาผ่านไปกกลับรู้สึกเสียดายกับทางที่ไม่ได้เลือก แต่ถ้าหากเรามีแผนที่ชีวิตแล้ว เราจะไม่ต้องเลือกเพราะเราเดินตามแผนที่ที่ได้วางกรอบไว้แล้ว และจะไม่ต้องเสียใจกับสิ่งที่เราไม่ได้เลือก เพราะว่าสิ่งนั้นอยู่นอกแผน หลักธรรมทางพุทธศาสนาบางประการสามารถช่วยให้การออกแบบแผนที่ชีวิตมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3.1 อัตตัญญุตา อัตลักษณ์ที่แท้จริงของตนเอง

อัตลักษณ์ของบุคคล คือวิธีที่บุคคลกำหนดตัวเองและแสดงออกเพื่อให้สอดคล้องกับวิธีที่เขาใช้กำหนดตัวตนของเขา เมื่อใดก็ตามที่บุคคลได้ค้นพบตัวตนที่แท้จริงแล้ว ชีวิตทั้งหมดของบุคคลนั้นจะเปลี่ยนแปลง จะมีการเติบโตและพัฒนาตนเอง กลายไปเป็นบุคคลประเภทที่สามารถทำให้ความต้องการของตนเองนั้นเป็นจริงได้ในที่สุด การเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง จึงมีความสำคัญอย่างมาก ที่จะนำไปสู่การกำหนดจุดหมายของชีวิตทีเหมาะสม และอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้ในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล ดังนั้นก่อนที่เราจะจะเริ่มออกแบบแผนที่ชีวิต เราจึงควรที่จะเป็นผู้รู้จักตนเอง หรือ อัตตัญญุตา การรู้จักตนนั้นจะทำให้เราลดความขัดแย้งในตนเอง วางตัวทางสังคมได้เหมาะสม ส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดี และจัดการชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงควรหมั่นพิจารณาตนเองอยู่เสมอ และรับฟังคำวิจารณ์จากผู้อื่น เพื่อเพิ่มความรู้จักตนเองให้ดีมากยิ่งขึ้น

เบื้องต้นเราควรรู้จักตนเองในระดับพื้นฐาน คือ รู้ฐานะของตน รู้ความสามารถ รู้บทบาทหน้าที่ในสังคม รู้ข้อดีและรู้ข้อบกพร่องของตนเอง เข้าใจศักยภาพและข้อจำกัดของตน รู้ประมาณตนคือรู้พอดีไม่มากไม่น้อยเกินไป วางตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ การมีอัตตัญญุตา จะช่วยให้เราเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง ไม่หลงทาง ทราบถึงจุดที่อ่อนก็ต้องฝึกฝนพัฒนาอย่างถูกทิศทางเพื่อลดความผิดพลาด ใช้จุดที่แข็งให้เป็นประโยชน์ ก็จะดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข สู่จุดหมายที่ต้องการได้ในที่สุด

3.2 สัมมาทิฏฐิ นำสู่วิสัยทัศน์ของชีวิต

วิสัยทัศน์ คือ ภาพในอนาคตที่เราต้องการจะเป็นหรือต้องการจะเห็น วิสัยทัศน์จะช่วยวางกรอบให้เราดำเนินสู่เป้าหมายได้อย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพ วิสัยทัศน์ที่ดีจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมี สัมมาทิฏฐิ คือการเห็นและเข้าใจสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกแง่ทุกมุม ไม่ใช่เห็นเพียงมุมใดมุมหนึ่ง ไม่ใช่เห็นจากจุดยืนที่ยึดตัวตนเป็นศูนย์กลาง สัมมาทิฏฐิ ไม่ใช่แต่เพียงแค่การยอมรับคำสอนที่ตั้งอยู่บนสมมติฐาน หากแต่เป็นทิฏฐิที่ได้มาจากการใคร่ครวญพิจารณาอย่างต่อเนื่อง และยังหมายรวมถึงความรู้ความเข้าใจอันเกิดจากการเอาชีวิตเข้าไปสัมผัส มีประสบการณ์ตรง (พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, 2567)

ในการออกแบบแผนที่ชีวิตสิ่งแรกที่ควรคำนึงก็คือ การถึงพร้อมด้วยสัมมาทิฏฐิเพื่อใช้สร้างวิสัยทัศน์ของตนเอง จุดนี้ที่มีความสำคัญมาก เพราะวิสัยทัศน์สูงสุดเป็นสิ่งที่จะผลักดันและขับเคลื่อนให้บุคคลมุ่งสู่ปลายทางอย่างต่อเนื่อง วิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล คนส่วนใหญ่ขาดวิสัยทัศน์ในชีวิตหรือมีวิสัยทัศน์ที่อ่อนแอ เหมือนการที่ไม่มีสิ่งใดที่ตั้งตารอคอย ดังนั้นจึงไม่มีมูลเหตุจูงใจในการทำสิ่งใดๆ นั่นเอง กุญแจสำคัญคือ การค้นพบวิสัยทัศน์อันแท้จริงที่เหมาะสมสำหรับตนเอง

วิสัยทัศน์ควรมีความชัดเจน อธิบายได้อย่างเป็นรูปธรรม มีทิศทางที่แน่นอน ไม่ง่ายจนเกินไป มีความเป็นไปได้อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง สามารถบรรลุได้ด้วยความพยายาม สอดคล้องกับทรัพยากรที่มี สามารถวัดความก้าวหน้าได้ มีจุดสิ้นสุดที่ชัดเจน สิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือ ต้องมีการทบทวนและปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป บุคคลที่มีวิสัยทัศน์นั้นเปรียบเสมือนการทราบถึงจุดหมายและทิศทางที่ต้องการเดิน ช่วยในการตัดสินใจ กำหนดแนวทางการทำงาน เพิ่มความมุ่งมั่น สร้างพลังและแรงบันดาลใจ และกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา ตัวอย่างวิสัยทัศน์ของชีวิตที่สำคัญในหลายมิติ เช่น การพัฒนาศักยภาพที่แท้จริงของตน การสร้างสมดุลการใช้ชีวิต การสร้างคุณค่าเพื่อส่วนรวม การสร้างความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ

3.3 สัมมาสังกัปปะ นำสู่เป้าหมายของชีวิต

เป้าหมาย คือสิ่งที่เราต้องการบรรลุหรือทำให้สำเร็จ เป็นตัวกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน การดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายจะเป็นส่วนประกอบที่ทำให้ถึงจุดหมาย ทำให้วิสัยทัศน์จึงเกิดขึ้นได้จริง เป้าหมายที่ดีจะช่วยให้เรามีทิศทางในการใช้ชีวิต เป้าหมายของแต่ละคนอาจแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับ ความเชื่อและค่านิยมส่วนบุคคล ประสบการณ์ชีวิต บริบททางสังคมและวัฒนธรรม หากขาดซึ่งเป้าหมายแล้ว ก็เหมือนกับการเดินหลงทางบนแผนที่นั่นเอง

ในทางพุทธศาสนาถือว่า การใช้ความคิดและไตร่ตรองไปในทางที่ถูกที่ควร มีความปรารถนาอันชอบธรรมสู่เป้าหมายนั้น คือ สัมมาสังกัปปะ เป็นปัจจัยให้เกิดการประพฤติที่ถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็น การใช้วาจา การกระทำ และการดำเนินชีวิต หากนำมาร้อยเรียงตามลำดับความแล้ว ผู้ที่มีวิสัยทัศน์ในทางที่ถูกที่ควร (สัมมาทิฏฐิ) จะน้อมนำมาซึ่งความปรารถนาและเป้าหมายชีวิตที่ดีงาม (สัมมาสังกัปปะ) และย่อมทำให้เกิดการประพฤติที่ดีงามตามมาในที่สุด (สัมมาวาจา, สัมมากัมมันตะ, สัมมาอาชีวะ) บุคคลที่เห็นความสอดคล้องดังกล่าวซึ่งเป็นไปตามเหตุและปัจจัยตามหลักอิทัปปัจจยตา ก็จะพึงเกิดวิสัยทัศน์และค้นพบเป้าหมายสูงสุดแท้จริงของชีวิตได้

เป้าหมายในชีวิต เปรียบเสมือนความต่างศักย์ที่ใช้ในการขับเคลื่อนชีวิต จากสภาพปัจจุบันไปสู่ความปรารถนาอันชอบธรรม ทำให้มีแรงผลักดันสร้างกำลังหนุนเนื่องให้กับตัวเอง การจะบรรลุเป้าหมายต้องพึงประกอบด้วย แผนที่ชัดเจน และการได้ลงมือปฏิบัติตามแผนอย่างสม่ำเสมอ มีความมุ่งมั่นอดทน ถึงพร้อมด้วยการติดตามความก้าวหน้า และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในบางกรณีอาจจะมีความสำคัญมากกว่าการบรรลุเป้าหมาย

4. การบูรณาการหลักพุทธธรรมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการออกแบบแผนที่ชีวิต

การออกแบบแผนที่ชีวิตสู่จุดหมายที่เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) ประโยชน์เบื้องหน้า (สัมปรายิกัตถะ) ความพอเพียง และการมีภูมิคุ้มกันด้านสุขภาพที่ดีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถแสดงตัวอย่างให้เป็นรูปธรรมในเบื้องต้นดังนี้

4.1 แผนที่ชีวิต: สุขภาพดีวิถีพุทธ

เมื่อผู้ที่เข้าสู่วัยเกษียณนั้นได้เรียนรู้และทำความเข้าใจหลักพุทธธรรม ตามที่ได้นำเสนอไว้เบื้องต้นแล้ว สิ่งที่ควรพิจารณาเป็นประการแรกก็คือการดูแลรักษาสุขภาพ เพราะหากร่างกายบกพร่องไม่สมบูรณ์ตั้งแต่เริ่มเกษียณอายุ ก็คงจะดำเนินชีวิตต่อไปด้วยความยากลำบาก นั่นคือวิสัยทัศน์ที่ดีในเรื่องของสุขภาพ (สัมมาทิฏฐิ) จึงมีความปรารถนาถึงสุขภาพกายที่ดีเป็นเป้าหมายในเบื้องต้น (สัมมาสังกัปปะ) นอกจากนี้ยังสามารถใช้หลักอิทธิบาท 4 ไตร่ตรองตามความเป็นจริงด้วยเหตุและผล (โยนิโสมนัสสิการ)

ก็จะสามารถเห็นถึงความเป็นไปได้และออกแบบแผนที่ชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมได้ดังนี้

วิสัยทัศน์: การเสริมสร้างสุขภาพกาย

เป้าหมาย: มีสุขภาพดี

แผนที่ชีวิต: การทำกายให้ถึงพร้อมด้วยพลานามัย

หลักพุทธธรรม: หลักอิทธิบาท 4

ผลลัพธ์: มีภูมิคุ้มกัน (ด้านสุขภาพ) ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักอิทธิบาท 4 สามารถขยายความถึงแนวทางการปฏิบัติให้ถึงพร้อมสุขภาพที่ดีและมีอายุยืนยาวได้ ผลของการมีสุขภาพที่ดีนั้นมิใช่ผลโดยตรง แต่เป็นผลโดยอ้อมที่เกิดขึ้นเมื่อเรายึดถือหลักอิทธิบาท ในการประกอบกิจกรรมที่เรามีความพอใจหรือชอบเป็นการส่วนตัว

1) ฉันทะ สิ่งมีค่ามากที่สุดที่ได้มาหลังการเกษียณอายุงานนั้นก็คือเวลา เราสามารถใช้เวลาไปกับสิ่งที่เราอยากจะทำแต่ไม่มีโอกาสทำ หรือทำได้ไม่เต็มที่เมื่อครั้งที่ทำงานอยู่ เช่น กิจกรรมนันทนาการและสันทนาการ หรืองานอดิเรกที่อาจนำมาซึ่งรายได้เสริม ผู้ที่เกษียณจึงควรที่จะเริ่มค้นหาความชอบส่วนตัวให้พบ (อัตตัญญุตา) หากแม้เริ่มได้ตั้งแต่ก่อนเกษียณอายุงานก็จะเป็นการเตรียมพร้อมที่ดีเยี่ยม

2) วิริยะ ความเพียรพยายามจะเกิดขึ้นจะต้องมีกำลังใจเป็นสำคัญ แม้ร่างกายไม่แข็งแรงถ้าจิตใจไม่อ่อนแอ จิตมีกำลัง ทำให้เกิดความรู้สึกแข็งแรงได้ เมื่อหมดกำลังใจร่างกายก็หมดแรงตามไปด้วย ถ้าหากพิจารณาเห็นคุณค่าในสิ่งที่เราต้องการจะทำแล้ว ความกระตือรือร้นอยากจะกระทำให้สำเร็จจะพึงเกิด มีกำลังใจ กำลังกายในการดำเนินงานก็จะตามมาในที่สุด (สัมมาวายามะ)

3) จิตตะ การลงมือกระทำด้วยความเพียรอย่างต่อเนื่อง ความมุ่งมั่น จดจ่อแน่วแน่ในสิ่งที่เรากระทำย่อมเกิดขึ้นตามมาโดยอัตโนมัติ ความมุ่งมั่นนั้นจะก่อเกิดการละอารมณ์อื่นๆที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปได้ เพราะใจที่จดจ่อ นั้นคือการมีสมาธินั่นเอง (สัมมาสมาธิ) สมองทำงานน้อยลงเนื่องจากไม่ได้นำทุกเรื่องที่เป็นอารมณ์มาคิด จิตใจเป็นสุขในสิ่งที่ชอบ จิตใจไม่เหนื่อยร่างกายก็ไม่ทรุดโทรมไว

4) วิมังสา การพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล เห็นคุณค่าในสิ่งที่ได้กระทำ พบจุดแข็งและจุดอ่อนจากการดำเนินการ (โยนิโสมนัสสิการ) ใช้ปัญญาหาวิธีคงไว้ซึ่งจุดแข็งและแก้ไขในจุดอ่อนเพื่อปรับปรุงและยกระดับ คิดพิจารณาไปตามสภาพแห่งความเป็นจริง แก้ไขปรับปรุงตามสภาวะของธรรมชาติ นั่นคือใจมีที่หมาย ไม่ไปปริวิตกกับเรื่องที่ฟุ้งซ่านรำคาญใจ เราก็จะไม่มีความเครียดเกิดขึ้น

เมื่อแผนการดำเนินชีวิตมีรูปแบบที่ชัดเจน ตามที่ใจปรารถนา พร้อมด้วยการมีกำลังใจ นำมาซึ่งเรี่ยวแรงใช้เคลื่อนไหวร่างกายทำกิจกรรมที่ต้องการดำเนินงาน ผลพลอยได้ที่สำคัญทำให้ชีวิตมีหลักและจุดมุ่งหมายที่จะอยู่ต่อ ลดระดับอารมณ์ ลดความกังวลและปริวิตกได้โดยอ้อม (สัมปรายิกัตถะ) จากความเพียรจนมีจิตใจมุ่งมั่น มีสมาธิกับสิ่งที่เรารักและชอบทำ เมื่อความเครียดน้อยลงแล้ว สุขภาพใจและกายก็จะแข็งแรง อายุก็จะยืนยาว (ทิฏฐธัมมิกัตถะ)

4.2 แผนที่ชีวิต: เกษียณวัยใจพอเพียง

สำหรับผู้เกษียณอายุนั้นการแสวงหาโภคทรัพย์คงจะทำได้อย่างไม่เต็มที่เหมือนเมื่อครั้งทำงาน จึงควรพิจารณาการแสวงความสุขทางจิตใจชดเชยความสุขที่เคยได้จากวัตถุนิยม ควรมีการออม ใช้จ่ายเพื่อความเป็นอยู่ตามสมควร เป็นอยู่อย่างเหมาะสม เลี้ยงชีวิตแต่พอดี ไม่ยึดติดกับการบริโภคที่เกินความจำเป็น สอดคล้องกับความมุ่งหมายประการแรกของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดั้งนั้นการวางแผนด้านเศรษฐกิจจึงถือเป็นเรื่องสำคัญมากกว่าการแสวงหารายได้ ในการดำเนินชีวิตจริงกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ได้แยกออกอย่างชัดเจนจากกิจกรรมด้านอื่นๆ วิธีประพฤติถูกทางในด้านเศรษฐกิจเมื่อเกษียณอายุ จึงนับเป็นส่วนสำคัญด้านหนึ่งของการดำเนินชีวิตที่ประสานไปกับด้านอื่นๆ ในทางพุทธศาสนาหลักคำสอนเกี่ยวกับเศรษฐกิจ โดยทั่วไปจะเกี่ยวกับปัจจัยสี่และทรัพย์สิน เพื่อให้คนทั่วไปมีปัจจัยสี่พอเพียงเป็นพื้นฐานเบื้องต้น แล้วจึงพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป ซึ่งใช้ยึดถือเป็นแบบแผนด้านเศรษฐกิจในการออกแบบแผนที่ชีวิตได้

วิสัยทัศน์: การถึงพร้อมด้วยปัจจัยสี่แบบพอเพียง

เป้าหมาย: ลดการพึ่งพาความสุขจากทางวัตถุ

แผนที่ชีวิต: เศรษฐกิจพอเพียงวัยเกษียณ

หลักพุทธธรรม: อารักขสัมปทา สัมมาชีวิตา

ผลลัพธ์: ความพอเพียง และมีภูมิคุ้มกัน (ด้านเศรษฐกิจ) ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.2.1 วัยเกษียณกับการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจทางจิตใจ

มนุษย์ทุกวันนี้มุ่งแสวงหาทรัพย์ภายนอกคือความมั่งคั่งทางวัตถุมากเกินไป จนกลายเป็นคนยากจนในทางจิตใจ คุณธรรมอันประเสริฐที่บุคคลควรมีเพื่อกำจัดความยากจนทางจิตใจคือ การเข้าถึงอริยทรัพย์ ได้แก่ ศรัทธาในศาสนา มีความประพฤติถูกต้องดีงาม ละอายใจต่อการทำความชั่ว เกรงกลัวต่อผลของความชั่ว มีการศึกษาพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความเสียสละ และมีความรู้ความเข้าใจรักษาตนให้พ้นจากปัญหาทั้งปวง สำหรับผู้เกษียณอายุการแสวงหาอริยทรัพย์นี้นับว่าเป็นสิ่งที่ไม่อยู่เหนือวิสัยสามารถถือปฏิบัติได้ และใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้จิตใจเกิดความพอเพียงในเบื้องต้นได้เป็นอย่างดี

4.2.2 วัยเกษียณกับความพอเพียงทางเศรษฐกิจ

การจัดสรรให้ทรัพย์สินที่มีอยู่ให้สมดุลและพอเพียงด้านปัจจัยสี่ เป็นปัจจัยส่งเสริมเกื้อกูลแก่การพัฒนาศักยภาพของบุคคล การพัฒนาจิตใจและปัญญาจะพึงบังเกิดตามมาได้ สู่การมีชีวิตที่ดีงามยิ่งขึ้นไป ข้อปฏิบัติต่อปัจจัยสี่และทรัพย์สินสมบัติที่ดี ตามหลักการของพระพุทธศาสนาจะรวมได้เป็นสี่ข้อ สามารถเรียบเรียงและลำดับให้เหมาะสมกับผู้เกษียณอายุงาน ดังนี้คือ

1) การเก็บออมรักษาทรัพย์ (อารักขสัมปทา) เป็นด้านที่ควรพิจารณามากที่สุดที่พึงปฏิบัติต่อทรัพย์ การเก็บออมรักษานี้ไว้เป็นหลักประกันชีวิตในยามจำเป็น เช่น เมื่อเจ็บไข้ เกิดอุบัติเหตุ ขาดสภาพคล่องในการดำเนินชีวิต การออมยังสามารถใช้สำหรับลงทุนหรือเพื่อสาธารณะประโยชน์ได้อีกด้วย

2) บริหารการใช้จ่าย แยกเป็นส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง การใช้จ่ายเลี้ยงตัวและคนในความรับผิดชอบให้มีความสุข ส่วนที่สอง คือ การเผื่อแผ่แบ่งปันและการอยู่ร่วมกันด้วยความสุขในสังคม ส่วนที่สาม คือ การใช้จ่ายทรัพย์นั้นทำความดี บำเพ็ญคุณประโยชน์ นอกจากนั้นเมื่อกำลังการออมในข้อที่หนึ่งเกินจำเป็นสำหรับการใช้จ่าย ก็จะกลายเป็นทุนเกื้อหนุนสังคมต่อไป

3) แปลงทรัพย์สมบัติเป็นฐานให้เกิดความพร้อม ในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ยิ่งขึ้นไป หรือใช้เป็นเครื่องช่วยทำให้เกิดความพร้อมในการที่จะพัฒนาศักยภาพของตน ในการที่จะฝึกฝนอบรมจิตใจ พัฒนาจิต พัฒนาปัญญา ไม่กังวลลุ่มหลงจนเป็นทุกข์ ใช้จ่ายอย่างรู้เท่าทัน (สมชีวิตา)

4) การแสวงหาทรัพย์ ผู้อยู่ในวัยเกษียณหากยังคงมีศักยภาพในการหาทรัพย์สิน ต้องคำนึงถึงทางชอบธรรม การจัดสรรดำเนินการเพื่อได้มาซึ่งทรัพย์ก็ต้องเป็นไปโดยเป็นธรรม (อุฏฐานสัมปทา) ในบางครั้งการออมในข้อทีหนึ่งอาจใช้สำหรับลงทุนเพื่อให้สินทรัพย์งอกงามได้เช่นกัน

คำสอนในทางเศรษฐกิจของพระพุทธศาสนา จะรวมอยู่กับกับคำสอนด้านอื่นๆ คำสอนหนึ่งจึงอาจจะมีคำสอนทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านจิตใจไปด้วยพร้อมๆ กัน ประกอบด้วยกิจกรรมที่ดีงามหลายๆ ด้านมาประสานเข้าด้วยกัน อิงอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่ได้ประสงค์ ผลทางเศรษฐกิจหรือทรัพย์สินเงินทองเป็นหลักแต่อย่างใด แต่ต้องการชีวิตที่ดีงามเป็นผลลัพธ์ เราจึงควรทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นส่วนร่วมในแผนการดำเนินชีวิต คือการปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต

5) การดำเนินการตามแผนที่ชีวิตด้วยหลักพละ 5

สิ่งที่ยากยิ่งกว่าการออกแบบแผนที่ชีวิต ก็คือการปฏิบัติตามแผนสู่เป้าหมายที่ต้องการ การปฏิบัติตามแผนที่ชีวิตในเบื้องต้น อาจจะทำให้มีความรู้สึกเหมือนกับการมีภาระเพิ่มขึ้น จึงควรต้องมีความอดทน (ขันติ) เพื่อดำเนินการตามแผน มีวินัยเพียรกระทำจนเคยชินเสมือนเป็นกิจวัตรประจำวัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีเครื่องมือในการควบคุมในภาคปฏิบัติตามวิถีพุทธนั้นมีหลักธรรม พละ 5 ใช้เป็นกำลังในการขับเคลื่อน พละ หมายถึง สภาวะที่มีกำลังหนักแน่น มั่นคง เป็นสภาวะที่ไม่หวั่นไหวไปในเรื่องตรงกันข้าม ไม่เอนเอียงหรือไม่ให้น้ำหนักไปทางที่ถดถอย เหมือนกับคนมีกำลังดีก็จะไม่ล้ม ไม่เอนเอียงไปทางฝ่ายตรงกันข้าม หรือฝ่ายศัตรู เรื่องไม่พึงปรารถนาไม่อาจทำให้หวั่นไหวได้ กำลังทั้ง 5 ประการได้แก่

1) สัทธาพละ พลังแห่งศรัทธา ความเชื่อที่มีพลัง เป็นการควบคุมไม่ให้เกิดความวิตกสงสัย ไม่หวั่นไหวในสภาวะที่ไม่น่าศรัทธาหรือเสื่อมศรัทธา ไม่งมงาย ไม่หวั่นไหว ไม่เอนเอียงโดยง่าย

2) วิริยะพละ พลังแห่งความพากเพียร จะกำจัดซึ่งความเกียจคร้าน ความขาดกลัว ความท้อแท้ จริงอยู่ที่ว่าโดยธรรมดาสามัญความขี้เกียจนี้มีอยู่ในทุกคน แต่พลังแห่งความเพียรจะเป็นสิ่งปลุกเร้า ให้เราลุกขึ้นมาทำในกิจที่ควร ทำในหน้าที่ๆ จำเป็น ไม่คั่งค้างเป็นดินพอกหางหมู

3) สติพละ พลังแห่งการมีสติ ทำให้ลดละซึ่งบ่อเกิดของความประมาท ความเลินเล่อ เป็นเครื่องรักษาจิตให้ระลึกหรือนึกได้ในสิ่งที่จะกระทำ และกระทำไปแล้ว รวมถึงการการระลึกได้ถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เรากระทำการใดๆ ทั้งที่กระทำไปแล้วและจะกระทำ ไม่หลงลืม

4) สมาธิพละ พลังแห่งความมุ่งมั่น ควบคุมไม่ให้มีการไขว้เขว เหลียวซ้ายแลขวา ประดุจดังกระสุนปืนที่ออกจากลำกล้อง เปรียบเสมือนหางเสือเรือที่กำหนดทิศทางการเดินเรือฝ่าคลื่นลมพายุ ให้ถึงฝั่งในที่สุด

5) ปัญญาพละ พลังแห่งปัญญา เป็นความรอบรู้ที่ควบคุมความไม่รู้ และควบคุมการปรุงแต่งของความคิดที่ขาดเหตุผลรองรับ ไม่ให้เกิดขึ้น หรือแม้หากเกิดขึ้นก็สมารถใช้วิจารณญาณ วินิจฉัยทบทวน และรู้เท่าทันได้ในที่สุดว่าความคิดนั้นๆ ไม่สมเหตุสมผล ไม่สอดคล้องกับความเป็นไปตามธรรมชาติ

จิตที่ได้รับการฝึกฝนจนถึงพร้อมด้วยพละ๕ คือมี ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา อย่างพร้อมเพียง จะเป็นจิตมีกำลัง มีความแข็งแกร่ง คือมีพลังจิต (สุภีร์ ทุมทอง, 2558 : 160) คนทุกคนต้องมีพลังจิตจึงจะทำงานสำเร็จ ถ้าขาดพลังจิตก็ไม่พบความสำเร็จ พลังจิตยิ่งมีสูงนั่นหมายความว่าจะทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (พระพรหมมงคลญาณ , 2562 : 1) การส่งเสริมให้บุคคลวัยเกษียณมีพลังจิตที่เพียงพอต่อการดำเนินตามแผนที่ชีวิต และการใช้ชีวิตทั่วไป สามารถทำได้โดยการศึกษาและปฏิบัติสมาธิเบื้องต้น ในระดับสมถกรรมฐาน และการเดินจงกรม พลังจิตจะเป็นสิ่งส่งเสริมประคับประครองบุคคลนั้นในการใช้ชีวิตประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

การให้ความรู้ความเข้าใจเพื่อเตรียมความพร้อม และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับวัยเกษียณ เพื่อเข้าสู่ภาวะสังคมสูงอายุแบบสุดยอดที่กำลังจะเกิดขึ้นกับประเทศไทยมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การพัฒนานั้นต้องถึงพร้อมด้วย การพัฒนา กาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ในเบื้องต้นผู้เกษียณอายุควรมีการตกผลึกทางความคิด โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ ทำความเข้าใจกับความธรรมดาของชีวิตตามหลักโลกธรรม 8 ซึ่งพบได้จริงจากการใช้ชีวิตในวัยทำงานที่ผ่านมา พิจารณาแสวงหาประโยชน์เบื้องต้นอันได้แก่สุขภาพที่ดีเป็นอันดับแรก แสวงหาประโยชน์เบื้องหน้าอันได้แก่ความสุขทางใจจากการกระทำสิ่งดีงาม มีคุณค่าทางจิตใจเพื่อสร้างความสุขให้กับชีวิต เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง ถือปฏิบัติด้วยความรู้เท่าทันต่อเหตุปัจจัย เข้าถึงประโยชน์ที่สูงสุดของชีวิต คือถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล และปัญญา ต่อเมื่อมีความเข้าใจชีวิตตามหลักความเป็นจริงแล้ว ผู้เข้าสู่วัยเกษียณจึงพึงมีการวางแผนในการดำเนินชีวิตแบบเป็นขั้นเป็นตอนตอน ซึ่งการออกแบบแผนที่ชีวิตให้ตนเองนั้นจะช่วยให้สามารถมองเห็นภาพรวมของชีวิตในปัจจุบัน มีกรอบและทิศทางดำเนินชีวิตสู่อนาคต รู้ว่าควรทำอะไร เมื่อไหร่และอย่างไร

การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์และบูรณาการร่วมกับหลักพุทธธรรม สามารถยึดถือเป็นหลักในการออกแบบแผนที่ชีวิตได้ในเบื้องต้น มีหลักพุทธธรรมอันได้แก่ การเข้าใจอัตลักษณ์ที่แท้จริงของตนเอง (อัตตัญญุตา) การสร้างวิสัยทัศน์ของตนเองด้วยการเห็นและเข้าใจสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง (สัมมาทิฏฐิ) การใช้ความคิดและไตร่ตรองไปในทางที่ถูกที่ควรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (สัมมาสังกัปปะ) ผลจากการบูรณาการดังกล่าว ทำให้ได้แผนที่ต้นแบบในการดำเนินชีวิตสองส่วน แยกเป็นแผนที่ชีวิตหลักและแผนที่ชีวิตเสริม แผนหลักจะเป็นแนวทางการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน ซึ่งก็คือการเสริมสร้างสุขภาพที่ดีด้วยหลักอิทธิบาท 4 ส่วนแผนเสริมจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดความสุขทางจิตใจเป็นหลัก หรือประโยชน์ในเบื้องหน้าที่ไม่มุ่งเน้นทางวัตถุ (สัมปรายิกัตถะ) ถือเป็นการสร้างจิตสำนึกของความพอเพียงให้เกิดขึ้นนั่นเอง

ในการปฏิบัติตามแผนสามารถใช้หลักพละ 5 คือ คือการถึงด้วย ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา อย่างพร้อมเพียงเป็นกำลังในการขับเคลื่อนแผนที่ชีวิตสู่เป้าหมาย เป็นสิ่งที่วัยเกษียณควรถือปฏิบัติ ก่อให้เกิดสุขภาพกายที่แข็งแรงและจิตที่สมบูรณ์พร้อม ซึ่งจะเป็นปัจจัยส่งเสริม เกื้อกูลแก่การพัฒนาศักยภาพของบุคคล การพัฒนาจิตใจและปัญญา ให้เกิดความ กลมกลืนและสมดุลในการใช้ชีวิต สู่การมีชีวิตที่ดีงามยิ่งขึ้นไป

เอกสารอ้างอิง

จิราพร เกศพิชญวัฒนา และคณะ. (2561). เรียนรู้เข้าใจวัยสูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ยืนยงการพิมพ์ จำกัด.

ณรงค์วิทย์ แสนทอง. (2553). แผนที่ชีวิตเข็มทิศสู่ความสำเร็จ. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

พระครูวินัยธรสัญชัย ญาณวีโร. (2564, กรกฎาคม-ธันวาคม). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระไตรปิฎก. วรสารสหวิทยาการ, 18(2), 124.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). พรตลอดปี ชีวิตดีตลอดไป. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ : โรงพิมพมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย..

พระพรหมมงคลญาณ (วิริยังค์ สิรินฺธโร). (2562). หลักสูตรครูสมาธิเล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพฯ : บริษัทประชาชน จำกัด.

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ และคณะ. (2561). การพัฒนากิจกรรมเพื่อสร้างชีวสุขตามแนวทางการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวม. รายงานการวิจัยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร. บทบาทของทิฏฐิในการชี้นำชีวิตและสังคม. [Online]. Available: https://www.mcu.ac.th/article/detail/521. [2567, ธันวาคม 1].

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580. (2561, 13 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 82, 40.

วิชช์ เกษมทรัพย์. (2567). เราเตรียมพร้อมกันหรือยังกับการดูแลผู้สูงวัยอย่างมีคุณภาพและครอบคลุม. [Online]. Available: https://op.mahidol.ac.th/ga/posttoday-22-2. [2567, ธันวาคม 1].

สานิตย์ หนูนิล และคณะ. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ ในชนบทไทย. วารสารพัฒนาสังคม, 21(2), 178.

สุภีร์ ทุมทอง. (2558). อินทรีย์ ๕ พละ๕. นนทบุรี: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). หลักทั่วไปของพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

Populationpyramid.net. Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [Online]. Available: https://www.populationpyramid.net/world/2024. [2024, December 1].